

KURTULUŞUMUZ PETROLÜMÜZ İÇİNDEKİLER

1-	ÖNSÖZ YERİNE	sf. 003
2-	DÜNYANIN OLUŞUMU	sf. 004
	Jeolojik Zamanlar	sf. 005
	Türkiyenin Oluşumu	sf. 006
	Üçüncü Zamandaki Türkiyedeki Oluşum.	sf. 007
	Türkiyenin Jeolojik Yapısı	sf. 009
	Dünyaya Ait Kısa Bilgi	sf. 010
3-	PETROL İLE İLGİLİ KISA BİLGİ	sf. 011
	Petrol Nedir	sf. 011
	Petrolün Oluşması	sf. 012
	Petrolün Bulunduğu Yerler	sf. 013
	Petrolün Oluştığı Devirler	sf. 014
	Petrolün Özelliklerine Ait Kısa Bilgi	sf. 014
4-	PETROL REZERVLERİ VE KULLANIMI	sf. 015
5-	PETROL ARAMACILIĞI	sf. 017
	Petrol Emareleri	sf. 018
	Yeni Bir Bölgede Petrol Arama Faaliyet.	sf. 019
	Sondaj ve Üretim	sf. 021
6-	RESMİ BİLGİ. GÖRE PETROLÜN BULUNDUĞU BÖLGELER	sf. 021
7-	PETROLÜN ÖNEMLİ ROL OYNADIĞI YAKIN TARİMİZ	sf. 022
	Abdülhamitin Davranışı	sf. 023
8-	TÜRKİYEDE DEVLETİN PETROL ARAMA TEŞEBBÜSLERİ	sf. 026
	Cumhuriyet Dönemi	sf. 028
9-	YARIM YÜZYIL ÖNCE YAYINLANMIŞ BİR BELGE VE DÜŞÜNDÜR.	sf. 029
10-	İHSAN KETİNİN PETROL VARLIĞI İLE İLGİLİ İŞARETLERİ	sf. 035
11-	JEOLOJİ HARİTALARI	sf. 037
	MTA ve TPAO Belgelerine Göre Petrol ve Doğalgaz Bölgeleri	sf. 037
12-	AHMET ERCANA GÖRE ARAŞTIRILMASI GEREKEN YERLER	sf. 039
13-	DEVLET ADAMLARINI BEYANLARI	sf. 039
14-	YAZARLARIN BEYANATLARI	sf. 041
15-	GAZETE HABERLERİNDE YURDUMUZ PETROLÜ	sf. 044
16-	TÜRKİYEDE PETROL VARLIĞINA İLİŞKİN BEYANLAR	sf. 058
	Konunun Doğrudan içinde olanların Beyanları- OYMAN SAYER, MEHMET AYAN, OSMAN DEMİRAĞ, SEZGİN AYTUNA, ÖZER ALTAN, MEHMET ÖZKANLI, TUNCER YÜZEN, AHMET ERCAN, CEM SAYER,	sf. 058
17-	ACHNACARY ANLAŞMASI BUGÜN DE HALA GEÇERLİ	sf. 068
	Muhteşem Başlangıç Atatürkten	sf. 069
	Ölü Geçen Yılların Ardından	sf. 070
	1954'de Yapılan Petrol Kanunu	sf. 070
	Achnacary Anlaşmasının önemli Maddeleri	sf. 074
	Tükenme Payı Denen Haraç	sf. 075
	Max Ball'ın Yaptığı Kanunun Kaputulatif Tuzak Maddeleri	sf. 075
	Petrol Kanununda Yapılan Değişiklikler ve Sektörle İlgili Çık. Kan.	sf. 079
	Petrol Piyasası Kanunu	sf. 080
	Doğalgaz Piyasası Kanunu	sf. 083
	Harakiri Denemesi. Son Petrol Kanunu	sf. 084
18-	FEDERASYON HAZIRLIĞI	sf. 086
19-	TPAO	sf. 090
	Yatırım	sf. 093
	TPAO'nun Rafineri ve Boru Hattı Mücadeleleri	sf. 094
	Sondaj ve Sondaj Makineleri	sf. 095

	TPAO'nun Entegrasyon Yolundaki Dev Adımları (Tüpraş-Petrol Ofi.)	sf. 099
	Teknik	sf. 100
	Üretim	sf. 101
	TPAO'nun Güçten Düşürülme Yılları	sf. 104
	TPAO'nun Sindirilmesi ve Zamanla Silinmesi	sf. 106
	TPAO- Yurt Dışı	sf. 108
	Taşeron Haline Getirilen TPAO	sf. 114
	Kurum Elemanlarının Ümitsiz Çabaları	sf. 116
	TPAO Genel Müdürlerinin Bazı İlginç Beyanları	sf. 117
	Petrol İçin Derde Düşen Halk	sf. 123
	TPAO'da Gerçekten Bir Şey Oluyor mu?	sf. 124
	TPAO İle İlgili Son Söz	sf. 127
20-	YABANCI SERMAYE	sf. 128
	Yedi Kızkardeş	sf. 128
	Yabancı Serüveninin Başlangıcı	sf. 131
	Cumhuriyet Döneminde Gelen ve Giden Şirketler	sf. 132
	Üretici Ülkelerin Durumu 60'lı Yıllarda İyileşiyor	sf. 134
	İtalyan Devlet Şirketi ENİ ve Enrico Mattei Efsanesi	sf. 135
	Şirket Politikaları	sf. 136
	Yabancı Şirketlerin Başlangıçtan Beri Belli Olan Tutumları	sf. 148
	Kendi Ülkemizde Kısıtlı Arama ve Siirt Çıkmazı	sf. 151
	Vergi Kaçakçılığı	sf. 152
	Türkiye Her Yandan Zararda	sf. 152
	Pahalı Petrol Kullanıyoruz	sf. 153
	Yabancıların Getirdikleri Sermaye	sf. 153
	Yabancı Şirketlerin Üretimi	sf. 154
	Önemli Yabancı Şirketler	sf. 154
23-	PİGEM- Ya da TÜRKİYE'DE NEDEN PETROL YOK	sf. 156
	Türkiye Topraklarının Aranmamışlığının İlanı	sf. 159
	Tüketim	sf. 160
	Petrol İşlerinin Politikaları	sf. 160
	İthalat	sf. 162
	Ödenen Döviz	sf. 163
	Stratejik Petrol	sf. 165
	Uzay Teknolojilerinin Önemi	sf. 165
	Entegre Şirketler	sf. 167
	Türk Jeofizik Mühendisleri	sf. 167
	PİGEM'in Acziyeti	sf. 168
	Botaş	sf. 168
	Rafineriler	sf. 169
	Türk Özel Sektörü Türk Yerli Petrolüne Hiç Yaklaşmadı	sf. 169
24-	ÜLKEMİZDE ÖNEMLİ PETROL SAVAŞÇILARI VE MÜCADELELERİ	sf. 170
	Bir Hukuk Abidesi: Muammer Aksoy	sf. 171
	İhsan Topaloğlu'nun Petrol Mücadelesi	sf. 172
	İhsan Güven ve Yaptığı Perol Mücadelesi	sf. 178
25-	EKLER	sf. 184

ÖN SÖZ YERİNE

Kitabın hemen başlangıcına Yüce Atatürk'ün bir deyişi ve bir pratik uygulamasını yazarak başlayışımızın özel bir nedeni vardır. Biz meslekten petrolcü değiliz. Bir tıp adamının kendisinin konusu olmayan şeyler üzerinde yazması ve konuşması geçmişte çok tenkit edildiği gibi, üstelik de zaman ve olayların birçok çarpık düşünceyi ve kanaati değiştirmesine rağmen, bugün dahi bu durumu tenkit edenler olacaktır. Bizim yaptığımız yalnızca Yüce Atatürk'e ve eserlerine sahip çıkmaya çalışmaktır. Bu görevi de insana kendi vicdanı verir. Yaptığımız budur. Kitabı her okuyacak kimseden ihtisas konularında yapılan büyük küçük hatalardan dolayı şimdiden af dilerim. Ülkemizde petrol bulunduğu, üstelik bol ve çok kaliteli olduğuna inancımız dolayısıyla bu özel konuya girmeyi göze alabildik ve kitabı kaleme aldık.

“Memleketimizin ekonomik kaynakları bütün dünyanın hırslarını çekecek verim ve servete sahiptir.”ATATÜRK

22 Şubat 1926 yılında, Atatürk 'ün idaresinde çıkarılan kanunun bazı maddeleri şöyle idi.

- Traktör, motorlu pulluk, biçerdöver, kamyonet ve kamyon kullanan çiftçilerin zikredilen bu aletler için sarf edilen **petrol, benzin ve mazot gümrük vergisinden muaf**tır.
- Bitkisel ve hayvansal üretiminde zararlılara karşı kullanılacak **ilaçlar da vergiden muaf**tır.
- Muafiyetten yararlanacak çiftçileri, mahallinin en büyük mülkiye memuru başkanlığında ziraat müdürü veya memuru, en büyük mal memuru ve belediye meclisi üyesinden oluşan bir komisyon belirleyecektir.
- Çiftçiler bu komisyona kullandıkları traktör, motorlu pulluk, biçerdöverleri; sürecekleri arazinin mahalli ile dönüm miktarı ve kaç defa süreceklerini, zikredilen araçların ekim, orak ve harmanda kullanılıp kullanılmayacağını bildireceklerdir.
- **Çiftçilere, vergiden muaf olduklarına dair mazbata verilecek**, komisyon kararına razı olmayanlar ziraat vekâleti nezdinde itiraz edebileceklerdir. Ziraat vekâletinin vereceği karar ise kesin olacaktır.
- Çiftçilere yeni mazbata verilirken, önceki mazbatanın uygun kullanılıp kullanılmadığı denetlenecektir.
- Ziraat ilaçlarının verilmesinde ziraat odalarınca tanzim edilecek beyannameler esas alınacaktır.
- Çiftçilere muafiyetler, ilgili kurumlarca mazbataları karşılığında nakit olarak verilecektir.
- Yanlış ve eksik beyanda bulunan çiftçiler cezalandırılacaklardır.¹

DÜNYANIN OLUŞUMU

Jeoloji nisbeten yeni bir ilim dalıdır. Jeoloji ilminin kurucusu olarak James Hutton kabul edilir. 1726-1797 yılları arasında yaşayıp, 1749'da tıp doktoru unvanını alan birisidir. “Yer Kuramı” (Theory of the Earth) adlı eseri ona jeolojinin babası unvanını kazandırmıştır.

Jeoloji bilimi dünyanın yaşının 4,6 milyar yıl olduğunu söylüyor. Eski Ahide göre ise dünya 6000 yıl önce yaratılmış. Yahudi ve masonlar, takvimlerinde içinde bulunduğumuz yıl olan 2016 için 5776'inci yıl diyorlar.

Başlangıçta çok sıcak olduğu ileri sürülen dünyanın yüzeyinin ergimiş kayalardan oluşan bir denizle kaplı olduğu kabul ediliyor. Dünyanın 4 milyar yıl önce soğumaya başladığı ve farklı katmanlara ayrıldığı varsayılıyor.²

¹ 16.04.2003 tarihli Zaman Gazetesi

² Depremler ve Yanardağlar, Fiona Wsatt, Tübitak s.3

İlk tek hücrelilerin ortaya çıkması 3,8 milyar yıl öncesi, ilk çok hücrelilerin de ortaya çıkması 2,5 milyar yıl öncesi Arkaen dönemlerde oluyor. İlk omurgalıların ortaya çıkışı çok daha sonraları (370 milyon yıl önce) Paleozoyik zamana denk geliyor.³

Süperkıta Döngüsü kuramına göre, her 500 milyon yılda düzenli olarak dünya yüzeyindeki kara parçalarının bir süperkıtaya dönüştüğü iddia ediliyor. 3 milyar yıl önce dünyanın ilk süperkıtasının adı UR. 2,5 milyar yıl önce var olduğu düşünülen KONORLAND. 1,8 milyar yıl önceye denk gelen süperkıta COLUMBIA. 1,1 milyar yıl önceye denk gelen RODONIA. 600 milyon yıl önceki PANNOTIA. Bundan sonraki de PANGEA.⁴ Yerbilimcilere göre süperkıtalar döngülerle ayrılıp birleşmektedirler.

Kara parçaları birbirine yapışık olan son süperkıta PANGEA Güney Kutbunda bulunuyor. Bu kıtanın çevresinde de bu günün Pasifik Okyanusunu oluşturacak olan PANTHALASSA Okyanusu bulunmaktadır.

Bu süperkıtayı oluşturan kıtalar yavaş yavaş birbirinden ayrılarak saat akrebinin ters yönünde kuzeye doğru hareket etmektedirler.

240 milyon yıl önce kuzeyde LAURASIA isimli bugünkü Kuzey Amerika ve Avrasya Kıtalarını içine alan büyük bir kıta, güneyde ise GONDWANA isimli ve bugünkü Güney Amerika ile Afrika kıtalarını içine alan ayrı bir kıta mevcuttur. Bu iki antik büyük kıtanın yanı sıra, Hindistan Yarımadası, Avusturalya, Antartika ve Madagaskar şekillenmektedir.

120 milyon yıl önce kıtaların birbirinden ayrılması gittikçe belirgin hale gelmektedir. Sonunda bugünkü halini alan kıtaların bugünkü konumlarını sürekli olarak muhafaza etmeleri beklenemez. Çünkü kıta hareketleri hiç durmaksızın aynen devam etmektedir.

Yeryüzünde yaklaşık 20 levha var. Levhaların bir bölümü kıtaları oluştururken, diğerleri de okyanus tabanında bulunuyorlar. Bu levhalar birbirlerinden ayrılıyor ve uzaklaşıyorlar ya da bir araya gelip çarpışıyorlar. Aynen bir gölün üzerindeki sallar gibi. Bu çarpmalar sonucu, ya birbirlerinin altına girerler veya birbirlerine sürtünüp, sıyrarak hareket ederler. Levhaların hareketleri mağmanın tesiriyle süreklilik arz etmektedir. Bu sürece levha tektoniği de deniyor. Levhaların hızları, yılda 3 cm ile 15 cm arasındadır. Eğer birbirine yaklaşan levhalardan biri diğerinden daha ağırsa, bu levha diğerinin altına doğru giriyor. Litosfer yani taş küre, astenosferin yani ateş kürenin içine girdiği bu noktaya "Dalma- Batma Noktası" deniyor.⁵

Kuzey karalar bloğu ile güney karalar bloğu arasında bulunan Thetys adlı deniz Paleozoik zamanın başlangıcından, Aşağı Tersiyer zamanına kadar devam ediyor. Bu uzun zaman boyunca bu deniz sıkışıyor ve ülkemiz Türkiye milyonlarca yıl kadar süren uzun bir evrimin sonucunda, en nihayet Orta Miyosen'den bu yana yaklaşık 12 milyon yıllık son safhadaki süreçlerin eseri olarak ortaya çıkıyor.

Jeolojik Zamanlar

Prekambriyen (Arkaen) zamandan, önceki bölümde kısaca bahsedilmişti.

Birinci zaman adı verilen **Paleozoik** devirde zengin hayvan topluluklarının mevcudiyeti kabul ediliyor. Bu devirde yaşam büyük ölçüde denizlerde, 430 milyon yıl öncesinden bu yana da karada hayat var. Türkiye'nin bulunduğu yer henüz ekvatorun 100 km güneyinde ve gür ormanlarla kaplı.

Sürüngenler çağı 225 milyon yıl öncesinden başlayarak günümüzden 65 milyon yıl öncesine kadar devam ediyor ve bu sözü edilen zamanda sonlanıyor. Sürüngenlerden memelilerin türediği bu devir İkinci Zaman'dır. (**Mezozoik**) Bu devirde Türkiye coğrafyası henüz

³ **Geologic Time Table, Modern Physical Geology, Graham R. Thompson, ph.D., Jonathan Turk ph. D., Saunders Caolege Publishing**

⁴ **Tuğba Can, Bilim Teknik Dergisi Ekim 2004, Süper Kıtaların Dansı, Sf.66-69**

⁵ **Elif Yılmaz, Bilim Teknik Dergisi, Kasım 2003, Sf 62-69)**

tamamen şekillenmemiş, deniz altındaki Anadolu'da algler, mercanlar, omurgasız deniz hayvanları (Ammonitler) mikro fosiller vb.leri yaygın olarak bulunan canlılar.

Üçüncü Zaman'ın (**Senozoik**) ilk evresinde Anadolu'nun Ege ve Orta-Anadolu kıvrımlarında bu zamanın canlıları karasal fosiller, çift tırnaklılar, algler, mercan kolonileri bulunmaktadır. Kısacası Üçüncü jeolojik zamanın başında Anadolu'nun büyük kısmı deniz tabasından yükselmiş bulunmaktadır. Bu zamanın sonlarında doğu Anadolu'nun iç kesimlerinde çökmeler olmuştur. Güneydoğu Anadolu'da biriken tortul ve organik maddeler daha sonra meydana gelen yer hareketleriyle sıkışarak Adıyaman ve Siirt dolaylarındaki petrol yataklarını meydana getirmiştir.

Dördüncü Zaman'da (**Kvarterner**) ise Ege Denizi'nin bulunduğu bölge bloklar halinde çökmüştür ve Ege Denizi oluşmuştur.

Aşağıdaki tablo en altta en eski olmak, en yukarıda da en yeni olmak üzere jeolojik zamanları ve bu zamanlara özgü canlıları kabaca göstermektedir.

Kvarterner		İnsan
Senozoik (65 milyon yıl)	Tersiyer – Pliosen Miosen Oligosen Eosen Paleosen	Memeliler
Mezozoik (160 milyon yıl)	Kretase Jurasik Triasik	Reptiller
Paleozoik (370 milyon yıl)	Permiyen Karbonifer Devonien Silurien Ordovisien Kambriyen	Amfibions Balıklar Belkemiği Olmayanlar
Pre-Kambriyen (4030 milyon yıl)		

Üçüncü Zaman ve sonrasında genel olarak iklim yapısındaki oynamalar şöyle:
Erken Triasik'te iklim kuru ve sıcak. Bu iklim dünyada bir yok oluşu gerçekleştiriyor.
Dünyadaki canlılar %99 oranında yok oluyorlar (200 milyon yıl önce). Geç Jurasik'te kutuplarda kar yağışı ve buzlar başlıyor (150 milyon yıl önce). Erken Kretase de kışın kar yağışı oluyor ve buzlar var.

Geç Kretase'de iklim bugünkünden daha sıcak. Oligosen'de buzlar güney kutbunu kaplamış durumda, kuzeyde buz yok. Kuzey Amerika ve Avrasya'da sıcak hava hâkim.

Türkiye'nin Oluşumu

Ülkemiz Avrupa ile Asya arasındaki doğu Batı köprüsünü oluşturduğu gibi aynı zamanda da GONDWANA ve LAURASIA(Laurentia) kıtalarının arasındaki jeolojik sınırın kuzey-güney kesiti boyunca bulunmaktadır. Ülkemiz, her biri kendi özel tarihi olan, birbirinden bağımsız birkaç kıtasal parçanın, kıtaların önce çarpışması sonra da birleşmesi sonucu tek parça haline gelmiştir.

Türkiye'nin batısı Üçüncü Zamanın erken dönemlerinde birleşmiş olan farklı kıta parçalarından oluşmuştur. Sakarya bölgesi tabanı Laurasian özellik gösterirken, Karakaya kompleksi muhtemelen Gondwana kökenlidir.

Mezozoyik dönemde Batı Türkiye'de üç okyanussal taban iki büyük kıta arasında ayrılmış durumda iken, Kretase döneminde tektonik hareketler sonucu kuzey yönünde alta geçme hareketi sebebiyle kapanmıştır. Bu tektonik olaylar esnasında kopan kıtasal parçalar daha sonraki devirlerde birbirleriyle birleşmişlerdir. Türkiye'nin doğusunda Gondwana ve Laurasia birçok birleşme çizgisi boyunca doğrudan temas halindedirler.

Afrika levhası kuzeye doğru hareket ederek Avrasya levhasının Ege- Anadolu bloğunun altına dalmıştır. Öte yandan da 12 milyon yıl önce Arabistan levhası kuzeye doğru hareket ederek Avrasya bloğu ile çarpışmış ve halen çarpışmaya devam etmektedir. Bu çarpışmaların sonucunda KAF ve DAF (Kuzey ve Doğu Anadolu Fayları) meydana gelmiştir. Bu iki belli başlı fay hattı dışında birçok fay bulunmaktadır.

Kuzeyde Avrasya ve güneyde Afrika (ve Arabistan) kıtaları arasında bulunan ülkemizin jeolojisinin, bu iki eski kıtanın sürekli hareketlerine bağlı olarak ve bu kıtalar arasında yer almış olan **Eski ve Yeni TETİS (Thetyan) okyanusunun (denizinin) jeotektonik evrimine bağlı olarak geliştiğini** daha önce belirtmiştik. Kısacası Türkiye'de kabuk tabakası jeolojik devirlerdeki yer hareketleri ile değişime uğramıştır.

RESİM: Kıtalar arası çarpışmalar sırasında Thetyas Denizi bölgesinden Türkiye'nin oluşumu

Üçüncü Zamanda Türkiye'deki Oluşumlar

Petrol yönünden önemli olması açısından bu zamanı ve haritalarını göstermek istiyoruz.

- Erken Oligosen (40 milyon yıl önce): Trakya'da, Burdur'da, Denizli'de **denizel katkılı gölsel ve akarsu çökelleri**. Güneybatı-Güneydoğu Anadolu'da denizsel iklim hâkim.
- Geç Oligosen (35-25 milyon yıl önce): Deniz Güneybatı Anadolu'da ilerlemiş (Kayseri-Erzincan-Erzurum), Hazar Denizi'nin batı uzantısı şeklinde. Bu deniz İran ve şimdiki Van Gölü'nün bulunduğu bölgeden Hint Okyanusu'na uzanıyor.
- Erken Miyosen (23-17 milyon yıl önce): Güneydoğu Toroslar – Güneydoğu Anadolu Hint okyanusuna bağlanan bu denizin istilası altında. Ankara – Bolu bölgesi volkanik masiflerden oluşuyor.
- Orta Miyosen (16-12 milyon yıl önce): Torosları ve Güneydoğu Anadolu'yu kaplayan deniz geri çekilmiş, Sivas – Van arasında denizel katkılı çökelti yaygın. Güneydoğu Anadolu'da karasal çökeller, Batı Anadolu'da denizel çökeller var.

- Geç Miyosen (11-5,5 milyon yıl önce): Akdeniz bugünkü sınırından çok daha güneye çekilmiş, Orta Anadolu'da gölssel, karasal ve volkanik katkılı çökeller var. Türkiye Güneydoğu Forland baseninde maksimum gömülme Geç Miyosen zamanında meydana gelmiştir ve petrol türü reaksiyonları arttırmıştır.
- Pliyosen (5,5-1,7 milyon yıl önce): İstanbul - Çanakkale boğazları mevcut değil. Orta Anadolu'da iç göle bağlı olarak karasal geniş çökeller var.
- Pleistosen (1,6 milyon yıl öncesinden günümüze kadar geçen zaman): Denizler günümüzdeki sınırlarına ulaşmış, nehirler günümüzdeki yataklarında, Trakya'da karasal akarsu çökelleri var. İç Anadolu'da Tuz Gölü oluşmuş.

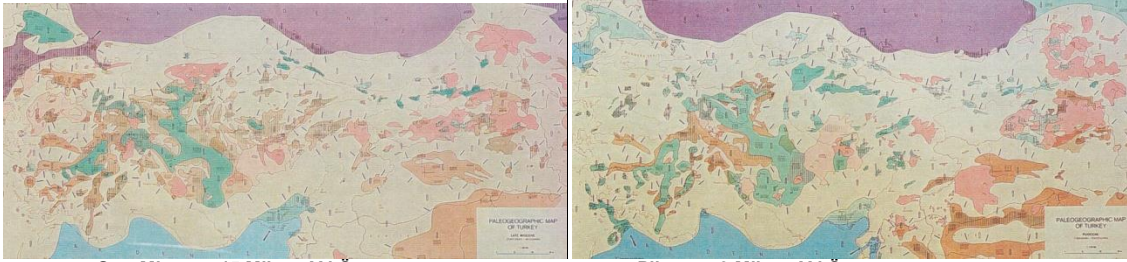
Silurian, Üst Devonian, Üst Jurasik ve Orta Kretase kaynak kayalar genelde transgresive aşamada çökerken, aşağı Permian ve Oligocene-Miyosene kaynak kayalar denizel regresyonlarda ortaya çıkmışlardır.⁶

(Önce de söylendiği gibi Türkiye'nin bulunduğu yer Tetis okyanusunun tabanından yükselmiştir. İlişikteki haritalar Oligosen, Miyosen, Pliyosen devirlerinde Türkiye'nin durumunu göstermektedir)

Erken Oligosen 40 Milyon Yıl Önce

Erken Miyosen 20 Milyon Yıl Önce

Orta Miyosen 15 Milyon Yıl Önce

Pliyosen 3 Milyon Yıl Önce

Bütün bu tektonik olaylar Türkiye'nin bulunduğu bölgeyi birçok kez kırmış, kıvrımış ve ileri derecede deforme etmiştir. Bölgemiz için "sıkılmış çamaşır" görünümü en uygun tanımlama olacaktır.⁷

Doğu Avrupa'dan başlayıp Türkiye ve Küçük Kafkaslardan geçerek İran ve Afganistan'a uzanan Kuşağa, Tethis Avrasya Metalojenik Kuşağı adı verilir.

Türkiye Alp-Himalaya kuşağında olup, bir kubbeleşme bölgesi, kabartı ve yüksek bir alandan oluşmaktadır. Ortalama yüksekliği 1000 metredir. Doğuda bu yükseklik 2000 metreyi bulur. Kuzeyde ve güneyde ise yer yer 3000 metreye ulaşan dağlar bulunur. Bu dağlar ülkemizin doğusunda sıkışarak adeta bir demet oluşturacak şekilde birbirine yaklaşmışlardır. Bu bölgede yer kabuğu iyice yükselmiştir. Kuzeyde Karadeniz çukurunun derinliğinin 1270 metre, güneyde Levant denizi çanağının derinliğinin 1790 metre olduğu göz önüne alınırsa Türkiye'nin toprakları ile çukur alanları arasında 3000 –dağlar göz önüne alınırsa 5000-metreyi aşan bir seviye farkının olduğu görülür.

⁶ Zaman ve Katmanların Petrolle İlişkisi H:O:Klemme, G.F. Ulmischek, AAPG Bulletein, v. 75,1991, a. 1809- 1851 Makalesi

⁷ Prof. Dr. Ahmet Ercan, Basın Bülteni

Türkiye'nin evriminde, kuzeye doğru yer değiştiren Afrika - Arabistan plâkasının yol açtığı sıkıştırma kuvvetlerinin (kompresyonel) başlıca etken olduğu herkes tarafından kabul edilen bir olgudur. Bu sıkıştırma kuvvetleri okyanusun daralmasına, Thetys jeosenklinealinin tabanındaki sedimentlerin zaman zaman dağ oluşumu şeklinde yukarı çıkmasına (yükselmesine) sebep olmuştur. Sıkışmanın daha kuvvetli olduğu Doğu-Anadolu'da kalınlaşma daha çok olmuştur.

Sıkıştırma kuvvetleri yer kabuğunun yer yer kırılmasına, birbirlerinin altına dalmalarına, batmalarına, blokların yer değiştirmesine, rift vadilerinin, havzaların ve ovaların oluşumuna yol açmıştır.

İç Anadolu plakasının kuzey ve doğu Anadolu fayları arasında sıkışması, batıda bu sıkıştıran kuvvetin güney batıya doğru dönerek bölgenin genişlemesine, bunun sonucunda da Ege Bölgesi'nde grabenleşmeye ve Ege Denizi tabanında yer kabuğunun incelenerek parçalanmasına yol açmıştır.⁸

Günümüzde, kuzeyde KAF, doğu ve güneydoğuda GAF'la sınırlanan Anadolu bloğu, Doğu Akdeniz'deki kuzey yöndeki sıkıştırma hareketinden etkilenmeyi sürdürüyor. Anadolu'daki fayların konumu ve sıklıkla görülen yer sarsıntıları kuzey-güney eksenindeki sıkışmanın sürdüğünü gösteriyor.⁹

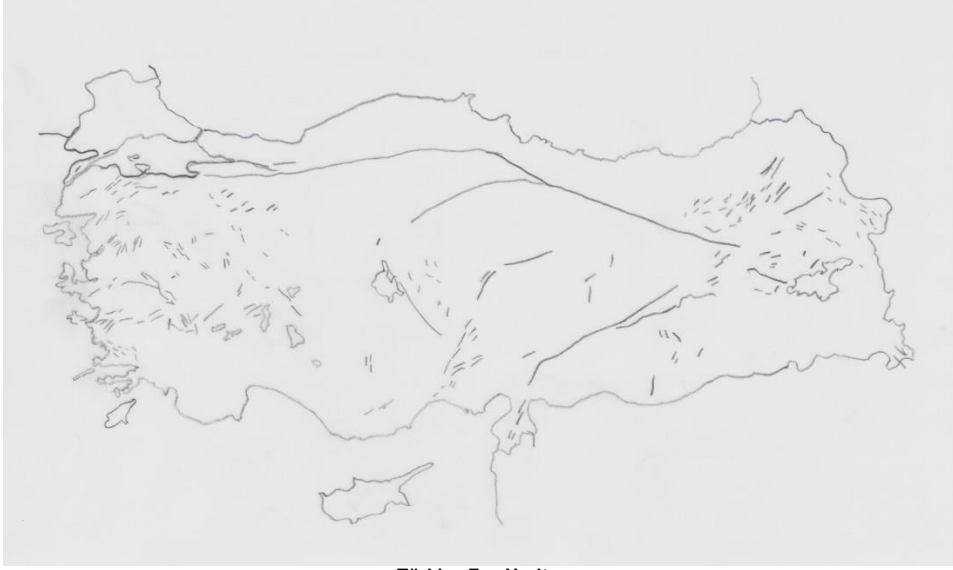
Türkiye'de deprem üreten faylar şunlardır:

- 1.) Kuzey Anadolu Fay Sistemi (KAF) (sağ atımlı-üç bölgeye ayrılır. 950km. Marmara'nın batısı ile birlikte 1050km)
- 2.) Doğu Anadolu Fay Zonu (sol atımlı - Erzincan-İskenderun Körfezini birleştirir)
- 3.) Kuzey Doğu Anadolu Fay Hattı (Erzurum-Kars ve Ermenistanı birleştirir)
- 4.) Ege Bölgesi – Batı Anadolu Horst – Graben Sistemi (normal atımlı faylar - bu da üç bölgeye ayrılır)
- 5.) Balıklı Göl – Çaldıran Fay Zonu
- 6.) Ovacık – Malatya Fay Zonu
- 7.) Urfa – Suruç Horst – Graben Sistemi (Karacadağ Bölgesi)
- 8.) Adana Havzası
- 9.) Bartın Fay seti
- 10.) Eskişehir – İnegöl Fay Seti
- 11.) Ecemiş Fay Seti
- 12.) Akşehir Fay Seti
- 13.) Antalya Havzası – Kovado – Kavaklı Fay Seti
- 14.) Bitlis – Kenet Fay Sistemi
- 15.) Tuzgölü Fay Seti
- 16.) Kırşehir – Salanda Fay Zonu
- 17.) Rodos – Kerme Bölgeleri – Helen Yitin Kuşağı

⁸ Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası, Prof. Dr. Sırrı Erinç, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, sayı 10, İst. Turkey, www.geocitis.com/turkiye.cog/fiziki

⁹ Türkiye'nin Yanardağları, Ayşegül Yılmaz- Bilim ve Teknik- Sayı 406, Eylül 2001

Türkiye Fay Haritası

Türkiye'nin bu denli zengin tektonik yapıya sahip olması, hayıflanacak bir şey değil, tam tersine sevinilecek bir durumdur. Zira bu bölgeler minerallerden yana çok büyük bir zenginlik gösterirler ve birer harika tarım alanlarıdır. En nadide bitkiler bu bölgelerde yetişirler.¹⁰ Fayların diğer önemli yönleri de petrol bakımındandır.

Türkiye'de çok yaygın olan volkanik reliyef şekilleri tektonik süreçlerle ilgilidirler. Jeotektonik safhada meydana gelen büyük ölçüdeki deformasyonlar ve hala devam eden kompresyonel (sıkıştırma-basınç) kuvvetler Türkiye'nin aktif bir deprem alanı olmasının da başlıca nedenidir.¹¹

Son jeolojik süreçlerde birçok yanardağ oluşmuştur. Orta Anadolu'daki Hasan dağı ve Erciyes Dağı, Doğu Anadolu'daki Ağrı Dağı, Nemrut Dağı, Süphan Dağı ve Tendürek Dağı, Batı Anadolu'da Kula Yanardağı bunlardandır. Erciyes Dağı 900 000 yıl önce oluşmuştur. Doğu Anadolu'daki yanardağlar yaklaşık 6 milyon yıl önce oluşmuşlardır. Nemrut 1441 yılında şiddetli bir depremden sonra püskürmüştür.¹² Görüldüğü gibi ülkemiz yer kürenin en genç bölgesinde bulunmaktadır

Türkiye'nin Jeolojik Yapısı:¹³xxxxxxx

Karadeniz Bölgesi; Bölgenin batı kesiminde Üst Tebeşir veya Eosen yaşlı püskürük ve metamorfik kayalar ile değişik yaşlardaki kireçtaşı, kiltası, kumtaşı, marn, marnlı kireçtaşı, fliş, konglemera, alçıtası ve yaşlı alüvyon gibi gevşek tortullar hâkimdir. Bölgenin doğu kesiminde değişik yaşlı bazaltların yanında kiltası, kireçtaşı, fliş, marnve metamorfik kayalar yaygındır.

Marmara Bölgesi; Tekirdağ ve Gelibolu Yarımadası'nda çoğunlukla kireçtaşı, fliş ve marn gibi tortul kayalar bulunmaktadır. Kırklareli'nde kireçtaşı hâkimdir. Trakya'da genellikle Üçüncü Zaman'a ait çakıllı, kumlu ve killi depozitler, marn, fliş, kireçtaşı, konglemera, kumtaşı, şeylli kil gibi tortul kayalar yaygındır. İstanbul ve Kocaeli'nde çoğunlukla kireçtaşı, kumtaşı, fliş ve marn gibi tortul kayalar yer almaktadır. İzmit Körfezi ile İznik Gölü arasında ise anakara her üç cinstendir.

Ege Bölgesi; Bölgede yumuşak kireçtaşı, marn gibi kil ve kireçten zengin kayalar ve metamorfik kayalar vardır.

¹⁰ Prof.Dr. İlyas Yılmaz, Kanal Türk Tv.30 01. 2008

¹¹ Prof. Dr. Sırrı erinç,İ.ÜDeniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, Sayı 10, İstanbul – Türkiye www. Geocitis.com/turkiyecog/fiziki

¹² Türkiye'nin yanardağları Ayşegül Yılmaz – Bilim Teknik – Sayı 406, Eylül 2001

¹³ <http://www.jeoloji.hypermart.net/Türkiyejeo.html>

Akdeniz Bölgesi; Sert, kristalli veya yumuşak kireçtaşı, marn, kumtaşı ve diğer bazı tortullar, püskürükler bulunur.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi; Bu bölgenin İskenderun körfezinden başlayarak Doğu Anadolu'nun içine doğru yarım ay şeklinde bir eğri çizen kısmı, Arap Yarımadası'nın uzantısıdır. Güneydoğu Anadolu bölgesinde genellikle kireçtaşı, marn, kiltası, kumtaşı, konglomera ve fliş gibi tortullar ve metamorfik kayalar yer alır.

Doğu Anadolu Bölgesi; Bu bölgede daha çok Dördüncü Zaman'a (Kvarterner) ait kireçtaşı, marn, kiltası, kumtaşı, flişler vardır. Ağrı Dağı ve diğer dağlar volkanik dağlar olduklarından zaman içerisinde bazalt bir örtü Van, Bitlis, Muş illeri ve diğer bazı bölgeleri kaplamıştır. Bu bazalt yapıların altındaki yapılar petrol yönünden araştırılmağa değerlidir ve önemlidir.

Orta Anadolu Bölgesi; Bu bölgede kireçtaşı, kiltası, kalker, konglomera, kumtaşı ve alçitaşı gibi tortul kayalar; kireçli ve çakıllı Neojen depozitleri ve Üçüncü Zaman'a ait kireçtaşı gibi tortul kayalar bulunmaktadır. Konya'da kireçtaşı, kumtaşı ve esas itibariyle çok kireçli, killi ve fosilli Dördüncü Zaman'a ait göl tortuları ve kuru kumlar (Karapınar) bulunmaktadır.¹⁴

Türkiye'nin tektonik ana bölümleri şöyledir:

- 1- Kuzey Anadolu kıvrımları,
- 2- Güney Anadolu kıvrımları,
- 3- Ara masifler,
- 4- Ara kıvrımlar,
- 5- Kenar kıvrımları ve ön çukurluk,
- 6- Önemli yeşil kayaç alanları,
- 7- İçinde yeşil kayaların fazla bulunduğu kıvrım kesimleri.

Ülkenin yüzölçümü 779452 km²'dir. Bunun büyük kısmı Anadolu dediğimiz ve yüzölçümü 755688 km² olan ve Türkiye coğrafyanın %97'sini teşkil eden ana karadır. (Anatoli-Doğu)

Trakya ise Türkiye yüzölçümünün %3'ü kadardır ve 23764 km² lik bir alanı kapsar. Eski adı Paşaeli olan bu yöreye Rumeli (Eromaili) de denmektedir.¹⁵

Dünyaya Ait Kısa Bilgi

Yerkürenin yarıçapı 6371 kilometredir. Yerküre dıştan içe doğru **kabuk**, **manto** ve **çekirdekten** oluşur. Kabuk yerkürenin en dış kısmıdır. Kabuğun kalınlığı okyanus tabanında 5-8 kilometreye kadar iner, kıtalarda ise 25-80 kilometreye kadar erişir. Kabuğun altındaki manto ise 2900 kilometredir.

Kıtaları ve okyanusları oluşturan levhalar bir gölün üzerinde bulunan sallar gibi birbirleriyle çarpışırlar, dalma batma bölgelerinde biri ötekinin altına dalar. Bu levhaların hareket hızları yılda 3 ile 15 cm arasında değişir. Yerküre içindeki büyük boyutlu ısı akımlarının levha hareketlerinin sebebi olduğu kabul edilmektedir. Günümüzde bilinen belli başlı levhaların 7 tanesi büyük, diğerleri küçüktür. Avrasya, Afrika, Arabistan, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Pasifik, Hindistan, Antarktika, Karayip, Filipinler, Fiji, Nozha ve Kokos bilinen levhalarıdır.

¹⁴ Türkiye Çölleşme ile Mücadele Ulusal Koordinasyon Kurulu Ulusal Eylem Planı - 4 Ocak 2002

¹⁵ Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası

Orijinal Kaynak: Prof. Dr. Sırrı Erinç, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, Sayı 10, İstanbul-Türkiye www.geocities.com/turkiyecog/fiziki

Yaklaşık 10 milyon yıl önce Afrika'dan kopan Arap Yarımadası her yıl 4,5 cm ilerleyerek Türkiye'yi sıkıştırmakta ve batıya itmektedir. Kıtaların çarpışmaları esnasında hafif olan kıtasal malzeme dalmaz, çarpışma sonucunda aradaki çökeller ve çarpışan kıtalar sıkışır, sonuçta da dağ sıraları oluşur. Dünya her dağ oluşumu (orojenez) dönemi sonunda buzul devrine girer. Bu büyük jeolojik olaylar karaların denizlere, denizlerin de karalara dönüşmesine sebep olmaktadır.

Son 50-60 milyon yıllık dönemde dünya büyük bir dağ oluşumu dönemi geçirmiş ve bunun sonucunda da doğu-batı uzanımlı **Alp-Himalaya dağ kuşağı** ortaya çıkmıştır. Bu dağ oluşumu hâlâ tam olarak gerçekleşmiş değildir ve sıkışma yükselme eğilimi hâlâ devam etmektedir. **Türkiye de -daha önce belirtildiği gibi- bu kuşak üzerindedir.**¹⁶

Son iki milyon yıl içerisinde yaklaşık her 100 bin yılda bir, uzun süreli çok soğuk buzul devirleri ve bunlar arasında kısa (yaklaşık 10 bin yıllık) süreli ılıman dönemler oluşmuştur. Buzul devirlerinde dünyanın deniz yüzeyi günümüzdekinden çok daha düşük seviyededir. 18 – 20 bin yıl önce Wurm Buzulu sona erdiğinde dünya deniz seviyeleri günümüzden 120 metre daha alçakta idi.¹⁷

Güneş sisteminin de içinde bulunduğu Samanyolu galaksisinde, dünyanın güneş etrafında sabit olmayan elips şeklindeki yörüngesi yaklaşık her 100 bin yılda bir değişir. Dünyadaki iklim değişikliklerinin bir sebebi bu yörünge değişikliğidir.

Dünyanın kendi etrafındaki dönme eksenini açısı 21 ile 25 derece arasında değişir ve günümüzde 23 derecedir. Bu değişimin periyodu da 40 bin yıldır ve bu da iklim değişikliklerinin bir diğer sebebidir.

Dünyanın dönme eksenindeki bir diğer önemli olay pressesyon hareketidir ve 20 bin yılda bir değişikliğe uğrar. İklim üzerine etki eden önemli bir faktör de budur. Bu değişiklik her iki yarım kürede ard arda iki kış ve iki yaz mevsiminin yaşanmasına sebep olur.

Dünyanın tâbi olduğu hareketleri kısaca özetlersek:

1. Dünyanın katmanlarının birbiri üzerindeki hareketleri
2. Pressesyon hareketi
3. Dünyanın kendi etrafında dönmesi
4. Dünyanın güneş etrafında dönmesi
5. Güneş sistemi ile birlikte Samanyolu içerisindeki hareketi
6. Samanyolu'nun diğer galaksilere göre hareketi

Bu kısa jeolojik ve coğrafi bilgiyi aktarmamız, bu hususun petrol açısından önem arz etmesindedir.

PETROL İLE İLGİLİ KISA BİLGİ

Zamanımızın en önemli stratejik maddesinin petrol olduğunu belirtmek açısından söylenen söz, yirminci yüzyıla "Hidrokarbon Adamının Çağı" denmesidir. Bunun böyle olduğunun göstergesi 6000 endüstri maddesinin içinde petrol bulunmasıdır.

Dünyanın en önemli petrol yataklarının Ortadoğu'da olduğu herkesin bildiği bir husustur. Son iki dünya harbinin sebebinin petrol olduğunu birçok insan ileri sürmektedir. Dünya hâkimiyetinin yolu petrole sahip olmaktan geçmektedir.

Rusya, Kafkasya, Orta Asya (Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan vs.), İran, Irak, Suriye, Emirlikler, Suudi Arabistan, Ege Denizi, Romanya'da çok zengin petrol yatakları vardır.

¹⁶ Deprem ve Levha Tektoniği, Prof. Dr. Okan Tüysüz, İTÜ Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü, Prof. Dr. Haluk, İTÜ Maden Fakültesi, Jeofizik Mühendisliği Bölümü

¹⁷ İnsanların Yaşadığı Dönemdeki Bazı Jeolojik Olayların Etkileri [http://www. Oktem. Com/jeolojikolayların-etkileri](http://www.Oktem.Com/jeolojikolayların-etkileri)

“Fakat TÜRKİYE’de PETROL YOKTUR.” Bu akılla kabili telif olmayan söylem yıllarca bu ülkede tekrarlanmış ve 2000 yılına gelindiğine insanımız buna inanmanın da ötesinde, petrol varlığı kavramını bir nevi hafızasından bile silmiştir.

Petrol Nedir?

Petrol kelimesi Latince “taş” kelimesinin karşılığı olan “petra” ve gene Latince “yağ” kelimesinin karşılığı olan “oleum” kelimelerinden türetilmiş. Türkçe tam karşılığı “taşyağı”dır. Petrol doğada karmaşık bir biçimde bulunan bir hidrokarbon karışımıdır. Yeraltında bulunan tüm hidrokarbonlara “bitüm” adı verilir. Petrol de kimyasal açıdan bir nevi bitüm’dür. Bir genel terim olan “ **Bitüm**” hem sıvı hem katı şekiller için uzun süre “ **PETROL**” yerine kullanılmıştır. Gerek doğalgaz, gerekse petrol doğada birlikte bulunurlar ve bunlara akışkan hidrokarbonlar denir. Hidrokarbonlar gaz, sıvı ve katı (plastik) halde bulunurlar. Hidrokarbonlar H (hidrojen) ve C (karbon) birleşikleridir. Ham petrol içinde bir miktar N (azot) ve S (sülfür) de bulunabilir. Bu sonuncu elementin ham petrol içinde bulunması onun kötü kokulu olmasının sebebidir.

Ham petrol sıvı hidrokarbonlardan, değişen oranda çözülmüş gazlardan, katranlardan ve katkı maddelerinden oluşur.

Doğalgaz ise bir petrol gazı olup, imal edilmiş gazlardan ayırtılmak üzere bu adla adlandırılır ve büyük çoğunlukla metan gazı içeren hafif parafin hidrokarbonlardan oluşur. Yarıkatı ve katı haldeki petrol ise ağır hidrokarbon ve katrandan oluşur. Petrolün bu haline duruma göre asfalt, zift, katran ve diğer değişik isimler verilir.

Hafif petrol açık kahverengi, sarı yeşil renkli olur. Buna yüksek graviteli petrol denir. Yüksek graviteli petrolün rafinajından çoğunlukla benzin, gazyağı ve motorin gibi mahsüller elde edilir. Ağır petrol ise koyu kahverengi veya siyah renktedir. Düşük graviteli bu petrolün rafinajından ise fuel oil ve asfalt gibi maddeler elde edilir.¹⁸

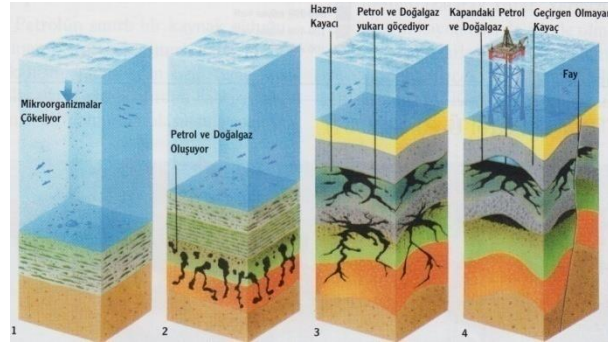
Petrolün Oluşması

Petrolün oluşmasını, inorganik ve organik kökene dayayan teoriler ileri sürülmüştür. Petrolün içinde “porfirin” maddesinin varlığı organik maddenin oksijensiz ortamda kaldığının işaretidir. Ham petrolün içinde bol miktarda mikroorganizmaların (foraminalar) sporların, yosunların bulunması petrolün organik kökenine dair en güçlü kanıtlardır.

Bugün için genel kabul, petrolün organik kökenli olduğudur. Organik köken teorisine göre petrol karasal ve denizel bitkilerden ve hayvanlardan oluşmaktadır. (Biyomas köken). Petrol, bitki ve hayvan ama özellikle de denizde yaşayan fosillerinin milyonlarca yıl devam eden bir süreçte, oksijensiz bir ortamda, denizlerde biriken çökel katmanlar içinde (kaynak kayalar içerisinde) basınç ve sıcaklığa maruz kalmasıyla oluşur. Bu organik maddeler biyolojik, kimyasal ve fiziksel süreç sonunda önce kerojene (buna diagenesis denir), daha sonra da ısısız değişmeye uğrayarak petrol ve doğalgaza dönüşür. Buna katagenesis ve metagenesis denir. Petrol jeolojisinde önemli olarak kabul edilen fosil tipi foraminifera denen canlı türüdür.

Karajen, çökel kayalar içinde bulunan organik bileşimlerdir. Karajen katajenez sırasında olgunlaşarak petrolü oluşturur. Organik maddenin korunmasına en uygun ortamlar, içerisinde hızlı çökelim olan ve oksijensiz (anaerobik) taban koşullarına sahip bölgelerdir. Su içerisinde tabakalanma olan yerler de organik maddelerin korunması açısından önemlidir. Bu anlamda organik maddelerin en iyi korunduğu ortamlar göller, engelli havzalar, kıta sahanları, okyanus havzalarıdır. Petrol büyük çoğunlukla denizel çökeller, seyrek olarak da karasal çökeller içinde bulunur. En petrolü kayalar denizel sığ çökellerdir. Petrolün içinde bulunduğu kayalar gözenekli ve geçirimlidir.

¹⁸ www.miniq-eng.org.tr

Petrol uzun jeolojik süreçlerde karmaşık fiziksel ve kimyasal işlevler sonucunda oluşmuştur. Petrolün oluşumu için 15 bin, bir kapanda toplanması için 1 milyon yıl gereklidir. Petrol Prekambriyen'den yani 500 milyon yıl yaşındaki kayalardan, Pleyistosene (2 milyon yıl yaşındaki kayalara) kadar her yaşta kaya içerisinde bulunabilir. Bir diğer deyişle, petrol oluşuktan sonra milyonlarca yıl korunabilir.

Kömür ve bitkisel kökenli organik maddece zengin çamurtaşları iyi bir gaz ana kayasıdır. Son yıllarda humik kömürlerden de petrol oluşabileceği ve kömürün de potansiyel bir petrol ana kayası olduğu ileri sürülmektedir.¹⁹

Petrol ve doğal gaz oluşması için gerekli şartları şöyle sıralamak mümkündür.

- 1) Kaynak oluşturacak deniz planktonlarının varlığı
- 2) Bu ana kaynağı pişirecek olan yanma
- 3) Rezervuar görevi görecek kaya varlığı: delikli kumtaşı veya kireç taşı
- 4) Rezervuar kapak olacak şeyl veya tuz
- 5) Kapan: Yapısal kapan veya fasies kapan

Petrolün Bulunduğu Yerler

Petrol içerisinde bulunduğu ortamda oluşabildiği gibi çok uzaklardan göç etmiş ve bulunduğu yere sonradan gelmiş olabilir. Petrol ve doğalgaz çoğu zaman gözenekler, yani kayalar içerisinde bulunurlar. Petrolün göçü "migrasyon" diye adlandırılır. Hidrokarbon mikro sızıntıları ve migrasyon hızı günde 1 metre ile onlarca metre arasında değişmektedir.²⁰ Petrolün ana kayadan (yani kaynak kaya) hazne kayaya göçüne birincil migrasyon denir. Hazne kaya içerisindeki hareketine de ikincil migrasyon denir. Petrol, göçte sıcakken ya da gaz halinde başlar. Eğer çatlak veya fay yoksa örtü kayanın zayıf noktalarından yukarı doğru göç gelişir. Hidrokarbon hafif ise düşey göç daha kolay olur. Genellikle düşey ve yatay göç bir arada gelişir. İlk önce yatay, sonra düşey göç gerçekleşir. Migrasyon tipleri de üç yolla olur. 1) diffuzyon, 2) suyla taşıma 3) yoğunluk farkıyla (osmos)²¹

Yeraltında derine doğru inildikçe sıcaklık artar. Sıvı petrolün oluşması için basınç ve belli dercede ısı (60-90 c°) şarttır. Eğer ısı (100-135 c°) ise daha çok doğalgaz oluşur. Petrolün göçü düşey, aşağı ve yukarı doğrudur denmişti. Faylar geçirimli ise, çatlaklar ve boşluklar varsa petrol yukarı doğru göç eder. Örtü kayanın zayıf bölgelerinden de yukarı doğru göç gerçekleşir.

Petrolün göç ederek hareket edemeyecek şekilde sıkıştığı yerlere **Kapan** denir. Kapanın en üst kısmında gaz, onun altında ham petrol ve en altta da su bulunur. Petrolün oluştuğu kayaya kaynak kaya, içerisinde yerleşmiş olduğu kayaya hazne kaya ya da rezervuar denir. Kapanda su, petrol ve gaz belli bir dizilim gösterir. Üç tip rezervuar kaya önemlidir. 1) Kumtaşı (sandstone), 2) Kireçtaşı (Limestone), 3) Dolomit taşı (Dolomite) (şeyl, kalker

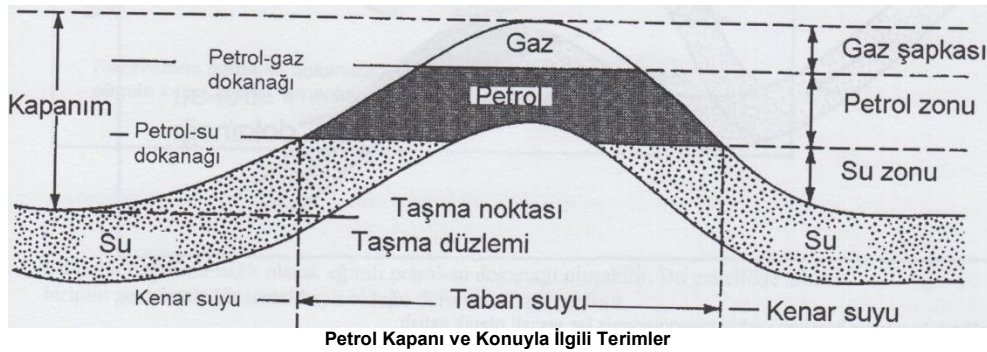
¹⁹ Zonguldak Havzasındaki Kömürlü Birimlerin Anakaya Potansiyeli, M. Namık Yakın – İst. Üni. Müh. Fak., Avcılar, İst. – Türkiye Onuncu Petrol Kongresi Bildiriler PMO, JFMO, TPJD, Nisan 1994, s. 249-260

²⁰ www.laser.ekploration.com

²¹ <http://www.geotech.org/survey/geotech/klusman/klusman.htm>

ve dolomitlerdir). Dünyada üretilen petrolün %90'ı kumtaşı ve kireçtaşı rezervuarlarında bulunur.

Yerkabuğunun dikey doğrultudaki aşağı yukarı hareketleri sonucunda faylar, blok faylar ve fay kapanları (strüktürler) oluşur. Faylar geçirimli olduğu zaman göç yolları, geçirimsiz ve dolu olduklarında ise permeabilite bariyeri oluştururlar. Petrol ve doğalgaz için önemli olan yerler, büyük sedimantasyon kalınlığı gösteren jeosenklimallerin kıyı bölgeleridir. Özellikle bu bölgelerin derinlere kadar erişen kırılma ve bindirme sistemleriyle bolca kesildikleri yerleri, petrol ve gazın toplanması için uygun yerlerdir. Kısaca tekrar edersek, İçerisinde petrol oluşan çökellere **Ana Kaya**, oluşan petrolün daha sonra yerleştiği gözenekli geçirgen çökellere **Hazne Kaya**, hazne kaya üzerindeki petrolün kaçmasını önleyen geçirimsiz kayaça **Örtü Kaya** (Tıkaç), petrolün birikimini sağlayan yerlere **Kapan**, kapanın petrol ve gaz ihtiva eden kısmı **Rezervuar**, birçok petrol ve gaz rezervuarı bir tek jeojik yapı içerisinde ise **Saha** adı verilir.²²

Petrol %80 oranında Antiklinallerde bulunur. Antiklinaller genellikle yandan gelen basınç veya dağ oluş (orojenik) hareketleri sonucudur. (Bunun önemi kitabın ileri bölümlerinde belirtilecektir) dünyanın en büyük petrol yatakları, yaklaşık dünya petrolünün %75'i Alplerin, Kafkasların, Dinoritlerin, Himayaların, Rocky ve And dağlarının, yani tersiyerde oluşmuş genç silsile dağlarının eteklerinde toplanmıştır. İran'da petrol üreten kısım Alt Miyosen yaşlı Asmari kireçtaşıdır. Bu kapan kuşağı petrol açısından çok zengindir. Antiklinallere en iyi örneklerden birisi de gene İran'daki Zagros kuşağında bulunur. Bu kuşağın devamı da Güneydoğu Toroslar'da yer alır. Yapılan incelemeler sonunda dünyada bulunan tuz kaynaklarının yüzde 30'unun petrollü olduğu anlaşılmıştır. Yurdumuzda Kars, Tuzluca, Sivas, Erzincan, Çankırı, Siirt, Van, Çukurova, Tuz Gölü, Trakya, Hamidabad, Umurçay, Deveçatağı, Müreffa ve Adıyaman gibi büyük havzalar bu özelliktedirler.²³

Petrolün Oluştığı Devirler

Petrol oluşumu sikluslar halinde olmuş ve maksimum birikim süper kıtaların parçalanması sırasında (Pangea I, II,III.) ve okyanusların başlangıç zamanlarında olmuştur. En fazla petrol oluşumu Mezozoyik dönemin ikinci yarısında, Geç Jurasik ile Geç Kretase dönemi arasındaki devirlerdedir. Bu devirde oluşan petrol bugünkü dünya petrollerinin %72'sine karşılık gelmektedir.

İkinci en şiddetli petrol oluşumu Senozoyik dönemin Eosen ve Pliosen devirleri arasındadır. Bugünkü petrol kaynaklarının %12'sine karşılık gelmektedir. Paleozoyik dönemdeki en çok petrol oluşumu Geç Devoniyen ile Erken Karbonifer dönemlerinde gerçekleşmiştir. Bu da bugünkü kaynaklarını %6'sını oluşturmaktadır.²⁴ Görüldüğü gibi dünyada üretilebilen petrol ve doğalgaz rezervlerinin %90'ı 6 stratigrafik aralıktaki kaynak kayalarda meydana gelmiştir denmekte ve bazı otoriteler kaynaklar sıralamasını şöyle yapmaktadırlar.

1) Silurien (Dünya rezervlerinin %9'u)

²² www.minig-eng.org.tr

²³ M.Necai Özfatura, Petrol ve Tuz, 26.07. 2002 Türkiye Gaz.

²⁴ Petrol oluşumunda Sikliste (dönemsellik) İnternet Geology, Newsletter No. 110, 13 Ağustos 2001.

- 2)Üst Devonien –Tournaisien (Dünya rezervlerinin %8'i)
- 3)Pensilvanien – Alt Permien (“ “ %8'i)
- 4)Üst Jurasik (Dünya rezervlerinin %25'i)
- 5)Orta Kretase (“ “ %29'u)
- 6)Oligosen – Miyosen(Dünya rezervlerinin %12,5'u)²⁵

Tethys anoksik bir okyanustu ve Tethys denizinin kapanması çok sayıda yapısal kapan oluşturmuştur. Tetyan (Tethian) havzalar dünya kara alan ve kıtasal levhaların beşte birinden (1/5) azı üzerinde gelişmesine rağmen dünya orijinal petrol rezervlerinin üçte ikisinden (2/3) fazlasını kapsamaktadır. (Türkiye'nin de Tetyan havzasında bulunduğu bilinmektedir.)²⁶ Bu tesbit ülkemiz açısından sonsuz değerde önemlidir.

Görüldüğü gibi petrolün varlığı ile ilgili en önemli şeyler **Yaş, Taş ve Kırık (fay)**tır.

Petrolün Özelliklerine Ait Kısa Bilgi

Ham petrolün yoğunluğu onun kimyasal bileşimini yansıtır. Petrolün içerisindeki hidrokarbon yüzdesi, gaz miktarı, asfalt hidrokarbonların oranı, sülfür miktarı, sıcaklık gibi faktörler petrolün yoğunluğunu etkiler. Petrolün yoğunluğu 0,6 ile 1,00 gr/cm³ arasında değişir. Petrol endüstrisinde genellikle Amerika kökenli API gravite derecesi kullanılır. Petrolün yoğunluğunu belirten API derecesidir ve bu özgül ağırlığa bağlı bir tanımdır. Düşük özgül ağırlıklı petrolün gravitesi yüksektir. Avrupa'da ise petrolün yoğunluğu Baume derecesi ile ifade edilir. Dünya petroleri 27⁰ – 35⁰ API gravitesindedir. Kaliforniya'da bulunan petrol 5⁰ – 7⁰ API'dir ve sudan ağırdır. En yüksek olarak 57⁰ API petrol bulunmuştur. Petrolün gravitesi derinlikle azalır.

Dünya petrol talebinin %90'ı hafif ve orta petrole karşılansmaktadır. Bunun da sebebi kolay taşınabilir ve işlenebilir olmasındandır. Oysaki dünya petrol kaynaklarının ancak %25'ini hafif ve orta petrol teşkil etmektedir.²⁷

Dünya ağır petrol rezervleri başlıca Brezilya, Kanada, Amerika, Rusya ve Venezüelada bulunmaktadır. Ağır petrol kaynaklarının ortaya çıkarılması ve işletilmesi bir takım ilave masrafları gerektirir.

Düşük vizkoziteli petrolerin üretimi ve işletimi daha kolay ve ekonomik olduğundan dünya ticaretinde bu tip petroler tercih edilmektedir. Seksen senedir devam eden petrol sorunumuzun, hele de tekellerin zamanında kararlaştırdıkları Achnacarry gibi bir anlaşmaları da varsa, bu gözle incelenmesi gerekir.

Petrol sahip olduğu kükürt oranı bakımından da sınıflandırılır. Genel olarak kükürt yüzdesinin %,05'in altında olması durumunda kükürtsüz (sweet) kabul edilir.

Doğalgazda ise ürün standardı, gazın ısı değerine bağlı olarak belirlenmektedir.²⁸

Ham petrol kapalı bir kaptaki ısıtılırsa 40 – 60⁰C arasında petrol esterleri, 60 – 150⁰C arasında çeşitli benzinler, 150 – 270⁰C arasında gazyağı ve 250 – 350⁰C arasında ise mazot, fueloil, 350⁰C.'un üstünde de makine yağları, vazelin, asfalt ve en son ürün olarak da kok (petrol kömürü) oluşur.²⁹

PETROL REZERVLERİ VE KULLANIMI

Bu bölümde dünya politikasında çok önemli bir kişinin çok önemli bir sözünü hemen hatırlatmak gerekir. Bu kişi **Henry Kissinger**'dir ;“ *Oldukça basit bir şekilde gerçek şudur. Endüstriyel demokrasiler Basra Körfezindeki petrole erişmemeyi kabul edemezler ya da*

²⁵ AAPG Bulletin, v. 75, 1991,sf.1809-1851, makalesinden

²⁶ Zaman ve Katmanların Petrolle İlişkisi. H.O. Klemme, G. F. Ulmishek, AAPG Bulletin, v. 75, 1991, s. 1809-1851 makalesi

²⁷ www.mining-eng.org.tr

²⁸ www.mining-eng.org.tr

²⁹ Petrol Jeolojisi, Prof. Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fak. S. 15

Körfezin kendilerine düşman bir ülke ya da ülkelerce yönetilmesine razı olamazlar.”³⁰
Burada hemen şunu belirtmek gerekir ki, dünya günlük petrol tüketimi olan 75 milyon varilin 25 milyon varilini tek başına ABD tüketmektedir.

Yukarıda verilen bilgilerin de işaret ettiği gibi insanlığın en önemli gereksimlerinden birisi şüphesiz enerjidir. Son yıllarda enerji çevrelerinde önem kazanan bir terim “*Enerji verimliliği*” kavramıdır. Bu kavramın tam anlamı ;“*Aydınlanma, ısınma, taşıma ve diğer enerji servislerinde aynı miktardaki enerji için daha az enerji kullanma yeteneğidir. Enerji verimliliği ülkedeki enerji kaynaklarını artırır, enerji kısıntısını azaltır, enerji ithalatını düşürür, enerji fiyatlarına olumlu yönde yansır ve nihayet de çevre kirliliğini azaltır.*”³¹ Muhakkak ki bu konu Türkiye’nin önümüzdeki zamanlarda üzerinde çok önemle durması gereken bir konu olacaktır. Devlet politikası haline getirilmesi gereken bu konu yanında mutlaka yerine getirilmesi gereken konular kısaca şunlardır.

- 1) Karadeniz’in tabanındaki “Hidrojen Sülfür” yatakları, ülke güvenliği açısından stratejik kaynak olarak değerlendirilmelidir, son derece kısa zamanda bu konudaki ARGE çalışmalarına hız verilmelidir,
- 2) Bor yatakları milli korunmaya alınmalıdır. Son yıllardaki Nano- Teknoloji boyutundaki özel sektör çalışmaları gurur verici ve gıpta edilecek düzeydedir. Devlet tüm destek ve yardımını seferber etmelidir.
- 3) Türkiye’nin zengin Toryum yatakları başlı başına devasa bir zenginliktir. Toryum kullanılan nükleer enerji üniteleri ucuz, zahmetsiz, çevre dostu, zararsızdır. En kısa zamanda toryum santralı yapan ülkelerle stratejik iş birlikleri yapılmalıdır. Kendi bilim adamlarımıza imkân tanınmalıdır.

Bugün için kişi başına düşen enerjiyi kalkınmışlığın ölçüsü olarak kullananlar çoğunluktadır. Petrol, doğalgaz, kömür fosil yakıtlardır. Bunlara son yarım yüzyıldır nükleer, rüzgâr, jeotermal vb enerjiler de kullanıma girerek eklenmiştir. Fakat dünyanın tüketim açısından birincil enerjisi %42’lik payla hala petroldür. Sırasıyla %22 ile doğalgaz, %22 ile kömür gelmektedir. Su, güneş, rüzgâr ve jeotermal enerjinin payı% 8’dir. Son birkaç yılda bilindiği gibi Almanya ve benzer ülkeler büyük bir ölçüde rüzgâr enerjisinden faydalanmaktadır ve konuda büyük sıçrayış yapmışlardır. %6’lık pay nükleer enerjindedir. Verilen rakamların da gösterdiği gibi halen kullanılan dünya enerjisinin %86’sı fosil yakıtlarından elde edilir.³² Bilindiği gibi petrol doğada bulunduğu halde hemen hemen yararsızdır. Yararlı ürünler haline dönüştürülebilmesi için rafine edilmeleri şarttır. Başlıca petrol ürünleri ve kullanıldıkları yerler şunlardır.

LPG (Sıvı Petrol) : Ham petrolü meydana getiren hidrokarbonlardan propan ve bütanın normal sıcaklık ve yüksek basınç altında sıvılaştırılmasıyla elde edilen gazlardır. (İpragaz, Aygaz vs.)

Nafta: Ham petrolden üretilen ilk hafif üründür. Petro kimya ve gübre sanayi ham maddesidir.

Benzin: Motor yakıtı olan benzin, ham petrolden kaynama noktaları 30- 200 cantigrad derece olan hidrokarbonların ayrılmasıyla elde edilir.

Gazyağı: Ham petrolün damıtılmasıyla elde edilen gazyağı, kaynama noktası 160 – 250 cantigrad derece arasında değişen hidrokarbonlardan meydana gelmektedir. Isıtma, aydınlatma ve motor yakıtı olarak kullanılmaktadır.

Motorin: Genellikle 250 – 360 cantigrad derece arasında kaynama noktası olan hidrokarbonların, ham petrolden ayrılmasıyla elde edilir ve dizel motorlarında yakıt olarak kullanılmaktadır.

³⁰ **Kitap: ABD’nin bir dış politikaya ihtiyacı var mı? Yazar Henry Kissinger, Nakleden İrfan Ülkü, tersi ve Yüzü, Yeni Çağ Gazetesi, 08,03 2008**

³¹ **Prof. Dr. Şener Üşümezsoy, Dr. Şamil Şen, Yeni Dünya Petrol Düzeni, İnkilab Kitabevi, sf, 70**

³² **Prof. Dr. Şener Üşümezsoy, Dr. Şamil Şen, Yeni Dünya Petrol Düzeni, İnkilab Kitabevi, sf. 80**

Feul Oil: Enerji üretimi veya ısıtmada kullanılan akaryakıttır. Akıcılıklarına göre ağır veya hafif olarak adlandırılırlar.

Solvent: Benzin ile gazyağı arasında bir hidrokarbon sıvısı olan solvent, boya sanayinde, kuru temizlemede, ormancılıkta, haşaratla savaşta eritici veya çözücü madde olarak kullanılır.

Asfalt: Akıcılığı olmayan siyah renkli bir petrol ürünüdür. Asfalt yer kabuğunda da doğal halde bulunur.

Makine Yağları: Ham petrolün % 4- 5 oranını teşkil eder. Makine ve gres yağları olarak adlandırılır. Katı ve sıvı olarak çeşitli şekilleri vardır.

Parafin: Bu madde, makine yağı elde edilirken **yan** ürün olarak elde edilir. Beyaz renkte ve kristalize yapıdadır. Parafin kozmatik, kablo, bobin, transformatör, yağlı kâğıt, karbon kâğıdı bandaj ve cephane yapımında kullanılır.

Son olarak da **Doğalgaz**'dan bahsederseniz; bu maddenin günlük hayatımızda, mutfaklarımızda ve ısıtmamızda yakıt olarak kullanıldığı malumdur. Ayrıca doğalgaz birçok petrokimyasal ürünün ham maddesidir. Mürekkep, zambak, diğer yapışkanlar, sentetik lastik, deterjan, naylon, fotoğraf filmi ve diğer bir takım maddeleri oluşturmaktadır. Gübre sektöründe de ham madde olarak kullanılmaktadır.³³ Türkiyemizde (!) olduğu gibi bir de elektrik üretiminde kullanılmaktadır! Herhalde sadece bizde!

Haihazırda bütün bu maddeler satış veya servis mekânlarından kolayca elde edilmektedir.

Petrolün yeni bulunduğu devirlerde nasıl işlendiğine bakmak ilginç olacaktır. Gelin şimdi ilk devirlerde petrolün işleniş biçimine bakalım.

Craking adını verdiğimiz tasfiye sisteminden önce ham petrol şöyle işlenirdi: Ham petrol dikey kazanlara konur ve ısıtılırdı. Bu ısınma süresinde ilk önce benzin sonra kerozen, daha sonra yağlama yağları, mazot, zift ve en sonra da petrol koku petrolden çıkarılırdı. Bu pahalı ve yavaş bir usuldü. 1861 yılında bir işçi işinin başından ayrılacağı an, şöyle bir şey yaptı. Kendisinin işinin başına dönene kadar ateşin sönmemesi için ocağa fazla yakıt attı. Yani kazanı fazlaca ısıttı. (kızdırdı) Döndüğünde kazandaki maddenin eskisine kıyasla daha çok durulaştığını gördü. Ham petrol ısının ve basıncın etkisi ile benzine dönmüş ve uçmuştu. Fakat o tarihlerde benzine ihtiyaç yoktu. Rafinerilerin birçoğu benzini ya yakarak yok ediyor ya da doğrudan lağımlara akıtıyordu. Petrol lambada yakmaya yarıyordu. Bu günkü rafinericiliğinin aslı böylece ortaya çıkmış oluyordu. Bu usul Craking denen rafineri endüstrisinin temelini oluşturdu. Craking'in keşfi yanıcı motorların gelişmesini sağladı.³⁴

PETROL ARAMACILIĞI

Petrol bulma ön hazırlığı en zor safhadır, uzun sürer. Her teknolojidenden yararlanmak gerekir. Petrol arama faaliyetleri jeolojik ve jeofizik etütlerin yapılmasıyla başlar ve sondajla devam eder.

Jeolojik etüdüleri gravite, manyetik, rezistivite ve sismik yöntemler izler.³⁵ Ardı ardına sıralanan bu yöntemler klasik bilgi olup her petrolle ilgili kitapta yazılanlardır.

Petrol aramacılığı dünyanın her yerinde zahmet gerektiren ve masraflı bir işdir. Petrol araması bütün jeolojik bilgilerin artmasına ve jeofizik tekniklerin artmasına rağmen belli bir risk taşır. Petrol aramacılığında, saha geliştirme aşamasında birçok farklı meslek adamının ve değişik bilim dallarının ortaklaşa ve eşgüdümlü çalışmasıyla oluşan geniş bir kadroya ihtiyaç vardır. Şirketlerin bünyesinde jeolog, jeofizik uzmanı, paleontolog, sismikçi, sondajcı, ekeonomist, bilgisayar programcısı, uzaktan algılama uzmanı gibi yirmiyi aşan birçok disiplin bir araya gelirler. Petrol aramalarında, ancak bu şekilde emin sonuçlara ulaşılmaktadır.

Petrol şirketleri son yıllarda büyük harcamalar yaparak uydudan petrol arama üzerine çalışan birçok şirket kurmuşlardır. (Kitabın sonunda, uzaktan algılama ve uydu teknolojisi ile

³³ www.mining-eng.org.tr

³⁴ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 87-88

³⁵ www.minig-eng.org.tr

ilgili bölüm eklenmiştir. Başta T.C. Başbakanlığı, Enerji Bakanlığı, TPAO gibi bu konuya yakın ilgi duyması gerekenlerle, diğer ilgilenenlere sunulur).

Bugün petrol arama teknolojisinde temel yöntemlerin dışında, uydu ve havadan uçak ile taşınabilen çok küçük boyutlarda cihazlar geliştirilmiştir ve petrol yatakları bunların çok büyük katkılarıyla daha kesin olarak tespit edilebilmektedir.

Petrolcülüğün ilk yıllarındaki sızıntılardaki ya da, açılmış kuyulardaki petrolü elde etmeye dayanan basit teknoloji, bugün geniş bir yelpazede yer alan birçok bilim dalına yerini bırakmıştır. Bu yüzden petrol şirketleri sondaj öncesi teknik çalışmalara çok daha fazla zaman ve imkân ayırmaktadırlar. Elde edilen veri zenginliği ve çokluğu, sondaj sayısını azaltırken, diğer yandan da şirketlerin petrol bulma şansını arttırmaktadır. Bugün için söylenen şudur; eskiden 10 kuyu açılıp birinde petrol bulunurken, şimdi 2 kuyu açılıp birinde petrol bulunmaktadır.³⁶

Bütün bu devrim niteliğinde teknolojik gelişmelere rağmen işin yükü jeolog ve jeofizikçilere düşmektedir.

Özellikle jeologlar araziye çok iyi incelemek durumundadırlar. Genel bir söylemle petrol aramacılığında YAŞ, TAŞ, KIRIK (fay) üçlüsü önemlidir. Petrol emarelerinden, jeolojik haritaların alınmasına, stratigrafik kesitlerin ölçülmesine, tektonik yapının araştırılmasına, kayaçların geçirgenlik ve gözenekliliğinin tayinine kadar birçok görev jeologun işidir. Son tahlilde yer altındaki bir petrol ve doğalgaz rezervuarının gerçek lokasyonu ve büyüklüğü kuyu açılarak belirlenir.

Ülkemiz açısından önem arzeden, Devlet Planlama Teşkilatının raporlarına kadar girmiş gerçekler bir nevi görmezden gelinmiştir. Devlet Planlama Teşkilatının 7.'inci kalkınma planında vurgulanan aramacılıkla ilgili iyileştirmeler ve yenilikler nedense yetkililer tarafından uygulanamamıştır. DTP raporunda " (...) *Bilhassa elektronik ile ilgili sahalarda sağlanan teknolojik gelişmeler sayesinde, daha çok kanallı ve kapasiteli ekipmanların devreye girmesi veri toplama çalışmalarına yeni boyutlar getirmiştir. Bu sayede klasik 2- boyutlu veri toplama yöntemlerinden 3- boyutlu etüdlere yönelme olmuştur. Bilgisayar teknolojisindeki yeni gelişmelerle bu türden verilerin toplanması, işlenmesi ve değerlendirilmesi daha ekonomik olmaya başlamıştır. Bu verilerle olası ve belirlenmiş petrol sahalarının daha detaylı ve yüksek doğrulukta tarifenmesi mümkün olmaktadır. Böylelikle sahalarda kuru kuyu açma riski azaltılarak önemli ekonomik kazançlar sağlanmaktadır.*" denildiği gibi daha birçok teknik iyileştirmeden söz edilmektedir.³⁷

Petrol Emareleri.

Petrol yeryüzünde sızıntı şeklinde emare verir. Bu belirtiler gaz, sıvı ve katı halde olur. Petrol gazları su yüzünde Ebemkuşağının renklerini andıran renkler yarattığı gibi (Eğirdir'deki Yağlı Su Deresi'nin tipik görünümü böyledir) **Antalya Deliktaş**'taki yanar kayalar gibi de devamlı yanan emareler gösterirler.

³⁶ Türkiye Petrolleri Denizlerde Arama Yapıyor, Dünya Enerji Dergisi, Ağustos 2001, sayı 10, sf. 48-55.

³⁷ DTP 7. Kalkınma Planı www.dtp.gov.tr

Bir Lykia Kenti Olan Khimaira' da Antik Çağlardan Bu Yana Hiç Sönmeden Yana Ateş.
Çatlaklardan Sızan Doğalgazın Yeryüzüne Çıkmasıyla Oluşuyor.

Bölgelerde petrol taşıyan taşları kahverengi ve siyah renkleriyle ayırdetmek imkân dâhilindedir. Petrol alanından yeryüzüne çıkan ve yapısında kükürt olan gaz pis bir koku yaydığı gibi, bazen çevredeki bitkilerin de ölümüne sebep olurlar.

Yüzeye sızan petrolün genellikle hafif kısımları uçar ve geriye asfaltı kalır. Petrol ve doğalgaz faylar boyunca ve örtü kayaların boşluklarından yeryüzüne gaz olarak sızıp bitki örtüsünde ve yüzeydeki formasyonda gözle görülmeyen değişikliklere sebep olur. Bu değişiklikler uzaktan algılamaya taban ve temel teşkil edecektir.

Taşlar içerisindeki petrolü bu taşların kahverengi-siyah renklerinden ayırdetmenin mümkün olduğunu söylemiştik. Petrolün killerin, kalkerlerin içini ve kumtaşlarının gözeneklerini doldurması sonunda yaygın kum havzaları oluşur. Bunlardan Kuzey Amerika'daki Athabasca Tor kumları 2800 km² lik bir alanı kaplar. Petrolün diğer katı emareleri de asfalt, bitüm ve parafindir. Asfalta örnek Trinidad asfalt gölüdür. Bitümler damar halinde bulunurlar. Bitümlü yapılar ülkemizde Bolu ve İzmit'in Bahçecik yöresinde çok miktarda bulunur.³⁸

Sıvı ve gaz hidrokarbonların doğal kaynağından zemine sızması sıvı veya asfalt denen tar benzeri madde şeklinde olabilir. Petrolün hafif bileşenleri buharlaşarak kaybolurken kalan daha ağır kısmı okside olur, siyah ve yapışkan bir hal alıncaya kadar bakteriler tarafından parçalanır.³⁹

Hafif hidrokarbonlar (metan, etan, propan ve butan) yüzeye gaz halinde çıkar. Daha ağır olanlara (5 ten fazla karbon atomu taşıyanlar) sıvı halde çıkarlar. Sızıntının saptanması bakımından bu fark önemlidir. Gözle görünmesi mümkün olmayan bu sızıntılar çok düşük konsantrasyondadırlar. Hafif hidrokarbonların birbirlerine oranları basendeki hidrokarbonların termal olgunlaşması ve üretim tipiyle direkt ilgilidir. Diğer bir deyimle petrol üretken basenler metana göre daha fazla etan, propan ve butan içerirler. Bu yüzden sızıntıya kaynaklık eden yer altı hidrokarbonların termal matürasyonu hafif hidrokarbonların gözlenmesiyle ortaya çıkarılabilir. Buradan elde edilen spektral imza basen boyunca ölçülen hafif hidrokarbon sızıntılarıyla karşılaştırılır.⁴⁰

Dünyanın hemen bütün üretken petrol bölgeleri hidrokarbon sızıntısı ile bulunmuşlardır. Petrol sızıntısı bütün petrol basenlerinin bir özelliği olup, bu sızıntının haritalanması, sedimenter basende hidrokarbon oluşumu ve dağılımı hakkında ana bilgileri içermektedir ve arama risk analizi bakımından önemli bir faktördür. Sızıntılar kendini petrol veya bitümen veya akan petrol veya gaz olarak gösterir.⁴¹

³⁸ Petrol Jeolojisi, Prof. Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Matbaası, 1977

³⁹ <http://seeps.wr.usgs.gov/seeps/what.html>

⁴⁰ www.eti-geochemistry.com

⁴¹ www.npagroup.co.uk

Fiziksel, kimyasal ve biyolojik dış etkilerle yer yüzeyinde veya yakınında kayaların fiziksel ve kimyasal yapılarında değişiklik olabilir. Dolayısıyla biyokimyasal değişiklikler genelde toprak ve kayaların en fazla birkaç metre üstünde meydana gelir. Bu tür değişiklikler kayanın gerilimini (cohesion ve friction) azaltır ve geçirgenliğini artırır. Dolayısıyla sıvı veya garvitasyonel strese direnci azalır.⁴²

Petrol arayıcılığında jeofizik yöntemlerin amacı petrolün bulunduğu yapının şekil, boyut ve derinliğini tespit etmektedir. Jeofizik mühendisleri yerin içinin görüntüsünü elde ederler.⁴³

Jeofizik biliminin yöntemleri, manyetik, gravite, sismik, kuyu logu, elektrik, radyometri, polarizasyon, termal ve yukarıda sözü edilen uzaktan algılamadır.⁴⁴

Manyetik yöntem kayaların farklı mıknatıslanma özellikleri olduğu esasına dayanır ve amaç değişik yapılardaki kayaların tespit edilmesidir. Ölçüm "magnetometre" denilen bir gereçle yapılır.

Gravite yöntemi ile çökel havzaların genel yapıları tespit edilir. Gravimetre adlı aletle yapılan bu yöntemde yeryüzü gravitesindeki tespit edilen değişiklikler yüzey altındaki yapıların yoğunlukları hakkında fikir verir.

Petrol arayıcılığında çok önemli yeri olan yöntem sismik arayıcılıktır. Kuvvetli ses üreten özel bir cihaz yahut patlama bu amaç için kullanılır. Bu doğal ya da yapay olarak yaratılmış titreşimlerin (deprem dalgalarının) kayaların içerisinden geçerken uğradıkları değişiklikler, yüzey altı kaya tabakaları hakkında bilgi verirler. Sismik metodun en gelişmiş şekli 3D modellemesi olup, bu metodun keşfedilmesinden sonra Meksika körfezinde daha önce bulunamamış yeni petrol ve gaz yatakları ortaya çıkarılmıştır.

Bütün bu metotların dışında daha birçok bilim dalından petrol aramacılığında faydalanılmaktadır. Bunlardan bir tanesi Paleontolojidir. Kadrolarında palaontolog çalıştıran petrol firmaları varil başına ortalama 1 dolardan fazla tasarruf sağlamışlardır. Jeolojik katmanların yaşını belirlemede faydalanılan biyostrigraf ise sismik haritalarla birlikte değerlendirildiği takdirde harcamalarda belirgin bir azalmaya imkân vermektedir. Özetle şöyle söylemek gerekir: Bilimin her yeni buluşu ilk önce petrolcülükte kullanılır.

Yeni Bir Bölgede Petrol Arama Faaliyetleri

1. Adım: Çökel havzaların belirlenmesi
2. Adım: Havza türünün belirlenmesi
3. Adım: Stratigrafinin belirlenmesi
4. Adım: Yüzeydeki hidrokarbon bulgularının belirlenmesi (petrol sızıntısı vs.)
5. Adım: Paleontolojik/Palinolojik verilerin toplanması (kayaç yaşları, çökelme ortamı)
6. Adım: Yapısal özelliklerin belirlenmesi
7. Adım: Lojistik ve maddi koşulların belirlenmesi

Bu bir çok bilim dalının derlediği bilgiler bilgisayar ortamında entegre edilmiş yorum çalışmalarıyla değerlendirilir ve yer altındaki hidrokarbon varlığı kesinlik kazanır.

Uydu teknolojisi ile uzaktan zemin ve zemin altının jeolojik ve jeofizik haritaları çıkarılabilmekte, petrol bulunabilecek alanlardaki kaya, mineral ve elementlerin en ayrıntılı

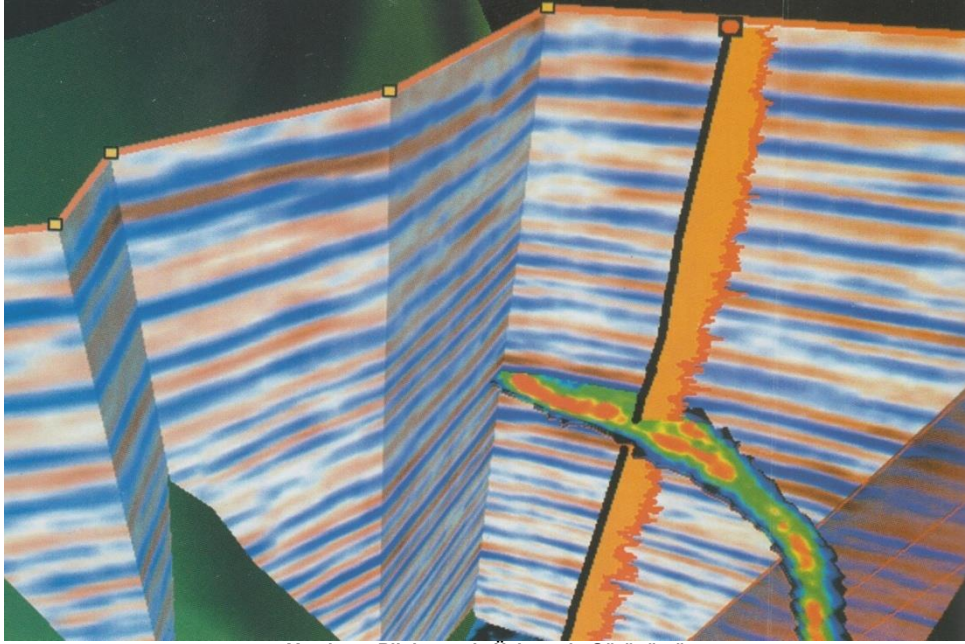
---

⁴² <http://uregina.ca>

⁴³ Taşın İçinin Görüntüsü Nasıl Çekilir? Prof. Dr. Ahmet Ercan, Doğanın Gizemi Derg. Ekim 2001, sayı 3, sf. 36

⁴⁴ Taşın İçinin Görüntüsü Nasıl Çekilir? Prof. Dr. Ahmet Ercan, Doğanın Gizemi Derg., Ekim 2001, sayı 3, sf. 36

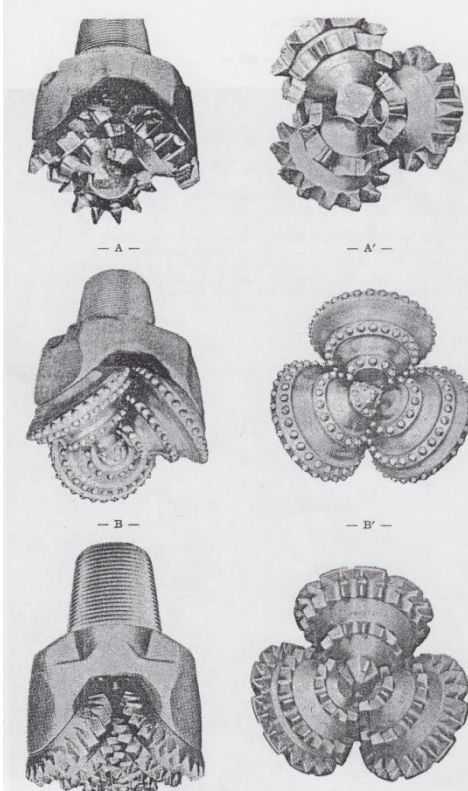
yapılarına kadar inilebilmekte ve yer altının ayrıntılı üç boyutlu görüntüleri bilgisayar ekranlarında canlandırılabilir.

Yeraltının Bilgisayarda Üçboyutlu Görünümü
(Prof.Ahmet ERCAN, Doğanın Gizemi Dergisi, Ekim 2001, Sayı 3, Sayfa 36)

Sondaj ve Üretim

İlk zamanlarda sığ petrol kuyularından petrol elde etme yöntemi kullanılırdı. Bu yöntem yerini en sonunda darbeli sondajlara bırakmıştır. Ticari olarak üretken kabul edilen sondajların bütün arama sondajlarına oranı yaklaşık %30 olarak verilmektedir. Buradaki ticari kavramından maksat petrol çıkarılma fiyatıdır ki üretken tabakanın derinliği, denizde veya karada olması, coğrafi konumu, sondajın maliyetini belirler. Sondaj esnasında kuyudan gelen kırıntılar sürekli incelenir ve gerekli yerlerden karot alınır.

Çeşitli Sondaj Matkapları⁴⁵

Bir sondaj açmanın maliyeti birçok değişkene bağlıdır. Karada veya denizde sondajın yapılması fiyatı belirler. Az bir derinlikte veya çok derinde olması da büyük fiyat oynamalarına sebep olur. Sondaj fiyat oynamaları 1 ile 114 milyon dolar arasında gerçekleşmiştir. Burada rekor Alaska'da denizde 114 milyon dolara açılıp sonuç vermeyen sondaj kuyusudur.

Yeri tesbit edilen petrolün sondaj yöntemi ise son yüzyılda ancak rotary yöntemiyle rantabiliteye kavuşturulabilmiş, ancak sondaj risk ve maliyetleri halen yüksek olmakta devam etmektedir. Özellikle askeri teknolojide kullanılan lazer yöntemlerinin (MIRACL ve COIL) petrol sondajlarında

⁴⁵ Prof.Dr. Ekrem GÖKSU, Türkiye'de İTÜ Maden Fakültesi 1966, Sayfa 205

kullanılmasının sondaj süresini günlerden saatlere indirilebileceği (saatte yaklaşık 30 ft ortalama delinebileceği) gösterilmiştir

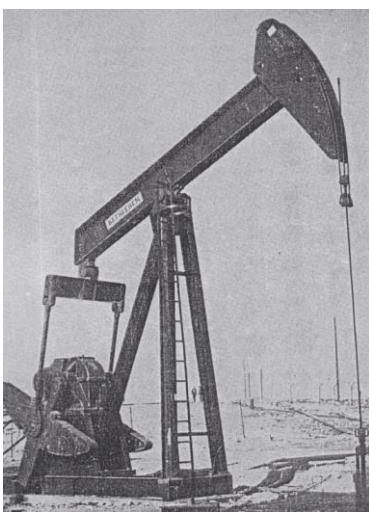
Büyük makinelerle, büyük iş gücü, para ve zaman kaybına yol açan klasik sondajlama tekniğine göre lazer başının kayaya değmemesi nedeniyle kafa yıpranması veya sık değiştirme gereği kalmamaktadır. Laboratuvar ortamında binlerce maddenin parçalanması için gereken en uygun enerji hesaplanmış ve kayalar buharlaşıp erimeden sadece parçalanmalarına yetecek enerji miktarları belirlenmiştir. Örneğin kumtaşı için bu değer 920 w/cm² iken şeyl için bu değer 784 W /cm² olarak bulunmuştur.

xxxxxxxBüyük bir devrim olarak görülebilecek bu yöntemle açılacak küçük bir delikten sarkıtılacak fiberoptik kablo yoluyla önceden elde edilen veriler gerçek zamanda an ve an doğrulanarak gerekli yeter lazer enerjisiyle sondaj aynı delikten genişletilerek açılabilir, böylece deneme kuyusu açmadan risk hemen hemen sıfırlanarak başarılı bir sondaj imkânı sağlanmış olacaktır. Bu konuda ABD’de önde gelen Lockheed Martin ve Boeing gibi silah ve havacılık firmalarının ortak mali desteğiyle kurulan Gaz Enstitüsü’nde yapılan bilimsel çalışmalar pratiğe uygulama imkânı bulmuşlardır.

Lazer teknolojisinin petrol sondajında kullanılması bir devrim olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemle sondaj süresi son derece kısaldığı gibi, aynı anda yapılabilen araştırmalarla istenilen bilgilere aynı zamanda ulaşma imkânı da sağlanabilmektedir. Son teknolojiler her ne olurlarsa olsunlar, petrol teknolojisinde klasikleşmiş olan sondaj terimleri şöyledir.

Yeni rezervuar bulmak ümidiyle açılan kuyuya **Arama Kuyusu**, bu kuyuda petrol ve gaz rezervuarı bulunursa bu kuyuya **Keşif Kuyusu** denir. Kuyudan petrol ve gaz üretilemez yalnızca su alınırsa **Kuru Kuyu** veya **Sulu Kuyu** diye adlandırılır. Keşif kuyusundan sonra, aynı rezervuar üzerinde keşifi teyid etmek ve sahanın büyüklüğünü belirlemek amacıyla açılan kuyuya, **Tesbit Kuyusu** denir. Bir diğer türlü de söylenmesi şöyledir. Arama sondajı yapıp petrole raslanırsa ekonomik rezervin olup olmadığını belirlemek gayesiyle açılan kuyulara **Geliştirme Kuyusu** denir. Üretim amacıyla açılmış kuyulara ise **Üretim Kuyusu** adı verilir. Bölgedeki rezervuarlarda bilinen petrol ve gaz miktarına **Yerinde Rezerv** denir. Yerinde rezervin büyük kısmı üretilemez. Rezervin üretilebilen kısmına, yani kullanım için hazır kısmına **Üretilebilir Rezerv** denir.⁴⁶

Üretim mevzuunda, hemen başlangıçta sıkça duyulan bazı terimleri hemen belirtmek gerekir. Gravite etkisi, su itmesi, kayaç ve mayı genişmesi, petrolün içinde bulunduğu gazın genişmesi gibi mekanizmalarla yer altında bulunan hidrokarbonların akışkanlığı sağlanabilir.

Rezervuardaki hidrokarbonların bu mekanizmalarla veya doğal enerjisi ile kuyu içine akmasıyla gerçekleştirilen üretime **Birincil Üretim** denir. Teknik olarak petrolün %100’ü alınamaz. Ancak %35’i alınabilir. Bir yataкта tespit edilmiş petrolün ne kadarının yüzeye çıkarılabildiğine **“Ortalama Çıkarma Oranı”** denir. Bu, halen % 30- % 35 civarındadır.⁴⁷

Gene sık duyulan bir terim **İkincil Üretim**’dir. Rezervuarın basıncını ve hidrokarbonların üretim kuyusuna akışını arttırmayı hedefleyerek enjekte edilen maddeler su, karbondioksit, çeşitli kimyasal maddeler, buhar ve hidrokarbonlardır. Petrolün bu şekilde elde ediliyor olmasına bu ad verilir.

⁴⁶ www.mining-eng.org.tr

⁴⁷ The Economist 01. 11. 2001 Petrolün Tükenişi.

Yeraltındaki hidrokarbon (petrol) yüksek basınca sahipse açılan kuyudan kendi enerjisi ile yüzeye gelir. Yüzeye gelmek için yeterli enerjiye sahip olmayan hidrokarbonların üretimi ise pompa sistemi ile yapılır. En sık kullanılan pompa at kafası pompalardır.⁴⁸

Ham petrol üretim maliyeti bölgelere göre değişiklikler göstermektedir. Ortadoğu'da üretim varil başına birkaç cent seviyesine kadar düşer. Kuzey Denizinde bu maliyetler varil başına 14 dolara kadar çıkar. Petrol halen dünyanın en stratejik maddesi olduğu için bizim açımızdan bakıldığında her halükarda her türlü çabaya değer. 1950'li yıllarda petrolün varili 3 dolar iken, 1974 krizi ile önce 9 dolara, hemen ardından da, 12- 13 dolara yükselmiş, İrlandaki olaylara bağlı olarak 1979 yılında 38-39 dolara, nihayet 42 dolara erişmiştir. O zamandan bu yana zaman zaman petrol fiyatlarının düştüğü de görülmüştür. Mesela 1985 yılında petrolün fiyatı 20 dolar civarına inmiştir. Fakat petrol fiyatları zaman içinde devamlı yükselmişlerdir. 1991 yılından beri petrol fiyatları istisnasız yükselmektedirler. 2008 yılının mart ayı itibarıyla petrolün son vardığı fiyat varilinin 105 dolar olmasıdır. ABD'nin görevden ayrılan Federal Rezerv Başkanı Greenspen'e "*petrol fiyatları daha ne kadar yükselir?*" diye sorduklarında aldıkları cevap "*sonsuz kadar*" olmuştur. Günümüzdeki herhangi bir ülke için, hiç bir şey bu cevap kadar anlamlı ve uyandırıcı olamaz.

RESMİ BİLGİLERE GÖRE PETROLÜN BULUNDUĞU BÖLGELER

OPEC bilinen petrol rezervlerinin % 76-77'sine sahiptir. OPEC diye tanımlanan organizasyon, "Petrol Üreten ve İhraç Eden Ülkeler" demektir. OPEC 1960 yılında İran, Irak, Küveyt, Suudi Arabistan ve Venezüella tarafından kurulmuştur. Bu kuruluşa daha sonraki yıllarda katılımlar olmuştur. Sırasıyla katılan ülkeler, Katar, Libya, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Ekvator ve Gabordur.

Coğrafi bölgelere göre rezervlerin dağılımı şöyledir. Dünya ham petrolünün %66 oranındaki rezervi Ortadoğu'da, %12- 13'ü Amerika'da, %5-6'sı eski SSCB topraklarında, %5'i de Asya ve Avustralyadadır. Tabii her yeni keşifle bu oranlar değişmektedir ve değişecektir. Petrolün ortalama daha 40 yıl kullanılabilceği, sonra da tükeneceği ifade ediliyor. Böyle bir sıralama bazıları tarafından pek kabul görmemekte ve zenginden daha aza doğru, rezervler şöyle sıralanmaktadır. Arap- İran dünyası, Volga- Ural, kuzey Denizi, Venezülla, Nijerya, Kuzey Hazar Bölgesi, Amuderya, Güney Hazar Bölgesi.⁴⁹

Dünya petrol ve gaz rezervleri 1985 yılında 3,3 trilyon varil iken, 1991 yılında 3,8 trilyon varile, 1993 yılında 4,2 trilyon varile yükselmiştir. 2000 yılında ise bu rezerv 5,6 trilyon varil olarak ifade edilmiştir.⁵⁰

Her yıl rezerv rakamlarının böyle yükseldiği göz önüne alınırsa, karaborsacının mal saklaması gibi bir durum ortadadır. Yani birileri bu konuların gerçeğinin kimse tarafından bilinmesini istememektedir. Türkiye de bu gizlilikten tam seksen yıldır nasibini almıştır ve tabir caizse altında ezilmiştir. Genel kanat, verilen rezerv rakamlarının gerçeği yansıtmadığıdır.

Yeri gelmişken bir organizasyondan daha bahsetmek gerekir. O da UEA adı verilen "Uluslararası Enerji Ajansı"dır". Henri Kissinger'in isteği üzerine kurulmuş olup, ABD, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Almanya, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yeni Zelanda ve Yunanistan üye ülkelerdir. Dünya enerjisini UEA ile ABD devletinin bünyesindeki Enerji Geliştirme Grubu planlamaktadır.⁵¹

⁴⁸ Petrol Pompası Prof.Dr. Ekrem GÖKSU, Türkiye'de İTÜ Maden Fakültesi 1966, Sayfa 216

⁴⁹ Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları, Prof.Dr. Şener Üşümezsoy, Dr. Şamil Şen, İnkilab Ktabevi, 2003

⁵⁰ Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları, Prof.Dr. Şener Üşümezsoy, Dr. Şamil Şen, İnkilab Ktabevi, 2003, sf, 54)

⁵¹ Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları, Prof.Dr. Şener Üşümezsoy, Dr. Şamil Şen, İnkilab Ktabevi, 2003, sf, 58

Daha önce de kısaca değindiğimiz gibi, bu gün için işlenen petrolün üçte birini ABD, üçte birini petrol üreticisi ülkeler, beşte birini Avrupa, Japonya, geri kalanını da sanayileşmemiş ülkeler kullanırlar.⁵²

PETROLÜN ÖNEMLİ ROL OYNADIĞI YAKIN TARİHİMİZ

Petrolün bu denli önemi ilk defa, 19.yüzyıldan itibaren artmıştır. Çok daha önceleri, M.Ö 3200 yılında asfalt, harç ve çimento olarak kullanılıyordu. O zamanın gemilerinin ve kayıkların Mezopotamya'da asfaltla kalafaltlandığı biliniyor. Gene aynı zamanlarda Mısır'da ölüleri mumyalamada asfalt kullanıldığı bilinmektedir. İranda ise petrol çok eskiden beri bilinmekte ve Nafta olarak adlandırılmaktaydı.

1300 yılında Makro Polo Bakü ve Hazardaki petrolün ilaç ve lambalarda yakıt olarak kullanıldığını belirtiyor. Evliya Çelebi seyahatnamesinde aynen şöyle yazmaktadır; "Van kalesinde neft yağının kayalardan nebcan ederek bir havzı azîmin içine rızan olduğu... (Van kalesinden petrol kayalardan fışkırarak büyük bir havuzun içine aktığı...)"⁵³ Kristof Kolomb 1498'de Trinidad adasındaki asfalt gölünü buluyor.

Petrolün ilk önce önem kazanan ürünü gazyağıdır. Lambalarda aydınlatma maksatlı kullanılıyor. Daha sonra önem kazanan ürünler ise ful oil ve asfalttır. Ancak yakıtlı motorların bulunmasından sonra benzin piyasası gelişmeye başlamıştır. 1885 yılında Daimler ilk otomobili piyasaya çıkardı. 1903 Wright biraderler ilk uçağı uçurdular. Henry Ford seri halinde otomobil üretimine başladı. 1912 de dizel ile işleyen ilk gemi denize indirildi. 1914 yılında, I. Cihan Harbi esnasında Britanya filosunu akaryakıt çevirmeye başladı. 1917 yılında ABD harbe girdi, petrol üretimini arttırdı ve müttefiklerin petrol ihtiyacının % 80'ini temin ediyordu⁵⁴ 1908 yılında İran'da Mescidi Süleyman petrol alanı bulundu. İngilizler Anglo-Persian Oil Co.'yi kuruyorlar.

Osmanlıda ilk jeoloji haritası 1840-1845 arasında W.F. Ainsworth, H. E. Striland ve W. S. Hamilton tarafından yapılmıştır. Daha sonra ise Tchihatcheff tarafından yapılmıştır. Bu jeolojik haritaların yapılması daha sonra Osmanlı mülkü üzerinde yükselecek ülkeleri işaret ediyordu sanki. Sonradan vuku bulan tarihi olayları da herkes biliyor zaten.

Bizim gayemiz bütün bir petrol tarihini yazmak hiç değildir. Çünkü bu tarih ve olaylar onlarca kitabın konusu olmuş, bir devirden sonra, dünya yüzündeki hiçbir olay petrolden bağımsız vuku bulmadığı için de daha yüzlerce yazılacaktır. Şimdi biz yakın tarihimizle ilgili ufak hikâyeler verelim.

Abdülhamid'in hatıratından; *"İngilizlerin tahrik ettikleri Arap kabileleri arka arkaya isyan etmektedirler. Aden, İngilizlerin Arabistan'daki harekâtı idare ettikleri umumi karargâhtır... İngiliz elçisi bir gün huzurda bana uzun uzun Anadolu, Suriye ve Hicaz topraklarının tarihin en büyük medeniyetlerine beşik olduğunu sayıp döktükten sonra, buralarda yer altı kazıları yapmayı düşünüp düşünmediğimi sordu. Güya buralar kazılacak olsa belki define bile bulunabilirmiş (!) (...) Bana eski Mısır yazısının okunmasının dünya medeniyetine ne büyük bir hazine olduğunu söyledikten sonra buralarda kazı yapmayı eğer Osmanlı İdaresi masraflı buluyorsa, İngiltere hükümetinin severek, kendisine de her türlü yardıma hazır olduğunu da sözlerine ekledi. Adamları hemen gönderecekler, kazılara başlayacaklar, masraflarını kendileri ödeyecekler, üstelik buralarda bulunacak tarihi eserleri de hiçbir bedel istemeden bize bırakacaklarmış."*

Abdülhamid teklifi kabul ediyor ve hatıratında sözlerin şöyle devam ediyor. *"İngiltere ile ilişki kurmak istediğim için kabul ettim. İngiliz elçisi bir gün huzura girdi ve bana Musul*

⁵² Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları, Prof. Dr. Şener Üşümezsoy, Dr. Şamil Şen, İnkilab Ktabevi, 2003sf. 52

⁵³ Tarih ve Düşünce, Ocak 2003 İsmail Çolak

⁵⁴ Petrol Jeolojisi Prof. Dr. Ekrem Göksu sh.5, İTÜ Maden Fak.

çevresindeki kazılardan birinde çıkmış murassa bir kılıç getirdi. Kılıç kırık, fakat sapı çok kıymetli taşlarla işlenmişti. (...) Çarşı esnafından işten anlayana kılıcı gösterdim, eskitilmiş bir kılıç olduğunu söylediler. Merakım büsbütün arttı, fakat kimseye bir şey sezdirmedim. Gelen haberlerden Musul'daki ve Bağdat'taki heyetlerin yüzey (satih) çalışmalarını bırakıp **kuyular açmaya başladıklarını** öğrendim. O Zaman maksatları ortaya çıktı.(...) **Aradıkları kırık küpler, küçük heykelcikler değil, PETROL'dür.**

İngiliz elçisi aynı düzenbazlıkla tekrar tekrar Abdülhamid'e başvurmuş ve Suriye ile Hicaz'da **halkın susuzluk çektiğini**, buraların büyük kısmının çöl olduğunu ve bu yüzden buralarda İngiltere hükümetinin insaniyet namına kuyular açtırmağa hazır olduğunu söylemiştir. Şartları ise bulunacak suyun kullanımının ahaliye (halka) bırakılacağı fakat suyun sahibi olmak istediklerini beyan etmiştir.”

Bu teklifi reddettiğini söyleyen Abdülhamid, Bağdat ve Musul'da açtıkları kuyuları da kapattığını belirtiyor. *“İngilizlerden sonra Alman Kayseri de kazı meraklısı çıktı. Almanlar da tıpkı İngilizler gibi Musul ve çevresinde kazılar yapıp kuyular açtılar.”* Bu samimiyetsizliğe üzüldüğünü söyleyen Abdülhamid, arama izninin açıkça ve samimiyetle istenmesi söz konusu olmuş olması durumunda bu izni memnuniyetle verebileceğini, zira bu araştırmaların memleket için de faydalı olacağını belirtiyor.⁵⁵

Bu arada Abdülhamit boş durmuyor, daha sonraları Selahattin Efendi adında petrol işlerinden anlayan birisini Amerika'ya petrol araştırmaları için gönderdiğini belirtiyor ve şöyle devam ediyor;

“Çünkü Amerika o yıllarda bu işlerde çok ileri idi. Hem bu devletle yakından ilişki kurmamıza yardım edecek, hem de topraklarımızda petrol olup olmadığını anlayacaktık. Maalesef bu teşebbüsüm bir netice vermedi”

2. Abdülhamit, İngilterede eğitim görmüş Ermeni asıllı Klaust Serkis Gübenkyan'a Osmanlı toraklarında petrola ilgili araştırmaların yapılmasını bildiriyor. Musul ve Bağdat yörelerinde petrol bulunabileceğine dair Gülbenkyan tarafından olumlu rapor veriliyor. Bu cevap karşısında, Abdülhamit 1888, 1898 ve 1902 yıllarında çıkarmış olduğu özel fermanlarla petrol alanlarını, yani **Musul ve Bağdat sahalarını memalik-i şahane** haline sokarak kendi şahsi arazisi olarak ilan etmiştir. Musul vilayetindeki petrol aramaları da Hazine-i Hassaya verilmiştir. 1908 Meşrutiyetin ilanı ile memalik-i şahane ilan edilen bölgeler Maliye bakanlığına devredilmiştir.⁵⁶

Abdulhamidin Önemli Davranışı

Daha düne kadar Musul ve Filistin'de aldığı tedbirlerle tanınan Sultan Abdülhamid'in son derece önemli bir davranışı 2008 yılının bitimine birkaç gün kala gün ışığına çıktı. Başkanlığını Alman maden mühendisi olan Paul Groskoph ile Habib Necip Efendinin yaptığı bir heyete Dicle ve Fırat havzasında petrol araştırması yaptırmış. Çalışma sonucu hazırladıkları raporu, bu kişiler 23 Ekim 1901 tarihinde Sultan Abdulhamid'e sunuyorlar. Üstelik de tek tek petrolün yerlerini işaretledikleri haritayla birlikte.

Güneydoğu Anadolu'nun neredeyse tamamı ve Doğu Anadolu'nun bir bölümünü kapsayan petrol haritası, Diyarbakır, Mardin, Bismil, Hazro Çayı çevresi, Sinan, Batman Çayı çevresi, Dicle Bölgesi, Midyat, Bedran, Tulan, Siirt, Botan Çayı çevresi, Habur, Fındık, Cizre, Bitlis Çayı kıyısı ve Hakkari'de (Çölemerik) çok önemli petrol yatakları bulunduğunu kaydediyor!⁵⁷

⁵⁵ Millet Dergisi 30 Aralık 2002 – 5 Ocak 2003, Sayı 11

⁵⁶ Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları, Prof.Dr. Şener Üşümezsoy, Dr. Şamil Şen, İnkilab Ktabevi, 2003 sf.110.

⁵⁷ Abdülhamid Hanın Petrol Haritası, Aziz Üstel, Star gazetesi, 24. 12. 2008

Abdülhamid' in Yaptırđığı Petrol Haritası

1887 yılında İskenderun dolaylarında bir Alman-İngiliz firmasının 10 kadar sığ sondaj yaptığı ve bunlardan bazılarında gaz emareleri görüldüğü bilinmektedir.1897 yılında Mürefte Gaziköy civarında 108 metreye inen bir kuyu açılıyor, gaz ve petrol emarelerine rastlanıyor. Aynı yıllarda Şarköy, İsteme ve gene Mürefte'de bir Fransız şirketinin açtığı kuyularda petrol izine rastlanıyor.1900 yılında Hora Deresinde 100 metre civarında bir derinlikte açılan bir kuyudan günlük 2 ton petrol elde ediliyor, toplam 47 litre petrol istihsal edildikten sonra verim yeterli görülmeyerek kuyu terk ediliyor. Aynı

firma gene Trakyada Hora, Mürefte ve Şarköy dolaylarında aramaya devam ederek derinliği en fazla 350- 400 metreye kadar inebilen kuyular açıyor. Gaz ve petrole rastlanıyorsa da, o zamanın teknik şartları müsait olmadığından saha terk ediliyor.⁵⁸

1912 yılında İngilterede "Turkish Oil Company=Türkiye Petrol Şirketi" kuruldu. Yeni kurulan bu şirkette Deutsche Bank ve Royal Dutch Shell dörtte birer hisseye sahipti. Şirketin toplam varlığının yarısı olan en büyük hisse ise adı Türk Milli Bankası olan (Turkish National Bank) aslında salt İngiltere'nin ekonomik ve politik çıkarlarına yönelik olarak, İngiliz banker Cassel tarafından kurulmuş bankaya aitti. Ancak oyuncuların hepsi bundan ibaret değildi. Bir oyuncu daha vardı ki bu Kalust Serkis Gülbenkyan adındaki Ermeni milyonerdir. Türkiye Petrol Şirketi'nin kuruluşunu ayarlayan kişi Gülbenkyan'dır. Biraz daha derin araştırıldığında, Gülbenkyan'ın Türk Milli Bankası'nda yüzde 30 hissesi olduğu ve bunu sakladığı ortaya çıkmıştır. Türk Milli Bankası'ndaki yüzde 30'luk hisse Türkiye Petrol Şirketi'nde yüzde 15 hisse anlamına geliyordu.

28 Haziran 1914 tarihinde verilen diplomatik notayla Osmanlı Sadrazamı, Mezopotamya imtiyazının yeni kurulmuş olan Türkiye Petrol Şirketi'ne verileceğini resmen vaat ediyordu. Londra'da yapılan görüşmelere, Jöntürklerin birkaç kez Maliye bakanlığını yapan, daha sonra İzmir suikasti nedeniyle asılan Maliyeci Cavit ile Gülbenkyan, Türk devletini (Osmanlı) temsilen katılmışlardı. Görüşmeler devam ederken Cavit acilen İstanbul'a çağrıldı, görüşmelere Gülbenkyan devam etti ve anlaşma imzalandı. Bu arada Birinci Dünya Savaşı 4 Ağustos 1914 tarihinde başlamıştı." İşin komik, ilginç ve tabii ki netameli yanı, Gülbenkyan'ın kendi şirketi ile pazarlık yapıyor olmasıydı.⁵⁹

Osmanlı İmparatorluğunun 1. Dünya Savaşına girişi de ilginçti. İki Alman savaş gemisi Akdeniz'i boydan boya geçerek İstanbul'a sığınmışlardı. Bunlar Goben ve Breslaw adlı Alman gemileriydi. Almanlar Goben ve Breslaw'ın, İngilizlerin Osmanlı'ya satmaktan vazgeçtikleri iki savaş gemisinin yerine satın alınmasını talep ediyor; İngilizler de gemilerin İstanbul'da kalmasını savaş sebebi sayacaklarını kaydediyorlardı.

⁵⁸ Türkiye'de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul 1966, sf.71

⁵⁹ Daniel YERGIN, Petrol, s.210 – 216'den aktaran Muhsin Ganioglu'nun GÜLBEKYAN Bir İhanetin Anatomisi

Osmanlı'yı savaşa kim sürükledi? İtilaf güçlerinin Osmanlı toprakları üzerindeki emellerinin ancak Osmanlı Devleti'nin haritadan silinmesiyle mümkün olacağını iddia eden Fransızlar, bu olayın Osmanlı'yı savaşa sürükleyerek sonunu getireceğini söylüyorlardı. Kimse buhar kazanlarında arıza olan Goben gibi hantal bir geminin nasıl olup da hızlı İngiliz ve Fransız gemilerinden kaçmayı başardığını sormuyordu... Peki, Goben ve Breslaw gerçekten kaçmayı başarmışlar mıydı yoksa İngilizler bu kaçısa göz yummuş; hatta onları İstanbul'a kasıtlı olarak mı yönlendirmişlerdi? Kaçışın kasıtlı olarak İngilizler tarafından organize edildiği yönünde daha çok kayıtların var olduğunu ileri sürmüştür birçok tarihçi.

Osmanlı hükümeti kısa müddet içinde aldığı bir kararla iki gemiyi satın aldığını ilan etti. Ancak İtilaf kuvvetlerinin taleplerinin aksine ne gemilerin mürettebatı Almanya'ya geri gönderildi ne de gemilerin silahları söküldü. Osmanlı uyuğunda Yavuz Sultan Selim adını alan Goben zırhlısının komutanı Amiral Souchon geniş yetkilerle Osmanlı donanması komutanlığına getirildi ve iki geminin Karadeniz'e çıkıp tatbikat yapmasına izin verildi. Amiral Souchon'un Karadeniz'deki Rus gemi ve limanlarını bombalamasıyla patlak veren olaylar 30 Ekim günü Osmanlı'nın Almanya'nın yanında savaşa girmesiyle sonuçlandı.

1916 ve 1917 yıllarındaki Rusların doğu illerimizdeki işgalleri sırasında Rus jeologların Kürzot, Hasankale, Tercan ve Katranlıda petrol aradıkları bilinmektedir. Gerek Katranlı'da, gerek Hasankale'de ve gerekse Kürzot'ta Ruslar buldukları petrolü galeriler açmak suretiyle işletmişlerdir.⁶⁰ Rusların petrol çıkarma teşebbüsleri sadece bu üç isimle sınırlı değildir. Divanı Hüseyin, Naftik ve Pulk da bu aramalara dâhil olan yerlerdir.⁶¹

1.nci Dünya savaşının devamı sürecinde, İngiltere ve Fransa arasında 1916 yılında imzalanan Sykes Picoy anlaşması ile Ortadoğu tamamen paylaşılmıştır. Savaşın sonucu herkesin malumu. Musul, İngiliz mandası olan Irak'ın topraklarına katıldı. Yeni Irak hükümeti, 1925 yılında bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma Türkiye Petrol Şirketi'ne, 2000 yılına kadar Irak petrolü üzerinde hak tanıyordu. 1927 yılında petrol aramaları başladı ve 6 ay sonra dev petrol kaynakları bulundu. Petrolün ortaya çıkmasıyla gün gelir Türkler pay ister kaygısı ile şirketin adı da aceleyle Irak Petrol Şirketi olarak değiştirildi.

Lord Curzon ile Türk heyeti Lozanda, Musul ve petrol konusunda defalarca görüştüler. Curzon petrole ilgili her şeyi bilmekteydi. Sovyet Büyükelçisi Aralov'un anılarında ilginç notlar vardır. Aralov'un Atatürk'le hatırası şöyle; *"Mustafa Kemal Paşa bir gün bana, Curzon'un Musul petroleriyle kişisel ilgisi olduğunu söylemişti. Curzon'un kendisi Turkish Oil Şirketinin ortaklarındanmış. Abdülhamid bir zamanlar Musul petrollerinin sahibiymiş. Abdülhamidin hakları Amerikalılara geçmiş..."* Atatürk ayrıca Musul'un önemine dair Aralov'a şunları söylüyor. *"Musul İngilizler için, Kürdistan'a en yakın bölge olarak çok önemlidir, dedi. İngilizler Musul'u belli bir takım amaçları için ellerinde bulundurmak isterler. Çünkü Musul, Sovyetler Birliğine, İran'a en yakın yol. Türkiye'ye baskı yapmak için en uygun bölgedir."* Curzon'un Türk Petrol Şirketine hissedar olduğunun bilinmesi ilgiçtir.

17 Eylül 1928 yılında hâkim tröstler İskoçya'da buluştu. Petrol endüstrisinin problemleri tartışıldı ve **Achnacarry Anlaşması** imzalandı. Bu sözleşmelerin hedefi, tüketim pazarlarını düzenlemektir. Petrol fiyatları tespit edilip dikte ettirildi.

Taraflar yani Dünya Hâkimleri çok değil birkaç ay öncesinde, 1928 yılının 31 Temmuz'unda, başta Türkiye olmak üzere tüm Ortadoğu'da sadece kendi şirketlerinin arama yapması hususunda anlaşıldılar. Bu paylaşmaya **"Kırmızı Hat Anlaşması"** denildi." Kırmızı Hat Anlaşması ile bu günkü Türkiye, Suriye, Irak, Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar ve Basra körfezi boyunca Emirlikler'i kapsayan, ancak Küveyt, İsrail, Ürdün ve İran'ı dışarıda tutan; imtiyaz elde etme, ham petrol üretme, satın alma ve petrol işlenmesi konularında rekabet

⁶⁰ Türkiye'de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul 1966, sf 72

⁶¹ Cevat E. Taşman'ın MTA Dergisinin 1949 yılı 39 numaralı sayısı

ortadan kalkmıştır. Bu anlaşma daha sonraki yıllarda dünya politikalarının temelini teşkil etmiştir.⁶² Achnacarry Anlaşması sonuçta petrol endüstrisinde tutumlu davranılması, boş harcamaların önüne geçilmesi, pahalı yatırımların azaltılması yönünde prensiplerin karar altına alınmasını sağladılar ve ortak politikalarının temelini teşkil ettiler. Achnacarry Anlaşması diye bilinen bu anlaşmayı **Exxon, BP ve Shell**, kapısında kuş uçurulmayan bir şatoda tam üç hafta kalıp imzaladılar. Elitler şimdilik petrol adı altında dünyayı paylaşmışlardı. Bu gizli anlaşma ancak 1952 yılında gün ışığına çıktı. Anlaşma yedi ilke getiriyordu. Bu ilkelerin temelinde ise şirketlerin şimdiki üretimi arttırmamak için işbirliğinde bulunacakları yatıyordu.⁶³ Achnacarry Anlaşması üç bölümdü: Gerekçe, ilkelerin ortaya konması ve uygulanacak maddeler.

Günün fazla üretim problemleri ele alınmıştır. Bunun yıkıcı bir davranış olduğu karara bağlanmış, tutumlu davranılması, boş harcamaların önüne geçilmesi, pahalı yatırımların azaltılması kararlaştırılmıştır. İlginç bazı kararlar şöyledir.

- Bu anlaşmaya taraflardan biri uymadığında öbür şirketin kontenjanından akaryakıt bedelini karşı şirkete ödeyecektir.
- Gruplardan her birinin her ülkedeki ve bütün dünya pazarındaki haklarını tayin etmek için ticarileştirme kotaları her üç ayda bir hesaplanacaktır.
- Anlaşma ne Amerikan pazarına yapılan ithalata, ne de Amerikadan yapılan ihracata uygulanır: bunlar özel bir anlaşma konusudur.
- Petrol ürünlerinin fiyatları, dünyanın her yerinde, ürünün asıl geldiği yer hiç hesaba katılmaksızın, Meksika körfezinde uygulanan fiyatlara dayanarak tayin edilecektir.
- Mal sahipleri gruplar tarafından kullanılmayan fazla petrol hamuleleri kartelin emrine verilecektir.
- Üretim fazlaları anlaşma üyelerine, üçüncü kişilere teklif edilen fiyattan aşağı bir fiyattan verilecektir.⁶⁴

Kısaca, dünya üretiminin tüketimine eşit olması ve fiyatların bu şirketler tarafından kontrolünün sağlanması asıl hedef idi. Şirketler fiyatların düşmesine sebep olacak üretim artışlarını önleyeceklerdi.

Bu ilkelerin ilki ile pazarların paylaşılmasını

gerçekleştiren kartelleşme ortaya çıktı. Tröstlerin kendi durumlarını biraz daha iyileştiren ve hâkimiyetlerini daha arttıran bir anlaşma da 15 Aralık 1932'de dağıtım anlaşması yapıldı. Bu anlaşmanın katılımcıları Socony Vacuum, Standart Oil Co (New Jersey), Anglo Persian, Shell, Gulf, Atlantic ve Texaco idi. Achnacarry anlaşmasına bir eklenti de 1934 yılında yapıldı.⁶⁵ Kırmızı Hat Anlaşması, Achnacarry Anlaşmasıyla birlikte, 7 KK'lerin dünya petrol endüstrisindeki hâkimiyetini nihai olarak perçinlemiş oldu.

Gülbenkyan'ın da içinde bulunduğu "Kırmızı Hat Anlaşması" (Red Line Agreement)⁶⁶

-91

⁶³ Anthony SAMPSON, Günümüzde Petrol Oyunu, sf. 118

⁶⁴ Bir Damla Kan Bir Damla Petrol, Düzenleyen Tarık Dursun K. Kurul Yayınevi Eylül 1965 sf. 118-120

⁶⁵ Anthony SAMPSON, Günümüzde Petrol Oyunu, sf. 121

⁶⁶ (Washington, U.S.Govt.Print. Off., 1952, p66

Achnacarry anlaşmanın bu adı yukarıda geçen maddesiyle ilgisi bakımından, daha sonraki yıllarda vuku bulmuş bir olay ve konuşma hayli ilginçtir.

“Exon’un Ortadoğu’daki birinci adamı, Howard Page. Libya’dan o günlerde dönen Exon’un jeologunun söylediği; “Orada on milyar varillik petrol sahası olduğundan eminim” sözüne karşılık; “iyi öyleyse, ben de bu işe girmek istemediğimizden eminim! Kuyuları çimentoyla kapayın! Petrol çıkarmayacağımızdan emin olsam bu işe biraz para yatırırdım, ama petrol çıkabilecekse olmaz. Çünkü o zaman, Aramco’nun imtiyazını kaybedebiliriz.”⁶⁷

1970’li yıllarda vuku bulan bir olay nasıl da 50 yıl önceki anlaşmanın ruhuna uygun kelimelerle ifade edilmiş!

Bizim kanaatimize göre Osmanlı Devletinin ipinin çekilmesinde iki olay son derece önemlidir. Bunlardan birincisi, dünyanın ilk paylaşım denemesi denilen, ama aslında dünyaya maddi ölçüde ilk el koyma atağı denebilecek olan çıkış. İkincisi ise hızlanan Yahudi Devleti kurma girişimleridir.

TÜRKİYE’DE DEVLETİN PETROL ARAMA TEŞEBBÜSLERİ

Önceki sayfalarda petrol aramalarından kısmen bahsedilmiş olmasına ramen, biz gene de kısa bir özet yapmayı uygun gördük. Türkiye’de petrol arama faaliyetleri esas itibariyle üç devrede olmuştur.1) Cumhuriyet öncesi devri (1882- 1922) 2) Cumhuriyet sonrası kamu sektörünün faal olduğu devre (1923- 1954). 3) Cumhuriyet sonrası özel sektörün de faaliyetine izin verilen devir(1954 sonrası).

Cevat E. Taşman’ın MTA Dergisinin 1949 yılı 39 numaralı sayısında yayınlanmış “PetrolünTürkiye’de Tarihçesi” makalesinden özetlediğimiz BÖLÜMÜ KISACA VERECEĞİZ.

Evliya Çelebinin kitabının dördüncü cildinde zikrettiği “*Van Kalesinden neft yağı kayalardan nebean ederek bir havzı azimin içinde rızan oluyor*” dediği hususu bir İngiliz görevlisi 1854 yılında “*Van kalesinde Nümulatik kalker içinde bitüm menbaları mevcut*” şeklinde hükümetine rapor ediyor. Burada 1877 yılında bir Osmanlı Paşası olan Tayfur Paşa bir müddet petrol istihsalı yapıyor.

Rusların bu bölgede çıkartıkları petrolü biliyoruz. Ruslar Kürzottan elde ettikleri bu petrole Van Gölü üzerinde gemiler çalıştırmışlardır.

İskenderun bölgesindeki Çengende yapılan aramalar 1887’de başlamış, fasillarla devam ederek, ama iş hiç de gerektiği gibi ciddiye alınmadan 1945 yıllarına kadar gelinmiştir. Trakya Bölgemizdeki Mürefte, Şarköy ve diğer yörelerdeki çalışmalardan daha önce kısaca söz etmiştik

Cizre, Tercan-Pulk, Boyabat- Ekinveren bölgeleri bir kısım yabancı şirketler tarafından ilgilenilen, ruhsatları alınmak istenilen, zaman itibariyle artık Cumhuriyet dönemine sarkmış hususlardır.

Cumhuriyet döneminin işi çok ciddiye alması sonucu girişimler hemen başlatılmış, Dr.M. Lucius adlı bir jeolog getirilmiştir. Bu şahıs hemen tüm ülkenenin bilinen petrol tezahürlerini tek tek dolaşarak kapsamlı raporunu hazırlayarak yetkili makamlara sunmuştur. Hemen o arada yeni petrol kanunu hazırlanmış ve 792 sayı ile kabul edilmiştir.

1928 yılında ve devamı olan yıllarda bazı Amerikalı şirketlerin petrol aramasına ilgileri görülüyor. Fakat ciddi bir teşebbüse rastlanılmıyor. Olaylar yakından incelendiğinde, fark edilen şeyin, şirketlerin tamamen ortak bir politika doğrultusunda hareket etmeleridir. O hareket de, ruhunu İskoçyadaki anlaşmanın yaptığı dünya hâkimiyetine odaklanmış kartelin mutlak gücüdür.

Türk devletinin petrol arama işini kendi üzerine alması 1933 yılının 27 Mayısında çıkarılan 2189 numaralı kanunla “**Petrol Arama ve İşletme İdaresi**” adlı kurumla olmuştur. Böylece 1934 yılında ilk ciddi çalışma 1351 metreye inilerek yapılan “Baspirin” kuyusudur. Bu seviyede kuyu kuru olarak terkedilmiştir.⁶⁸

⁶⁷ Anthony Simpson, PETROL OYUNU, Altın Kitaplar İstanbul.1976, sf. 198-199”

⁶⁸ Türkiye’de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fakültesi,İstanbul1966, sf.71- 73

1935 yılının 20 Haziran gününde 2804 sayılı kanunla Maden Tetkik ve Arama İdaresi (M.T.A) kuruluyor. Bu yeni kurum tüm maden işlerini üzerine aldığı gibi petrol arama işini de üstleniyor. 1937 yılında MTA ikinci petrol sondajını Güneydoğu Anadolu'nun Hermis strüktüründe açıyor. 941 metrede petrol ve asfalt emarelerine rastlanıyor. Bu kuyunun hemen yakınındaki açılan diğer kuyuda da iktisadi kabul edilebilen petrole rastlanmıyor. 1938 ve 39 yıllarındaki Kerbent'teki, 1939 yılındaki Gercüste açılan sondajlarda petrol ve asfalt emarelerine rastlanmış ama sonuç başarılı olamamıştır.⁶⁹

1940 yılının 20 Nisanında Ramandağı strüktüründe çalışmalarda Maymune Boğazında, Raman-1 sondajında petrole rastlanmıştır. İlk ciddi sevindirici, petrol bulunduğu dair yüz güldüren haber budur. Zira ilk günler elde edilen petrol miktarı günde 11 tondur. Bu strüktürde ardı ardına 1-2-3-4-5-6 numaralarla açılan kuyulardan sadece beş numaralısında günde 2 tona kadar çıkan petrol elde ediliyor. Fakat bu kuyu da 1944 yılında kuru olarak terk ediliyor. 1945 yılında açılan 8 numaralı kuyunun 1361 metresinde günde 28 ton petrol vermesi, Türk devleti açısından yepyeni ümitlerin doğmasına sebep oluyor. Bu kuyu zaman zaman düşen verimine ve ikincil metodlarla veriminin günde 70 ton kapasiteye ulaşmış gene düşmesine rağmen daha sonraki uzun yıllar dahi petrol vermeye devam etmiştir. 1947 yılında günde 50 ton petrol elde edilen Raman-9 kuyusu açılıyor. Bu kuyuya İnönü Kuyusu adı veriliyor. Daha sonraki zamanda yapılan iyileştirici müdahaleden sonra günlük verim 70 tona kadar çıkıyor. Ramandaki çalışmalar ardından gelen yıllarda da devam ediyor ve 1950 yılına kadar 9 kuyu daha açılıyor. Raman 12 kuyusu ise günlük verimiyle 100 tonun üzerine çıkmıştır.⁷⁰

Garzan bölgesindeki aramalara da 1940'lı yılların ortalarında başlanmış, fakat ilk ciddi verimli petrole ancak 1951 yılında ve 1500 metrede rastlanmıştır. Günlük istihsal 50 ton civarlarındadır.⁷¹

Cumhuriyet döneminin başarılı kurumu MTA Trakya'da 1936 ve 37 yıllarında Mürefte civarında 6 kuyu açmıştır. Bunlardan birinde bir miktar gaz bulmuş, bir müddet bu gazın ölçümüyle uğraşmış, daha sonra da terk etmiştir.

Devletin Adana bölgesine eğilmesi 1935 yılıdır. 1938 yılında Hocalıda 3 sondaj yapılmış, derinlikler genellikle 300- 400 metre civarında kalmış, daha geç yapılan sondaj ise 456 metrede kalmış, bir miktar gaza rastlanmasına rağmen çalışmalar zaman içerisinde sonlandırılmıştır. 1946 yılındaki yapılan 2 sondaj ise 85 ve 261 metrede kalmıştır.

Nihayet Hatay'ın Çengen ilçesinde 1940 yılında 2 ve 1945 yılında da 4 olmak üzere toplam 6 sondaj yapılmış, fazla derine inilmemiş, en derini 600 metrede kalmış, petrol ve gaz emarelerine rastlanmasına rağmen terkedilmiştir.⁷²

1954 yılından sonra Türk petrolcülüğünde büyük değişim yaşanmıştır. O ana kadar bütün bu işlerden sorumlu olan MTA artık devreden çıkmış ve yeni kurulan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı devlete ait petrol işlerini tamamen üzerine almıştır. Tabii bu işin bir diğer yanı da yabancı veya yerli özel şirketlerin de arama iznine sahip olmalarıdır. 6327 sayılı kanun da aynı zamanda MTA'nın petrolle ilgili tüm personelini ve gereçlerini TPAO'ya aktarmıştır.

Şimdi kısaca vereceğimiz bu yazı Cevat E. Taşman'ın MTA Dergisinin 1949 yılı 39 numaralı sayısında yayınlanmış "Petrolün Türkiye'de Tarihi" makalesinden özetlenmiştir. (Yazının tamamı Ekler bölümündedir)

⁶⁹ Türkiye'de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul 1966, sf.74

⁷⁰ Türkiye'de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul 1966, sf. 74-75

⁷¹ Türkiye'de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul 1966, sf. 75

⁷² Türkiye'de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul 1966, sf. 75)

Yazının bizce önemi başlangıçtaki şevki göstermesi bakımındandır.

Cumhuriyet Dönemi

1.- Cumhuriyetin 1923'de ilanını müteakip memleketin petrol ihtimallerini bizzat araştırmak Hükümet tarafından bir ana prensip olarak ele alınmış ve bu hususu sağlamak için bir müddet Rusya'da çalışmış bulunan Lüksemburg'lu Dr. M. Lucius mukavele ile istihdam edilmiştir. Dr. Lucius 1925 de memleketin tanınmış petrol emarelerinin çoğunu gezerek Mürefte, Çıralı, Elmalı, Pulk, Hasankale, Katranlı, Neftik ve Boyabat hakkında raporlar tanzim etmiştir.

2.- 1926 senesi Türkiye petrol tarihinde hususi bir ehemmiyeti haizdir. Bu sene içinde Hükümet 792 numaralı petrol Kanunu çıkarmıştır. Bu kanun hükmüne göre Türkiye hudutları dâhilinde "bircümle arazide bitüm ve petrol müštaatı tabiiyesi madenlerin intaharri ve işletilmesi hakkı maadin kanunu ahkâmına tabi olmak kaydıyla Hükümete verilmiştir.

3.- 1929 sonunda memleketin petrol ihtimallerini tetkik ettirmek üzere hükümet tarafından yapılan davet üzerine bir sene kalmak için Cevat Taşman şirketinden izin alarak yurda geldi. Bu bir yıl içinde memleketin muhtelif bölgelerindeki petrol emare ve strüktürlerinin petrol bulma bakımından jeolojik etütlerini yaptı. Tetkikatın sonunda Cevat Bey raporunu Hükümete takdim etti. "*Petrol işleri çok riskli, büyük sermaye isteyen ve pek çok miktarda teknik malzeme ve eleman icabettiren bir iştir. Dar bir bütçe ile hükümetler değil büyük sermayeli ve muazzam teknik kabiliyetleri olan petrol şirketleri ancak bu işi yapabilirler*" şeklinde tavsiyelerde bulundu ve o senenin sonunda Amerika'ya döndü. (Bu sözler çok manidardır, çok DİKKAT gerektirir!)

4.- 20 Mayıs 1933 de 2189 numaralı kanunla şahsiyeti hükmiyeti haiz bir Petrol Arama ve İşletme İdaresi kurulunca **Cevat Bey tekrar Hükümet tarafından yurda davet edildi.** Ankara'ya gelir gelmez bu yeni kurulan müessesin başına geçirildi. **Cevat Bey** derhal sondajlara başlamazdan evvel bütün **petrol bulma ihtimali olan bölgelerin ve strüktürlerin yeniden bir kere daha gözden geçirilerek tetkik edilmesini uygun bulunduğundan PAGE ve MOSES isminde iki Amerikalı jeologu getirtti** .(Bu isimler de orijinleri(aidiyetleri) itibariyle **DİKKAT çekicidir.!**)

5.- Petrol Arama ve İşletme İdaresi sondajlarla petrol araştırmaya ve muhtelif bölgelerde jeolojik tetkikata devam ederken **20 Haziran 1935 yılında Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunan 2804 numaralı kanunla kurulan ve Memleket dâhilinde petrolle beraber bilumum madenlerin aramasını istihdaf eden Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüne bağlandı.** "Petrol Grubu" namı ve yine Cevat Beyin idaresi altında petrol ihtimali olan bölgelerin hepsinde fennin ve tekniğin en son metotları tatbik edilmek suretiyle petrol aramalarına eskisi gibi devam etti. **Cevat Bey MTA Enstitüsü Petrol Grubu Direktörü olarak 1945 senesine kadar kaldı; ondan sonra Petrol Müşavirliğine tayin olduğundan 1952 senesine kadar bu vazifeyi muhafaza etti. 1953 senesinde MTA da Yeni Petrol kanunu hazırlanırken sekiz kişilik komisyonda Cevat Bey de aza idi.** Bu komisyonda yapılan münakaşa ve müzakerelerde fikrine çok başvuruldu. **1953 yılında Petrol Baş Müşavirliği uhdesinde kalmak üzere yeniden Petrol Grubu Direktörlüğüne getirildi ve 1955 Martına kadar bu vazifeleri ifa etti.**

6.-Büyük Millet Meclisince Kabul olunan 6326 numaralı yeni Petrol kanunu gereğince ayrı bir Petrol Dairesi kurulunca Cevat Bey 1955 Martında MTA'dan ayrıldı ve **mezkûr dairenin Teknik Müşavirliğine tayin olundu ve vefatı tarihine kadar –bir buçuk sene – Petrol Dairesinde çalıştı.**⁷³

Bu eski tarihli makale birçok şeyin anlaşılmasına çok yardım ediyor. Bu sebepten buraya almayı uygun gördük.

YARIM YÜZYIL ÖNCE YAYINLANMIŞ BİR BELGE VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

⁷³ Bu yazı Cevat E. Taşman'ın MTA Dergisinin 1949 yılı 39 numaralı sayısında yayınlanmış "Petrolün Türkiye'de Tarihi" makalesinden derlenmiştir

Genç Türkiye Cumhuriyetinin yaptığı her yöndeki atılımların yanında yer altı zenginliklerinin tespitine yönelik yoğun çalışmalar yaptığını 50 yıl önce yazılan, fakat bizim ancak son zamanlarda ulaşabildiğimiz bir makaleden öğreniyoruz.

Cevat Eyüp Taşman; “**Türkiye’de Bitümlü Tezahürlerin Stratigrafik Yayımı**” adını taşıyan bilimsel makalesinde, Türkiye’de o güne kadar petrol, hidrokarburlu gazlar, asfalt ve asfaltitleri incelemiştir. Son derece ilginç olan husus ise, bugün ülke insanlarının, konu ile çok yakından ilgili birkaç kişi müstesna tutulursa, neredeyse tamamının bunları ilk defa duyuyor olması.

C.E. Taşman Türkiye’deki petrol varlığını jeolojik devirlere göre incelemiştir.

Paleozik:

Diyarbakır’ın kuzeyinde, **Hazro** civarındaki petrol ihtiva eden Devonien kumtaşı tabakalarına dikkat çekmektedir.

Permo-Karboniferde petrol gösterileri, **Toros- Anti Toros** eteklerinde, batıda ise **Adana – Mersin** ve buraların daha **batı tarafına** doğru uzanmakta, bu bölgeye 500-600 km mesafeli çevre bölgeyi kapsamaktadır. **Adana’nın Kozan** ilçesinin kuzeyindeki **Düzağaç** köyündeki aynı adlı formasyonda, **Mersin’in Fındıkpınarı** bölgesindeki kalkerler içinde petrol mayii bulunmaktadır. Bu bölgenin 100 km daha batısında bulunan petrol serpantin çatlaklarını harç gibi bağlamaktadır. Doğudaki bulguya ise **Harbolda**, Irak sınırını oluşturan **Kızıl Su** boyunca rastlanmaktadır.

Mezozoik:

İslâhiye ilçesinin güneyinde uzanan **Amanos dağlarının** doğu yamaçlarındaki **Edilli köyünün** 800m kadar güneyindeki **Triasa** ait kalkerlerin kötü koku verdiğini ve Bitüm özellikli bulgulara rastlandığını belirtmektedir.

Konya’nın güneybatısında, Akseki civarında **Jurasik** devre ait asfalt tezahürleri dikkati çekmektedir. Özellikle de **İbradi, Üzümdere** ve **Emriye** bölgelerindeki bulguların çok önemli olduğuna dikkat çekmektedir.

Özellikle de **Kretase**’de rastlanan petrol işaretlerinin gerek sayıların, gerekse önemlerinin diğer zamanlara kıyasla çok daha üstün olduğunu belirtmektedir. Ayrıca da Kretase’ye ait petrol emarelerini geniş bir liste halinde vermektedir.

Bu listeyi önemine binaen kısaca vermekte yarar görüyorum. Zira 2002 yılında, gerek meclis içinde CHP milletvekili Sayın Atilla Başoğlu’nun ardı ardına verdiği soru önergelerinden, gerekse Hükümetin Enerji Bakanının bu soru önergelerine verdiği cevaplardan, ya da çeşitli medya kuruluşlarına yaptığı açıklamalardan anlaşılmaktadır ki, ülkenin kurtuluşu olan petrol konusunda bir hareketlilik vardır.

Her ne kadar elde mevcut olduğu anlaşılan 5-6 tane 6000 metreye kadar inebilen derin kuyu sondaj makinesinin efektif olarak kullanılmadığı anlaşılrsa da, ciddi bir petrol seferberliğinde bunların yaramıza merhem olma imkânı var.

Şimdi biz tekrar C.E. Taşman’ın yarım yüzyıl önce yaptığı ve kendisine teşekkür borçlu olduğumuz tespitlerine dönelim.

- **Boyabatın** 20 km kuzeyindeki Sapun derenin (aşağılara doğru Maruf diye adlandırılır) **Ekinveren köyü** yakınlarındaki mecrasında fay çatlaklarından petrol sızdığı görülür. Hatta eskiden buralarda tüneller açılmış, parafin yapısında olan bu petrolden variller doldurulduğu belirtilmiştir. Daha sonra akışı azalmış ve bu işlem terk edilmiştir.
- Antalya körfezinin batısındaki **Finike**’nin kuzeyinde birçok yerde asfalt tezahürleri mevcuttur. Hatta bunlardan **Muskar Yayla (Çamdağ)** ve **Muskar Avla (Alacadağ)** yörelerindeki asfalt oluşumları çok kolaylıkla işletilebilmektedir.

- Mardin ilinin **Gercüş** kasabasının 16 km batısında **Hisar deresi kenarındaki Turanien** Masif kalkerlerinin tabakalarında hem kurumuş hem de mayi petrol gözlenmekte, hatta bir taş parçası kırıldığında gözeneklerinin petrolle dolu olduğu görülmektedir.
- Yine Mardin ilinin Kerboran nahiyesinin **Germav** köyünün kuzeyindeki Dicle nehri kenarındaki **Histe mevkiinde nehir yatağında**, suyunun azaldığı zamanlarda **Turanien** masif kalkerlerin petrol ihtiva ettiği görülür.
- **Hermis** vadisindeki Germav kesmeleri içinde asfalt tezahürlerine rastlanır. Bu tezahürler köyün kuzeyindeki dere içinde de **Becirvan köyünün** altındaki yamaçlarda görülür. Bu kurumuş bitüm tezahürleri kesmelerin çatlaklarını doldurur.
- Van Gölünün kuzeydoğu ucundaki **Kürzot** köyünün 5 km güneyinde dar bir vadi içinde petrol bulunmaktadır. Bu bölgede gerek Osmanlı imparatorluğu zamanında, gerekse Rus işgali sırasında açılan sığ tünellerle petrol istihsal edilmiştir. Cumhuriyet devrinde ise 1937 ve 1945 yılları arasında yapılan çalışmalarla petrol çıkartılmıştır. Bu petrol **Kretase** kesme çatlaklardan sızmaktadır.
- **Adıyaman**'da ve Malatya ilinin **Besni** bölgesinde asfalt tezahürleri vardır. Tut nahiyesinin doğusundaki Bayıl köyü civarında ve Tüfün kuzeybatısındaki Karapınar bölgesinde bitümlere rastlanır. Fırat yakınındaki **Alaköprü** ile **Belveren köyleri** arasındaki Neft deresindeki çatlaklarda bitüm bulunur.
- **Mardin** ilinin 1 km yakınındaki *(bu bölge şimdi tamamen şehir sınırları içinde kalmış olmalıdır)* **Savura giden yolun doğusundaki** masif kalkerlerde bitüm ve sıvı petrol bulunmaktadır.
- **Raman**'da açılan kuyulardan elde edilen petrol **Turanien** masif kalkerlerde bulunmuştur ve bu formasyonun aynısı **Gercüş ve Germavda** da vardır.
- Gaziantep'in güneyindeki **Sazgın** köyünde açılan sığ bir kuyuda hidrokarbür gazına rastlanmıştır.
- Hatay ilinin **Yayladağı** kasabasının yakınlarındaki **Karacaahmet, Eğerci ve Çandır** köylerinde asfalt yatakları mevcuttur.

Tersiyer:

Taşman, ülkemizdeki petrol emarelerinin en çoğunun bu zamanın Miosen devrine ait olduğunu, bunların da daha ziyade kumtaşlarında görüldüğünü belirtmektedir. Bu zamanın Eosen devrinde ise mayi petrolün kalkerler içinde bulunduğu üzerinde durmaktadır. Taşman, tersiyere ait ülkemizdeki petrol bulgularını alfabetik sıra ile şöyle sıralamaktadır.

- **Badzivan:** Ramandağı'nın Eosen kalkerlerinde, Badzivan köyü civarında çatlaklar içinde üç noktada mayi petrol vardır.
- **Birne:** Bu köy Siirt ilinde, Bohtan suyunun doğusunda, Eruh ile Şırnak arasındadır. Bu köyün güneyinde, faya yakın bölgede, Becirvan kalkerleri içinde mayi petrol görülmektedir.
- **Cımağıl:** Bayburt'un doğusunda, Cımağıl köyünün 2 km batısında açılan hendeklerde petrol birikmiştir. Birkaç km güneydeki Zırnık köyü yakınlarında Miosen kalkerlerinden kuvvetli petrol kokusu gelmekte, alınan bazı numunelerin içlerinin petrol ile doymuş olduğu görülmektedir.
- **Çengen:** İskenderun'un 20 km güneyindeki Orta Çengen köyü civarında Miosen kum taşlarından petrol yerden kaynamaktadır. Petrolün çıktığı yer fayın kesişme noktasıdır.
- **Dedetep:** Bursa'nın İnegöl ilçesinin 5 km güneyindeki Hoca köyden akan dere boyunca kurumuş bitümler vardır.
- **Dergül:** Şırnak ile Cizre arasında bulunan bu köyün 2 km batısındaki tepelerin yamaçlarında kurumuş bitümlere rastlanmıştır.
- **Divanhüseyin:** Erzurum'un güneyindeki Hınıs'ın 25 km güneyine gelen bu köyün 500m güneyinde mayi petrol sızmaktadır.
- **Gercüş:** Mardin'in bu kasabasının 1 km doğusunda doğu- batı istikametli bir fay boyunca bir asfalt tabakası vardır.
- **Hasankale:** Erzurum'a bağlı bu kasabanın 6 değişik yerinde petrol sızmaktadır.

- **Harbol:** Mardin'in Irak sınırına yakın Harbol köyünde büyük bir asfalt yatağı vardır.
- **Haymana:** Ankara'nın 25 km güneyinde bulunan bu kasabaya yakın **Karahoca köyünde** kurumuş asfalt tespit edilmiştir.
- **Hocalı:** Adana'nın 10 km güneydoğusunda Ali Hocalı köyü yakınında gaz çıkmaktadır.
- **Katranlı:** Erzurum'un 40 km güneyinde Taşkesen beldesine bağlı bu köyün 1,5 km batısında, derenin kuzey yamacında hafif parafinli petrol yerden kaynamaktadır.
- **Kerbent:** Mardin'in Kerboran nahiyesinin kuzeydoğusundaki kumtaşlarından iki yerde mayi petrol sızmaktadır.
- **Kitmıs:** Siirt'in 10 km güneyinde Kitmıs köyü yakınındaki Bohtan suyunun sol tarafında mayi petrol yerden kaynamaktadır, suyun sağ tarafında elle açılan kuyuda da tenekelerle taşınacak kadar petrol toplanmaktadır.
- **Mardin:** Mardin'in 10 km kuzeyindeki Mardin – Diyarbakır yoluna yakın Kanı Kamo ve biraz ilerde Alıreski'de gre kesmeleri içinde kurumuş petrol emareleri vardır.
- **Mürefte:** Mürefte'de daha çok gaz, **Gaziköy**'de de petrol bulunur. Bu bulgular Mürefte'ye yakın İsterne deresinde, Gaziköy'de ise Gamos deresindedir.
- **Neftik:** Muş ilinde Hamurpet dağının güney yamaçlarında Neftik köyünün kuzeydoğusunda, vaktiyle açılmış iki hendekte toplanan suların petrolle kapalı olduğu görülmüştür. Bu çukurlardan köylüler tarafından petrol toplanmaktadır.
- **Polatlı:** Polatlı'nın Karahamza çiftliğinin 1,5 km kuzeyindeki İmamoğlu tepesinin batı yamacında 1 cm kalınlığında damarcıklar halinde asfalt tezahürleri vardır.
- **Pulk:** Erzincan ilinin Tezcan kasabasının 30 km batısında ve Manş Bucağının 6 km kuzeyinde bulunan Pulk köyü civarında eskiden beri bilinen petrol tezahürü vardır.
- **Siğrik:** Siirt'in Şırnak kazasına 8 km mesafedeki kum taşlarının 10 hektar kadarı bitümlü gösterilerle kaplıdır.
- **Şenköy:** Antakya'nın 21 km güneyinde, Yayladağ yolu üzerinde asfaltlı kalkerlerin kalınlığı 2 m kadardır.
- **Topallı:** Adana'nın kuzey doğusunda, Seyhan nehri üzerindeki Topallı köyü yakınlarında iki yerde petrol tezahürleri vardır. Bunlardan biri Topallı'nın güney batısında, diğeri de Kurşunlu derededir.
- **Urfa:** Urfa'nın kuzey, kuzey-batı ve batısında, Fırat nehri kenarında bulunan Anbar, Samsat ve Halfeti köylerinde asfalt tezahürleri vardır.
- **Zivengok:** Siirt'in Şırnak ilçesinin 20 km batısında birbirinden 500 metre aralıkla iki yerde petrol görülür. Şems deresinin Zivengok deresiyle birleştiği yerdeki petrol emaresinden numune almak mümkündür. Diğer emare bu iki derenin birleştiği yerin aşağısındaki yamaçtır.

“Bürkani Taşlarla İlgili Diğer Emareler” başlığı altında verilen petrol varlığına ait bilgiler gene alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

- **Çakırbey:** Van Gölü üzerinde bulunan Erciş kasabasının 18 km kuzeyinde Zeylan deresinin güney yamacından petrolün neban yerden kaynakıldığı görülür.
- **Çıralı:** Antalya körfezinin batı kıyısında eski “Olimp” kasabasının harabe halindeki tapınağı civarında 50-60 cm yüksekliğinde bir alevin binlerce seneden beri yandığı bilinmektedir.
- **Eğridir:** İsparta'nın Eğridir gölünün güneyindeki aynı isimli kasabanın 25 km güneydoğusundaki Pazar ve Balkan köyleri civarındaki **Kızıldağ**'da, toplanabilecek kadar petrol doğu-batı istikametindeki bir kırık üzerinde değişik yerlerde ortaya çıkmaktadır.
- **Ekber:** İskenderun'un 26 km güneyinde bulunan bu köyün 3 km doğusunda yanar gaz çıkmaktadır.
- **Kilis:** Kilis civarında birçok yerde bitümlü marn tezahürleri vardır. Bunlardan en önemlileri **Koççağız ve Silgin köyleri** civarında bulunanlardır. Kilis'in 10 km kuzeyinden Kilis-Antep yolu ile **Acar köyü** arasında görülen ve sahayı kaplayan bazaltların içinde kurumuş petrol bulunmaktadır.

- **Mapavri:** Rize'nin 22 km doğusunda Karadeniz sahilindeki Çayeli'nin denizinde petrole rastlandığı eskiden beri bilinir. Petrol emaresi kasabadan 32 mil açıktadır ve petrol görülen sahada denizin derinliği 63 kulaçtır. Petrolün bulunduğu yer kuzeydoğu istikametidir. Petrolün tezahür ettiği yere gelindiğinde göz rengârenk bir manzara ile karşılaşır. Bu ilginç petrol sızıntısı havanın sakin olduğu günler ya sabahleyin erkenden veyahut akşama doğru en iyi biçimde görülebilir.
Bunlar genç Cumhuriyetin kuruluş yıllarının çalışmaları.

Bu ülkede her seviyede sorumlu sorumsuz kişiler artık kafalarını ellerinin arasına alıp düşünme, taşınma ve gereğini yapma devrinin geldiği anlamıyorlar mı? Kendilerini, içinde buldukları durumu, ülkemizin perişan halini, çocuklarımızın geleceğini, yüce değerleri, bir kez olsun açık yürekle düşünmeyecekler mi? Bu gidiş nereyedir?

Şimdi de bir başka vatan evladının raporundan söz edeceğim.

Profesör Hassan Halet Işıkpınar 1932 yılında hazırladığı ve Fransızca kaleme aldığı (L'industrie Electrique Et Les Ressources Matrices De La Turquie) "Türkiye'de Elektrik Sanayi ve Üretimde Kullanılacak Kaynakları" adlı eserinde Türkiye'nin petrol yataklarını ve kapasite durumlarını incelenmiştir.

Aykut Güven yazısında raporun özetini veriyor; *"Türkiye'de petrole ülkenin hem doğusunda hem de batısında genel yataklar halinde rastlanmaktadır. Değişik tarihlerde yapılan jeolojik araştırma ve tetkikler Türkiye'de en az 1 milyar Türk lirası değerinde petrolün var olduğunu ortaya koydu."* diye tespit ediyor.

Şimdi bu yazıyı okuyana, 1 milyar Türk lirası çok komik gelecektir. Unutmamalı ki, bu raporun kaleme alındığı tarihte 1 A.B.D. doları aşağı yukarı 80 kuruş olup, 1 liradan daha az değere sahipti.

Raporun devamı şöyle; *"Van, Bitlis ve Erzurum bölgelerindeki bu petrol yataklarının Kafkasya ve İran petrolerinin bir uzantısı oldukları ve Türkiye'de 360 km boyunca uzandığı belirlendi. Bilinmesi gereken şu: Türkiye'deki petrol yataklarına başlıca 6 bölgede rastlanıyor, ancak bu bölgelerin sayısını 10'a çıkartmak da mümkün. Bu bölgeleri şöyle sıralayabiliriz:*

1-Van Bölgesi: Şehre 6 km kadar uzaklıkta Naftiyar ovasında geniş bir alana yayılmış bulunuyor. Bu yatakların işletilmesi ve yararlanılabilmesi için demiryolunun bu bölgeye kadar uzatılmasında yarar var."

Atatürk'ün kısa devri içinde, koca bir imparatorluk zamanında yapılan demiryolu uzunluğundan fazla demiryolu ağı örülmüştü. Daha sonra ise tek bir çivi dahi çakılmadı denebilir. 1932 yılında dikkat çekilen bu husus o devirdeki vatanperver devrimin ruhî bir tezahürüdür.

"2-Katranlı Bölgesi: Erzurum'un güneydoğusunda 42 km uzaklıkta Şeytan Deresi nehri yakınında petrol bulundu. Petrol bu dağın eteklerinde nehre akıyordu. 1917'da ilk kuyu açıldı. **Bu kuyudan elde edilen petrol son derece kaliteliydi ve günde 300 kg sağlanıyordu.**

3-Divan-ı Hüseyin Bölgesi: Kömür dağı dağlar silsilesinin etekleri boyunca Kurskale ve Divan-ı Hüseyin bölgesinde petrol yatakları bulunuyor.

4-Naftik Bölgesi: Naftik kasabası çevresinde Kömür Dağı'nın güneyinde 1-2 m derinlikte açılan kuyularda bol miktarda petrol elde ediliyor."

İnsanın aklı almıyor, bugüne kadar neden hiçbir şey yapılmadığını? İnsan isyan ederek kabul edemiyor. İnsanın oturup düşünmesi gerekir. Koca bir kasabaya Nafta yani petrol adı verilmiş. Nafta Farsça petrol anlamına geliyor. Yer isimleri gelişi güzel oluşmaz. İsimler o

yerlerin en belirgin özelliklerini anlatırlar. Kavaklı, Cevizli, Acı Su vs. gibi isimler bir nevi markadır. Bu kasabaya da petrol markası işlenmiş. Biz bugün biliyoruz ki, kömürden de petrol oluşmaktadır. Bölgenin bir önemli diğer özelliği de burada koca koca dağların adlarının kömür olduğudur. Üstelik de sığ kuyulardan bol bol da petrol elde ediliyor olabilmesi de cabası.

Bölgeler devam ediyor.

“5-Pelek Bölgesi: Pellek’in kuzeyinde ve Meme Hatun kasabasına 32 kilometre uzaklıktaki kuyulardan günde 35 kg iyi kalite petrol elde ediliyor.

6-Hasankale Bölgesi: 15 metre derinlikte katranla karışık petrol elde ediliyor.

7-Zaho Bölgesi: Bitlis vilayeti civarında Zaho’da El Cezire sınırları içinde zengin petrol yatakları bulunuyor.

8-Kastamonu Bölgesi: Kızılırmak nehri boyunca zengin petrol yataklarına rastlanıldı. Jeolojik tetkikler henüz sonuçlanmadı.

9-Trakya: Marmara Denizi kıyıları boyunca Gelibolu Yarımadasının kuzeyinde petrol bulunuyor. Bu bölgede sondajlar yapılıyor. Keşan’ın güneydoğusunda 65 km uzaklıkta Deli Osman ve Milas ırmakları arasında 100 m derinlikte önemli bir petrol yatağı olduğu belirlendi. Elde edilen petrolün dansitesi 0,825 ve %10 oranında parafin içeriyor. Yataklar aynı zamanda 24 m uzunlukta ve 300 m derinlikte Malkara’ya doğu uzanıyor.

10-Diğer bölgeler: Konya’nın güneyinde Kavak, Muğla ve Kuşadası köşesinde, Marmara Denizinin güneydoğusunda İznik civarında, Sinop civarında, Trabzon ve Sürmene ile Antalya çevresinde Yanartaşa petrol yataklarının olduğu belirlendi.

Türk petrolerini parlak bir gelecek bekliyor. Halen yılda 10 milyon Türk Lirası karşılığı petrol ithal eden ülkemiz kendi öz kaynaklarını işleterek bu paradan kolaylıkla tasarruf sağlayabilir. **Türkiye’nin ihtiyacını rahatlıkla karşılayabilecek yeter miktarda petrole sahibiz. Ulusal kuruluşlarımızın bu ihtiyacımızın üzerine eğilmeleri ve devletin de bu kuruluşları koruması altına alması gerekir. Ancak en önemli görevleri en son metotları kullanmaları ve petrol sanayiindeki bilimsel araştırmalar, uygulamalar de şarttır.”**

85 sene önce bir bilim adamı çıkıyor, ülkenin petrol varlıklarını raporlaştırıyor, ülkeye yetecek petrolün çıkarılabileceğini ve bunun da akılcı ve bilimci her türlü yolunu gösteriyor.

Bugün geline yer neresi? TPAO’nun süreci incelendiğinde geline yer apaçık gözler önüne çıkacaktır.

Oysaki **Yüce Atatürk** cumhuriyetin kurulmasından hemen sonra çevresindekilere şu emri veriyor;

“Beyler, yedi düvele karşı savaştık ve bağımsızlığımızı tekrar kazandık. Ancak, ekonomimizi geliştirmesek bağımsızlığımızı sürdürmek olası değildir.”

Soruyorlar; Ne yapalım?

Diyor ki; **“Gün geçirmeden, Türkiye’nin yer altı kaynaklarının dökümünü getirin. Onları işletelim, satalım ve Türk insanını gelişmiş ülkeler düzeyinde, en müreffeh (gönenceli) bir hayat seviyesine erdirmeliyim.”**

Soruyorlar; Peki hangisini işletelim?

Cevabı; **“En kısa sürede hangisi paraya dönüşür ve hangisi daha çok kazandırırsa ona yönelim.”** oluyor.

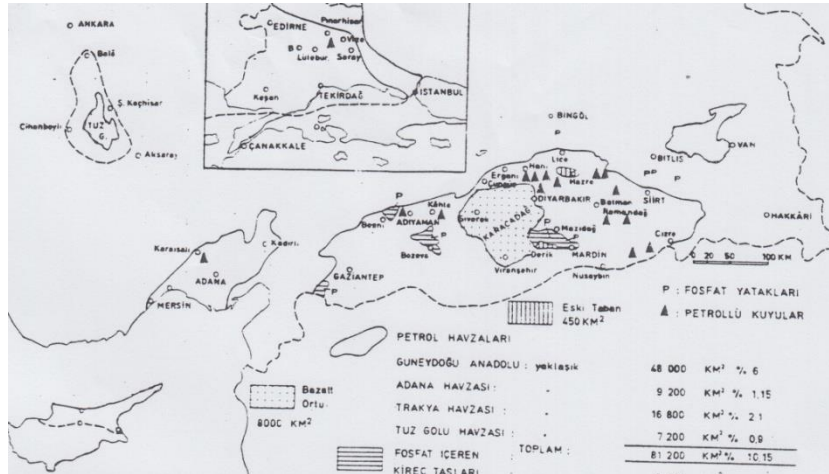
Yer altı kaynaklarının dökümü üzerine, “peki hangisi ?” sorusuna, **“Altın ve petrol”** diye cevap veriyor.

Yüce Atatürk'ün yarattığı Türkiye Cumhuriyeti ulus devletinin yetiştirdiği yüzlerce vatan âşık gençlerden birisi Prof. İhsan Ketin de yıllar önce vatan topraklarını karış karış gezip, Batı Jeoloji bilimin temel taşlarından birisini oluşturan eserini yayınlamış ve bu eserinde, O da ülkemizdeki petrol bölgelerini işaret etmişti. O günkü kısıtlı şartlardan bugünkü mükemmel imkânlar gelindi. Fakat sormak gerek, petrolümüzün bulunup işletilmesi için bugüne kadar ne yapıldı? O günkü vatanperver insanlardan sonra sorumluluk mevkiini işgal eden yetkililer ne yaptılar? Hele şimdilerde ellerinde her türlü imkân olduğu halde Türkiye'deki petrol varlığı ile ilgili neredeyse hiçbir ciddi çalışma yapmayan, bir yığın akademik ünvanlarla donatılmış, sayıları yüzler ve hatta binlerle ifade edilen sözde bilim adamlarına ne demeli?

Türk jeolojisinin büyük ismi **Prof. Dr. İhsan Ketin**; "*Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış*" adlı önemli kitabında Türkiye'deki petrol varlığını şöyle dile getirmektedir; "(...)Petrollü sahalarımızın başında Güneydoğu Anadolu bölgesi gelmekte, bunu Trakya ve Adana havzaları izlemektedir. Diğer umut verici saha Orta Anadolu'daki Tuz Gölü havzasıdır.

- Güneydoğu Anadolu bölgesi: 48.000 km²'dir, Türkiye'nin %6'sı;
- Trakya havzası: 16.800 km², Türkiye sathının %2'si;
- Adana havzası: 9.200 km². Türkiye sathının %1,15'i;
- Tuz Gölü havzası ise 7.200 km².

Petrollü sahalarımız yuvarlak bir değerle 80.000 km² mertebesinde olup tüm Türkiye yüzölçümünün %10'unu oluşturmaktadır. Bu büyüklükte bir arazi parçası Belçika ve Hollanda'nın yüz ölçümlerinin toplamından (66 km²) daha fazladır.⁷⁴

Türkiye'nin Başlıca Petrol Sahaları
(Prof.Dr. İhsan KETİN, Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış, İTÜ Maden Fakültesi, 1999, Sayfa 561)

PROF. DR. İHSAN KETİN'İN TÜRKİYE'DEKİ PETROL VARLIĞI İLE İLGİLİ İŞARETLERİ

- Petrol ve fosfat yatakları kapsayan Güneydoğu Anadolu'nun mezozoik sedimentleri,
- Doğal gaz ve petrol emareleri gösteren Trakya ve Adana tersiyer havzaları

1. GÜNEYDOĞU ANADOLU

Yurdumuzun başlıca petrol sahalarını (V ve VI Bölgeleri) içerisine alan Güneydoğu Anadolu önceleri MTA, daha sonraları yerli ve yabancı petrol şirketleri tarafından oldukça ayrıntılı biçimde araştırılmış, incelenmiş ve 1940 yılından beri de bölgenin genel jeolojik yapısı, özellikle stratigrafik durumu hakkında çok sayıda yayınlar yapılmıştır.

A- Güneydoğu Anadolu'da en eski paleozoik formasyonların yüzeylediği **DERİK ÇEVRESİ** bölgedeki petrol aramaları nedeniyle oldukça ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

⁷⁴ İhsan Ketin, Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış, İTÜ Maden Fakültesi 1983, sf. 561

B-(...) Hazro yöresinde Hazro antiklinali bulunmaktadır. Burada antiklinalin iç kısımlarında yer alan Paleozoik formasyonlar Silüryen, Devoniyen ve Permiyen yaşlı tortul serilerden oluşur. Hazro antiklinalinin çekirdeğinde Dadaş köyü çevresinde yüzeyleyen siyah şeyl ve ince kireç taşı tabakaları Silüryen yaşlıdır. Şeyllerden üzerine uyumlu olarak gelen Devoniyen tabakaları killi marn ve çörtü kireçtaşları ile başlar, bunları fosilli kumlu kireçtaşları izler ve daha üstte yaklaşık 30 metre kalınlıkta bitümlü taşlar yer alır.

C- Bölgede 1977 yılında ayrıntılı araştırma yapan TPAO jeologları **HAKKÂRİ-ÇUKURCA** kesitinde yüzeyleyen 3000-3500 m kalınlıktaki Paleozoik istifinde Kambriyenin ve Orta Üst Permiyenin de varlığını belirtmişlerdir. Petrol ve fosfat yatakları içermesi nedeniyle Güneydoğu Anadolu'nun stratigrafik istifinde özel bir yeri olan Mesozoik oluşuklar, Hazro Antiklinalinde ve Hakkâri Çukurca arasında Büyük Zap suyu boyunca yapılan gözlemlere ve petrol üretim sahalarında açılan kuyu kesitlerine göre düzenlenmiş bir stratigrafik dikme kesit incelendiğinde bunların Triyasla başlayıp Kretase sonuna kadar uzanan sığ deniz ortamında çökemiş sürekli bir sediment istifi oluşturdukları görülür. Güneydoğu Anadolu bölgesinin stratigrafik ve tektonik özellikleri Mardin yakınındaki Derik yükseliminde Hazro antiklinalinde ve doğuda Büyük Zap suyu vadisindeki kesitlerde gözlenebilmektedir.

D- Diğer yönden Diyarbakır bölgesinde Çermik dolayında **ERGANİ-EĞİL** yöresinde 1/50.000 ve 1/100.000 ölçeğinde yapılan jeolojik araştırmaların sonuçları da Güneydoğu bölgesinin tektonik özelliğini genel çizgileriyle yansıtmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin petrol sahası olarak hızla gelişen bu bölgede yapılan ayrıntılı jeolojik araştırmalardan ve açılan yüzlerce kuyudan elde edilen bilgilerde havzanın jeolojik tarihçesini ve tektonik gelişmesini büyük ölçüde açıklığa kavuşturmuşlardır.

E- ÇERMİK-KOVAN-ÇÜNGÜŞ eski yörelerinde Petrol jeolojisi ile ilgili araştırma yapan M. RIGO DE RIGHI ve arkadaşları (1964) Çermik-Kevan yöresindeki ofiyolitli karmaşık seriyi bir Gravite napı ve Besni yöresindeki benzer oluşukları ise bir olistostrom olarak değerlendirmişler ve onlara Kevan gravite napı ve Besni olistostromu adını vermişlerdir. Kevan napı ve Besni olistostromu çok çeşitli kayaç tiplerinin karmaşık bir topluluğudur. Topluluğu oluşturan bu çok farklı tipteki kayaçlar, arazi üzerinde en çok yaygın oldukları bölgelere göre (üç) birim halinde ayrılmıştır. Bunlar **PERDESO, ÇERMİK VE HEZAN** birimleridir.

F- Diğer yönden **Altıncı petrol bölgesinde GAZİANTEP-ADİYAMAN-URFA vilayetleri sahalarında MİDYAT GRUBU VEYA MİDYAT FORMASYONU** diye tanımlanan ve **Alt Eosenden başlayarak Alt Miyosen sonuna kadar devam eden bir karbonat serisi gelişmiş bulunmaktadır.** Bu grup veya formasyon içerisinde ayrıca Hoya formasyonu veya Alt dolomitik kireçtaşı üyesi, Midyat kireçtaşı veya Çörtlü kireçtaşı üyesi, Gaziantep tebeşirli marnları ve Fırat kireçtaşı veya Üst kireçtaşı üyesi gibi litolojik birimler ayrılmıştır.

Mesozoikin bitimine yakın Anadolu'yu büyük ölçüde etkileyen Alpin dağ oluşumunun Laramiyen evresinden sonra ülkede yeni bir sedimentasyon dönemi başlamış, Türkiye'nin her bölgesinde irili ufaklı çökme havzaları oluşmuş ve bu havzalarda Senozoik boyunca binlerce metre kalınlıkta (bazen 5-10 bin m) tortul ve volkanik malzeme birikmiştir. Bu malzemenin büyük kısmını sığdeniz tortuları (kırıntılar, resif kireçtaşları ve diğerleri) oluşturmuştur. Bunlara daha az miktarlarda lagünel ve karasal tortularla volkanik lav ve tüfler de katılmışlardır. Ayrıca Türkiye'nin önemli linyit yatakları (Dodurga, Çeletek, Soma, Tunçbilek ve diğer) borat mineralleri (Kırka, Emet, Bigadiç ve diğer) Orta Anadolu'nun jips ve tuz yatakları, **Trakya ve Adana havzalarındaki petrol ve doğalgaz birikimleri bu tersiyer sedimentler arasında yer almışlardır.**

Bilindiği gibi 65-70 milyon yıl süreli Senozoik zamanının ilk 38-40 milyonluk dönemi Paleojen (Paleosen, Eosen, Oligosen) daha sonraki 25-27 milyon yıllık süreci Neojen (Miyosen, Pliyosen) ve 2-3 milyonluk son kesimi de Kuvaterner (Pleistosen, Holosen) olarak adlandırılır.

Türkiye'mizin genel jeolojik yapısı gözönünde tutulduğunda, yurdumuzun çok çeşitli ve çok sayıda metalik olan ve metalik olmayan madenlerle Taşkömürü, linyit, çeşitli tuzlar ve petrol oluşumuna elverişli olduğu birçok örnekleriyle görülmektedir.

G. TRAKYA HAVZASI petrol ve doğalgaz aramaları nedeniyle 50 yıldan beri birçok araştırmacılar ve yerli yabancı petrol şirketleri tarafından incelenmiş, açılan çok sayıda kuyular vasıtasıyla havzanın yer altı jeolojisi hakkında oldukça doğru sağlam bilgiler elde edilmiş, özellikle havzayı dolduran Tersiyer yaşlı sedimentlerin litolojileri ve stratigrafik durumları az çok kesinlikle ortaya çıkarılmıştır.

Türkiye'de oldukça şiddetli geçen Laramiyen orojenezinden sonra Orta Anadolu'da Paleozoik ve Mezozoik oluşuklarla büyük bir kısmı su üzerine çıkmış, irili ufaklı kara parçaları meydana gelmiş ve bu kara parçaları arasında önce sığdeniz, lagün, daha sonra gölssel-karasal ve volkanik fasiyeslerde gelişen senozoik havzalar oluşmuştur. Bu havzalarda çökelen sedimentler arasında yer yer linyit, tuz ve jips yataklarının bulunması, **özellikle geniş sınırlarıyla Tuz Gölü havzasının petrol bakımından umutlu görülmesi**, bu yörelerde sürdürülen jeolojik araştırmaları son yıllarda daha da yoğunlaştırmışlardır.

H. Orta Anadolu'da geniş bir alan kaplayan TUZ GÖLÜ HAVZASI dar veya yaygın sınırları içinde petrol imkânlarını araştırmak amacıyla sürekli olarak incelenmektedir. Tuz Gölü havzası üst kretaseden beri kuzey ve güney olmak üzere iki farklı çökeltme alanı halinde gelişmiştir. Kuzeyde olan sığ ve tabanı bir takım düz tepeliklerle (molas) bezenmiş, şelf niteliğinde olmasına karşın güney kesim daha derin ve olasılıkla Toros jeosenklinele bağlı, klastiklerin (kırıntıların) çökeldiği bir alan özelliği taşır. Nitekim Üst Maastrichtiyen-Alt Paleosende havzanın kuzeyinde Haymana dolayında mercanlı algli kalın resifal kireçtaşları (Şaldağ kireçtaşı) oluşurken, güneyde aynı dönemde kalın evaporit yatakları meydana gelmiştir. Ayrıca kuzeyde 800 m kalınlığı olan Çaldağı kireçtaşı güneyde Aksaray-1 kuyusunda 80 m ye düşmüş, havzanın ortalarına doğru ise devamlılığını tümüyle yitirmiştir.

İ. Trakya'daki Ergene havzası gibi, ADANA HAVZASI da petrol aramaları için elverişli bir bölge olması nedeniyle 1950 yılından beri değişik kuruluşlar ve kişilerce özellikle yerli ve yabancı petrol şirketlerinin jeologları ve jeofizikçileri tarafından araştırılmış, incelenmiş ve bu arada birçok sondaj kuyuları da açılmıştır. Miyosen başında hızlı bir çökme sonucu oluşan Adana havzasında Alt Miyosen(Burdigaliyen) transgresyonu ile başlayan ve oldukça hızlı bir şekilde süregelen çökelmeyle yaklaşık 5000 m kalınlıkta bir tortul istif meydana gelmiştir.

J. 1960-1961 yıllarında Tidewater petrol şirketi jeologları Sinop bölgesindeki araştırmaları sırasında değişik bir görüşle düzenlemiştir.

JEOLJİ HARİTALARI

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün yayınladığı 1/500000 ölçekli " Jeoloji Haritaları" Türkçe ve İngilizce olarak basılmış, ortalama yüzer sayfalık kitaplardır. Bu yayınlarla Türkiyenin tüm yer altı kaynakları işaretlenmiş gibidir. Biz bu kitapların sadece petrolle ilgili bilgiler ihtiva eden kısımlarının özetlerini çıkardık. Bu kitap çalışmalarında son derece ilgi çeken ve heyecan veren bilgiler var. Bunların tümünü buraya koymak gereğini duymadık. Kitabın Ekler bölümünde bu özetleri bulacaksınız.

MTA VE TPAO İL RAPORLARINA GÖRE TÜRKİYE'DE POTANSİYEL PETROL VE DOĞALGAZ BÖLGELERİ.

Bu raporlar yüzlerce sayfa dolusu. Bunlardan ayrı ayrı bahsetmeye imkân yok. Bizim sadece belirtmek istediğimiz, bu çalışmaların bol miktarda yapıldığını göstermektir. Raporlar merak edilip incelendiğinde, görülecektir ki birçok yerde, başta sondaj olmak üzere bir yığın çalışma tavsiye edilmiştir. Biz bu raporların sadece adlarını ve zamanlarını zikredeceğiz. Meraklıları için bunlar arşivlerdeki yerlerinde, meraklılarını bekliyor.

Trakya: Edirne(1936/246),Kırklareli(1937/241),Tekirdağ-Mürefte-Eriklice-Şarköy(1948/1905), Tekirdağ-Kırklareli-Çanakkale-İstanbul-Edirne(1969),TrakyaSınırları(1970/207),Şarköy-Mürefte-Hoşköy (1980/6730) (profil 7 km²),Lüleburgaz (1982/7106), Malkara (1989/7348)

Bitlis-Van:Bitlis-Van-Palu(1967/200),Mutki-KuzeyDızıkan(1972/4324)(1.6km²),Vangölü (1974/7758),Tatvan(1975/5860),Muradiye-Çaldıran(1983/7268)(1km²),SürümKöyü-Mutki (1984/7487) (2 km²),Erciş-Zilan Vadisi (1986/8134),Erciş-Meydan Kalderası (1986/8196) (40 km²), Bitlis-Tatvan-Nemrut Sahası (1986/7849) (150 km²), Nemrut-Tatvan (1987/8197)

Malatya:Hekimhan-Karakuzu(1960/2745),Akçadağ(1960/2749)(1100km²),Akçadağ (1963/3229), Akçadağ /Fethiye (1964/3615), Akçadağ-Tohma Çayı (1965/3862), Darende-Kuyucuk(1969/4692), Malatya'nın Kuzey Bölgesi (1971/4329), Hekimhan(1971), Hekimhan-hasançelesi (1974/315), Malatya-Elazığ (1976/338), Malatya-Elazığ (1978/488), Yeşilyurt-Görgü (1991/9178)

Muş: Muş Ovası-Murat Suyu Güneyi (1962/3193)

Kars-Ağrı: Tuzluca-Kars (1968/145) (48 km), Tuzluca (1970/4332) (2575 km²),Kars-Selim (1977/5979),Kars-Ağrı(1978/6284),Arpaçay-Digor(1978/6270)(3200km²),KarsTuzluca (1979/6637), Kars platosu(1979/531),Kağızman Zaraphane Deresi (1987/8792)

Erzincan: Kemah/Müsekkek-Zoga-Herzerik(1963 /3231) (100 km²),Eksisu-Ilıca (1996/9844)

Bingöl: Genç-Yayla(1978/6258), Bingöl-Karlıova-Halifan-Göynük (1978/6268)

Güneydoğu: Cizre-Rubaikale (1941/1279), Cizre-rubaikale (1945/1641), Cizre-rubaikale (1948/1861)(200km²),Cizre-Rubaikale(1954/2182),Siverek(1980/6729),Urfa-Siverek Karacadağ(1982/7353)(2000km²),Mardin-Silopi-Harbul-BesiriAsfaltit(1982/7239),Derik-Kızıltepe (1983/73179)(2600 km²)

Diyarbakır: Bismil-Diyarbakır(1951/1895)(1055km²),Ergani-Amediköy(1977/5873)(3.1km²), Dicle (1977/5912), Viranşehir-Karacadağ (1981) (2500 km²)Ergani(1982/7271), Diyarbakır-Karacadağ(1983/7351)(4900km²),Diyarbakır-Karacadağ(1987/8145)(4900km²),Çermik (1991/9073) (1 km²)

Akdeniz:Tarsus(1949/1912),TarsusunGüneyi(1951/1916)(12km),MersinTarsusarası (1951/1975)(35.6km),AliFakihYenice(1951/1899)(68.7km),Yenice(1968/1906)(30km²)Gülnar -Akkuyu(1977/5867),Akkuyu(1977/6285),Mut-Silifke(1979/6635),Akkuyu(1985/7784),Mut-Silifke(1989/8896)(2750km²),Burdur-Kemer Tefenni (1991/9212), Silifke-Akdere (1989/8896) (2750km²)

Muğla: Muğla-Milas-Güllük-Çamköy-Kaaracahisar neojen alanları (1978/62632), Muğla-Turgut -Eskihisar neojen alanları (1978/6288), Muğla ovası ve Yerkesaşik civarındaki neojen alanların rezisitivite etüdü (1979/6491)

Hatay-Gaziantep: Ekber(1941/1201),Aşağıçengen (1944/1586), Dört Yol (1948/1911), Hatay-Amik Ovası (1950/1898) (1175 km²), Çengen (1951/1919) (32,5 km), Çengen Koyu (1952/1944), Arsuz (1953/2031), Kırıkhan (1980/6879), Antakya-Gaziantep (1981/6849)

Çankırı-Çorum: Çorum mıntıkası(1940/1177) Çayırılı-MercanOvası(1965/52)(315km²) Sungurlu-Çağsak(1972/4716)Bayat-KunduzluSungurlu(1974/5353)(0.9km²), Çankırı Çorum Havzası-Topuzsaray(1975/5334) Mecitözü-Konaç köyü (1978/6003), Çankırı Çorum havzası (1982/1191) (76.800km), Mecitözü-Figani-Beke(1985/7905) (0,5 km²)

Kastamonu: Kastamonu-Azdavay(1954/2163),Küre(1958/2650)Merzifon(1972/161),Merzifon-Küre(1973/351),Merzifon(1973/160), Kastamonu Küre (1975/5465), Amasya-Gözlek (1991/9200) (8.5 km), Amasya-Merzifon-Suluova-Kayadüzü (1998/100063),

Konya-Niğde: Yeşiloba-Derivişli(1954/2148),Bor-Ereğli-Karaman, Karapınar-Aksaray Ovaları (1958/2660), Ulukışla-Bolkar Dağı (1966/180), Niğde-Çiftahan (1971/135),Sarayönü-Lâdik-Sızma (1974/5144), Ulukışla-Bolkardağı (1979/6581)

Bolu: Bolu, Gerede-Ereğli paftaları(1970), Bolu-Seben-Kevenözü Kaplıcası ve çevresi (1989/8556), Bolu-Seben-Kıbrısık Sahası (1993/9586)

Zonguldak: Zonguldak Gelik-Gonu Sahası (1968/3993), Batı Kara (1975/5438) (royal/dutch shell şirketinin Doğu Karadenizde yaptığı çalışma ile ilgili rapor), Zonguldak Azdavay (1975/5377) (8700 km²),Zonguldak (1981/657) (37.6 km),Zonguldak-Armutcuk bölgesi kıyı (1987/8495) (84 km sismik profil) Batı Karadeniz Sahası-Kozlu-Zonguldak (1988/8525)

Artvin: Artvin Erenler Köyü (1975/5302), Artvin-Seyitler (1980/67777)

Kütahya: Simav-Kalakan Köyü (1961)/2859), Kütahya –Gediz (1980/ 7211),Domaniç-Tunçbilek-Tavşanlı-Değirmisaz neojen alanları(1982/7131) (1500km²), Kütahya-Simav-Citgöl-Nasa-Husum-Eynal-Semerköy (1988/8524),Gediz (1997/10013)

Kırşehir:Gülşehir-Tuzköy-Kayatuzlası(1986/7875)(0.5km²),Kırşehir-Kaman-Savcılı Büyükoza(1986/7992)(4km²),Sorgun(1987/8300)(2.2km²),Kırşehir-ÇiçekdağıMahmutlu (1987/8135)(100km²),Kırşehir-Çiçekdağı-Mahmutlu(1988/8490),Kırşehir-Çiçekdağı-Mahmutlu-Pohrek (1990/9097) (110 km²)

Kayseri: Kayseri-Erciyes Dağı(1987/8254), Kayseri-Eskişehir Dağı (1988/8337) (30 km²),

Nevşehir: Nevşehir–Kozaklı(1967/3841)(500 km²), Nevşehir-Acıgöl (1982/7154) (2320 km²),

Karadeniz: Rize-Çayeli-Madenköy(1969/4173), Rize-Çayeli-Madenköy (1971/4323),Rize-Çayeli-İncesirt-Sarısu Köyleri(1974/5303),Perşembe-Ordu Bölgesi (1975/5465), Ordu-Fatsa –Gümüşdere (1976/5604)

Marmara Bölgesi: Bursa-Şile-Orhaneli-Balıkesir-Yalova(1970/206)(5/7836),GemlikKörfezi (1987/8083),Çatalca-Çiftlikköy-Kalfaköy (1988/9356)

Petrol Kongrelerindeki Tebliğleri de ayrı ayrı yazmaktan kaçınıyoruz. Çünkü bunlar çok fazla yer tutacaklardır. Yukarda söylediğimiz gibi istendiğinde arşivlerden temin edilebilirler.

AHMET ERCAN'A GÖRE TÜRKİYE'DE PETROL İLE DOĞALGAZ ARAŞTIRILMASI GEREKEN YERLER

Prof. Ahmet Ercan yıllardan beri ülkemizde devam eden petrol tartışmalarına bir aydınlık getirmek ve halkta oluşan merak ve bilme isteğine de bir parça olsun cevap vermek için, zaman zaman makaleler yazdığı gazetede bu hususta şunları belirtmiştir;

“Türkiye’de insanlar, ülkede petrol ve doğalgaz olup olmadığını merak etmektedirler.

Aranması gereken yerler:

Erzurum’un Pasinler, Aşkale, Katranlı bölgeleri, Kars, Tuzluca, Iğdır’da tuz sokulumu (dom)larının teşkil ettiği kapanlar. Bu bölgelerde yapılacak kuyuların 3500 ile 5000 metre derinlikte kazılmaları lazımdır.

Ege bölgesine geldiğimizde önemli olan şeyleri şöyle sıralayabiliriz. Alaşehir, burada TPAO kuyu açmış ve petrol bulmuştur. Buradaki petrol yüksek basınçlı ağır petroldür. Delinmesi

gerektiğine inanılan seviye gene 3000 ila 5000 metre arasındır. Aynı yörenin Tersiyer yaşlı Nazilli bölgesinde Menderes başkalaşık kayaları üzerindeki kapanlarının aranabilmeleri için 3000- 5000 metre delinmeleri gerekir.

Batı Karadeniz'de, Devoniyen yaşlı Akçakoca ve Karasu'nun kapan biçimi dolomitleri. Henüz hiçbir derin araştırma yapılmamış bu bölgedeki delginin 4000 ile 6000 metrede yapılması gerekir.

Karadeniz'in ayrıca Sinop, Boyabat bölgeleridir. Bu bölgenin ruhsatına sahip BP yeterli delgi vurmada ayrılmıştır.

Doğu Karadeniz'in: Rize, Samsun Bölgesi araştırılmamıştır. Burada önerilen Delme Derinliği: 4 – 6 km olmalıdır.

Karadeniz'in deniz içi bölgelerinde ise; batıda Sakarya Ağızı, Karasu, Akçakoca, ortada Sinop – Samsun arası, doğuda Rize – Artvin'dir. Her üç bölgede de derinlik 4000 metre ile 6000 metre arasında olmalıdır.

Güneye Akdeniz'e inildiğinde; doğuda İskenderun Koyu, Adana, ortada Antalya, Finike Çanağı, batıda Fethiye-Rodos Çanağı, Anaximender Deniz Dağlarıdır.

Güneydoğu Anadolu'da kıta bindirmesinin güneyi, Karaboğaz Kireçtaşlarının 3- 4,5 km altı, **Mardin** Bindiriminin 2 –2,5 km altı, Tut Bölgesinin 3-4,5 km derinliği, Şelm'nun 3 ile 4,5 km derinlikleri, Gerçüş'tür.

Trakyada; Ergene Çukuru, Soğucak Kireçtaşı, Osmancık Kumtaşı, Hamitabad Kumtaşı ve Gürpınar Kumtaşıdır.

Orta Anadoluda; Aksaray-Ecemiş Kırığı kesiminin kuzeyi, Tuz Gölü, Ulukışla-Niğde Kapadokya, Çankırı, Çorum, Bayat-Kızılırmak arası mutlaka petrol aranması gereken yerler” diye belirtilmektedir. Bunu konu eden yazılarında hoca ayrıca bu bölgelerin jeolojik yaşını, kapan türlerini, kapan biçimlerini, güncel durumlarını da belirtmektedir. ⁷⁵

DEVLET ADAMLARININ BEYANLARI

İsmet İnönü'nün 1934 yılında tamamladığı raporundan; **“Mardin vilayeti dâhilinde petrol arama işiyle temas ettik. Petrol mıntıkları hakkında mühendisler bir iki gün bize izah verdiler. Basbirin sondajı 600 metreyi geçmiştir. Burada petrol çıkması ya 600 ya da 1000 metrede umuluyor. 600 ihtimali ki zaten zayıf görülüyordu; artık geçmiş demektir. 1000 metreyi bu sene içinde bulmamız muhtemeldir. (...)** ⁷⁶

Anlaşıldığına göre şimdilik en mühim petrol havzamız: Hasankeyf - Siirt – Basbirin ve daha şarkıdır (doğusudur). Bu mıntıkada nerede çıkarsa emniyetle ve hâkimiyetle işleteceğimiz kanaatindeyim.”

Van ve çevresi için de İnönü raporunda şunları işaret ediyor;

“(…) Van Gölü, kömür ve petrol gibi şartlar çok ümit verici ve teşvik edici manzara gösteriyor.” ⁷⁷

Bilindiği gibi Cumhurbaşkanı **Celal Bayar** 1954 yılında ABD'yi ziyaret etmişti. Bulduğu şehrin belediye binasında yapmış olduğu basın toplantısında Türkiye'nin petrol kaynaklarını üç sebepten geliştirmeyi arzu ettiklerini söylemiştir.

- 1- Yeniden teşkilatlandırılmış Türk Ordusu şimdi geniş mikyasta motorize olmuş ve makineleşmiştir.
- 2- Türk ziraatı şimdi tekerlekler üzerindedir.
- 3- Türkiye'nin kara yolları şebekesi binlerce kilometre genişlemektedir, bu da seyahatin artması demektir.

Oysaki aynı yıl gerek ülkemizde, gerekse başta yakın çevremiz olmak üzere dünyada, sebebi petrol olan önemli değişiklikler oluyordu. Aynı yıl ülkemizde meşhur Max Ball'ın hazırladığı petrol kanunu yürürlüğe girmiş, TPAO kurulmuştu. Cumhurbaşkanı da zaten yazının altında bundan bahsetmektedir. O günlerde **ABD elçisi McGhee** Türkiye'ye

⁷⁵ **Önce Vatan Gazetesi 2-3.9.2008**

⁷⁶ KASADAKİ DOSYALAR Saygı Öztürk, Ümit Yayıncılık 2003, Ankara sf.31

⁷⁷ a.g.e. sf 39

büyükelçi olarak atanmıştı ve **Türkiye’de önemli miktarda petrol rezervleri bulunduğunu** fakat Türkiye’nin kendi imkânlarıyla bunu işletemeyeceğini, bu nedenle Amerikan şirketlerinin yardımını sağlayacak bir mevzuatın şart olduğunu basında ve resmi ziyaretlerinde sık sık beyan etti. Cemil Sait Barlas Ulus’ta yazdığı bir makalenin başlığını “*Celâl Bayar’ın Amerikan petrolcülerine teminatı*” koymuş ve altını şöyle doldurmuştur; “*Bayar kanununun kabul haberini telgrafla bekliyorum dedi. Cumhurbaşkanının davetini Amerikan hükümetine petrolcüler mi telkin etti? – Cumhurbaşkanına Amerika’da itibar gösterilmesini tabii (doğal) saymaktayız (...) Fakat petrol kanunu tasarısının tam bu seyahat esnasında TBMM’den çıkarılmak istenmesi hoş bir tesadüf sayılamaz. Keşke ya seyahat daha önce veya daha sonra olsaydı. Yahut da Max Ball’ın tasarısı meclisten tam bu sırada çıkarılmak istenmeseydi. (...) Hâlbuki Max Ball’ın Türk menfaatlerini asgari, petrolcülerin menfaatlerini azami derecede koruyan tasarısı, tam Cumhurbaşkanı Amerika’da izzet ve ikramla gezdirilirken Büyük Millet Meclisinden çıkarılmak isteniyor. (...) Durum bu merkezdeyken, Sayın Bayar’ın Kaliforniya’da petrol kumpanyaları temsilcileriyle birlikte yediği yemekte söylediği bir nutkun metni dün Türkiye’de yayınlamıştır.*

Cumhurbaşkanının Nutkundan:

*(...)petrollerimiz kendi ihtiyacımızı giderdikten sonra milletlerarası piyasada mevki alırsa bundan da ayrıca memnun olacağız. Petrollerimizi hususi (özel) sermaye ve teşebbüsle işletebilmesi için yeni bir teşebbüsümüz oldu. Bir **Amerikalı mütehassis getirttik, geniş bir rapor verdi. Bu rapora göre hazırlanan kanun lâiyhası halen millet meclisinde müzakere halindedir. (...) memleketime dönmeden evvel bu kanunun meclisten çıkması ihtimali vardır. Bugünlerde telgrafla haber beklemekteyim.***⁷⁸

Ayrıca Bayar petrol ile ilgili çeşitli vesilelerle beyanatlar vermiş ve “*Sondaj yapılan sahalardan maada Mardin vilayetinde, Adana’da, Trakya’da ve Van civarında 10 kadar diğer bazı müsait strüktürlerin mevcudiyeti tespit edilmiş bulunmaktadır.(...) Binaenaleyh sondajları çoğaltmak ve Maden Tetkik Arama Enstitüsünün teçhizatını ve elemanlarını ona göre takviye etmek gerekmektedir. (...) demıştır.*⁷⁹

Bir diğer devlet başkanı daha, petrol ile ilgili konuşarak, TPAOdaki vatansever memurlara umut oluyordu.

TPAO, 13-16 Mayıs 1999 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen 3.Uluslararası Petrol, Gaz ve Servis Ekipmanları Fuarı Petroleum 99’a katılmıştır. Bültenin yazarı Dr. M. Zihni Aksoy TPAO bünyesinde “Planlama ve Koordinasyon Grubu Başkanı” olup internet sitesinde açıklayıcı bir yazı yayınlamıştır. Yazı uzun olup, esasen Türk devletinin başında olanların zihniyetlerini teşhir etmesi bakımından önemlidir. Aksoy yazısında TPAO’nun tarihini ve politikalarını incelemektedir. Yazının Süleyman Demirel’le ilgili bölümü aynen şöyledir; “*Sayın Cumhurbaşkanımız(**Süleyman Demirel**) özetle ve hemen hemen aynı kelimelerle şunları söylemiştir:*

*Türkiye’de petrol arama faaliyetleri devam etmelidir. Türkiye’de petrol aramacılığı yeterince yapılmamıştır. Bugüne kadar aranmamış bölgelerimizde arama yapmalıyız. Bugüne kadar arama yapılmış bölgelerimizde ise gelişen yeni teknolojileri kullanmalıyız. İnanıyorum ki Türkiye’de petrol vardır ve bunun aranarak, bulunup çıkarılması ve milli ekonominin hizmetine verilmesi gerekmektedir.*⁸⁰

Aksoy değerlendirmesine şu sözlerle devam etmektedir.” Sayın Cumhurbaşkanımızın söylediği yukarıdaki sözlerin iki açıdan önemi vardır; 1) Bugün Türkiye’de bazı kesimlerce hala ‘*Türkiye’de aranıp bulunacak petrol kalmamıştır; bu nedenle yurtiçi arama faaliyetlerine kaynak aktarılmasına gerek yoktur, yurtdışı yatırımlarına daha da fazla ağırlık verilmelidir.*’ tartışması yapılmaktadır. Bu anlamsız tartışmaya en güzel yanıt, devletimizin en üst

⁷⁸ **Yeni Ulus Gazetesi 12.2.1954 sf. 188-189. “Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş, Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan, TARIK Dursun K. derleyip düzenlenen Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sh.144.**

⁷⁹ www.jmo.org. Tr.

⁸⁰ TPAO içi yazışma 65.00.00- 21.05.1999

makamından, Sayın Cumhurbaşkanımızdan hiçbir şekilde farklı yorumların yapılamayacağı net sözcük ve ifadelerle gelmiştir. Bu sözler ortaklığımızca her platformda kullanılmalıdır, kullanılacaktır. 2) Ortaklığımız içerisindeki bu olumsuz havayı biraz olsun olumluya çevirebilmek için Sayın Cumhurbaşkanımızın yukarıdaki sözleri kullanılabilir ve kullanılmalıdır.”

Sayın Aksoy’un söylediklerine bizim ilave edeceğimiz, bizzat İhsan Güven beyden dinlediklerimizdir.

Süleyman Demirel’in 70’li yıllardaki Başbakanlığı sırasında, Başbakana çok yakın olan Adnan Başer Kafaoğlu’na Demirel “İhsan Güven’le temas kur. Kendisinin bizim için adam seçmesini istiyorum .”der. İşbaşına getirilen bürokratlardan memnun olmadığını da belirten Başbakanın bu dolaylı daveti üzerine İhsan Güven Ankara’ya giderek daha önceden çok iyi tanıştığı Adnan Başer Kafaoğluyla görüşür. Konuşmanın sonunda Kafaoğlu kasadan, üzerinde “Top Sekret “yazılan bir dosya çıkarır ve gösterir. Süleyman Demirel’e ait bu dosyada Türkiye’nin çok zengin petrol yatakları ile ilgili bilgiler vardır. İhsan Güven’in Aslan Başer Kafaoğlu’na” *peki neden çıkartmıyorsunuz?* “ sorusuna Kafaoğlu, Süleyman Demirel’e affen “*müsaade etmezler, diyor*” şeklinde bir cevap vermiştir.

YAZARLARIN BEYANLARI

İsmail Berdük Olgaçay, Küveyt’te Büyükelçi olduğu yıllarda başından geçen ilginç olayı, kitabı Tasmalı Çekirge’de anlatıyor. Olgaçay ülkemizin petrol mevzuu ile ilgilenmekte, bu sorunla ilgili çözümler üretmeğe çalışmaktadır. Söyledikleri şöyle;

*“EL Atiki’yi makamında ziyaretim sırasında, vesilenin verdiği fırsattan yararlanarak ve Japonya’dan İspanya’ya birçok ülkeye petrol arama izni vermiş olduklarını da göz önünde tutarak, bizim de ileride aynı imkânı elde edebilmemiz ümidini izhar ettim. El Atiki(...) olumlu yanıt verdi. Başıma iş açabileceğini hiç düşünmeden keyfiyeti Ankara’ya bildirdim. Yanıt her zamankinden daha çabuk geldi. **Yetkimi aşmamam, talimat almadan girişimde bulunmamam**” şeklinde, tatsız bir ifadeyle kaleme alınmış bir yanıtı bu. (...) Bu azarlama havasına neden girilmişti?*

Ankara’ya gittiğimde, konuyu bir kez de ilgili Genel Sekreter Yardımcısı ile konuşmak istedim ve maalesef kendimi hiç beklemediğim bir tartışma içerisinde buldum.

*Bu petrol arama işinin hiç beklenmedik bir devamı oldu. El Atiki ile konuşmamızdan birkaç hafta sonra, biri Amerika’da, diğeri Kanada’da (Toronto) yaşayan Türk iki zat, bir iki hafta arayla Kuveyt’ten geçtiler. Her ikisi de, kendilerini Büyükelçilikte yemeğe alkoyma hususundaki ricama rağmen, Hilton’da karşı karşıya yemek yemekte ısrar ettiler. Galiba yanımızda başkası olmadan konuşmak istemişlerdi. Söyledikleri hemen hemen aynı teybin tekrarlanması gibiydi. Anlaşmışlar gibi, **Türklerin Kuveyt’te petrol arama işi yerine başka bir işle, mesela yol inşası gibi müteahhitlik işlerine girmelerini önerdiler.***

Kendilerine ben, El-Atiki ile konuşmamız hakkında bilgi vermemiş olduğuma göre, acaba onlar bunu kimden ve nasıl öğrenmişlerdi?

Bu son derece ilginç bir olay değil mi? Olgaçay’ın kitabının sonuna doğru anlattığı olay ise petrol şirketlerinin oluşturmuş olduğu kliğin, isterseniz siz buna lobi deyin, ne denli güçlü olduğunu göstermesi bakımından çok ilginç.

Devrin Türkiye Cumhurbaşkanı, Mısır ile yapılan ticarete hububat karşılığı petrol alınmasını istemekte, daha doğrusu uygun bulmaktadır. Devamını Olgaçay’dan dinleyelim;

*“...O tarihlerde Amerika ile Fransa , Mısır’a un ve hububat satmak için, rekabetten öte, adeta bir savaş halindeydiler. (...) Devlet başkanımızın ‘ **hububata karşı petrol**’ prensibine uygun olarak, hem Petrol, hem de İlaş Bakanlıkları ile temas sürdürüyordum. Hatta bunu Sedat’a da anlatmış ve bu hususta güvence almıştım. Ancak Petrol Bakanı **“Reisimiz öyle der ama biz, petrol anlaşmalarının dışında çıkamayız”** diyerek durumu açıklamıştı. Tıpkı Kuveyt’te olduğu gibi, burada da, **petrol konusunda gerçekçi bir tablo karşımıza çıkarılmıştı.**”*

Büyükkelçinin yazdıkları bu kadar. Tabii okurların, bu satırların yazarının Diplomat olduğunu göz önüne almalarını rica ederim. Bir diplomat için ancak bu kadar söylemek mümkün.⁸¹

Devletin Valisi olarak 1993 ile 1997 yılları arasında Batman'da görev yapan Salih Şarman, geçen yıllardaki anı ve tecrübelerini anlattığı kitabının 'Terör ve Türkiye 'başlıklı bölümünde bakınız neler yazıyor?

"1954 yılında seçimden zaferle çıkan Demokrat Parti sanayi hamlesi başlatmayı hedefliyordu. Kuşkusuz, böyle bir hamlenin başlatılabilmesi,(...) yer altı zenginliklerini devreye sokacak seferberliği gerektiriyordu. Bu kaynakların çıkartılması için o güne kadar ne bir çaba sarf edilmiş, ne de bu kaynakların detaylı bir envanteri çıkarılmıştı. **Yine o günlere kadar Türkiye'de petrol olup olmadığı konusunda da kimse kafa yormamıştı.**(...) Petrol Kanun Tasarısı 7 Mart 1954 tarihinde (...) yasalaştırıldı. (...) Demokrat Parti iktidarı **Jan Tinberg** isimli bir uzmanı Türkiye'ye davet ederek görevlendirdi. (...) Bu zata göre Türkiye bir tarım memleketiydi, sanayileşme kültürüne sahip değildi, bu yüzden sanayileşme konusunda ısrarcı olmamalıydı. Bu kişinin madencilik ve **petrol** konularında hukuki ve teknik danışmanlığına başvuran Demokrat Parti iktidarı, **kendisine yapılan telkinlerin sonucu, Petrol Kanununun alt mevzuatını, yabancı tröstlerin ilgisini çekecek şekilde değiştirmişti.** (...) kanun gereği ülkemizi üç milyon hektardan küçük olmayan petrol arama alanlarına bölerek fazla nazlanmadan bu imtiyazları vermeye başlamıştık. Ülkemizi adeta parsellere bölerek 99 yıllığına verdiğimiz bu imtiyazlarda koştığımız tek şart, çıkacak petrolün yarısının bize bırakılmasıydı. Petrol çıkmadığı iddiası ile arama ve üretim faaliyetlerinden vazgeçilmesi halinde, imtiyazın geri alınacağını öngören bir müeyyideyi, imtiyaz sözleşmelerine koymak nedense hiç kimsenin aklına gelmemişti. Bu şekilde imtiyaz alan petrol şirketleri (...) **Türkiye'de petrol yok' gerekçesi** ile birer birer ülkemizden ayrılmışlardır.

(...) Allah'ın birliğine inandığım gibi inanıyorum ki, **bu petrol şirketlerinin tamamı, petrol aradıkları imtiyaz bölgelerinde petrol bulmuşlardır.** Ancak buldukları petrolü yarı yarıya Türkiye ile paylaşarak Türkiye'yi petrol zengini bir ülke haline getirmenin, ekonomik gelişmesinin önündeki en büyük engel olan petrol faturasından kurtulmuş bir Türkiye yaratmanın riskini hiçbir şekilde kabul edemezlerdi, etmediler de. Petrol orada bekleyebilirdi. (...) Bu düşüncelerle petrolü buldukları kuyuları betonla doldurarak, yerlerini haritalarına işleyerek ve gerekli kamufajları yaparak, geldikleri gibi gittiler. Bugün Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizde kısa bir ziyaret yapacak olanlarımız buralarda, **yaşı ortanın üzerinde olan yöre insanlarından, bir gün önce göğe petrol fıskırtan petrol kuyularının, bir gün sonra nasıl yok olduğunun** hikâyelerini dinleyebilirler. Petrol yok gerekçesi ile terk ettikleri bölgelerde, milli petrol kuruluşumuz aracılığı ile petrol arama taleplerimiz, suçluların telaşı ve paniği içinde reddedilmesi bile buraya kadar anlattıklarımın teyidi değilse nedir?⁸²

İşte devletin bir valisinin yazdıkları bunlar. Salih Şarman televizyonda yaptığı söyleşide şunu da ilave etmiştir. "Gene o yıllarda Diyarbakır yöresinde bir arazide tesadüfen çok kaliteli, yüksek graviteli petrolün bulunması üzerine ruhsatı elinde bulunduran yabancı şirket apar topar Türkiye'ye gelmiş, aramaları kendinin yapacağını ilan etmiş, ama bir santimlik bir sondaj dahi yapmamıştır.⁸³

Attila İlhan ise İş Bankası Yayınlarından çıkan " **Batının Deli Gömleği** " adlı kitabının 339'uncu sahifesinde şöyle yazıyor;

"(...) yeryüzünün en büyük petrol tekellerinden Exxon şirketi gizli bir rapor hazırlamış, hazırlamakla kalmayıp bunu bazı Batılı ülkelere de ulaştırmış, bu raporu Fransız sosyalist gazetelerinden Le Matin elde ediyor, yayınlıyor, okuyunca ne görüyoruz, 2000 yıllarından itibaren dünya petrolünün ağırlık merkezi Arap ülkelerinden **Latin Amerika, Afrika ve Türkiye** gibi bazı gelişmekte olan ülkelere kayacakmış.(...)Hani hep dünyanın petrol yedekleri tükeniyor deyip duruyorlar ya, yalan, rezervler 450 milyar ton dolaylarında.

⁸¹ Tasmalı Çekirge, İsmail Berduk Olgaçay, İz Yayıncılık, sh. 424-426, ve 568

⁸² Salih Şarman, Rutin Dışı, Pozitif Yayınları, Kasım 2007, 2. Baskı

⁸³ 30 11. 2007 Söyleşi, Başkent Üniversitesi Televizyonu

Uydular aracılığıyla yapılan petrol haritalarında ise 51 kadar gelişme halindeki ülkede esaslı yataklar olduğu görülüyor, bunların 16'sında şimdiden önemli buluntular yapılmış, 25 kadarında ise cesaret verici sonuçlar alınmış(...) Le Matin'in açıkladığı bu rapor iki önemli sonuç getiriyor.

Birincisi genel: Çokuluslu petrol şirketlerinin dünyanın petrol yedekleri konusunda **gizli çalışmaları olduğu iddiası kanıtlanıyor** böylece, demek herifçioğulları uydu araştırmasıydı derken geleceğin petrol haritasını çıkarmışlar, hangi ülkelerde ne kadar yedek olduğunu saptamışlar, (...)

İkinci sonuç özel, daha çok Türkiye'yi ilgilendiriyor. Hanidir duyarız, bazı uzmanlara göre **Anadolu yarımadasının altı bir petrol denizidir, yabancı şirketler petrolü bulmakta fakat bize haber vermeyip kuyuları kapatmaktadırlar vs(...)**Exxon'un raporuna bakarsanız, **bu söylentilerin önemli bir kısmında gerçek payı var.**

Aynı kitabın 406'ncı sayfasında ise yazar gene Exxon'un raporundan söz ederek, şöyle diyor;

"Olay Ecevit'in Rusya gezisinde ortaya çıkıyor. Sovyetlerin uzmanlardan edindiği bilgiye göre, **Brejnev Türkiye'de bulunan petrolü Sovyet teknolojisinin çıkarabileceğini, bunun için her türlü yardıma hazır olduklarını aldıkları bilgilere göre yapmışlar ki, yanılma payları büyük olmazmış.** Kararlaştırılıyor, somut işbirliğine iki taraf da başlar gibi oluyor (...)

İşte o dediğim Sovyet uzmanlar heyeti bunun üzerine Ankara'ya gelmişti, ne var ki sonra izini yitirdik, ne basında konuyla ilgili iki satır yazı, ne iktidar çevrelerinden bir açıklama, sorun ansızın koyu bir karanlığa bürünüyor. Derken...

Derken, kimsenin ilgilenip üstünde durmadığı Washington haberi, pat diye çıkıp gelmez mi? Efendim şu ünlü Dünya Bankasını artık hepimiz ezberledik, işte bu banka 1980 yılında birçok az gelişmiş ülkeye petrol arayıp bulmaları konusunda yardımcı olmaya karar vermiş, epeyce kredi açacakmış. Bak bak bak, ne iyi niyet sahibi adamlar değil mi? (...) Haberde deniyor ki '(...)petrol aramaları için 10 yılda ayrılan fon Dünya Bankası kredi ve borçlarının yüzde on üstünde olabilecektir. Projeleri onaylanan, borçlanmaya hak kazanan ülkelerin garanti edeceği kredi, (...) daha önceki kredilerden daha rizikolu olacaktır. '

İşin daha güzeli, petrol arama kredisi açılacak ülkelerin arasında Türkiye'nin de bulunması. Banka'nın Başkan Yardımcılarından Ernst Stern diyor ki; **... Dünya Bankası Türkiye'ye bu konuda kredi açmıştır....**Gördünüz mü , işi? Yıllardır Türkiye'de arayıp arayıp petrol bulamayan Batılı petrol tekelleri, meğer yalan söylemiş, bunun böyle olduğunu Dünya Bankası da doğrulamış oluyor, herifler petrol bulunmayacağına inansalar boyuna niye kredi açsınlar değil mi? Hele sonra, aklıma şu da geliyor, **Dünya Bankası kredisinin tam da Sovyetler'in Türkiye'deki petrolü bulmak için harekete geçtikleri sırada ortaya çıkmasına ne buyrulur?** Hayli ilginç, önce petrolün çıkarılmasını önlemek için sistem elinden geleni ardına koymadı, ama baktı ki Türkiye önünde sonunda Rusların yardımıyla bu petrolü bulup çıkaracak, o zaman hemen devreye Dünya Bankası olarak giriyor. Olayın denetiminden çıkmasını önleme için bulmaya bizzat talip oluyor(...)
İnanmadınız mı, öyleyse haberin şu bölümünü size aktarayım: '(...) Bu programın yayınlanan resmi metinlerinde, petrol sondajları için, yabancı şirketlerle işbirliği teşvik edilmiş olacaktır. **Dünya Bankası yetkililerine göre Türkiye petrol araştırmalarının olduğu ülkelerden biridir.**"

Yazar ne güzel açıklamış değil mi? O zamandan beri kaç yıl geçti? Böyleydi de ne oldu peki sonraki gelen yıllarda? Yazar devam ediyor;

"Başbakan Ecevit, (...)Libya'da Türk işçileriyle görüşürken, bizzat dile getirmiştir:' Doğudaki kışkırtmalar, bu bölgede olduğu varsayılan büyük petrol potansiyeline el koymak isteyen emperyalist odakların marifetidir. "

Bu bölümün sonuna, bizim de yakınımız olan bir arkadaşımızın bizzat yaşadığı bir olayı ekleyeceğiz.

Bir enerji firmasında, yüksek mühendis olarak çalışan Sancar Saraçoğlu 22 Ağustos 2001 tarihinde hava yolu ile Van'a gitmişti. Oradan da Hakkâri iline görevi nedeniyle geçti. 6 günlük ikamet sırasında yöre halkından, halkın su kuyusu açtığını, suyun siyah bir maddeyle karışık çıktığını, birçok kişinin kuyularından çıkan bu mayiyi mülki makamlara götürüp, bu madde ile ilgili aydınlatıcı, açıklayıcı cevap talep ettiklerini, fakat resmi şahıslardan

aydınlatıcı bilgi alamadıkları gibi çoğunlukla sorunla da ilgilenmediklerini, kimi zaman “Başımızı belaya sokmayın “ kimi zaman da baştan savmak için “bu ziff” dedikleri kendisine iletiliyor.

Yöre halkı bu konuyla ilgili daha da ilginç şeyler söylüyorlar;

“Şehrin arkasındaki yüksek dağlarda açılmış, fakat ağzı kör vana ile kapatılmış birçok petrol kuyusu var. Bu yörelere biz PETROL deriz.”

Sonuçta son derece zor şartlar altında takriben 3500 metre yükseklikte, çok çetin arazi koşullarının olduğu bir bölgeye gittiğini, dik eğimli bir yamaçta çok geniş bir alanın zemininin düzeltilerek beton atılmış olduğunu, betonun zemininin yaklaşık ortasına 5x5m ölçülerinde bir sondaj kuyusunun açılmış olduğunu gördüğünü söyleyerek şöyle devam ediyor;

“Bu kadar zor gelinebilen bir yere bu kadar iş aracının nasıl çıkarıldığı ve 9 ay kar altında olan bir bölgede sondaj için nasıl bir çalışma yapıldığı şaşkınlığımı artırdı. Beton atılarak düzeltilmiş olan zeminin ortasındaki kuyunun içerisine yaklaşık yarım metre çapında bir kalın boru ile girilmiş olduğunu, borunun üst çıkış tarafının kör bir tapa ile kapatılmış olduğu ve borunun iki yanında 2 adet pirinç vanayı gördüm ve bunları resimledim. Bu vana kapatma vanası değil, kuyunun üretime hazır olduğunu gösteren pirinçten yapılmış ve kuyu tamamlama işlemlerinden sonra konan ve üçgen yapısından dolayı **Christmas tree** denilen sonlandırma vana grubudur. (...) Kuyunun 1991 yılında 2 senelik çalışma sonucunda açıldığı, çalışanların İngiliz olduğu söylendi. Kuyuyu açanlar burada petrol bulunmadığını söyleyerek kuyuyu kapatmışlar.

Kuyunun bulunduğu yamacın altında toprak petrolle karışmış ve yer yer siyahlaşmış. Köylülerin bazıları bu toprağı keserek yakıp, kışın ısındıklarını söylediler. Çok eğilimli bir alt düzlüğe inince şaşkınlığım bir kat daha arttı. Çünkü bu alanda ham petrolün kendiliğinden yamacın altından sızarak büyük bir düzlükte toplandığını gördüm. (...) Bu bilgiler ışığında tüm çevreyi fotoğrafladım.(...) Olayı iş edinerek daha sonra Ankara’da sorguladım. Kuyuyu Shell firması açmış. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü ise sorularıma verdiği cevaplarda; ‘Firma bu kuyunun kapatılmasını unutmuş’ dediler.” !!!!!!!

Bu konuyla ilgili son hikâyemiz bu. Olay ne kadar açık değil mi? Koca bir millet, hem de 80 senedir hem de çevresinde içinde boğulacak kadar çok petrol varken, hem de petrol yüzünden devamlı savaş olurken, milyonlar ölüirken, alenen uyutuluyor.(NOT: Kitabın ilerleyen bölümlerinde, her işlemi bitmiş, çıkarılmayı bekleyen bir kuyuya takılan sonlandırma vanasının- **Christmas tree** – resmini göreceksiniz. Şimdi göstereceğimiz resimlerle karşılaştırmaya lütfen)

Sancar SARÇOĞLU'nun 2001 yılında Hakkari İlinde bir dağın tepesinde bizzat çektiği resimlerden bazıları

GAZETE HABERLERİNDE YURDUMUZ PETROLÜ

Sınırımızın yakınında boşa akan petrol

Kuzey Irak'ta Türk sınırına 6-7 km uzakta ham petrol kendiliğinden yeryüzüne çıkıyor ve (...) yamaçlardan akıyor. Zaho'nun 20 km kadar doğusunda (...) bu güne kadar bilinmeyen, daha doğrusu gizli tutulan petrol varlığını (...) ortaya çıkarıyoruz. Petrol, yıllar önce bölgeye yerleşmek isteyen Kürtler su kuyusu kazarken ortaya çıkmış. Zaho'ya gittiğimizde (...) ağızdan ağıza dolaşan bir söylence var. "**Zaho'nun dışında kendiliğinden petrol çıkan bir yer Amerikalılar tarafından çevrilmiş. Buraya kimsenin girmesine izin verilmiyor.**

Yola çıktuktan 45 dakika sonra aracımız bir vadiye iniyor. Yolumuz da burada bitiyor. Yukarıdan ince bir dere akıp geliyor. (...) İlerideki bir zakkum kümesinin dibinden siyah bir sıvının dereye doğru süzüldüğünü hayretle görüyorum. Yamaçlardan aşağı doğru siyah dereler iniyor. Yukarı doğru tırmandıkça ayaklarımız batmaya başlıyor. (...) Bir metre çapında içi koyu katranla dolu minik bir gölle karşılaşıyorum. Fokur fokur kaynıyor. (...) Arkamda bir katran krateri daha var. Kuyudan taşan petrol, vadiye doğru uzayıp giden ince dereler oluşturuyor.⁸⁴

Alaşehir'de petrol sevinci.

(...) Türkiye genelinde ilk kez Manisa'nın Alaşehir İlçesi'nde yapılan sondaj çalışmalarında petrol bulundu. (...) Kısa süre içinde aynı bölgede iki ayrı yerde sondaj çalışmalarına başlanacağı bildiriliyor. Çalışmalar sonucu 2 bin 14'üncü metreden petrol fışkırdı. Çalışmaların Zeytin Çayı ve Çakıcı Ali köylerine kaydırılacağı bildirildi. TPAO söz konusu alanlardaki sismik çalışmalarda petrol umudunun güçlü olduğunu bildirdi.⁸⁵

Bismil petrolünü Amerikalılar kapattı.

Bismil'de 1963- 64 yıllarında Jandarma Alay Komutanı olarak vazife yapan Emekli Albay Cevat Öztarhan , "Bismil'de bir ilkokulun bahçesinde Amerikalılar sondaj vurdular. Sondajın neticesinde müthiş bir petrol fışkırdı. Sonra burayı kapattılar. Biz konuyu hemen yukarı ilettik ama kayıtsız kalındı. Sondajı yapan ekip tamamen Amerikalılardan müteşekkil olup, bizim durumu yukarı bildirmemizden bir gün sonra Amerikalılar üç vagon dolusu çimento getirip kuyunun ağzını sıkı sıkıya kapadılar.

Öztarhan " Ben ayrıca Salât ve Çukurca'da da görev yaptım. Buralarda da yerden katran kaynıyordu. Katranlarla da kimsenin ilgilenmediğini gördüm. Bunu da yukarıya bildirdim, ama maalesef bu konuya da bir cevap çıkmadı." ⁸⁶

Depremde evi yıkılan Adanalı köylü Petrol Kralı oldu

Depremden sonra tarlasındaki kuyudan kendiliğinden petrol fışkıran **Efendi Daban** isimli köylü, yılda 4 trilyon lira kazanacak.

27 Haziran 1998 tarihinde Adana'da meydana gelen deprem binlerce aileyi evsiz barsız bıraktı. Bunlardan biri de Efendi Daban isimli köylüydü. Daban'ın Soysalı ilçesindeki 11 dönümlük tarlasındaki su kuyusundan petrol fışkırması üzerine TPAO burada arama çalışmaları başlattı. Çalışmalar tamamlandı ve Efendi Daban'a ait tarlanın altında zengin petrol rezervi olduğu belirlendi. Gravitesi yüksek petrol için kuyu çalışmaları başladı. İlk kuyu 1 ay sonra açılmış olacak.⁸⁷

⁸⁴ 3 Haziran 1991 Milliyet.

⁸⁵ Akşam Gazetesi 1.11.1998

⁸⁶ 2 Mart 1992 Zaman

⁸⁷ Gözcü 9 Haziran 2000

Van'da petrol, uranyum, krom

Van Valisi Abdulkadir Sarı, MTA ile Alman bilim adamlarının ortaklaşa yaptıkları araştırmada Van Gölü'nün derinliklerinde petrol ve uranyum yatakları olduğunun tespit edildiğini belirterek, "Van Gölü'ndeki petrol ve uranyum yataklarını işletmek için bize destek verecek firmaları araştırıyoruz" dedi. Van Valisi Abdulkadir Sarı, son zamanlarda, canavarı, su yükselmesi ve doğal güzelliği ile ün salan Van Gölü'nün şimdi de çıkarılacak petrol ve uranyum nedeniyle dünya gündemine girmeye hazırlandığını söyledi. Vali Sarı, MTA ile Alman bilim adamlarının inceleme ve araştırmaları sonucu, gölün derinliklerinde bol miktarda petrol ve uranyum yatakları bulunduğunun tespit edildiğini belirterek şöyle konuştu: "Uzun bir süreden beri MTA ile Alman bilim adamları araştırma yaptı ve hazırlanan fizibilite raporları doğrultusunda Van Gölü'nde petrol ve uranyum yatakları olduğu tespit edildi. Özel İdare olarak Maden Dairesi'ne müracaatımızı yaparak 1997 yılı başında maden arama ve işletme ruhsatı aldık. Şimdi yurtiçi ve yurt dışındaki firmalarla bağlantıya geçmeye çalışıyoruz Bu konuda ciddi bir çalışma içerisindeyiz. Van Gölü'nün bol miktardaki petrol rezervlerini işletecek ve bize destek verecek firmaları araştırıyoruz." Van'da petrol ve uranyumun yanı sıra krom madeni de bulundu. Vali Sarı, Özel İdare Müdürlüğü ve vatandaşların özenli çalışması sonucu bir parça maden bulduklarını ve bu parçanın tahlile gönderildiğini belirterek şöyle konuştu: "Gönderilen madenin tahlil sonucu geldi. Tahlil sonucunda numunenin % 42.04 krom madeni olduğu belirlendi. Bize gönderilen yazıda 2. sınıf krom rezervi olduğu bildirildi Bu konuda yoğun bir çalışma içine girdik." ⁸⁸

Hayrabolu'da petrol ve doğalgaz

Hayrabolu İlçesi Delinder mevkiinde ABD Thrace Basın Natural Gas şirketinin 1988 yılında başlattığı doğalgaz çalışması sonucunda 9 kuyudan 6'sında doğalgaz, 3 kuyuda ise petrol bulunduğu bildirildi. Konuyla ilgili bilgi veren Thrace Basın Natural Gas şirketinin Trakya Sorumlusu Jeoloji Mühendisi Mustafa Yavuz, şirket olarak 1995 yılından bu zamana kadar açılan kuyularda doğalgaz bulduklarını belirterek "En son açtığımız 3 kuyuda ise 1234 metrede petrole ulaştık. Günde 10 varil petrol elde ediyoruz. Bu miktar ilk etapta az olabilir, şu anda iz takibi yapıyoruz, petrol damarını takip ederek önümüzdeki aylarda burada büyük bir petrol rezervi bulacağımızı tahmin ediyoruz" dedi. 1995 yılından bu zamana kadar buldukları 6 doğalgaz kuyusundan Türkiye çapında kendini sektörsel dalda ispatlamış 7 fabrikaya doğalgaz verdiklerini kaydeden Yavuz, şöyle devam etti: "İlk etapta biz Hayrabolu'yu iki kısma ayırmış bulunuyoruz. Birincisini Hayrabolu doğalgaz sahası, ikincisini de Delinder'in petrol sahası olarak ilan ettik. Bu zamana kadar amacımız, hedeflediğimiz pilot bölgelerde kuyu açmaktı. Bundan sonraki hedefimiz ise belirlemiş olduğumuz sahalarda yılda en az 6-7 kuyu açmak olacak." Yapılan çalışmalar neticesinde çıkan doğalgaz ve petrolün Hayrabolu için önemli bir avantaj olduğunu belirten Hayrabolu Kaymakamı Gürbüz Karakuş da, "Zaman içinde diğer sanayi kuruluşları da, Hayrabolu'da bulunan doğalgazdan dolayı ilçemizi tercih edeceklerdir. Bu da ilçeye ek bir iş sahası açılmasını ve Hayrabolu'daki sanayide bir canlılık olmasını sağlayacak. Sanayi alanında diğer ilçelerden geri kalmıştık. Doğalgazın bulunmasıyla hedeflediğimiz sanayiye bulacağımızı ümit ediyorum. Daha önce Hayrabolu'da bulunan fabrikalar, havayı çok ciddi manada kirletiyorlardı. Doğalgazla çalışma başladıktan sonra ilçemiz temiz bir havaya kavuşmuş oldu" dedi. ⁸⁹

Ceyhan'da petrol umudu.

27. Haziran 1998 tarihinde Adana ve çevresinde meydana gelen depremden sonra Ceyhan'ın Soysalı Köyünde Bahri ve Cengiz Buhur kardeşlerin açtıkları su kuyusundan petrol çıkmıştı. (...) Petrol bulunan tarlanın 1 km yakınındaki Efendi Daban adlı vatandaşa ait tarlada sondaj çalışmalarına başlandı. Yaklaşık 750 metre inildi. (...) ⁹⁰
Adana'da deprem olunca Ceyhan'da petrol çıktı, aktı, sondaj yapılmadı. ⁹¹

⁸⁸ VAN POSTASI Gazetesi Sayı:12695-97)

⁸⁹ ÖNDER Gazetesi, (Keşan), Sayı:10652

⁹⁰ 25.09. 2000 Cumhuriyet

⁹¹ Zaman, 18/07/2001, İsmail Hekimoğlu

Adıyaman'da Petrol Üretimi. Cendere 17 Kuyusunda Petrol Bulundu. 2850 Metrede Ulaşılan Petrol Yatağından Günde 500 Varil Hampetrol çıkarılıyor.

Türkiye'nin, bilinen en büyük petrol rezervlerinin bulunduğu Adıyamanda, günde 500 varil üretim yapılan yeni bir kuyu açıldı.

A.A muhabirinin aldığı bilgiye göre, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) Cendere 17 kuyusunda 2bin 850 metrede petrole ulaştı.

Günde 500 varil hampetrol üretilen Cendere 17 ile birlikte Adıyaman'da üretim yapılan 20 sahadaki kuyu sayısı 167'ye yükseldi. Akgün 4 kuyusunda ise petrole ulaşıldığı, ancak test çalışmaları sona ermeden üretime yönelik somut veriler elde edilemeyeceği öğrenildi. Bu arada, 20 sahadaki 167 kuyudan günde 16 bin 500 varil hampetrol üreten TPAO'nun, Türkiye petrol üretiminin yüzde 48'ini Adıyaman'dan elde ettiği bildirildi.⁹²

Flash Televizyonunda petrolle ilgili yapılan bir programa bağlanan Prof.Dr. Anıl Çeçen şu bilgiyi veriyordu;" *Zamanın Sovyet Büyükelçisi, o zamanki Cumhurbaşkanımıza, 'biz uydu çalışmaları ile tesbit ettik ki, Türkiye çok zengin petrol yataklarına sahiptir. Fakat bu petroler derinde. Beraberce bu petroleri işletelim'demiştir.(29.07.2001)*

Bir diğer petrol haberi **Kanal 7 Televizyonunun** 27.1.2001 tarihli ve Cengiz Kurdoğlu imzalı. "Yolcu" adlı programda Amanos dağlarında 30 yıldır aralıksız yanmaya devam eden doğalgaz gösterildi.

2002 Yılı'nın başında Milliyet Gazetesi halkı çok mutlu eden bir haberi büyük puntolarla veriyordu. "**Doğalgaz sevinci. Çorlu'da yeni bir doğalgaz kuyusu bulundu. Alkışlar arasında göğe fırlayan doğalgazın sevincine Milliyet muhabirleri de eşlik etti. (...)** Güney Karaçalı sahasında açılan yeni bir kuyuda daha doğalgaza ulaşıldı. **Trakya Bölgesinde günde 700 bin metre küp doğalgaz üretilip, bölgedeki 38 büyük sanayi kuruluşuna veriliyor. (...)** burada üretilen doğalgaz ithal doğalgazdan daha kaliteli. Günde 1 milyon 400 bin metre küp gaz üretim kapasitemiz var. Trakya'da ilk doğalgaz 1976 'da keşfedildi. 1995'de üretim sıkıntısı yaşamağa başladık. **Değirmenköy** sahasının devreye girmesiyle bu sıkıntı aşıldı. Kuzey Marmara Denizindeki saha ise 1988'de keşfedildi. 4 milyar küp rezervi var. (...) Trakya'da 12 doğalgaz arama sahası var. Bunlar; Karacaoğlan, Kumrular, Hamitat, Umurca, Vakıflar, Sevindik, Yulaflı, Güney Karaçalı, Karaçalı, Değirmenköy, Kuzey Marmara Denizi ve Silivri.

Diyarbakır'dan petrol fışkırdı. 500 varil / gün

Enerji Bakanı Zeki Çakan Batman'da gazetecilere bayram müjdesi verdi. 'Diyarbakır'da açılan bir kuyudan 10 gündür petrol fışkırıyor. Üstelik bu petrol Arap ülkelerindekiyle aynı kalitede. Trakya'da açılan bir kuyudan da doğalgaz da çıktı. Gerek Diyarbakır'daki petrol gerekse Trakya'daki doğalgaz randımanlı çıkıyor.⁹³

Aynı günkü Cumhuriyet Gazetesi aynı haberi büyük bir memnuniyetle yukarıda aktarılan gibi aynı sözlerle veriyor ve Bakan buna ilave olarak; "Bu konuda 10 gün içerisinde geniş bir açıklama yapacağım, hemen konuşmak yanlış" dedi.

Aynı tarihli Sabah, Milliyet ve Kurultay Gazeteleri bu sevince iştirak edip haberi Türk halkına muştuluyorlardı.

Petrol ve altın zengini oluyoruz

TPAO geçen yıl Adıyaman'da 5 milyon 784 bin 409 varil ham petrol üretti. TPAO Bölge Müdürlüğü Adıyaman'daki 19 sahada bulunan 163 kuyudan günde ortalama 15 bin 400 varil petrol çıkardı. Böylece, TPAO' nun ülke üretiminin %47,11'i Adıyaman'dan karşılanmış oldu.

⁹² F:/ajans/050401/EKONO/AA0642 BT T4564 04-050120 FER-CHÇ-MZF 4.5.01 Anadolu Ajansı Haberi

⁹³ 23. 02. 2002. Hürriyet Gazetesi.

Adıyaman'da üretilen ham petrol, çelik borularla 80 kilometre taşınarak, Batman –Dört Yol ana boru hattına aktarılıyor.⁹⁴

Ergani'de Petrol Sevinci

Ergani ilçesine bağlı Gökiçi köyünde bulunan petrolün yüzeye çıkarılması işlemine dün başlandı. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) yetkilileri köylülerin “evlerimize aş, babalarımıza iş istiyoruz” pankartlarıyla karşılandı. Ancak jandarma pankartları topladı ve tezahürat yapılmaması için köylülerini uyardı.

Ergani'nin 50 km güneyindeki Gökiçi-1 petrol arama bölgesinde üretim için düğmeye basıldı. Kuyuya at başı olarak adlandırılan ve petrolü yüzeye çıkarmaya yarayan düzeneğin monte edilmesiyle ilk petrol üretimi gerçekleşti. 70 tonluk tanklarda bekletilerek bir süre dinlendirilen petrol daha sonra TPAO'ya ait tankerlerle Şanlıurfa yolu üzerindeki Pirinçlik tesislerine naklediliyor. Gökiçi 1 bölgesinde yeni üretim kuyularının açılması için arama kulelerinin **dikileceği** yerler de belirleniyor. Yetkililer Gökiçi'nde bulunan petrolün rezervi konusunda açıklama yapmaktan kaçınırken kuyuda çalışan personele de konuşmama talimatı verildi.

Gökiçi'nde bulunan petrol, TPAO yetkililerini bölgeye çekti. TPAO Genel Müdür Yardımcıları Erdal Eren ve Can Bakiler başkanlığındaki bir heyet, Batman'daki Bölge Müdürü Mustafa Kart ile birlikte köyde incelemelerde bulundu. Eren sonuçlar olumlu çıkarsa burası TPAO'nun Diyarbakır'daki 7, Türkiye'deki 46. Petrol sahası olacak” dedi.⁹⁵

Allahım Arap'a Petrol Verdin Bize De Ver

Türkiye'nin gündemine bomba gibi düşen **Diyarbakır petrolünün üretimine başlandı.** Tarlalarını hala karasabanla süren **Gökiçi köylüleri Allaha daha fazla petrol vermesi için böyle dua ettiler.**

Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde Gökiçi -1 kuyusundan çıkartılan ve kalitesi yüksek olan petrol dün başlayan çalışma ile Pirinçli Botaş istasyonuna tankerlerle taşınmaya başlandı. (...) Şimdiye kadar hayatlarında petrol kelimesini duymayan 250 nüfuslu 40 haneli Gökiçi köylüleri ve köyün çocukları su ve okul ihtiyaçlarının bir an evvel giderilmesini istediler. Gökiçi köyünden 4 kilometre uzaklıkta ikinci bir kuyunun açılma çalışmaları başladı. TPAO yetkilileri bu amaçla çalışmalarda bulundular.⁹⁶

Aynı günün, yani **6 Mart tarihli Güneş Gazetesi** bu habere geniş yer veriyor ve **“Petrol dedeyi nasıl kaçırdık”** başlığı altında şunları yazıyordu;

“Türkiye’de petrol denince bu konuyla ilgilenenlerin aklına hemen Abdurahman Durukal gelir. Diyarbakır’da petrol fişkırdığı şu günlerde, Petrol Dede’nin ismi gene gündeme geldi. Yılların kurt petrocüsü bugün 81 yaşında (...) Durukal 9 nolu kuyuyu bir türlü unutamıyor...

“Tabii ki unutamam (...) Yıl 1945... MTA beni Raman’a gönderdi. Orayı kapatmak için çok büyük baskı vardı. Türkiye müjde bekliyor. (...) Biz çalışmalarımızda petrol bulma ümitlerimizi sürdürüyoruz.(...) Cumhurbaşkanı İsmet İnönü günlük bilgi alıyordu. Umutlar sönmek üzereyken ABD’li ekip petrolün izini buldu. MTA’nın bütçesi 2,5 milyon liraydı. Bunun 1,5 milyon gibi büyük bölümü Ramandağ’a geliyordu. Bir kuyu daha açılacaktı. Ama izin çıkmıyordu. Çünkü Ankara artık biraz da ümitsizdi. Dönemin Genel Müdürünün biraz da ısrarı üzerine 9 numaralı kuyu açıldı. İşte Türkiye bu ısrar üzerine petrole o 9 numaralı kuyu sayesinde kavuştu. (...) İsmet İnönü ve eşi Mevhibe Hanım Ramandağ’a geldiler. Petrol çıkan kuyuyu gezdirip, bilgi verdim. Evet, Durukal Türkiye’de petrole ilk dokunan kişi (...)

Yıl 1951(...) Yine Durukal’ın unutamadığı bir yıl (...) Durukal anlatıyor. ‘ Ben sadece 9 numaralı kuyuyla yetinmedim. Aramaya devam ettim. Garzan bölgesinde petrolün izine rastladık. MTA’ya yazı yazıp boruları indirmek istediğimi belirttim. MTA’dan sert bir cevap geldi. **Hemen ayrılmam istendi. Dinlemedim. Boruları indirdim. Petrole ulaştım. Hem de**

⁹⁴ **26.02. 2002 Güneş Gazetesi**

⁹⁵ **Cumhuriyet 6 Mart 2002, S.3**

⁹⁶ **06.03.2002 Star Gazetesi**

kaliteli ve güzel petrole. Ama buna MTA sevinmedi. Primim kesildi İhtar aldım. 2 no'lu kuyu da böylece kurudu. (...) Durukal Türkiye'nin petrolde umduğunu bulamadığını söylüyor.

Arap kalitesinde petrol bulunan Ergani'de yeni umutlar için araştırmalar hızlandırıldı. TPAO bölgeye bir mühendis heyeti daha gönderdi. Bu arada Türkiye'yi sevindiren Gökici kuyusunda pompa bozuldu, üretime 3 saat ara verildi.

Gökici kuyusunda çıkan petrol 34 gravite, yani Arap Light (Hafif Arap Petrolü) türündeki petrolün oldukça kaliteli olduğu belirtiliyor. Bu petrolün 10 yıllık da rezervi var.

Star Gazetesinin haberi bir takım rakamlar verilerek şöyle devam ediyor. ENERJİ ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü (PİGM) verilerine göre, Türkiye çok zengin petrol yataklarına sahip. Buna göre, ham petrol rezervimizin değeri 127 milyar dolar. Doğalgaz rezervlerinin değeri ise 1,5 milyar doları buluyor. 2000 sonu itibariyle Türkiye'de 852,1 milyon ton ham petrol, 14,9 metreküp de ispatlanmış doğalgaz rezervi var. (...) bu üretilebilir yatakların % 72,06'sı doğrudan TPAO'ya, %1,29'u TPAO'ya ortak iki şirkete, %17,93'ü N. V. Turkse Pernko'ya ve %7,58'i de Petrom E.M.İ Dorchester şirketlerine ait.

Türkiye'de 1000 ile 3 bin 541 metre arasında yüzlerce kuyuda petrol üretimi yapılıyor. 2000 yılı itibariyle Türkiye'de 101 petrol sahası var. 2000 senesinde 2 milyon749 bin 105 ton ham petrol üretimi gerçekleştirildi. (...) Mevcut üretimle üretilebilir rezervler 15 yıl yetiyor. (...) Ayrıca Türkiye'nin topraklarının önemli bir bölümünde araştırma yapılmamış durumda. **Karadeniz, Doğu Akdeniz ve Ege Denizi dibinde önemli miktarda ham petrol ve doğalgaz yatakları olduğu ileri sürüldü.**

Bu haber **Şok Gazetesinin** aynı günkü sayısıyla yayınlanmış, ilave olarak da "**Ergani'deki petrol büyük güç kattı**" demiş.

Vakit Gazetesi de bu haberi aynen vermiş ve **Petrol içinde yüzüyoruz ama(...)** demiş.

Ve nihayet yıldır uygulanan politika gene devreye giriyor. Zaman Gazetesinin 8 Mart günkü sayısının iç sayfalarında "**Diyarbakır'daki petrolün üretimi geçici olarak durduruldu. (...)**

Petrolün deneme üretimi programına hiçbir yetkilinin katılmaması dikkati çekmişti. (...)

Konuyla ilgili net bilgi vermekten kaçınan yetkililer, petrol çıkarılan bölgede kuyudaki damarların temizlendikten sonra önümüzdeki günlerde tekrar deneme üretimine geçileceğini belirttiler. (...) Bu arada Diyarbakır'ın Ergani ilçesine bağlı Gökici köyünde çıkan petrolün köylü vatandaşlar tarafından basına ve kamuoyuna duyurulduğu öğrenilirken, petrolün çıktığı çevre köylere de 5 trilyon lira verileceği iddia edildi. Petrolün çıktığı bölgede dünden itibaren ise basın mensuplarının bölgeye alınmayışı diğer dikkat çeken noktalar arasında yer aldı.⁹⁷

Bu haberler basında yer alırken, diğer yandan bakın nasıl olaylar da cereyan ediyordu.

Kitabın ilk sayfasında gayet açıkça görülen Atatürk zamanı düşünce ve davranışı değişip yozlaşarak işte bugünlere gelinmişti.

Geleceğin Teksas'ı Gökici'nin Kaderi Değişti

PETROLKÖY okula ve telefona kavuştu. Gökici köyünde bulunan petrol, beraberinde medeniyeti de getirdi. Türk Telekom arızalı hatları onardı, köy konteynırdan bozma bir okula kavuştu.

Türkiye'nin en kaliteli petrolünün bulunduğu Diyarbakır'ın Ergani ilçesine bağlı Gökici köyünün başına talih kuşu kondu. Yarı dağlık bir bölge olan, ilçeye 25 km mesafedeki 250 nüfuslu köy petrolün ardından medeniyete kavuştu. Yaşayanların geçimlerini çoğunlukla tarım ve hayvancılıkla sürdürdüğu köyde **Türk Telekom yıllar sonra arızalı hatları onarip köylülerin telefon taleplerini kabul etti. Adı " Petrol Köy" e çıkan ve geleceğin Teksas'ı gözıyla bakılan Gökici köyünün mağdur durumunu fark eden yetkililer öncelikle köyün eğitim sorununu giderdi. Hemen konteynırdan bozma prefabrik bir yapı getirildi ve köyün ortasına monte edildi. Böylelikle köyde okul yaşı geçen ve bu güne kadar**

⁹⁷ 08.03. 2002 Zaman Gaz.

okul yüzü görmeyen çocukların hemen eğitim ve öğrenim görebilmeleri sağlandı. Önüne bir de bayrak dikilen bu yapı petrolün yüzü suyu hürmetine iki günde tek derslikli okula dönüştürüldü. Daha bir hafta öncesine kadar okul yüzü görmeyen, yaşları 10 u aşmış 30 çocuk, aileleri tarafından okula kaydedildi. Bir süre önlüksüz okula giden fakir köy çocuklarının imdadına Ergani Milli Eğitim Müdürlüğü yetişti. Okula başlayan öğrencilere önlük hediye edildi.

Köy muhtarı hacı Mehmet Tanoğlu “ Petrol bulunmasaydı bunlar olur muydu bilmiyoruz. Ancak bu ilgi bizi oldukça şaşırttı” derken köylüler kendilerine gösterilen ilgiden memnun. Köyde şimdi herkes petrolü konuşuyor. Köylüler petrol ile yatıp kalkıyor. Çobanlar bile petrol sahasına daha yakın olabilmek ve daha yakından görebilmek için köyün uzakta olan merasına değil de sahaya yakın yerde koyunlarını otlatmaya başladılar. Çevre köylüler ise Gökiçi köylülerini kıskanıyor. Diğer köylüler “ Bir baksınlar belki bizim köyde de çıkar. Çıcarsa bizim ihtiyaçlarımız da bu sayede giderilir” diyorlar.⁹⁸

Vakit Gazetesinden Hasan Karakaya'nın 14 ve 17 Mart tarihli iki makalesi var önümde.

Yazının başlığı şöyle. **“Bir vefat ve(...)Kippa düştü, petrol görüldü...** Yazının başlangıç kısmı çok uzun. Ben ortasından başlayacağım.

“Gördüklerim ve duyduklarım, İsrail yayılmacılığının Filistin topraklarından Salihliye kadar uzandığını gösteriyor. Meğer **başı kippalı adamlar** Manisa civarında etrafı kolaçan edip, hazine etüdü yaparken, onların yerli ortakları da boş durmamış. Onlar da Salihli civarında arazi kapatma işine soyunmuşlar. Şimdilik sadece şu kadarını söyleyeyim ki Salihli- **Alaşehir yolu üzerinde ve özellikle de Salihli Organize Sanayi Bölgesinin civarında bulunan araziler tek tek satın alınmış.** Alınan arazilerin tamamı 4 bin dönüm civarında (...) Buradaki arazi sahiplerine ödenen para 400- 720 milyar lira civarında. İyi de bu kadar parayı veren adamlar kimler ve amaçları ne? Biraz araştırınca örgendi ki; bu adamlar İstanbul'dan geliyorlar oraya. (...) Meğer Türk kimliği ile arazi kapatma bu kelli- felli adamlar, merkezi Holanda'da olan, başında da bir Yahudi'nin bulunduğu firmanın Türkiye temsilcileri, yani işbirlikçileri imişler. (...) Hollandalı Yahudi iş adamının asıl ilgi alanı Salihli- Alaşehir arasındaki **SOĞANLI köyü civarıymış.**

Acaba, o topraklarda bizim bilmediğimiz bir şey mi var? Toprak alınıyormuş oradan. Çünkü orada yani Alaşehir'de petrol bulunmuş. Bunu da pazartesi akşamı izlediğim Kanal D'deTeke Tek programında öğrendim. O an anladım ki 34 plakalı yeşil mercedesler ile Salihliye gidip Berrak Otelde kalıp Salihli Alaşehir arasındaki Soğanlı Köyü civarında bulunan arazileri niçin satın aldıklarını.

Burada bir not düşelim. Uzaktan algılama için hiperspektral gereçlerin üretildiği ve yoğun olarak görüntülerin yapıldığı zamanların başlangıç günlerinde Amerikan Hükümeti bir karar alarak Amerikan firmalarının İsrail üzerinde 2 metreden daha fazla çözünürlükte uzaktan algılama verisi toplanmasını yasaklamıştı. Uzaktan Algılama uzmanlarını kızdıran, 1997 yılında ABD Savunma Bakanlığının önerisiyle alınan bu karar senatör John Kely ve Jeff Bingaman'ın gayretleriyle hazırlanmıştı. Hemen söyleyelim, şimdiye kadar hiçbir ülkede benzer bir karar alınmadı. Görüyorsunuz işte, kendi ülkesinde bu kadar dikkatli, bu kadar kiskanç olanlar bizim yolgeçen ülkemizde neler yapıyorlar.

Üç gün sonraki yazısında Karakaya şöyle söylüyor.

“İzmir dönüşünde yazdığım petrol ağırlıklı yazı malumunuz. (...) Aynı gün bir telefon bir de faks aldım. Telefon eden Cemil Maviğül adlı bir vatandaştı. O topraklarda doğmuş büyümüş. İlginç bilgiler verdi. (...)

Faksı gönderen ise ATO Başkanı Sayın Sinan Aygün'dü. O da yaptıkları çalışmalarını, elde ettikleri bilgileri anlatıyordu. O bilgiler özetle şöyle.

- TPAO'nun yıllar önce terk ettiği sahalarda bugün petrol çıkaran özel şirketler vardır. 1954 yılından bu yana petrol arama ve üretim işinin içinde olan Sayer Şirketler

⁹⁸ Sabah, 8 Mart 2002

Topluluğu Başkanı Oyman Sayer, Dünya Enerji Dergisinin Eylül 2001 sayısına verdiği demeçte TPAO'nun 20 sene evvel terk etmiş olduğu Güney Adıyaman sahasında 6 numaralı kuyuya giriş yaptık. Kuyu temizlendi. Şu anda aşağı yukarı saatte 20 varil petrol çıkıyor.

- Sayer aynı demecinde ' Tuz Gölü Havzasında Karapınar'da TPAO'nun, 20 yıl önce gaz tespit ettiğini fakat kuyuların çeşitli sebeplerle kapatıldığını söylüyor.
- Sayer, Doğu Anadolu Bölgesinde bilinmeyen rezervler olduğunu ancak hiçbir ciddi arama faaliyeti yapılmadığını, yapılan aramaların son derece kısıtlı ve yetersiz olduğunu belirterek, 'Neyin üzerinde oturduğumuzu tam manasıyla bilmiyoruz. ' görüşünü savunuyor.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı ve Enerji Piyasası Üst Kurulu 2. inci Başkanı Ali Türkoğlu Dünya Enerji Dergisinde yayınlanan röportajında ; "Hakikaten son zamanlarda, gerek bizim yaptığımız çalışmalarda, gerekse bölgedeki diğer ülkelerce yapılan çalışmalarda Doğu Karadeniz'in önemli bir potansiyel içerdiği görülmüyor. Fakat maliyeti yüksek bir yatırım olduğu için büyük şirketlerin gelmesini beklemekteyiz diyor. Bu resmi bir itiraftır.
- Türkoğlu, Ege Denizinde de büyük potansiyel bulunduğunu söylüyor ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde bir yumuşama olursa bu potansiyelin değerlendirilebileceğinin altını çiziyor.
- Cumhuriyet Gazetesinden Leyla Tavşanoğlu'nun 21.08. 2001 tarihinde Doç. Dr. Metin Hınçakan ile yaptığı söyleşide Hınçakan şunları söylüyor. ' TPAO Güney Harzo Bölgesinde kuyu açtı. Gaz(YOGUŞUK) bulundu. Ama TPAO bu kaliteli gazı hiç çıkarmadı ve kuyuyu kapattı.
- TPAO Hakkâri'de Avusturya ve ABD tarafından açılan ve ' Burada petrol yok ' denilen kuyuda son derece yüksek ve kaliteli rezerv bulmuştur.
- 10 yıl önce kapatılan kuyuda ARCO şirketi tarafından Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en zengin yatağı bulunduğu haberi basına yansımıştır.
- Ceylanpınar yakınlarında 2,5 milyar varillik rezerv tespit edilmiştir
- Adıyaman Bölgesinde yüksek basınçlı ve çok zengin doğalgaz yatağı bulunmuştur. Hakkâri'de 3000 metre yükseklikte Shell firmasının1991 yılında açtığı ve 'Burada petrol yok ' diyerek terk edilen kuyuda zengin petrol damarına rastlanmıştır.
- Bir İSRAİL ŞİRKETİ Türkiye'nin çeşitli yörelerinde yaptığı çalışmalarda Trakya'da çok zengin doğalgaz yatakları, Diyarbakır'da da petrol sahaları olduğunu açıklamıştır. Yazarın söyleyeceklerini burada kesip, bir başka yazarın, hem de kendisi İsraili olan İsrail Şahak'ın yazdıklarına dönelim. Aynen şöyle diyor İsrail Şahak; "İsrail'in Tavratsal en büyük sınırlarını gösteren harita şunları içerir: Güneyde tüm Sina Yarımadası, Kuzey Mısır'ın Kahire'ye kadar uzanan büyük bir parçası, doğuda Ürdün ve Suudi Arabistan'ın kuzey bölgesi, Kuveyt'in tümü ve Irak'ın çok büyük bir bölümü, kuzeyde Lübnan ve Suriye'nin tamamı ve Türkiye'nin Van gölüne kadar uzanan büyük bir parçası (5 vilayetimizi kapsıyor), batıda ise Kıbrıs. Bu sınırlar hakkında yapılmış çok geniş kapsamlı araştırmalar devlet desteğiyle atlaslara, kitaplara ve makalelere dökülmekte ve okullarda bu sınırların propagandaları yapılmaktadır. Bu toprakların fethinin ilahi bir emir olduğu öğretilmektedir.⁹⁹ Tekrar Karakaya'nın yazısına kaldığımız yerden devam edelim.
- Prof Dr. Anıl Çeçen'in verdiği bilgiye göre, Sovyetler Birliğinin Ankara Büyükelçisi, zamanının Cumhurbaşkanı Cevdet Sunaya uzaydan yaptıkları araştırmalarda Türkiye'nin çok zengin petrol yataklarını tespit ettiklerini söyleyerek, bunları birlikte çıkarıp işletmeyi teklif etmiştir.

⁹⁹ İsrail'in Bekâ Stratejisi Çerçevesinde Irak Operasyonu M. Ragıp Vural, 2023 Dergisi, Sayı 22, 15 Şubat 2003 sf. 26

- Türkiye’de 20 yıl Shell firmasının Araştırma Genel Müdürlüğünü yapmış olan Antony Hages “ Petrol ile uğraşan herkes bilir ki Türkiye petrol okyanusu üzerinde oturmaktadır”. Demmiştir.
- TPAO, 2000 yılında Trakya Bölgesinde Sevindik -1kuyusunda 142 bin metre küp / gün doğalgaz, 50 varil / gün kondensat üretebilecek bulgulara erişmiştir.
- Yine Trakya’da Amty Oil ile ortaklaşa açılan Göçerler- 1kuyusunda 141 bin metre küp / gün kapasiteli doğalgaz bulunmuştur.
- Manisa Alaşehirde açılan Sarıkız -1 A kuyusundan günde 15-20 varil petrol alınabileceği anlaşılmıştır. Bu bulgu Ege Grabenlerinin önemini arttırmıştır.

Bütün bu verilere rağmen, petrol arama çalışmalarına yeterince önem verilmemektedir. TPAO’nun arama bütçesi 120 milyon dolardan 30 milyon dolara düşürülmüştür. Türkiye’de halen yılda 24- 25 milyon ton petrol tüketilmektedir. Bunun yaklaşık 4/5’i ithaldir. Her 1 dolarlık artış ithal petrol faturasını 175 milyon dolar artırmaktadır.

1995- 1999 yılları arasındaki 5 yıllık dönemde TPAO, sondaj masrafı olarak sadece 7 milyon dolar harcamıştır. Bir sondaj kuyusunun masrafı 2 milyon dolar olarak düşünülürken yılda başına 1 kuyu dahi düşmemektedir.

ABD geçen yıl 23 bin kuyu, Romanya 2000 kuyu açarken Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye 1500 kuyu açmıştır.

TPAO, kurulduğu 1954 yılından bu yana Türkiye’nin 1 yıllık petrol ihtiyacının iki katı kadar petrol üretebilmiştir.

Buraya kadar yazılanlar Sinan Aygün’ün Karakaya’ya gönderdiği belgelerden aktarılmıştır. Yazarın bu konudaki fikri ise şöyle; “ **Şimdi, tüm bu bilgiler ve bulgular ortada iken, sormak gerekmez mi; Bir gafletle mi, yoksa ihanetle mi karşı karşıyayız?** “

Yazar çok yerinde bir soru sormuş. Ama gelin görün ki cevap daha öncelerinde de olduğu gibi yok.

O yıllarda kamuoyu petrol konusuna çok ilgi göstermişti, bu yüzden de basın hemen her gün petrol haberleri yayınlıyordu. **15 Mart 2002 tarihli Milliyet Gazetesi;**

“SURIYE’den Türkiye’ye akan petrol güney Mardin’de ortaya çıkıyor. PETROL MÜJDESİ. Suudi Arabistan’da çıkan yüksek kaliteli petrolün, Siluryen tabakasıyla Suriye ve oradan da Türkiye’ye girdiği yolundaki varsayımları dikkate alan Türk ve Amerikan petrol üreticilerinin dünyasında “Wild Cat” (Vahşi Kedi) olarak bilinen çok iddialı bir arama operasyonu için konsorsiyum oluşturdu. Şirket sahibi Sayer bu yatağa ulaşmaları halinde (...) Türkiye’nin hem kendi ihtiyacını karşılayacağını, hem de petrol ihraç eden ülke konumuna yükseleceğini öne sürdü.

Tabii sonraki yıllarda her petrol haberi gibi bu haber de unutuldu, daha doğrusu unutturuldu. Sebep de malumdu. Henüz Elit ülkemizin mülkiyetine tam el koymamıştı.

Karadeniz BP’ ye teslim edildi.

TPAO, Karadeniz’de bölgede kara suları dışında sahip bulunduğu petrol arama ruhsatındaki hisselerinin %50’sini British Petroleum’a (BP) devretti. BP tarafından 2002 yılında yapılacak sismik arama ve etüt masrafları karşılanacak. Bu harcamaların tümü ithal edilmiş sermaye olarak kabul edilecek.¹⁰⁰

Petrol konusuyla ilgilenenlerin bileceği üzere bu olay da zaman içerisinde eridi gitti. Bir gün gazetelerin iç sayfelerinde “iki adet deniz petrol araştırma platformunun yıkıldığı” yazıldı. Bir daha da bu konuda hiç ses seda çıkmadı. Mesele gene uyumağa terk edilmişti ki hemen ardından gelen yılın ortasına tekrar Karadeniz hakkında söylemler dolaşmağa başladı. Deniyordu ki: “Doğu Karadeniz’de petrol üretimi için bütün şartlar müsait. Doğu Karadeniz’in petrol potansiyeli ispatlanmıştır. Rezerv 800 ila 1 milyar ton arasındadır(...)Türkiye’nin yıllık ihtiyacı 28 milyon 630 bin tondur. Tüketimimizin %70’ini karşılar. (Ercan Yavuz –Ankara)

Bu haberin ardından da, geçen 30 yılda olduğu gibi neyin geleceği üç aşağı beş yukarı malumdu. 2004 yılında BP Türkiye Araştırmaları Müdürü Dr. Ashley Price basın toplantısı yapıyor ve “Karadeniz’de petrol çıkarabilmek için ciddi kaynağa ihtiyaç var(...) bu tür büyük

¹⁰⁰ 19, 03,2002 Ortadoğu Gazetesi

projeler 4 -5 yıl sürebilir. (...) denizlerde petrol aramak milyar dolarlık iş. Kaynak bulmak lazım. **Mutlaka global anlamda ortağa ihtiyaç var.** (...) Bir sürü belirsizlik var?"¹⁰¹ Bunun adı oyalanmaktan başka ne olabilir? Ne güzel anlaşılıyor değil mi? BP'den daha global şirket hangisi olabilir? Hiçbir yetkilinin aklına gelip sormuyor mu bu zatı şahanelerine. "Siz Allah aşkına ne yaptınız Karadeniz'de son 40 yıldır?" diye.

Hemen bir gün sonra, Karadeniz'deki ilk haberle neredeyse eş zamanlı olarak Star Gazetesi iç sayfalarında ufak bir haber verdi. "Petrol üretimi durduruldu. Diyarbakır Ergani'de bulunan Göküçi -1 petrol kuyusunda üretim, yeni petrol arama çalışmaları için durduruldu."¹⁰² İşin aslı biraz daha teferruatlı olarak Vakit gazetesinde şu şekilde verildi. "(...) bulunduğu iddia edilen petrolün su olduğu öne sürüldü. Daha sonra ikinci kuyudan çıkartılacak petrol için 700 metre daha derinliğe inilmesi gerektiği ve bu sebeple bir yanlış anlaşılma olduğu belirtildi. (...) Tüm bunların altında Fransa'nın önemli petrol şirketlerinden **Perengo'nun parmağının olduğu anlaşıldı. Çünkü Perengo şirketi, Ergani'nin Göküçi köyünde çıkan petrolün %50'sine ortak olmuştur.** Bu ortaklık için gerekli olan şartların hiçbirisi yerine getirilmemiş ve adı geçen firma, bu mevkiide tek bir sondaj yapmamıştı. Bu sebeple medyada petrol sevincinin abartılı olarak verildiği haberlerinin hemen ardından bu sefer de yine aynı abartılı tutumla, petrol yerine su olduğu iddia edildi."

Oysa daha birkaç gün önce ilan edilen, petrolün gravitesinin çok yüksek olduğu idi. Bölgede açılan ilk ve tek kuyu olan Göküçi- 1 hakkında kesin kanaate varabilmek için daha derine inilmesi ve ayrıca yeni kuyuların da açılması lazımdı. Daha fazla derine inilmedi ve kuyu kapatıldı. Sondaj ekibinin bölgeyi terk ettiği görülüyor. Oysa teknik ve ekonomik bir izah olmadan bir kuyunun kapatılması düşünülemez.

Akla hemen birçok soru hücum ediyor.

- 1- Göküçi kuyusunun deneme üretimine neden hiçbir yetkili katılmamıştır?
- 2- Göküçi'nde çıkan petrolü köylü vatandaşlar basına ve kamuoyuna duyurmuşlardır. Bu söylemler hakikat midir?
- 3- Petrolün çıktığı bölgeye, daha sonra basın mensupları alınmamışlardır. Doğru mudur? Doğruysa neden?

Yetkililerin olay sonrasında, ya da daha sonraki zamanlarda ümidini ekmeğine katık yapmış bu millete bir açıklama yapmaları gerekmez miydi?

Olayın ayrıntıları gazete haberinde şöyle veriliyordu;

"(...) Yakın zamana kadar Diyarbakır ve İskenderun Bölgelerindeki sahalarını Fransız Perengo'ya devreden Shell'in Göküçi köyünde hiçbir imtiyazı bulunmuyordu. Geçmişte Göküçi köyüne tek bir sondaj bile yapmamış olan Perengo, şimdi sıfır risk ile oradan çıkan petrole % 50 ortak oldu. Oysa adı geçen mevkiide daha önce TPAO petrol araması yapmış ve burada petrol olduğunu, ancak rezerv bakımından yetersizlik şüphesi bulunduğu belirtilmişti. Göküçi bölgesi yıllarca yabancı firmalardan korunmuştu.

Diyarbakır'ın Göküçi köyünden çıkartılan petrole %50 ortak olan Fransız Perengo'ya bu imtiyazın Enerji Bakanlığına bağlı olan Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından sağlandığı öne sürüldü. Gerekçe olarak da aynı mevkiide bundan sonraki arama faaliyetlerinin Perengo şirketince yapılacağı gösteriliyor. Yukarıda da belirtildiği gibi Perengo'nun ruhsatlarını devraldığı Shell şirketinin bu bölgede hiçbir imtiyazı yoktu. (...)

TPAO ile yabancı petrol şirketlerinin bugüne kadar yaptıkları anlaşmalarda herhangi bir bölgede yabancı şirketin yaptığı arama sonuç verdiği takdirde %50 TPAO'nun, %50 de yabancı şirketin payı söz konusu oluyordu. (...) Yabancı şirketin yaptığı sondaj çalışmaları sonuç vermediği takdirde, ortaya çıkan zararın tamamı yabancı şirkete ait oluyordu."¹⁰³

İskenderun Körfezinde Doğalgaz sondajı

"TPAO ile El Paso Production Company, İskenderun Körfezinde yapılan sismik araştırmalar sonucu doğal gaz olduğu belirlenen 3 alanda, sondaj çalışmalarını (...) başlatacak. (...)

¹⁰¹ İsmail Altunsoy, Zaman Gazetesi, 27.02.2004

¹⁰² Star Gazetesi 20. 03. 2002

¹⁰³ Star Gazetesi 20.03.2002

Körfezde 3 kuyu açılacağı, her kuyunun 10 milyon dolara dolara mal olacağı söyleniyor. Genel Müdür Holey;" Doğal gazın bulunması halinde (...)yapılacak yatırım 300-400 milyon dolar. (...)"¹⁰⁴

13 Nisan tarihli gazetelerden iki petrol haberi. İçerikleri hemen hemen aynı. İlki Türkiye Gazetesinden ve şöyle söyleniyor."**İki müjdeli haber. Zengin hidrokarbon yataklarına sahip Karadeniz'de TPAO, British Petroleum (BP) ile ortaklaşa Rize- Artvin açıklarında, 12 mil karasularının dışında ortaklaşa olarak petrol araması gerçekleştirecek. (...) Tüm masraflar BP tarafından karşılanacak.**"¹⁰⁵ İnsanın aklına her şey geliyor. Adam parasını zaten kendi vermiş. Platformu kurduğu gibi yıkar da. Biliyorsunuz, daha önce değinmiştik, bu platformların ikisinin de yıkıldığı bir küçük haberle Türk halkına duyurulmuştu. Aynı haberin Star Gazetesindeki sürümünde "**Petrol çevreleri, bölgede petrol ya da doğalgaz bulunması ihtimalinin yüksek olduğunu ve Azerbaycan'ın zengin yataklarının yer aldığı Hazar kıyıları ile benzer özellikler taşıdığını belirttiler.**"¹⁰⁶

"Suriye sınırında zengin rezerv bulundu. CEYLANPINAR'DA petrol yatağı. Sayer Şirketler Topluluğu Başkanı Oyman Sayer, Türkiye'nin Irak ve Suriye sınırında, yaklaşık 2,5 milyar varil petrol içeren bir resif keşfettiklerini açıkladı. Resif Irak'taki Maşruk sahasının uzantısında ve Cudi Dağı etekleri arasında bulunuyor. Irak'la aramızda 30 km mesafe var. (...) Ekim ayı başında sondaj çalışmaları başlayacak. Sayer;" National B 80 kulesini sondaj için hazırlıyoruz. (...) Bu sahada Türkiye'nin ihtiyacını karşılayacak rezervin bulunma ihtimali var. Hadisenin önemi burada Fırat grabeni denen çukurlukta 40 graviteli, iyi kaliteli petrolün toplanmış olduğunu düşünüyoruz. Türkiye tarafında büyük bir rezerv görülüyor. Buraya yüzlerce petrol kuyusu delinmesi gerekir."¹⁰⁷

Bu haberin bir biçimini daha önce de belirtmiş ve sonucun unutulmaya terk edildiğini söylemiştik.

Türkiye'deki doğalgaz keşfedilmemiş.

"Amity Oil Başkanı Allbruch çalışmalarını Trakya, Adana ve İskenderun'da devam ettirdiklerini, Türkiye'de doğalgaz ve hidrokarbon potansiyelinin büyük kısmının keşfedilmemiş olduğunu söyledi. Amity Oil Tekirdağ'ın Saray ilçesine bağlı Göçerler köyüne yakın açtığı G1 kuyusundan doğalgaz çıkartmıştı."¹⁰⁸

Yabancı şirketler Trakyada imtiyazı alınmadık bir karış yer bırakmamışlarken ve hemen her deldikleri kuyudan doğalgaz ya da petrol çıkarırlarken bizimkilerin halkın gazını almaktan başka gayesi olmadığından şüphe götürmeyecek beyanatları da arada bir gazetelerde görünüyordu. Bakın neler demiş Unakitan? "**Trakya'da çok büyük doğalgaz potansiyeli var. (...) bu rezervler ekonomiye büyük kazançlar getirecek(...)** Trakya'nın sahip olduğu potansiyelin tam olarak kullanılmadığını düşünüyorum. (...) Başbakan Erdoğan bana;' Aman abi Trakya ile ilgilen' dedi. Bunu söylemesi iyi oldu. " Bak sen şu işe!¹⁰⁹

Mobilin kapattığı kuyudan en kaliteli petrolümüz çıktı.

"ABD'Lİ Mobil şirketince 20 yıl önce 'petrol yok' denerek kapatılan Diyarbakır'ın Silvan ilçesi yakınlarındaki **Özlüce kuyusunda, 2 aylık çalışma sonucu TPAO 34 graviteli petrol buldu.**"¹¹⁰

¹⁰⁴ 11.04. 2001 Hürriyet Gazetesi

¹⁰⁵ 13 04. 2002 Türkiye Gazetesi

¹⁰⁶ 13.04. 2002 Star Gaz.

¹⁰⁷ 20. 09 2001 Dünya Gazetesi)

¹⁰⁸ 29.09.2002 Yeni Çağ gazetesi.)

¹⁰⁹ 15. 03. 2004. Zaman Gazetesi)

¹¹⁰ 04.10.2002 Yeni Çağ Gaz.

Aynı haber aynı günün tarihini taşıyan Star Gazetesinde daha büyük puntolarla verilmiş ve petrole 940 metrede rastlandığı belirtilmiş. Acıdır ki Cumhuriyet Gazetesi tam iki aylık gecikme ile duyurdu aynı haberi. Günde 300 varil de petrol üretildiğini söylemeyi ihmal etmemiş.¹¹¹

Yılın son ayının bir diğer haberi ise ; “ **Petrol çıktı 2 milyon dolar kurtuldu.** Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde en kaliteli petrolün çıktığı Batman’ın Kozluk ilçesi yakınlarındaki **Şelmo** petrol sahasındaki 38 numaralı kuyudan petrol fişkırdı. Yetkililer yapılan masrafa değdi dediler”.¹¹²

DÜNYANIN EN ZENGİN PETROL YATAKLARININ 6000 METRE DERİNLİKTE BİLE OLSA TÜRKİYE’DE OLDUĞUNU BİLİYOR MUYDUNUZ?

Hava Kuvvetleri Komutanı Cumhur Asparuk, gazetecilerin ABD’nin Afganistan’a olası bioperasyonu ile ilgili soruları üzerine ilginç bir yorumda bulundu ve şunları söyledi; “Bırakın Afganistan’ı Türkiye’ye bakın! Türkiye zenginlikler içinde fakir bir ülke. **Dünyanın en zengin petrol yataklarının 6000 metre derinlikte bile olsa Türkiye’de olduğunu biliyor muydunuz?**”¹¹³

“**Toprak altında servet yatıyor,**” şekliyle Takvim Gazetesi aynı haberi başlık yapmış.

Haberin devamı şöyle;“Dünyanın en zengin PETROL ve ALTIN rezervi Türkiye’de. Ama çıkarılmıyor. Yeni yasama yılına katılan Hava kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cumhur Asparuk, gazetecilerin Afganistan ile ilgili bir sorusu üzerine, Afganistan’ı bırakın Türkiye’ye bakın. Türkiye zenginlikler içinde fakir bir ülke. Dünyanın en zengin petrol yataklarının 6 bin metre bile olsa, Türkiye’de olduğunu biliyor muydunuz? Dedi.”¹¹⁴

Türkiye’nin Doğalgazını bulan Kadıköylü

Türkiye’de doğalgazın ilk olarak bir KADIKÖYLÜ TARAFINDAN BULUNDUĞUNU BİLİYOR MUYDUNUZ? Sizlere bu hafta Türkiye’de ilk defa doğalgazı bulan Kenan Lakay ile Türkiye’ye petrol arama ve çıkarma konusunda çıkarılan zorlukları anlatmak istiyorum.

Türkiye’de doğalgazın 54 yıl önce Adana’nın Ali Hoca köyünde 4 bin metre sondaj çalışması yapılarak bulunduğu, ancak bu kaynağın kapatıldığı hiç biliniyor muydu? Bu gizli yürütülen bir çalışma değildi. Türkiye’de doğalgazı 54 yıl önce bulan Kadıköylü arkadaşımız Yusuf Lakay’dı.

Bu çok önemli bir olay mıydı? Evet, önemli bir olaydı. Binlerce mil ötelemlerden getirilen doğalgaz topraklarımızda bulunuyordu. Ancak bu kaynaklar değerlendirilmedi, yapılan çalışmalar durduruldu. Bu kaynaklar nasıl kapatıldı, Türkiye neden doğalgazı ve petrolü dışardan alır bir hale getirildi?

Yusuf Lakay jeolog stajyeri olarak sondajlara katılırken ben de ABD’de diğer bir Kadıköylü ile birlikte Türkiye’de petrol boru hattı kurma işlerine girmiştim. Dünyanın ve Latin Amerika’nın en büyük petrol kaynaklarını bulup, kuyular kuran Kadıköylülerden bahsetmeye devam edeceğim.

TÜRKİYE’DE DOĞALGAZ VE PETROL VAR

Doğalgaz kaynağının kapatılması olayı, petrolde de yaşandı. 1958 yılından bu yana dünya petrol piyasalarını ve yapılan çalışmaları yakından izleyen tecrübeli bir kişi olarak Türkiye’de 1948 yılında petrol ve doğalgazın varlığı tespit edilip, toprak üstüne çıkınca, bu kaynakların kapatıldığını söyleyebilirim. Türkiye’de petrol ve doğalgaz kaynakları olduğunu bu konuda inceleme yapılması gerektiğini Teksas’lı uzmanlardan öğrenmiştim.

54 yıl önce Texas Drill Esco tarafından gerçekleştirilen 3-3,5 ve 4 bin metreye varan sondajlarda elde edilen olumlu sonuçlara rağmen, bu konuda nedense başka bir adım atılmadı, kaynaklar araştırılmadı. Sondaj makinelerinin alınması da engellendi. Sanki

¹¹¹ 10.12 2002 Cumhuriyet Gazetesi.

¹¹² 04. 12. 2002 Gözcü gazetesi

¹¹³ Star Gazetesi, 2 Ekim 2001

¹¹⁴ 04.10. 2001 takvim Gazetesi

Türkiye, kendi topraklarında bulunan doğalgazdan, petrolden yararlanmasın, bu konuda dışa bağımlı hale gelerek milyonlarca dolar dışarıya akıtsın diye mevcut kaynaklar işletilmemiş, konu kapatılmıştır. Bugün ise çok şükür bu konuda yapılan mevcut çalışmalar ile Türkiye’de doğalgaz ve petrol kaynaklarının var olduğunu gösteren sonuçlar petrol raporlarına girdi ve bugün 54 yıl öncesine göre bu konuda daha olumlu bir noktada bulunuyoruz.¹¹⁵

Sivas’ta Petrol Varmış Çıkarılmamış

CHP Sivas eski milletvekili Mahmut Işık’tan şok iddia: “Yabancılar Sivas Celalli Beldesi’nde buldukları petrol gölünü kapatıp gittiler.

CHP eski Sivas milletvekili Mahmut Işık Sivas’ın Hafik İlçesi Celallı Beldesi’nde zengin petrol rezervi olduğunu bildiğini ancak yabancı petrol devlerinin bunun çıkarılmasını engellediğini öne sürdü. Işık bölgede 1970-77 arasında ilkel koşullarda arama yapıldığını ve kuyunun taşla kapatıldığını belirterek daha sonra gelen bir Rus petrol mühendisinin yöre halkına “petrol gölü üzerinde oturuyorsunuz” dediğini açıkladı. Işık Rus mühendisten sonra bölgeye gelen Amerikalı ve İngiliz uzmanların petrol rezervi tespit ettiğini ama “açıklayamayız” dediklerini sonra da petrol aramasının engellendiğini ileri sürdü.

Işık, Taşgöze ve Tuzla köylerinde hala petrol sızıntısı olduğunu, halkın tenekelerle aldığı petrolü dinlendirdikten sonra gaz lambası ve soba yakmak için kullandığını belirtti. Işık, bu konuyu 1998 de Meclis’e taşıdığını ve Enerji Bakanlığı’ndan ‘Burada petrol gölü olduğu tahmin ediliyor. 1970-77 de yapılan araştırmadan sonuç alınamadı. Ancak ileride yeni teknolojik gelişmelere göre yeniden değerlendirilecektir.’ Yanıtını aldığını söyledi.

Işık ‘artık şuna kesin inanıyorum... Türkiye’de yabancılar petrol üzerine büyük oyun oynadılar ve oynamaya devam ediyorlar. Bu olaya Meclis bir an önce el atmalıdır’ dedi.¹¹⁶

Kastamonu’da petrol iddiası

“Azerbaycan Bakü Üniversitesi profesörlerinden Dr Ahmet Maranki, Kastamonu il ve çevresinde petrol ve kıymetli maden yataklarının olduğunu iddia etti. Kastamonu’daki petrol yatakları 1950- 1955 yıllarında BP ve ABD uzmanlarınca Marshall yardımı çerçevesinde araştırılmış, 11 yerde petrol sondaj kuyuları açılmıştır. Daha sonra ABD uzmanları tarafından bu kuyularda petrol yok veya istenilen miktarda petrol çıkmadı denilerek, mühürlenerek kapatılmıştır. (...) ABD Türkiye Büyükelçisi Mark Grossman’ın bölgeyi ziyareti Kastamonu’ya etli ekmek yemek için değildir.”¹¹⁷

Batman’da petrol sevinci

“Batman’ın Kozluk ilçesi yakınlarındaki Şelmo petrol sahasında TPAO’nun Kanada petrol arama firması Pemi şirketiyle birlikte açtığı kuyuda, 1700 metre derinlikte 34 gravitede petrol tabakasına rastladı. (...) Artezyen halinde en kaliteli petrolün çıktığı kuyudan günde 5 bin varil ham petrol üretimi yapılacak .”¹¹⁸

Aynı gazete 14 Nisanda yaptığı haberde; “Kozluk ilçesinin Yayalar köyünde oturan M. Şirin Aksoy, petrolün bulunduğu sahanın kendisine ait olduğunu, **Pemi Şirketinin** kendisini aldattığını savunarak, yetkililerin sadece bir vekâletname kâğıdını kendisine imzalattıklarını iddia etti.”¹¹⁹

Su kuyusunda petrol mü çıktı?

“Samsun’un Yakakent ilçesinde bir kişi, su çıkarmak için açtığı kuyuda, petrol benzeri bir madde buldu. İsmail Gül, Kurudere yöresinde evinin inşaatını yaptığı alanda su bulmak için kuyu kazmağa başladı. 1 metre derinde siyah renkli zift kıvamında bir madde buldu. Uğraşma sonucu madde tutuştu. Yanıcı sıvı araştırılıyor.”¹²⁰

¹¹⁵ GAZETE KADIKÖY, 8 MART-14 MART 2002, Sf. 2, İskender Songur, New York

¹¹⁶ Star Gazetesi 11 Mart 2002

¹¹⁷ **02.03.2003 Yeni Çağ**

¹¹⁸ **13.04.2003 Gözcü Gazetesi**

¹¹⁹ **14.04.2003 Gözcü Gazetesi**

¹²⁰ **03. 08. 2003 Yeniçağ Gazetesi**

İkinci HAZAR

“TPAO Genel Müdürü Osman Saim Dinç, Doğu Karadeniz’de sondaja başlayacaklarını ve günlük 150 bin varil petrol üretmeyi hedeflediklerini söyledi. (...) Dinç; Türkiye’nin dört bir yanında petrol arayacağız dedi. Son on yılda toplam 110 sondaj yapmışız. 7-8 sondaj ekibimizin ancak 3’ü çalışmış. Sismik araştırma ekiplerimiz de 10 yıllık süre zarfında ciddi bir araştırma yapmamışlar. (...) Doğu Karadeniz’e büyük ağırlık vereceğiz. Mardin, Gaziantep, Urfa ve Siirt’in güneyinde petrol arayacağız. (...) Batman ve Adıyaman’dan çıkarılan petrol gelirinin Azerbaycan ve Kazakistan’daki yatırımlara kaydırıldığını belirtirken de “ **Artık böyle bir hata yapmayacağız. Yurt içinde kazandığımızı dışarıya yatırmayacağız.**” diye konuştu.”¹²¹ İtirafın böylesi olunca üzerine hiçbir şey söylemeğe gerek yok.

Diyarbakır’da petrol bulundu

“Amerikan petrol şirketi Diyarbakır’da petrol olan yeni bir kuyu buldu. (...)Avenue Enerji şirketi Karakilise 1 kuyusunda 270 metre derinlikte petrol bulduklarını açıkladı.”¹²²

KKTC Büyükeçisi BULUNÇ: Zengin yataklarımız var.

“KKTC’nin Ankara Büyükelçisi Ahmet Zeki Bulunç; Türkiye ile KKTC arasında kalan deniz bölgesinde zengin petrol yatakları var. (...) Annan belgesi planlı oyunun bir parçası.”¹²³

Nereyi kazsak fıskırıyor. Diyarbakır’ın Silvan ilçesinde kazılan kuyudan da petrol çıktı.

“Geçtiğimiz günlerde Batmandaki Güney Raman- 1 adlı kuyudan petrol fıskırmasının ardından önceki gün de Silvan’dan müjdeli haber geldi. Yüksek graviteli petrolün çıktığı kuyu bundan 39 yıl önce bir yabancı şirket tarafından açılmak istenmiş fakat matkap sıkışması nedeniyle sondaj çalışmaları askıya alınmıştı. (...) Şimdi bu kuyudan 300 varil yüksek graviteli petrol çekiyoruz.”¹²⁴

Söz konusu günlerde ülkenin bir güneyinden, bir kuzeyinden petrol ile ilgili haberler ardı ardına gazetelere yansıyor. Haberin başlığı, “**Karadeniz’de Petrol Çalışmaları**”. Haberin devamında;“Yapılan çalışmalar sonucu Karadeniz’de önemli petrol yataklarının tespit edildiğini ifade eden Jeofizik Mühendisleri Odası Trabzon Şube Başkanı Nurettin Tandoğan;” Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı tarafından kiralanılan Norveç Fugo Geoteam firmasına ait Rusya bandıralı Gd. Nolvikin adlı sismik araştırma gemisiyle Karadeniz’de belirlenen alanlarda çalışmalar yapılmaktadır. (...) dedi”¹²⁵

Sınırdaki petrol müjdesi.

“TPAO Suriye sınırında, Nusaybin’de 5 kuyu açtı, 3’ünde petrol buldu.”¹²⁶

Yeni Çağ Gazetesi aynı gün bu haberi şöyle veriyor. “**Mayınların temizlenmesi karşılığı 49 yıllığına İsrail’e verilmek istenen sınır arazisi, Türkiye’nin kaderini değiştirecek.** Ancak mayınlı arazilerin temizlenmesini beklemeyen TPAO sınırın hemen yanında sondaj çalışmaları başlattı. Batı Kozluca’da açılan 3 kuyudan 1300 metrede 12- 13 graviteli petrol fıskırmaya başladı.”

Bu konuyla ilgili olarak Yeni Çağdan Vedat Yenerer “**Yok denilerek saklanan nihayet çıkartıldı.** Sonunda bu oyun da bozulmak üzere. (...) sırada Cudi Dağı, Hopa ve Ege petrolü var.” diye konuştu.¹²⁷

¹²¹ 05.12.2003 Akşam Gazetesi

¹²² 10.08.2003 Yeni Çağ

¹²³ 12. 12. 2003 Halka ve Olaylara Tercüman Gaz.

¹²⁴ 22.12. 2003 Gözcü gaz.

¹²⁵ Önce Vatan Gazetesi.05.06.2004

¹²⁶ 19.04.2006 Milliyet Gazetesi

¹²⁷ 21. 04. 2006 Yeni Çağ Gaz.

Vedat Yenerer'in yazısının üzerinden henüz daha iki hafta geçmeden Hürriyetin haberi ; *"TPAO Genel Müdürü Saim Dinç, Hopa'da yapılan sismik çalışmalar sonucunda Türkiye'nin ihtiyacını karşılayacak petrol rezervi bulduklarını açıkladı."*¹²⁸

Bir doğalgaz haber de Necati Özfaturadan;" *Orman Mühendisi Hilmi Oğuzkan'ın bizzat şahit olduğu Çeşmealtı, Demetoku ve bilhassa Aşağı Demirci köyünde 6-17 metre arasında kazılan su kuyularından çıkan suyun içindeki kabarcıklar yanmaktadır. Bu ise doğalgazın varlığına işarettir.*"¹²⁹

Karadeniz'de Zengin Petrol Rezervleri Var.

*"TPAO ile Karadeniz'de petrol arayan Brezilya şirketi Petrobas'ın derin su aramalarında büyük tecrübesi var."*¹³⁰

Gözcü gazetesi aynı günkü nüshasına **"Karadeniz'in altı petrol kayıyor. Türkiye'yi petrol kurtaracak"** diye başlık atmış.

Bu arada Suriye sınırında açılıp hızla petrol elde edilen kuyuların sayısı bir ay gibi kısa bir zamanda sekize çıkmış, 4 Eylülde hürriyet gazetesinde **"TPAO uydu ile petrol arayacak "** haberi yer almıştır. Oysaki bizim yıllardan beri gerek dergilerde makale olarak yazdığımız, gerekse görsel medyada her fırsatta tekrarladığımız " gelişmiş ülkeler ta 70'li yıllardan beri petrol aramacılığında uyduyu kullanıyorlar" yönündeki uyarıcı yayınlarımızın etkisini göstermesidir bu. En nihayet bu yola girilmiş olduğunu gördük ve sevindik.

Aynı günün akşamı bir tv programında Marmara Stratejik Araştırmalar Vakfı Başkanı Akkan Suver de' *TPAO Başkanı Slovenya'da birkaç gün önce Karadeniz'de çok kısa zamanda çok büyük miktarda petrolü çıkarmak üzere olduklarını söyledi* 'diye konuştu.

Çok kısa bir zaman önce TPAO Genel Müdürü Karadeniz'de keşfini yaptıkları petrolün Türkiye'nin ihtiyacının da üstünde olduğunu belirtmişti. Denize kurulan 60 metre yüksekliğinde iki platforma sözde tanker çarpmış, onlar da yıkılıvermişler. Üstelik bu haberi de anında millete duyurmuyorlar. Aradan iki ay gibi çok uzun bir zaman geçtikten sonra açıklıyorlar kamuoyuna. Ardından gene bir suskunluk devresi. Nihayet geliyoruz iki bin on iki yılına. Gazetelerde iç sayfalarda bir haber:"...TPAO, Istanca'da derin deniz sondajında 3 bin 600 meterde doğal gaz ulaştı...Bu keşif Karadeniz petrol çalışmalarında somut ve büyük bir adım olarak nitelendiriliyor...Başbakan Erdoğan'ı ziyaret eden Shell'in CEO'su Karadenizle ilgilendiklerini yineledi...Chevron da yeni sondaj için Istanca'dan gelecek sonucu bekliyor..."¹³¹

2006 yılının son petrol haberi, Adıyaman'da Nemrut 2 adlı kuyudan petrol çıkarıldığı şeklinde. Petrol bulunan kuyu sayısı 25'e çıkmış. 2007'nin başında Türk halkı petrol müjdeli bir haberle seneye başladı. Edirne'de Süloğlu ilçesi Köyüstü 1 kuyusunda doğalgaz bulunmuştu.¹³²

18 Şubat'taki Yeni Çağın haberi ise milleti derinden sarstı. Çünkü Suriye sınırındaki mayınlı arazi uluslararası anlaşma ile İsraililere verilmişti. Haber şöyle devam ediyordu." *AKP Kilis Milletvekili Veli Kaya, Suriye sınırında 1 milyon 178 bin metrekairelik alana güvenlik amacıyla yerleştirilmiş 1 milyon 962 bin mayının temizleme işine Mardin'den başladığını açıkladı. (...).Kaya, temizleme işleminin 7 yıl devam edeceğini dile getirdi. Temizlenecek arazi 1,5 Kıbrıs büyüklüğünde. " Tabii bu ihale haberine birçok yerden tepki geldi. Geldi de ne oldu diyeceksiniz. Göreceğiz.*"¹³³

2007'nin Nisan ayına gelindiğinde TPAO'nun Suriye sınırındaki mayınlı arazide açmış olduğu kuyu sayısı 25'e çıkmış üstelik de 21 kuyuda petrol bulunmuştu. Yetkililerden birisi,

¹²⁸ 04. 05. 2006 Hürriyet Gaz.

¹²⁹ Petrol ve tuz -26.07. 2002 Türkiye Gazetesi

¹³⁰ 21. 08. 2006 Vatan Gaz

¹³¹ 17. Eylül. 2012, Yeni Çağ Gazetesi

¹³² 06.01.2007 Yeni Çağ Gaz.)

¹³³ 18.02 2007 Yeni Çağ Gaz

sınırdaki üretilen 1000 varil ham petrolün yakında 2 bin 500 varile yükseleceğini söylüyordu.¹³⁴ Bunlar ne güzel haberlerdi.

Yılın Mayıs ayına geldiğinde bir güzel haber de, Türk devletinin Kıbrıs'ın etrafındaki petrol sahalarını hatırlaması ve Doğu Akdeniz'de petrol arama ihalesine çıkmayı düşündüğünü seslendirmeye başlamasıydı.¹³⁵

Kısacası Türkiye'nin 100 yılı – Osmanlının parçalanması da dâhil – petROLSÜZ bir petrol mücadelesidir. Bu oyunu sahneye koyanlar o kadar başarılı olmuşlar ki, halkın büyük çoğunluğu petrolün bulunmadığına ikna edilmiş, ikna edilmeyenler de ümitlerini kesmişler nerdeyse petrolden. Kimi zaman bir genel müdür çıkmış "*Gerekirse ceketimizi bile satıp aramalara devam edeceğiz.*"¹³⁶ (TPAO Genel Müd. Osman Saim Dinç) demiştir, fakat arkası gelmemiştir bütün bu söylem ve tavır koymaların.

TÜRKİYE'DE PETROL VARLIĞINA İLİŞKİN BEYANLAR

Türkiye'nin 50 kadar değişik yerlerinde gaz, sıvı, asfalt halinde petrol emarelerinin bulunduğu öteden beri bilinmektedir. Bunun önemi şu gerçekten dolayıdır.

Türkiye'de görünür şekilde en az 50 yerde petrol emaresine rastlanmıştır. Bu duruma karşı çıkmak için genel olarak verilen cevap şöyledir. "*Doğru, buralarda petrol varmış, ama zamanla petrol sızmış. Havayla temas ettiği için de zamanla tamamen uçmuş, asfaltlaşmış.*"

Bu itirazlar Türkiye coğrafyasının, jeolojisinin tamamen kendine özgü oluşunun layıkıyla dikkate alınmamasında kaynaklanmaktadır. Profesör Ahmet Ercan'ın "*Türkiye sıkılmış çamaşır gibidir*" tabiri, bizde şu düşünce biçiminin doğmasına sebep olmuştur. Şimdi anlatmağa çalışacağımız budur. Milyonlarca yıl devam eden tektonik hareketler sonucu, Afrika kıtası Arabistan kıtası ile birlikte Avrasya'nın altına dalma ve bindirmesiyle ortaya çıkan kırılıp kıvrılmalar bütün bunların sebebi olmalıdır. Bu tektonik olaylarda yapıların bir kısmı üste çıkmışlar, bir kısmı da çok derinlere dalmışlardır. Bu fenomen tamamen kendine özgü olduğunun sebebidir. Bugün bile Türkiye coğrafyası her yıl 2,5 ile 4 cm batıya, yani Avrupa'ya doğru kaymaktadır. Böyle bir, çok özel tektonik olay, Prof Ercan'ın tabiriyle '*sıkılmış çamaşır*' görünümünün sebebidir. Muhakkak ki bu durum üzerinde çok çalışmayı gerektirir. Birçok ve yeni teoriyi üretmeyi, bilim adamlarına mecbur eder.

Bu tabiat fenomeninin önemi bizce şudur. Bir petrol sahası ortasından ya da bir bölgesinden kırılmıştır, bilinen en az 50 yerde petrol yüzeye çıkmıştır. Petrolün geri kalan kısmı ise derinlere kaçmıştır. İşte bu yüzeyde teşhis edilen petrol emareleri, bilgisizlerce kolaylıkla, kötü niyetlilerce sinsice ve hınzırca, ' petrol uçmuş' kolaycılığı veya saflığı ile seslendirilmektedir.

Bizim kanaatimize göre yüzeyde görüntüleri veya izleri bulunan bu petrolerin hemen yanı başında, ama derinde, hatta çok derinde şimdiye kadar varlığını bulamadığımız asıl petrollerimiz bulunmaktadır. O yüzden ısrarla söylediğimiz," derinleri deliniz" sözü bu sebepten çok önemlidir. Yapılacak şey çok basit ve mantıkidir. **Bu emarelerin doğusu, batısı, kuzeyi, güneyi** delinirse petrolün çıkacağı mutlak gibidir. Düşününüz, Türkiye'nin petrol tarihinde 5000- 6000 metreye inmiş sondajı sadece 1 tanedir!!!!....

Petrolün derinlerden çıkarılması ekonomik değildir sözünün, biz Türkler için hiçbir zaman önemi olmamıştır ve olamaz. Bu sözün veya gerekçelerin hiçbir **kıymet-i harbiyesi yoktur**. Belki petrolün varilinin 3 dolara alınabildiği yıllarda, nüfusun da az olmasından dolayı dinlenebilecek, pek fazla da itiraz edilmeyebileceği bir fikir olarak kabul edilebilirdi. Bugün için böyle bir gerekçe hiçbir şekilde kabul edilemez, hatta dile bile getirilemez.

Bu yüzden yapılması gerekeni kısaca tekrar edip, bu konuyla ilgili söyleyeceklerimizi sonlandıralım. Bol bol SONDAJ yapıp şüpheli bütün sahaları delik deşik etmek lazımdır. Petrol Türkiye'yi kurtaracağından petrole özel bütçe ayrılarak petrol milli mesele ilan edilmelidir.

¹³⁴ 01.08.2007 Yeni Çağ Gaz.

¹³⁵ 08. 08. 2007 Yeni Çağ Gaz.

¹³⁶ 26. 09. 2005 Yeni Çağ Gaz.

Konunun Doğrudan İçinde Olanların Beyanları

Şimdi de Türkiye'nin meslekten ve pratik olarak petrol meşgalesinin içinde olan insanların sözlerine bakalım.

OYMAN SAYER: Sayer Şirketler Grubunun Başkanı. Bu gruba bir çok şirket (Ersan Petrol Sanayi A.Ş., Narlı Petrol Sanayi ve Ticaret A.Ş., Güney Yıldızı Petrol Üretim Sondaj Mühendislik ve Ticaret A.Ş., Karahay Ticaret Limited Şirketi, Petmas (Pazarlama) Şirketi, Albatros Elektrik Üretimi Otoproduktör Ticaret Şirketi) dahildir.

Oyman Sayer ayrıca birçok yabancı şirketle de mümessillik, yöneticilik olarak da işbirliği içerisinde. Bunlardan birisi A.B.D. kökenli Aladdin Middle East Ltd. diğeri Kanada şirketi Transmediterranean Oil Company Ltd.¹³⁷

1954 yılında American Overseas Petroleum şirketinde küçük bir memur olarak işe başladığını söyleyen Sayer 12 tane yabancı petrol şirketinin tasfiyesini yaptığını, dolayısı ile de petrol şirketlerinin neleri yapması neleri yapmaması gerektiğini öğrendiğini, bir nevi alaydan yetiştiğini belirtiyor. Gayet tabii böyle bir tahsilin de yeryüzünde olmadığını üzerinde duruyor.

1954 yılında Türkiye'ye gelen şirket isimlerini de veren Sayer sonradan adını ESSO olarak değiştiren Gulf şirketinin kuyu açtığı yerlerin üzerinde daha sonraki yıllarda sismik yapıldığını ve tekrar delindiğini belirtiyor. "Bunlardan bir tanesi Diyarbakır yakınlarındaki **Kastel** sahasıdır. Bu bölge Shell/TPAO ortaklığıyla 1990 yılında keşfedilmiştir." diyor.

Türkiye'nin en büyük ikinci karasal baseninin Tuz Gölü olduğunu belirten Sayer; TPAO'nun bu basende 30 yıldır çalıştığını, kuyular açtığını, bu kuyulardan Karapınar'da gaz tespit edildiğini ve sonra projenin unutulup gittiğini ifade ediyor. Kendilerinin Tuz Gölü basenini yeniden ele aldıklarını, **Sultanhamamı** ve **Karapınar** civarında dört tane arama ruhsatına sahip olduklarını belirtiyor. Tam yeri gelmişken Türkiye'nin bir garabetini söylemeden geçemeyeceğiz. O da şudur. Herkes biliyor ki Tuz Gölü havzası gerek doğalgaz, gerekse petrol yönünden zengindir. Bu bölge bunca yıldır buradan faydalanmak yönündeki çalışmalar açısından ihmal edilmiştir. Sayer söylüyor, burada TPAO'nun doğalgaz bulduğunu, bilahere bölgeden çekildiğini. Şimdi o yerlerden kendilerinin doğalgaz istihsal ettiklerini. Hal böyleyken gazetelere yansıyan bir haberde "Türkiye'nin çeşitli ülkelerden aldığı doğalgazın tüketim fazlası, Tuz Gölünün altında depolanacak"¹³⁸ deniliyor. Hani derler ya, özü kabahatinden büyük diye. İşte öyle. Sen gazı dünyanın en pahalı fiyatından al, üstelik ihtiyacından çok daha fazla al, bunu elden çıkarama, her durumda, kullansan da kullanmasan da parasını öde, en korkunç olanı da petrol ve doğalgaz bölgesi olduğu yüzde yüz kesin olan bir bölgeye depola. Hani bir söz vardır. Deveye sormuşlar, boynun niye eğri diye. Neyim doğru ki demiş. O hesap.

Sayer devamında şunları söylüyor. **Yazamca Köyü** civarında doğalgaz tespit etmişler, yanındaki iki sahadan da ciddi ölçülerde gaz bekliyor.

14. Bölge olan Adana'da etüt yaptıklarını, **Bulgurdağ'da** 5 kuyularının bulunduğunu belirten Sayer, 8 numaralı olan Hatay bölgesinde Kilis'te bütün çalışmaların bitirildiğini ve buradaki **riskin çok düşük** olduğunu belirtiyor. Zaten Kilis'teki bu formasyonda, hemen yanı başlarında **Yananköy'de** TPAO'nun üretim yaptığını ilave ediyor.

"Adıyaman'da beş sene önce petrol keşfettik. Peşpeşe keşfettiğimiz sahalar; Zeynel, Nemrut, Hasancık, Güney Hasancık. İlk kuyu Zeynel'den önce su, sonra petrol çıktı. Şu anda Türkiye'nin en büyük petrol sahası Gaziantep bölgesinde Karakuş sahasıdır. Onun

¹³⁷ Dünya Enerji Derg., Aralık 2000, Sayı 2, Sf. 26

¹³⁸ 23. 01. 2002 Gözcü Gazetesi

yanında **Cendere sahası** var. Bunların hemen yanında **Tosun** adında bir yapı tespit ettik. Bu yapıdan başlangıçta günde 5-6 bin varil (petrol) bekliyoruz.

1990'lı Yılların başında Riyad Baseni keşfedilmiştir. Bu basendeki petrol 50 graviteli "Super Arabian Light" olup en kıymetli petroldür. Riyad basendeki petrol Silurien yaşlıdır.

Dr. Johnson Riyad basenini keşfettikten sonra Arap plakası üzerinde (...) başka paleozoik basenler olup olmadığını araştırmış ve **Mardin'in güneyinde Türkiye – Suriye sınırına doğru uzanan geniş basen dikkatini çekmiş** (...) Kendisine bütün arşiv ve bilgilerimizi açtık ve bölgede çalışmaya başladık. (...) Güney Mardin baseninde Silurien tabakaların mevcut olduğu (...) ortaya çıktı. Güney Mardin baseni aşağı yukarı İsviçre'nin üç misli büyüklüğünde bir sahaya yayılmış durumdadır. Siluren'de petrol bulursak günde 1 –1,5 milyon varil petrol üreteceğiz. Türkiye'nin petrol tüketiminin 650-700 bin varil olduğu göz önüne alınırsa bunun ne anlama geldiği anlaşılır. (...) Keşfedilecek petrol hafif (çok kaliteli) ve üretim rakamı da büyük olacaktır.

Ayrıca başka yerler de var. Cizre'den Cudi dağına doğru gidilince bizim resifimiz dayanıyor. Buradan aşağı yukarı 6 milyar varil çıkarılabilir petrol olduğunu düşünüyoruz.

Gercus civarında iki büyük sahamız var. Shell burada bir kuyu açmıştı, fakat maalesef hedefe inmedi. Kratese seviyesinde kaldılar. Bu proje iki ihtimalli, gaz da çıkabilir, petrol de.

Güneydoğu Anadolu'da ayrıca, **Zeynel, Nemrut, Yasince** ve **Molla** sahalarını da keşfettik. **Bulgur dağı** ise Adana'da.

Türkiye'nin jeolojisi çok karışıktır.(...) **Yeterli araştırma yapılmıyor.** Bugün koskoca bir **Tuz Gölü baseni, bir Haymana baseni, Ege'deki basenler, Karadeniz yeteri kadar araştırılmış mı?** Hiç birisi tam manasıyla araştırılmamıştır. Yapılan iş, sadece ufacık bir yeri elimizin ucuyla kaşımak.

Antalya'da, Kemer civarındaki antik **Olimpos kenti** kalıntılarının bulunduğu tepede gaz çıkıyor ve yüzyıllardır yanar durur.

Antalya, Yanan Taşın Yakından Görünüşü

*Bu gaz denizden gelen bir fay hattını takip ederek orada karaya sızıyor. Demek ki Antalya körfezinde gaz oluşmuş. Bunun peşine gitmek lâzım. Bu kadar az sondajla bir yerin petrol varlığını tespit etmemiz mümkün değil. Her gün teknoloji değişiyor. Bakın **Türkiye'nin en büyük petrol sahası Karakuş'tur.** Burada TPAO, 25 sene önce iki tane kuyu açtı ve sahayı kuru diye terk etti. 23 sene sonra yeni tekniklerle tekrar açıldı ve Türkiye'nin en büyük petrol sahası oldu.”¹³⁹*

Dünya Enerji Dergisi Yayın Koordinatörü Mustafa Ültanır televizyon programlarında; "Uluslararası petrol şirketlerinin Türkiye'de 1954 yılında yaptıkları petrol kanunu ile Kuzeydoğu Anadolu'da aramaları yasak

¹³⁹ Dünya Enerji Derg., Aralık 2000, Sayı 2, Sf. 26

ettirdikleri, bu kaynakları daha sonraki dönemler için kendilerine sakladıkları” söyleniyor şeklinde yönelttiği soruya Oyman Sayer şu cevabı veriyor;

*“(...) Doğu Anadolu bölgesinde bilinmeyen bir takım rezervler olduğu açık. O zamanki idarecilerin (...) tamamen bakir olan **ülkemizin bu parçasını aramalara kapalı deklare etmelerinin sebebi**, buradaki rezervlerin ileriki nesillere bırakılması. Sonra ikinci bir neden de (...) soğuk harp devresinde Amerika –Sovyetler ilişkileri (...)”*

“Ancak, bu bölgenin aramalara açılmasından sonra (...) burada hiçbir ciddi arama faaliyeti yapılmadı. (...)” şeklinde olan ve 1954 yılında yapılan ilk petrol kanununda doğu ve kuzeydoğu Anadolu’nun belirli bölümlerini kapsayan, gerek Türk milli şirketine gerekse yabancı şirketlere petrol arama yasağının doğruluğunu, kendince gerekçelerini de öne sürerek tasdik ediyor. Oysaki bu kanun ile ilgili maddelere ya da televizyon programlardaki söyleşilerde yetkili, yetkisiz, ilgili ilgisiz bir yığın kişi böyle bir yasağın hiç olmadığını âlemi cahil yerine koyarak, bir gün mahcup hatta daha kötü duruma düşecek olmalarına rağmen rahatlıkla iddia etmişlerdi. Dergi soruyu de şöyle tekrarlıyor:

Dünya Gazetesi: **“İddia doğu ve kuzeydoğu Anadolu’nun dışında da sürüyor: Türkiye yabancı şirketler tarafından birçok şekilde arandı, hatta uydular (satelit) vasıtasıyla etüt edildi. Türkiye’de büyük miktarda 5000 – 5500 metre derinlerde petrol olduğu görüldü, bunu da bu büyük petrol şirketleri gelecek için ayırdıklarından, bugün Türkiye’deki aramalara ilgi duymuyorlar. Daha sonra sırası gelince çıkartacaklar. Türkiye petrol denizi üzerinde oturuyor. ...”**

Oyman Sayer içinde bulunduğu konumdan, ilişkilerinden, şahsi işinden, daha önce Türkiye’de tasfiyesini yaptığı, üstelik de bir kısım dünyanın en büyük petrol şirketleri ile olan özel ilişkilerinden dolayı bu soruya gerçek cevap verme yerine lastikli olan şu cevabı vermiştir; “ (...) Türkiye’de büyük bir bilgi birikimi var. Şimdi bu bilgiler nerede?

1.) Üniversite arşivlerinde... 2.) Petrol İşleri Genel Müdürlüğü arşivlerinde... 3.) Türkiye Petrolleri ve MTA arşivlerinde...”

Söyleşinin bir yerinde, Sayer Shell’in Türkiye’yi terkettikten sonra imtiyazlarını Perenkoya devrettiği söylemiştir. Perenko şirketi Shell’in keşfetmiş olduğu sahaları *“inek sağır gibi sağmaktadır”* şeklinde kullandığı bir ifadeyle gerçeği kısaca deyimmiştir. Ayrıca da bu şirketin hiç arama yapmadığını, developman yapmadığını, tamamen SIFIR YATIRIM yaptığını açık açık belirtmiştir. Bu sözler sahipsiz Türkiye’nin bir başka açıdan çekilmiş bir resmini göstermektedir. Sözlerinin devamında;

“Fırat grabeni denilen çukurda 40 graviteli çok iyi kaliteli petrolün toplanmış olduğu düşünülüyor. (...) Bizim tarafımızda büyük bir rezerve gözükmüyor. (...) Burada yüzlerce kuyu delinmesi lazım.

Adıyaman’da muhtelif işletme ve arama ruhsatlarımız var. Yedi tane birbirinden apayrı yapı keşfettik. (...) Türkiye petrollerinin 20 küsur sene evvel terk etmiş olduğu, Güney Adıyaman sahasında 6 numaralı kuyuya giriş yapalım dedik. Tamamen iptal edilmiş bir kuyu idi. (...) kuyuya girildi, temizlendi, (...) sonunda şu anda kuyu aşağı yukarı saatte 20 küsur varil ile akmaya başladı. (...) Hatta burada bir kuyu daha var, fakat kuyunun üzerine bir ev ve okul yapmışlar. (...) Sadece Adıyaman ve civarında 20 sene çalışacak bir imkân doğdu.

İç Anadolu baseni, çok mühim bir basen, gaz ve petrol emareleri var. (...) Türkiye Petrolleri 20 küsur sene önce Karapınar’da gazı tespit etmiş. (...) fakat kuyular çeşitli sebeplerle kapatılmış (!?) Tuz Gölü’ndeki kuyuları her hâlükarda açacağız”¹⁴⁰

¹⁴⁰ Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2001, Sayı 11, sf. 26-32

PROF. DR. MEHMET AYAN; Thrace Basin Natural Gas Türkiye Corporation Şirketinin Başkan Yardımcısı.

Dünya Enerji dergisinin sorularına cevap veren Ayan, Trakya'daki doğalgaz macerasının öncesini, gelişimini şöyle anlatıyor: Bir şahıs villa tipi yazlığının bahçesine su kuyusu sondajı yaparken, bu kuyudan su içinden gaz gelmeye başlar. Ruhsatlı alanı içinde bulunan gaz çıkan alanın üzerine Thrace Basin şirketi bir beton atar. Prof. Ayan aynı yere sondaj yapmaksızın bir boru çakar ve vana bağlar. Vanadan çıkan gazın yüksek ısı değerinde yandığı görülür. Bu sevindirici tesadüf, Ayan'ı bilim dünyasında "sığ gaz oluşumları" diye adlandırılan araştırmalarına yöneltir. Aynı şekilde oluşumların varlığını gösteren bir bilimsel belgenin bulunmasıyla çalışmalara yoğunluk ve hız verilir. Prof. Ayan bir yıl içinde 300 – 500 metre derinlikte 10 adet arama kuyusu projesini hazırlar, çeşitli zorluklara rağmen gerçekleştirilen bu sığ kuyulardan bugün gaz üretilmektedir ve 45 km'lik boru hattı döşenerek, tüketicilere gaz satılmaktadır.

Saha, Tekirdağ'ın neredeyse merkezi sayılabilecek bir yeri. Trakya'da hidrokarbon potansiyeli gösteren formasyonlar **Ergene**, onun altında **Danişment**, **Osmancık** ve **Mesadere**. Tespit edilen bütün gazlar Osmancık formasyonunun içerisinde. Bu formasyonun jeolojik yapısı genel olarak kumtaşı ve şeyl ardallanmaları. Osmancık formasyonu çok kalın bir formasyon, 2000 metreye kadar devam ediyor.¹⁴¹

Prof. Ayan çalışmalarını şöyle özetliyor; "Trakya bölgesinde 1985 yılından itibaren petrol ve doğalgaz arama operasyonlarına başladık. İlk kuyuyu **Kandamış** bölgesinde açtık. 1400 metrede gaz bulduk. 1987 yılında **Hayrabolu**'yu açtık ve bu kuyuya Hayrabolu-2 adını verdik. Bu kuyuda bulduğumuz gazdan dolayı 3-4-5-6 ve 7 numaralı kuyuları açtık. Buradan elde ettiğimiz gazı 3 km'lik boru hattı döşeyerek çevredeki ayçiçeği yağı üreten tesislere verdik. Buradaki 6 –7 fabrikanın ihtiyacı kadar üretiyoruz. Esasen Trakya bölgesinde ilk defa doğalgazı bulan TPAO'dur. 1976 yılında Hamitabat doğalgaz sahasından çıkarttığı gazı santrale vermiştir.

Trakya baseninin merkezi kısmı oldukça derin bir basen ve 5000 ile 7000 metrelik sedimentasyon yani çökel istif var. Bu kadar derine sondajlarla inilmedi."

Dünya Enerjinin; "Trakya'nın altını gaz rezervi açısından mı, yoksa petrol rezervi açısından mı daha şanslı görüyorsunuz?" sorusuna, Prof. Ayan şöyle cevap veriyor; "Trakya'da petrol rezervuarı olabilecek kayalar kireçtaşları ve kumtaşları. Kumtaşlarında arama, kireçtaşlarına göre daha zor. Ama her iki formasyonda da hem gaz, hem petrol olabilir.

Gelindere'de 1500-1600 metrede gaz bekledik, petrol çıktı. Bu petrolün kalitesi TPAO'nun daha önce Osmancık'ta açıp bulduğu petrole aynı karakterde. Yani parafinik. TPAO'nun üretim yeri ile bizim bulunduğumuz yer arasındaki mesafe aşağı yukarı 50 km.

Trakya'da gaz hem sığda hem derinde var. Trakya'da birçok su kuyularından yer yer kaçak gaz geliyor. (...) biz bu bulguların izotropik tahlillerini yurt dışında yaptırdık. Böylece bu gazların kömürden gelmediği, biyolojik bitkisel kökenli olmadığı, termojenetik kökenli olduğu ortaya çıktı."

İlginç olan bir noktayı da Prof. Ayan şöyle açıklıyor; "Bizim ilk petrol bulduğumuz, 1995'de açtığımız Gelindere kuyusunda biz günde 20 varil petrol üretiyorduk, artezyen yapıyordu ve biraz da gazla geliyordu. Bunun kökenini merak ettik. Çünkü TPAO'nun Osmancık'ta ürettiği

¹⁴¹ Bu satırların yazarı 1988-89 yıllarında Tekirdağ'ın Yeni Çiftlik kasabasında, sahilde bir sitenin su kuyusunu yapan İhsan Güven beyle birlikte su kuyusundan devamlı çıkan gaza şahit olmuştur. Hatta kuyuya bırakılan pompa, sülfürün etkisiyle tamamen sararmış ve çok kısa bir zaman sonrada kullanılmaz hale gelmişti.)

petrol Soğucak kireçtaşlarından alınıyor. Biz burada aldığımız numuneyi Amerika'ya gönderdik ve izotropik tahliller yaptırdık. **Bizim burada kumtaşında bulduğumuz petrolün, Romanya petroleri ile aynı orijinde olduğu neticesine vardık.**

Daha önce üzerinde çalışma yapılan **Şarköy** ve **Mürefte** bölgelerinde faaliyete geçeceğiz. PİGM (Petrol İşleri Genel Müdürlüğü) arşivinde önemli bilgiler vardır ve Türkiye'ye gelen şirketler çalışmaya ilk defa oradan başlarlar!

Biz TPAO'dan sonra Trakya'da gaz bulan ikinci şirketiz. Bizim bulduğumuz gaz Trakya'nın önemini arttırdı. Bütün yabancı petrol şirketleri buraya hücum etti. Gidip bugün PİGM'den Trakya'daki ruhsatları istesenz, bilseniz, Trakya'da bir karış boş yer kalmadı. Bu bizim sayemizde oldu. (...) Gelindere'de bulduğumuz petrol emaresi önemli. **Sadece kireçtaşlarında petrol var denirken kumtaşlarında da ortaya koyduk. Ben şahsen Türkiye'de gerek Trakya bölgesi ve gerekse Anadolu'nun diğer bölgelerinde yeterli miktarda arama yapıldığına inanmıyorum.**¹⁴²

Bu sözleri söyleyen petrolcü bir profesör. Burada çok önemli bir sonuç ortaya çıkıyor, petrol formasyonları ile ilgili bilgi henüz çok yetersiz, bir nevi emekleme safhasında. Veyahut bu bilgiler büyük petrol şirketlerinde var, bunu ilâhi bir sır gibi saklıyorlar.

Prof. Ayan devam ediyor; "Son senelerde, **siyasiler** Türkiye'deki petrol aramalarına önem vermiyorlar kanısındayım. Bu bir gerçek. **Türkiye'nin ithalat yolu ile petrol temin etmesinden yana oluyorlar.**"

Sözlerimi tamamlamak istiyorum:

- 1.) **Türkiye topraklarında petrol araması lâyıki veçhile tamamlanmamıştır.**
- 2.) Cumhuriyetin ilânından bu yana açılan 1085 adet arama kuyusu ile hiç kimse "Türkiye'de petrol aradık, petrol, yok" diyemez.
- 3.) Türkiye'de bundan evvel çeşitli kuruluşların yaptığı aramalarda petrol bulunamayan, petrol yok denilen yerlerde petrol arama teknolojisindeki inkişaf (olumlu gelişme) dolayısıyla, daha sonraki yıllarda petrol bulunmuştur. Bunun örnekleri var. TPAO'nun yok dediği yerlerde bile daha sonra petrol bulundu. Bunu TPAO'dan başka Shell de yaptı. Bugün Raman ve Garzan'dan sonra TPAO'nun en büyük üretim yapılan Adıyaman Karakuş sahası üzerinde 1980'li yıllarda petrol yok diye 7 tane rapor var. ARCO ile yapılıp Cendere sahası bulundu. Bugün en iyi saha durumumdadır. Örneğin, Trakya bölgesinde birçok şirket arama yaptı ve geldi geçti. Trakya bugün yeniden önem kazandı. Altı sene önce TPAO Trakya Bölge Müdürlüğünü kapatmak üzereydi. **Değirmenköy prospecti bulundu.**

Şimdi Trakya tümüyle şirketlerce kapatılmıştır. (...) Ekonomik petrolün değil, keşfin yapılması da önemli. Biz Thrace Basin şirketi olarak, yakın zamanda Trakya'da sığ gaz bulduk. Bu sığ seviyeler güncelleşti. Başta TPAO olmak üzere, şirketler bunun için ekipler çıkarttılar. Biz Huffco ile ortak olarak, Trakya'da 1995 yılında **Gelindere** kuyusunu açtık. Bu Gelindere kuyusundan günde 20 varil **40 API gravitesinde ham petrol bulduk.** Hem kendisi artezyen yaparak çıkıyor. Bu 20 varil bir şey değil, ama bu bir keşiftir ve Trakya'da ilktir. Demek ki, daha derinlere, belki başka yerlerde petrol bulma ihtimalinin olduğunu bize gösterdi.

Onun için Türkiye'de daha yapılacak çok iş var. Bugün **Suriye Silurien formasyonundan açtığı kuyulardan günde 650 bin varil üretiyor. Aynı formasyonlar kuzeye doğru Güneydoğu Anadolu'da devam ediyor.** Bu kumtaşları çok iyi bir prospect, fakat çok derinde. Bir kuyu açması belki burada 15-20 milyon dolara çıkar, ama (...) bunun mutlaka denenmesi lâzım.

¹⁴² Dünya Enerji Dergisi, Aralık 2001, Sayı 14, sf. 9-16

Tuz Gölü havzası hâlâ, ümit verici bir prospect olarak duruyor. **Haymana** bölgesi öyle. **Hafik** bölgesi ile **Darende**, **Erzurum Tezcan**, **Tekman** bölgeleri iyi incelenmelidir. Ruslar oralarda 1917-18 senelerinde arama yapmış. Trakya öyle duruyor. **Denizlerimiz daha doğru dürüst incelenmedi. Lütfen söyleyiniz arkadaşlar, bu durumda Türkiye’de petrol yoktur, aranmıştır denilebilir mi?**

Özellikle Güneydoğu Anadolu’da petrol aramalarını güçleştiren jeolojik sebeplerden bir tanesinin Midyat kalkerlerinin sismik çalışmaları gölgelemesi, ayrıca Kratese ofiolitik melanjinin karmaşık durumunun petrol aramalarını güçleştirmesinin yanında, Anadolu’nun doğu kısmının çok büyük bir alanı bazalt lavları ile örtülüdür. Bu aramalar da büyük bir güçlük çıkarır, sismik çalışmaları güçleştirir ve alttaki tabakalara ulaşılmasını engellemektedir. **Buna bir formül bulunduğunda ki sık sondaj yapılması lazımdır. Türkiye’nin yarısına yakın bir yüzeyinin kaplı olduğu bu sahaların altında petrol olamaz diye bir şey söyleyemeyiz.”**

İşte bizim de yıllar boyu bas bas bağırdığımız, ama kimseye dinlemediğimiz de buydu. TPAO elinde mevcut 5 derin sondaj makinesini neden buralarda araştırma amaçlı kullanmamıştır. Hangi mantık, hem de Türkiye’nin batısında bir sahil şehrinde, hem de sadece bir tane 6000 metreye inen derin kuyu açmıştır. Nedir Türk milli şirketini yarım yüzyıldan fazla bundan alıkoyan!

OSMAN DEMİRAĞ

Panelin katılımcılarından o günkü TPAO Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu Başkanı

Prof. Ayan’ın bu son sözleri üzerine; *“Hem şahsım olarak, hem de TPAO olarak, Türkiye’de ciddi şekilde petrol rezervlerinin olduğuna inananlardanız”* demiştir.

İnsanın sorası gelmez mi? Ee... Peki, nedir senin icraatın yahut da başında bulunduğun kurumun icraatı?

Panel yöneticisi Prof. Ültanır da bu çocukları bile kandırmayan sureti haktan görünme çabalı konuşmaya *“Osman Bey, TPAO’nun yurt dışında aramalara başlamış olması, Türkiye’deki aramaları engelliyor demeyelim ama hiç olmazsa sınırlandırmıyor mu?”* diye bir şeyler söylemek gereğini duyuyor.

TPAO Genel Müdürü Demirağ’ın cevabı ise bir hal deyişi olan, *‘şecaat arz ederken merdi kıpti sirkatin söyler’* cinsinden. Demirağ; *“kesinlikle hayır. TPAO’nun böyle bir sorunu yoktur. TPAO şu anda yedi ayrı ülkede çalışmaktadır.”* cevabı veriyor.¹⁴³

TPİC ile ilgili bölümde yurt dışında nerelerde faaliyetlerde bulunulduğu, kayıpların neler olduğu açıkça görülecektir.

1985 yılından beri TPAO ile ortaklık yapan ARCO Güneydoğu Anadolu’da üç tane petrol sahası keşfi yapmış. Bu bölgelerden ortaklık olarak 12,5 milyon varil petrol üretmiş. **ARCO temsilcisi DR. SEZGİN AYTUNA** “Türkiye’de Petrol Aramaları ve Türkiye’nin Petrol Potansiyeli” konulu panelde şunları ifade ediyor; *“Denizler şu anda en bakir görünen yerler, özellikle Karadeniz. Çünkü yüzeyde petrol sızıntıları var. Doğu Karadeniz’de hem yüzeyde var, hem de TPAO ile karada Rize civarında bulduğumuz sızıntı var. Akçakoca tarafında gaz var. Zonguldak civarında kömürlerin içinde petrol emaresi var.*

1400 km’lik Karadeniz kıyısında açılan arama kuyusu sayısı şu ana kadar (2002 Haziran) ancak 6 tane. Geçmişte 1993’de Adana-Ceyhan depreminde petrol çıktı.

¹⁴³ **Dünya Enerji Dergisi, Aralık 2001, Sayı 14, sf. 9-16)**

Bizim Limanköy-1 kuyusu sahilden 50 mil uzaklıkta ve 850 metre su derinliğinde idi ve gaz vardı.

Tuz Gölü'nde bugüne kadar 17 tane arama kuyusu açılmış, çoğunda doğalgaz emaresi var. Şimdi gaz aramak amacı ile Tuz Gölü'ne gidilse, eminim gaz bulunur. TPAO'nun Tuz Gölü'nde yapmış olduğu çalışmalarda petrol beklenirken aksine gaz çıkmıştır. (...) **Trakya'da her açılan kuyudan gaz çıkıyor.**"¹⁴⁴

Türkiye'de petrol var mı, gaz var mı sorusuna Türkiye Petrol Jeologları Derneği başkanı **MEHMET ÖZKANLI** kısaca şu cevabı veriyor; "Türkiye'de (bugüne kadar) 800 milyon varil üretim olmuş. 5,1 milyar m³ de gaz üretilmiş. Petrol de var, gaz da var. Peki, ne kadar miktarda var? İşte bunu söyleyebilmemiz için **aramaların geniş bir şekilde geliştirilmesi** lazım. Yani, **bizim aramamız şu anda yeterli değil**"¹⁴⁵ diyerek en önemli husus olarak Türkiye'deki aramaların çok yetersiz olduğunu belirtmiştir.

ÖZER ALTAN: (TPAO Eski Genel Müdürlerinden) Türkiye'deki petrol aramaları ile ilgili olarak "maalesef iktidarlar zaman zaman gereken ağırlığı yerli petrole vermemişlerdir" demiştir. Altan zaman zaman demeyi tercih ediyor. Oysaki Türkiye'de genel politika yerli petrole ağırlık verilmesi yönünde tezahür etmemiştir. İktidarlardan sadece birisi hariç. O da 27 Mayıs Devrim Hükümetidir. Ne yazık ki o teşebbüs de kısa sürmüştür. Türkiye'deki petrol varlığı ile ilgili olarak da Özer Altan şunları söylüyor; "Güney Anadolu bölgesi, Adana bölgesi, Tuz Gölü bölgesi ve Trakya bölgesi petrol yönünden önemli ve aranması lazım gelen yerler. Genel olarak bunlar 100 – 120 bin km²lik bir alanı kapsar. 165 bin km²lik ümitli, aramaya değer yerler var. Sivas-Gürün, Batı Toroslar, Orta Toroslar, Doğu Toroslar, Erzurum-Tekman, Muş, Van, kuzeyde Sinop- Boyabat, batıda Gediz havzası, Mudurnu-Göynük, Çankırı-Çorum havzaları dünya literatüründe de içinde petrol olabilecek basenler olarak geçmiş durumda.

Güney Anadolu bölgesi haritada çok ümitli sahaların ucuna geliyor. **Mut, Adana, İskenderun'u** beraber düşünmek mümkün olabilir. Orada bir hidrokarbon sistemi var, çünkü Bulgurdağı keşfedilmiş.

Trakya'da (...) bir hidrokarbon sistemi var. Eski literatürde var, devam eden literatürde var, şimdi keşifler yapılıyor, bundan sonra da yapılacak.

Tuz Gölü'nde hidrokarbon emareleri var. Sistem daha tam yerine oturtulmamış.

Güneydoğu Anadolu'da sistemi bulmuş ve oturtmuşuz. (...) Burada iki cins petrol oluşumu var. Silurien'de ince petrol var, kükürtsüz petrol var. Bir de kendi içinde olan, Kretase Mardin üst seviyesinde olan kendi içinden türemiş petrol var, kısmen ağır petrol ve kükürtü çok. Bazı da öyle sahalarımız var ki, dünya literatürüne girmiştir. Raman gibi.

Yukarıda adlarını verdiğim diğer bölgelerde de (petrol) potansiyeli var. Ama hidrokarbon sistemine işaret edememişiz.

Türkiye o kadar çok sızıntılarla dolu ki. Bu hem iyi, hem de kötü. Kötü, çünkü kaçıyor, ama kalanlar da bize yeter. Keşke onları bulabilsek. Her basenin kendi özellikleri var.

Batı Toroslar, Orta Toroslar, Doğu Toroslar'a gelince. Batı Toroslar'da biz şimdiye kadar 2-3 tane kuyu delmişiz. **EI-PASO'nun İskenderun açıklarındaki açtığı üç menfi (olumsuz) kuyu, bence o bölgeyi öldürmüş değil.** (...) o bölge her zaman için enteresandır. Literatürde de enteresandır! **İskenderun Arsus'a doğru Çengen'e herhalde gidilecek,**

¹⁴⁴ Dünya Enerji Derg., Haziran 2002, Sayı 20, sf. 22-41

¹⁴⁵ Dünya Enerji Derg., Haziran 2002, Sayı 20, sf. 22-41

birileri gelip arayacak. Kazdığınız yerden gaz çıkar Çengen'de, Adana'ya gidin, Bulgurdağı'nda petrol bulunmuş, orada petrol nereden nereye girmiş, paleozoik diyoruz, ince petrol, fevkâlade önemli bir saha bence.

Batı Karadeniz'de ARCO'nun deldiği 3 tane sondaj orayı hiçbir zaman ümitsiz sınıfına sokmaz. Belki daha derine gitmeniz, modeli kurmanız lazım."

Bu konuda kendisine soru yöneltilen **Oyman Sayer** de aynı şekilde; *"Bu kadar masraf edildikten sonra 250-300 metre daha inmeliydi"* demişti.

Özer Altan'ın tespitlerine devam edelim; *"Doğu Karadeniz'de de imkânlar çok artabilir."* Bu söyleşi yapıldığında TPAO büyük paraları Karadeniz'e gömerek ARCO ile ortaklığına daha henüz son vermişti.

Daha sonra TPAO, BP ile bir ortaklık ortaya çıkarttı ve anlaşılan o ki, bu bölgede elde edilen bilgiler BP'nin emrine sunuldu. Altan'ın konuşmasının sonunda işaret ettiği önemli gerçekler şöyle; *"Küçük (büyük) demeden ülkede bulunan imkânları araştırmamız lazım. Genelde 100-110 civarında keşif sahamız var. Aşağı yukarı bizim keşfimizin %50'si 1 milyon varilden daha küçük sahalar. %20'si 1-2 milyon varil arasında. %8'i 5-10 milyon varil arasında. %5'i 20-40 milyon varil arasında. %1-5'i 40-80 milyon varil arasında ve sadece %3'ü de 80 milyon varilden büyük sahalarımız."*¹⁴⁶

Petrolle ilgili bir başka kişi TUNCER YÜZEN, Huffa Turkey Inc. Türkiye temsilcisi ve Genel müdürü. Dünya Enerji Dergisi'nin bir başka panelinde kendine yöneltilen soruya; *"Yer bilimci bir kimse olarak kimse bana Türkiye'nin yeterli derecede arandığını söyleyemez ve beni inandıramaz. Hatta bunu söylemek ülkeye haksızlıktır. Şu ana kadar Türkiye'de açılmış olan kuyu sayısı, arama ve tespit kuyuları dâhil, 1999 yılı sonu itibariyle 1544, arama kuyusu sayısı ise 1085. Bu kuyuların tekniğe uygun olduklarını söylemek çok güç. (...) Sizi petrollü kuyuya götüren en emin yol, açtığınız her yeni kuyudur. Çünkü açtığınız her kuyu size öylesine bilgiler verir ki, sizi petrolün keşfine götürür. Güneydoğu Anadolu'da (...) yerli yabancı şirketler olarak Kretase seviyesinde, yani jeolojik olarak ikinci zamana ait Mardin kireçtaşından istihsal yapıyoruz. Oysaki orada el değmemiş bir başka potansiyelimiz daha var. Paleozoik, yani birinci zamandan bahsediyorum. Bugün Türkiye'de açılmış olan ve Paleozoik'i test etmiş olan kuyu sayısı 21 civarındadır. Bu kadar kuyu asla yeterli değildir. Güneydoğu Anadolu'da Kambriyen'de büyük bir kumtaşı teşekküllü var. Bu kumtaşı rezervuarının araştırılması gerekiyor. Güneydoğu Anadolu'da iki tane ciddi sismik baş belamız var. Yüzeydeki Midyat kireçtaşı. Yaptığımız sismiklere maske oluşturuyor. Öte yandan bir baş belamız daha var. Kratese çağından karmaşık serimiz var. Çok karmaşık bir kompleks. Gelişmiş ve Güneydoğu'nun kuzeyindeki sahalarımızın üzerine oturmuş (...) Yani delinecek yerleri iyi saptayamıyoruz."*

Prof. Dr. AHMET ERCAN 12 Mart 2002 tarihinde yayınladığı "Türkiye'nin Petrole Ulaşması Neden Gecikiyor" adlı basın açıklamasında son derece önemli bilgiler veriyor. Şöyle ki; "Püskürük kayalarla örtülü Kars- Ardahan bölgesi uzun yıllar petrol aramaya kapalı tutulmuştur."

Daha evel de değinmiştik. Max Ball'ın hazırladığı kanunun en can yakıcı noktalarından birisi bu maddedir. Bilindiği gibi kanun Türkiye'nin 3. numaralı ve 4. numaralı bölgelerine petrol arama yasağı koymuştu. Bu akıl almaz yasak ancak 30 yıllık bir gecikmeden sonra kaldırılabilmişti.

Prof. Ercan 2. Balkan Jeofizik kongresine sunduğu, *"Ege Denizi ve Batı Anadolu'da Petrol ve Jeotermal Model"* adlı tebliğde ülkemizin özel jeolojisi ve zenginliğiyle ilgili önemli bir gerçeği bilim çevrelerine şöyle sunmuştu; *"Batı Anadolu tektonikleri mevcut jeotermal ve petrol sahalarından sorumludur. (...) Petrol graben yapılarında bulunur. Grabenler kuzey- güney, kuzey- kuzeydoğu, güney-güneybatı ve doğu- batıya uzanır. Graben denilen kesişimler*

¹⁴⁶ Dünya Enerji Dergisi, Mayıs 2003, Sayı 31, Sf. 16-32

yüksek kırılgenlik ve geçirgenlik gösterir.(...) En büyük derinlik Nazilli'de Büyük Mendereste 5,5 km'dir.(...)Alaşehir kuzeyinde Gediz grabeninde iki havzanın birleşme yerinde 1925 metre derinlikte tersiyer formasyonlarda petrol alanı keşfedildi.

Nazilli'de Büyük Menders grabeninde bir petrol kapanı olması ihtimali çok fazladır. Alaşehirdekine benzer tersiyer formasyonlarda 4,5 ile 5 km derinlikte iki gizli rezerv ortaya çıkartılabilmıştır. Sonuç olarak, Ege Bölgesinde yüzeyel astanosfer sınırları ve karada henüz keşfedilmeyen kırık ve graben kesişimleri sıcak hidrotermal ve hidrokarbon depozitleri bakımından iyi bir adaydır.”

Aladdin Middle East. Genel kordinatörü CEM SAYER;

”Türkiye'nin hidrokarbon yönünden aranması tamamlanmamıştır. (...)Ne yazıkki ülkemizde bulunan 21 sedimanter havzadan birçoğunda, **daha tek bir arama kuyusu bile açılmamıştır.** Ülkemizde en fazla aranan Trakya ve Güneydoğu Anadolu baseninde yapılan çalışmalar, bu basenlerin daha yarısının bile layıkıyla aranmadığını ve modern sismik ile taranmadığını göstermektedir.(...) Türkiye'de son yıllarda ithal enerji kaynaklarının yurdumuza getirilmesi ve değerlendirilmesi için gösterilen titizlik, aramacılık için gösterilmemiştir. Bürokraside ‘ **ne de olsa bizde petrol yoktur!** ’ anlayışı egemen olmağa başlamış ve konuya inanmayan insanlar inanmadıkları bir konu için mücadele vermekten kaçınır olmuşlardır.¹⁴⁷

“ (...) Amerikan Oversan şirketinden devraldığımız sahalardan **Kâhta'da** düşük graviteli petrol üretiyoruz. Mobil'den Adana'da devraldığımız Bulgurdağı'nda 38 API değerinde son derece kaliteli petrol de çıkarıyoruz. (...) Türkiyede petrol bulan kişinin, petrolümü nereye satarım endişesi olmamalı. Ülkemizin bu petrolün bir damlasına dahi ihtiyacı var. Yurt dışından aldığımız her petrole döviz ödüyoruz. Türkiye'de arama yapabilecek iş gücü ve eğitilmiş insan potansiyeli mevcut. Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları aşmanın en verimli yolu, öncelikle kendi kaynaklarımızı tesbit etmek ve bunları en gerçekçi ve rasyonel şekilde değerlendirmekle olur. (...) **Dünyada çoğu ülke yerli yatırımcıyı teşvik etmek için kendi ülkelerinde çıkan petrole en yüksek parayı öderler.** (...) Ülkenin her noktasının çok iyi aranması gerekiyor.¹⁴⁸

Karadeniz Üniversitesi'nden **Jeoloji Profesörü Dr. SAADETTİN KORKMAZ** Doğu Karadeniz'den kıyılarına doğru petrol sızıntısı saptadıklarını belirtmiştir. Sinop ve Samsun ile Trabzon –Rize- Sarp açıklarında ciddi potansiyel gördüklerini vurgulayan Korkmaz,“**Bölgesel tüm jeolojik veriler petrolü doğruluyor. Karadeniz çok ümit verici ve mutlaka sondajlanmalı**” dedi.¹⁴⁹

İTÜ Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği **Bölüm Başkanı Prof. Dr. Abdurahman Satman** ise Tuz Gölü civarı, Trakya, Silivri, Adana, Toros etekleri ve Mersin'de petrol potansiyeli olduğunu belirtti.¹⁵⁰

Petrol Araştırma Merkezi **Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Fevzi Gümrah** da şunları söylemiştir. “**Güneydoğu en çok çıkan yer, ama orası bile yeterince aranmadı. Tuz Gölü civarı, İskenderun Körfezi, Trakya'da doğalgaz sahaları var.**”¹⁵¹

ODTÜ **Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Birol Demiral**, Karadeniz'deki çalışmaların Türkiye'nin kaderini değiştireceğini kaydederek “**Arama çalışmalarından haberdarız. Oradaki yapı umut verici**” dedi.¹⁵²

Bu zevatin ardından da sözlerinin ehemmiyetli olduğunu varsaydığımız, devletin çeşitli kademelerinde önemli pozisyonlar işgal etmiş birkaç kişinin beyanlarını da vereceğiz.

Ceyhan Kaymakamı Mehmet Oku, 1998 yılındaki depremden sonra Ceyhan kasabası yakınlarındaki sondajdan sonra petrol çıktığını ifade etmiştir.

¹⁴⁷ Dünya Enerji Dergisi, Mayıs 2003, sf. 34-37

¹⁴⁸ Enerji Petrol ve Gaz Dergisi, sayı.250, 15- 31 Temmuz 2003

¹⁴⁹ Milliyet Gazetesi, 30 Mayıs 2003

¹⁵⁰ Milliyet Gazetesi, 30 Mayıs 2003

¹⁵¹ Milliyet Gazetesi, 30 Mayıs 2003

¹⁵² Milliyet Gazetesi, 30 Mayıs 2003

Mahmut Işık (Eski Sivas Milletvekili) ; Sivas'ın Hafik İlçesi Celallı beldesinde petrol var. Ayrıca Sivasın Taşgöze ve Tuzla köylerinde petrol sızıntısı var. Halk toplayıp faydalanıyor.
Mustafa Yavuz (Jeolog, Tharece Basın Naturel Gas) ;”Hayrabolu Derinler mevkiinde 9 kuyunun 6’sı doğal gazlı, 3’ü petrollü çıktı. Hayrabolu doğalgaz, Delinler petrol sahası kabul ediliyor.”

Van Valisi Abdulkadir Sarı; “**Van Gölü derinliklerinde petrol var.**”

Şimdi de 1966 yılında yayınlanan bir üniversite ders kitabından Türkiye’deki petrol emarelerini veren bölümü aktaralım.” *Türkiye’nin 50 kadar muhtelif yerlerinde gaz, sıvı ve sert halde (asfalt) petrol görüntülerinin bulunduğu öteden beri bilinmektedir. İlk petrol aramaları da, bu gibi görüntüleri mahallinde tetkik etmekle başlamıştır. Türkiye’nin muhtelif yerlerinde görülen petrol emarelerinden en önemli olanlar aşağıda gösterilmiştir.*”

Kitap bu sırayı verirken emarenin biçimi ve jeolojik zamanını da vermiş, şöyle ki:

Emarenin adı	Bulunduğu il ve yer	Emare cinsi	Emarenin jeolojik yaşı
Hazro	Diyarbakır’ın kezeyinde	Petrol	Paleozoik (kum)
Harbol	Siirt (Harbol asfaltı)	Asfalt	Permo- Karbonifer
Boyabat	Sinop (Petrol sızıntısı)	Petrol	Kretase Filişi
Kürzot	Van (ağır petrol)	Petrol	Kretase
Raman	Siirt (Ramandağı petrol)	Petrol	Kretase
Çengen	İskenderun güneyi	Petrol	Tersiyer (kum)
Hasankale	Erzurum(6 değişik yer)	Petrol	Tersiyer
Mürefte	Tekirdağ (birkaç yerde)	Gaz ve Petrol	Tersiyer
Şenköy	Antakya	Asfalt	Tersiyer
Çıralı	Antalya (ebedi alev)	Gaz	Serpantin- Kalker

Yazar devam ederek diyor ki .”Yukarıda gösterilen petrol emarelerinden başka, bir de, bitümlü şistler vardır ki, bunlardan da gerektiği takdirde petrol istihsal olunabilir. (...) Salıpazar(Bolu), Demirool (Manisa) ve Bahçecik (İzmit) de bol miktarda mevcuttur.”¹⁵³

ACHNACARRY ANLAŞMASI BUGÜN DE HALA GEÇERLİLİĞİNİ KORUYOR- YA DA TÜRK PETROL KANUNU

Kırmızı Hat Anlaşması olarak bilinen bu anlaşma 31 Temmuz 1928 tarihinde imzalanmıştı. Gülbenkyan’ın çizdiği sınırların içinde tüm petrol arama, çıkarma ve işletme etkinliklerinde Royal Dutch Shell(Shell), İngiliz-İran Petrol Şirketi (BP), Fransız Petrolleri Kumpanyası(Total) ve Standart Oil ortak hareket etmek zorundaydı. 1928’de imzalanan bu anlaşma ile Orta Doğu daha sonraları” Yedi Kız Kardeşler” olarak bilinecek Standart Oil of New Jersey(Exxon), Standart Oil of New York(Mobil), Standart Oil of California(Chevron), Gulf, Texaco, Royal Dutch Shell ve BP tarafından paylaşıldı.¹⁵⁴ Tröstlerin kendi durumlarını daha da iyileştiren ve hâkimiyetlerini daha da arttıran bir anlaşma da 1932’de yapıldı. Anlaşmayı yapan şirketler gene 7 Kız kardeş diye tanınan şirketlerdi. (“**Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol**”¹⁵⁵

İlk anlaşmanın üzerinden altı yıl geçtikten sonra Achnacarry anlaşmasına ikinci bir eklenti de 1934 yılında yapıldı. Bu sözleşmelerin hedefi de, tüketim pazarlarını düzenlemektir. Anlaşma ile ayrıca petrol fiyatları tekrar tespit edilip dikte ettirildi.

Sonuncusu 1974 yılında yapılan anlaşma olmak üzere bu üç anlaşmaya bugünlere gelene kadar uyuldu. Böylece dünya petrol pazarı birkaç büyük şirket arasında paylaşılmış oldu.¹⁵⁶ Artık bu gün gelinen safha küreselleşme adı altında tepede petrolcüler olmak üzere Yahudi Sermayedarlarının dünyaya el koymasındır.

¹⁵³ Türkiye’de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul 1966, sf.70

¹⁵⁴ Pelin Helvacı, Orta Doğu Petrolleri ve Claust Gülbenkyan (1869-1955) Sf. 13

¹⁵⁵ Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş) Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan **TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965.sf.121**

¹⁵⁶ A.g.e. sf. 124

19' uncu yüz yılın sonlarında da maliyeci Cavit'in adamı Gülbenkyan isimli Osmanlı Ermenisi devrin büyük tröstü olan Royal Dutch Shell'in başkanı Henry Deterding ile bir ortaklık kurmuştu. Bu yakın dostluk ve çıkar ortaklığı onlarca yıl sürdü.

Bilindiği gibi 1912 yılında İngiltere hükümeti Türkiye petrol şirketini kurdu. Yeni kurulan bu şirketin en büyük hissesi Türk Milli Bankası (Turkish National Bank) diye adlandırılan bankaya aitti. Gülbenkyan'ın da bu bankada hissesi vardı. Bankada hissesi olması, doğal olarak Gülbenkyan'ı da petrol şirketinde hissedar yapıyordu. Ama bu gerçek o zamanlar Türklerin bildiği bir şey değildi.

Petrol işlerinde bir kurt olarak yetişmiş olan Gülbenkyan Achnacarry Anlaşmasını hazırlayanların arasında bulunuyor, Osmanlı adına, ama kendi menfaatine karar veriyor ve her şeyi istediği gibi ve kendi lehine düzenliyordu. Bu Gülbenkyan'ın yaptıkları ciltlerle kitap olarak kütüphanelerin raflarını doldurmaktadır. Dileyenler araştırabilirler.

İlk kurulan Atatürk hükümetlerinin en büyük ayak bağı, Lozan Anlaşmasıyla gümrüklerin 5 yıl süreyle yükseltilmemesi zorunlu hükmü gereği milli menfaatlara uygun bir endüstri-maden politikası uygulayamamış olmasıdır. 1928 yılında Lozan antlaşmasının gümrükleri sınırlayıcı hükümleri sona ermiştir. Ancak bundan sonradır ki memleket hesabına acil olan işlere el atılabilmektedir.¹⁵⁷

Atatürk'ün petrol konusundaki hassasiyetini önsözde belirtmiştik. Yeni Türkiye Cumhuriyetinin petrol kanunlarının öncüsü olması söz konusu olabilecek kanun, bakın nasıl bir memleket severlik içeriyordu. 22 Şubat 1926 yılında, ülkemizin yaratıcısı Atatürk 'ün idaresinde çıkarılan kanunun bazı maddelerini kitabın başlangıcında yazmıştık

- **Traktör, motorlu pulluk, biçerdöver, kamyonet ve kamyon kullanan çiftçiler zikredilen bu aletler için sarf edilen petrol, benzin ve mazot gümrük vergisinden muaftır.**
- **Bitkisel ve hayvansal üretimde zararlılara karşı kullanılacak ilaçlar da vergiden muaftır.**
- **Muafiyetten yararlanacak çiftçileri, mahallinin en büyük mülkiye memuru başkanlığında ziraat müdürü veya memuru, en büyük mal memuru ve belediye meclisi üyesinden oluşan bir komisyon belirleyecektir.**
- **Çiftçiler bu komisyona kullandıkları traktör, motorlu pulluk, biçerdöverleri; sürecekleri arazinin mahalli ile dönüm miktarı ve kaç defa süreceklerini, zikredilen araçların ekim, orak ve harmanda kullanılıp kullanılmayacağını bildireceklerdir.**
- **Çiftçilere, vergiden muaf olduklarına dair mazbata verilecek, komisyon kararına razı olmayanlar ziraat vekâleti nezdinde itiraz edebileceklerdir. Ziraat vekâletinin vereceği karar ise kesin olacaktır.**
- **Çiftçilere yeni mazbata verilirken, önceki mazbatanın uygun kullanılıp kullanılmadığı denetlenecektir.**
- **Ziraî ilaçların verilmesinde ziraat odalarınca tanzim edilecek beyannameler esas alınacaktır.**
- **Çiftçilere muafiyetler, ilgili kurumlarca mazbataları karşılığında nakit olarak verilecektir.**
- **Yanlış ve eksik beyanda bulunan çiftçiler cezalandırılacaklardır.¹⁵⁸**

Kitabın hemen girişine, önsöz yerine yazdığımız bu kısa metni Yüce Atatürk'ün büyüklüğünü göstermesi bakımından tekrarlamak gereğini duyduk.

Lozan'da İngiliz heyeti Musul'un Irak topraklarında kalması için dayattı. Gene çok iyi bilindiği gibi Atatürk Musul vilayetinin sınırlarımız içinde kalması için çok çabalamıştır. Fakat Lozan'da Musul sınırlarımız dışında kalmıştır. Irak hükümeti 1925 yılında istemeyerek de

¹⁵⁷ A.g.e. sf. 124

¹⁵⁸ 16.04.2003 tarihli Zaman Gazetesi

olsa Türk hükümeti ile bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmayla Türk Petrol Şirketine, 2000 yılına kadar Irak petroleri üzerinde hak tanınıyordu.

Yeni ve genç Türk hükümetinin bir önemli uygulaması da Irak krallığı ile birlikte San Remo anlaşmasını tanımadıklarını ilan etmeleridir.¹⁵⁹

Iraktan bahsetmemizin sebebi, misakı milli sınırlarımızın dışında kalan Kerkük'te devasa petrol kaynaklarının 1927 yılında bulunmuş olmasıdır. Petrolün bulunmasının hemen akabinde, başını Amerika'nın çektiği Türk Petrol Şirketinin tarafları toplanarak şirketin adını Irak Petrol Şirketi olarak değiştirdiler.

Gülbekyan'ın da içinde bulunduğu ünlü "Kırmızı Hat" anlaşmasına Amerikalılar da imza koydular. Kırmızı hat anlaşmasına göre; Anadolu dâhil, bütün doğuda (Kuveyt hariç olmak üzere) hiçbir şirket kendi başına anlaşma yapamayacaktı. Irak Petrol Şirketinin hissedarları olan Anglo-Iranian, Royal Dutch-Shell, Fransız Nationel ve Amerikan grubunun her biri %23,75lik bir hisseye sahip oluyor, Gülbekyan'ın da hissesi %5 oluyordu.¹⁶⁰

Muhteşem Başlangıç Atatürk'ten

Türkiye'de petrol arama ve üretme hakkı 24 Mart 1926'da kabul edilen 792 sayılı Petrol Kanunu ile hükümete tanınmıştı. Esasen bu kanun petrolün yanında altın işletilmesini de öngörüyordu. Atatürk, Lozan'da kararlaştırılan hükmün sonlanmasına henüz daha iki yıl varken bu kanunu çıkarıyor, o kısacık harika devirde her alanda atılımlar yapıyor, ekonomiyi geliştirmek için olağan üstü bir gayret gösteriliyor, özellikle de yer altı kaynaklarına özel önem veriliyordu. 1933 yılında 2189 sayılı kanunla "Petrol Arama ve İşletme İdaresi" kuruluyor, 1935 yılında 2804 sayılı "Maden Tetkik ve Arama İdaresi"nin kurulmasıyla da Petrol Arama İdaresi MTA'ya katılıyordu.

Atatürk'ün "*ekonomimizi geliştirmesek bağımsızlığımızı sürdürmek mümkün değildir (...)* hemen petrole öncelik verin "*kesin emri maalesef yıllarca hayata geçirilemiyordu.*¹⁶¹

Ölü Geçen Yılların Ardından

Atatürk'ün yaşadığı güzel zaman hızla geçiyor, başlatmış olduğu politika, bilimsel çevrelerde olmasa da başka ortamlarda zamanla semeresini veriyordu. Türk devleti 50'li yıllardan çok daha önce Siirt bölgesinde 63 milyon lira sarf ederek petrol bulmuştur. Atatürk'ten sonra ardı ardına teslimiyetçi politika uygulayan hükümetler iş başına geçiyordu. Milli Şef diye adlandırılan, Atatürk politikalarının bir nevi düşmanı İnönü dönemi, ardından da bu döneme müthiş bir tepki olarak Demokrat Parti devri başlıyordu.

1951 yılında Dünya Bankası'nın Washington'daki karargâhında hazırlanan bir gizli rapor dünyadaki petrol rezervleri ve politikalarıyla ilgiliydi. Bu rapora göre; "*Petrol kaynakları dünyanın her yanına yayılmıştır. Bunların işletilmesinde ortak bir politika takibi şarttır.*" Bu politika en ucuza çıkartılabilen, uzakta ve bulunduğu bölge en az emniyette olan kaynakların öncelikli kullanılmasını öngörüyordu. Amerikan öz kaynaklarını, ya da Amerikan hâkimiyeti altındaki yerlerin kaynakları **en sonraya** bırakıyordu.¹⁶²

Aynı gizli raporun Türkiye'ye ayrılan bölümünde bir harita bulunmakta ve bu haritada Türkiye'nin kuzeydoğu sınırı, güney sınırları, Erzurum, Diyarbakır, Mardin, Urfa bölgeleri petrol bölgeleri olarak işaretleniyor ve buraların mutlak şekilde rezerv olarak ayrılması, dolayısıyla işletilmelerinin en sonraya bırakılmaları öngörülüyordu.¹⁶³ Buna benzer bir rapordan da önceki satırlarda Atilla İlhan bahsetmişti, bilindiği gibi.

¹⁵⁹ Petrol Jeolojisi Prof. Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fak sf. 8

¹⁶⁰ Petrol Jeolojisi Prof. Dr. Ekrem Göksu, İTÜ Maden Fak sf 9

¹⁶¹ Prof. Dr. Ahmet Ercan, "Türkiye'nin Yer Altı Kaynakları" ,Doğanın Gizemi, Sayı 3, Ekim2001 Sf. 12

¹⁶² İlhan Selçuk, 08.08.1999. Cumhuriyet Gazetesi

¹⁶³ 11. 05. 1965 tarihli Meydan Gazetesi. Yıl 1, sayı17

İkinci Dünya Savaşı sonrası yılları Amerika'nın dünyaya yeni bir düzen vermek için hamleyle kalktığı yıllardı. Amerika o yıllarda İran'ın devrimci ve halkçı lideri Musaddık'ı devirmiş, Sovyetler Birliğini kuşatmaya iyiden iyiye hız vermişti. Türkiye ise "Küçük Amerika" olacak sloganlarıyla çalkalanıyor, bu yolda birçok adımlar atılırken, bir yandan da çıkarılacak petrol kanununun alt yapısı hazırlanıyordu.

Tam da bu yıllarda Türkiye ABD'ye öylesine tek taraflı bağlanmıştı ki, bunu anlatabilmek için şimdi belirteceğimizin bilinmesi gerekir.

Demokrat Parti iktidarının, ülke ve insanını köleliğin zincirlerine mahkûm edecek en önemli rolü üç kanun ve üç kişi ile oynandı. Bunlar Demokrat Parti'nin davet ettiği Mr. Rondall, Mr. Max Ball ve Mr. Ely idiler. Demokrat Parti Milletvekili Himmet Ölçmen bu adamların yaptığı kanunların açtığı çığırı coşkuyla alkışlıyor, bir diğer DP Milletvekili de içindeki zapt edemediği yabancı hayranı çığlığını şöyle söyleyerek sergiliyordu;

"Arkadaşlar! Yabancı sermaye bir sömürgeye (müstemelekeye) girdiği zaman dahi görülmüştür ki, hiçbir şey yapmamışsa bile, hayat seviyesini, standardını yükselmiştir."

Bu yabancıdan Mr. Rondall Yabancı Sermaye Kanunu, Mr. Max Ball Petrol Kanunu ve Mr. Ely de Maden Kanunu yaptı.¹⁶⁴ Bu kanunlardan petrol Kanunu 6326, Yabancı Sermaye kanunu da 6324 sayılı ile 7 Mart 1954 yılında çıkarıldılar.

Celal Bayar ve Adnan Menderes'in petrol ve yabancı sermaye kanununu çıkarmaları ve desteklemeleri tröstler bakımından memnuniyetle karşılanan bir durumdu. Bu nedenle Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'in resmi "Times" mecmuasına kapak bile olmuştu.¹⁶⁵

Atatürk'ün "*hemen petrole öncelik verin*" sarih emrine ancak 1998 yılında uyuldu. İstanbul Üniversitesi Rektörü, petrol konusunda çalışmalar yapmak üzere bir grup bilim adamını görevlendirdi ve stratejik araştırma merkezi kurma ön çalışmalarına başlandı.¹⁶⁶ Atatürk'ün "*hemen petrole öncelik verin*" emri geç de olsa duyuluyor ve en nihayet ona uyuluyordu.

1954 Yılında Yapılan Petrol Kanunu

Bu gündün güne bakarken petrol ve enerji meselelerine bir soruyla başlayalım: Bu konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Mustafa Ültanır soruyor; "*1954'te çıkan 6326 sayılı petrol kanununun çıkmasında yabancıların etkisi var mıydı?*"

Alaatin Petrolün sahibi Oyman Sayer; "*Vardır.*") diye cevap veriyor eski bir petrolcü olarak.¹⁶⁷ Max Ball'ın yaptığı petrol kanununun kabul edildiği yıllarda, McGhee isimli bir şahıs Türkiye'ye ABD Büyükelçisi olarak atandı. Türkiye'de önemli miktarda petrol rezervleri bulunduğunu fakat Türkiye'nin kendi imkânlarıyla bunu işletemeyeceğini, bu nedenle Amerikan şirketlerinin yardımını sağlayacak bir mevzuatın şart olduğunu basında ve resmi ziyaretlerinde sık sık beyan etti.¹⁶⁸

Demokrat Parti, petrol şirketlerinin müşaviri olarak bilinen Max Ball adlı Amerikalı hukukçuya Petrol Kanununu yaptırdı. Bu kanun mecliste kabul edildi. Petrol Kanununu hazırlayan ve hazırladığı kanun kabul edilen Max Ball'ın özellikleri hiç açığa çıkmadı o yıllarda. Kanunun hazırlayıcısı, daha sonraları anlaşılacağı üzere İsrail Devletinin de Petrol Kanununu hazırlayan jeolog ve hukukçuydu. Bunda ne var demeyin. Hani bir İMF ikinci başkanı Fisher vardı. Bize Kemal Derviş vasıtasıyla idam gömleğini giydirirken, 'Türkiye'nin durumu çok iyidir, her şey normaleşiyor' dedikten hemen sonra tarihimizin en büyük krizlerinden birini

¹⁶⁴ İlhan Selçuk, 08.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi

¹⁶⁵ D.Enerji, Aralık 2000, S. 1

¹⁶⁶ Prof. Dr. Yener Üşümezsoy, Dr. Şamil Şen, Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları, İnkilab kitapevi, 2003, sf. 4

¹⁶⁷ D.E. Eylül 2001, S. 11, sf. 27

¹⁶⁸ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 144

yaşıyorduk ya. İşte Yahudi olduğu bilinen bu Fisher de bu olaydan hemen sonra gidip İsrail Merkez Bankasının başına geçmişti. Bir farkla; onlar oraya gerçek hizmetlerini sunmak üzere giderler, oranın dışında da gittikleri ülkelere en ağır domuz bağlarını vurmak için oralarda bulunurlar. İşte bu Max Ball da 1950'li yılların başlarında, Ankara'nın Kızılay semtindeki gösterişsiz bir otele, o güne kadar, ülkemizde adını sanını kimsenin bilmediği birisi olarak indi ve yerleşti. Max Ball kısa zamanda tüm Türkiye'ye "Dünya Petrol Hukukun Üstadı" olarak tanıtıldı. Tüm Türkiye'ye pompalanan haber, Max Ball'ın Türkiye'yi kurtaracak ve Türkiye'nin yer altı zenginliğini yeryüzüne çıkaracak olan insan olduğuydu.¹⁶⁹ Oysaki o yabancı şirketleri teşvik eden, onların hedeflerini kollayan bir petrol kanunu hazırlayacaktı.

1965 yılında gazeteci Cemil Sait Barlas Ulus'ta yazdığı bir makalesinin başlığını "Celâl Bayar'ın Amerikan petrolcülerine teminatı" koymuş ve altını şöyle doldurmuştu; "Bayar, kanunun kabul haberini telgrafla bekliyorum dedi. Cumhurbaşkanı'nın davetini Amerikan hükümetine petrolcüler mi telkin etti? – Cumhurbaşkanı Amerika'da itibar gösterilmesini gayet tabii saymaktayız (...) Fakat petrol kanunu tasarısının tam bu seyahat esnasında TBMM'den çıkarılmak istenmesi hoş bir tesadüf sayılamaz. Keşke ya seyahat daha önce veya daha sonra olsaydı. Yahut da Max Ball'ın tasarısı meclisten tam bu sırada çıkarılmak istenmeseydi. (...) Hâlbuki Max Ball'ın Türk menfaatlerini asgari, petrolcülerin menfaatlerini azami derecede koruyan tasarısı, tam Cumhurbaşkanı Amerika'da izzet ve ikramla gezdirilirken Büyük Millet Meclisinden çıkarılmak isteniyor. (...) Durum bu merkezdeyken, Sayın Bayar'ın Kaliforniya'da petrol kumpanyaları temsilcileriyle birlikte yediği yemekte söylediği bir nutkun metni dün Türkiye'de yayınlamıştır.

Cumhurbaşkanın Nutkundan: (...) petrollerimiz kendi ihtiyacımızı giderdikten sonra milletlerarası piyasada mevki alırsa bundan da ayrıca memnun olacağız. Petrollerimizi hususi (özel) sermaye ve teşebbüsle işletebilmesi için yeni bir teşebbüsümüz oldu. Bir Amerikalı mütehassis getirttik, bir geniş rapor verdi. Bu rapora göre hazırlanan kanun lâiyhası halen millet meclisinde müzakere halindedir. (...) memleketime dönmeden evvel bu kanunun meclisten çıkması ihtimali vardır. Bugünlerde telgrafla haber beklemekteyim."¹⁷⁰ İtirazlar ardı ardına aydın ve vatanperver çevrelerden geliyordu. Bir diğer gazeteci, Hüseyin Cahit Yalçın da kanun taslağını kapitülasyon olarak niteliyordu.

Tasarının yasalastığı günlerde ülke aydınlarının tavırları bu merkezdeydi. Mecliste, başta muhalefet lideri İsmet İnönü olmak üzere, kanunun yangından mal kaçırırçasına hızla kabul edilmek istenmesini tenkit ediyor ve içeriğinin kapitülasyon hükümleri ihtiva ettiğine dikkat çekiliyordu. "**Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol**" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş) Yazarları görülür.¹⁷¹

Max Ball'ın Kanununu hızla çıkarmak için Mecliste Muvakkat Encümen kuruldu. Muvakkat Encümende tasarıya muhalefet şerhi koyanlar, Türk petrolcülüğüne o zamana kadar başarı ile hizmet eden devlet petrol faaliyetlerini büyük ölçüde daralttığı için ve devletin bu sahadan çekilmesiyle Türk petrolcülüğü yabancı petrolcülerin inhisarına girecektir diyerek karşı çıkıyorlardı. Tartışmaların odaklandığı nokta ise "yabancı sermayenin Türkiye'de petrol bulup işletmesi bunda bir menfaat görmesine bağlıdır" ana fikri idi. Bu bakımından yabancı şirketlerin şu veya bu sebepten ilgisini çekmeyen ve fakat işletilmesi milli ekonomi bakımından lüzumlu bulunan petrol rezervleri ne suretle ve kim tarafından işletilecektir? Sorusuydu.¹⁷²

Max Ball'ın hazırladığı kanunun 2. maddesi amacını; "Bu kanunun maksadı Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının Özel Teşebbüs eliyle ve yatırımla (...) geliştirilip değerlendirilmesini sağlamaktır." diye belirtiyordu. Max Ball, hazırladığı ön proje taslağına "devlet petrolcülük alanında bir şirket kurmak suretiyle faaliyette bulunamaz" şeklinde bir madde de koymuştu. Uzman olan vatansever devlet adamlarından biri, yoğun

¹⁶⁹ 11.05.1965, Meydan Gazetesi, Yıl 1, sayı 17

¹⁷⁰ Yeni Ulus Gazetesi 12. 2. 1954) (nakleden Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965,a.g.e sf. 188-189 a.g.e.sf 195-196 a.g.e. sf. 148

mücadelelerden sonra taslaktaki bu ibareyi “ *Devlet ancak şirket olarak petrolcülük yapabilir* “ şeklinde değiştirdi.¹⁷³ Ama buna rağmen tasarının gerekçesinde açık ve sarıh olarak, petrol kaynaklarımızın ihtiyacımız olan sürat ve vüsatle bulunup işletilmesinin ve bunun da devlet eliyle ve kendi paramızla başırlamayacağı belirtiliyordu. En açık şekilde de 2. maddede;” *Bu kanunun maksadı(petrolü) özel teşebbüs eliyle ve yatırımla (...) gelişmesini sağlamaktır*” ibaresi mevcuttu. Ön proje taslağındaki ;”(...) *devletin bu alanda bir şirket kurmak suretiyle faaliyette bulunamayacağı*” ibaresi niyet ve maksadın en açık ifadesiydi.¹⁷⁴ 6326 sayılı Petrol Yasası ile kurulan ve bir devlet kurumu olan “Petrol Dairesi”ne petrol yasasını uygulama yetkisi verilmişti. Fakat kanuna ve onun maddelerine bakıldığında, bunun nasıl olacağı gayet açıkça görülmekteydi. Yani özel teşebbüs eli ile.

Aynı tarihlerde 6327 sayılı yasa ile de Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı kurulmuştur. Daha önce petrol ile ilgili işleri MTA yürütüyordu. Böylece MTA’daki petrolle ilgili bölüm bu kuruluşa, yani TPAO’ya aktarılmış oldu.

Petrol Kanunu, birçok insana göre, Cumhuriyet Türkiye’sinde kapitülasyonların tekrar yoğun olarak geri dönmesidir. Oysa bu süreç çok daha önceleri başlamıştır. Birçok otorite bu sürecin başlangıcı olarak Türkiye- Amerika (ABD) Savunma İşbirliği Anlaşmasını gösterir. Rusya’ya (o zamanki adıyla SSCB) hâkim olan idareci Elit ile ABD’ye hâkim olan idareci Elit aynı ırki ve inanç yapısına sahipti. Bu gün onları biz NEO- CON olarak biliyoruz. O zamanki S.S.C.B idarecileri, daha ta başından beri Bolşevik ihtilalcilerin ırki vr dini selefleri idiler.Bu yapı ABD’de her zaman güçlü olarak var olmuştur. Stalin’in Sovyetlerinde de aynı yapı devrimin ilk gününden itibaren, her şeye kesin olarak hükmedecek kadar hâkimdi. İşte bu iki grup, dünya politikalarının kendi menfaatlarına uygun olarak tekrar dizayn edilmesi için anlaşmışlar ve Stalin’i şimdi söyleyeceğimiz konuda davranmaya ikna etmişlerdir. Stalin’in Türkiye’nin Kars, Ardahan ve Boğazları üzerinde hak talep etmesiyle başlayan süreçte,,zaten Batılılarla kucak kucağı olmayı çok seven, tedirginliği ve temkinliliğiyle meşhur İsmet Paşa’nın ABD kucağına itilişidir söz konusu olan. O sürecin hemen sonrası “Savunma işbirliği Anlaşması” olmuş, devamı NATO’ya girmekle sonuçlanmıştır. Zaman içinde tüm devlet kurumları ABD’nin denetimi ve kontrolüne geçmiştir. AB sürecine gelinerek de bu günlerdeki yıkım manzaraları ortaya çıkmıştır.

1950’li yılların ilk yarılarında, ülkemizde 22 ay kalan Amerikalı McGhee bu süre zarfında, meşhur 150’lik Ahmet Emin Yalman’dan gazetesinde devamlı övgüler almıştır. Petrol mevzuu bu yıllarda çok zikredilen bir konudur. Onun telkinleri sonucu 12.11.1952 tarihli bir kararname çıkarılmıştır. Bu kararnamenin çıkarılışına, etkili olan İşletmeler Bakanı Sıtkı Yırcalı ilgisini ve tutumunu şöyle ortaya koymuştur ; “(...) *memleketimizin petrol yataklarının ve imkânlarının aranması ve işletilmesini, hususi teşebbüs ve yatırımlar sahasına intikal ettirmek zamanı gelmiştir. (...) Ortada dünya çapında tanınmış büyük yabancı şirketlerle, bunlara nazaran küçük olmakla beraber azımsanmayacak sermayelere, tecrübelere ve tekniğe sahip (...) birçok yabancı şirketler görülmektedir. (...) işin arz ettiği büyük riskler, lüzumlu kıldığı bilgi ve tecrübedeki noksanlık dolayısıyla yerli sermayenin başlı başına daha uzun bir müddet bu sahada yer alamayacağı düşünülmektedir.*”¹⁷⁵

O zamanlarda Max Ball’ın hazırladığı, Sıtkı Yırcalı’nın meclise sunduğu ve daha sonra da kanunlaşan petrol raporu ile ilgili olarak Milliyet gazetesinde şu konulara ivedilikle dikkat çekiliyordu: “*Bu bir teknik rapordan ziyade, yabancı menfaatleri ön planda tutan bir muhtıradır (...) Devlet olarak arama ve işletme teşebbüslerimiz sınırlandırılacak. (...) Yabancı sermaye ürettiği petrolden yüksek oranda tükenme payı alacak. (...) 50 yıl süreyle*

¹⁷³ **Petrol Davamızı Baltalayan Enerji Bakanı (A.P.’nin Zararlı ve Utandırıcı Politikası)**Prof. Dr. Muammer Aksoy, Ege Matbaası, Ankara 1965)sf. 18

¹⁷⁴ **Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş**Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan **TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 147**

¹⁷⁵ **A.g.e. Eylül 1965 sf. 145**

*imtiyazı elinde tutacak. (...) Devletin alacağı pay diğer ülkelerle kıyaslandığında onlardan çok daha az olacak (...) Vergiler arttırılmayacak. (...) Petrol kanun değiştirilmeyecek. Vs.*¹⁷⁶

Petrol Kanununun gündeme getirildiği mecliste tartışmaların odaklandığı noktanın ana fikri şöyleydi; “(...)yabancı sermayenin Türkiye’de petrol bulup işletmesi, bunda bir menfaat görmesine bağlıdır”. Bu bakımından yabancı şirketlerin şu veya bu sebepten ilgisini çekmeyen ve fakat işletilmesi milli ekonomi bakımından lüzumlu bulunan petrol rezervleri ne suretle ve kim tarafından işletilecektir?¹⁷⁷ Asıl sorunun bu olmasına rağmen , petrol şirketlerinin kendi aralarındaki anlaşmaları o zamanlar ancak çok ufak bir çevre tarafından bilinebiliyordu.

Kanun görüşülürken mecliste yapılan itirazlar çok güçlü olmasa da bu kapitülasyon şekilli maddeler üzerinde düğümlenmişti.¹⁷⁸ Devrin Başbakanı Adnan Menderes Petrol Kanunu ile ilgili şu açıklamayı yapıyordu:” *Biz petrol kaynaklarımızın üretilmesinde ecnebi sermaye ile işbirliğinin zaruri olduğuna inanan bir parti ve hükümetiz.*”

İsmet İnönü’den ise hemen karşı açıklama geliyor ve şöyle diyordu;”*Tarihte yabancılar kapitülasyonlar himayesinde Türkiye’yi istismar ettiler. Petrol Kanunu bir kapitülasyon kanunudur.(...) Bu kanunun her maddesi Türk devletinin petrol işletmemesi üzerine kurulmuştur.*” Ayrıca çeşitli vesilelerle yaptığı konuşmalarda, aynı zamanda meclisten geçirilen “Yabancı Sermaye, Petrol, Maden Kanunları” üzerinde aynı noktalara dikkat çekiyor ve “*Aceleleri nedir? Hesapları nedir? Bu kanunlar seçim acelesi ile çıkarılır mı? Yabancı sermaye bize kapitülasyon getirmemeli. Türk devletini kendi ülkesinde devlet haklarından mahrum etmemelidir.*”¹⁷⁹ diyordu

Kanunu çıkarmak için kurulan Muvakkat Encümen hükümet tasarısına şu gerekçe ile katılıyordu ; “*Bu muazzam masraflara tahammül ve yüksek maliyetlerle dayanmak ancak büyük mali kuvvetlerle mümkündür (...) Dünya petrol istihsalinin %50’sinden fazlası Amerikan petrol sanayi tarafından yapılmaktadır. (...) Petrol tasfiye, nakil ve tevzi işleri bu sanayinin inhisarı altındadır (...) İş bu mütalâaları ehemmiyetle tetkik ve dikkat nazarına alan komisyonumuz hükümet layihasının tümünü kabul etmiş ve maddelerin müzakeresine geçilmiştir.*”

Muvakkat Encümende tasarıya muhalefet şerhi koyanlar;” *devlet bu sahadan çekildiğinde Türk petrolcülüğü yabancı petrolcülerin inhisarına girecektir*” diyorlardı.¹⁸⁰

Bu kapitülasyon söylemi bağlamında hemen şunu belirtmek gerekir ki, 6326 sayılı Max Ball’ın hazırladığı Petrol Kanununun yabancı şirketlere sağladığı kapitülasyonlar, 1. Adlî 2. Malî ve 3. İdarîdir

Achnacarry Anlaşmasının Çekirdeği

Anlaşmanın bazı önemli hususlarını önceki sayfalarımızda belirtmiştik. Anlaşma kartelin isteklerini hak olarak dünyaya takdim etmekteydi. İleride petrole ilgili oluşacak her şeye dönüp tekrar tekrar bu anlaşmanın gözüyle bakmamız gerekecektir.

Achnacarry Anlaşmasının dikkate değer bazı maddeleri şöyledir.

1. Madde: Gruplarca gelecekteki satış artışlarının hesap edilmesinde temel olarak 1928 yılının iş hacmi kabul edilecektir.
7. Madde: Petrol Endüstrisi bakımından mal oluşları ağırlaştırıcı her türlü tedbire karşı çıkılacaktır.(...)

Anlaşmanın tümüne ‘**as is prenciple**’ – halile bırakma prensipleri adı verilir. Anlaşmanın asıl amacı; fazla üretimi önlemek, yani petrolün elde kalmasını önlemektir. Dünya üretiminin tüketime eşit olması, dolayısıyla da fiyatların düşmesi önlenmeliydi. Kartel fiyat düşmesine

¹⁷⁶ a.g.e. sf. 190

¹⁷⁷ a.g.e. sf. 148

¹⁷⁸ a.g.e’den nakil. Hüsnü Cahit Yalçın, Yeni Ulus Gazetesi) sf. 195

¹⁷⁹ a.g.e. sf. 195-196

¹⁸⁰ a.g.e. sf. 148

sebeplere sebep olacak üretim artışını önleyecekti. Bu uzun anlaşmanın sadece birkaç cümlesini yazmakla yetindik yukarıdaki satırlarda.¹⁸¹

Birçok isim altında daha sonraki yıllarda kurulan yeni şirketler esas itibariyle karteli oluşturan şirketlerin bünyesinden doğmuş şirketlerdir. Yani bunlar tröstten ayrı değil, istendiği veya istedikleri zaman devreye soktukları kendi öz çocuklarıdır.

Tükenme Payı Denen Haraç

Özellikle “Tükenme Payı” adını taşıyan, hukuki hiçbir sebebe dayanmayan, Texaslı petrolcülerin ABD’nin hazinesini soymak için uydurdukları Amerika’da ve bazı yerlerde kabul ettirdikleri, inhisar durumunu kötüye kullanmaya, istismar etmeye yarayan bu kavram bizim kanunumuzda da kabul edilmiştir ve bunun oranı %27,5 olarak tespit edilmiştir. Bu da yabancı şirketlerin kârlarını ve transfer imkânını aşırı derecede çoğaltmıştır.¹⁸²

Türk vergi mevzuatında tükenme payı diye bir şey yoktur. Hukukumuzda olmayan, fakat 6326 sayılı Petrol Kanununun 112’nci maddenin 2’nci fıkrasında yer alan bu “Tükenme Payı” kavramı yıpranma payı ile ilgisi bulunmayan bir %27,5’dir ki, memleketin kaynağı tükendiği, ülke mağdur olduğu halde Türk devletine değil de aksine yabancı şirkete tükenme payı altında korkunç bir hissenin açıktan verilmesidir.¹⁸³

Türk devletinin petrol kaynağı tükendiği halde devlete değil de yabancı şirkete verilen hissedir. Amiyane tabiriyle haracın dolandırıcılık biçiminde alınan şeklidir bu” TÜKENME PAYI” denen ucube. Bu aynen şöyle demektir; evimize misafir ettiğimiz adamın, mutfağımızdaki, kilerimizdeki erzakı yemesi, erzak tükenince de bizden “ Bak erzak azaldı, tükendi, bana bunun karşılığında tazminat ver” demesidir. Bu nasıl bir gaflet ve aymazlıktır ki, bu kanun, özellikle de bu madde kabul edilmiştir? Bu Petrol Kanunu hazırlayanın kim olduğu belli. Türk değil. Fakat bu kanunu kabul edenler Türktüler!¹⁸⁴

Aynı kanunu Amerikalılar savaştan mağlup çıkmış İtalya’ya kabul ettirememişlerdi. Amerikalıları bürokratik yollarla oyalayıp 1953 ve 1956 yıllarındaki çıkardıkları kanunlarla İtalyanlar petrol arama hakkını devlet şirketi ENİ’ye tanıdılar, ülkelerine de büyük bir ekonomik ve sosyal sıçrama sağlamışlardı.

Max Ball’ın Yaptığı Petrol Kanununun Kapütülatif Tuzak Maddeleri

O zaman yürürlükte bulunan Anayasanın 130. maddesi ve Petrol Kanununun 1. maddesine göre “ *petrol kaynakları devletin hüküm ve tasarrufu altındadır ve bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir*” hükümleri vardı. Dolayısıyla bu hak ve görev Anayasa ile devlete verilmekteydi. Petrol şirketleri petrol kanuna Anayasanın 130’.maddesinin, yani yer altı kaynaklarının devlet eliyle işletilebileceğinin konulmasına karşı çıkmışlardır.¹⁸⁵

114. madde ise yabancı şirketlere her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olarak ham petrol ve işlenmiş petrol ürünlerini dışarıya çıkarma (ihraç etme) yetkisini tanımıştır.¹⁸⁶

¹⁸¹ **Bir Damla Kan Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf 118- 121**

¹⁸² **Türkiye’nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol. Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965 sf. 30**

¹⁸³ **Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 165**

¹⁸⁴ **Türkiye’de Petrol Sorunu, TMTF Yayınları, 1965, Nebioğlu Matbaası, sf. 31**

¹⁸⁵ **Türkiye’nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965 sf. 19**

¹⁸⁶ **Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol –Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş-Yazarlar, Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M.**

6326 sayılı Kanunun **52. maddesi** milli petrol şirketimiz TPAO'ya arama alanı, sayısı ve yüzölçümü bakımından kısıtlamalar getirmiştir. Bir arama bölgesinde 8 arama ruhsatı ve bir bölgede en çok 400.000 hektar sınırı koymuştur.¹⁸⁷

Türkiye'de o zamanlar 8 petrol bölgesi bulunması göz önüne alındığında tüm Türkiye genelinde her şirketin alabileceği ruhsat sayısı ancak 64 tanedir. Bu da 8x 400 bin hektar demektir. Yani bu alan dışındaki ülke toprakları milli şirket TPAO'ya, dolayısıyla da Türk milletine yasaklanmıştır.

74. madde ise daha önce 8 arama ruhsatı ve 400 bin hektar olan arama iznini, İŞLETME ALANI söz konusu olduğunda 150 bin hektar ile sınırlandırmıştır. Bu demektir ki bir bölgede TPAO 150.000 hektarın üzerinde petrol bulmuşsa, fazlasını yabancı şirketlere devredecektir.¹⁸⁸ Bir bölgede en fazla 400.000 hektarın imtiyazı alınabilmekte, milli petrol şirketi imtiyaz sahibi olduğu bir bölgenin, yani 400.000 hektarlık bir bölümün tamamında petrol bulmuş olsa bile, işletme sahasını 150 bin hektara indirmeye mecburdur. Buna göre devlet kendi petrollü bölgesinin 2/3'sinden vazgeçmek mecburiyetindedir. Bu nasıl iştir ki, bu kanun, bir bölgede milli petrol şirketimizin elinde bulunduracağı toplam işletme sahasının 150 bin hektarı geçemeyeceğini öngörmüştür. Bu nasıl iştir ki sahanın geriye kalan 250.000 hektarlık bölümünü terk etmeye mecbur edilmektedir. Petrol Dairesi de bu sahayı herhangi bir yabancı şirkete kanunen vermek zorundadır. Bu hesaba göre 8 x 250.000 hektar daha TPAO'nun elinden çıkmak mecburiyetindedir. Bunun da pratik anlamı TPAO'nun tüm ülke çapında faydalanabileceği vatan sathı taş çatlaşa 8x 150.000 hektardır. Türk vatani 777 bin kilometre karedir. Milletın şirketinin kullanabileceği arazi de nerdeyse bir toplu iğne başı kadardır.

Muammer Aksoy Yön dergisinde, Milli Birlik Komitesi üyelerinden Suphi Kahraman'ın şöyle dediğini belirtmiştir: *"Bu hükmün varlığından bizi daha önce haberdar etselerdi, onu derhal kaldırırdık."* Muammer Aksoy Suphi Karamanı bu sözlerinden dolayı samimi bulduğunu söylemektedir. 1965 yılında Petrol Kanununun bu maddesindeki değişiklik için mecliste görüşmeler yapılmıştır. AP'li Enerji Bakanı ve arkadaşları değişiklikleri şiddetle reddetmişlerdir.

Bu kanunun iki ayrı özelliği daha vardır ki, ne anlamak ne de kabul etmek mümkündür. Garabetin ilki kanunun kabul edilmesiyle Erzurum ve Sivas bölgelerinde petrol aramak yasak edilmiştir. Diğeri de, her bölgede her şirkete ancak 8 arama ruhsatı izni verilmesidir. ABD senede 20000, Romanya 8000 delik deldiği zamanlarda biz her bölgede ancak 8 arama ruhsatıyla, kaç delik delebiliyorduk? !!

Petrol Kanununun **112. maddesi**, yabancı şirketleri, kanunun yürürlüğe girişini izleyen 25 yıl süreyle petrol işlemleri için gerekli gördükleri ve Petrol Dairesince de gerekliliğine katıldığı araçları "gümrükten muaf" olarak yurda sokabileceklerini belirtmekteydi.

Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 165

Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 165

¹⁸⁷ Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol –Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş-Yazarlar, Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M.

Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 166

¹⁸⁸ Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol –Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş-Yazarlar, Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M.

Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965sf. 166

6326 sayılı kanunun **16. maddesi** ise yürütme organının yetkilerini sınırlandırmış, aramaya, işletmeye ve rafineriye ilişkin verilmiş hak ve imtiyazlar konusunda karar alınmasına imkân bırakılmamıştır.¹⁸⁹

Bu kanunun bir diğer çok sakat maddesi de arama şirketlerinin zararının 10 yıl süre ile rafineri şirketleri kârlarıyla mahsup edilmesi hükmüdür. Kanunun bu hükmü Yabancı Şirketler tarafından bile bile, göz göre göre suiistimal edilmiştir. Yabancı şirketlerin devletten bin bir tafraya ve cakayla alıp sözde arama yapacakları yerlerin ruhsatlarını ve üzerindeki harcadıkları her kuruşu da Türk hazinesi de ödettirmişlerdir.¹⁹⁰

Max Ball'ın hazırladığı bu sömürge kanun taslağının hele bir **136'ıncı maddesi** vardı ki, Bu evlere şenlik bir maddeydi. Kanun maddesinin lafzı şöyleydi;

Madde 136: *“Bu kanuna göre verilmiş olan arama veya işletme ruhsatnameleri belge veya bunların muadil şekilleri, taallük ettikleri arama ve işletme sahalarına ve petrol ameliyelerine münhasır olmak üzere bu kanunun taraflara yüklediği mükellefiyet ve mecburiyetler ve tanıdığı haklar bakımından Cumhuriyet hükümeti ile petrol hakkı sahibi arasında olup meriyet müddetleri boyunca kusur olmadıkça, hüküm ve şartları ihlâl edilmedikçe veya tarafların karşılıklı rızaları bulunmadıkça değiştirilemez ve fesholunamaz.”*

“ 1954 yılında Demokrat Parti'nin sayıca üstün olduğu mecliste bu kanun adeta yangından mal kaçıran şekilde hızla geçirilmiştir” şeklinde tespitini yapan Prof. Muammer Aksoy bu konuyla ilgili olarak şöyle devam etmektedir. “ Bu yüzden bu kanunun her maddesinden şüphe etmek gerekir. Kaldı ki 136'ıncı madde tamamen bir kapitülasyon hükmüdür. Max Ball suçüstü yakalanmıştır. Sanılmasın ki bu sömürücü zihniyet sadece bir maddede, yani bir utanç ve rezalet maddesi olan 136'ıncı maddede çöreklenmiştir. Bu kanunun hükümleri sadece yabancı şirketlerin çıkarıdır.¹⁹¹

Petrol Kanununda bulunan “yabancı şirketlerin eveti olmadan bu kanunun değiştirilemeyeceği” ne ilişkin 136 madde kapitülasyondan da öte bir köleleştirici maddedir. Neyse ki bu hüküm daha sonraki yıllarda yapılan kanun değişiklikleriyle kaldırılmıştır. 136'ıncı maddenin öngördüğü hükümler zaman içinde ardı ardına kanunlaşmıştır. Bunlar yabancı şirketlere verilen mali imtiyazlardır.

Diğer yandan kanunda “Nizamname değişikliğine atıf yapılmak suretiyle “arama, işletme, rafinaj ve bunlara bağlı alınmış kararlar -ihlâl hakkı, vergi indirimi, aktifleştirme, tükenme payı vb.- gibi “müktesep hak” niteliğine ulaşanların değişmeyeceği ilkesi de yer almıştır.¹⁹²

Kanunun ilk halinin 2. maddesi de ; *“Bu kanunun maksadı Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının Özel Teşebbüs eliyle ve yatırımla (...) geliştirilip değerlendirilmesini sağlamaktır.”* Ayrıca Max Ball ön proje taslağına *“devletin petrolcülük alanında bir şirket kurmak suretiyle faaliyette bulunamayacağı”* şeklinde bir madde de koymuştu. Bir önemli özellik de Petrol şirketleri petrol kanuna, Anayasanın 130'uncu maddesinin, yani yer altı kaynaklarının devlet eliyle işletilebileceğinin konulmasına karşı çıkmışlardır.¹⁹³

İşin doğrusu, Max Ball'ın hazırladığı bu kanunun amacının Türkiye'de milli petrolcülüğü doğmadan öldürmek olduğudur.

¹⁸⁹ Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol–Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş-Yazarlar, Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 163

¹⁹⁰ Kamuran Erdim, Yön derg. (sf. 212) (MB1

¹⁹¹ Prof. Muammer Aksoy, Forum Dergisi sf. 193

¹⁹² Bir Damla Kan–Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş-Yazarlar, Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 162

¹⁹³ Prof. Dr. Muammer Aksoy, Petrol Baltalayan Enerji Bakanı AP’nin Zararlı ve Utandırıcı Politikaları, Ege Matbaası, Ankara 1965 sf. 18

Bu kanun Elit'in şirketlerinin Türkiye politikasının iskeletini ve anlamının ne olduğunu gözler önüne sermektedir. Amaç Türkiye'de petrol aranmamalıdır. Şirketler ise istedikleri kadar çok şirket olarak gelip her biri 8'lerden son derece fazla ruhsat sahibi olabilmekte ve petrolün üstünü kapalı tutabilecek kanuni serbestîye sahiptirler.

Ne yazık ki 63 milyon lira sarf ederek ilk defa petrolümüzü bulduğumuz, bugün de petrol zenginliğiyle tanınan Siirt bölgesinde TPAO kanun gereği 8'den fazla ruhsat alamamış, oysaki yabancı şirketler arasında 32 ruhsat almışlardır.¹⁹⁴

1 Doların 1 liradan biraz daha fazlaya satın alındığı devirde bu 63 milyon lira neredeyse 60 milyon dolardır. Devletin bütçesinin ancak 100-200 milyon dolar olduğu bu zamanda bunun ne büyük ölçüde bir servet olduğu anlaşılabilir

Türkiye hem kendi malına kendi sahip olamamış, hem de öz petrolünün çıkartılıp işlenmesini sağlayamamıştır. Mahrum olduğumuz sanayi Petro-Kimya sanayidir. Bunun yaratacağı zenginlik ve refahtan mahrum kalmıştır.

Kendi toprağından çıkaracağı ham petrol kadar miktarı dışarıdan ithal edip fazladan döviz ödeyerek milli servetini dışarı akıtmıştır. Kendi toprağından çıkacak petrolün burada işlenmesiyle ekonomiye gelecek hareket ve bunun bütün sektörlerde olumlu anlamda oluşturacağı domino etkisinden yani işsizliğin kalkmasından, yani yeni işyerlerinin açılmasından, yani halkının refahının artmasından mahrum kalmıştır ülke.

Gayet tabii olarak petrol mevzuunu kendine iş edinenler, daha da doğrusu vatanperver zevat, bu devirde yoğun mücadele vermişlerdir. Milli petrol şirketinin her bölgede 8 ruhsattan fazla almak istemesi ve bunun için de mecliste ve senatoda görüşmeler yapıldığı halde Demirel ve adamlarınca istekler kabul edilmemiştir.¹⁹⁵

Yukarıda kısmen bahsettiğimiz, ama açıklama yapmadığımız bir husus da kanunun getirdiği petrol aranmasına yasak olan bölgelerdir. Bu yasak bölgeler Erzurum –Sivas bölgeleridir Yani 3. ve 4. bölge. Halk arasında bir fısıltı haberi çıkarılmış ve petrol aranması yasak bölgeler sözde askeri yasak bölgeleri kapsamaktadır diye yayılmıştır. Hadi bu bölgeler yabancı şirketlere yasaklıdır. Bu anlaşılabilir. Fakat aynı bölgeler Türk devletinin petrol kurumuna da yasaktır. Bunun anlaşılır ve kabul edilebilir hiçbir sebebi yoktur. Bu kanunu hazırlayan yabancıdır. Meseleye bu açıdan bakıldığında olay anlaşılır olmaktadır. Bu sefer de kaçınılmaz olarak akla şu gelmektedir; bu kanunu kabul edenler nasıl Türklerdiler? Bu bir insanın kendi evinde kendisine birkaç odayı kullanmayı ve oralara girmeyi yasaklaması ve ayrıca diğer odaların kullanımı söz konusu olduğunda da gene kendisinin kiralayıp eline sopa verdiği bir adamı kendi evine polis tayin edip kendini bu adamın emrine ve keyfine tabii kılması demektir. Böyle bir uygulamanın akılla anlaşılması mümkün olmadığı gibi, vatan sevgisi duygusuyla da hiçbir şekilde kabili telif değildir.

Tabii senatörler, Halk Partili milletvekilleri ile birlikte Petrol Kanununun değiştirilmesi için millet meclisine teklif vermişlerdir. 1965 yılında kanunun bu maddesinin değiştirilmesi için mecliste görüşmeler olmuştur. Adalet Partili Enerji Bakanı ve arkadaşları bunu şiddetle reddetmişlerdir. Böylece Türkiye'nin kuzey doğusu yani Sivas ve Erzurum bölgesinin yasak kısımlarında milli petrol şirketimizin bir tek ruhsatname almasına bile razı olmamışlardır.

Max Ball'ın hazırladığı bu kanunun amacının Türkiye'de milli petrolcülüğü doğmadan öldürmek olduğu her haliyle çok açıktı. Yabancı şirketlerin yüzyılın başından beri uygulaya geldikleri politikaları ülkemiz dâhil her yerde aynı biçimli kanunların hazırlanmasını gerektiriyordu. Bir farkla, o da kim direnebilirse hakkını fazlalaştırabiliyordu. Bizim ülkemizde eksik olan işte buydu. O yüzden yabancı şirketler;

1. Tamamen Türkiye aleyhine kendi lehlerine bir kanun hazırlamışlardır. Bu yüzden bu kanun vatanını sevenlerce gayri milli olarak tanımlanıyordu.

¹⁹⁴ Türkiye'de Petrol Sorunu, TMTF yayınları, 1965 Nebioğlu Matbaası

¹⁹⁵ Petrol Davamızı Baltalayan Enerji Bakanı (A.P.'nin Zararlı ve Utandırıcı Politikası) Prof. Dr. Muammer Aksoy, Ege Matbaası, Ankara 1965 sf. 6

2. Milli şirkete her bölgede ancak 8 arama ruhsatı iznini vererek onun elini kolunu bağlamışlar, yabancılar ise kurdukları paravan şirketler vasıtasıyla aynı bölgede sınırsız imtiyaz alma imkânına kavuşmuşlardır. Böylece milli şirketi boğmuşlardır.
3. Vergi kaçakçılığına müsait maddelerle bir yandan vergi kaçırmışlardır.
4. Türkiye’de kasıtlı olarak petrol aramamışlardır.¹⁹⁶
5. Ruhsat verimlerinde yıllık bazda programlar takip edilmiştir. Programı tatbik edemeyen, şirketlerin ruhsatlarının iptali için yıllarca beklemek gerekmiştir.¹⁹⁷

Bir şeyi tekrar ederek bu bölümü sonlandıralım. Demek ki kapalı gözlerin görmesi için bir daha söyleyelim; 1) Türk milletine vatanının iki bölgesi tamamen yasaklanmıştır. (SİVAS-ERZURUM) 2)Tüm ülke sathında 8x400 bin hektara teorik olarak, gerçekte ise 8x150 bin, yani1200 bin hektara izin verilmiştir. 3)Milli şirket her bölgede ancak 8 delik delme ile kısıtlanmıştır.4)Yabancıların mutabakatı, doğru ve açık tabiriyle **izni olmadan** Türk milleti kendi toprakları üzerinde hiçbir tasarrufta bulunmamaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi 1973 yılında yapılan değişiklik TPAO’ya ayrıcalıklar getirirken, 1980’li yıllarda yapılan değişiklik ise TPAO ile yabancı şirketleri eşit duruma getirmiştir.¹⁹⁸ 20 Mayıs 1983’de yayınlanan 60 kanun hükmünde kararname ile TPAO, kurulması öngörülen petrol kurumuna tâbi bir bağılı ortaklık haline getirilmiştir.¹⁹⁹

Arama ve işletme ruhsatnameleri için hektar başına sabit miktarda ve her yıl yeniden belirlenen devlet hakkı ödenir. Üretilen petrolden, aynı ve nakdi olarak %12,5 oranında “devlet hissesi” verilir. Bu üretilen petrolün sekizde biridir. Bir diğer deyişle devlet petrol şirketlerinin ürettiği petrole sekizde biri oranında ortaktır.²⁰⁰

Birçok ülkede yüzde 1,5’den yüzde 24’e kadar değişen devlet hisseleri vardır. Dünyada bu hususta aşağı yukarı 140 değişik finansal uygulama bulunmaktadır.²⁰¹

Petrol Kanununda Yapılan Değişiklikler Ve Sektörle İlgili Çıkarılan Yeni Kanunlar

Max Ball’ın yaptığı kanunda ilk değişiklik Mayıs 1955 yılında 6558 numarayla yapılmıştır. Bu değişiklik 6326 sayılı petrol kanununun bazı maddelerinin tadili ve bazı maddelerine fıkralar ilavesi ile ilgiliydi. Aynı sene petrol nizamnamesi yayınlandı. TPAO böylece ilk ruhsatnameyi 15 Nisan 1955 yılında aldı. Aynı yıl 5 yabancı şirket daha ruhsat aldılar.²⁰² Zira aynı yıl 6558 sayılı kanunla da yabancı sermayeye büyük teşvikler verilmiştir.

6.6.1957 tarihinde 6326 sayılı kanunun ve bu kanunda daha önce değişiklik yapan 6558 sayılı kanunun bazı maddelerinin tadili ve bazı maddelerine fıkralar ilave edilmesi hakkında 6987 sayılı kanun kabul edilmiştir. Bu kanunun 2. maddesinin hükmü şöyle yapılmıştır; “*Bu kanunun maksadı Türkiye Cumhuriyeti Petrol kaynaklarının özel teşebbüs eli ve yatırımları ile süratle fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesinin ve bu maksada uygun olduğu nispette Türkiye dâhilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan ameliyatın aynı surette inkişafını sağlamaktır.*”²⁰³

¹⁹⁶ Kamuran Erdim, Yön derg. (sf. 212)inden aktaran. Bir Damla Kan–Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş-Yazarlar, Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 162

¹⁹⁷ D.E. Eylül 2003

¹⁹⁸ D.E. Eylül 2004, S. 47, sf. 37

¹⁹⁹ D.E. Eylül 2003, S. 35., sf. 25

²⁰⁰ Mesut Atalay, “Türkiye’de Petrol Aramacılığının Önemi Avrasya Dosyası, Bahar 2003, Cilt 9, S. 1, sf. 171-178

²⁰¹ Özer Atlan, D. E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 26

²⁰² D.E. Mayıs 2003, S.31, sf. 35

²⁰³ “Türk.Petrol Sorunu”, 1965, TMFF Yayınları, Nebioğlu Matbaası, sf. 32

Böylece “dışarıdan petrol getirip işlemeye ilişik tüm işlemler” de “Petrol Ameliyesi” sayıldı, Dolayısıyla bu husus da tıpkı topraklarımızda petrol arayıp çıkarılması faaliyeti gibi korumaya alındı.²⁰⁴

1973 yılındaki Petrol Kanunundaki değişiklik, Nisan ayında ve 1702 sayı ile Petrol Reformu adındaki kanunla yapılmıştır. Bu kanunun getirdiği önemli değişiklikler şöyledir;

- Petrol aranması ve işletilmesinde TPAO'ya öncelikler verilmiştir,
- TPAO'nun ruhsat alma kısıntıları kaldırıldı ve daha fazla sayıda ruhsat almaya yetkilendirilmiştir. Daha önce her petrol ruhsat sahasında, her şirket için 8 olan delik deşilme kısıtlaması 12 deliğe çıkarılmıştır.
- Şirketlerin arama ve işletme ruhsatları süreleri kısaltılmıştır.
- **Petrol komiserliği kaldırılmıştır. Petrol komiserliğinin yetkileri, ruhsatları verme, devlet ile şirketler arasındaki anlaşmazlıkları çözme, petrol ticaretini düzenleme şeklindeydi,**
- **Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, kaldırılan petrol komiserliğinin yerine kuruldu,**
- **Petrol hakkı sahipleri için özel vergilendirme rejimi kaldırıldı,**
- **Rafinaj faaliyetinde bulunma hakkı kamuya tanındı. Böylece de yabancı menşeli ham petrole dayanarak rafineri kurma hakkı kaldırıldı,**
- **Nispi tükenme payı kaldırıldı,**
- **Kur garantisi teşviki kaldırıldı.²⁰⁵**

Bu kanun tamamen milliydi. Her şeyine kendisi hâkim bir devlette çok faydalı olabilirdi. Fakat yakasını kaptırarak, dolayısıyla tüm kurumları emperyalizmin istismarına açık bir toplumda, milli petrolün her şeye rağmen hamle yapmasına yetemedi. Yurt içinde sayıları iyice azalmış olan, petrol aramaktan gayri her şeyi yapan yabancı şirketlerin de ülkeyi terk etmesine sebep oldu.

1979 Mart ayında 2217 sayılı ek yasa çıkarılmış, bunu 1983 yılının Mart ayında “Petrol kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve kanuna bazı maddeler ve fıkralar eklenmesi hakkındaki 2808 sayılı kanunun kabulü takip etmiştir. Petrol kanununun 13. maddesi “Karadaki üretiminin %35'lik ve denizdeki üretimlerinin de %45'lik kısmına ihraç hakkı” tanımıştır. Kalanı memleket ihtiyacına ayrılır hükmü getirilmiştir. Bu değişiklik 1980 yılından sonra Enerji Bakanı olan Serbülent Bingöl tarafından sağlanmıştır.

1980 ihtilalinden sonra kurulan hükümette Enerji Bakanı olarak görev yapan Serbülent Bingöl'ün İhsan Güven ile yakın mesaisi sonucunda kanunda bazı düzeltmeler yapılmıştır.²⁰⁶ 1989 yılında tekrar bir değişiklik yasası kabul edilmiştir.²⁰⁷

1994 yılı Kasım ayında 4046 sayılı Özelleştirme Kanununun 6. ve 116. maddeleri de değiştirilerek, daha sonraları vuku bulacak özelleştirme furcasının zemini iyice hazırlanmıştır.

Petrol Piyasası Kanunu

2003 yılının Aralık ayında 5015 sayılı “Petrol Piyasası Kanun” çıkarılmıştır. Bu kanunla ilgili olarak Türk özel petrol sektörünün önemli ismi Oyman Sayer kendisine bu kanunun taslağı

²⁰⁴ Damla Kan, Bir Damla Petrol–Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş-Yazarlar, Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 150

²⁰⁵ 12 Mart Hükümetleri ve Petrol Reformu Diye Budanan Yerli Petrolcülük”, Prof. Dr. M. Ültanır, D.E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 14

²⁰⁶ İhsan Güven, CHP Adana Milletvekili Atilla Başoğlu’na Mektup, 07.05 2003

²⁰⁷ “Türkiye’de Enerji Piyasası Düzenlemeleri Hızla Tamamlanıyor”, Ayfer Eğilmez, Petrol İşleri Genel Müdür Merkezi Yayınları 2002

ile ilgili sorulan soru üzerine; “(...)şimdi yeni bir petrol kanunu çıkarılıyor. Bunun petrol piyasası ile ne ilgisi var ?”²⁰⁸ diyor.

Dergi şöyle bir soru soruyor; “Yeni akaryakıt piyasası kanununda ülkemizdeki rafineriler için, çıkarılan yerli petrolü satın alma mecburiyeti kaldırılıyor. Sizce bu, üretimi olumsuz etkiler mi?”

Oyman Sayer'in cevabı; “ Bu çok hatalı bir görüş. Yapılırsa yanlış olur. Üretimi olumsuz etkiler ve daha beter durur. Bu kanunları son derece aceleyle getirerek çıkarıyorlar. Eğer Dünya Bankası'na bunları çıkaracağız diye taahhüt ettiler ise, samimi ve açık söylüyorum, hiç çıkarmasınlar daha iyi. (...)”²⁰⁹

Sayer'in bu cümlesi de açıkça gösteriyor ki, Dünya Bankası petrol tröstlerinin doğrudan menfaatini gözetken maşadır. Bu söz bile tek başına, ülkemizde politikaların uluslar arası kurumlar tarafından yürütüldüğünü gösteriyor. Genellikle gözden de kaçan bu gerçektir.

Bu taslakta;

- Yerli arama, üretim ve rafinaj geriletilmek istenmekte,
- Ham petrol ve petrol ürünlerinin ithalatı serbest bırakılmakta,
- Yerli ham petrolün öncelikle alınma zorunluluğu ortadan kaldırılmakla fiyatların serbest piyasada belirlenmesi sağlanmaktadır. Böylece akaryakıt ürünlerinin %60'lık bölümünün yerli rafinerilerden karşılanması mecburiyeti kaldırılmakta ve rafinerilerin yerli ham petrolü alma zorunluluğu tercihe bırakılmaktadır.
- Bu kanun ile rafineriler sadece rafineri faaliyetleri ile sınırlandırılmaktadırlar.

Bu yasa, Bayındırlık ve İskân Bakanlığının görev alanlarındaki yetkilerini Enerji piyasası düzenleme kuruluna devretmektedir.²¹⁰

Henüz bu yasa taslak halindeyken Dünya Enerji Dergisinin editörü Ültanır kanun taslağını hazırlayan bürokrasi için şu teşhisi koyuyor ve “(...) bu kanun görevdeki yetersiz bürokratlar tarafından hazırlanmış. Yaptıkları hataları, korkunç yanlışlıklar komedyası olarak görüyorum. Tasarıyı hazırlayanların, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını göremediklerinin ya da görmek istemedikleri kanısını da taşıyorum.(...)” diyor. Ancak yazılımdaki hukuk dilinin yanlışlıkları vahim” diyor ve yerli üreticiyi rafinerilerin insafına bırakmaktan, petrolün ihracına varıncaya kadar bir sürü ve eksikliğin olmasını da ayrıca vahim buluyor. “(...) ben bu sonucu Türkiye adına vahim buluyorum ve derin üzüntü duyuyorum. Bir bakanlık böyle bir tasarı getirmemeli, Başbakan hasta olsa da böyle bir tasarıyı yatağında imzalayıp TBMM başkanlığına göndermemeli”.²¹¹ diyerek devam ediyordu.

Aziz Karaman;” Bu kanun çıkarsa tam bir keşmekeş içerisine girilecek. Yani tam bir yönetim ve denetim keşmekeşi. Bu kanunu çıkartmak için telaş niye?”²¹² diyerek aynı kayguyu dile getiriyordu.

Yılmaz Öz ise Petrol Piyasası kanun ile ilgili olarak; “(...) tasarının gerek gerekçesinde ve gerekse ana metninde, sanki metin bir başka dilden tercüme edilmiş olması havasını taşıyormuşçasına, Türkçemizin kullanılmasında hatalar veya sapmalar yanında, ortaya atılan yepyeni sözcükler göze çarpıyor. Örnek olarak ihraç yerine “yurtdışına çıkarılma” ve ithal yerine “yurtiçine sokulma” denmiş. Bir diğer kelime ise “düzenekler”, bunun karşılığı “mekanizma” imiş.”²¹³ tespitini yapıyor.

Aynı panelde “57. Hükümetle başlayan ve ard ardına yüzlerce kanunun kabulü ve bunların hemen hemen mecliste hiç görüşülmeden, başkanın “kabul edenler, etmeyenler” sorusu akabinde neredeyse her dakika başına bir kanun kabulü akla kesinlikle bu kanunların dışarıdan dikte ettirildiğini ve kapalı kapılar ardında tercüme edildiklerini (zaten Türkçeleri de

²⁰⁸ D.E. Eylül 2001, S.11, sf. 27

²⁰⁹ D.E. Eylül 2001, S.11, sf. 27

²¹⁰ Ayfer Eğilmez, Petrol İşleri Genel Merkezi Yayınları 2002, “Türkiye’de Enerji Piyasası Düzenlemeleri Hızla Tamamlanıyor”

²¹¹ D.E., Temmuz 2002, S. 21, sf. 42

²¹² D.E., Temmuz 2002, S. 21.sf.42

²¹³ D.E., Temmuz 2002, S. 21, sf. 39

bunu gösteriyor) akla getiriyor ve akla yatkın olanı da bu zaten.”²¹⁴ şeklinde son derece isabetli görüşler dile getiriliyordu.

Bir başka sorumlu Mete Gürel de, sorumluluğuna daha yakışır biçimde ;”*Petrol Piyasası Kanunu çerçevesinde ürettiğimiz ağır petrolün fiyatı ve satın alma garantisinin mevcut sistemde eskiden olduğu gibi devam etmesi sağlanmalıdır. TPAO ve Türkiye’de arama ve üretim yapan şirketler açısından bunu çok önemli olarak görmekteydim. Bu sağlanmadığı takdirde hiç bir şirketin arama yatırımlarını ve üretim yatırımlarını ileriye dönük olarak sürdürme durumunda olacağını zannetmiyorum. Türkiye Petrolleri de bunu finanse edecek güçte olamaz. Çünkü siz satamadığınız petrol için niçin yatırım yapacaksınız? Bugün rafineri garantisi yoksa bugün satış garantisi yoksa ileriye dönük olarak 50-60 milyon dolarlık yatırımı yapıp herhangi bir petrol geliştirme ve üretim projesini gerçekleştirir misiniz?*”²¹⁵ diyordu.

Bu itirazlardan birini de eski genel müdürlerden Özer Atan şöyle diyerek yapıyor.” **Petrol piyasası kanununun en önemli (yanı) yerli üretimin Türkiye’deki rafinerilerce satın alınması mecburiyetini ortadan kaldırıyor olmasıdır. Bu kanunu yazarlar, yerli üretimin özelliğini nazarı itibara almak mecburiyetindedirler. Türkiye’deki rafineriler yabancı olsun, yerli olsun, ne olursa olsun, bu yerli çıkan petrolü değerlendirmek mecburiyetindedir; yerli çıkan petrolün özelliği vardır, bunu da bu şirketler taşıyabilmelidir, araya başkası girmesin. İki tane boru hattı vardır Türkiye’de, bütün problemde ondan çıkıyor. Şu anda ikisini de BOTAŞ işletiyor. BOTAŞ özelleşecek diye, bir sürü şeyler söylüyoruz. Doğudaki çıkan petrol nasıl güneye inecek? Başka boru hattı yok.**”²¹⁶

2001 yılında Dünya Bankasının politikalarına göre hazırlanan Enerji Piyasası Yasaları olan Elektrik, Doğalgaz piyasası Yasaları ilgili hiçbir kurum ve kuruluşta tartışılmadan TBMM’den hızla geçirilerek yasalaştırılmıştır. Türkiye’de enerji sektöründeki politikalar İMF ve Dünya Banka’sının yönlendiriciliğinde ve bu kurumların açtıkları kredi anlaşmalarıyla, sözde reform adı altındaki tanımlamalarla yürütülmektedir.

Adı edilen kanunlar, petrolcülükte upstream denilen arama ve üretimle ilgili faaliyetleri ve downstream denilen pazarlama, rafinaj vs. gibi faaliyetleri ikiye bölmüşlerdir.²¹⁷

2002-2003 yıllarında ardı ardına çıkarılan “ Enerji Piyasasını Düzenleme”, “ Petrol Piyasasını Düzenleme”, “ Doğal Gaz Piyasası” kanunları bir seri düzenleyici kurullar yaratmıştır. Petrol, doğalgaz, elektrik enerjisi olsun, yapılan bütün kanunlarda yatay ve dikey entegrasyon konusunda çok ciddi kısıtlamalar getirilmiştir.

Kanunun; “Her lisans grubu ile ilgili olarak(...) lisans kapsamında olsun veya olmasın piyasa ile ilgili faaliyetlerin yönlendirilmesi, gözetimi ve denetimi ile benzeri konularla ilgili usul ve esaslar kurumca çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir” hükmü kuruma piyasayı yapma görev ve salâhiyetini de vermektedir.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunu bir nevi patron haline getiren bir diğer kanun maddesi de; “Petrol piyasasını ilgilendiren özelleştirme işlemlerinde kurum görüşü alınır (...) yeni lisans verilmesi veya lisansın tadile edilmesi işlemi herhangi bir işleme gerek olmaksızın kurumca yapılır” şeklindeki düzenlemedir. Oluşturulan Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu; “Kurum bu kanunda tanınan yetkiler dâhilinde (...) faaliyetin yürütülmesine ilişkin ÖZEL şartların belirlenmesi konularında düzenlemeler yapmaya yetkilidir” hükmü ile patronlar patronu durumuna getirilmiştir.

Türk halkının yüksek sezgisi, kendine idam fermanı olan bu yasaları “15 günde 15 yasa” diye adlandırmıştır.

²¹⁴ D.E., Temmuz 2002, S. 21, sf. 40

²¹⁵ Mete Gürel D.E. Haziran 2002, S. 20

²¹⁶ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 42

²¹⁷ D.E. Temmuz 2002, S. 21, sf. 29

Bu yasa ile petrol ürünleri tam serbestlik bularak satılacaktır. Daha önce yapılan birçok tasarrufla milli petrolcülük iyice budanmıştı. Artık son rötuşlar yapılır gibi bir hal vardır. Petrol Piyasası Kanunu ile ham petrol ve doğalgazın üretim aşamasından sonraki süreç olan, rafinaj, stoklama, boru hatlarıyla taşıma, akaryakıt toptan satışı, bayi satışı gibi hali hazırda kısmen kamunun üretim ve denetiminde olan faaliyet alanları tamamen özel şirketlere devredilecektir. Devlet adına bu işlemlerin izin, denetim ve düzenlemesini yürüten Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tamamen devreden çıkarılarak yetki ve yönlendirme, kamusal anlayışı gütmeyen daha doğrusu tam tersine Elit'in sektörü kontrol ve emri tatbik yeri olan Petrol Piyasası Düzenleme Kurulu'na verilecektir.

Petrol Piyasası Kanunu ile ham petrol ve ürünleri serbest bırakılmış, rafinajda devlet tekeli kaldırılmış, akaryakıt fiyatları önce serbest sonra da otomatik fiyatlandırmaya geçilmiştir.

Türkiye Petrolleri açısından, Türkiye'de, rafineri, dağıtım şirketi, bayi ve üreticiden oluşan bir zincir olmadığından ithal petrole sahip olan, hem dikey hem de yatay şekilde entegre yapılara sahip uluslar arası petrol devleriyle rekabet edilemez bir durum ortaya çıkmıştır.

Ruhsat alanlarının genişletilmesi, ruhsat sayısındaki sınırlamaların kaldırılması, geçmiş yıllardaki milli şirkete sınırlama ve arama yasakları koymakla birleştirildiğinde bunu dünya hâkimlerinin şirketlerinin lehine "Ruhsat Tekelleşmesi" değil, resmen ülkenin yeraltını onlara peşkeş çekmek olduğu anlamına geldiği anlaşılacaktır.

Türkiye'de üretilen yerli petrolün rafinerilerce öncelikle alınması zorunluluğunun bu kanununla ortadan kaldırılması, TPAO'nun depolama ve boru hatlarına sahip olmamasından dolayı depolama ve ihraç etme şansı olmayacaktır. Böylece TPAO, arama, üretim, taşıma, rafinaj, dağıtım ve pazarlamadan oluşan dikey entegre (bütünleşmiş) yapıdaki yabancı petrol şirketleri ile eşit güçte olmadığı halde, eşit uygulamaya tabi tutulmaktadır. Sözde bu kanun Türk kanunudur. Üretilen ham petrol ya çok ucuza gidecek ya da hiç satılmayacaktır. Sonuçta ulusal kamu şirketi TPAO zayıflatılacak ki bu da TPAO'nun ekonomik olarak yabancı şirketlerle rekabette zorlanması ve bitirilmesidir... Sonunun ne olacağı malum.

Petrol Piyasası Kanunu, Petrol piyasası Kurumuna; Enerji Grubunun (Rafinaj, İşletme, Umumi depolama, İletim),Dağıtım Grubunun(Akaryakıt Toptan Satışı, Bayilik),ve Hizmet Grubunun (Hizmet Sağlama, Tesis ve Proje Yüklenimi, Tesis Kontrollük Yüklenimi) faaliyetlerinin her birisi için lisans verme yetkisi getirilmiştir.

Yerli petrol ve doğalgaz üretiminde " memleket ihtiyacı "için kullanım ve paylar kalkıyor. Üretici tüm üretimini yurtdışına satabiliyor. Petrol hakkı sahipleri, ürettikleri petrol ile ithal etmiş bulunduğu malzemeyi, her türlü ihraç vergisi ve resimlerden muaf olarak ihraç edebilecek. Bunun yanında, ithal edilmek zorunda olunan sondaj, üretim, araştırma vs. malzemelere uygulanmakta olan muafiyet de kaldırılıyor.

Yabancı şirketlere, belli oranda Türk mühendis ve işçi çalıştırma, eğitim, staj zorunlulukları da kaldırılıyor.²¹⁸

Taslak petrol piyasasını, 1- petrol arayan 2- çıkarana 3- rafine eden 4- rafinelere ulaştıran 5- depolayan 6- dağıtana 7- ithal eden gibi birçok parçaya bölerek, büsbütün içinden çıkılmaz bir hal yaratmaktadır. Buna göre, petrol arayıp çıkarana ve malını rafineriye getirenin akıbeti 19. madde ve civarındaki maddelere göre şöyledir: Rafineri bilhassa derinden çıkan yüksek maliyetli, değişik gravitelerdeki petrolü, bu taslağa göre almama mazeretine sahiptir. Eğer almaya niyet ederse ithal petrole göre, pahalı olan yerli üretim petrol için devlet, aradaki farkı ödeme garantisini vermektedir. Aksi takdirde bu petrolün rafineriye girme şansı yoktur. Şimdiki haliyle de bu Türk petrolünün hiç şansı yoktur demektir.

Başka bir deyişle pahalıya mal olan rafine edilmiş petrolün yeknesak graviteli olmaması sebebiyle ve pahalı olacağından satış imkânı olmadığı beyanı halinde devlet ucuz ithal petrol

²¹⁸ 07.02.2002 Milliyet Gazetesi serpil Yılmaz

fiyatı bazına göre aradaki farkı bu madde gereğince yine ödemeyi taahhüt etmektedir. Bu da devletin bir diğer yönden devamlı zararı demektir.

Gene aynı kanuna göre, akaryakıt dağıtım şirketleri bayii açabilirken, RAFİNERİLER ne dağıtım şirketi ne de bayii açma iznine sahip değildir.

Ayrıca bu kanun dağıtım şirketlerinin (BP, Shell vs) %40 ile sınırlı ithalatlarını tamamen serbest bırakmaktadır. Yabancı şirketler istedikleri her yerde tesis yapabileceklerdir.

TAGBİS Başkan Vekili Rasih Arbay, hazırlanmakta olan tasarının çeviri olduğunu, Türkiye'nin genel çıkarları göz önüne alınmadan kaleme alındığını söylemiştir.²¹⁹ Yukarıda belirttiklerimiz o devir gazetelerde yayınlanan beyan ve değerlendirmelerdir.

Doğalgaz Piyasası Kanunu

Doğalgaz Piyasası Kanunu ile doğalgaz sunumu zorunlu kamu hizmeti dışına çıkarılmış ve böylece doğalgaz ithalatının ve boru hatlarının ve taşımacılığının özel şirketlere devri mümkün olmuştur. Mavi Akım vs. skandallarına bu çerçeveden bakmak gerekir. Türkiye'de her kes artık öğrendi ki, doğal gazın satın alındığı ülkelerle yapılan fiyat anlaşmaları gizlidir. Halk hiçbir türlü bu anlaşmaları öğrenmemiştir, öğrenemeyecektir. Yapılan anlaşmalarla ülke ihtiyacından fazla gaz alınması için yükümlülük altına girilmiştir. Dünyada doğalgaz üreten ülkelerin bile yapmadığı şeyi ülkemiz yapmış ve doğalgazdan elektrik üretimini %55'in üzerine çıkartmıştır.

Devrin Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz ve o devir Enerji Bakanlığını mekân edinmiş ANAP ileri gelenleri hakkında inanılmaz söylentiler çıkmıştı. Hatta ilerleyen günlerde de İçişleri Bakanlığı operasyonlar düzenleyip soruşturma açmıştı bu konuda. 2010 yılına geldiğimizde öğreniyoruz ki; devrin Başbakan Yardımcısı **Mesut Yılmaz**, bu davadan zaman aşımından dolayı berat etmiş. Bu çok garip bir iştir. Hadi davanın cezası ilgilendiren tarafını bir yana bırakalım. **Ama şeref davasının zaman aşımı olur mu?**

2007 Yılında Meclise Getirilen Sondan Bir Önceki Petrol Kanunu. Bir Harakiri Denemesi mi?

Son Petrol Yasası 17 Ocak 2007 günü ve 5574 sayılı TBMM'de kabul edilmiştir. Onay için Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'e sunulduğunda, onun tarafından vakit geçirmeden veto edilmiştir. Veto gerekçesi ise kanunun Türk ulusunun çıkarlarına aykırı olması yüzündendir.²²⁰

Bu çıkarılan taslaktan önce , bilindiği gibi - 6326 sayılı petrol kanununun 2'nci maddesi geçmişte "**Petrol kaynaklarının milli menfaatlere uygun olarak .... aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini** " amaç olarak görmüştür. Bu bağlamda 13. maddenin birinci fıkrası şu hükmü içermekteydi:"Petrol hakkı sahipleri, 1 Ocak 1980 tarihinden sonra keşfettikleri petrol sahalarında ürettikleri ham petrol ve tabii gazın tamamı üzerinden, kara sahalarında % 35'ini ve deniz sahalarında %45'ini ham veya mahsul olarak ihraç etme hakkına sahiptirler. Geri kalan kısım ile 1 Ocak 1980 tarihinden önce bulunmuş sahalardan üretilen ham petrol ve tabii gazın tamamı ve bunlardan elde edilen petrol mahsulleri memleket ihtiyacına ayrılır."Bilindiği ve daha önceleri belirtilerek dikkat çekildiği gibi bu hüküm 1983 yılında çıkarılan bir yasa ile Petrol Kanunu bünyesine dâhil edilmiştir.

"78'inci maddeye göre üretilen petrolün veya doğal gazın %12,5'üçü Devlet Hissesi olarak alınır, 95'inci maddeye göre de, petrol ve doğalgaz sahaları işletenlerin ödeyecekleri gelir vergileri kesintileri toplamı %55'i geçmeyecekti. "

²¹⁹ 11.03.2002 Cumhuriyet Gazetesi Işık Kansu

²²⁰ Yeni Çağ Gazetesi. 14. 02. 20007

6326 sayılı kanunun maddelerinden birisi “*talebin milli menfaatlere uygun olması*” idi bilindiği gibi. Bu madde 2007 yılında kabul edilen yasadan çıkarılmıştır. Bu ölçünün kaldırılmasıyla ülke yararını gözetme anlayışından vazgeçilmiştir. Yasanın hiçbir maddesinde ulusal çıkarların korunmasına yer verilmemiştir

Eski kanunun bir diğer maddesi” *Yabancı devletlerin doğrudan doğruya veya dolayısıyla idaresinde etkili olabilecekleri şirketler ile yabancı bir devlet için veya yabancı bir devlet namına hareket eden şahıslar, petrol faaliyetinde bulunamazlar, mülk edinemezler, tesis kuramazlar.*” idi. Bu hüküm de yasadan çıkarılmıştır. Böylece yabancı devletler önündeki tüm stratejik öneme haiz konular, bir nevi yabancı devletlerin sonsuzca tasarrufuna açılmıştır. Kısaca” Yabancı devletlere hiçbir engel yok” denilmiştir.

“Bu kanun ulusal çıkarlara aykırıdır” diye başlayan Cumhurbaşkanı Sezer devamla, “stratejik öneme sahip bir ürün konusunda yabancı devletlerin belirleyici olmasının önündeki engeller kaldırıldığı için ulusal güvenlik yönünden yaratılan risk daha da artmaktadır. Bu da ulusal güvenlikle bağdaşmaz Düzenlemenin haklı dayanağı bulunmamaktadır.” demektedir.²²¹

Bir diğer TPAO ile ilgili olarak tasarıya eklenen madde, artık devlet adına petrol arama ve üretim faaliyetlerinde bulunma hakkını kaldırılmıştır. Hâlbuki bu maddenin Türk Petrol Kanununa konması için 60’lı yıllarda ne zorlu mücadeleler verilmişti. Artık Türk devleti topraklarını işleme hakkından yoksun bırakılıyor, daha doğru ve düzgün deyimiyle Türk Devletine kendi topraklarında tasarruf hakkı yasaklanıyor. Bu hakkın devletin elinden alınmasıyla da TPAO’nun özelleştirilmesinin önündeki engeller de tamamen kaldırılmış oluyor.

6326 sayılı yasanın son değiştirilmesinden önceki metinde TPAO’nun diğer şirketlerden daha fazla arama ruhsatı alabilmesine izin veren madde de bu tasarı ile kaldırılmıştır.

TPAO ile ilgili olarak alınan bir diğer önemli karar da; üzerinde arama veya işletme hakkı bulunmayan bir sahanın, müzayedeye çıkmadan önce, TPAO’ya teklif edilerek, TPAO’ya işletme ruhsatının verilmesine dair yasadaki maddenin kaldırılmasıdır. Böylece kuruluşunun yabancı şirketler karşısında gözetilmesi tamamen kaldırılmıştır.

Yabancı şirketlere hiçbir sınır koymadan, her türlü ve her faaliyette bulunma hakkı ve ürettikleri petrolün üzerinde sınırsız bir tasarruf hakkı tanınmıştır. Petrolün tamamını sınırsızca ihraç edebilirler. Yabancı şirketleri hiçbir şekilde petrolün ülke içinde kullanılmasına mecbur edebilecek bir müeyyide kalmamıştır. Memleketin ihtiyacı kavramı sözlüklerden silinmiştir böylece. Yasa’da, ülkemizde üretilen petrol ve doğalgazın bir bölümünün, ulusal güvenlik ve ulusal çıkarlar gereği ülke gereksinimi için ayrılmasını zorunlu kılan bir kurala da yer verilmemiştir.

Bu Anayasamıza aykırıdır. Ülkemizde üretilen petrolün yarısından fazlasının ülke gereksinimi için ayrılmasına ilişkin kural 1983 yılında 6326 sayılı kanuna ilave edilmişti. Buna sebep Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Türkiye’ye uygulanan uçak yakıtı ambargosu idi. Stratejik önemi bu kadar yüksek olan petrolün, tümüyle dış satım konusu yapılabilmesini olanaklı kılan düzenlemelerin ulusal güvenlik yönünden risk taşıdığı ortadadır. Yasada, ülke gereksinimi için pay ayırmama, ülkeyi tümüyle uluslar arası şirketlerin ya da yabancı devletlerin kararına bırakmak anlamına gelir.

Ulusal çıkarların korunacağına Yasa’da açıkça düzenlenmemiş olmasının, devlet organlarının, kamu kurum ve kuruluşlarının ve kamu görevlilerinin Anayasadan kaynaklanan yükümlülüklerini ve görevlerini ortadan kaldırmayacağı açıktır. Bu organ, kurum, kuruluş ve görevliler, tüm eylem ve işlemlerinde ulusal çıkarları önde tutmak zorundadırlar. Petrol ve doğalgaz gibi stratejik önemi çok yüksek ürünler söz konusu olduğunda devlet sorumlularının yükümlülüğü de artar.

²²¹ 07.02.2007 Yeni Çağ Gazetesi

Şirketlere büyük alanlarda işletme ruhsatı alabilme hakkı ortaya çıkmış, işletme ruhsat süreleri 20 yıldan 30 yıla çıkarılmıştır. Bu taslak ile ülkemiz, yalnızca kara ve denizler olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştır. Ruhsat alanları karada 100. 000 denizde ise 1.000.000 hektara, ruhsat süreleri de karada 5, denizde 8 yıla yükseltilmiştir. Ruhsat sayısına hiçbir sınırlama getirilmemiş, tek bir uluslar arası şirketin veya yabancı devlet şirketinin bütün ülkeyi kapsayacak alanda tek başına ruhsat sahibi olmasının önü açılmıştır.

Oysaki eski Petrol Kanuna göre karada arama 4 yıl, ilk uzatma 2yıl, ikinci uzatma 2 yıldır. Denizlerde arama 3 yıl, 2'inci uzatma ise tekrar 3 yıl idi.

Üretim söz konusu olduğunda kara ve denizlerde üretim 20 yıl, ilk uzatma 10, ikinci uzatma da 10 yıldır. Kanunda zikredilmesi gereken bir konu da, ilk araştırma döneminin 3'üncü senesi sonuna kadar en az bir kuyu açmak zorunluluğunun bulunmasıdır. Ayrıca da bölgesel sondaj mükellefiyeti başladığı andan itibaren, bir kuyunun tamamlanmasını takip eden altı ay içinde o bölgede yeni bir kuyunun sondajına başlamak mecburiyeti vardır. İşletme ruhsatnamesinin süreci 20 yıldır ve bu süre iki kez 10'ar yıllığına uzatılırdı.

Fakat kanunun 12. maddesindeki ;"Rafinericiler ham petrol temininde Türk menşeli petrole öncelik tanınır (...).Türk menşeli olup uygunluk kriterini karşılayan ham petrol teklifleri, fiyat uyumsuzlukları dışında reddedilemez." Hükmü ülke için itici güç idi. Eski kanunda bir de Türk çalışanlarına eğitim ve öğretim programları yapılması vardı. Ayrıca Türk çalışanlar toplam çalışanların %25'inden az olmamalıydı.

1954 senesinde, hiç petrol bulmamak asıl gaye olduğu için, bu yüzden de her şirkete gayet has olarak ancak 8'er ruhsat hakkı verilirken, şimdi çok cömert davranılmış ve ruhsat sayısına hiçbir sınırlama koyulmamıştır. Öyle ya, ilk kanunda devlete bile 8 ruhsat verilirken, politika hiç petrol bulmamaktır. Atilla İlhan'ın sözünü ettiği raporda belirtildiği gibi 2000' yıllar artık gelmiştir ve Türkiye'deki petrol de çıkarılmalıdır. Görülen de açıkça odur. Tek bir tröstün, öyle anlaşılan BP'nin Türkiye'nin tamamına ruhsat olarak el koymasına artık hiçbir engel yoktur. Eee artık bu devir başka bir devirdir. Raporlarda yazıldığı gibi!

Arama ruhsatlarından hektar başına alınan devlet hakkı geliri tamamen kaldırılmıştır.

Taslakta devlet hissesi adı altında; karadaki küçük rezervlerden hemen hemen hiç hisse alınmayacağı belirtilerek, ancak günlük 5 bin varilin üstünde %7,5, günlük 10 bin varilin üzerinde de %10, denizlerdeki rezervlerden ise günlük 100 bin varilin üzerinde %7,5, günlük 150 bin varilin üzerinde %10 hisse alınacağı bildirilmektedir.

Ham petrolden alınan %12,5'lik devlet hissesi oranı, günlük üretim miktarına göre kademeli olarak %1'e kadar indirilmiştir. Ülke geliri, şirketler lehine, fakat millet aleyhine %75 oranında azaltılmıştır.

Bundan gayri olarak devlet denizlerde değişik derinliklere göre alacağı vergilerden %40 ile %10 arasında değişen miktarlarda da feragat etmektedir

Yasanın devlet hissesini düzenleyen 19'uncu maddesi, üretilen ham petrolün %2-12, doğalgazın %3- 12 arasında kademelendirilen oranlarda devlet payı alınmasını öngörüyor. Bu düzenlemeyle üretilen ürünlerdeki devlet payını düşürüyor. Dünyada birçok ülkede, yüksek olan devlet payını daha da yukarıya çekmek için uğraş verilirken, Türkiye'de bu oranın %2'ye, kimi durumlarda %1'e kadar düşürülmesi haklı bir nedene dayanmıyor. Bu nedenle, yasanın devlet payı tutarının düşürülmesine neden olacak 19'uncu maddesindeki düzenleme ulusal çıkarlar ve kamu yararı ile bağdaşmamaktadır.

FEDERASYON HAZIRLIĞI

Yasasının 19'uncu maddesinin son fıkrasında, 'karalarda elde edilen devlet hissesinin %50'si işletme ruhsatının bulunduğu ilin il özel idaresinin hesabına aktarılır düzenlemesine yer verilmektedir.

Yasa ile kimi özel idarelere petrol ve doğalgaz ürünlerinden alınan devlet payının yarısının aktarılması, idarenin bütünlüğü ilkesiyle bağdaşmayacak sonuçlar doğuracak niteliktedir. Düzenleme, doğal kaynaklar üzerindeki bölgecilik akımlarını besleyecek ve tekil devlet yapısına zarar verecektir. Ülke kaynakları ulusun tümüne aittir. Karada elde edilen ve tüm

ulusa ilişkin olan petrol ve doğalgaz üretiminden alınan devlet payının yarısının, öteki bölgelerin ve illerin gereksinimi ve devletin mali kaynaklarının, kimi koşullarda yurdun tüm bölge ve illerinin kalkınmasında kullanılması gerektiği göz ardı edilerek, doğrudan bir ya da birkaç ile özgülmesi makul ve adil bir çözüm olarak görülemez.

Ayrıca kanun taslağındaki 16 APİ gravitesinden az olan petrolden de %50 oranında daha az devlet hissesi alınacağı belirtilerek, devlete gidecek paydan ciddi bir kısıntı da böylece gerçekleştirilmiştir

Son kanun tasarısına, Türkiye Petrollerini her şeyiyle yabancılara teslim etme yasası da diyebilirsiniz.

Arslan Bulut Yeni Çağ Gazetesindeki köşesinde ardı ardına birçok ve önemli yazılar yazıp şöyle sıralıyordu;

“17 Ocakta çıkan kanunun ardından 19 Ocakta Hırant Dink cinayeti işlendi. Bu ortamda petrol yasasına basında Melih Aşık, Erol Manisalı, Türkel Minibaş gibi birkaç kişinin dışında kimse itiraz etmedi. Birakin itirazı, haberi bile yayınlamadılar.”

Yazar Cumhurbaşkanı Sezerin kanunu eleştirisini köşesine taşımıştır. *” Yasanın 19. maddesinin hükümleri ile 22. 02. 2005 günlü, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Yasası ile tekil devlet modeli yerine , ‘idari vesayet ‘ zayıflatılarak ‘ yerel ‘ağırlıklı devlet modeline geçilmesine olanak sağlanmış, yetki genişliğine dayanan güçlü merkezi devlet yerine, görev ağırlığına dayanan güçlü yerel yönetimlere yer verilmiş, il özel yönetimleri, mali ve idari özerkliğe kavuşturularak merkezi yönetimin denetim ve gözetimi kaldırılmış ya da zayıflatılmıştır”.*²²²

Aynı yazar bir diğer yazısında ;*”yasada petrol aranacak yerler dahi belirtilmemiş. Her yerde, ormanlarda yerleşim yerlerinde dahi petrol aranabilecek.”* diyor;

-Petrol işletmeleri, işçilerini yasal kısıtlamaya tabi olmadan yurt dışından getirebileceklerdir.

-Kabotaj yasası değiştirilmiş, sadece Türk gemilerine mahsus olan sahillerde nakil yetkisi petrol işletmelerine de verilmiştir.

- Bakanlar Kurulu “bir milletler arası anlaşmaya dayanmaksızın “Türkiye üzerinden “transit bir boru hattı” geçmesine karar verebilecektir.

- Bir işletme ruhsatının süresi en çok 40 yıldır. Yeni yasada, bu süre kısıtlaması da kaldırılmıştır.

Böylece Türk petrolleri üzerindeki hakları, süre ve yüzölçümü bakımından kısıtlayan ve tekelleşmeyi önleyen hiçbir yasal engel kalmamıştır.

AKP Adana Milletvekili Atilla Başoğlu, yasanın pek çok maddesine sadece karşı çıkmakla kalmamış, Komisyondan geçen metne muhalefet şerhi de koymuştur. Birçok konuyu sıralayarak karşı çıkan Başoğlu ayrıca Türkiye’de çalıştırılacak **yabancı personelin ilgili yasalara tabi olma** koşulunun kaldırılmasına da itiraz etmiştir. *‘Bir de bu arada TPAO’nun tasfiyesi öngörülüyor. Bu durumda bırakın o petrol toprağın altında kalsın,’* diye itirazda bulunmuştur.

Vatanını seven her kesimden tenkitler yükselmiş, CHP Milletvekili Emin Koç *“ABD silahla, işgalle Irak’ta gerçekleştirdiği durumu Türkiye’de yasayla gerçekleştirmiştir. ABD’nin Irakta çıkardığı Petrol yasasıyla, Türkiye’de çıkan Petrol Yasası neredeyse tıpa tıp birbirine benziyor. Bu Türk toplumuna yapılan çok büyük bir ihanettir.”* demiştir.

CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan tv tartışma programında; *“Bu yasa bir talan yasasıdır. Yabancı petrol şirketleri gelip Türkiye’de petrol arayacaklar, her türlü arama masrafını gelip vergiden düşecekler, hatta açtıkları kuyuları kaparlarsa bunun masrafını da vergiden düşecekler. Kazandıkları da en çok % 40’a kadar vergilendirilecek .”*²²³ demiştir

²²² 07. 02 2007 Yeni Çağ Gazetesi Arslan Bulut

²²³ 11.02.2007, Yeni Çağ Gazetesi, Ceviz Kabuğu Programı

Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk; *“Bu kanun bütünüyle bir teslimiyet ifadesi taşıyor. Yabancılara verilen haklar adeta imtiyaz niteliğindedir. Bu kanun, Türkiye üzerine yürütülen Batı Operasyonları ile ilgilidir. Türkiye'nin sistemli çökertilmesi operasyonudur. Hatta Cumhurbaşkanımız da Lozan'la elde edilen haklarımızın saf dışı edildiğine dikkati çekmiştir. Egemenlik hakkımız elimizden alınmıştır.”*²²⁴

DSP'li eski Bakan Masum Türker; *“ Bu kanun kabul edilirse, yabancılar Sultan Ahmet Camiinin avlusunda bile petrol arayabilecekler. “* demiştir.²²⁵

Yeni Mesaj gazetesinden Alperen Polat, *‘Bu topraklarda petrol var mı’?* Adlı yazısında ; *“Bu yasa tasarısı Türk kamuoyundan özellikle gizleniyor. Bu kanun şikâyet ettiğimiz Max Ball'ın bize dikte ettirdiği petrol kanununu bile mumla aratacak düzenlemelerde bulunuyor”* demiştir.²²⁶

Türkiye Petrol Jeologları Derneği Genel Başkanı İsmail Bahtiyar, katıldığı televizyon programında; *” Bu yasa ile 56 milyar dolar dolaylarında devlet hisselerinde düşüş vardır. Sektörde tam bir liberalizasyon hedeflenmektedir Bu yasa ülkeyi fedaratif yapıya götürür. Bu yasa ile petrol ve gaz Türkiye için stratejik olmaktan çıkartılmaktadır. “* demektedir

Program yöneticisi Hulki Cevizoğlu da; *“ Ülkemizin Güneydoğusunda petrol çıkıyor. Son zamanlarda Karadeniz'de de petrol olduğu ortaya çıktı. KKTC sularında da petrol olduğu için, Rum yönetimi buraları özel sözleşmelerle Lübnan ve Mısırlı şirketlere pazarlamaya çalışıyor. Petrol bölgeleri olan Güneydoğu, Karadeniz ve Kıbrıs'ı bir de siyasi yönden inceleyelim. Nedense, olay çıkan veya olay çıkarılmak istenilen bölgeler de hep buralar. Bu kadar tesadüf olabilir mi? Demek ki, yabancılar özellikle bu bölgeleri karıştırarak, Türkiye'nin başını doğrultmamasını, sorunlarla boğuşmasını ve bu kargaşa içinde kendi yararına olabilecek yasaları yapamamasını sağlıyorlar. Bu kargaşa içinde de yabancı ülkeler oldu bittilerle bu bölgelerde söz sahibi olmak istiyorlar. Biz güncel karışıklıklarla uğraşırken onlar uzun süreli petrol hedefleriyle uğraşıyorlar.”*

“AKP Milletvekillerinin bir kısmı yasaı bilmiyor. Saddam böyle bir yasa çıkarsaydı ABD kendisini idam eder miydi?” diyordu 13 02. 2007 tarihinde Yeniçağ gazetesindeki köşesinden Hulki Cevizoğlu.

Tartışmalara büyük insan Rauf Denktaş da katılıyor; *“ Annan planını yapanlar, Kıbrıs'ın etrafında bulunan zengin petrol rezervleri işini çok iyi biliyorlardı. Amaçları Türkiye'yi Ada'dan çıkartmak. Atatürk;” Eğer Kıbrıs düşman elindeyse, Türkiye'nin ikmal yolları tıkalıdır. “demiştir”* diyerek ülke insanını ve sorumlu politikacıları uyarıyordu.²²⁷

Köşe yazarı Necati Doğru, köşesinden ; *“ Türkiye'nin petrol ve doğalgazı olmadığı için yılda dışarıya ne kadar enerji bedeli ödüyoruz biliyor musunuz? 58 milyar dolar.*

*Türkiye'nin topraklarının altında petrol yoksa bizim iktidar partisi, çıkacak petrolü nerdeyse yabancı şirketlere peşkeş çekercesine “Meclisten niçin bir yasa çıkartıyor? Petrol yoksa niçin bu yasa? Bu ayrıcalık, bu peşkeş, bu imtiyaz? Petrol yok. Yabancıya imtiyaz var. Niçin?”*²²⁸ Yılın sorusu budur! Diye feryat edercesine halkın dikkatini çekmek istiyor. Öyle ya yıllarca aynı terane söylenmemiş miydi? Türkiye'nin çevresi petrol dolu, fakat bize tabiat cimri davranmış, bizim petrolümüz yok. Türkiye'de petrol 5000- 6000 metre derinlikten itibaren, çok kalitelidir ve çok miktardadır diyenleri topa tutup, akıllarınca alay etmişler, çoğu zaman da linç ederek faili meçhul cinayetlere kurban gitmelerine, hadi sebep olmuş demeyelim de, göz yummuşlardır.

Muhalefetin önemli isimlerinden Onur Öymen; *“ Tüm dünya ülkeleri milli petrol şirketlerini koruma altına aldılar. Cezayir'de çıkan petrol yasası incelendiğinde, milli menfaatlerin nasıl*

²²⁴ 11. 02. 2007, Yeni Çağ Gazetesi, Ceviz Kabuğu Programı

²²⁵ 11. 02. 2007, Yeni Çağ Gazetesi, Ceviz Kabuğu Programı

²²⁶ 20. 04. 2006 Yeni Mesaj gazetesini, Alperen Polat. Bu Topraklarda petrol var mı?

²²⁷ 13 02. 2007 Yeni Çağ Gazetesi, Rauf Denktaş

²²⁸ 08.02.2007 Vatan Gazetesi Necati Doğru

korunduğu açıkça görülür. Aynı şekilde Kazakistan, Bolivya ve diğer Latin Amerika ülkeleri milli petrol şirketlerini korumaktadırlar.

Akçakoca, Rize, Nusaybin gibi bölgelerimizde petrol bulunduğu haberlerini özellikle yabancı basında bugünlerde sıkça okumağa başladık Tam da bunun üzerine Türkiye’de petrol kanununda değişiklik yapılmak isteniyor. Bunun anlamı yabancıların Türkiye’deki petrolü çıkarabilmeleri için yasal değişiklik baskısı yapmalarındır.“ diye bir beyanat vermiştir.²²⁹

1954 yılında hazırlanan Petrol Kanununda Doğu Karadeniz’de petrol aramaya yasak getirilmişti. Bu yasak kaldırılınca da o bölgede petrol arama imtiyazı British Petroleum’a (BP) devredildi. Ama nedense aradan geçen onlarca yıla rağmen hala Doğu Karadeniz’de petrol çıkarılmadı. O zamandan bu yana birçok kişi yasaya BP yasası dediler.

Yeni Çağ Gazetesi sütunlarında şöyle bir habere yer verdi; “ Cumhuriyet Gazetesi “Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü ile BP şirketinin, Türkiye’deki petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine ilişkin 1993 yılına ait 3 değişik yazışmasını önceki günkü sayısında yayınladı. Gazetenin haberine göre; BP Türkiye Ofisi yöneticileri Melih Çalikoğlu ve P.E. Maxwell tarafından dönemin Petrol İşleri Genel Müdürü Ahmet Akçel’e gönderilen 17 Şubat 1993, 22 Ekim 1993 ve 2 Kasım 1993 tarihli belgeler, BP’nin Karadeniz’de petrol arama, keşfetme ve çıkarma faaliyetlerinde bulunabilmesi için ruhsat süreleri, ruhsat büyüklükleri, devlet hissesi oranları gibi konularda lehlerine yapılmasını istedikleri değişiklikleri içeriyor. Aradan 14 yıl geçtikten sonra yürürlüğe giren yeni Petrol Yasası’nda söz konusu istemlerin çok daha fazlası kabul edilmiştir.”²³⁰

Hani Atilla İlhan’ın kitabında yayınladığı, bizim de sayfalarımıza aldığımız belgede, “Türkiye ve birkaç diğer ülkede petrolün çıkarılması iki binli yıllarda olacak “deniyordu ya, işte artık zaman gelmiştir. Yılan kuyruğunu, hem de en son olarak İstanbul’da yutuyordu ya, işte bu günler o günlerdir. Egemenler tarafından karar verilmiş ve gerekeni yapmak üzere harekete geçilmiştir.

TMMOB Başkanı Mehmet Soğancı feryat ediyor ve “ Birçok ülke kendi kamu şirketleri ile bu konuda uluslar arası yarışa dâhil olmaktadır. **Petrol şirketlerinin çıkarları gözetilmiştir. (...)****Bu kanun Dünya Bankası ve Uluslar arası güç odakları tarafından hazırlanmıştır.**” diyordu.²³¹

Bazıları gayet isabetli olarak;” *İşgal altındaki Irak’a dayatılan petrol yasasının daha ağırını Türkiye Büyük Millet Meclisi eş zamanlı olarak kabul etmiştir.*” diyorlardı.

Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı Mete Gündoğan, kendi yer altı zenginliklerini yabancılara peşkeş çeken bir yasanın sadece işgal altında olan devletlerde çıkarıldığını söyledi.

Petrol İş Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın ;” *Kanunun adı Türk, kendisi yabancı*” dedi. Öztaşkın devamla;” *Sınırlara 5 kilometre mesafede, tarihi, dini yer ve tesise, şehir veya kasaba belediye imar yasası dâhilinde, petrol faaliyetleri Bakan müsaadesi olmadan yapılamaz* “ hükmünün yeni yasadan çıkartıldığını belirtti. Mustafa Öztaşkın ayrıca “*Kanunla yabancı şirketler artık ne bakan tanıyacak ne de tarih*” dedi.²³²

En güzel ve en ironik cevabı Arslan bulut;”***ne oldu birdenbire! Dünya yan yattı da petrol bu tarafa mı aktı? Bütün mesele petrol yasasının çıkması mıydı?***” diye veriyordu.²³³

²²⁹ 20 02. 2007Yeni çağ Gazetesi

²³⁰ 11 02.2007, Yeni Çağ Gazetesi, Ceviz Kabuğu Programı

²³¹ 14.03 2007 Yeni Çağ Gazetesi

²³² 29.01.2007 Yeni Çağ Gazetesi Arslan Bulut. Türkler Birbirini suçlarken petrol yasasını kim kabul ettirdi?

²³³ 03. 02 2007 Yeni Çağ Gazetesi Arslan Bulut

Türkel Minibaş'ın işaret ettiği gibi ,” *Petrol yasası, Kamu Yönetimi Reformu ile temizlenmiş, Bölgesel Kalkınma Ajansları düzenlenmiş bir zemin üzerine inşa edildi. Bu zeminin adı yerelliktir. Açın Maden Yasasını, Yabancı Yatırımlar Yasasını, Endüstri Bölgeleri Yasasını, Tarım Yasasını bir bakın, Türk Petrol Yasasının son nokta olduğunu göreceksiniz.*” diyordu Yeni Çağ Gazetesinin 30. 01. 2007 tarihli nüshasında Arslan Bulut; “*Aşnakari Anlaşması; Petrol Fırtınası ve Hırant Dink*” adlı köşe yazısında pek kimsenin dikkatini çekmeyen fakat kendisinin dikkatini çeken bir diğer hususu da şöyle dile getiriyordu;” *Petrol yasası çıkarken Doğan ve Sabah grupları ile cemaat gazete ve televizyonları konu ile ilgili bir haber bile yayımlamadı! Türkiye'nin yer altı servetlerini, dünya tekellerine peşkeş çeken böyle bir yasa hakkında bu gruplarda çalışan insanların hiç mi söyleyecek bir sözü yoktu? Petrol yasasını eleştirmek, hükümeti eleştirmek demek olur. Aynı zamanda küresel güç merkezlerine, petrol tekellerine meydan okumak olur.*”²³⁴ Ayrıca Türkiye'nin satışı yüksek gazeteleri ve en çok seyredilen televizyonları, çıkarılan Petrol Yasasının hükümlerini haber olarak halkın bilgisine bile sunmadı”²³⁵

Çıkarılmağa çalışılan kanun hemen her ABD toplantısında, önceleri el altından, şimdilerde ise açıktan açığa dağıtılan haritalarla tamamen çakışıyordu. Güney Kürdistan lafinin kanunla kuzeyini işaret etmekte bu.

Sinan Aygün bu konuyla ilgili olarak ,”*Petrol üretiminin tamamına yakınının kalkınmada öncelikli illerde yapılması durumunda, devlet hissesinin yarısının söz konusu illerdeki il özel idaresine verilecek olması, ayrılcılıktır. Ankara'da toplanan vergi sadece Ankara'da mı harcanıyor?*” dedikten sonra daha birçok sakıncayı dile getiriyordu”²³⁶

Bütün bunlar olurken Atatürk'ten bu yana hiçbir şey yapmamış, tüm fakirliğin ve bugünkü felaketlerin müsebbibi olanlar Akdeniz'e savaş gemileri çıkarıyorlar, kendi topraklarındaki petrolü, yasa ile yabancıya devredenler, Doğu Akdeniz'de petrol için sözde savaşı göze alıyorlardı. İşte böyle gayet trajik bir oyundu bu.

Bizim söylemek istediklerimizi bir köşe yazarı gayet veciz şekilde özetliyordu:”*Aleyhimize korkunç maddeler ve inanılmaz teknik kazıklar olan böyle bir düzenleme silah zoru olmadan nasıl çıkar? Max Ball'ın “ bunları da kabul ettirebilir miyim “ diye hayal dahi edemeyeceği her şeyi TBMM okumadan kabul etmiş”* Yazar aynı makalede “ *Türkiye'de petrol var mı?*” diye bir soru soruyor “ , cevabı da kendi “(...) evet, Türkiye'de ve çevresinde, hatta karasularımız içinde kalan bölgelerde **petrol var**” diye veriyor. Devam ediyor;”*Ne zaman çıkarılacak dersiniz; Türkiye yabancılar tarafından tam olarak kontrol edilip, yapılacak düzenlemeler ile “ yabancı petrol devleri bize hiçbir şey vermeden petrolün tamamını alabilir hale geldiklerinde, Türkiye'nin her yerinden PETROL FIŞKIRACAK...*”²³⁷

Bu yazı için bizim o gün düştüğümüz not; ; “iyi ki geç olmadan yazmış yazarı bu yazıyı” şeklinde idi. Aradan geçen yıllar aynı yazarı tam tersi bir tutum sahibi olarak tanıttı Türk okurlarına.

Bu kanun için son sözü Anavatan Partisi Başkanı Erkan Mumcu; AKP oylarıyla TBMM'den geçirilen Türk Petrol Yasasının, ülkenin birliğine karşı işlenmiş bir suç olduğunu söyledi. Mumcu petrol yasasını ihanetin belgesi olarak niteledi. “ *Bunun, ülkenin birliğine karşı işlenmiş bir suç olduğunu görmemek için cahil olmak yetmez, mutlaka hain olmak lazım... Tam da Diyarbakır Belediye Başkanının bunu talep ettiği zamandan 2 hafta sonra (...) Bu millet daha başka vesika mı istiyor? Bu ihanete daha başka belge lazım mı?*” diyerek son noktayı koyuyordu.²³⁸

²³⁴ 12.02.2007 Yeni Çağ gazetesi Arslan Bulut

²³⁵ 03. 02 2007 Yeni Çağ Gazetesi Arslan Bulut

²³⁶ 11.02.2007 Cevizkaşuğu programı

²³⁷ Yiğit Bulut, Vatan Gazetesi, Şubat 2007, Türkiye'de petrol var mı?

²³⁸ 07.02.2007 Yeni Çağ Gazetesi

Bu kanundan tam altı (6) sene sonra, 2013 yılının Haziran ayında, Türkiye'nin en sıcak günlerinin yaşandığı, "Gezi Parkı Olayları"nın Türkiye'nin 81 vilayetinin 79'unu ayağa kaldırdığı günlerde, kimsenin fark etmeyeceği şekilde bir oldu bitti ile çıkarılıverdi. Bu son çıkarılan kanunun 27inci maddenin 2inci fıkrası "1954 yılında yapılan 6326 sayılı "Petrol Kanunu"nu yürürlükten kaldırmıştır" diyor, "Geçici 1inci maddenin ilk fıkrası da" *Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının sahip olduğu mevcut işletme ruhsatındaki hak ve üretim sonuna kadar devam eder,*" derken, yabancılar için de: *"Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce alınmış arama ve işletme ruhsatlarına ilişkin hak ve yükümlülükler ruhsat süresi sonuna kadar devam eder."* diyerek onların sonsuza kadar önünü açmış oluyordu. Bu kanun artık Türk isimini ve bu isimle bağlantılı her şeyi kovmak ve ortamı tamamiyle Türk olmayana teslim etmektir. 2007 yılında çıkarılan kanunun ruhu aynen muhafaza edilen bu kanunda birkaç ufak defek, tabii ki yabancılar lehine olan, daha önceki kanunda unutulmuş iyileştirme ilave edilmiş. Mesala 5.inci maddede araştırma izni alan kişinin ödeyeceği izin ücreti hektar başına ve bir sefere mahsus olmak üzere 50 (elli) kuruş olarak belirlenmiştir. 6.inci maddenin beşinci fıkrasında arama süreleri karalarda beş, denizlerde sekiz yıl olarak belirlenmiştir. 7inci maddenin üçüncü fıkrasında her ne kadar **KARALAR İÇİN %2, DENİZLER İÇİN %1** teminat alınır diye yazıyorsa da bu teminatların alınıp alınmaması hemen maddenin devamı olan beşinci fıkrada tamamen Bakanlığın keyfine devredilmiştir. 8inci maddenin 2inci bendi işletme ruhsatını 20 yıl için verildiğini, 7inci bendinde de işletme ruhsatı sahibine "BORU HATTI" inşasına izin vermiştir. Kanunun 9uncu maddesinin 1inci fıkrası üretilen petrolün ancak sekizde birinin (1/8) "**Devlet Hissesi**" olarak ödeneceğini belirtmiştir. Aynı maddenin 2inci fıkrasında ise "*Gravitesi 21,5 API'dan daha düşük olan ham petrolden her bir 0,1 API gravite farkı için Türkiye Cumhuriyet Merkez bankası döviz alış kuru üzerinden hesaplanan beş ABD centi karşılığı Türk Lirası daha az devlet hissesi alınır. Bu gravite ve devlet hissesinden indirim miktarını her beş yılda bir belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.*" Hükmünü getirmiştir. 10uncu maddenin 2inci fıkrası kamu yararı niteliğinde kamulaştırmanın yapılabileceği ve kamulaştırılan arazinin mülkiyetinin Hazineye, kullanma hakkı kamulaştırma bedelini ödeyen petrol hakkı sahibine ait olur demektedir. Aynı maddenin 3üncü fıkrası ise petrol hakkı sahibine civardaki başkalarına ait suları da istediği gibi kullanma hakkı vermektedir. Gene aynı maddenin 5inci fıkrası ormanları, milli parkları petrol arama ve işletmeciliğine açmaktadır. 27inci maddenin 1inci fıkrası, 1926 yılında yapılmış 815 numaralı "Kabotaj Kanunu"nun 3üncü maddesinin 1inci fıkrasına; "*Ancak, petrol hakkı sahibi yabancılar da Türk kara suları dâhilinde petrol arama ve üretim faaliyetlerini icra edebilirler.*" Aynı kanunun 4inci maddesinin 1inci fıkrasına; ecnebi tahlisiye gemilerinin ardına "*ve petrol arama ve üretim faaliyetlerinde kullanılan deniz vasıtalarının...*" ibaresini eklemiştir. Aynı 27inci maddenin 4üncü fıkrası 4646 sayılı "Doğal Gaz Piyasası Kanunu"nun 4üncü fıkrasına "*doğal gaz üretimi yapan petrol hakkı sahibi yerli ve yabancı şirketler ile yabancı şirketlerin Türkiyedeki şubelerine, ürettikleri doğal gazı toptan satış şirketlerine, ihracatçı şirketlere, dağıtım şirketlerine veya serbest tüketicilere pazarlamak ve ihraç etmek üzere depolama koşulu aramaksızın toptan satış lisansı verilir.*" ibaresini eklemiştir. Kısa bir özet olarak bu kanunla, ülkemiz Kara ve Deniz olarak 2 petrol bölgesine ayrılmış, işletme ruhsatı verilmesi 20 yıl olarak tespit edilmiş, sermaye ve kar transferlerine kolaylık getirilmiş, kazanılmış haklar korunmuş, piyasa ve vergi kanunlarında yapılan değişikliklerle yabancılar teşvik edilmiş, yatırım indirimi ve vergi muafiyetleri uygulanmış, personel, ekipman ve malzemelerin yurt dışından temin edilmesinin önünde hiçbir engel bırakılmamıştır. Yani ortalık dikensiz gül bahçesi haline getirildikten sonra, iş bağışın nasıl ve ne zaman yapılacağına kalmıştır. Hani Atilla İlhan'ın kitabında yayınladığı, bizim de sayfalarımıza aldığımız belgede, "*Türkiye ve birkaç diğer ülkede petrolün çıkarılması iki binli yıllarda olacak*" deniyordu ya, işte artık zaman gelmiştir. Yılan kuyruğunu, hem de en son olarak İstanbul'da yutuyordu ya, işte bu günler o günlerdir. Egemenler tarafından karar verilmiş ve gerekeni yapmak üzere harekete geçilmiştir.

Eylül 2000 tarihinde kısa adı PETFORM olan "Petrol Platformu Derneği diye bir dernek

kuruluyor. Bu kuruluş akışkan hidrokarbonları çalışma konusu alan bir dernek. Kurulan derneğin amaçlarını Petform yönetim kurulu başkanı Aziz Karaman şöyle özetliyor; -"Türkiye'de faaliyet gösteren petrol ve doğalgaz arama, üretim ve doğalgaz dağıtım endüstrisini ve bu endüstri ile ilgili **şirketleri ortak ve çatışmayan çıkarları doğrultusunda** temsil etmek;

-(...) üyelerin (...) devlet ve hükümet makamları ile ilgili kuruluşlara önerilebilecek yasal, ticari veya diğer çözümler üzerinde alışverişinde bulunabilecekleri bir PETFORM oluşturmak; -(...) enerji piyasası yasası, doğalgaz piyasası yasası, petrol piyasası yasası ve petrol yasası gibi sektörü doğrudan ilgilendiren, **yeni çıkan veya yenilenecek yasalarla ilgili çabaların eşgüdümü,(...) Türkiye'de yatırım yapmak isteyen şirketler için daha uygun bir iş ortamı yaratılmasına katkıda bulunabilmek amacıyla üye şirketler arasındaki işbirliğini geliştirmek."**

Amacını bu şekilde ve açıkça belirten bir şirketin nelere kadir olduğunu bu son meclise gönderilen kanunla açıkça görüyoruz. Kanunu kabul eden hükümetin bir bakanı da açıkça ve söylenenleri doğrular biçimde bakın ne diyor? Haber şöyle; "*Devlet Bakanı Ali Babacan IMF ve Dünya Bankasına yapılan taahhütler kapsamında enerji sektörü ile ilgili takvim sunulduğunu açıkladı. "En kısa zamanda bu sektörde özelleştirmelere başlanacak."*²³⁹

Bu sözlere yorum gerekmez.

T.P.A.O

Yerli petrolcülüğümüzün bir zamanlar medarı iftihar, Türkiye kurtuluşunun ümidi olan kurumu anlatmak için 2000'li yıllardaki bir haber- yorumla başlamak gerekir diye düşünüyorum. Bu haber TPAO'da neler olduğunun açık göstergesi. Konu üzerinde daha önce kafa yormuş olanlar ise, her şeyi çok daha iyi görecek, neyin ne olduğunu anlayıp çözeceklerdir. 2002 yılının başlarındaki gazete haberi şöyle. "**57. Hükümetin Kemal Derviş marifetiyle yaptığı IMF ile anlaşma çerçevesinde, IMF'ye verilen niyet mektubu kapsamında TPAO'dan 400 civarında çalışanın çıkarılması söz konusu. TPAO'nun 2001 yılında net kârı 550 trilyon lira...**"²⁴⁰ Yani bu günlerde her türlü olumsuz şarta rağmen kurumun az da olsa kâr edebiliyor olduğu görülüyor.

2002 yılının sonundaki aynı gazetede bir köşe yazarı IMF'nin TPAO üzerindeki oyununu köşesinde şöyle yazıyor. "*2002 yılı içinde TPAO'nun bu bölgeye (Azerbaycan) yatırım için ihtiyaç duyduğu miktar 200 milyon dolar. TPAO her türlü uğraşı ve başvurusuna rağmen bu tarih itibarıyla ihtiyacı olan parayı bulamamış durumda idi. Sebep de Hazinesinin garanti vermemesi. Hazinesinin garanti vermemesinin sebebi de IMF. Hisselerini kaybetmek tehlikesi ile karşı karşıya kalan TPAO'ya tam bir bataklık zihniyeti ile BP tüm hisseleri karşısında 400 milyon dolar teklifi ile geldi. Yani bu miktar TPAO'nun daha önce bu bölgeye sarf ettiği 563 milyon dolar ve yıllarca da eziyetine katlanıp beklediği çalışmalarının tümüne öneriliyor. TPAO önümüzdeki yıllarda özelleştirme kapsamına alınacak. Azerbaycan'daki projelerin bitiş yılı ise 2005. TPAO yurt dışına 2004 yılı itibarıyla 1 milyar dolardan fazla yatırım yapmış, Yani parasını oralara gömmüş olacak. Hiçbir zahmeti kalmamış, kısa zaman sonra gerçekleşecek akar da hediyesi. Diğer bir deyişle dolar musluğundan söz ediyoruz. Tabii TPAO'nun bir diğer ortaklığı da BOTAŞ'ta. BOTAŞ da ne hikmetse aynı yıl sonlanıyor."*²⁴¹

TPAO sözü edilen bu yıllarda özelleştirme kapsamına alınamadı. Çünkü bu yıllarda Türkiye'de yoğun bir petrol mücadelesi yürütülüyordu. Tuzladaki evinde eşiyle birlikte cinayete kurban giden İhsan Güven hemen hemen her gün devletin değişik kademelerine başta petrol konusu olmak üzere mektuplar yazıyordu. Cumhurbaşkanı, başbakan, bütün bakanlar, muhalefet liderleri, ülke sorunlarına duyarlı milletvekilleri, sivil ve askeri bürokrasinin en üst kademeleri, sivil bürokrasinin istisnasız bütün müsteşar ve genel müdürleri **devamlı** olarak mektup gönderilen kişilerdi. Mektupların yanında dikkat çekilen konularla ilgili belgeler de aralıksız gönderiliyordu. Mesela,

²³⁹ D. E. 2003, Sayı. 30

²⁴⁰ Ömer Faruk Güncel 7 Şubat 2002 Star Gazetesi

²⁴¹ 12 Kasım 2002 Star Gazetesi

Başbakanına; Petrolümüzü ya da doğalgazımızı bir an evvel bulup işletmek için gerekli olan yüreği, gayreti ve vatanseverliği göstermek mecburiyetindeyiz. Bunu temin etmek için de ne yapıp yapıp bütçeye PETROL için ek para koymamız lazımdır. Bu gaye için seçkin, yararlı elemanları iş başına getirmek gerekir.

Yeni Petrol Piyasası Kanununa göre rafinerilerin yerli petrolü satın almak mecburiyetleri yoktur.

Kanunda böyle bir hüküm daha baştan yerli petrol araştırma ve işletilmesini öldürmek değil midir? Buna hiçbir vicdan razı olamaz ²⁴² diyordu.

Cumhurbaşkanına; Gary Alan'ın Rockefeller Dosyası adlı çalışmasında çok iyi bilinen bir sözünü aktararak bir gerçeği vurguluyordu. "Dünya Bankası kurulduğu zamandan beri hiçbir ülkeye petrol araştırmalarında kullanılmak üzere kredi tahsis etmemiştir. Kendi öz kaynaklarıyla kendi toprağında petrol arama çalışmalarına teşebbüs eden devletlere de sempati ile bakmamış, hattâ tam tersi tutum takınmıştır (...) Buna sebep ulus devletlerin paraya kavuşmalarının kesin olarak önünü kesmek istemelerindedir(...)"²⁴³

Genel Kurmay Başkanına; "Kurtuluşumuz, muhtelif yazılarımızda adeta haykırarak belirttiğimiz gibi zengin ve kaliteli petrol yataklarımızın bir an önce işletmeye açılmasıyla mümkündür. Elit'in bütün bu köleleştirici ve öldürücü saldırıları kendi "Dünya Hâkimiyeti"ni kesin olarak gerçekleştirecek olan zengin petrolümüze tamamıyla hâkim olmak için yapılmaktadır.

- 1.) Çoğunluğu 5000-5500m derinde bulunan dünyanın en zengin petrol yataklarına sahibiz.
- 2.) 1980 sonrası düzenlenen petrol kanununun hükmünü, yani denizde bulunan petrolün %45'ini, karada bulunan petrolün %35'ini petrolü bulan şirketin hakkı olarak vermemiz, kabul edilebilir bir sömürü oranıyla ülkemizi maddi olarak kurtuluşa götürür.
- 3.) Elit'in son anda yapılmasını şart koştuğu "Petrol ve Doğalgaz Kanunu", çıkarılması istenen kanunların en kritiğidir. Her Türk vatandaşı bu kanuna karşı son derece duyarlı olmalıdır!

Korkulan ve acil olarak dikkate alınması gereken husus şudur: "Endüstri Bölgeleri Kanun Tasarısı" na atfen çıkarılacak Petrol kanununda muhtemelen petrolümüzün tümünün veya tamamına yakınının Elit'e verilmesi ve Elit tarafından çıkartılması hükümleştirilebilir. 1980 sonrası düzenlenen Petrol kanununun şartları tamamıyla kaldırılabilir. Zira Endüstri Bölgeleri Kanun Tasarısına göre Türkiye'de yatırım yapacak dış kaynaklı kişilere yapacağı işin arazisinin tapusu devlet tarafından verilecektir. LÜTFEN DİKKAT! DİKKAT! Aksi takdirde kurtuluşumuz olan petrol varlığımızdan kaba tabiriyle ancak bir kemik alır duruma geliriz." diyerek daha sonra çıkarılan Petrol Kanununun bir kâbus olacağı haberini önceden veriyordu.

"Bor madeninde gösterilen cesur, vatanperver tavrı, kurtuluşumuzun reçetesi petrolümüzde de göstermeliyiz.

- 4.) Petrol mevzuumuz Yüceler Yücesi Atatürk'ümüzün yarattığı Türkiye'mizin ve insanımızın ölüm kalım mevzuudur.
- 5.) Petrolümüzün Elit'in hâkimiyetine geçmesine asla izin verilmemelidir(...)"²⁴⁴ diyordu.

Devrin Enerji Bakanına; 1960'dan itibaren petrol ve petrol kanunu üzerinde uğraşan benim. 1980 senesinde tavassutuyla Enerji bakanı olan Serbülent Bingöl'den petrol kanununun değiştirilmesini isteyen ve bunu gerçekleştiren de benim.

Dünya hâkimi "7 Kızkardeşler" adlı Elit'in petrol şirketlerinden üçünün Bakan Bingöl'ü New York'a davet edişlerini, ona son metot olan uzaydan uydu vasıtasıyla yaptıkları araştırmaların sonucunda Türkiye'mizin 5000-5500m derinliklerde çok zengin petrol yataklarını tespit ettiklerini, New York ziyareti dönüşü bir müjde olarak bildirdiği kişi de benim.

²⁴² 10 Şubat 2001, Mektup, İhsan Güven

²⁴³ 8 Mart 2001 tarihli mektup, İhsan Güven

²⁴⁴ 1 Nisan 2001 Mektup İhsan Güven

Uydu vasıtasıyla petrol araştırması yapılması için Türkiye'deki yer istasyonlarının kurulmasına Genelkurmayca verilen müsaadeyi, o devirde yetkili olan sınıf arkadaşım havacı korgeneralden öğrenen kişi de benim.

Varılan anlaşmaya göre, Elit'in bize barakalar dolusu donelere(bilgi verisi) sahip evrakı teslim etmesine rağmen, bizlerin bu tekniği bilmememizden dolayı kıymetlendiremediğimizi yetkili yerlere bildiren de benim.

Türkiye'nin kurtuluşu, petrolüne akılcı olarak sahip olmak ve gereğini yapmakla mümkündür. Başımızdakilerin bazılarının basiretsizliğinden, bazılarının da Elit'e yaranma isteği sebebiyle daha feci durumlara düşeceğimizi, özgürlüğümüzü yitireceğimizi bilimsel olarak bilenlerden birisi de benim.

"Yeni petrol kanununun" çıkacağını öğrendim (...)²⁴⁵

Yukarıda kısaca belirtilenler, sadece birkaç mektuptan çok kısa örnekler olarak alınıp verilmiştir. Güven'in devlet ricaline yazdığı mektuplar yüzlerle ifade edilecek kadardır ve petrol konusu ve diğer konularla ilgili olarak gönderilen belgeler de binlerle ifade edilecek kadar çoktur.

Ayrıca da bu mücadelenin yanında yazılı ve görsel basında da o yıllarda yoğun biçimde petrol konusu işleniyor ve tartışılıyordu. Güvenin yaptığı petrol mücadelesiyle ilgili olarak, kitabın ilgili bölümünde daha ayrıntılı bilgi vereceğiz.

2002 yılına ait olan ve konunun başında verdiğimiz bu haberlerden sonra TPAO'nun birkaç Genel Müdürünün çeşitli panel yahut formlarda Türk petrolüne ışık tutması bakımından söylediklerine bakalım.

Türkiye'de Petrol Aramaları ve Sorunlar adlı, Dünya Enerji Dergisi'nin Ocak 2001 yılında yaptığı formda zamanın Genel Müdürü olan Demirağ bakın neler söylemiş?

Panel yöneticisi Prof.Dr. M Ültanır'ın *"TPAO'nun dikey entegrasyonu bozuldu ve petrol aramalarına ayıracağı gelirleri sınırlandı. (...) 1990 yılına göre 1999 yılında yapılan jeolojik ve jeofizik saha çalışmaları ekip/ ay itibarıyla % 43 daha az oldu. Sondaj çalışmalarına gelince, çeşitli yıllarda bir yıl içinde 200.000 metrenin üzerinde sondaj yapılan Türkiye'de 1999 yılı sondajları yaklaşık 53000 metreyi geçemedi. 1992/ 1993 yıllarında yılda 4 milyon tonun üzerinde petrol çıkarılan ülkemizde, yerli üretim geriledi ve şu anda 2 milyon ton üretim yapamaz hale geldik".*

Bu tespite karşılık zamanın TPAO Genel Müdürü Osman Demirağ şunları söylemiş. *"(...) 1954 yılından beri Türkiye'de sondaj öncesi jeofizik ve jeolojik aramaların %90'ından fazlası TPAO tarafından yapılmıştır. (...) Bilgi teknolojisi petrol endüstrisine öyle hızlı yansıtıldı ki, bir trilyon varillik kanıtlanmış rezervlere ulaşıldı. Bugün (bizim) denizlerimiz yeterince aranmamış. Son beş yılda denizlere yönelmişiz. Burada büyük petrol şirketleri ile ortaklık yapıyoruz. (...) Üretime gelince; maalesef TPAO üretimi 2000 yılında yaklaşık %7 oranına geriledi. (...) Hem şahsım olarak ve hem de TPAO olarak, Türkiye'de ciddi şekilde petrol rezervlerinin olduğuna inananlardanız. Bu sorumlu şahsa hemen sormak gerekirdi. Neden yoğun bir arama kampanyası başlatmadınız? Ki böyle bir inancın gereği on binlerce kuyu açıp milleti bu fakirlikten kurtarmak değil miydi? Neden hala mevcut kuyu sayısı bu kadar azdır?*

Genel Müdür Demirağ devam ediyor; *"Türkiye'de TPAO dâhil olmak üzere pek çok şirket, önceki dönemlerde, sondajlarda gaz keşfettiğinde sevinmemiştir. (...) Bugün TPAO'nun elinde biraz daha fazla para olsa, çok daha etkin faaliyetler gösterebilir. (...) Türkiye'de arama açığı vardır."*

Bir başka panelist, Profesör Ayan bu konuşmalar üzerine dayanamayıp, kibarlık ölçüleri içinde *"TPAO eskiden entegre çalışıyordu. Rafineriler TPAO'ya bağlı idiler. Hatta bir ara akaryakıt satış istasyonları vardı. Sonra elini kolunu budadılar ve TPAO yan gelir elde edemeyecek duruma düştü. Türkiye, bundan 15-20 sene evvel yerli üretimle ihtiyacının dörtte birini karşılıyordu. Bugün onda birini karşılayabiliyor. Eğer aramalar bu kadar ihmal*

²⁴⁵ 27 Mart 2001 Mektup, İhsan Güven

edilirse, Türkiye'yi tamamen dışa bağımlı hale getireceğiz ve kaybedeceğiz.²⁴⁶ diyerek müdahale etmiştir. Bu tenkit ile kaygı ve gerçeği ifade eden Prof. Ayan'ın sözlerine "sükût ikrardan gelir" misalli olarak doyurucu bir cevap verilmemiştir. Şimdi bir de daha önceki yıllar sorumluluk yüklenmiş olan diğer şahıslara bakalım.

2001 yılının Ağustos ayında aynı dergi, devrin genel müdür vekili **Ali Türkoğlu** ile söyleşmiş. Dünya Enerji ;*"Türkiye Petrollerinin üretimi son yıllarda devamlı düşüyor. TPAO'nun gerek jeofizik, gerek jeolojik çalışmaları ekip /ay itibariyle düşüyor. Sondaj metrajları azalmakta."*

Ali Türkoğlu'nun ise verdiği cevap; *"Türkiye petrollerinin arama bütçesi 100- 120 milyon dolar seviyesinde iken bugün 30- 40 milyon dolar seviyesine indi"* şeklindedir.²⁴⁷

İlerleyen satırlarda göreceğimiz gibi 1954 yılında petrol kanununun çıkarılması ve TPAO'nun kurulmasıyla, Türkiye 9 petrol bölgesine ayrılmıştır. TPAO, 6327 sayılı yasayla hidrokarbon araştırması, sondajı, üretimi, rafinerisi ve pazarlama faaliyeti amacıyla kurulmuş milli şirkettir.

Yatırım

1992 yılı sonuna kadar 2535 adet arama tespit ve üretim kuyusu açılmış, 975 arama kuyusu ile 87 adet petrol ve gaz keşfi sağlanmış, ayrıca da keşif arama oranı yaklaşık 1'e 10 olarak gerçekleştirilmiştir.

TPAO'nun 1992 yılında 182 milyon ABD doları eşdeğerinde olan yurtiçi yatırımları 1997 yılı sonunda 58 milyon dolara, 2002 yılında da 28 milyon dolara düşmüştür.²⁴⁸ TPAO 1954 yılından 1999'a kadar 3milyar 100 milyon dolar yatırım yapmıştır.

Mesala TPAO'nun 2002 yılı tahsisatı o günün parasıyla Türk Lirası olarak 105 milyar liradır. Yani Yeni Türk lirası olarak 110- 120 bin YTL'dir. Bir kuyunun maliyeti ise 1 milyon dolar civarındadır. Bu paranın neredeyse on katı ile bir kuyu açılabilir. Bu yüzden de 2000'li yılların başlarında petrol araması artık hemen hemen sıfırlanmış durumdadır.

1999'dan evvelki son birkaç yıl incelendiğinde dikkati çeken şeyin artık yurtiçi yatırımlarından yavaş yavaş vazgeçildiği ve yurt dışına ağırlık verildiğidir. Örnek olmak üzere bu devirde yurtdışı yatırımlarının düzgün bir eğri çizerek arttığı görülmektedir.

Yurtiçi ve dışı yatırım

	1994 / \$	1995 / \$	1996 / \$	1997 / \$	1998 / \$
Yurtiçi	74.8	76.7	65.5	71.9	57.7
Yurtdışı	78.6	112.8	108.7	139.9	146.2

Bu tabloda durum gayet açıktır. Bu çarpıklaşan faaliyet tablolarına devletin 2002 yılında gaz ve petrol için dışarıya ödediği paranın 5,2 milyar dolar olduğunu eklemek,²⁴⁹ üstelik de 2002 yılındaki TPAO'nun daha önce 120 milyon dolar olan araştırma bütçesinin sadece 30 milyon dolar olduğunu belirtmek durumu çarpıcı şekilde sergilemek olur.²⁵⁰

Tabii bu arada merak edilen şey her biri bütçesinden fazla olan yatırımları 30 milyon dolara düşmüş arama bütçesiyle, nasıl yaptıdır? TPAO her ne kadar kansız bırakılmış, kolu kanadı kırılmış, sadece basit bir arama şirketi haline getirilmiş olsa bile, bulunduğu ve ürettiği petrolle hala ciddi kar eden bir "KİT"tir. Genel müdür Ali Türkoğlu, Dünya Enerji Dergisi'nin sorusu üzerine şöyle cevap veriyor; *"2000 yılını TPAO 282 milyon dolar dönem karı ile kapattı. Bu petrol üretiminden gelen paralardan kaynaklanıyor. TPAO şu anda zararda değil. Türkiye'de finans sorunu olmayan, devlete borçlu olmayan KİT'lerden bir tanesidir."*²⁵¹

²⁴⁶ Dünya Enerji Dergisi'nin Ocak 2001

²⁴⁷ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 55

²⁴⁸ Ahmet Ercan, "Türkiye'nin Petrole Ulaşması Neden Gecikiyor", 12 Mart 2002

²⁴⁹ D.E. , Haziran 2002, S. 20, sf. 35

²⁵⁰ Ali Türkoğlu, Türkiye Petrolleri Denizlerde arma yapıyor, Dünya Enerji Dergisi, Ağustos 2001,sayı 10,sf.48-55

²⁵¹ D.E., Ağustos 2001, S. 10, sf. 55

Son zamanlarda çıkarılan, içinde bir takım istatistikî rakamların verildiği TPAO'nun " Petrol ve Doğalgaz Seferberliği" kitapçığında, ülkemizde bu güne kadar gerçekleştirilen doğalgaz üretiminin %93'ünün TPAO tarafında hayata geçirildiği belirtilerek,"Yurt içi yatırımlarına hız kazandıran ve 6 yılda 9 kat artış ile büyük bir yatırım hamlesi gerçekleştiren TPAO, ilerleyen yıllarda yurt içi ve yurt dışı faaliyetlerine ve yatırımlarına aynı hızla devam etmeyi planlıyor. TPAO'nun yurt içi yatırım bütçeleri ise rekor hızla artış gösterdi. 2006 yılında 292 milyon dolar yatırım gerçekleştirirken, 2007 yılında 368 milyon dolara ulaşmayı hedefliyoruz(...)

Eski Genel Müdürlerden Bumin Gürses kendisiyle yapılan bir söyleşide,"TPAO'nun şu andaki yapısı hantal bir yapıdır. TPAO'nun arama yatırımlarını arttıracak imkânlar sağlanmalıdır." Diyor.²⁵² Gürses'in ifadeleri bir eski genel müdürün feryatlarıdır aslında. Oysaki TPAO' nun cidden şanlı ve dillere destan bir geçmişi vardı.

TPAO'nun Rafineri ve Boru Hattı Mücadeleleri

TPAO'nun ve Genel Müdürünün efsaneleştiği 60'lı yılların başlangıcında, gerek boru hattı gerekse rafinerinin yapımı Türk devleti ve devletin bir kurumu olan TPAO tarafından gerçekleştirilmiştir. Genel Müdür başta olmak üzere, petrolle ilgili milli kurumumuz Türkiye Petrolleri yabancılarla büyük bir mücadele içindedir. Mücadelenin gerekçesi de topraklarımızda üretilen yerli petrolün ağır olmasına mukabil her şeye rağmen işletilmesidir. TPAO o devirde petrol kanununda bulunan ikinci madde gereğine atfen (yeraltı petrol kaynaklarının devamlı ve fasılasız işletilmesi) Danıştay'a başvurmuştur. Danıştay da petrol kanununun amacını belirten 2. maddeyi tam TPAO gibi anladığını, yani Türkiye'de çıkarılan ham petrolün korunması gerektiği yolundaki tarihi kararını almıştır.²⁵³ TPAO 1962 yılından başlayarak boru hattı yaptırma projelerini tamamen kendi direnme gücüyle "Beş Yıllık Kalkınma Planı"na koydurmuştur. Sanayi Bakanlığı ve Petrol Dairesi TPAO'nun desteklediği bu teklife karşı tutum almışlardır. Üstelik Sanayi Bakanı kendisine petrol rezervleri bulunmadığına dair rapor verildiğini söylemiş ve boru hattının 1964 planına konmasına şiddetle itiraz etmiştir.²⁵⁴ Sonuçta TPAO büyük mücadelelerden sonra boru hattını yapabilmiştir. Yabancıların petrol boru hattına karşı çıkmalarının en önde gelen gerekçelerinden birisi, 'Türkler kendi güçleri ile petrolcülüğü başaramaz' iddialarıdır. Asıl sebep ise ele geçirdikleri petrol pazarını diledikleri gibi sağlamaktır.

Milli petrol politikasına karşı gerek yabancı şirketlerin açık gizli lobi faaliyetleri ve petrol çıkarmada bir takım dolambaçlı yollara sapmaları, gerekse devletin bizzat kendi kurumlarının sektör davranışları daha sonraki yıllarda TPAO'nun içine düşürüleceği atıl durumun yaratıcısı olmuştur.

- a) Petrol Ofisi'nin TPAO'nun da desteği ile bir yeni satış ortaklığı şeklindeki yeniden organizasyonu önüne engeller çıkarılmıştır.
- b) Ham petrolün o güne kadar en zengin rezerv bölgesi olan Siirt bölgesinden İskenderun'a ulaştırılması için düşünülen Boru Hattı projesinde TPAO'ya zorluklar çıkarılmıştır.
- c) Yerli petrol ürünlerinin öncelikle satılması gereğini savunan Petrol Kanununun 2'nci maddesinin uygulanmasına karşı sektör davranışları sergilenmiştir.
- d) Petrol kimyası kuruluşlarının yerli şirketler yerine bir Amerikan şirketine verilmesi için yoğun çabalar harcanmıştır.

²⁵² Bumin Gürses, Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.28

²⁵³ Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965a

²⁵⁴ "Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş" Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 157

60'lı yıllarda Milli şirket **TPAO İzmir'de RAFİNERİ kurmak istemiştir ve PETROL DAİRESİNDEN belge talebinde bulunmuştur. İsteğe Mobil, Shell ve BP itiraz etmişlerdir.** "Türkiye Petrollerinin yeni rafineri kurma isteğinin reddedilmesini ve kendi rafinerileri olan ATAŞ'ın genişletilmesi için yeni belge verilmesini talep etmişlerdir. Yetkili makamlar ise "Burası Türkiye'dir. Türk iktisadi hayatı ve askeri güvenliği bunu gerekir" diyememiştir.²⁵⁵

Daha sonra ise hissesinin %51'i TPAO'ya, %49'u da Amerikan Caltex şirketine aitti olan İPRAŞ kurulmuştur.²⁵⁶ Kurulduğu yıllarda, sermayesi tamamen yabancılara ait olan ATAŞ yılda 3,2 milyon ton ham petrolü tasfiye edebiliyor, İPRAŞ da 1 milyon ton işleyebiliyordu. 1962 yılına gelindiğinde Türkiye'nin petrol tüketimi 3,5 milyon tondur. Her iki rafinerinin ham petrol işleme kapasite 4,2 milyon tonu aşıyordu.²⁵⁷

Bu devirde yabancı şirketler petrol kimyası kuruluşlarının yerli şirketler yerine bir Amerikan şirketine verilmesi için yoğun çabalar harcamışlardır.²⁵⁸

Sözü edilen ve ardından gelen yıllarda 6987 sayılı kanunla çıkarılan kanun sanki tamamen yabancı sermayeye ön vermek ve devleti tamamen geri plâna atmak için çıkarılmıştır.²⁵⁹

Sondaj ve Sondaj Makineleri

TPAO'nun öncülü bir bakıma **MTA**'dır. Cumhuriyetin başlangıç yıllarında, 1933 yılında 2189 sayılı yasa ile "Petrol Arama ve İşletme İdaresi" olarak kurulan daire daha sonra 1935 yılında 2804 sayılı kanunla **MTA** olarak dönüştürülüyor. Bu kuruluşun hemen ardından Türkiye Cumhuriyeti yoğun şekilde petrol aramacılığına başlamıştır.²⁶⁰

Petrol arama amacıyla açılan ilk derin kuyu 1 Ekim 1934 ile Haziran 1936 tarihleri arasında 1352 metre derinlikte kuru olarak bitirilen Baspirin 1 kuyusudur. Sırasıyla 1938'de Hermis'te, 1939'da Kerbent'te 1940'da Gercüste aramalar yapılıyor. 1940'lı yıllarda Batman'da ilk kez petrol bulunuyor ve üretimine başlanıyor. Bu ilk ticari petrol keşfi Raman sahasında Raman 1 kuyusunda, 20 Nisan 1940 tarihinde 1048 metrede yapılmıştır. 1945 yılında üretim 28 ton/gün, 1949 yılında üretim 70 ton/güne çıkıyor. Daha sonraki ekonomik değerdeki petrol keşfi Garzan'da, 1944-1951 yılları arasındaki çalışmalar sonucudur.²⁶¹

TPAO devreye girmeden önceki çalışmalar bunlar. TPAO'nun devreye girdiği 1954 yılından 1997 yılına kadar 3084 sondaj yapılmış, bunun %73 ü TPAO tarafından gerçekleştirilmiştir.

Henüz çeşitli yerli kurumların petrol için sorumluluk taşıdıkları 1934 yılından 2001 yılı sonuna kadar geçen süre içerisinde ülkemizde toplam yaklaşık 3200 petrol kuyusu açılmıştır. Bunun yaklaşık 2000 tanesi TPAO tarafından, diğerleri de özel şirketler tarafından açılmıştır. 1935 yılından 2000 yılına kadar Türkiye'de bulunan petrol ve doğalgaz alanı sayısı 112'dir. 61 petrol ve 14 doğalgaz alanı TPAO tarafından, 33'ü de yabancı işletmeler tarafından bulunmuştur.

²⁵⁵ **Petrol Davamızı Baltalayan Enerji Bakanı A.P.'nin Zararlı ve Utandırıcı Politikası Prof. Dr. Muammer Aksoy, Ege Matbaası, Ankara 1965 Sf.10**

²⁵⁶ **A.g.e. sf.151**

²⁵⁷ **a.g.e. sf. 154**

²⁵⁸ **A.G.E. sf. 152**

²⁵⁹ **"Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş) Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. sf. 155**

²⁶⁰ **Türkiye'de Petrol, Prof. Dr. Ekrem Göksu, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1966 sf. 161**

²⁶¹ **Türkiye'de Petrol, Prof. Dr. Ekrem Göksu, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1966 sf.**

TPAO'nun elinde 25 sondaj makinesi vardır. Bunlardan 6210 metreye kadar inecek kapasitede olanlar Romen menşeli makinelerdir ve sayıları 6'dır. TPAO'nun 1 tane 5000 metre ve 8 tane de 4000 metre delme kapasiteli makinesi vardır. Bunlar da Romanya menşelidirler. 1977 yılında satın alınmışlardır. 3750 metre derinliğe inen iki makinenin biri 1959, diğer de 1974 yılında ABD'den satın alınmıştır. TPAO'nun diğer sahip olduğu sondaj makinelerinin delme kapasiteleri 1850 ile 2850 metre arasındadır. Bunlar da 1950'li yıllarda ABD'den satın alınmışlardır. TPAO'nun 5000 metre üstü kapasiteli 7 sondaj makinesi vardır, bilindiği gibi. Bu makinelerin 1'i Kars, 2'si Trakya, 1'i Azerbaycan, diğer 3'ü de her bir bölge müdürlüğünün park sahasında bulunmaktaydı yakın zamana kadar. Böyle bir durumun anlaşılması ve kabul edilmesi mümkün değildir.

Sondaj makinelerinin derinlik kapasiteleri çok önemlidir. Zira görüldüğü gibi 27 Mayıs 1960 devrimine kadar elde bulunan makineler derine inememekte ve en fazla 2800 metreye kadar sondaj yapabilmekteydiler.

1960 yılında İhsan Güven'in ABD'ye heyet göndererek satın almak için çaba gösterdiği 6000 metre derinliğe inebilen sondaj makineleri Amerikalılar tarafından Türkiye devletine verilmemişti. Bunun üzerine Sovyetler Birliğine bu makinelerin temini için başvurulmuştu. İhsan Güven'in görevi bırakmasından sonra makinelerin alımını idare; "sondaj makinelerinin komünist" olduğu gerekçesiyle durdurmuştu. Bu nasıl komik bir gerekçedir? Makinenin komünisti olur mu? (**İhsan Güvenin şahsen anlattıkları**)

Görülen o ki, bu olaydan 16 yıl sonra bu kapasitedeki sondaj makineleri ancak satın alınabiliyor. Acı olan ise bu kadar yıldan beri koca ülkede 6000 metreye inmiş tek bir kuyunun var olduğudur. Bu konu 2003 yılında devrin CHP milletvekili Atilla Başoğlu tarafından bir soru önergesi ile Enerji Bakanlığına sorulmuştur.

Bakanlığın bu soru önergesine verdiği cevap sadece; "6111 metreye kadar Antalya-Derme-1 kuyusunda inilmiştir"²⁶² şeklindedir. Bu sondaj faaliyeti de 1985-1987 yıllarını kapsamaktadır. Yani ilk derin sondaj, 6000 metre kapasiteli makinelerin satın alınmasından 10 yıl sonraya denk gelmektedir.

TPAO kurulduğu günden 2003 yılına kadar 5000 metrenin üzerinde neden sadece 6 delik delmiştir? Bu sondajlar 1979 yılı ile 1989 yılları arasındadır. Bu beş sondaj Bozluca-1 (Batman), Kaş -1 (Antalya), Çelikli-101 (Siirt), Büyükalan-1 (Burdur) ve Çorlu-3 (Tekirdağ) bölgelerindedir.

Enerji Bakanına sorulan bir soruya Bakanın gazetelere yansıyan cevabı şöyle olmuştur; "en fazla 3000-3500 metre programlanan derinliğe kadar inilmektedir." Bu hiçbir şeyi açıklamayan bir cevaptır. Neden bu derinlik planlanmaktadır? Neden daha derinlere inilmesi planlanmamaktadır? Neden Doğu Anadolu bazaltlarının altına inilmemektedir?

Enerji Bakanlığının sözlü soru önergesine verdiği cevapta geçen; "ülkemizde petrol üretebilecek kayaçların, özellikle petrol potansiyeli kanıtlanmış bölgelerimizde 2000-3000 metre derinlikler arasında bulunması nedeniyle sondajlarının büyük bölümü bu aralıklar içinde yer almaktadır..."²⁶³ cümlesi hangi ve kaç sondaja, hangi bilimsel verilere dayanmaktadır?

Oysaki Prof. Dr. Ahmet Ercan Doğu Anadolu bazalt taşlarının altında Kafkas petrolerinin 3000 km kadar uzandığını iddia etmektedir. Ayrıca neden Mardin kireç taşlarının altına hiç inilmemiştir? Neden 6000 metrenin altına inen 6 makine satın alındıkları 1977 yılından bu yana tam 30 yıldır yatmaktadır?

²⁶² Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı; Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Sayı B 15.0 APK. 023.300-78214, Mayıs, sözlü soru önergesi

²⁶³ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı; Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Sayı B 15,0 APK. 023.300-78214, Mayıs, sözlü soru önergesi

TPAO'nun 1954 yılından 2002 yılının sonuna kadar yaptığı toplam kuyu 2052 tanedir. Yani senelik ortalama 45 kuyu.

Bizim yetkililerimiz gelişmiş ülke ve şirketlerin on binlerce kuyuyu bir senede deldiklerini bilmemekte midirler?

TPAO'nun açtığı bu 2052 kuyunun 681'i arama, 320'si tespit, 991'i üretim, 23'ü enjeksiyon, 37'si de jeolojik istihsal kuyusudur.²⁶⁴

1934-2002 yılları arasında petrol ve doğalgaz bulunmasının bölgelere göre dağılımına baktığımızda; Marmara Bölgesinde açılan toplam 293 kuyudan 11 petrolü, 62'si gazlı bulunmuş, Bolu bölgesinde açılan 9 kuyudan 1'i gazlı bulunmuş, Siirt Bölgesindeki 459 kuyudan 142'si petrolü, 3'ü gazlı, Diyarbakır Bölgesindeki 353 kuyudan 151'i petrolü, 1'i gazlı, Gaziantep Bölgesindeki 303 kuyudan 124'ü petrolü, nihayet Adana Bölgesindeki 45 kuyudan 3'ü petrolü bulunmuştur. Yani 431 petrolü 67 gazlı kuyu söz konusudur.

Açılan kuyular derinliklerine göre 6000 metre üstü 1 tane, 5500- 6000 metre arası 1 tane, 5000- 5500 metre arası 4 tane, 3000- 5000 metre arası 328 tane, 3000 metre altı 1909 tanedir.

2000'li yıllara gelindiğinde TPAO sadece arama yapan bir şirket halindedir. Hatta arama yapabilmesi de şüpheli hale gelmiştir.

2000'li yılların başında milli şirket o kadar kötü duruma düşmüştür ki, TPAO 2000 yılında 24, 2001 yılında 23, 2002'de sadece 6 tane delik delebilmıştır. Ödenekleri iyice düşürülen TPAO'nun, bu ödeneğin tamamını harcamaması ise bir diğer gariptir. Bir gazetenin verdiği habere göre; 2001 yılında "Sondaj Öncesi Aramalar Projesi" için kendisine verilen 11 trilyon liralık ödeneğin %9'unu, fiziki yatırım ödeneğinin de %12'sini kullanmamıştır.²⁶⁵ (Bu rakam Yeni Türk Lirası olarak 4 milyon tutmaktadır)

Türkiye'nin nasıl bir ihmale ve oyuna kurban gittiğini göstermek için tamamı son derece az olan kuyulardan, arama kuyularının %60'ını, üretim kuyularının %76'sını, tespit kuyularının %68'ini, jeolojik istihsal kuyularının da %45'inin TPAO tarafından açıldığını söylemek yeter sanırım.

Bu kadar az sayıda deliğe rağmen TPAO'nun petrol bulma ortalaması %12'dir. Petrol bulma oranı, dünya genelinde %10'dur. Kaldı ki, son yıllarda genel müdürlük görevinde bulunan Ali Türkoğlu bu konuyla ilgili olabilecek şekilde; "(...)teknoloji çok değiştiği için sondaj öncesi teknik çalışmalara şirketler daha çok para ayırıyor. Dolayısıyla elimizde ne kadar çok veri varsa, sondaj riskini o kadar azaltıyoruz. Sondaj sayısında bir düşme var. (...) evvelden 10 kuyu açıp birinde petrol bulurken, şimdi iki kuyu açarak birinde (petrol) bulur duruma geldiler(...)" demektedir.²⁶⁶

Paleozoik'e El Değmemiş

Üzerinde önemle durulması gereken bir başka gerçek daha vardır. O da, Paleozoik bölgelerin daha hiç aranmadıklarıdır. Dünya Enerji Dergisinin 2001 Ocak sayısına konuyla ilgili bir yetkilinin "Güneydoğu Anadolu'ya baktığınız zaman, yerli yabancı petrol şirketleri olarak Kretase seviyesinde, yani jeolojik olarak ikinci zamana ait Mardin kireçtaşından istihsal yapıyoruz. Oysaki orada el değmemiş bir başka potansiyelimiz daha var. PALEOZOİK, yani birinci zamandan bahsediyorum. Bugün Türkiye'de açılmış olan ve paleozoik'i test etmiş olan kuyu sayısı 21 civarındadır. **Bu kadar kuyu ASLA yeterli**

²⁶⁴ Türkiye'de Petrol Aramacılığının Önemi", Mesut Atalay, Avrasya Dosyası, Bahar 2003, Cilt 9, S.1, sf. 169

²⁶⁵ Vakit Gazetesi, 7 Şubat 2004

²⁶⁶ D.E., Ağustos 2001, S. 10, sf. 5

değildir.²⁶⁷ demektir. 1933'te kurulan Petrol Arama ve İşletme İdaresi ilk olarak 1934'te Güneydoğuda bir deneme kuyusu açtı.²⁶⁸ Görüldüğü gibi iş orada kalmış gibi!

Diğer yandan Suriye'nin Siluriyen'den çıkarttığı petrolün önemi hem bilinmektedir, hem kanıtlanmıştır. Bir diğer petrol adamı da; "Suriye'deki Silurien petrol sahasının devamı Türkiye'de Güneydoğu Anadolu'da devam ediyor. Güney Mardin baseninde bu konseptle henüz petrol aranmadı. Güney Mardin'de birden fazla ve büyük yapılar olduğu mevcut sismik ile açıkça görülmektedir. Dolayısıyla keşfedilecek petrol hafif petrol ve üretim rakamı büyük olacaktır."²⁶⁹ şeklindeki hayati değerde bir bilgi sunup konuyla ilgili herkesi uyarmaktadır.

Soğuk savaşın başlangıcından bu yana mayınlanmış olan Türkiye'nin Suriye ile arasında bulunan arazileri hem petrol hem de tarım yönünden hayati öneme sahiptirler. Umarım ve dilerim ki bu arazi milli kurumlarımızın tasarrufunda kalır. İsrail ya da başka isimler altındaki gayri-millî unsurlara kaptırılmazlar.

TPAO'nun Entegrasyon Yolundaki Dev Atılımları

*"TPAO kuruluşundan 10 yıl sonra son derece önemli petrol başarıları göstermiş, tröstlerle mücadele etmiş, güçlü dikey entegre yapısıyla ülke iktisadiyatının bel kemiklerinden birisi olmuş, zaman içerisinde kendi bünyesinde devasa kuruluşlar yaratmıştır. TPAO'nun kazancı (...) hiçbir zaman temettü olarak dağıtılmamış, hep arama yatırımlarına dönüşmüştür."*²⁷⁰

Bir eski genel müdürünün sözleriyle, ilk yıllarından kısaca bahsettiğimiz TPAO özel hukuk hükümleriyle ve 6327 sayılı kanunla 12 Aralık 1954 tarihinde kurulmuştur. TPAO zaman içerisinde büyük bir şirketin olabileceği şekilde yapılanmıştır. 6327 sayılı TPAO kanunu, gerek ortaklığın ve gerekse kuracağı ortaklıklarının 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunundan ve ayrıca 2490, 2659, 6245 sayılı kanunlardaki hükümlerle, 3460 sayılı iktisadi teşekküllerle ilgili kanun hükümlerine tabi tutulmamasını, bunlardan muaf olmasını öngörmüştür. O zamanlar şu husus enine boyuna düşünülmüş ve konuşulmuştur. Petrol kanunları dâhilinde Türkiye'de petrol ameliyeleri ve icabında petrol ve petrol ürünlerinin alımı, satımı ve dağıtımını yapmak ve bu faaliyetlere bağlı işler için her türlü ticari işlere girişmek TPAO'ya tanınmıştır. Diğer bir kanun maddesi de, faaliyetlerle ilgili olmak üzere ticari şirketleri kurabilmek, Türkiye'de ve yabancı ülkelerde kurulmuş bu tür şirketlere iştirak edebilmeyi mümkün kılabilmektedir.

TPAO bu hususların yol göstericiliğinde ilk anda ve doğal olarak MTA'nın tüm faaliyetlerini ve MTA tarafından bulunan Raman ve Garzan sahalarını devir almıştır. TPAO arkadan gelen zaman içinde de, büyük bir petrol şirketinin olabileceği şekilde yapılanmıştır

TPAO 1951'de Batman Rafinerisini, 1960'da İzmit rafinerisini, 1960 yılında İstanbul Petrol Rafinerisi A.Ş.'i (İPRAŞ)'ı, 1965 'de Petrokimya AŞ. ni, yani PETKİM'İ kurmuştur. İpragaz'ı 1966 yılında, Batman-Dörtyol boru hattını 1967 yılında, Şelmo-Batman boru hattını 1968 yılında, Adıyaman-Sarıllı boru hattını 1971 yılında, İzmir (Aliağa) Rafinerisini 1972, Sarıcak-Pirinçlik boru hattını 1973, İGSAŞ Gübre Sanayisini 1974, DİTAŞ Deniz Yolu Taşımacılığını 1974, BOTAŞ Boru Hatları Taşımacılığını 1974, ADAŞ'ı 1974, ISİLİTAŞ'ı 1975, Hamitabat-Çerkezköy gaz boru hattını 1976, Çamurlu-Mardin gaz hattını 1982, Irak-Türkiye Boru hattını 1977 yıllarında kurmuş, Petrol Ofisini(POAŞ)'de 1983 yıllarında tamamen kendi bünyesi içine entegre etmiştir. 1966 yılında İpragaz'a, 1969 yılında TÜPRAŞ'a, 1974 yılında

²⁶⁷ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 27

²⁶⁸ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 29

²⁶⁹ D.E., Aralık 2000, S. 2, sf.27

²⁷⁰ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.25

ADAŞ'a ve Kıbrıs Türk Akaryakıt Şirketine,1983 yılında da Libya–Türk Mühendislik Şirketlerine kurucu ortak olarak iştirak etmiştir.

TPAO tam bir entegrasyon, tam bir holding yapısı içerisinde büyümüştür.²⁷¹ TPAO'nun petrol üretimi 1955 yılında günlük 3316 varil, yani 527 tondur. Bu kapasiteye gelen üretime Batmandaki rafinerinin kapasitesi yetmeyince yeni bir rafineri kurulması yoluna gidilmiştir. Zira Batman'daki rafineri 1940 yılında günde 5 ton petrol işlerken 1948 yılında bu miktar 200 ton ham petrol işleme gücüne çıkarılmıştır. 1955 yılındaki günlük kapasitesinin ise 300 bin tona ulaşmasından sonra doğan ihtiyaçtan dolayı bu yola gidilme gereği hâsıl olmuştur. 1955 yılından 1960 yılına kadar rafinerinin çalışma kapasitesi her yıl %30 arttırılarak nihayet 1960 yılında rafinerinin kapasitesi iki katına çıkmıştır.²⁷² Dolayısıyla ilerleyen zaman içerisinde Türkiye Petrolleri Batmandan gayri, İzmit, Aliğa ve Orta Anadolu rafinerilerini, Batman-Dört Yol, Yumurtalık-Kerkük, Kırıkkale-Yumurtalık, Şelmo Batman ara sahasını, Adıyaman-sahil boru hatlarını inşa etmiştir.

Tüpraş Ve Petrol Ofisi = Birer Dev

TPAO bünyesindeki kuruluşların nasıl devasa boyutlara sahip oldukları bir ufak misal olmak üzere vereceğimiz şu ÖRNEKTE açıkça görülür. Türkiye rafinaj faaliyetlerinin %89'luk bölümü TÜPRAŞ'ın İzmit, İzmir, Kırıkkale ve Batman rafinerileri tarafından, %11'lik bölümü ise yabancı petrol şirketlerinin mülkiyetinde bulunan ATAŞ rafinerisi tarafından gerçekleştirilmiştir. 500 büyük sermaye kuruluşu içinde TPAO 2001 yılında 23'üncü sırayı işgal ederken 2002 yılında 32'inci sıraya inmiştir. Buna karşılık TPAO'nun bir yan kuruluşu iken sonra ayrılan TÜPRAŞ ise hem 2001 yılında hem de 2002 yılında 500 kuruluşun en büyüğü olarak 1'inci sıradaki yerini korumuştur.

Petrol Ofisi ise ilk 500'ün 2001 yılında 100'üncüsü, 2002 yılında da 142'inci olmuştur.

2000 yılında TÜPRAŞ 6 katrilyon 850 trilyon lira ile satış rekorları kırmıştır. TPAO ise aynı yıl sadece 390 trilyon 459 milyar liralık bir satış gerçekleştirmiştir.

TÜPRAŞ'ın katma değere katkısı 9 katrilyon 043 trilyon 794 milyar TL olmuştur. TPAO ise tek başına ancak 320 trilyon 722 milyar liralık bir katma değer katkısı gerçekleştirebilmiştir.

Esasen TPAO'nun kuruluş mukavelesinde A ve B grubu diye iki türlü hisse ayrılmıştır. A - grubu hisselerin tamamı Hazineye verilmiş, B-grubu hisselerin ise satılabileceği hükme bağlanmıştır. A-Grubu hisseler %51'i, B-grubu hisseler de %49'u teşkil etmiştir.²⁷³

Bugün yapılması gereken ise TPAO'nun hisselerinin %51'i devlete ait kalarak, %49'unun tamamen Türk halkına satılmasıdır. Tabii kastedilen yabancıların uzantısı olan işbirlikçiler değil, öz, sıradan, benim gibi olan Türk halkıdır. Böylece millet biraz daha fazla vatanının sahibi olacaktır. Bu ve alınacak her tedbir, milli şirkette hiçbir yabancı şirketin veya yabancı kimlikli şahsın hissesinin olmamasını temin etmelidir.

Tabii ayrıca TPAO hemen ve ivedilikle, geçen zaman içerisinde çıkarılan olumsuz kanunlar ve kanun hükmündeki kararnameler kapsamında çıkarılarak, eski statüsüne tekrar kavuşturulmalı, bağlı ortaklıkları hızla kurulmalıdır.

Hayati önemdeki stratejik bir madde olan petrolün aranmasından pazarlamasına kadar geçen aşamalar birbirini tamamlayan ameliyelerden oluşmaktadır. Kamunun, bu faaliyetleri bir ana şirket etrafında entegre bir biçimde yürütmesi, hem mali kaynak temini hem de verimlilik yönünden zorunludur. Nitekim dünyanın her yerinde gerek kamu gerekse özel

²⁷¹ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.25

²⁷² Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965sf.25 - 207

²⁷³ Bumin Gürses D.E., Eylül 2002, S. 35, sf. 18

şirketler teşkilatlarını bir ana şirketin denetimi altında çalışan yavru şirketler kurarak yürütmektedir. Hatta büyük petrol şirketleri LNG terminalinden termik santral yapımı ve işletmesine kadar, petrolden de öte dev enerji şirketleri haline gelmişlerdir. Nitekim TPAO'nun geçmişteki örgütlenmesi bu şemaya uygundu. Bilindiği gibi bu yapı 1980'li yıllarda ortadan kalkmıştır. Bu entegre özellik, mali özerlik ve risk sermayesi oluşturabilme konularında sonsuz önemlidir. Bu entegre yapı TPAO'yu Hazine'den tamamen bağımsız hale getirecektir. Yani TPAO tekrar rafineri, pazarlama ve taşıma işlerini üstlenmelidir. Bu mali yapıya sahip bir TPAO her türlü politik oyunlara karşı direnebilir. O zaman hiç kimse bu hareket serbestisine sahip TPAO'nun yurtdışı faaliyetlerine şaibeli bir bakışla yanaşmaz. Nitekim de TPAO'nun her türlü iç politik ayak oyunlarına karşı başarıyla direndiği zamanlar bu yapıya sahip olduğu devirlerdir. Tekrar tekrar belirtelim ki, büyük para yani zenginlik bu bahsedilen taşıma, pazarlama ve rafinajdan elde edilir. Arama ve üretim pahalı ve meşakkatlidir. TPAO'nun Türkiye'deki arama ve üretim yatırımlarının durmaması için TPAO'nun çok güçlü olması lazımdır.

Eski genel müdürlerden Bumin Gürses; "(...) *bizim daha fazla beklemeğe tahammülümüz yok. Bir an önce TPAO'ya arama yatırımlarını arttıracak imkânları sağlamak gerekir*" demektedir.²⁷⁴

Türk milletinin de görevi, hayati çıkarının olduğu TPAO'ya gerekli desteği psikolojik, maddi (parasal) hukuki ve teknik yönden sonuna kadar verip, milli kalmasını sağlamasıdır.

Bu teşebbüsler, bilindiği gibi dikey entegrasyon yönünde ilerlemek için son derece önemlidir. Bu süreyi kapsayan yıllarda TPAO ciddi bir kuruluştur. Sanılması ki TPAO o yıllarda içerden ve dışarıdan rahat bırakılmıştır. Hiç de rahat bırakılmamıştır. Bütün iç ve dış engellemelere rağmen atılan adımlar dev boyutlardadır. Yapılan mücadeleleri, en başta çıkarılan petrol kanununun nasıl bubi tuzaklarıyla doldurulmuş olduğunu Petrol Kanunu ile ilgili bölümde göreceğiz.

Teknik

1954 yılından günümüze kadar Türkiye'de yapılan sondaj öncesi jeolojik ve jeofizik araştırmaların %90'nını TPAO yapmıştır.²⁷⁵

Bu konuda eski genel müdürlerden Bumin Gürses; "*Türkiye Petrollerinin sondaj öncesi yaptığı jeolojik ve jeofizik çalışmalar Türkiye'nin petrol potansiyelinin tespiti yönünden alt yapı çalışmalarıdır.*" demiştir.²⁷⁶

TPAO'nun 1960'lı muhteşem yıllarından sonraki her faaliyetinde belirgin düşüş olduğu herkesçe bilinir. 1998 yılından 2001 yılına kadar ortalama 50 ekip/ay olarak devam eden jeolojik etütler 2002 yılında birden bire 13 ekip/aya kadar inmiştir.

2001 yılında TPAO'nun yaptığı jeofizik ölçümlerde 2 sismik, 1 gravite takımı 11 ay süre ile çıkarılırken, bütçe kısıtlaması nedeni ile 2002 yılında hiç arama yapılamamıştır. Artık 2001 yılına varıldığında, son birkaç yıldır yurt içi petrol araması neredeyse sıfırlanmış durumdadır. TPAO'nun 1990-91 yılında 130 ekip/ay olan jeolojik etütlerden sonra, 2002 yılında jeolojik etüd çalışması 13,57 ekip/ay'a inmiştir.

Konumuz yabancı şirketler ya da özel şirketler değil ama hemen burada belirtmeden geçemeyeceğiz, onların da 1998 yılındaki jeolojik etütleri ancak 0,20 ekip/aydır. 2002 yılındaki yabancıların jeolojik etütleri sıfıra düşmüştür, yani hiç yapılmaz olmuştur.

²⁷⁴ D.E., Eylül 2003, S. 35, sf. 28

²⁷⁵ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 25

²⁷⁶ D.E., Eylül 2002, S. 35, sf. 18

TPAO'nun 1998 yılındaki jeofizik etütleri ise 61,03 ekip /ay iken, 2002 yılında 21,77 ekip/ay'dır. Biraz önce bahsettiğimiz diğer şirketlerin jeofizik etütleri de 1998 yılında 6,17 iken 2001 yılında beklendiği gibi sifıra düşmüştür.

Aynı şey sondaj derinliği ve kuyu sayısında da görülmektedir. Sondaj metresi 70'den 34'e, sondaj kuyusu sayısı 38'den 18'e inmiştir. Bu düşüş kendini petrol üretiminde de bariz şekilde göstermiştir. 1958 yılında üretim 2.459.222 tondur. 2002'ye gelindiğinde ise ham petrol üretimi 1.712.038 tondur. Kaldı ki 50'li yıllar tekniğin düşük, ülke nüfusunun bugünkünün üçte biri, sanayileşmemizin ise henüz başlangıç halinde ve petrol ihtiyacının ise bu günkü ihtiyacın henüz onda biri olan yıllardı.

Oysaki TPAO'nun bilgi birikimi ve tecrübesi son derece iyi olup yurtdışına bu gün teknik güç ihraç etmektedir. Bu birikime ve kapasiteye rağmen ne Petrol İşleri Genel Müdürlüğü ne de TPAO 2002 yılına kadar Türkiye'nin stratejik rezervleriyle ilgili hiçbir çalışma yapmamışlardır.²⁷⁷

Bütün bu göstergelere rağmen, 1954-2001 yılları arasında; toplam jeofizik araştırmaları 4130 ekip/ay, toplam jeolojik araştırmaları 3273 ekip/ay, delme işleri 6.000.000 metre dolayındadır²⁷⁸. TPAO'da 2002 yılında jeofizik ve jeoloji mühendisi 720'dir ve bunun 100 tanesi jeofizik mühendisidir. Türkiye de petrol ve Doğalgaz aramacılığının lokomotifi durumunda olan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının bütçesi kısıla kısıla ancak personel maaşlarına yetecek hale getirilmiştir. Bu yüzden Türkiye'den beyin göçü sürmektedir. Başarılı mühendislerimiz yurtdışında 5-10 bin dolar karşılığı hizmet vermektedirler. Türkiye'de iş bulabilenler, 2000'li yılların başlarında ancak 300 ile 700 dolar arasında kazanabilmektedirler. Bunlar 2000'li yıllara gelindiğinde TPAO'nun ve ülkemizin içine düşürüldüğü acı gerçeklerdir.

Yapılan sondaj metre olarak 1996'da 60,187 metreden, 2000 yılında 39,652 metreye düşmüştür. 1956 yılından 1999 yılına kadarki dönemde yıllık ortalama 43 olan delinen kuyu sayısı 24'e düşmüştür. Sondaj kuyusu sayısı ise 1996'da 38 iken, 2000 yılında 17'ye inmiştir. Hatta öyleki, TPAO 2000 yılında 24, 2001 yılında 23, 2002'de ancak 6 tane delik delmiştir.²⁷⁹ Mesela Türk Petrolcülüğünde söz sahibi olanlardan birisi şöyle söylüyordu.

*"TPAO 30 yıldır Tuz Gölü baseninde çalışmaktadır. Ne yazık ki Tuz Gölünde eskiden çalışan şirketler önce kuyu kazıp, sonra sismik yapmışlardır. (!) Türkiye'nin en büyük ikinci karasal baseni Tuz Gölüdür. TPAO burada 30 sene büyük gayretlerle kuyular açmış, fakat kuyularda sondaj problemleri var. Bunlardan Karapınar'da açılan kuyularda gaz tespit edilmiş. Ondan sonra proje unutulup gitmiş. Şimdi biz Karapınar'da Yazanca köyü civarında doğalgaz tespit ettik."*²⁸⁰

Benzeri bir olayı Devlet eski bakanı İsmail Özdağlar anlatmıştır ;" *Bir yıldan beri Çamurlu bölgesindeki kapatılan 8 kuyu üzerinde son geliştirilmiş Rus teknolojisi ile ciddi bir çalışma başlatıldı. TPAO'nun bu kuyuları, petrolün varil fiyatının 10 dolar civarında olduğu dönemde üretimi pahalı bulunduğu için kapatılmıştı. Şimdi artık Türkiye geçmişte olduğu gibi 2-3 dolara petrol sahibi oluyorum diye kuyuları kapatma yanlısına düşemez. Petrol stratejik bir öneme sahiptir. (...) Antalya'nın batısı, İskenderun Körfezi, Ege'de iki bölge, Tuz gölü ve Batı*

²⁷⁷ TPAO çalışanı Yavuz Tengiz, Jeol. Yük. Müh., 25.05.2002, Sinan Aygün'e Mektup

²⁷⁸ Türkiye'nin Petrole Ulaşması Neden Gecikiyor? Ahmet Ercan, 12 Mart 2002

²⁷⁹ Türkiye'nin Petrole Ulaşması Neden Gecikiyor? Ahmet Ercan, 12 Mart 2002

²⁸⁰ Oyman Say Petrol Dünya Enerji Dergisi Sayı 1, 2 Aralık 2000

*Karadeniz Bölgesi yoğun ve zengin petrol içeren havzalardır.(...) Türkiye 1 milyar dolarlık bir bütçe ile bu havzaları ortaya çıkarabilir.(...)*²⁸¹

Üretim

1946 ve 1951 yıllarında Raman ve Garzanda bulunan petrolün ardından 1961'de Kurtalan eteğinde Mağrip, Raman dalışında Batı Raman, Rissan dalışında Kurtalan, 1963'de Çelikli, 1964'de Dodan petrol alanları işletmeye açılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu bölgelerdeki ham petrol 80 kilometrelik boru hattı ile 700 bin tonluk Batman rafinerisine taşınmıştır. Zira TPAO 5. bölgede 1960'lı yılların ortalarında 104 kuyuda petrol çıkarmıştır. Türk petrolerinin bulunduğu dolu kuyu oranı, bu alandaki dünya ortalamasının %100 üstündedir.²⁸²

Kuruluş ve özellikle devamı olan 60'lı yıllarda ülkenin petrol sarfiyatı da daha az olduğu için yerli olarak üretilen ham petrol ülke ihtiyacının büyük ölçüde yerli kaynaklarca karşılanmasına yetiyordu.

Üretim 1959'da 372 bin, 1960'da 362 bin, 1961'de 413 bin, 1962'de 511 bin, 1964'de 628 bin, 1965'de de 2 milyon 391 bin tona yükselmiştir.

İşte bu ve diğer sebeplerden altmışlı yıllar, özellikle de 1960-61 yılları Türkiye'nin petrol aramacılığının parlak yılları olmuştur.²⁸³

60'lı yılların şahlanmış TPAO'sunun birkaç rakamı da şöyle; 1963 yılında inkişaf, arama, tesbit ve istihsal olmak üzere toplam açılan 55 kuyunun 41'i, 1964 deki açılan 54 kuyunun 32'si ve 1965 yılında açılan 86 kuyunun 48'i TPAO'ya aittir.

Daha sonra gelen yıllar ne yazık ki bu harika petrol üretimi yükselişini beraberinde getirmemiştir. 1973-1984 döneminde TPAO'nun üretimi iniş ve çıkışlarla yıllık ortalama 1 milyon ton civarında olmuştur. Yedinci beş yıllık planda; *"yeni keşifler yapılmaması durumunda TPAO'nun üretimi 1993 yılındaki 3,7 milyon tondan 1999 yılında 1,2 milyon ton seviyesine gerileyecektir. Diğer şirketlerin de üretimi düşecektir"* diye tespit yapılmış ve ileriye dönük projeksiyonda da; *"her yıllık petrol talebi artarken, yerli üretimin de bir yandan düşmesi ithal edilen petrol miktarının her yıl artmasına sebep olmuştur."* diye tespitlere devam edilmiştir.

Raporun en gerçekçi tespiti ise; *"TPAO yurdumuzdaki üretim yatırımlarının büyük kısmını gerçekleştirir. Bu kamu kuruluşumuzun yatırımları ise, devletin belirlediği bütçeye bağlı olarak yürümektedir. Dolayısıyla ülkemizdeki petrol arama ve üretim yatırımlarının miktarı TPAO'ya ayrılan bütçenin büyüklüğüne bağlıdır."* sözleridir. Bu tespitleri yapan ise gene devlettir. Unutulmaması gereken devletin bir diğer tarafının, yani TPAO'nun bütçesinin zaman içinde 30 milyon dolara kadar düşürüldüğüdür.

²⁸¹ Meltem Televizyonu, Açık Oturum 6 Mart 2001 Yön. Muharrem Bayraktar

²⁸² Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965. sf. 207

²⁸³ Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 .sf. 151

2000 yılı itibariyle TPAO'nun sahalarında ürettiği petrol reel olarak 1.973.704 ton olmuştur. Aynı yıl Türkiye'de tüm ham petrol üretimi 2.749.105 tondur. Bu durumda ülkede toplam petrol arzının %2,5'i gerçekleştirilmiş, devlet hissesi adlı altında devlete verilen verginin %66,45'ini TPAO vermiştir.²⁸⁴

TPAO'nun o zaman çıkarttığı tebliğlerden öğrendiğimize göre, TPAO 2001 yılında toplam 1.789.958 ton ham petrol üretmiştir. (12.279.001 varil), Aynı yıl içinde Türkiye'de petrol ürettiği kuyu sayısı 668 tanedir. Gene 2001 yılında toplam 265.773.662m³ doğalgaz üretmiştir. Sadece Batmanda 2001 yılındaki devlet ve özel sektörün toplam üretimi 6.652.490 varildir. Adıyaman'da bu petrolün 5.553.432 varilini, Trakya'da ise 73.039 varilini TPAO üretmiştir.

1990 yılından 2002 yılına kadar ki ham petrol üretimi yerli ve yabancı dahil şöyledir.

Türkiye'nin ham petrol üretimi(ton):²⁸⁵

1990 -	3.716.546	1995 -	3,515,782	2000 -	2,749,105
1991 -	4.451.702	1996 -	3,499,635	2001 -	2,551,467
1992 -	4.280.952	1997 -	3,456,966	2002 -	2,441,534
1993 -	3.892.021	1998 -	3,223,622		
1994 -	3.686.668	1999 -	2,939,896		

1996- 2000 yılları arasında yapılan istatistiklerde üretim düşük, sondaj düşük, jeolojik ve jeofizik etüd düşük velhasıl her şey düşüktür. Bu birkaç yılı her alanda kapsayan grafik, zaman içinde TPAO'nun sürüklendiği yerin tipik göstergesidir Fakat daha vahim olan bir şeyi söylemek gerekir ki o da şudur: Ülke çapındaki düşük olan bu petrol faaliyetinde TPAO'nun faaliyeti tüm faaliyetin neredeyse %99'udur. Yabancı şirketlerin payları da düşüğün düşüğüdür ve ancak %1'dir. Gerek jeofizik, gerek jeolojik, gerekse sondaj bazında olsun faaliyetlerin neredeyse tamamı TPAO'nundur.²⁸⁶ Bütün bu gelişmelerin sebebi, TPAO'nun 1993 yılından itibaren tamamen yurt dışına yönelmiş olmasındandır.²⁸⁷ Her ne kadar durum böyle ifade edilse de bir yıl sonra gündeme getirilen petrol kanunu açıkça ispat etmiştir ki, sebep bu değildir.

Dünya Enerji Dergisi'nin editörlüğünü yapan Prof. Dr. Mustafa Ültanır; "Enerjide Hareketlilik Var" adlı makalesinde; "(...)yerli petrol üretimi Türkiye'de dibe vurmuş durumda, buna sevinenler var, ama sakın yabancılar sanmayın, içimizden birileri Türkiye'de yerli petrol üretilmesini istemiyor. İşte kanıtı, TÜPRAŞ Genel Müdürlüğü ağır petrol olduğu için yerli üretimi alıp rafinerilerde işlemek istemiyor. Peki, yerli petrol ne olacak? İtalya'daki rafinerilere mi götürülecek? Yerli petrolü satın almamak ve böylece üretimini engellemek, devleti ciddi bir gelir kaybına uğratmak ve zarara sokmak demektir. Ham petrolün tek alıcısı rafinerilerin, yerli petrol üretimini caydıracak koşullar öne sürmesi, bu konuda ulusal petrol politikasına karşı biçimde direktmesi, acilen el atılması gereken bir sorundur..."²⁸⁸

Prof. Dr. Ültanır'ın yukarıdaki bu tespitinden dört ay önce yaptığı tespit ise, herkes tarafından bilinen gerçeğin toparlanarak derli toplu ortaya sürülmesidir. Diyordu ki; "Türkiye'nin yerli petrol üretimi son yıllarda sürekli düşme trendi içerisinde(...)"²⁸⁹ Türkiye'de 2000'li yıllara

²⁸⁴ Ayfer Eğilmez, Petrol İş Genel Merkezi Yayını 2002

²⁸⁵ Osman Saim Dinç, D.E. Aralık 2003, S. 38, sf. 54

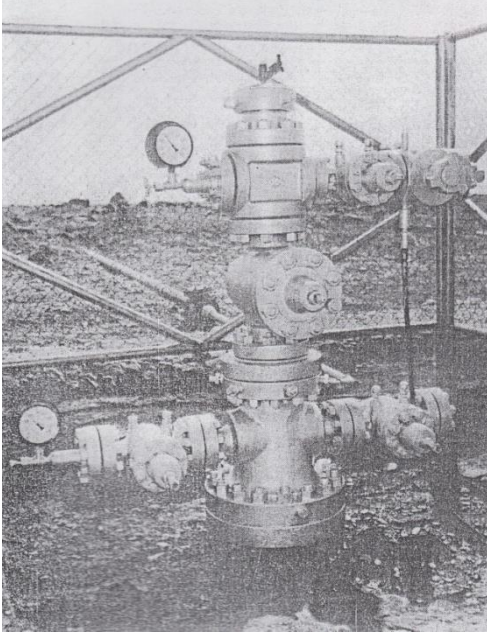
²⁸⁶ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf. 18

²⁸⁷ Ali Türkoğlu, Dünya Enerji Dergisi Ağustos 2001

²⁸⁸ D.E. ,Kasım 2001,S.13, sf. 7

²⁸⁹ D.E. , Ağustos 2001, S. 10, sf. 51

kadar üretilen toplam ham petrol 103 milyon tondur. Bunun %53'ü, yani 54 milyon tonu TPAO tarafından gerçekleştirilmiştir.

Noel Ağacı Ya Da Chirstmas Tree Denen Ham Petrolü Kontrol Altında Tutmak İçin Resimde Görülen Çeşitli Kolları ve Ölçü Aletleri Olan Vana Sistemi Kullanılır.²⁹⁰

İşte biz bunu söylemeğe başladığımız 2000'li yılların başında ülkemizde bir kıpırdanma başlamıştır. İlki, bize her çevreden her lafın söylenmesidir. Gayet tabii olarak bu arada TPAO'da da bir takım kıpırdanmalar olmuş, bazı olumlu şeyler yapılmışa başlamıştır. Hiç olmazsa yazılanlara, söylenenlere cevap verme gereği duymuşlardır.

Tabii burada yirmi beş yıldır ülkenin en fazla petrol üretilen bölgesi olan Güneydoğu Anadolu'ya tebelleş ettirilen ayrılıkçı terör örgütünü ve terör hareketlerini de ayrıca değerlendirmek gerekir.

TPAO'nun Güçten Düşürülme Yılları

Milli petrol politikasına karşı gerek yabancı şirketlerin açık gizli lobi faaliyetleri ve petrol çıkarmada bir takım dolambaçlı yollara sapmaları, gerekse devletin kendisine bizatihi kendi öz kurumlarının sekte davranmaları, ilerleyen yıllarda TPAO'nun içine düşürüldüğü atıl durumun yaratıcısı olmuştur.

Türkiye'de petrol çıkarılmasını istemeyen çevreler, TPAO'yu ilk kurulduğu andan itibaren güçsüzleştirmek, eğer ellerinden gelirse de tamamen yok etmek için her şeyi denemişlerdir. TPAO'nun başlangıç yıllarında, o zamanların en zengin rezerv bölgesi olan Siirt'ten, İskenderun'a ulaştırılması için yapılmasına teşebbüs edilen boru hattı projesinde TPAO'ya karşı yabancı şirketler büyük zorluklar çıkarmışlardır.

Gene bu yıllarda, Petrol Kanununun gereği olan "**yerli petrolün öncelikle satılması**"na karşı çıkılmış ve kanunun bu maddesi değiştirilmeğe çalışılmıştır.

Petrol kimyası kuruluşlarının yerli şirketler yerine bir Amerikan şirketine verilmesi için yoğun çabalar sarf edilmiştir.²⁹¹

Bütün bunlara karşı direnen ve sonraki yıllarda devasa büyüklükteki bağlı kuruluşları hayata geçirmeyi başaran TPAO'nun stratejisi, alınan siyasi kararlarla değiştirilmiştir.

TPAO ve bağlı ortaklıkları %49 hisseleri ile özel kesime açılabilen ve özel hukuk hükümlerine tabii bir anonim şirket olarak faaliyet gösteriyorlardı. Fakat bu durum 1984 yılından sonra alınan kararlarla kaldırılmıştır.²⁹²

28.05.1986 tarih ve 3291 sayılı KİT'lerin özelleştirilmesi ile ilgili mevzuat gereğince TPAO'nun bağlı kuruluşları olan; İPRAGAZ 1987'de, TÜPRAŞ ve POAŞ 1990'da, DİTAŞ

²⁹⁰ Prof.Dr.Ekrem GÖKSU, Türkiye'de Petrol, İTÜ Maden Fakültesi, 1966, Sayfa 215

²⁹¹ **Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965 .sf.**

²⁹² **Bumin Gürses dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003 S. 35 sf. 18**

1993'de özelleştirme kapsamına alınmışlardır. 1998 yılında TPAO'nun bir diğer iştiraki olan TÜMAŞ'ın hisseleri özelleştirme idaresine devredilmiştir. Bağlı ortaklık İGSAŞ da akabinde Özelleştirme Kurulu'nun kararı ile özelleştirme kapsamına alınmıştır.²⁹³

1995 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile de BOTAŞ, TPAO'nun bağlı ortaklık statüsünden çıkarılarak teşekkül halinde yapılandırılmıştır.²⁹⁴

Bütün bu olanlardan sonra özetle şunu bir defa daha ve üzerine bastırarak söylemek ve belirtmek gerekir; TPAO rafinerisine, boru hattına, taşınmasına, pazarlamasına kısaca dikey entegre yapısına tamamıyla sahip, çok iyi örgütlenmiş mükemmel bir petrol şirketiymiş bir zamanlar.

TPAO eski genel müdürlerinden Bumin Gürses şirketin içinde bulunduğu durumla ilgili olarak; *"Yabancı şirketlerin ve ülke özel sektörünün gerek sondaj gerekse jeoloji-jeofizik faaliyetlerinde ciddi hiçbir yatırım yapmaması sonucu bu görev milli kuruluş TPAO'ya düşmüştür. Bu noktada şu andaki TPAO'ya bakıldığında bu güce sahip mi sorusu sorulmaktadır"* dedikten sonra; *"(...) bir eski TPAO'lu olarak bunun cevabını ben üzülerek hayır diye veriyorum(...) bir zamanlar bağlı ortaklarıyla çok güçlü, ekonomik ve entegre yapıya sahip olan TPAO, bu gün benzetmek gerekirse kanatları olmayan bir kartal görünümü vermektedir."*²⁹⁵

Bugünkü yapısıyla TPAO upstream denilen safhadaki yatırımları destekleyecek, mali kaynakları sağlayacak ameliyelerden yoksundur.

Jeoloji Yüksek Mühendisi Yavuz Tengiz Sinan Aygün'e yazdığı mektubunda; *"Günümüzde petrol şirketleri sektörün her alanında yer almaya çalışırken, TPAO'da bunun tam tersi yapılmıştır. Bu yapısal eksiklik sadece sermaye açısından değil, Türkiye'yi uluslar arası petrol faaliyetlerinde temsil etme pozisyonundaki TPAO'yu güçsüz bırakmıştır. Bu husus mali özerklik ve risk sermayesi oluşturabilme konuları kadar önemlidir. Günümüzde büyük petrol şirketlerinin örgütsel yapısı, aramadan başlayan, üretim, taşıma, rafinaj ve dev pazarlamaya uzanan dikey entegre bir organizasyonu ifade eder. Hatta büyük petrol şirketleri LNG terminalinden termik santral yapımı ve işletmesine kadar, petrolden de öte dev enerji şirketleri haline gelmişlerdir.*

*Sonuç olarak TPAO petrol sektöründe en fazla risk taşıyan arama, sondaj ve üretim (upstream) alanında faaliyet gösteren bir şirket durumuna getirilmiştir. TPAO gelecekteki faaliyetlerini sürdürebilmek için, kuruluş yıllarında sahip olduğu yapılanmaya tekrar kavuşmak durumundadır. Uluslararası yatırımlarda başarılı olabilmek için bu zorunludur."*²⁹⁶

TPAO'nun durumuyla ilgili olarak enerji uzmanı Necdet Pamir; *"TPAO hem sermaye açısından hem de bilgi açısından, yöneticilerinden ve çalışanlarından bağımsız olarak, yetersiz bir kurum..."*²⁹⁷ demektedir.

Eski Genel Müdürlere Bumin Gürses; *"(Bugün) TPAO ne yapıyor? Eski günlerin kredisi ile yaşayan bir KİT haline dönüşmüş(...)"*²⁹⁸ demektedir.

Türkiye Petrol Jeologları Derneği Başkanı Dr. Mehmet Özkanlı da; *"(...)Türkiye'de petrol sektörüne bakıldığında, Türkiye'de bu işin lokomotifinin Türkiye Petrolleri olduğu görülür. Eğer Türkiye Petrollerinin aktivitesi artmışsa Türkiye'de petrol aktivitesi artmıştır. TPAO'nun aktivitesi düşmüşse, o da azalmıştır. (...) bu aktivite bütçesiyle ilgilidir. (...) 1983'den önce*

²⁹³ D.E. Ocak 2001, S.3, sf. 33

²⁹⁴ www.gov. tr

²⁹⁵ D.E. Eylül 2002 S.35, sf. 18

²⁹⁶ Yavuz Tengiz, Jeol. Yük. Müh., 25.05.2002, Sinan Aygün'e Mektup

²⁹⁷ D.E. Mayıs 2001, S. 7, sf. 27

²⁹⁸ D.E., Eylül 2002, S. 35, sf. 18

ciddi bir sinerji yaratılmış(...) uluslararası platformlarda gördüğümüz petrol şirketleri gibi bir petrol şirketi yapılmış.²⁹⁹

Yakın zamanlarda TPAO Genel Müdür vekilliğinde bulunan Ali Türkoğlu; *“TPAO'nun bir elden geçirilmesi gerekiyor. (...) atıl duruma gelmiş bazı birimleri var. Bunların bir an evvel temizlenerek, TPAO'nun daha aktif, daha çabuk karar veren bir yapıya kavuşturulması gerekir. (...) Türkiye Petrollerinin arama bütçesi 100-120 milyon dolar seviyesinde iken, bugün 30-40 milyon dolar seviyesine indi. (...) üçte bire düşmüş bir bütçe ile başarı beklemek güç.”* tür demektedir.³⁰⁰

Bir diğer Genel Müdür de; *“Biz TPAO'da hayal gibiyiz. Bütçemiz kadük, yapabildiğimiz ancak 1 gravite ekibi çıkarmak, 2 sismik çalışma.³⁰¹ Mete Gürel adeta feryat ederek; “(...) Türkiye Petrolleri bugün entegre yapılanmıyor. Gerçek anlamda bir entegre yapılanma öngörülüyor.”* diyor ve içler acısı durumu sergiliyor.

TPAO bütün bu olumsuz şartlarla öyle aciz bir duruma düşürülmüştür ki, gene bir TPAO Genel Müdürü bu durumu bakın nasıl dillendiriyor? *“Türkiye Petrollerinin dezavantajı bence şu: Yatırımı, yani kendi finansman kaynaklarını direkt olarak Karadeniz'e aktarmadığı için tamamen kendisini taşıyacak bir ortak arayışı içine giriyor ve bu da bir zorluk yaratıyor. En azından yüzde 25-50 arasında bir kısmını karşılayabilecek olsa, ortak olmak isteyen sayısı çok fazla. Ancak biz tamamen BÜTÜN MASRAFLARI KENDİSİNİN KARŞILAYABİLECEĞİ BİR ŞİRKET aradığımız için sıkıntı buradan geliyor.³⁰²*

TPAO Planlama ve Koordinasyon Grup Başkanı, kurum içi bir yazışmada teşkilatla ilgili olarak; *“(...)ortaklığımızın son dönemlerde yaşadıkları, camiamız içerisinde büyük bir moral bozukluğu ve motivasyon kaybına sebep olmuştur. TPAO çalışanları ve özellikle de kapsam dışı teknik personel tedirgin, huzursuz ve hedefsiz bir görüntü vermektedir(...). TPAO'nun bir an önce toparlanması ve eski üretken, çalışkan ve moralli günlerine dönmesi gerekmektedir. (...) ülkemizin tek milli petrol şirketi olan TPAO mali ve idari açılardan 45 yıllık geçmişindeki en zor dönemi yaşamaktadır. Özellikle 105,3 milyon dolara ulaşan bugünkü borcu nedeniyle, TPAO için mali zorluklar çok daha önemli olup, **acilen çözüm bulunması gerekmektedir.**”³⁰³*

Bir yandan yabancıların başlangıçtan bu yana aralıksız devam eden sektör davranışları, sinsi planları, içerideki aymaz politikalarla birleşince TPAO işte bu duruma düşmüştür. TPAO 'nun bünyesinden çıkan devasa şirketlerden sadece birisi olan TÜPRAŞ bundan birkaç yıl önce dünyanın en çok kazanan 500 şirketi arasına girmişti. Neredeyse Karun gibi zengin olan, yani çok kazanan bu şirket diğer birçok şirket gibi yakın geçmişte TPAO'dan koparılp alınmıştı.

TPAO ise kısa süre zarfında acınacak duruma düşüyordu. Çok değil daha 2001 yılının sonunda, TPAO en zengin petrol sahası Adıyaman birimlerinde muhtelif cins 38 adet aracını satılmak üzere ihaleye çıkarıyordu.³⁰⁴ Gelişikle ülkede 10'un üzerinde siyasi ve ekonomik deprem yaratan, Dünya Bankasının adamı Kemal Derviş, IMF ile yaptığı anlaşma gereği, başta da belirttiğimiz gibi yüzlerce TPAO çalışanını gözden çıkarmıştı. Star gazetesindeki haber; *“Yüzlerce petrol mühendisi, bilgisayarçı, idari görevli, Derviş'in TPAO'nun Türkiye'nin*

²⁹⁹ D.E., Haziran 2002, S. 20, sf. 30

³⁰⁰ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 55

³⁰¹ D.E. Haziran 2002, S. 20, sf. 34

³⁰² D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 51

³⁰³ 21.05.1999 tarihli, “İç Yazışma içindir” Dosya 65.00.00. (PL)22, Dr. M. Zihni Aksoy, Planlama ve Koordinasyon Grup Başkanı

³⁰⁴ Akit Gazetesi 16.10.2001

en verimli ve her yıl kar eden KİT'leri arasında olduğunu bilmesine rağmen, kendilerini de kar etmeyen verimsiz ve devlete yük olan KİT'ler gibi görmesine isyan ediyor. Bu anlamda TPAO'da deneyimli 82 mühendis ve 100 bilgisayar uzmanı yakında işinden olacak. Yine 100 civarında da çeşitli görev yüklenmiş TPAO'lu zorunlu emekli edilecek(...).Sadece IMF'ye verilen Niyet Mektubunda verilen söz gereği bütün bunlar olacak.³⁰⁵ Bütün bu olanları Türk halkı etiyile kemiğiyle yaşarken hiç müdahil olamıyor, üstelik de daha uzun zaman bunları yaşayacak görünüyordu.

Devleti babalarının çiftliği gibi kullanma politikaları her Türk vatandaşının gayet iyi bildiği ve sızlandığı bir konudur.

Yıllar önce Milliyet gazetesinde köşe yazarlığı yapan Yılmaz Çetiner bu durumu bakın nasıl dile getirmişti; "Yıllar önce bir gün zamanın TPAO Genel Müdürü, iştiraklerinin yetkili yöneticilerini topluyor ve şöyle konuşuyor: "Beyler, şimdi benden istenen bir hususu sizlere iletmek zorundayım. Sayın Bakan talep etti, bunlara mutlaka kadrolarımızda yer bulmamız gerekiyor, sizden ricam kurullarınızdan verebileceğiniz eleman sayısını bana bildirin, her defasında sizlerle tartışmalıym"³⁰⁶

TPAO'nun Sindirilmesi ve Zamanla Silinmesi

1960'lı yılların şahlanmış tavrı zaman içerisinde TPAO'da yerini bir nevi yılgınlığa terk etmiştir. O zamanlarda neredeyse bir damla kanı bir damla petrole eşdeğer görür gibi çalışan TPAO zamanla bütün bu heyecanını kaybetmiştir. 1960'lı yıllarda Mobil'in Şelmo bölgesinde bulunduğu petrolün günlük kapasitesi 1000 varil olmasına rağmen, fakat politikası gereği bunu çalıştırmazken, hemen yanı başında TPAO günde 80 varil petrol veren kuyusunu hummalı bir şekilde işletiyordu.³⁰⁷

Zamanla bu heyecanı kaybolan TPAO petrol bulunduğu bazı sahaları terk ediyordu. Oyman Sayer bu konuda; "TPAO'nun 20 küsur sene evvel terk etmiş olduğu, Güneydoğu Adıyaman sahasında 6 numaralı kuyuya tekrar giriş yaptık. (...) böylece kuyuya girdik(...) Kuyu temizlendi(...) şu anda kuyu aşağı yukarı saatte 20 varil civarında akmaya başladı. Yani günde nereden bakılsa 400-500 varil petrol demek bu. (...)Çıkan petrol 21 graviteli. Bu petrole hemen yakın bir yerde (...) 23-24 graviteli petrol üretiyoruz. Şimdi hatta burada bir kuyu daha var. Fakat kuyunun üzerine bir ev ve okul yapılmış. Adıyaman'da tam şehrin içinde(...) Türkiye Petrollerine giden yolun tam dibinde " diyerek TPAO'da bulunan anlayış ve yaklaşımı bir anlamda açıkça sergiliyor.³⁰⁸ Devamla; "Türkiye'nin en büyük petrol sahası Karakuş'tur. Burada TPAO 25 sene önce iki tane kuyu açtı ve sahayı kuru diye terk etti. 23 sene sonra yeni tekniklerle tekrar açıldı ve Türkiye'nin en büyük sahası oldu.³⁰⁹ diyerek de ülkemiz açısından olayın önemini vurgulamaktadır.

Tabii TPAO'nun bu şekilde davranışı yalnızca bu yöreye özgü değil. Sadece petrole ilgili de değil. Gene Oyman Sayer; "TPAO 30 yıldır Tuz Gölü baseninde çalışmaktadır. (...) burada çalışan şirketler önce kuyu açıp, sonra sismik yapmışlardır(...) Bilindiği gibi Tuz Gölü Türkiye'nin en büyük ikinci karasal basenidir. TPAO burada 30 sene önce bu bölgede büyük gayretlerle açtığı kuyulardan Karapınar'da gaz tespit edilmiş(...) Fakat kuyular çeşitli sebeplerle kapatılmış(...) Ondan sonra da proje unutulup gitmiş. Üstelik de buradaki bir

³⁰⁵ Star Gazetesi 07.02.2002

³⁰⁶ www.yolsuzluk.com/medyada, Yılmaz Çetiner, www.milliyet.com.tr 'den alınmıştır. Yılmaz Çetiner, "Siyasetçinin Hortumu", 28.10.2000

³⁰⁷ Prof. Dr. Muammer Aksoy'a göre, Bir Damla Kan, bir damla petrol... Sf. 39

³⁰⁸ D.E. Eylül 2001, S. 11, sf. 29

³⁰⁹ D.E., Aralık 2000, S. 2, sf. 31

diğer garabet de, burada çalışan şirket TPAO'nun önce kuyu açıp, sonra sismik yapmasıdır."³¹⁰ diyerek artık hastalanmış olan hakim zihniyeti çırılçıplak ortaya sermektedir. Sonra gelen yıllar gerçekten TPAO için felaketi beraberinde getirmiştir. Bir derginin TPAO eski genel müdürlerden biriyle yaptığı röportajda, bu durum ayrıntılarıyla belirtilmiştir. 20 Mayıs 1983 tarihinde yayınlanan 60 sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları hakkındaki kanun hükmünde kararname ile TPAO, kurulması öngörülen Petrol Kurumuna tabi bir ortaklık haline getirilmiştir. Aynı tarihteki aynı kanun hükmündeki kararname ile demincek bahsettiğimiz TÜPRAŞ ve POAŞ'ın (Petrol Ofisi) yeni düzenlenmeleri öngörülmüştür. Ayrıca PETKİM ve İGSAŞ da bağlı ortaklık statüsünden ayrılmış, bunların ortak hisselerinin tamamının Türkiye Kimya Sanayi Kurumuna verilmesi kabul edilmiştir.³¹¹

Bir yıl sonra 18 Haziran 1984 tarihinde yayınlanan 233 sayılı kitler hakkındaki kanun hükmündeki kararname ile Türkiye Petrol Kurumunun varlığı sona erdirilmiştir. TPAO anonim şirket ve bağlı ortaklık statülerinden çıkarılarak %100 hissesi devlete ait bir iktisadi devlet teşekkülüne döndürülmüştür. Böylece POAŞ, DİTAŞ, BOTAŞ, TÜPRAŞ gibi dev kuruluşlar TPAO'nun bağlı ortaklıkları haline getirilmiş oldular.³¹²

Geriden gelen kısa zaman içinde de Türk kamu petrol sektörü artık TPAO ve bağlı ortaklıkları tarafından temsil edilmekten çıkmıştır. Çünkü POAŞ, DİTAŞ, TÜPRAŞ için alınan bir kararla bağlı ortaklık statüleri sona erdirilmiştir ve özelleştirme kapsamına alınmışlardır. Keza BOTAŞ'ında bağlı ortaklık statüsü 1995 yılında sona erdirilmiş, KİT haline dönüştürülmüştür. Sonuçta TPAO bütün bağlı ortaklıklardan arındırılarak tek başına bırakılmıştır.³¹³

2000'li yıllarda birbiri ardına yangından mal kaçırırcasına bir gecede meclisten geçirilen kanunları kastederek; *"petrol, doğalgaz, elektrik enerjisi olsun, yapılan bütün kanunlarda yatay ve dikey konusunda çok ciddi kısıtlamalar getirilmiştir"* demiştir, BP'nin Türkiye temsilcisi.³¹⁴

Her kes gayet iyi bilir ki, kamu petrol şirketlerinin kar amacıyla mal ve hizmet üreten diğer kuruluşlarla aynı düzeyde sayılıp özelleştirme konusu yapılmaları, devleti özellikle buhranlı ve sıkışık dönemlerde güç durumda bırakabilir.³¹⁵ Dünya Enerji Derginin Gürses'le yaptığı söyleşinin devamında Gürses; *"Gerçek şudur ki(...) ülkenin petrol potansiyelini tespitle görevli TPAO'nun aynı zamanda yurt dışında da başarılı olabilmesi için arama ve üretim yatırımlarını Hazineye muhtaç olmadan karşılayabilmesine, ancak rafineri, taşıma ve pazarlama gibi karı ve karlılığı önceden belli faaliyetlerden yeterli gelir sağlanmasına ve bu gelirin petrol ameliyelerine tahsisine müsaade edilmesine bağlıdır. Dünyadaki bütün petrol şirketleri bu modeli benimsemişlerdir. TPAO kuruluşundan bu yana bu modele (Holding Modeli) bağlı olarak çalışmıştır. Ama maalesef şu anda bu durum sona erdirilmiş bulunuyor."*³¹⁶ diyerek üzüntü ve kaygısını belirtmiştir. Son olarak da asıl olması, yapılması gerekeni şöyle belirtmiştir. *"TPAO'nun şu andaki yapısı hantal bir yapıdır. TPAO'nun arama yatırımlarını arttıracak imkânları sağlanmalıdır."*³¹⁷

³¹⁰ D.E., Aralık 2000, S. 2, sf. 21

³¹¹ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.25

³¹² BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.25

³¹³ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.25

³¹⁴ Dünya Enerji Dergisi. Şubat 2003 Sayı 28, sf. 39 Tahsin Uysal

³¹⁵ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.25

³¹⁶ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.26

³¹⁷ Bumin Gürses, Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.28

Görüldüğü gibi önce TPAO'ya bağlı olan kuruluşlar bünyeden koparılmış, sonra da **teker teker özelleştirilmişlerdir**. Peş peşe çıkartılan kanunlarla TPAO 1980'li yıllardan sonra dikey entegre yapısından giderek kopması ile sadece arama yapan bir şirket haline getirilmiştir. 1983 yılında TPAO'nun ana sözleşmesinde yapılan değişikliklerle, ortaklığın amaç ve konusu pahalı ve yüksek risk taşıyan '**upstream**' denilen **arama, üretim, sondaj ve bunlara bağlı ameliyeler** ile sınırlandırılmıştır.

"**Downstream**" denilen **rafinaj, pazarlama, boru hatları ile petrol taşımacılığı** gibi riski az, karlılığı fazla alanlar ortaklığın faaliyet alanından çıkarılmıştır. TPAO eski genel müdürlerinden Bumin Gürses bir dergiye; " *Bir zamanlar bağlı ortaklıklarıyla, çok güçlü ekonomik ve entegre bir yapıya sahip olan TPAO bugün benzetmek gerekirse kanatları olmayan bir kartal görünümünde.(...) Bir zamanlar hakikaten kartaldı, ama şimdi kanatsız kartal.*" demiştir.³¹⁸ TPAO' nun yapısı ile ilgili olarak da; " *TPAO'nun bir kısım hisseleri bir zamanlar bazı kişi ve özel teşebbüslerin ellerindedir*" demektedir Bumin Gürses.³¹⁹

Görüldüğü gibi TPAO budanmıştır. TPAO'nun zaten iyice budanmış bu yapısının darmadağın edilmesi hedeflenmiştir. TPAO'nun kendi gelirlerinden proje oluşturma yetkisi zaten elinden alınmış olduğundan, genel bütçeden bu işler için çok sınırlı pay alması milli kuruluşumuzun tamamen durdurulması demektir. TPAO tamamen bilinçli ve kasıtlı olarak bu atıl duruma düşürülmüştür.

TPAO - Yurt Dışı

TPAO'ya ait bağlı kuruluşları birer birer dağıtan ve TPAO'yu kanatsız bırakanlar onu yeni bir biçime sokmayı kurdukları yepyeni kuruluşlarla gerçekleştirmişler. TPAO'nun yayınladığı bültenlerde "(...)sanayileşmenin gittikçe hızlandığı ülkemizde ihtiyaç duyulan petrol ve doğalgazın yabancı ülkelerle yapılacak projelerle temin edilmesi hedeflenmiş ve bu projelerde TPAO yurtdışına açılmıştır(...)", bir başka bültenin de "(...) enerji alanında ciddi bir darboğazla karşılaşılmasını için tek yol, dünyada yaygın bir şekilde uygulandığı gibi yurt dışında gerçekleştirilecek enerji üretimi ile ülke enerji açığının kapatılması olarak görülmektedir. Bu nedenle TPAO, dış ülkelerde zengin hidrokarbon potansiyeline sahip az riskli bölgelerde yatırım yapmayı hedeflemektedir..." diye belirtilmiştir.

Gerekçesi bu tip söylemlerle gerçekleştirilen, bir anlamda TPAO'yu yurt dışına sürmenin alt yapıları oluşturulmuştur.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının (TPAO) adını yurt dışında her türlü petrol ameliyeleri ve ticaretini yürütmek amacıyla "Turkish Petroleum International Company Ltd. (TPIC), 21 Ağustos 1988 tarih ve 19906 sayılı T.C. resmi gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı ile Jersey Channel Island'da kayıtlı olarak kurulmuştur. Sermayesinin tamamı 3 milyon dolardır.

Eski büyük şirket durumunu tamamen kaybeden, TPAO'nun yeni bağlı kuruluşları şöyledir:

- TPIC; (Turkish Petroleum International Company Ltd.) - Yurt dışında petrol faaliyetleri)
- TPOC; (Turkish Petroleum Overseas Company Ltd.) - Yurt dışında petrol faaliyetleri
- TPBTC; (Turkish Petroleum Bakü-Tiblisi-Ceyhan Main Export Crude Oil Pipeline/BTC Ltd.) – Ham petrol Boru Hattı Projesine Katılım

³¹⁸ **BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.24**

³¹⁹ **Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, Sf.24**

- TPSCP; Turkish Petroleum South Caucasus Pipeline, SCP Ltd. – Güney Kafkasya Boru Hattı projesi faaliyetleri, Kazakistan devletinin resmi kuruluşu olan Munay şirketi ile ortak kurduğu Kazaktürkmunay Ltd. ortak şirketi ile petrol faaliyetleri ve ticareti,
- Libya – Arap – Türk Ortak Mühendislik ve Müşavirlik Şirketi ile yurtdışı proje, mühendislik, müşavirlik ve araştırma yapmaktadır.³²⁰
- TEPCO ise TPAO'nun Amoco ile ortaklaşa kurduğu şirkettir.

TPAO bağlı kuruluşları vasıtasıyla Azerbaycan'da 4 adet projeye ortak. Azeri – Çıralı-Güneşli (ACG) projesinde Azerbaycan devletinin petrol şirketi SOCAR'ın %10, BP'nin %17,3, Amoco'nun %17,01, Lukoil'in %10, Unocal'ın %10,05, Statoil'in %8,50, Exxon'un %8, Romco'nun %2,08, Hocku'nun %3,92, Penoil'in %4,82, Delta'nın %1,68 ve TPAO'nun TPİC vasıtasıyla %6,75 hissesi vardır. TPAO TPİC vasıtasıyla Azerbaycan devletinin şirketi SOCAR'ın %5 hissesinin finansmanı da üstlenmiştir.

Şah Denizi projesinde %25,5 ile BP, %25,5 ile Statoil, %10 ile SOCAR Comerciale (SCA), %10 ile LUCAGİP, %10 ile Total Fina Elf, % 10 ile OİEC (İran) ve %9 ile TPAO'nun TPOC şirketi pay sahibidir.

Kürdaş projesinde hisse dağılımı şöyle; SOCAR %50, ACİP %25, MİTSUİ %15, REPSOL %5 ve TPAO gene TPOC vasıtasıyla %5.

Alov Projesi ise %40 ile SOCAR OİL'e, %15 ile BP'ye, %15 ile Statoil'e, %5 ile Exxon'a, %10 ile Mobil'e, %5 ile AEC'ye ve %10 TPOC vasıtasıyla TPAO'ya aittir.³²¹

Bunlar bilinen resmi bilgiler. Oysaki olayın yıllar önceye dayanan, büyük Türk insanı Ebulfeyz Elçibey'in Azerbaycan'ın başında bulunduğu yıllardaki bir davranışı vardır.

Ebulfeyz Elçibey 1992 yılında Azerbaycan'da seçimle işbaşına geldi. O dönemde Bakü petrolünün geleceği, kurulan uluslararası bir konsorsiyumda müzakere ediliyordu. Konsorsiyum ABD, Rusya, Norveç, Türkiye, İngiltere, Suudi Arabistan, İran ve Azerbaycan'dan teşekkül ediyordu. Konsorsiyumun çalışmasının sonuçları Azerbaycan Cumhurbaşkanı Elçibey'e sunuldu. Bu onaya sunulan metinde Türkiye'nin payı %12,5 olarak belirlenmişti. Elçibey kendisine sunulan öneriden, Azerbaycan devletinin kendine düşen payından azaltma yaparak TPAO'nun hissesini %25'e çıkartmıştı ve öneriyi imzalayarak, yürürlüğe soktu. Böylece Türkiye, Bakü petrolünün en yüksek iki hissesinden birine (diğeri Azerbaycan) sahip olmuştu.

Bir yıl sonra Elçibey, çeşitli komplolarla görevinden uzaklaştırıldı. Yerine Haydar Aliyev geldi. Konsorsiyum üyelerinin hisselerine itirazı üzerine, Aliyev yeni bir düzenleme yaptı. Daha önce %21,3 olan üç ABD şirketinin payı %49,3'e yükseltildi. Daha önce %21 olan Rusya'nın payı %25'e yükseltildi, %25 olan Türkiye'nin payı %1,5, İran'ın payı ise %11'den %1'e düşürüldü. Daha sonra ise Türkiye'nin payı %6,5'e çıkarıldı.³²²

TPİC'in Azerbaycan'daki faaliyetleri sadece yukarıda sayılanlarla da sınırlı değildir. Girdiği ihalelerde 26 kuyu ihalesi kazanmıştır. 2000 yılının sonuna kadar bu kuyulardan 24'ünü tamamlamıştır.

Bir diğer kazanılan ihale de 2 sondaj kulesinin Azerbaycan'a nakledilmesidir. Nakil işini üstlenenler muhakkak ki bunları yurt içinde hiç kullanma gereği duymamışlardır dolayısıyla da bu imkânı bulamamışlardır. (!)

³²⁰ www.tpao.gov.tr

³²¹ www.tpao.gov.tr

³²² “Boru Hatları ve Meseleler” Hüseyin Adıgüzel; Orkun Dergisi, Şubat 2001, 36. Sayı

TPİC ayrıca Azerbaycan'da Solyan Oil adlı beraber çalıştığı firmaya log ve perfore hizmetleri sunmaktadır.³²³

Kazakistan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile TPAO arasında 1992 yılında Kazaktürkmunay Ltd. petrol şirketi ortak olarak kurulmuştur. Sözleşmede katılım payı %49 ile TPAO'ya, %26 ile Kazzarebejgeologia'ya ve %25 ile de Munaygaz'a aittir.³²⁴

Batı Kazakistan'daki 7 ayrı ruhsat alanında 96 kuyunun kazılması planlanmıştır. Söz konusu yatırımların toplamı 545,45 milyon dolar olup, 445,52 milyon doları TPAO'nun payına düşmektedir.

Bu yatırım 1990'lu yılların sonunda gerek TPAO içerisinde gerekse dışarısındaki çevrelerce çok tenkit edilmiştir. TPAO'nun bir iç yazışmasında; *"TPAO'nun bu projede kar etme şansı bulunmamaktadır. Bundan sonra transfer edilmeye devam edilecek her bir miktar kaybı daha da artıracaktır. Söz konusu bu proje için Kazakistan'a Mart 1998 sonu itibariyle toplam 270 milyon dolar transfer gerçekleştirilmiştir. (...) bugün itibariyle 105,3 milyon dolar borcu olan ve borcu borç ile kapatmaya başlayan TPAO'nun böylesine zarar eden ve kar etme olasılığı hemen hemen bulunmayan bir projeyi sürdürebilmesi mümkün görülmemektedir. (...)"* denilmektedir.³²⁵ 2001 yılında ise gazeteler "ortaya çıkan zarar 272 milyon 921 bin 781 A.B.D. doları"³²⁶ dır diye yazdılar.

Kazakistan'daki bir diğer proje de Temir projesidir. Bu projede taraflardan birisi TEPCO LLC'dir. TEPCO'yu, TPAO/TPOC ile BP- Amoco birlikte oluşturulmuşlardır. Diğer ortak Kazaklardır.

Kazakistan'daki yatırımlar bir devir Türkiye'de çok tartışma konusu olmuştu. O devirlerde bir vesile ile Bülent Akarcalı; *"Benim TPAO denilen kuruluşum gidip Kazakistan'da 250 milyon doları toprağa yatırıyor. Bir kişi bunun hesabını vermeli !!*

*Ben yazılı olarak kendi Bakanına bunu sordum, TPAO kendi Bakanına yalan bilgi verdi. Adamlar desinler ki, " Bu vatani artık soymaktan bıktık, hiç olmazsa gidip yararlı bir şeyler yapalım" şimdiki yöneticiler sorumlu değilse, geçmiş yöneticilerin bu soygundan utançlarını örtmek için yapılmalı. Çünkü TPAO Kazakistan olayı ile lekelenmiş, kirli bir kurum haline gelmiş. Bu bilinsin."*³²⁷ demişti.

TPAO'nun Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki toplam kaybı 85 milyon dolar.³²⁸ TPAO Suriye'de ise 33 milyon 600 bin dolar yatırım yapmış. Buradan hiç kazanç elde edememiştir.

TPAO TPİC vasıtasıyla Mısır'da faaliyet göstermiştir. Batı çölünde yer alan West Qarun ve West Bahariye ruhsatları ile doğu çölünde yer alan West Gebel El Zeit ruhsatını almıştır. West Qarun'da %50 Amoco, %50 TPİC hak sahibidir. TPİC, 3 kuyu yükümlülüğü ve en fazla 8 milyon ABD doları harcanması koşulu ile 1990 yılında ruhsata %50 hak sahibi olarak girmiştir. Amoco 1991 yılında ruhsattan çekilerek tüm hakları TPİC'e devretmiştir.

West Bahariye'de yapılan anlaşma gereği olarak üç ayrı dönem belirlenmiştir. West Gebel'de ise aramalar 7 yıllık üç ayrı dönemi kapsamaktadır.

TPİC'in Mısır'daki üç ruhsatta gerçekleştirdiği arama yatırımları 15 Haziran 1993 tarihiyle 17,9 milyon dolar harcanarak bitirilmiştir.³²⁹

1996 yılında TPAO Mısır'daki bu üç sahayı terk etmiştir. TPAO'nun bu projelerden ettiği zarar 30 milyon dolardır. TPAO'nun Mısır'da 45 milyon dolara bir saha aldığı, sahanın çok

³²³ www.enerji.gov.tr/dogal/petrol/htm 16.11.2001

³²⁴ www.tpao.gov.tr

³²⁵ **65.00.00. İç Yazışma içindir 21.05.1999. Dosya (PL) 22., Dr. M. Zihni Aksoy**

³²⁶ **28. 01. 2001, Yeni Şafak Gazetesi**

³²⁷ **D.E. Eylül 2002, sf. 32**

³²⁸ **28. 05. 2001, Yeni Şafak Gazetesi**

³²⁹ **7. Beş Yıllık Kalkınma Planı**

verimsiz çıktığı ve bu sahayı terk ettiği ve 32 milyon dolar zarar ettiği basında yazılan bilgiler arasında.

Cezayir'de Arco Ghamedes Inc., Santa Catalina Jundin Oil and Gas Company ile ortak olarak BP'nin operatörlüğünü yaptığı faaliyette TPAO %25 ortaklık payına sahiptir.

Libya'da TPAO adına TPOC, Libya Milli Petrol şirketi NOC ile ortaklık kurmuştur. Ayrıca da bilindiği gibi TPAO'nun 1983 yılında ve %50 hisseye sahip olduğu bir Libya – Arap – Türk mühendislik ve müşavirlik şirketi bulunmaktadır. Libya'daki faaliyetler için genel müdür Veziroğlu'nun dedikleri ; “ *TPAO Libya'daki arama sahalarının %49 oranındaki hisselerini 30 milyon dolara Hindistan ONGC'ye satma kararı aldı(...) Hem yatırım riskini paylaşıyoruz, hem de taze kaynak sağlıyoruz. Hintli şirketlerle evliliğe gittik. Hintliler son yıllarda petrol sektöründe önemli bir atak yaptılar. Yılda 2 milyar doların üzerinde arama yatırımı yapıyorlar. (...) TPAO'nun tamamen milli bütçe kaynaklarıyla bu faaliyetleri sürdürmemiz mümkün değil.*”³³⁰ TPAO'nun Ocak – Temmuz 1999 tarihleri arasında Hassi Rehaz yatırım sahası için 1 milyon 420 bin 296 A.B.D. doları harcama yaptığından söz ediliyor . TPAO'nun Libya'daki zararı tam tamına bilinmiyor.³³¹

TPAO boş durmuyor, çıkarttığı “ Petrol ve Doğalgaz Seferberliği” kitapçığında bir haber daha veriyor ;. “*TPAO aktif olarak Azerbaycan, Kazakistan, Libya ve Gürcistan'da faaliyetlerini yürütmekte olup, Türkmenistan, Suriye, Mısır, Rusya, Brezilya ve Irak ile petrol ve doğalgaz arayarak, üretim faaliyetlerinde bulunmak üzere temaslarını sürdürüyor.*”³³²

2004 yılında Ziraat Bankası petrol ve doğalgaz çalışmalarında kullanılmak üzere TPAO'ya 200 milyon dolar kredi vermeğe karar veriyor, Genel Müdür de bu paranın Şah Denizi ve Güney Kafkasya hattında kullanılacağını beyan ediyordu.³³³ Bu ve benzer beyanat ve politikaların ne anlama geldikleri uzun yıllardan beri uygulananların ne olduğunu bilen Türk halkı için artık bir sır, bir bilmece değildi. Yıllardır bu işten anlayanlar yırtınıyorlar, Türkiye hiç aranmadı diye. Nedir bu yani, içeriye gelince para yok, dışarıda olmayan parayı hovardaca savur. Kim belirliyor milli şirkete bu politikaları? Bu davranışın adını da “Uluslar arası petrol şirketi olma sürecinde TPAO” koymuşlar. Kulağa ne güzel geliyor değil mi? 30 milyon dolar arama bütçeli uluslararası şirket! Jeofizik ekip çıkarmayan uluslar arası şirket! Sondaj yapmaya kudreti olmayan istikbalin büyük uluslar arası şirketi!

TPAO, hissesine düşen toplam 2,2 MİLYAR dolar yatırım (...) ile Azerbaycan deniz alanında faaliyet gösteren 26 adet uluslar arası petrol şirketi içerisinde 5. sırada yer almaktadır.” Görüyorsunuz, değil mi, TPAO'nun “yurt içinde ayrıntı yok içmeğe, milyarlar dolarla gider yurtdışında gezmeye” adlı 32 kısım birden maceralarını? Anlaşıyor mu şimdi neden ve nasıl “uluslar arası şirket” olunuyormuş? Neymiş efendim? Uluslar arası şirketmiş. Züğürt ağa misali.

Yani şimdi TPAO'nun, Elit'in büyük şirketleri tarafından ne için kullanıldığı anlaşılmıyor mu? Türk cumhuriyetlerinde TPAO koçbaşı, Arap ve Müslüman ülkelerde çöpçatan, delme, haritalama ve diğer benzerleri işlerde de ofis boy, hadi çok da insafsızlık yapmayalım ve “taşeron” diyelim. Yalnız bir şey var. Bütün bu çok da yüksek şeref getirileri olmayan işleri yaparken de, bir yandan da elini olabildiğince çok cebine atmak mecburiyetinde bu milli(!) şirket TPAO, yabancılara yarayan yanaşma işlerinde. Öyle ya bu milyar dolarla ifade eden rakamlar nereye gidiyor?

Bültenin devamı cek, cak, kardeş ve dost gibi bir yığın edebi kelimelerle devam ediyor.³³⁴

³³⁰ D.E., Ekim 2002, S. 24, sf. 54

³³¹ 28. 10 2001, Yeni Şafak Gazetesi

³³² Yeni Çağ Gazetesi 11.05.2007

³³³ Yeni Çağ Gazetesi, 19.06.2004

³³⁴ www.enerji.gov.tr/dopçal/petrol.htm. -16.11.2001

Biz şimdilik bu beyanata ara verip, bir Türk bilim adamının şahsen şahit olduğu bir durumu meselenin ciddiyetini göstermek açısından verelim. Olay şu: Prof. Dr Celal Şengör Cumhuriyet Gazetesinin Bilim Teknik ekinde Zümrütten Akisler adıyla bir köşe yazmaktadır. Diyor ki;

"Libya'ya milli petrol şirketlerinin davetlisi olarak, jeoloji konusunda çok önemli bir konferansa tebliğ üzere davet edildim. (...) Ne hikmetse TPAO, Libya'da bir yan kuruluşu olduğu halde(TPOC'u kastediyordur herhalde) tebliğ veren kuruluşlar arasında temsil edilmiyordu. Sebebini de oradaki istikşaf müdürünü tanıyınca anladım. Bu zat sorumlu olduğu Libya'nın jeolojisi hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmediği gibi, genel jeoloji bilgisi de beni şok edecek kadar zayıftı. Kendisinin, Sayın Başbakanımızı hapisteyken ziyaret etmiş olduğunu anlatması, oradaki mevkiini de anlamama yardımcı oldu. (...)" diyerek Şengör devam ediyor yazısına .³³⁵ Aynı derginin 1.Şubat 2008 tarihli nüshasında ise yazar bu sefer şu haberi veriyor. " (...) İsmi Yurdal Öztaş olan bu zatı AKP şimdi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının hem de çok sağlam bir jeoloji bilgisi gerektiren Arama ve Araştırma işlerinden mesul genel müdür yardımcısı ve yönetim kurulu üyesi yaptı! (...)"³³⁶ İşte ülkeyi kurtaracak kurumun düştüğü seviye bu!

Her şeyin yok pahasına elden çıkarıldığı, özelleştirildiği devirde olmamız, çeşitli zamanlarda TPAO için de özelleştirildi, özeleştirilecek söylentilerinin yayılması en başta gelen endişemizdir.

Bakar mısınız genel müdürlerden Veziroğlu'nun söylediklerine?

*"TPİC yurt dışında petrol ameliyeleri yürütebilmek için yabancı devletlerin mevzuatına göre petrol arama, sondaj, üretim, taşıma, pazarlama, servis hizmetleri, rafinaj konularında faaliyet göstermek, gerektiğinde kurulmuş yabancı petrol şirketlerine iştirak etmek, o şirketlerde temsilci bulundurmamak amaçları ile görevlendirilmiştir. Bugün için petrol sahası rezervleri, ham petrol ticareti ve motorin ticareti ile uğraşmaktadır."*³³⁷

Bunları söyleyen genel müdüre neden hiç kimse "bunları zaten TPAO yapıyordu. Hem de yurt içinde yapıyordu. Yan kuruluşlarından bazıları dünyadaki en büyük şirket sıralamalarında ilk 500'e girmişlerdi. NEDEN TPAO'yu paramparça ettiniz demiyor?

TPİC'in en düşündürücü faaliyetlerinden birisi de ikinci Körfez savaşının hemen öncesinde Irak'ta gerçekleştiriliyor. İşveren de ilginç bir şekilde Birleşmiş Milletler(!) Hem de Saddam'ın daha ülkesinin başında hüküm sürdüğü zamanda. Saddam'a Kuveyt'te girersen herhangi bir şey olmaz deyip, Küveyte saldıranlar, ardından da bu durumu bahane edilip Irak'a saldırmışlardır.

İşte böyle bir zamanda TPAO Irak'ın kuzeyinde ilginç faaliyetlerde bulunuyor. Devrin Genel Müdürüne dergi moderatörü Prof. Dr. Ültanır soruyor; *"TPİC'in Kerkük civarında Irak devlet şirketi için kuyu sondajı yaptığı biliniyor.*

Bu soru üzerinde genel müdür Veziroğlu; *"(...) Kerkük Khurmula sahasında 7 faz kapsamında 20 kuyunun sondaj servisi ihalesi sonuçlanmış ve Ağustos 2000'de anlaşmalar imzalanmıştır.(...) projenin toplam tutarı 3 milyon ABD dolarıdır. (...) bu yıl üç adet sondaj kulemiz Kuzey Irak'a gönderilmiştir. (...) (kuyuları) tamamen onlar adına açıyoruz."*

Dünya Enerji Dergisi'nden Prof. Ültanır sormaya devam ediyor; *"Şu anda Saddam'ın otoritesi yok. Biz (Türkiye) burada petrol üretimine de katılarak pay alacak mıyız? Yoksa sadece bu müteahhitlik hizmetinin karşılığı 3 milyon dolar para ile mi yetineceğiz?"*

Veziroğlu'nun cevabı ilginç; *"Para karşılığı açıyoruz. Üretimle herhangi bir ilgimiz yok."*

³³⁵ Cumhuriyet Bilim Teknik, 15 Ocak 2005, Sayı 930, Zümrütten Akisler, sf. 5

³³⁶ Cumhuriyet Bilim Teknik, 1 Şubat 2005, Zümrütten Akisler

³³⁷ D.E., Ekim 2002, S. 24, sf. 54

Prof. Ültanır; “*Peki, bu kuyuların açıldığı petrol üretim sahası Kerkük – Yumurtalık Petrol Boru Hattı’na yakın yerde mi?*”

Veziroğlu; “*O bölgeye yakın. (...) (biz) üretim ile ilgilenmiyoruz. (...) anlaşmamız (...) sadece sondaj hizmetlerini kapsıyor. (...) tamamı 20 kuyu olacak. 3 milyon dolarlık bir iş şimdiye kadar 9 kuyu bitti. (...) Khurmula bölgesi Kerkük’e 30 km mesafede. Biz sonuçta elimizdeki makine, ekipman ve personeli değerlendiriyoruz.*”³³⁸

Bu konuşma ibretlik. Sanki Kerkük Güney Amerika’da bir yer. Sanki burası misak-i milli sınırları içinde kabul edilmemiş yıllarca. Daha bundan üççeyrek asır önce buraları bizim sınırlarımız içinde değillermiş gibi. Sanki buraların sakinleri bizim soydaşlarımız değillermiş gibi. Devletlerarası anlaşmalar gereği buranın petrol gelirlerinden bir pay bize ayrılmamış gibi.(Dünya petrol rezervinin %66’sı Ortadoğu’da. Irak bu bölgedeki ikinci büyük petrol ülkesi ve Irak’ın en zengin petrol bölgesi de Türkmenlerin yaşadığı Kerkük ve Musul’da.)

Bakar mısınız verilen cevaplara. Düz Türkçeye çevrildiği zaman, “bizim üretimle, satışla, taşımayla vs. gibi para kazandıracak projelerle ilgimiz yok. Milli menfaatlar da bizi ilgilendirmiyor. Hele Misaki Milli kavramı da ne ola? Biz 20 kuyu açıyoruz, işin hamallığını yaparız, bunun karşılığında da sadaka kabilinden bir para alırız. Böylece de dostlar alışverişte görsün kabilinden “ekipmanlarımızı yurtdışına çıkararak hem çalışıyor görünürüz, hem de hiç aranmamış ana vatan topraklarından uzaklaşarak kendimizi ve âlemi kandıracak gerekçeleri de yaratmış oluruz” demeğe getiriliyor. Yazık ki ne yazık(!) Türkiye’nin içinde tek kazma vurmamak için neredeyse her şey yapılmış.

Makinelerin bir kısmı Azerbaycan’a, bir kısmı Irak’a götürülüyor. Hala Türkiye’nin sınırları dâhilinde layığı veçhile arama yapılmıyor.

Diğer yandan meselenin bir başka boyutu daha var. ABD 1991’deki Körfez savaşından sonra Irak’ın kuzeyinde fiili bir durum yaratmış. Adım adım özerkliğe, sonra da bağımsız bir devlete doğru giden bir oluşum ve süreç var. Tam bu zamanda da Türk devletinin her iki aşiret reisine verdiği kırmızı pasaportlar, yapılan yardımlar da çabası.

Bu söyleşinin yapıldığı tarih 2000 yılı. Yani ABD’nin ikinci Irak müdahalesinin hemen öncesi. Adam birkaç gün sonra işgal edeceği bölgede sözde Birleşmiş Milletler adına bize yok fiyatına hamallık yaptırarak kuyular kazdırıyor. Niye dersiniz? Yarın Yahudi Kürdistan’ı kurduğu zaman yeni idare yorulup, masraf etmeden gelir kaynağına hazır konsun diye.

ABD’nin ikinci müdahalesinden sonra ilk yapılan iş ne idi? Kerkük ve Musul’da Nüfus İdarelerinin, Tapu Dairelerinin basılması, yağmalanmasıydı. Yüzlerce senelik bu Türk şehirlerinde herhalde Amerikalı, İngiliz, Japonların nüfus kütükleri, tapu belgeleri yok edilmek için yapılmadı bu baskınlar.

Arkadan Kerkük civarından (muhtemelen Suriye-İran ve diğer başka yerlerden) Kürtler yerleştirildi. Hemen arkasından da şalvarlı, poturlu aşiret reisinin “*Kerkük Kürdistan’ın kalbidir*” naraları ve “*Türkiye Irak’a girerse ona burayı mezar ederiz*” hezeyanlarını duydu bu millet.

Tabii TPAO artık Türkiye’den çıkarılmışken tutmayın artık Endonezya, Avustralya, Pakistan, Mısır, Türkmenistan, Suriye’de değişik faaliyetler ve görüşmeler yapılmış. Herhalde TPAO için slogan şöyledir.” *Uzağa, mümkün olduğu kadar uzağa!*” Manzara ne kadar sarıh, değil mi? Koca devin kolları kırılmış, olmayan parasıyla yurt dışında bir yerlerde 3 milyon dolar sermayeyle bir şirket kurulmuş. Bu şirket adına Mısırdaki, Pakistan’da, Kazakistan’da, Azerbaycan’da ve daha birçok yerde taahhütlere girilmiş, milyonlarca dolar kaybedildiği dedikoduları ayyuka çıkmış.

³³⁸ D.E., Eylülü 2002, S.23, sf. 38

Taşeron Haline Getirilen TPAO

TPAO'nun kuruluş yıllarının hemen ardından gelen 1960'lı yıllarda nasıl şahlandığı, bir yandan da nasıl dizginlenip yok edilmeğe çalışıldığı konuyla ilgilenenlerin malumudur.

Bugün geldiğimiz aşamada TPAO'nun imkânları ve statüsü gerek mali açıdan gerekse bağlı kuruluşlarının tek tek elinden kopartılmasından dolayı içler acısı durumdadır. TPAO bir emir kuludur, çaresiz ve acizdir.

Gün olmuş teknik servis çıkaramadığı zamanlar olmuş. Yakın geçmişte tüm genel müdürleri her fırsatta bunu bağırarak ilan etmişler.

Son yıllarda TPAO, ülkeye doluşup da, bir türlü petrol çıkarmayan yabancı şirketlerin peşine takılmış, şunu yap derlerse pekâlâ diyen, vazgeçtiklerinde çaresizce kenara çekilip olanları izleyen bir (sözde) milli şirket.

Eski Genel müdürlerden Ali Türkoğlu durumu özetlercesine bakın neler diyor? "*Finansman durumu nedeniyle Türkiye Petrolleri artık şu kararı verdi. Gerek Türk cumhuriyetlerinde ve gerekse diğer ülkelerde yapacakları petrol aramalarında, tek başına onların milli şirketleri ile işbirliğine girmek yerine, bir statü değişikliği ile mutlaka majör petrol şirketleri ile birlikte hareket etme arayışlarına girmiş durumda. Bundan böyle Türkiye Petrollerinin politikası bu olacak.*"³³⁹

Bir diğer Genel Müdür Mete Gürel de bunu aynen doğrulayacak şekilde "*TPAO yabancı yatırımcının Türkiye'ye gelmesini, yatırım yapmasını, özellikle Türkiye Petrolleri ile ortaklık kurmasını (...) bekliyor.*"³⁴⁰ diyerek durumu kabul etmiş insanların teslimiyetçiliğiyle, devir teslimlerin kapısını aralayan demeçler vermiştir.

Enerji Bakanlığının ve TPAO'nun bürokratları, bunlara bağlı internet siteleri, basın bültenleriyle TPAO'nun yanaştığı yabancı şirketler ile sözde birlikteki faaliyetleri duyuruyordu.

TPAO'nun 2002 yılı faaliyet raporuna bakıldığında deniz alanlarında Ege bölgesi, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz'de çalışmalar yapılmaktadır. Batı Karadeniz'de Madison şirketiyle, Doğu Karadeniz'de, BP ile Mersin, İskenderun'da El Paso ile birlikte faaliyet yürütüyoruz deniyor.³⁴¹

Hatta sözde birlikte faaliyet yürütülen ABD şirketi El Paso'nun, Mersin İskenderun deniz bölgesinden elde edilen verilerin Amerika'da incelediğini söylüyor zamanın Genel Müdürü Osman Demirağ.³⁴²

Aynı beyanatında; "*(...) son beş yıldır denizlere yönelinmiştir(...) riski paylaşabilmek için de (...) özellikle yabancı büyük şirketlerle ortaklık kuruyoruz(...)*" demesi Oyman Sayer'in dediği gibi bir pes etme olayıdır aslında.

Olayların gelişmesini yakinen takip edenler için komik, ama aslında son derece hüznü verici gelişmelerdir bu tip petrol politikaları ve bu demeçler. Dünyanın en zengin ve kaliteli petrolünün sınırlarımız içinde olduğu bilenlerin malumudur.

TPAO'nun süreç içinde düşürüldüğü durum da malumdur. Dikey yapılanması elinden alınmıştır. Bütçesi 30 milyon dolara düşürülmüştür. Bu gelinen durum açıkça dünya hâkimi petrol şirketleri sahibi Elit'in bizi içine düşürdüğü durum değil midir? 60 yılda karalarda hangi petrol aranabildi? Toplam delik sayısı kaç tane? Karaları arayıp bitirdiniz de mi denizlere yöneldiniz?

³³⁹ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 54

³⁴⁰ D.E. Haziran 2002, S. 20, 8/35

³⁴¹ www.tpao.gov.tr

³⁴² D.E. Ocak 2001, S. 3, sf. 24

TPAO, faaliyetlerinde NVT. PERENCO(daha önce Shell), ARCO, TAURUS, TEXACO-GARNET, MOBİL, BP, AMACO, MND ve MOL firmalarıyla ortaklık yapmaktadır.” diye yazmaktadır kendi internet sitesinde.

Buna mukabil İnternette Enerji Bakanlığının sitesine bakıldığında Güneydoğu Anadolu`da Perenco, Arco ve Chevron, Trakya`da Amity Oil ve Donoil`le Hatay bölgesinde El Paso ile Ege ve Akdeniz bölgesinde Norsk-Hydro ve Antalya bölgesinde Petkom ile Karadeniz`de BP ile ortak projeler yürüttüğü yazılı.³⁴³

Ege deniz alanlarında farm-out'a çıkarılan ruhsatlarda olası prospektlere yönelik olarak Vintage Oil, Total- Fina- Elf ve Gasprom şirketlerine farm-out sunumları gerçekleştirilmiştir tarzında bilgilendirmeler yapılmaktadır.³⁴⁴

Petrol sektöründe oyun çok. Antalya körfezinde Mobil Exploration Mediterranean Inc. ile TPAO arasında Ekim 2000 tarihinde imzalanan hisse devri sözleşmesi ile TPAO'nun %25, Mobilin'de %75 hisselerine sahip olduğu 7 adet ruhsat alınmıştır. Daha sonra Mobil şirketi hisselerini Petkom şirketine devretmiştir.³⁴⁵ Daha sonraki durumsa ortada.

TPAO'nun daha önce de bahsedilen bir çalışması Karadeniz'de ARCO ileydi. Bu birliktelikte 60 milyon dolar sarf edildi. İki derin kuyu boş çıktı. Bununla ilgili bir soruya muhatap olan Oyman Sayer; *“Şahsi kanaatime göre kuyular askıda kalmıştır. Bu kadar büyük masrafa girdikten sonra ben olsam bu kuyuları aşağı yukarı 250-500 metre daha derinleştirdim. Yani orada pes etmemek gerekiyordu.”*³⁴⁶ demiştir.

Bu ARCO şirketi ile TPAO'nun 2000 yılında 48 adet işletmede, birlikte ruhsatı bulunmaktaydı.³⁴⁷

ARCO şirketi BP tarafından bilahare satın alınmıştır. BP ile ilişki ise ayrı bir serüvendir. Bütün bu yabancı şirket isimleri bize sadece bir şey hatırlatıyor. O da 80 yıl önce bir şatonun kapalı kapıları ve yüksek duvarları arkasında yapılan ve halen yürüklükte olan bir anlaşmayı. Aknachary anlaşmasını. O anlaşma birçok şey yanında bir de şu maddeyi vazediyordu.”

Milli şirketler kesinlikle yaşatılmayacak. Eğer güç yetirilemezse dağıtmak için onlara ortak olunacak.”

1999 Mayıs ayı itibariyle 105,3 milyon dolar borcu olan ve borcu borçla kapatmaya başlayan TPAO'nun böylesine zarar eden projeyi yürütmesine neden imkânının olmadığı anlaşılır. Gene böyle bir durumda TPAO'nun, neden 1996 yılında Mısır'daki sahaları satarak, ya da terk ederek ve 30 milyon dolar zarara girdiği ve Mısırdan ayrıldığı anlaşılır.³⁴⁸

Son yıllarda büyük ümit olan Doğu ve Batı Karadeniz projelerinden hiçbir şey çıkmaması da bu yüzdendir. Herkesin bilmesi ve unutmaması gereken şey iki tane devasa platformun sessiz sedasız, hem de biri diğeri ardından yıkıldı diye haber yapılmasıdır. Böyle bir şey büyük bir lakaydi ve umursamazlıkla sıradan bir haber olarak basında yer almıştır.

Kurum Elemanlarının Ümitsiz Çabaları

TPAO'nun yıllar içinde atıl duruma getirilmesi, hem Türk ekonomisinin telafi edilmesi çok zor olacak tarzda geri kalmasına sebep olmuş, hem de TPAO çalışanlarını bezdirerek onları derin bir üzüntüye ve ümitsizliğe sürüklemiştir. TPAO'nun en iyi elemanları yıllar içinde bu

³⁴³ Petrol Çalışmaları, T.C. Enerji ve Tabii Kaynakları Bakanlığı Yayını 2003

³⁴⁴ www.tpao.gov.tr

³⁴⁵ www.enerji.gov.tr/dogal/petrol/htm

³⁴⁶ D.E. , Eylül 2001, S. 11, sf. 29

³⁴⁷ www.enerji.gov.tr/dogal/petrol/htm

³⁴⁸ Dr. M. Zihni Aksoy, Planlama ve Koordinasyon Grup Başkanı, 650000 iç yazışma 21.5.1999, Dosya (PL) 22

duruma daha fazla dayanamayarak ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Yurtta ve kurumlarında kalanlar kimi zaman ümitsizce, kimi zaman da gördükleri en ufak ümit ışığına sarılarak mücadelelerine devam etmişlerdir.

Önceki sayfalarda değişik sebeplerle pasajlar verdiğimiz 1999 yılında yayınlanan bir iç yazışma bunu açıklıkla ortaya koyması bakımından ibret vericidir. 3. Uluslar arası Petrol, Gaz ve Servis Ekipmanları Fuarı Petroleum 99'da yapılan törende Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel "Türkiye'de petrol arama faaliyetleri devam etmelidir. Türkiye'de petrol aramacılığı yeterince yapılmamıştır. Bugüne kadar aranmamış bölgelerimizde arama yapmalıyız. Bugüne kadar arama çalışmaları yapılmış bölgelerimizde ise gelişen yeni teknolojileri kullanmalıyız. İnanıyorum ki Türkiye'de petrol vardır ve bunun aranarak, bulunup çıkarılması ve milli ekonominin hizmetine verilmesi gerekmektedir." demiştir.

Bu ifade üzerine TPAO çalışanları adeta feveran eder biçimde; "Sayın Cumhurbaşkanımızın söylediği yukarıdaki sözlerin iki açıdan önemi vardır: 1) Bugün Türkiye'de bazı kesimlerce hala "Türkiye'de aranıp bulunacak petrol kalmamıştır; bu nedenle yurtiçi arama faaliyetlerine kaynak aktarılmasına gerek yoktur, yurtdışı yatırımlarına daha da fazla ağırlık verilmelidir" tartışması yapılmaktadır. Bu anlamsız tartışmaya en güzel yanıt, devletimizin en üst makamından, Sayın Cumhurbaşkanımızdan hiçbir şekilde farklı yorumların yapılamayacağı net sözcük ve ifadelerle gelmiştir. Bu sözler ortaklığımızca her platformda kullanılmalıdır, kullanılacaktır.

2) Ortaklığımızın son dönemlerde yaşadıkları, camiamız içerisinde büyük bir moral bozukluğu ve motivasyon kaybına neden olmuştur. TPAO çalışanları ve özellikle de kapsam dışı teknik personel tedirgin, huzursuz ve hedefsiz bir görüntü vermektedir. Ortaklığımız içerisindeki bu olumsuz havayı biraz olsun olumluya çevirebilmek için Sayın Cumhurbaşkanımızın yukarıdaki sözleri kullanılabilir ve kullanılmalıdır. TPAO çok güçlü, büyük bir kuruluş ve camiadır. Bu nedenle, TPAO'nun bir an önce toparlanması ve eski üretken, çalışkan ve moralli günlerine dönmesi gerekmektedir. Bu noktada tüm TPAO çalışanlarına görev düşmektedir. Sürdürülmekte olan TPAO'nun yeniden yapılandırılmasına yönelik, Stratejik Planlama çalışmaları ile ortaya konulabilecek çözümlerin kısa sürede hayata geçirilme olanağı bulunmadığından, bu süreç ilerlerken, TPAO'nun kısa vadede etkin, personeli motive edici ve moralini yükseltici örnek girişim ve faaliyetleri gerçekleştirmesinde yarar bulunmaktadır Söz konusu projede bu yıl içinde elde edilebilecek bir başarının Ortaklık çalışanları üzerinde olumlu bir etki yaratacağına inanıyorum. İşte o zaman hem Sayın Cumhurbaşkanımızın sözlerinin doğruluğu kanıtlanmış hem de ortaklığımıza maddi ve manevi büyük bir moral sağlanmış olunacaktır (...)TPAO mali ve idari açılardan 45 yıllık geçmişindeki en zor dönemini yaşamaktadır. Özellikle 105,3 milyon dolara ulaşan bugünkü borcu nedeniyle, TPAO için mali zorluklar çok daha önemli olup acilen çözüm bulunması gerekmektedir.³⁴⁹

Aradan bunca yıl geçtikten sonra, 3 ve 4.üncü bölgelerdeki milli menfaatlere aykırı olan arama yasağının kaldırılması önergesini 1965 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde reddeden aynı Süleyman Demirel'in 40 yıl sonraki kongrelerde söyledikleri bir derin pişmanlığın dile getirilişi olarak algılanmalıdır.

³⁴⁹ İç Yazışma 65.00.00. 21/05/ 1999 Dosya: PL22 Dr. Zihni Aksoy

TPAO Genel Müdürlerin Bazılarının İlginç Beyanları

1990'lı yılların sonlarında Genel Müdürlük ya da Genel Müdür Muaviniği yapmış bazılarının beyanatlarını kitabımıza almayı uygun gördük. Bilindiği gibi TPAO'nun 1983 yılından itibaren entegre yapısı bozulmuş, kanatları kırılmıştır. TPAO'da bu sürecin gözler önüne serilmesi ancak içeriden ve sorumlu kişilerin söylemleriyle anlaşılabilir.

Mesela Genel Müdür yardımcılarında **Mete Gürel** ülkemizin aranmadığını dolaylı yoldan itiraf ederek diyordu ki; *"Aranmamış bölgeler ana hedeflerimiz arasında yer almaktadır. Bunlar; Doğu Anadolu bölgesi, İç Anadolu'da Tuz gölü, Batı Anadolu'da Ege Grabeni'dir. Buna ek olarak Antalya Körfezi, Çankırı Baseni, yani Türkiye'nin her tarafına dağılıp arama faaliyetlerinin yoğun bir şekilde sürdürmek istiyoruz."* . Aranmamış bölgeler olarak Doğu Anadolu'yu, devasa Tuz Gölünü, Batı Anadolu'yu yani Ege Grabeni'ni belirtmesi TPAO'nun bir üst düzey yöneticisi için hicap duyulacak bir haldir. Daha da doğrusu bu, tükenmişliğin itirafıdır. Bunca yıldan sonra daha yeni başlanacak, hiç aranmamış yerlerde aramalara. Aradık diye kabul ettikleri yerlerdeki deliklerin sayısı ancak birkaç bin iken.

Gürel, *"Ama elimizde yeterli kaynak var mı?"* diyerek yumuşacık bir geçişle; *"Bu çerçevede yabancı büyük şirketlerle ortaklıklar yaparak arama faaliyetlerini sürdürmek istiyoruz. Tabii onlar da küçük petrol kapanları içerisinde yer alan sahalarda pek yer almak istemiyorlar. Çünkü riskleri var. Günlük en az 5-10 bin varil üretim yapabilmek ve açıkçası büyüklüğüne göre bin varil ile ifade edilen sahalarla ilgilenmek istiyorlar"* diyerek devam ediyor. Gürel'in bu sözleri de acziyetinin ve içinde bulunduğu şartların gereği olarak, diplomatik bir dille içinde bulunduğu mecburiyetlerinin itirafıdır. Cümlesinin devamı Elit'in hedef, plan ve çıkarlarını göstermesi bakımından ilginç. *"(...) Büyük sahalarla ilgilenmek istiyorlar. Bunlar tabii ki deniz alanlarıdır(...)"* Böylece Gürel yabancıların TPAO'ya çizdikleri rotayı da; *"Bu, Türkiye petrolünün ve ülkemizdeki petrol aramacılığının en önemli hedeflerinden bir tanesidir."* diyerek belirtiyor.

Mete Gürel'in bu arada söylenmiş bir sözü var ki, Türk insanının kanını donduracak cinsten bir şey. *"Yabancı büyük şirketler günlük en az 5-10 bin varil üretim yapabilmek ve açıkçası büyük sahalarla ilgilenmek istiyorlar."* Bu bakış, verilen görevi yapmaktan başka bir kaygusu olmayan memur zihniyetidir. Hâlbuki Türk milletinin ve vatanının menfaati fazladan bulunan ve çıkarılıp, ülkeye kazandırılan her bir damla petroldedir.

Genel Müdür vekili Gürel, El Paso ve BP ile yapılan anlaşmalar sonunda İskenderun ve Mersin Körfezi ile Karadeniz'de yapılacak iki ve üç boyutlu sismik ve sondaj çalışmalarının gerçekleştirileceğinden bahsediyor.³⁵⁰

Bu beyan edilenlerin Türkçeye anlaşılır şekilde aktarılması, hırsızın yanına ev sahibini de alarak hırsızlığa girdiği evdeki zulaları ev sahibinden kendisine göstermesini istemesi, yorgunluğa girmek istememesi demektir.

Aynı devirlerde görev yapmış bir diğer isim de vekâleten genel müdürlüğü yürüten **Ali Türkoğlu'dur**. Kendisine sorulan sorulara çok açık cevaplar veriyor ve TPAO olarak Anadolu'nun nerelerinde hangi faaliyetleri yürüttüklerini ve Türkiye'nin denizlerindeki durumu şöyle anlatıyor ; *"Güneydoğu'nun bir kısmında son 10 yıl içerisinde terörist hareketlerden dolayı yeteri kadar çalışma yapamadık. (...) Bazı alanlar çalışmalara kapatıldı. Orada yabancılarla ortak olduğumuz alanlardan bir tanesi de, Chevron ile olan ortaklığımızdı. Orası da kapalıydı."*³⁵¹

³⁵⁰ D.E. Haziran 2002, S. 20, s24- 26

³⁵¹ Ali Türkoğlu D. E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 51

Hatay ve civarında bir takım çalışmalarımız var. (...) Türkiye – Suriye sınırını her iki tarafında yer alan alanlarda ümitli sahalar var. Suriyelilerin bir takım üretim sahaları var. Ağır petrol üretiliyorlar.

Bir de Ege Denizi'nde ileriye dönük olarak büyük potansiyel beklediğimizi söylemeliyim. Evvelki sene Batı Anadolu'da karada Alaşehir'de ilk defa bir keşif yaptık. Bu Batı Anadolu'da oluşumun ispatı ve bizim için çok önemli. Biz bunu çalışmalarımız kapsamında jeolojik ve jeofizik verilerle deniz altına taşıdığımız zaman, çok daha olumlu optimistik alanlar görüyoruz. (...) burada yer alacak yine hazır birkaç şirket var. Ege'de hem Türkiye ve hem de Yunanistan ile ilişkide aktif olarak yer alacak birkaç major şirket bekliyoruz.³⁵²

Çalışmalarımızı son derece limitli olarak da deniz alanlarında sürdürmeye çalıştık. Deniz alanlarındaki aramalar son derece pahalı ve Türkiye petrollerinin boyutlarını aşıyor. (...) Tabii ki, TPAO bugüne kadar bu denizlerdeki aramaları ortaklık çerçevesi içinde sürdürmek istedi. Bu riski paylaşma politikası, hem riski paylaşma, hem teknoloji transferi hem de know-how'ın iki şirket arasında değişmesi açısından ki, bu deniz alanlarında aramaya giren şirketler büyük yani major şirketler, BP olsun, ARCO, Shell, Exxon, Mobil olsun, biliyorsunuz dünyada böyle.

BP ile 1990'ların başından beri bir ortak ruhsatımız var.³⁵³ Doğu Karadeniz'in önemli bir potansiyel içerdiği görülüyor. Fakat maliyeti yüksek bir yatırım olduğu için ancak burada gerçek major şirketlerin gelip, (onlarla birlikte) yer almak mecburiyetindeyiz.³⁵⁴

Geçtiğimiz son üç sene içerisinde TPAO'nun iki tane off-shore'da ARCO ile ortaklığı oldu. Batı Karadeniz'de Limanköy I.-II. iki tane kuyu açtık. O iki kuyudan gaz çıktı. (...) üretim pazarlayabilecek kadar önemli miktarda değildi. (...). ARCO daha sonra biliyorsunuz BP-Amoco tarafından satın alınınca Türkiye'deki ilgi alanı yavaş yavaş azaldı. (...) Aramada bizim yeni ortaklar bulma zorunluluğumuz ortaya çıktı.

Ortak bulmak istediğimiz Mersin Körfezi bunlardan bir tanesidir. İlk önce AMOCA ile başladık. BP ile birleşmesinden bir, bir buçuk sene önce, jeolojik-jeofizik, sismik entegre multi disiplinler ortak çalışmalar yaptık. (...) tam o sırada AMOCA BP tarafından satın alındı. BP elindeki ruhsatların bir kısmını elinden çıkarttı. Bunlardan biri Mersin Körfezi idi. (...) ³⁵⁵

Mersin Körfezi hissesi bize kaldıktan sonra biz başka ortak arama çalışması içine girdik. (...) görüştüğümüz büyük şirketlerden bizim istediğimiz, üretim fazına kadar olan tüm masrafların karşısındaki major şirket tarafından karşılanması yönünde (...) ³⁵⁶ Bu isteğimize en uygun teklifi ELPASO verdi. ELPASO hem tüm sismikleri yapmayı, ortak çalışmayı, değerlendirmeyi, neticede de iki tane kuyuyu açmayı kabul etti.³⁵⁷

Türkoğlu petrolcülükle ilgili bilgileri şöyle sıralıyor; "Bugün en fazla enformasyon teknolojisi ile çalışmalar yapılıyor. Petrol ve gaz aramaları artık bilgisayar ortamlarında yapılan entegre edilmiş yorum çalışmaları ile kesinlik kazanıyor."³⁵⁸

(Dünyada) teknoloji çok değiştiği için sondaj öncesi teknik çalışmalara şirketler çok daha fazla para ayırıyor. Dolayısıyla elimizde ne kadar çok veri varsa, sondaj riskini o kadar azaltıyoruz. Sondaj sayısında bir düşme var. (...) evvelden 10 kuyu açıp birinde (petrol) bulunurken, şimdi iki kuyu açarak birinde bulur duruma geldiler."³⁵⁹

³⁵² a.g.e. sf. 51

³⁵³ a.g.e., Sf. 52, Ali Türkoğlu

³⁵⁴ a.g.e. sf. 49

³⁵⁵ a.g.e. sf. 48 Ali Türkoğlu

³⁵⁶ a.g.e. sf. 48 Ali Türkoğlu

³⁵⁷ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 49

³⁵⁸ a.g.e. sf. 52

³⁵⁹ a.g.e. sf. 52

Röportaj esnasında Prof. Ültanır TPAO'nun durumuyla ilgili olarak ; "Türkiye'nin yerli petrol üretimi son yıllarda sürekli düşme trendi içerisinde. Türkiye petrollerinin de üretimi düşüyor. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün istatistiklerine göre jeolojik-jeofizik çalışmalar da ekip ay itibari ile düşmekte, sondaj metrajları da azalmakta. TPAO'nun son durumu nasıl?"³⁶⁰ diye soruyor. Türkoğlu TPAO'nun gerçek yüzünü ortaya çıkararak durumu şöyle izah ediyor. " 2000 yılını TPAO 177 trilyon lira (282 milyon USD) dönem karı ile kapattı. Bu petrol üretiminden gelen paralardan kaynaklanıyor. TPAO şu an zararda değil. Türkiye'de finans sorunu olmayan, devlete borçlu olmayan KİT'lerden bir tanesi.. Bunları böyle söyleyen Türkoğlu, söylenen lafın bir kıymeti harbiyesi olmadığını da aynı konuşmanın bir yerinde;" *Türkiye Petrollerinin dezavantajı bence şu: Yatırımı, yani kendi finansman kaynaklarını direkt olarak Karadeniz'e aktarmadığı için tamamen kendisini taşıyacak BİR ORTAK ARAYIŞI içine giriyor ve bu da bir zorluk yaratıyor. En azından yüzde 25-50 arasında bir kısmını karşılayabilecek olsa, ortak olmak isteyen sayısı çok fazla. Ancak biz tamamen bütün masrafları kendisinin karşılayabileceği bir şirket aradığımız için sıkıntı buradan geliyor.*³⁶¹ diyerek bir nevi kendi söylediğini kendisi yalanlıyor. Ayrıca da; **"TPAO'nun bir elden geçirilmesi gerekiyor. Çok eski kuruluş olması nedeniyle, atıl duruma gelmiş bazı birimleri var. Bunların bir an evvel temizlenerek, TPAO'nun daha aktif, daha çabuk karar veren bir yapıya kavuşturulması gerekir.(...) Türkiye Petrollerinin arama bütçesi 100-120 milyon dolar seviyesinde iken, bugün 30-40 milyon dolar seviyesine indi. (...) üçte bire düşmüş bir bütçe ile başarı beklemek güç.**³⁶² diyerek çok ciddi bir durumu işaret ediyor. TPAO'nun durumunun vahimden de öte olduğunu bu sözler açıkça ifade ediyor. Sözüünü ettiği durum sadece bir arama şirketi haline indirilmiş, geriletilmiş bir şirketten bahsediyor olmasından dolayı. Oysaki onun çağdaşları, mesela TPAO ile aynı yıl kurulmuş olan Brezilya devletinin petrol şirketi **Petrobas** bir dev şimdi. TPAO ve PETROBAS aynı zamanlarda, aynı şartlarda kurulmuş şirketlerdi. Nihayetinde de Türkoğlu son yıllardaki TPAO'daki hâkim tutumu; "Türkiye Petrollerinin bir misyonu yurt içinde petrol ve doğalgaz arama dersek özellikle 1993'ten sonra bir başka misyonu, ülkemizin petrol ve doğalgaz ihtiyacının yurtdışından gerçekleştirici yatırımlar aracılığıyla temin etmek." (...)Yurtdışında hidrokarbon arama, geliştirme, üretim, taşıma ve pazarlama faaliyetlerini planlamak, gerçekleştirmek, koordine etmek ve yürütmek."³⁶³ "Kazakistan, bizim Türkiye Petrolleri olarak ciddi bazda yatırımlar yaptığımız bir ülke diyebiliriz. Burada Kazakoil ile %49 ortak hissemiz olan Kazaktürkmunay (KTML) Ltd. adlı ortak bir şirketimiz var."³⁶⁴ Transcaspian Gaz Konsorsiyum içerisinde TPAO yer almayı planlamıştır.³⁶⁵ "Kilit ülke (Türkiye'den bahsediyor) pozisyonunu en iyi şekilde kullanarak, batılı şirketlerle stratejik ortaklıklar oluşturmak da TPAO'nun bu misyonu kapsamındadır. Bu bağlamda ulusal kuruluşumuz yurtdışında özellikle kültürel ve tarihsel bağları yüksek olan Orta Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde çeşitli projelere girmiştir. Hidrokarbon potansiyelleri yüksek olan Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Irak, Libya ve Cezayir'de çoğunluğu batılı major şirketlerle ortak proje ve girişimler başlatmıştır."³⁶⁶ "Finansman durumu nedeniyle Türkiye Petrolleri artık şu kararı verdi. Gerek Türk cumhuriyetlerinde ve gerekse diğer ülkelerde yapacakları petrol aramalarında, tek başına

³⁶⁰ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 52

³⁶¹ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 51

³⁶² D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 55

³⁶³ a.g.e. sf. 52

³⁶⁴ a.g.e. sf. 54

³⁶⁵ a.g.e. sf. 55

³⁶⁶ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 52

onların milli şirketleri ile işbirliğine girmek yerine, bir statü değişikliği ile mutlaka major petrol şirketleri ile birlikte hareket etme arayışlarına girmiş durumda. Bundan böyle Türkiye Petrollerinin politikası bu olacak.”³⁶⁷ diyerek özetliyor. Gerek Türkoğlu’nun gerekse Gürelin beyanlarındaki en belirgin husus, milli olma iddiasını tamamen kaybetmiş insanların ruh halinin sergilenmesidir. Başlarken batılı büyük şirket, bitirirken batılı büyük şirket diyorlar da başka bir şey demiyorlar.

Aynı devirlerin bir diğer TPAO sorumlusu, hem genel müdürlük ve hem de yönetim kurulu başkanlığını birlikte yürüten **Osman Demirağ**. O da TPAO’nun kaynak sorunuyla ilgili olarak; “*Bir konuyu ciddi şekilde vurgulamak istiyorum, o da TPAO’nun kaynak sıkıntısından ötürü ertelenmiş olduğu hiçbir arama projesi yoktur. Hazinemiz bize yeterli desteği vermektedir.*”³⁶⁸ diyor. Bu bir başka sorumlunun yukarıda belirttiğimiz “ciddi kaynak sorunlarımız var” sözüyle çelişen, taban tabana zıt bir sözdür. Zira rakamlar Demirağ’ın söylediklerini yalanlıyor.

“*Biz milli petrol şirketi olduğumuz için (...) umutlu alanların aranmasında kaynak sorunu yaşamaması gereken, bu kaynakları mutlaka ve mutlaka yaratması gereken bir şirketiz (...)*

Bu söz herkesin doğru dediği, üzerinde hem fikir olduğu bir hakikat. “*Türkiye’nin aramaya ayırdığı kaynak her yıl artmıştır.*”³⁶⁹ Bu sözlerin akabinde de hemen TPAO’nun son yıllarda sokulduğu kulvardaki meşgalelerini; “*TPAO denizler için ciddi yatırımlar yapmaktadır. Bu arama yatırımlarını yaparken de, riski paylaşabilmek için yabancı petrol şirketleri, özellikle büyük petrol şirketleri ile ortaklıklar kuruyoruz. Hemen söyleyeyim BP ile Orta ve Doğu Karadeniz alanlarında önemli arama yatırımları yaptık. Yine BP’nin şu anda almış olduğu ARCO ile Batı Karadeniz’de daha geçen sene 700 metre su derinliğinde iki derin sondaj yaptık(...)*”³⁷⁰ diye anlatıyor. Oysa bu konuda Türkiye’nin tanınmış petrolcüsü, özel şirket sahibi Oyman Sayer başka şeyler söylüyor. Oyman Sayer’e göre bu kadar masraf yapıldıktan sonra bir miktar daha derine inilmeliydi...

“*Halen bugün Mersin ve İskenderun Körfezinde ciddi aramalar için Amerikan EL PASO şirketi ile anlaşmalar imzaladık. Şimdi araştırma verileri Amerika’da ve bizim TPAO merkezimizde değerlendiriliyor(...)*

En son Batı Karadeniz’de Limanköy ruhsat alanında iki derin sondaj yaptık. Sondaj öncesi aramalar yönünden, gerçekten son derece ümitli veriler elde edildi. Yaklaşık 50 milyon dolar harcadığımız iki sondajda, beklediğimiz düzeyde ve ekonomik olarak üretilebilir doğalgaz rezervine rastlayamadık. Doğalgaz keşfi oldu, ama daha sonra bir ekonomik analiz yapıldı. Şimdilerde 2001 yılını ilk çeyreğinde EL PASO şirketi ile Mersin ve İskenderun körfezinde yapmış olduğumuz çalışmaların sonucunda en az iki tane, bir sığ, bir derin su sondajı açılacak(...)”³⁷¹

“*Bugün TPAO karasal alanlarda Güneydoğu Anadolu’da Chevron’la, Fransız Parenko şirketiyle, Romanya Petron şirketiyle, Macar MND şirketi ile Norveç’ten Norsk Hydra ile çalışmalarını sürdürüyor. Denizlerde daha büyük firmalarla ortaklık yapıyoruz. Denizlerde EL PASO şirketiyle, BP ile çok ciddi ve büyük yatırımlara yöneldik. TPAO gerçekten son yıllarda bütün bilgilerini şirketlere açmıştır. Yeter ki gelin, birlikte arama yapalım.*”³⁷² diye anlatıyor.

Prof. Ültanır’ın “*Osman Bey, TPAO’nun yurt dışında aramalara başlamış olması Türkiye’deki aramalarını engelliyor demeyelim ama hiç olmazsa sınırlandırmıyor mu ?*”

³⁶⁷ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 54

³⁶⁸ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 31

³⁶⁹ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 24

³⁷⁰ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 24

³⁷¹ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 26

³⁷² D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 27

sorusu üzerine **Demirağ**; “TPAO’nun böyle bir sorunu yoktur. TPAO şu anda yedi ayrı ülkede çalışmaktadır. Azerbaycan’da, Kazakistan’da, Libya’da, Cezayir’de, Irak’ta, Türkmenistan’da.”³⁷³ diye cevap vererek bir şeyi itiraf ediyor. Hatta bu itiraftan da öte, Türk milletinin petrole ne denli muhtaç olduğunu bilmesine karşın, sorumluların aynen bir BP, bir Shell, yani büyük tröstlerden birileri gibi düşündüklerini ve öyle de hareket ettiklerini gösteren şu beyanati veriyor ; “Türkiye’de **TPAO** da dâhil olmak üzere pek çok şirket, önceki dönemlerde ticari meta değeri olmadığı için sondajlarında gaz keşfettiğinde sevinmemiştir. Sebebi pazarı yoktur, ticari değeri yoktur. Ama bugün böyle değildir. Bugün doğalgaz Türkiye için petrolden daha fazla ticari değeri olan bir hidrokarbon durumuna gelmiştir. TPAO’dan tamamen özel bir ekip oluşturularak (...) özel olarak Trakya’ya hedefledik. Bundan önce Hazro’da gaz keşifleri vardır. Gaz keşiflerine üretim için yeniden yönelinmiştir. (...) Avustralyalı Amity Oil ile Göçer’lerde, kendi ruhsatımızla da Sevindik’de günde 150 bin metreküp dengeli, güvenilir üretim veren keşifler yapılmıştır.”³⁷⁴ demektedir.

Demirağ kendi ağzı ile bu keşiflerin yeni olmadıklarını zaten belirtiyor. Buralar 30 yıl önce keşfedilip terk edilen yerlerdir.

Anadolu’daki çalışmalarını (!) ; “Son üç yıldır biz kendimize yeni bir misyon yükledik ve dedik ki; Batı Anadolu’ya bir daha bakalım. Yerbilimcilerimiz, Alaşehir’i 10 yıldır deldiremiyoruz demişlerdi. Deldik ve petrolü bulduk. Batı Anadolu için çok ilginçtir. Yerbilimci arkadaşlarımız da Batı Anadolu’ya yeni bir gözle bakmaya başladılar. Demek ki orada da petrol oluşumu söz konusu. Arkasından iki sondaj daha yapıldı. En son Sarı Kız sondajımız vardır, günde 20-25 varil sürekli petrol üretilecek bir rezerv var. Fakat ekonomik olmadığından ve çok yüksek basınçlı gaz olduğundan o kuyularımızı bıraktık ama bir şey ortaya çıktı. Artık Anadolu’ya yeni bilgileri, yeni teknolojileri taşıyarak, başka türlü bakmak lazım.”³⁷⁵ diyerek anlatmaktadır.

Şimdi bu söze ne söylemeli. Bu açık açık, ‘bizim bilgilerimiz sınırlıdır’ demek değil mi. Bugüne kadarki kısıtlı sondajla elimizde yeraltına ait son derece az bilgi var lafını neden söylemiyorsunuz? En nihayet akılları başlarına gelmiş ki; “Batı Anadolu’daki petrol keşfi, bizi Ege Denizi’ne yöneliyor. Şimdi TPAO yeniden Ege Denizi’ne yöneliyor” diyor.³⁷⁶

Demirağ’ın Ege Denizi ile ilgili olarak; “Ege Denizi’ne Yunanlıların petrol keşfi üzerine 1970’li yıllarda daha önce de yönelmiştik.”³⁷⁷ demesi ile de bu mevzunun 40 yıllık bilinen bir gerçek olduğunu ikrar etmiştir. Demirağ sözü Paleozoğe getirerek; “Paleozoik derindir. 3000 metre diyelim. TPAO Paleozoik’e son 4-5 yıldır yöneldi ve sadece Paleozoik’i çalışan bir ekip oluşturduk. Paleozoik’in Siluriyen’ine yöneldik. (...) Ancak, bir yanlış düzeltmek istiyorum. Türkiye’nin altı petrol denizi değildir.”³⁷⁸ diyerek, hiçbir doğru dürüst araştırma yapılmadan söylenen, son yılların kolaycı sloganlaşmış cümlesini tekrar etmiştir. Bu hükmü kaç ve derin delik deldikten sonra bu kadar kesin olarak verebiliyorsun?

Son yıllarda uygulanan teknikleri, bizdeki durumu, “(...) son yıllarda keşif oranlarına baktığımızda, “(...) wildcat” dediğimiz bizatihi arama sondajlarında dünya genelinde 10 sondajda 1 keşif başarı çizgisini belirler, Türkiye’ye baktığımızda bunun üzerindedir. Evet, şu anda Türkiye’de keşfedilmemiş yeni devasa bir rezerv yoktur ama bu devasa rezervin olmadığı anlamına gelmez. TPAO’nun son zamanlarda yapmış olduğu keşiflerde üretilebilir petrol rezervlerinin yaklaşık bir milyon varil civarında olduğu görülür. Ancak daha derinlere

³⁷³ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 31

³⁷⁴ Osman Demirağ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 32

³⁷⁵ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 27

³⁷⁶ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 28

³⁷⁷ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 28

³⁷⁸ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 27

başlı başına proje yönetildiğinde ben bu rezerv büyüklüklerinin önemli ölçüde değişeceğine inanmıyorum."³⁷⁹ diyerek bir nevi ikrarda bulunmuştur. Aynı şeyi bir diğer TPAO Genel Müdürü de söylemiştir. Mademki Türkiye'deki sondajlarda petrol keşfi oranı dünya genelinden daha iyidir, neden Türkiye sadece birkaç bin delikle yetinmiştir?

Mademki bir genel müdür olarak Türkiye'de petrol olduğuna inanmaktadır, kendi zamanında farklı olarak yapılanlar nelerdir?

Herkesin altına imzasını atabileceği şu cümleyi de Demirağ söylemeyi ihmal etmemiştir; *"Önce arama ve aramacılık denen şey, petrolün bulunduğu inanmaktır. İnanmayan bir kişi motive olmaz(...) Hem şahsım, hem de TPAO olarak, Türkiye'de ciddi şekilde petrol rezervlerinin olduğuna inananlardanız."*³⁸⁰

Herkesin gözünü açması gereken beyanattı, TPİC'in Irak'taki faaliyetlerini önceki sayfalarda anlatarak devrin genel müdürü olan Kenan Veziroğlu vermiştir

Genel Müdür Veziroğlu yurt dışında neredeyse tamamen dağılıp kaybolan TPAO'yu bakınız nasıl anlatmaya devam ediyor? *"Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Libya'daki arama sahalarının %49 oranındaki hissesininin 30 milyon dolar bedelle Hindistan şirketi ONGC'ye satma kararı aldı."*

TPAO Genel Müdürü **Kenan Veziroğlu**, Libya sahalarında Hintli şirketlerle evliliğe gittiklerini belirterek, konuşmasının devamında ;*"Kazakistan'daki yatırımlarından dolayı büyük eleştirilere hedef olan TPAO, Libya'da strateji değiştirdi (...) Hintliler son yıllarda petrol sektöründe önemli bir atak yaptılar. Yılda 2 milyar doların üzerinde arama yatırımı yapıyorlar (...) TPAO'nun tamamen milli bütçe kaynaklarıyla bu faaliyetleri sürdürmemiz mümkün değil. Başta deniz sahaları olmak üzere yabancılarla çalışmayı prensip edindik"*³⁸¹ Bunları belirttikten sonra da çeşitli ülkelerdeki durumu özetleyen bilgiler vermektedir.

Müdür Veziroğlu'nun basına yaptığı bir açıklama vardır ki, üzerinde çok durulması, üzerinde çok düşünülmesi gerekir. Malum 2000'li yılların başlangıcında " Türkiye'de ciddi petrol arayıcılığı yapılmamıştır" iddiaları ve bu iddia üzerine oluşan tartışmalar alevlenmişti. O zamanlarda yapmış olduğu basın açıklamasında ;" *İddia sahiplerinin maddi boyutlarını karşılamaları koşuluyla söz konusu sahada TPAO üretim yapmaya hazırdır "(Basın açıklaması)* demiştir. "İddia sahiplerinin maddi boyutları karşılamaları kaydıyla" demek laf mıdır yani? Bu iş iddia sahiplerinin değil, görevlilerin, hem de ilk ve asli görev olarak uhdelindedir.

2000'li yılların ortalarına gelindiğinde artık biraz sular durulmuştur. Halkın kulağı petrole delinmiş, " Türkiye'nin altı petrol denizi" sözü halk arasında artık tekerleme olmuştur. İşte böyle bir zamanda genel müdürlük görevini üstlenen **Osman Saim Dinç** adeta bir itiraf ve gerçeği teslim etme olan konuşmasıyla geçmiş masaya yatırarak ;" *1991 yılında sadece 110 sondaj yapmışız. Aynı yıl 3,4 milyon ton petrol üretimi gerçekleştirilirken, geçen sene 1,7 milyon ton petrol üretimi gerçekleştirmişiz. 7-8 sondaj ekibimizden ancak 3-4'ü çalışmış. Sismik araştırma ekiplerimiz de 10 yıllık süre zarfında ciddi bir araştırmada bulunmamışlar. (...)*³⁸² *TPAO 1991 yılında sonra sondaj, arama ve petrol üretiminde gerilemiştir. 1985- 1990 yılları arasında yılda 100 sondaj kuyusu kazılırdı. 80 – 100 bin varil petrol üretilirdi. Bugün sondaj sayısı çok azalmış, üretim çok düşmüştür. 2004 yılına hodri meydan adını verdik. 100 sondaj kapasitesine ulaşmayı hedefliyoruz. (...) son 10 yılda toplam 110 sondaj yapmışız. (...)*³⁸³ Oysaki 10 yıl öncesinin durumunu kendisi belirtiyor bir satır önce.

³⁷⁹ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf.28

³⁸⁰ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 31

³⁸¹ D.E., Ekim 2002, S. 24, sf. 54

³⁸² D.E. Aralık 2003, S. 38, sf. 54

³⁸³ D.E. Yıl 4, Aralık 2003, Sayı 38, sf. 54

“O zaman çalışan insanlar nerede? Burada. O zaman çalışan kuleler nerede? Onlar da burada.” Peki, neden 100 sondaj yerine yılda 20 sondaj yapıyoruz?³⁸⁴ diyor.

Samimi bir itirafta daha bulunarak;“Batman ve Adıyaman’dan çıkarılan petrol gelirinin Azerbaycan ve Kazakistan’daki yatırımlara kaydırılmış. Bir esnaf gibi burada kazandıklarımızı başka yerlere yatırmışız. Bundan sonra olmayacak. Buradan kazanılan gelir buraya yatırım olarak geri dönecektir. Yurt dışındaki yatırımlar için kredi alınacak. *Mardin, Gaziantep, Şanlıurfa ve Siirt’in güneyinde petrol arayacağız*” diyerek geçmiş politikaları mahkûm etmiştir.

Genel Müdür O. Saim Dinç ayrıca;” TPAO bütçesi geçen seneye göre %60 oranında arttı. Bunun Türkiye’de bir örneği yok. Geçen yıl bize ayrılan 170 trilyon lira yetmedi. 2004 yılı bütçemiz 265 trilyon lira. Bu yıl 2 yeni sondaj kulesi alacağız”.³⁸⁵ demiştir.

Doç. Dinç’in mesajında; “Öncelikle yurtiçi petrol ve doğalgaz kaynaklarının bir an evvel keşfedilip üretilmesi (...) bu kaynakların ihtiyaçlara göre cevap vermemesi durumunda ise, petrol ve doğalgazın yabancı ülkelerde yapılacak ortak projelerle temin edilmesi gereği”ni belirtmesi doğru olanın bugüne kadar ülke içine öncelik ve ağırlık verilmesinin olduğudur. Bu yapılmamıştır. Genel müdürün belirttiği gibi ancak ondan sonradır ki yurtdışına vazgeçilmez ihtiyacın gereği olarak yönelinebilir. Zaten genel müdür mesajının devamında; Henüz yeterince aranmamış bölgelerde de çalışmalarına özel önem veren TPAO diyerek örtülü şekilde Türkiye’de aramanın hiç, ya da asla yeterli olmadığını söylemektedir.

TPAO Genel Müdürü **Osman Saim Dinç**; “Yeni bir sayfa açıyoruz (...) Kara alanlarında Güneydoğu Anadolu bölgesinde Perenco (Fransa), Madison (ABD) ve Trakya bölgesinde Amity Oil (Avustralya) ile arama üretim projeleri, Güneydoğu Anadolu bölgesinde Chevron (ABD) ile arama projeleri, Adana ve Hatay bölgesinde El Paso (ABD) ve Trakya bölgesinde Dan Oil (ABD) ile ortak arama projeleri yürütülmektedir.

Denizlerde, Doğu Karadeniz’de BP (İngiltere), Mersin-İskenderun körfezlerinde El Paso (ABD), Batı Karadeniz’de Madison (ABD) şirketleri ile ortak faaliyetler sürdürülmektedir” diyerek de, teslimiyetin dökümünü vermektedir. 2004 yılında gelinen yer işte budur.³⁸⁶

Sonunda da;” yurtiçinde ve yurtdışında, özellikle arama ve üretim yatırımlarının riskini paylaşmak üzere yabancı şirketlerle ortak faaliyetlerde bulunulmaktadır” diyerek de, kendinden önceki genel müdürlerin söylemlerini, bir diğer deyişle de üstü örtülü itiraflarını tekrarlamak mecburiyetinde kalmıştır. Bu sözün asıl anlamı ise “benim ne petrol arayacak param, ne de müsaadem var” demektir.³⁸⁷

Daha eski yıllarda genel müdürlük yapmış olan Doç. Dr. İsmail Kafescioğlu kendisine yöneltilen “TPAO’nun organizasyonu hakkında ne dersiniz?” sorusuna; ; “(...) devletin eli bu kuruluşun (TPAO’nun) içinde oldukça bu yapının dışına çıkamaz. Ben TPAO Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu Başkanı olduğum zamanı hatırlıyorum. Bazı milletvekilleri, özellikle 1983’den sonra yönetim kurulu toplantısı sonrasında, toplantı odasının kapısını açıp, “Sayın Genel Müdürüm, görüşelim, benim bir işim var” diyebiliyorlardı. Bu dünyanın hiçbir yerinde olmaz.³⁸⁸ diyerek daha önce de sözü edilen “devlet kurumlarının siyasilerin çiftliği olduğu” gerçeğini bir kez daha vurgulamıştır. Daha sonra da teşkilatın düzeltilmesi için ne yapılması gerektiğini;” En önemli olarak, ustabaşı olsun, müdür olsun, genel müdür olsun, **çalışanın serbest hareket imkânı yanında otorite ve sorumluluk beraberce verilmelidir.** Yıllar içinde tüm Türkiye’de bürokratik yapımızın içinde gözlemlediğim husus bizde sorumluluğun

³⁸⁴ D.E. Aralık 2003, S. 38, sf. 54

³⁸⁵ D.E. Aralık 2003, S. 38, sf. 54

³⁸⁶ www.tpa.gov.tr

³⁸⁷ www.tpa.gov.tr

³⁸⁸ “Dünya Enerji Derg. , Mart 2001, S.5, sf. 26

kişiyeye verilmiyor olmasıdır. Örneğinin; “şu sorumluluk filanca grubun” deniyor. Sorumluluk geldiğinin zaman da kaynayıp gidiyor(...) bizde sorumluluk anonim (...) Zayıf noktamız sorumluluğun anonim olmasıdır.(...) Benim Genel Müdürlüğümün (TPAO) ilk yıllarına kadar, Türkiye’de petrol ile ilgili ne varsa, hepsini Türkiye Petrolleri yapardı. Araması, sondajı, üretimi, rafinaj, boru hattı taşıması ve pazarlaması. Bazılarının iştirakleri ile yapıyordu ama ana karar merkezi Türkiye Petrolleri idi.”³⁸⁹ diyerek belirtmiştir.

Genel müdürlerin beyanlarından görüleceğinin gibi TPAO’nun içinde bulunduğinin bu zavallılığının sorumlusu, yıllar önce büyük bir başarıyla hayata geçirilen bu entegre yapının sonraki yıllarda yok edilmesidir. TPAO’nun asıl felaketi bu olmuştur. Bu beyanatlardan çıkan sonuç, TPAO’nun bir taşıeron şirket haline gelmesi ve teslimiyetinin tescillenmesidir.

Petrol İçin Derde Düşen Halk

Yabancılar her imkânı veren yeni petrol kanununun hazırlandığı sıralarda bir kamu görevlisi Yeni Çağ Gazetesi yazarı Arslan Bulut’a yazdığı mektupta oynanan oyunu en ince ayrıntılarına kadar gözler önüne seriyor ve şöyle diyordu;”... Asıl olay 1984 yılında başlatıldı. Turgut Özal döneminde 22 Ekim 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2929 sayılı yasa ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’nın birer kuruluşu olan TÜPRAŞ, PETKİM, İPRAGAZ, İGSAŞ, TÜMAŞ, PETROL OFİSİ, BOTAŞ, DİTAŞ ve diğerleri TPAO’nun bünyesinden çıkarıldı.

TPAO’nun faaliyetleri dünyada eşi benzeri olmayacak bir şekilde sadece petrol arama, üretim ve sondaj faaliyetleri ile sınırlandırıldı. Hiçbir petrol şirketi sadece arama faaliyetleri ile ayakta kalmaz. Bu şirketlerin entegre yapısı vardır. TPAO’da bu yapı bozulmuştur. Buna rağmen TPAO zoru başarmış bugünlere gelebilmiştir. TPAO’nun bünyesinden ayrılan şirketlere ne olmuştur? Hepsi değerlerinin altına bu son dönemde satılmışlardır. ...

Dünyada hemen hemen her ülkede milli petrol şirketi olduğu gibi, bu ülkeler kendi milli şirketlerini her konuda desteklemektedirler. Mesela İtalya’da ENİ, Norveç’te STATOİL, Rusya’da LUKOİL, İspanya’da REPSOL, Azerbaycan’da SOCAR, Mısır’da EGPC, Fransa’da ELF, TOTAL, Hindistan’da İNDİAOİL, Macaristan’da MOL, kendi ülkelerinin milli şirketleridir. Özelleştirmenin çok sık yaşandığı Amerika’da petrol şirketi UNACOL’un SATIŞINDA EN YÜKSEK PAYI Çin devlet şirketi CHINAOİL vermesine rağmen senato devreye girerek satışı önlemiş; neticede UNACOL başka bir Amerikan şirketi olan CHEVRON’a satılmıştır. Amerika’da bunlar olurken biz enerjinin son kalesi TPAO’nun özelleştirilmesinin önünü açıyoruz.

TPAO, 1994 yılında Azerbaycan’da önemli doğalgaz ve petrol anlaşmaları imzalamıştır. Bunlar, zamanımızın en önemli anlaşmaları olarak kabul edilen Azeri-Çıralı- Güneşli ve Şahdeniz petrol ve doğalgaz anlaşmalarıdır. TPAO bugüne kadar anlaşmalardan doğan yükümlülükler çerçevesinde bölgeye, hisseleri oranında yaklaşık 2,5 milyar dolar para yatırmıştır. TPAO’nun Azeri- Çıralı sahasında %6.75’lik Şahdeniz projesinde de %9.00’lük bir hissesi vardır. Anlaşmalar 30 yıllık olup, 5’er yıllık uzatma opsiyon süreleri vardır. Bakü-Ceyhan boru hattının bitmesiyle gelen petrolden hissemize şu ana kadar yaklaşık 1,7 milyar dolar para dönüşümü olmuştur. Sadece geçen yıl TPAO’nun hissesine 620 milyon dolar transferi olmuştur. Buna Şahdeniz’deki doğalgaz keşfi dâhil değildir. Gaz da aynı hattan geldiğinde bir o kadar daha para gelecektir.

YASA’nın ince notası TPAO’nun önceki şirketlerde olduğu gibi özelleştirilmesinin önünü açıp, TPAO’nun Hazar petrollerindeki hisselerinin ele geçirilmek istenmesidir.³⁹⁰

³⁸⁹ D. Enerji Derg. , Mart 2001, S.5, sf. 26

³⁹⁰ Arslan Bulut, Yeni Çağ Gazetesi, 13.02.2007

Görüldüğü gibi bünyesinden çıkarttığı dev şirketler etten tırnağın kopartıldığı gibi birer birer TPAO'dan ayrılıp zaman içinde özelleştirilmişlerdi. Şimdi de sıra TPAO'yu yok etmeğe gelmişti. Bu durum, tröstün aldığı kararın eksiksiz ve kesintisiz uygulanmasıdır.

TPAO'da Gerçekten Bir şeyler Oluyor mu? Yoksa...

2003 yılında Enerji Bakanı beyanatlar veriyor ve "25 adet sondaj makinesini, petrol aramak için araziye çıkarttık" diyordu.³⁹¹ Bu sözü edilen günlerde gazetelerde yer altı maden kaynaklarıyla ilgili ne derece zengin olduğumuzla ilgili yazı üzerine yazı yayınlanıyordu. Gazetelerden birisi manşetini büyük puntolarla "Kurtuluş Yeraltında" diye veriyordu³⁹². On iki zengin cevherimizi sıraladıktan sonra "petrol denizi üzerinde oturuyoruz" diye haberi sonlandırıyor.

TBBM de işe el atmış, Bağımsız Milletvekili Azmi Ateş, 53 ayrı Milletvekili ile birlikte bir soru önergesi vermiş, petrol ve doğalgaz başta olmak üzere Türkiye'nin yer altı kaynaklarının araştırılması, gerekli tedbirlerin alınması ve bu konuda devlet politikası oluşturulması amacıyla Meclis araştırması açılması için, konuyu meclise taşımıştı.

Azmi Ateşin önergesinde şöyle denmişti. "Bugün Türkiye'de çok verimli ve ciddi boyutlarda petrol ve doğalgaz yataklarının bulunduğu, buna mukabil yeterince araştırma yapılmadığı için ne kadar rezerve sahip olduğumuzun bilinmediği kamuoyunda ortak bir kanaat haline gelmiştir. Bu alanda yeterli araştırmaların yapılması için gerekli tedbirlerin alınarak bir devlet politikasının oluşturulmasına ihtiyaç vardır."³⁹³

Sivil Toplum Kuruluşları Başkanlarından Sinan Aygün, Türk Ordusunun Komutanlarına raporlar veriyor, şöyle söylüyordu."Ortadoğu ile aynı coğrafyada olan Türkiye'nin, neden aynı zenginliğe sahip olmadığı ve sınırimızdaki yerlerde bol miktarda olan petrolün Türkiye'de yeter miktarda bulunmaması uzun zamandır tartışılmaktadır. Türkiye'de petrol 5000- 5500 metrede bulunuyor. Bu petroleri çıkarabilecek derin sondaj makinelerinin alımını dev petrol şirketleri engellemektedirler. (...) Asıl amaç petrolün çıkartılmasının önüne geçmek." Raporunda, yeterli araştırma yapmayan TPAO da sert bir dille eleştirilerek,"**ülkemizde petrol aramak için araziye çıkmayan ve 3900 elemanıya ne işe yaradığı bilinmeyen TPAO'dan herkes hesap sormalı**" deniliyordu.

Rapor devam ederek, "1995-1999 yılları arasında, TPAO sondaj masrafı olarak 7 milyon dolar harcadı. Bir sondaj kuyusunun masrafı 2 milyon dolar. Yani beher yılbaşına bir kuyu dahi düşmemektedir. TPAO kurulduğu 1954'den 1997'e kadar sadece 54.23 milyon ton petrol üretti. Ülke tüketiminin yıllık 28 milyon ton olduğu göz önüne alınırsa TPAO'nun 43 yılda ürettiği petrol, şu andaki yıllık tüketimin sadece iki katıdır. (...) TPAO'nun politikası petrol bulup işletmek değil, petrol bulmamak üzerine inşa edilmiştir." diyor ve TPAO'nun yurt dışına yatırdığı paraları da şiddetle eleştiren Aygün;" Her tarafta petrol olduğu bilinirken neden bu paralar Türkiye'de kuyu açmaya harcanmıyor? " diye soruyor. Rapor; Shell görevlisi Antony Hages'in "Petrolle ilgilenen herkes bilir ki, Türkiye bir petrol okyanusunun üzerinde oturuyor" sözleriyle son buluyordu.³⁹⁴

³⁹¹ Yeni Şafak Gazetesi. 26.03. 2003

³⁹² Orta Doğu Gazetesi,05.03.2002

³⁹³ Star Gazetesi, 15.03.2002

³⁹⁴ Star Gazetesi. 24.02.2002

Yıllar böylece geçti. Halkın zihninde 60'lı yılların petrol ümidi kaybolmuş, hatta bunun yerine üstü örtülü bir inanç oluşmuştu. Türkiye'de petrol falan yoktu, ne de şanssız bir ülkeydik. Etrafımızdaki tüm ülkelerde petrol vardı, sadece bizde yoktu. Bu ülkelerde petrol var ne demek, hem de dünyanın en zengin petroleri vardı. İranda petrol vardı. Irakta vardı. Tüm Emirlikler üç beş yüz binli nüfuslarıyla Karun gibiydiler, hatta parayı ne yapacaklarını bilemeyip otomobillerinin aksesuarlarını som altından yaptırıyorlardı. Suudi Arabistan bu konudaki ayrı bir fenomendi. Mısır'da, Libya'da da petrol vardı. Daha birçok Kuzey ve Orta Afrika ülkesi ha keza petrol ülkesiydi. Avrupa'da burun buruna olduğumuz Yunanistan hem de bizim tam da kucağımızdan yani Ege Denizinden, adaların kıyılarından, Meriç Nehrinin bulunduğu yerden petrol çıkarıyordu. Keza Bulgaristan kendi petrolünü yıllardır işliyordu. Romanya zaten petroleriyle meşhurdu. Hele Rusya sahip olduğu petrolden dolayı son yıllarda daha da zenginleşmiş, kaybettiği Sovyetler zamanındaki gücüne hızla tırmanıyordu. Türk Cumhuriyetlerinin durumu son yılların en iyi bilinen gerçeğiydi. Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan son yılların hidrokarbon yönünden parlayan yıldızlarıydı. Bütün bunların arasında sadece Türkiye'de petrol yoktu! Bak sen şu işe!

Oysaki insan sakın bir kafayla bir Ortadoğu haritasının karşısına geçse ve dikkatlice haritayı incelese, kendi kendine şu soruyu mutlaka sorardı. NEDEN TÜRKİYE'DE PETROL YOK? İnsan kendine hangi cevabı verirdi acaba?

Birazcık jeoloji bilen her insan bilirdi ki, Türkiye en son jeolojik zamanda oluşumu tamamlanmış bir ülkeydi. Hani halk ağzındaki tabirle, "daha dünkü çocuk!" Üstelik iki devasa kıtanın tam da birbiriyle çarpıştığı yerde bulunuyordu. Üstelik bu kıtaların üst üste bindirmesi hala da devam etmekteydi. Düşünsenize bir kez, Arabistan kıtasının bindirmesinden dolayı Türkiye her yıl 2,5 ile 4 cm batıya kaymaktaydı. Gayet tabiidir ki böyle bir jeolojik olay Türkiye topraklarını sıkıştırmış, büzmüş, adeta sıkılmış bir çamaşır haline getirmiştir.³⁹⁵ Bu yüzden bu coğrafyanın bilim adamları hiç yılmadan, usanmadan bu toprakları incelemeli, yeni modeller oluşturmalı ve petrolün kimi durumlarda küçük küçük ceplerde ama çoğunlukla da çok derinlerde, kimi zaman 5000, kimi zaman da 6000 metrede olduğunu söylemeleri gerekirdi.

1960'lı yılların inançlı ve kararlı petrol arayıcılığı azalmış, yerini inançsız, yorgun ve ümidi olmayan bir anlayışa terk etmişti. 1999 yılında ham petrol üretimi 1,2 milyon ton seviyesine gerilemişti. Bu yıllar Türk petrolcülüğünün en geriye gittiği yıllardır. TPAO'nun bütçesi iyice kısılmış, yılda bir kuyu delecek para bile bütçede bulunmamaktadır artık.³⁹⁶

Enerji meselesinin önemli ayaklarından biri olan, o günlerde gündemin önemli maddelerinden birini teşkil eden Rusya'dan doğalgaz alımının yarattığı tepkiler, bu sektördeki birçok önemli kişi tarafından tenkit edilmiştir. BOTAŞ eski Genel Müdürü Hayrettin Uzun, Rusya'dan gelen gazın basıncının düşmesi üzerine." *Enerji konusundaki yağmaya gerekçe bulmak için bu provokasyon tezgahlanmıştır.* " demiştir. Bu arada vurgulanan önemli bir nokta da, "Türkiye'nin bizzat kendi topraklarındaki petrol ve doğalgaz kaynakları üzerinde şu ana kadar ciddi bir çalışma yapılmamış olmasıdır." denmesidir. TPAO'nun iflas eden yapısı nedeniyle bu konuda artık çalışma yapmasının mümkün olmadığı ve bu nedenle Türkiye'nin henüz kendi sahip olduğu enerji kaynaklarını bilmediği ifade ediliyordu.³⁹⁷

Bütün bu yazılanlar, görsel medyadaki tartışmalar etkisini göstermiş ve bazı şeylerin yapıldığına dair işaretler artık çoğalmıştır. Hatta TPAO daha önceleri hiç duymamış gibi tavrı aldığı şeyler hakkında basına beyanatlar vermekte ve medyada "TPAO uydu ile petrol

³⁹⁵ Prof. Dr. Ahmet Ercan Basın Bülteni 200?)

³⁹⁶ Ali Türkoğlu, Dünya Enerji Dergisi Ağustos 2001

³⁹⁷ Yeni Şafak Gazetesi. 28.10.2001

arayacak” diye haberler çıkmaktadır.”Batı Karadeniz’deki petrol aranması uzaktan algılama yöntemiyle, uydu aracılığıyla olacak. Uzaktan algılama yöntemi ile veri toplama ve analiz çalışmalarının ilk ayağı Batı Karadeniz’de Ereğli’deki deniz bölgesi yüzeyinde uygulanacak.³⁹⁸ şeklinde haberler çıkıyor, basına açıklayıcı bilgiler veriliyordu.

TPAO’nun bu tip açıklamaları cidden çok sevinilecek gelişmelerdi. Uyduların petrol araştırmalarında kullanıldığı ilk kez söylendiği zaman oldukça çok sayıda zevatın dâhil olduğu çevrelerde, üstelik de içlerinde ciddi mekteplerden mezun olmuşların da bulunduğu kesimlerde koro halinde itiraz sesleri yükselmmişti “**Petrol uyuyla aranmaz!**” diye. Şimdi artık TPAO resmi açıklamalar yaparak, uydu çalışmalarını medya yoluyla duyuruyordu.

Devlet Planlama Teşkilatı raporları, gelecek yıllarda Türkiye’yi ciddi bir enerji dar boğazının beklediğini ortaya koyarken, Enerji Bakanlığı da, petrol arama seferberliğini başlattığını ilan ediyordu. TPAO’nun çıkarttığı “Petrol ve Doğalgaz Arama Seferberliği” kitabında, denizlerde son iki yılda gerçekleştirilen sismik program miktarının son 52 yıllık tarihte yapılan çalışmaların toplamından fazla olduğu belirtiliyor, TPAO’nun 2004 yılında Batı Karadeniz’de açılan ve ilk defa ekonomik gaz keşfiyle sonuçlanan Ayazlı-1 kuyusuyla başlayan deniz sondajları, 2005’de 5 kuyu, 2006’da 9 kuyu ve 2007’de de 9 adet kuyu açma hedefiyle devam ediyor deniliyordu.

2007 yılı gerçekten birçok ümit verici ve sevindirici haberlerle doluydu. Mayıs ayında Türkiye- Suriye sınırını oluşturan kilometrelerce uzunluğundaki mayınlı arazilerin 49 yıllığına İsrail’e verilmesinden vazgeçildiği gibi, burada, yani Nusaybinde, mayınlı arazilerin yanında 5 kuyu açıldığı, 3’ünde ise petrol bulunduğu haberi veriliyordu.³⁹⁹

Genel Müdür;”Hopa petrolü Türkiye ihtiyacının büyük kısmını karşılar. Sismik çalışmalarla bu petrolü bulduk. Karadeniz’de üç sondaj çalışmasını aynı anda yürütüyoruz “diyor ve Ayazlı, Akkaya ve Hopa’daki çalışmalardan bahsediyordu.⁴⁰⁰

Zaman ilerledikçe Suriye sınırda açılan kuyu sayısı artıyor ve açılan 25 kuyunun 21’inde petrol bulunuyordu. Gerçi bulunan petrolün gravitesi 12-13 idi, ama önemli olan petrolün bulunup çıkarılmasıydı. O günlerde petrolün varili 70- 80 dolara çıkmıştı. Petrolün varilinin 6- 7 dolar olduğu devirler artık çok gerilerde kalmıştı. Ki o zamanlar TPAO ülke ihtiyacının üçte birini üretti, şimdi ise üretim ülke ihtiyacının ancak onda biri idi. Akçakoca’da bulunan gaz sevindirmiş, Trakya’da birçok alanda çıkarılan gaz çevre fabrikalara dağıtılmağa başlamıştı. Ama bu arada Rusya’dan fahiş fiyatlarla alınan ve ülke ihtiyacından çok fazla olan doğalgazın Yunanistan ve Avrupa’ya aktarılması için kafa yoruluyor, çareler aranıyor. Türkler fiyatı gizli bu alış verişle, ülke elektriğinin büyük kısmını doğalgazdan üreten tek millet oluyordu. Doğalgaz üreten ülkeler bile kendi elektrik üretimlerinin ancak %10’unu doğalgazdan elde ederken, bizde bu rakam %50’in üzerindeydi.

2009 yılının ikinci yarısından itibaren birdenbire Suriye sınırındaki mayınlı arazilerin İsrail’e, ama sadece İsrail’e, sözde ‘ Organik Tarım’ yapılmak üzere verilmesi tekrar gündeme geliverdi. Bu karara millî kesimlerin tümü infial gösterdiler. Anlaşılan her fırsatta, daha önce Elit tarafından yapılmış her plan ve program tekrar tekrar, hiç vazgeçmeden ve hiç unutmadan gündeme getiriliyordu.

TPAO İle İlgili Son Söz

Herkesin üzerinde hem fikir olduğu üzere, mesela, Botaş Eski Genel Müdürünün; “Türkiye’de petrol ve doğalgaz kaynakları üzerinde ciddi bir araştırma yapılmamıştır.

³⁹⁸ Hürriyet Gazetesi. 04.09. 2006

³⁹⁹ 19.04.2007 Yeni Çağ Gazetesi

⁴⁰⁰ Hürriyet Gazetesi 04.05. 2007

TPAO'NUN YAPISI İFLAS ETMİŞTİR. Türkiye sahip olduğu enerji kaynaklarını bilmemektedir" demekte olduğunu kitabın çeşitli bölümlerinde gördüğümüz gibi bu kanaatin daha birçok kişi tarafından paylaşılmakta olduğunu acıyla tespit ederiz...

İster yer bilimcileri olsun, ister petrol sektörünün içerisinde bizzat faal olanlar olsun, isterse yıllarını bu meşgaleye verip, şimdi köşelerine çekilenler olsun, tümü ağız birliği etmişçesine, yüksek sesle; "TÜRKİYE PETROL YÖNÜNDEN ARANMAMIŞTIR" diye yüksek sesle bir nevi haykırmaktadırlar.

Bu yüzden **TPAO'da yapılması ivedilikle gerekenler** şunlardır.

- 1)TPAO bilgili- namuslu ve bilimsel akılla yetişmiş **TEK BİR KİŞİ'nin** idaresine verilmelidir.
- 2)Her şeyden kısarak, bir petrol bütçesi oluşturulmalı, petrol için bütçeye ek ödenek konulmalıdır.
- 3)Her türlü arama metoduyla, özellikle UYDUDAN PETROL ARAMASI da ilave edilerek petrol aramalarına başlanmalıdır. Yani uzay teknolojisinden yararlanılmalıdır.
- 4) Petrol ile ilgili müessesleri bölmek yerine, onların tek idare altında toplanmaları sağlanmalıdır.
- 5) Petrol keşfinde bulunan mühendise (ya da ekibe) teşvik edici (pay verme şeklinde) uygulamalar getirilmelidir.
- 6) Nitelikli elemanların kurumu terk etmesinin önüne geçilmelidir.
- 7)TPAO personeline verilen harcırah çok azdır. İnsanın bu parayla araziye çıkması imkânsızdır. Bu para ne otele yeter, ne de taşıta yeter. Bu harcırahla hiçbir şey yapılmaz. Mühendisin bu şartlar altında araziye çıkmamasını normal karşılamak lazımdır. Ülkemizde maalesef mühendisler masa başında oturmayı tercih ederler. Aracı kullanan şoför mühendisten daha fazla harcırah alır.
- 8) Mühendisin mutlaka araziye çıkması temin edilmelidir. Petrol aramada en önemli şey TAŞ ve YAŞ'tır. Slogan basit. Çık araziye. YAŞ malum, TAŞ malum.
- 8) Petrol seferberliği gerçekleştirilmeli, bununla ilgili olarak da psikolojik çalışma yapılmalıdır.
- 9) TPAO'ya teknik araç ve gereç temini yoluna gidilmelidir
- 10) Jeolog ve Jeofizikçiler efektif kullanılmalıdır. Özellikle saha çalışmalarında bu efektif çalışmaya azami önem verilmelidir.

YABANCI SERMAYE

Yedi Kızkardeş

Dünya petrolcülüğünün biraz erken zamanlarına gidip bazı gerçekleri kısaca dillendirelim. 1920'lerde ABD hükümetinin her üyesi petrolcülerin adamı sayılıyordu. Amerika hükümeti sanki Standart Oil şirketinin menfaatlerini koruyan bir büro kabul ediliyordu. (**"Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol"**)⁴⁰¹ Bu husus o derece öyleydi ki, ABD başkanı Harding'in petrolcülerin ve paraya hükmedenlerin menfaatlerine dokunduğu için öldürüldüğü birçok çevreler tarafından söylendi, iddia edildi. Zaten Petrol üzerine yazılmış mevcut kitapların çoğunluğu petrolün kanlı tarihini, bununla ilgili olayları ve komploları konu edinmişlerdir.

Zaman içinde ortaya çıkan birçok petrol şirketinin, esas itibariyle bu tekellerin yani tröstlerin ya tek başlarına kurdukları veya bir araya gelerek kurdukları filialleri, yani yan kuruluşları oldukları anlaşılır. Örneğin Standart Oil of New Jersey'in, Socony Vacuum'u, Shell ve Anglo

⁴⁰¹ **Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş**Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan **TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf.35**

Iranien'in (BP)birlikte kurdukları Iraq Petroleum Co böyle bir ortak şirkettir. Bu şirketlerin doğrudan kendilerinin değil, kurdukları ikincil şirketlerin bile neler yaptıkları ilginçtir. Bu son şirket 1958 ihtilâlında Kral Faysal'ın düşürülmesinde rol almıştır. Adını ettiğimiz bu şirketin 20. yüzyılın başlarında Irak petrolünün %98'ini, Gulf ve Anglo Iranien (BP)ın birlikte kurdukları Kuwait-Oil de Kuveyt'teki petrolün üretiminin %100'ünü kontrol ettiği görülür. ("**Bir Damla Kan, Bir Damla**")⁴⁰²

Ortadoğu'daki petrol yataklarının %76'sını, ABD Eliti ise %17'sini kontrol ederken bu oran 1952 yılında %59'u ABD Elitinin, %33'ü de İngiltere Elitinin kontrolü biçimine dönüştü.⁴⁰³

Shell'de petrol mühendisi olarak çalışan M. King Hubbert , petrol çağının sonunu görüp, bu husustaki çok önemli uyarıyı yapan ilk adamdı. Hubbert 1956 yılında "Amerikan Petrol Enstitüsü"nde .(The American Petroleum Institute) kapsamlı bir konuşma yaptı; bu konuşmasında, o dönemde tüm meslekdaşlarınca alaya alınan, rahatsız edici bir öngöründe bulunmuştur. Amerika Birleşik Devletlerinde petrol rezervlerinin hızla tükendiğini, çok yakında tüm mevcut petrolün %50'sinin çıkartılmış olacağını ve bunun da 1965 ile 1971 yılları arası başlayacak, geri dödürülemez bir inişe geçiş dönemini tetikleyeceğini söyledi. Amerika Birleşik Devletlerinde çıkarılan toplam petrol miktarının bir çan eğrisi gibi çizilebileceğini ve Amerika Birleşik Devletlerinin o zamanlar bu eğrinin neredeyse zirvesinde olduğunu gördü. O zamandan itibaren ,petrol çıkartma işinin zorlaşacağı ve sonuçta akla hayale sığmayacak bir şeyin, yani Amerika Birleşik Devletlerinin petrol ithal etmeye başlayacağını belirtti. Bu gün ABD petrolünün %59'unu ithal etmektedir.sf. 0287⁴⁰⁴ Bu konuşmanın da Amerika politikalarını yönlerilmesinde çok etkisi olmuştur.

ABD petrol işini, çok öncelerinden, ta başlangıçtan itibaren "milli güvenlik" işi saymıştır. 1922 yılında ABD İçişleri Bakanlığı Jeoloji Dairesi bir rapor yayınladı. Raporla; "ABD dünyanın öbür ülkelerine karşılık iki katı fazla petrol üretmektedir. Oysa Amerika topraklarındaki petrol bütün dünyadaki petrolün %7'sidir. Bu durum 18 yıl sonra petrolümüzün tükenmesine yol açacaktır. Öbür ülkeler daha 200 yıl yetecek petrole sahiptirler(...)" denmekteydi. Bu durumu daha anlaşılır kılması açısından şu bilgi ilginçtir. ABD dünya petrol rezervlerinin sadece %5'ini kendi topraklarında barındırır. Dünyada açılan kuyuların ise %73'ünü ABD kendi ruhsatlı sahalarında açmıştır.⁴⁰⁵ ABD dünyanın en fazla petrol tüketen ülkesi konumundadır. Kendi ürettiği petrolden gayri, yılda 490 milyon ton daha petrol ithal etmektedir.⁴⁰⁶

Bu gerçek, ABD'nin petrol ihtiyacından kaynaklanan saldırgan dış politikasının temelini oluşturmuştur. Petrole sahip olan her ülke ne savaştan, ne iç savaştan, ne de ihtilâllardan masun kalmıştır. Meksika'da, Panama'da, Mısır'da, Irak'ta, Venezüella'da, Kolombiya'da, savaşlar, ihtilaller hiç eksik olmamıştır.⁴⁰⁷

Uzun yıllardır tanınan ve 7 kız kardeş diye bilinen bu kartel birliği; üretimi, fiyatları, üretim yapılacak bölgeleri, kimin nerede ne yapacağını kararlaştırır ve bu politikaları dünyaya uygulattır. Bugün de durumda bir değişiklik olmamış, sözü edilen bu politika daha da karmaşıklaşarak, üstelik daha da acımasız olarak uygulanmaktadır.

⁴⁰² Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965

⁴⁰³ A.g.e. sf. 133

⁴⁰⁴ Fiziğin Geleceği, Michio Kaku, ODTÜ Geliştirme Yayıncılık ve İletişim a.ş. Yayınları, çevirenler Yasemin Saraç Oymak, Hüseyin Oymak 5. basım 2016

⁴⁰⁵ Cem Sayer, D.E. Mayıs 2003, S.31, sf. 36

⁴⁰⁶ www.mfa.gov.tr

⁴⁰⁷ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 8

Birisi İngiltere, diğeri Hollanda, (5)beşi de ABD yerleşimli bu 7 Kızkardeş 1920 ila 30 yılları arasında petrol alanında en güçlü petrol şirketleriydi. Durum bu gün de genel hatlarıyla böyledir. Petrol tröstleri 1949 yılına gelindiğinde ABD dışındaki bütün pipeline'ların sahibi idiler. Dünya tanker donanmasının da üçte ikisine sahiptiler. 1939 yılında İngiltere Eliti İngiltere, başta petrol olmak üzere emperyal gayeleri için 20. yüzyılın ilk yarısında Libya, Kıbrıs, Bahreyn ve Aden'de üsler bulunduruyordu.⁴⁰⁸

“Yedi kız kardeş” olarak adlandırılan şirketlerin başlangıçta sayıları azdı. Bunların en büyüğü Standart Oildir. Royal Dutch- Shell, Gulf, Texaco, BP bilinen diğerleridir. Zaman içinde Standart Oil kendini birkaç parçaya bölmüştür. Meşhur Standart Oil şirketi bölününce isimleri New Jersey Standart Oil olanı Exxon, New York Standart Oil olanı Mobil ve Kaliforniya Standart Oil olanı da Chevron olmuştur.

Fakat şirketler son yıllarda tekrar birleşmek yolunu tutmuşlardır. Mesela BP – Amaco ve Castrol'u bünyesine dâhil etmiştir. Exxon, Mobil ile birleşip dünyanın en büyük petrol şirketi haline gelmiştir. Diğer şirketler de kendi aralarında birliktelik kurmaktadırlar. Mesela Total – Elf –Fina grubunda olduğu gibi.⁴⁰⁹ Son zamanlarda kardeş sayısının tekrar 4'e indiği yazılmıştır.⁴¹⁰

1973 yılındaki petrol krizi öncesine kadar bu şirketler dünya petrol rezervlerinin %85'ini kontrol ediyorlardı. Günümüzdeki BP'nin adı eskiden Anglo-Persian Oil Company, günümüzde Chevron diye adlandırılan Standart Oil of California (SoCal) ve Texaco, günümüzde ExxonMobil diye tanımlanan Standart Oil of New Jersey(Esso) ve Standart Oil Company of New York (Socony), Royal Duth Shell ve Gulf Oil adlı şirketlerdir.

_Avrupa'da ve dünyada büyük petrol şirketlerinin tamamı gerek rafinaj ve gerekse dağıtım yönünden faaliyet gösterirler. Yani yatay ve dikey entegrasyonları tamdır.⁴¹¹

Petrol ve gaz arama dâhil, üretim faaliyetlerinde bulunan tüm şirketler, gerek boru hattı ve gerekse gemi ve tankerlerle petrol ve gaz taşıma, rafinaj ve dağıtım konularında faaliyette bulunmakta ve aramadan başlayarak, gelişen belli bir zinciri, rafinaj ve dağıtım ile tamamlamaktadırlar. Adı verilen bu sektörler de büyük şirketlerin tekelindedirler. Sektörün vardığı boyuta örnek olarak bir petrol ve gaz üretici firmasının bugün gaz sayaçları üretmesi ve bunun pazarlanması verilebilir. Yani aramayla başlayan bu zincir dağıtımın tamamını ve ilgili yan sektörlerin tümünü içine alarak tam bir tekelleşme ile tamamlanmaktadır.⁴¹² Yani şirketler upstream ve downstream denilen yatay ve dikey faaliyetlerinde tam bir entegrasyona gitmişlerdir. Yani aramadan başlayan zincir, dağıtımla sonlanmamakta, ilgili yan sektörlerde devam etmektedir. Bugün bu dev petrol şirketleri artık rüzgâr enerjisine el atan, deniz dalga enerjisini araştıran, nükleer enerji ile uğraşan enerji şirketleri olmuşlardır.⁴¹³ Dolayısıyla da bu büyük şirketlerde milyonlarca dolara varan teknoloji geliştirme paraları sarf edilir. Bir diğer deyişle bu petrol şirketleri enerji konusunda gerçek birer dünya devidir artık.Bu şirketlerin bir özellikleri de, petrol konusunda kendi geliştirdikleri arama yöntemlerini hiçbir şekilde dışarıya vermemeleridir.⁴¹⁴

Mobil, BP, Shell gibi büyük şirketlerin aramalar için kendi ekipleri vardır. Felsefeyi, teoriyi, düşüncüyü görüşü bu ekip gerçekleştirir. Ancak lazım olan servis hizmetleri son zamanlarda uzman kuruluşlarca gerçekleştirilmektedir. Bu servis hizmetlerini ise lüzum görülen bilgiler, etütler, sondajlar, vs. teşkil eder.⁴¹⁵

⁴⁰⁸ a.g.e. sf. 183

⁴⁰⁹ D. E., 2000, S. 21, sf. 34

⁴¹⁰ D.E., 2001, S.11, sf. 28

⁴¹¹ D.E. 2002, S. 21, sf. 34

⁴¹² D.E. Temmuz 2002, S. 21, sf. 34

⁴¹³ D. E., Temmuz 2002, S. 21, sf. 46

⁴¹⁴ Doç. Dr. İsmail Kafesçi, D.E. Mart 2001, S. 5, sf. 22

⁴¹⁵ D.E. 2003,S. 35, Eylül, sf. 28, Atlan Özer

Fakat son yıllarda da bazı politika değişiklikleri olmuştur. Şirketler artık arama ve üretim faaliyetlerini de kendileri yapmamaktadırlar. **Bir takım uzman kurum ve kuruluşları taşeron olarak çalıştırmaktadırlar. Büyük şirketlerde sondaj tam entegrasyonun dışında kalmıştır bugün. Büyük şirketler bu tip hizmetlerin gerektirdiği makine parkını, kalabalık personeli, bu personelin çalışsa da çalışmasa da maaşlarını, teknoloji yenilenmesini artık entegre yapılarında barındırmak istememektedirler.** Dünyada sondaj şirketleri çoğalmıştır. Bilhassa Amerika'da bunlar için ayrı özel şirketler vardır.⁴¹⁶ Mesela TPAO'nun Kerkük bölgesinde sadece 3 milyon lira ücret karşısında gerçekleştirdiği kuyu delme işlemi buna bir örnektir. "Ayrıca bugün dünyada sadece sismik data (veri) yaratıp satan şirketler de vardır."⁴¹⁷ "Günümüzde küçük ve gelişmekte olan orta boy şirketler petrolü arıyorlar. Eğer kayda değer bir şey bulurlarsa büyüklerle satıyorlar."⁴¹⁸ denilmektedir. Kendilerine ait sırları paylaşmakta zinhar kıskanç olan bu şirketler ortak menfaatleri söz konusu olduğunda tek vücut davranmaktadırlar. Finansal Forum dergisi bu durumu şöyle haberleştiriyor; "*Büyük Petrol Şirketlerinin Fiyat Oyunu. Hollanda Rekabet Kurulunun yaptığı inceleme ve analizlerde Shell, Esso, Total Fina ve Texaco şirketlerinin kendi aralarında rekabete gitmek yerine gizlice anlaşarak benzin, mazot ve LPG satış fiyatlarının ortalama 10 cent yüksek tuttuklarını ortaya çıkarmıştır*" diye verilmiştir. Bu son derece kısa fakat çok anlamlı haber birçok şeyi açıklıkla anlatmaktadır.⁴¹⁹

Onlarca yıl önce, Mobil'in ABD dışındaki işletme yerlerinin 1954 – 1963 arasında 262'den 1357'ye çıktığını, satış istasyonlarının da 7282'den 20297'ye çıktığını Mustafa Ekmekçi, Yön Dergisinde yazmıştı.⁴²⁰

Kısaca belirtilmesi gereken şey 'Petrol Şirketlerinin' inanılması zor olan büyük kazançlar elde ettikleridir. Devasa kazançlarına örnek olmak üzere büyük şirketlerin sadece bir yıllık satış ve karlarını belirtmemiz yetecektir.

2003 yılı	Exon- Mobil	Cirosu 246,7 milyar dolar Kâr 21,5 milyar dolar
2003 yılı	Texaco-Chevron	Cirosu 120 milyar dolar Kâr 7,2 milyar dolar
2003 yılı	Yukas	Cirosu 16,5 milyar dolar Kâr 4,7 milyar dolar
2003 yılı	Lukoil	Cirosu 22,2 milyar dolar Kâr 3,7 milyar dolar
2003 yılı	Royal Dutch/Shell	Cirosu 233,6 milyar dolar Kâr 15,2 milyar dolar
2003 yılı	BP	Cirosu 232,6 milyar dolar Kâr 10,9 milyar dolar
2003 yılı	Total-Fine Elf	Cirosu 127 milyar dolar Kâr 8,9 milyar dolar
2003 yılı	Eni	Cirosu 62,5 milyar dolar Kâr 6,8 milyar dolar

⁴¹⁶ Dünya Enerji, Mart 2001, S. 5, Sf. 22, Doç. Dr. İsmail Kafescioğlu

⁴¹⁷ D.E., Eylül 2004, S. 47., sf. 46

⁴¹⁸ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 30

⁴¹⁹ Ayfer Eğilmez, "Türkiye'de Enerji Piyasası Düzenlemeleri Hızla Tamamlanıyor", Petrol İş Genel Merkezi Yayınları 2002

⁴²⁰ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965)sf. 198

2003 yılı	Suudi-Aramco	Cirosu 56 milyar dolar Kâr ?
-----------	--------------	---------------------------------

Akşam Gazetesi, 1.11.2004

Tröstler zaman zaman yayınladıkları raporlarla gerçeği açıklamışlardı. Mesela 1963 yılı Esso raporu şöyle diyordu; *“Rekabet yüzünden Amerika’da daha az kâr görülmektedir. Fakat yabancı memleketlerde normalin üstünde kâr sağlama imkânları görüyoruz. Bunlardan yararlanmak için bütün gerekli şeyleri yapıyoruz. (...) Endonezya’da Amerikan diplomatik kuvvetlerine dayanarak, Endonezyalılara daha müspet bir anlaşma yaptıрмаğa muvaffak olabildik.”*⁴²¹

Aynı yılın Mobil raporu da: *“Son her üç yılda kârlarımız, istihsal ettiğimiz ve sattığımız petrole göre daha çok arttı. (...) İki usulle kâr sağlamaya uğraşmaktayız. Birincisi daha ekonomik usullerle çalışıyoruz ve masrafı azaltıyoruz.İkincisi de bize düşen yatırımları en rasyonel şekilde kullanıyoruz.”*⁴²²

Uluslararası şirketlerin en büyük karlılığı üretimlerinden, dolayısıyla petrol satışlarından gelir. Örneğin 13-14 milyar dolar kar etmiş bir şirketin karlılığının ya da cirosunun %5’i pazarlamadan gelir. Rafineriden gelen pay %20’dir. Gelirin %75-80’i üretilen gaz ve petrolden temin edilir.⁴²³ 1973 yılındaki petrol krizi öncesine kadar bu şirketler dünya petrol rezervlerinin %85’ini kontrol ediyorlardı. Günümüzdeki BP’nin adı eskiden Anglo-Persian Oil Company, günümüzde Chevron diye adlandırılan Standart Oil of California (SoCal) ve Texaco, günümüzde ExxonMobil diye tanımlanan Standart Oil of New Jersey(Esso) ve Standart Oil Company of New York (Socony), Royal Duth Shell ve Gulf Oil adlı şirketlerdir.

Yabancı Serüveninin Başlangıcı

Bu konudaki söyleneceklerden önce geçmişe ait bir bilgiyi ve bir de fikri belirtmek istiyoruz. Bunlardan birincisi 1965 yılına ait olup Türk petrolcülüğünün erken zamanlarına rastlar. Diğeri ise otuz yıl sonrasına, milletin artık gerçekleri görme zamanına denk gelir.

Prof Dr. Ekrem Göksu verdiği konferansların birinde”...petrol aramalarını biz yabancılara açtığımız zaman (...) bütün bilgileri onlara verdik, ellerine teslim ettik. Dedik ki; buyurun birinci derecede şu, şu sahalar mühimdir ve doneleri budur. Bunlar arasında çoğu gizli ve bizim dahi görmemize izin verilmeyen milyonlarca jeolojik araştırma raporları, ayrıca 100 bin metre sondaj vardı. Her türlü bilgiyi size veriyoruz. Arayın, size bunları bilerek veriyoruz.”⁴²⁴ diyor. Bu ciddi bir bilim adamının, üstelik de Türk petrolcülüğünü kendisine ciddi olarak dert edinmiş birisinin verdiği birinci dereceden önemli bir bilgidir.

Şimdi fikrini zikredeceğimiz kişi Burhan Oğuz ise bunları otuz yıl aradan sonra 1992 yılında bir gazetede şöyle dillendirmiştir.

“Neden birçok yabancı başta Güneydoğu olmak üzere bölgemize gelir ve para sarf ederek delik üstüne delik delerek, kayda değer hiçbir petrol çıkarmadan gider? Hiç düşündük mü bunu? Onlar rezervleri saptayıp kapatıyorlar, zamanı geldiğinde tam egemen olarak açmak üzere!(...) Bu sütunlarda birkaç kez yazdık: Batının amacı, bölgede, devlet desteği olmayan, etkin bir bürokrasiden yoksun, kamuoyunun

⁴²¹ M.E.. Yön Der.den nakleden“Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. sf. 198

⁴²² a.g.e. sf. 197

⁴²³ D.E. 2003, S.35, sf. 27 Kencebay**

⁴²⁴ Türkiye’de Petrol Prof. Dr. Ekrem Göksu, İstanbul Teknik Üniversitesi, Maden Fakültesi, Petrol Arama ve İşletme Kürsüsü,İstanbul1966 sf. 149

oluşmadığı bir aşiret düzeninde kurulu bir Kürt devleti kurdurup, her şeye karşın elimizden kolayca koparamadığı PETROL ve sair madenlerin akşamdan sabaha üstüne oturaktır.”⁴²⁵ Bu iki farklı zaman dilimini kapsayan anekdot, biz saftorik Türkleri anlatan çok güzel örnekler.

Uzun yıllardır tanınan ve 7 kız kardeş diye bilinen bu kartel üretimi, fiyatları, üretim yapılacak bölgeleri, kimin nerede ne yapacağını kararlaştırır ve bu politikaları dünyaya uygular. Bu kartelin üyelerinin özellikleri, kendilerini çok iyi kamüfle etmeleri idi, bugün eskiye göre çok daha fazla afişe olmuş olmalarına rağmen hala bir dereceye kadar örtülüdürler. Dünya insanlarına kendilerini görünmez yapmanın yolu, sözde ait olduğu ülke adları altında şirketlerinin isimlerinin zikredilmesidir. Zira petrol şirketlerinin sahibi istisnasız Musevi zenginlerdir. Bu zenginler aynı zamanda uluslararası bankaların, istisnasız tüm büyük şirketlerin, yatırım kurumlarının, silah, kimya ve ilaç başta olmak üzere tüm sanayinin ve ticaretin, sigorta şirketlerinin, taşımacılık şirketlerinin, en önemlisi de ABD parasının yaratıcısı olan Federal Rezerv Bankın, kısaca tüm büyük şirketlerin ve varlıkların sahibiydiler.

Neyin ne olduğunun anlaşılabilmesi bakımından şimdi vereceğimiz kısa bilgi önemlidir. 20.Yüzyılın başlarında VENEZÜELLA kıyısına cephe teşkil eden Curaçao adası Royal Dutch Shell’e aittir. Bu adayı birkaç eski Hollandalı aile yönetir. Bu ailelerin konuştuğu dil karma bir dildir. %75 İspanyolca, %5 İngilizce, %20’si de İbranice’dir. Ne gariptir ki, bu Hollandalıların konuştukları dilde tek kelime Felemenkçe yoktur. Bu durumda akla hemen tarih boyunca ticarete ve para hareketlerine hâkim olmuş finans- ticaret oligarşisi geliyor. Gene ilginç ve garip olan bir şey de, Hollandalı diye kabul edilen bu garip Hollandalıların, Hollanda lisansı bilmemelerinden ayrı olarak adayı Hollanda egemenliğinden kurtarmak istemeleridir.⁴²⁶ İşte petrolcü ailelerin yapısına ışık tutan önemli bilgi de bu en son zikredilen anekdotdur.

Zamanımızda en büyüklerden olan 1) Exxon, New Jersey, Standart Oil 2) Mobil, New York, Standart Oil 3) Chevron, Kaliforniya Standart Oil 4) Royal-Dutch/Shell 5) Gulf-Texaco 6) BP klasik olarak bilinen 7 kızkardeş üyeleridirler. Son yıllarda büyük şirketler kendi aralarında BP- Amoco ve Castrol, Exxon ile Mobil, Chevron ile Texaco, Total- Elf ve Fina, sonuncu olarak da Agipi ile Eni şeklinde birleşmişlerdir.⁴²⁷

Cumhuriyet Döneminde Gelen Ve Giden Şirketler

1954 yılında 6326 sayılı kanunun kabul edilmesiyle ilk anda ülkemizde 7 şirket ruhsat almak için müracaat etmiştir.⁴²⁸ Bu şirketlerin altısının adı şöyledir; Shell, Texaco, Esso, Amerikan Oil, Deutsche Erdöl Aktiengesellschaft (Alman), yedinci şirket de Gulf Oil Company ile birlikte olan Tidewater.”⁴²⁹

1957 yılında arayıcı şirket sayısı 17’ye ulaşmıştır.⁴³⁰ 1958’de daha az tanınmış bir şirket olan Dorchester de Türkiye’ye gelip ruhsat almıştır.”⁴³¹ 1959 yılında artık Türkiye’de faaliyet gösteren 19 yabancı şirket vardır.⁴³²

Süreç içerisinde ikisi Türk, ikisi Alman, teki Hollandalı, on beş tanesi de Amerikan olmak üzere 20 şirket 250 petrol arama ruhsatı almışlardır. Bu şirketlerin ruhsatını almış oldukları sahaların toplamı Türkiye sedimentler sahalarının aşağı yukarı altıda biridir.

⁴²⁵ Burhan Oğuz. Cumhuriyet Gaz. 22 Ekim 1992

⁴²⁶ Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 81

⁴²⁷ D.E. 2002, S. 21, sf. 34

⁴²⁸ D.E. 2004 S. 47 sf. 35 Özer Altan

⁴²⁹ D.E. , Mayıs 2003, S. 31, Sf.35

⁴³⁰ D.E. , Mayıs 2003, S. 31, Sf.35

⁴³¹ D.E. , Mayıs 2003, S. 31, Sf.35

⁴³² D.E. Mayıs 2003, S. 31, Sf. 35

Bu şirketlerden sadece 11 tanesi kanunun kabul edildiği tarihten, 1960 yılına kadar ancak sondaj faaliyetine başlayabilmişlerdir. Dikkat çekici olan şey bu 11 şirketten bazılarının da zaman içinde faaliyetlerini durdurmaları, ya da Türkiye'yi terk etmeleridir.⁴³³

İlk birkaç yılda gelen şirketler yapısal kapanları test etme yönünü seçmişlerdir.⁴³⁴ İlk gelen şirketler Trakya, Adana baseni ve Gaziantep'e kadar olan kısma girmişlerdir. Bu şirketler 1957 yılına varıldığında artık Adana'da, Tuz Gölü'nde, Marmara'da yoğunlaşmışlardır. Bu bölgelerde neredeyse ruhsata bağlanmamış yer kalmamıştır. **Şirketlerden sadece bir tanesi Sinop Bafra civarında faaliyette bulunmuştur.**⁴³⁵ Kayıtlar incelendiğinde **görülmüştür ki, 2001 yılı sonu itibarıyla Türkiye'ye 170 adet şirket gelerek faaliyette bulunmuştur.**⁴³⁶

Özer Atlan bu şirketlerle ilgili olarak; *"(...) onların bir kısmı arama şirketi değildi, gelip sekiz ayda (ülkeyi) terkeden şirketler olmuştur(...)"* demiştir.⁴³⁷

Mobil, Adana Bulgur Dağı'nda, Shell ise Siirt'te Şelmo petrol sahalarını bulmuşlardır.⁴³⁸ Başlangıçtan beri yabancı şirketlerle çok yakın ilişkisi olan Oyman Sayer konuşmasında; *"1974'te Maraton şirketiyle geldik. İmralı açıklarında bir kuyu açtık. Kuzey Marmara gaz sahasında da ilk kuyuyu sondaj olarak biz açtık. (...)ilk önce büyük şirketlerle çalıştık ve bu şirketler arasında ortaklıklar kurarak, çeşitli sondajlar yaptık. Mesela, bugün piyasada olan Huffco şirketini de ben getirdim. Onlar da üç şirket getirdiler . 1980'lerde Türkiye'ye Exxon'u getirdik. (...) onun bütün operatörlüğünü ve sondajını biz yürüttük(...)"*⁴³⁹ O günün Amerikan Overseas Petroleum şirketi bugün yarı yarıya Chevron ve Texaco arasında paylaşılmıştır.⁴⁴⁰ İlk gelen şirketlerin %50'si ilk üç yıl içinde ülkeyi terk etmişlerdir.⁴⁴¹

1960'lı yıllara gelindiğinde büyük şirketler Türkiye'yi birer ikişer terk etmişlerdir **Bir kısmı TPAO ile de ortaklık yapmış olan bu şirketler, yeni rezervlerin bulunduğu Kuzey Afrika (Libya), Meksiko Körfezi, Kuzey Denizi, Hazar bölgesine gitmişlerdir.**⁴⁴² Bu konuyla ilgili olarak Oyman Sayer; *"(...)1960'larda Libya'da petrol bulundu ve birçok şirket Türkiye'yi terk etti. O dönemde ben 12 tane petrol şirketini tasfiye ettim.( )..."* demiştir.⁴⁴³ Maalesef ülkemize gelip de, Tuz Gölü'nde eskiden çalışan şirketler ne yazık ki önce kuyuyu açıp sonra sismik yapmışlardır.⁴⁴⁴

1973 yılında petrolü millileştiren petrol reform kanunu çıkmıştır. Bu kanunun çıkışını kendilerine paravan olarak kullanan yabancı şirketlerin Türkiye'den tamamen ayrıldıkları görülmüştür.⁴⁴⁵

1980 ihtilalından sonra Bakanlığa Serbülent Bingöl'ün atanmasıyla ve ardından da 1983 yılında yapılan 2808 sayılı kanunla yabancı şirketler tekrar Türkiye'ye yönelmişlerdir.⁴⁴⁶ Serbülent Bingöl ile şirket temsilcilerinin buluşması ve konuşması ilginçtir. Sevgili dostum İhsan Güven, Serbülent Bingöl'ün Bakan oluşunu, Amerika Birleşik Devletlerine seyahatini

⁴³³ Türkiye'de Petrol, Prof.Dr. Ekrem Göksu, İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi, İstanbul 1966 sf.77

⁴³⁴ D.Enerji, Ocak 2001, Sayı 3, Sf. 29

⁴³⁵ D.E., Eylül 2004, S. 47, Sf. 36

⁴³⁶ D.Enerji, 2001, Sayı 3, Sf. 30

⁴³⁷ D.E. Haziran 2002, S. 20

⁴³⁸ D. E., Aralık 2000, S. 2, Sf. 28

⁴³⁹ D.E. Aralık 2000, S. 2, Sf. 28

⁴⁴⁰ D. E., Aralık 2000, S. 2, Sf. 27

⁴⁴¹ Özer Altan, D.E., 2004, S. 47, Sf. 35

⁴⁴² D.E. , Ocak 2001, S. 33, sf. 26

⁴⁴³ D.E. Aralık 2000, S. 2, Sf. 28

⁴⁴⁴ D.E., Aralık 2000 S.2, Sf. 28

⁴⁴⁵ Doç. Dr. İsmail Kafesçioğlu, D.E., Mart 2001, S. 5, Sf. 22

⁴⁴⁶ D.E. Mart 2001 S. 5 Sf. 22

ve nihayet de Yedi Kızkardeşin temsilcileriyle görüşmesini bana anlatmıştı; Bakan Bingölün ABD'deki temaslarıyla ilgili olarak;

“Federal Resev’in sahibi petrol şirketlerinin patronlarının davetiyle Serbülent Bingöl ABD’ye gitti. Ona Türkiye’deki büyük petrol yataklarını bildiklerini söylemişler. Serbülent de, gelin petrolü çıkarın, beraberce işletim deyince, “Size güvenemeyiz. Ya Irakta, Iranda olduğu gibi devrim yapar, el koyarsanız.” Demişler. Size garanti verelim, bu garantiyi hatta Anayasaya koyalım demesine rağmen razı edemedim demişti” Bu konuşma Serbülent Bingöl’ün Amerika dönüşü bana anlattıkları demişti İhsan Güven.

Fakat bu ilişkinin devamı olmamıştır. Nitekim gelen birkaç şirket de 1990’lu yıllarda tekrar ülkemiz terk etmişlerdir. Bu kez de gittikleri yer Orta Asya’dır.

Ülkemize gelip terk eden şirketlerden 16 tanesi Türkiye’ye ikinci kez gelerek arama faaliyetinde bulunmuşlardır.⁴⁴⁷

Prof. M. Ayan ise; “Türkiye’ye gelmiş 150-160 petrol şirketinden hala petrol bulup üretim yapan 5 şirket vardır.”⁴⁴⁸ demiştir.

Tuncer Yüzen günümüz için; “Yabancı petrol şirketleri Türkiye’de etkin biçimde petrol aramıyor.”⁴⁴⁹ diyerek hem petrol aranmaması gerçeğini tastik ediyor hem de konumu gereği yabancı şirketleri korumaya alıyor. Gayet tabii olarak başka bir şey söylemesi mümkün olamaz, çünkü kendisi de bu mülakatın yapıldığı zamanlarda Huffco Turkey Inc.’in Türkiye temsilcisi ve Genel Müdürü idi. Devam ederek diyordu ki;” *Gerçek durum ise, gelen yabancıların elini cebine atmak istememesi, çalışmalarını sürüncemede bırakmasıdır. Bu arada yabancılar elde ettiği bilgileri pek paylaşmıyorlar, üstelik de teknik bilgiyi vermekte çok cimri davranıyorlar. İşleri zamana yayıyor, sondaj yapmıyor, ruhsat izinleri bitiyor, kısacası ipe un seriyorlar.*⁴⁵⁰ Ama gerçeği söylemezlik de etmiyor. Olan ise Türkiye’deki petrole bir türlü ulaşamamasıdır.

Peki, sormak gerekmez mi, bu bir kısım aramacı olmayan şirketler hangi maksatla ülkemize gelmişlerdir? Verimli yerleri kapatmak olmasın, bu gelişlerinin sebebi?

Petrol piyasasında şu anda, yani bu satırların yazıldığı 2003’li yıllarda mevcut şirketlerin bir kısmı şöyle: Madison, EIPaso, Perenco, Amity Oil, BP, Chevron, Toreado.⁴⁵¹

Doç. Dr. İsmail Kafescioğlu ilginç bir tespit yaparak, diyor ki; “Türkiye’nin pazarı hazır, ödemesi hazır ve de borcuna sadık bir ülke Türkiye. Türkiye’de iyileştirmeye rağmen çekilme var, Shell çekildi, Mobil zaten Avrupa’dan da çekildi. Türkiye’ye pek çok şirket geldi ama sonradan gittiler.”⁴⁵²

Son yıllardaki TPAO Genel müdürlerinin ağız birliğiyle tekrarladıkları yabancı ortak bulma gerekçesi, mali yükü yaymak, teknik ithali yapabilmek TPAO’nun bütçesinin kısıtlı olması şeklindeki gerekçelerdir.

Üretici Ülkelerin Durumu 60’lı Yıllarda İyileşiyor

20.yy’ın başında petrol üretici ülkelerden şirketler hem çok geniş bölgelerin imtiyazını alıp, hem de bu ülkelere çok az pay veriyorlardı. Topraklarında petrol bulunan devletlerin mücadelesiyle, zamanla devletler lehine bir takım iyileşmeler oldu. 1940 ile 1952 yılları arasında petrol işletmelerinde şirketlerin Ortadoğu’daki devletlere verdikleri paylar 16 kat arttı.⁴⁵³

⁴⁴⁷ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 30

⁴⁴⁸ D.E., Ocak 2001, S.3, sf. 33) diye belirtiyor

⁴⁴⁹ D.E. , Ocak 2001, S. 3, sf. 30

⁴⁵⁰ D.E. , Ocak 2001, S. 3, sf. 30

⁴⁵¹ Cem Sayer*, D.E. Mayıs 2003, S.31, sf. 36

⁴⁵² Dünya Enerji, Mart 2001, S. 5, Sf. 22, Doç. Dr. İsmail Kafescioğlu

⁴⁵³ “Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye’de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan’dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965

1950 ile 1955 yılları arasında şirketlerle devletler arasında imzalanan imtiyaz anlaşmaları %50-%50 yapılmaya başlandı. 1957 yılından sonra verilen imtiyazlarda hükümet paylarının daha da arttığı ve %50'yi geçtiği durumlar oldu. İran, Kuveyt ve Suudi Arabistan yeni şirketlerle yaptıkları anlaşmalarda yeni şartlar uyguladılar. Cezayir, Nijerya, Libya'da ise vergiler elde edilen kâr üzerinden alınıyordu.

7 Kızkardeşin dışında olduğu zikredilen ve 20.yüzyılın ortalarında kurulan bazı şirketler, ülkelere daha cazip şartlar teklif ederek petrol bulunan alanların genişlemesine ve üretimin artmasına sebep olmuşlardı. Bunlardan Oasis adlı şirket Liberya'nın petrol üretimini bir yıldan diğerine %86 arttırmayı başarmıştı.

Nijerya'da ise şirketler petrol üretiminde %50'ye yakın bir artış sağlamışlar, bu artış Abu Dhabi'de ise %263,4 olmuştur.⁴⁵⁴

Petrol çıktığı ülkenin devletine %12,5 hissenin verildiği devirlerde, şirketin net kârından %50 vergi alınarak kazanç oranı yükseltilmeye çalışılıyordu.⁴⁵⁵

Petrol üretip ihraç eden ülkeler ise kendi paylarını yükseltmekte ve yabancı şirketlerin milli şirketlerle ortaklığını şart koşarak imtiyaz verme yoluna gitmekteydiler. Bazı ülkelerin çıkartılan petrolden aldıkları kâr payı %80'lere kadar çıkmıştı.⁴⁵⁶

Petrol üretici ülkelere en zengin kaynaklara sahip Güney Amerika ülkeleri ARPEL adıyla uluslar üstü bir organ kurup kendi petrollerini kendileri işletmek çabasına girdiler. Yabancı şirketlerin imtiyazlarını daraltmak yolunu seçtiler.⁴⁵⁷

Hükümetlerin yabancı şirketlerin yapmış oldukları üretimi kontrol etmesi çok zor bir şeydir. Venezüella'nın 1950'li yıllarda ortaya koyduğu karın %50-50 olarak paylaşılması bir yöntemin ilkiydi. Daha sonraları devreye üretimin paylaşımı anlaşması girdi. Bir diğer yol da hizmet alımı şeklinde bir anlaşmanın yapılmasıydı. Yahut devlet imza esnasında belirli bir para alabiliyordu veya üretimin belirli safhalara gelmesi halinde bir para alabiliyordu. Bir diğer yol ise arazide çalışan şirketlerden "devlet hakkı" denilen bir kiranın alınmasıydı. Yahut da üretim paylaşılabilirdi. Bir diğer yol ise vergiler şeklinde şirketlerden tahsil edilen paralardı. Devletin petrolden "royalty" denilen belli bir hisse alması olabiliyor. Kısaca devletlerin şirketlerle akçeli ilişkilerde 140 çeşit ayrı uygulamaları vardı. Bu yukarıda sıralanan hususlar 1950'li yılların sonlarında dünyada genel geçer olan şeylerdi.⁴⁵⁸

Üretimleri tüketimlerine yetmeyen ülkeler ise petrol kaynaklarını kendi milli şirketlerince işletme yolunu seçtiler. Fakat tekeller de bu ülkelerde kaynakları işletmekten çekiniyorlar veya istemiyorlardı. İşte Türkiye de bu ülkelerden biriydi.

İtalyan Milli Şirketi ENİ ve Enrico Mattei Efsanesi

Milli devletlerin petrol açısından kazanç sağlamasında muhakkak ki en önemli sebeplerden birisini meşhur ENİ (Ente Nazionale Idrocabruri) şirketi oluşturur. İtalyan milli şirketi olan

⁴⁵⁴ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 218

⁴⁵⁵ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf. 181

⁴⁵⁶ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 127

⁴⁵⁷ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965sf. 126

⁴⁵⁸ D.E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 19, Özer Atlan

ENİ'nin hikâyesi çok ilginçtir. Max Ball tarafından bize kabul ettirilen kanun, İkinci Dünya Harbinden sonra, savaştan mağlup çıkmış İtalya'ya da kabul ettirilmek istendi. Fakat İtalyanlar uzun zaman direnerek bu kanunu kabul etmediler. Amerikalıları bürokratik yollarla oyalayıp 1953 ve 56 yıllarındaki çıkardıkları kanunlarla petrol arama hakkını milli şirketleri ENİ'ye tanıdılar. Hemen şunu söyleyelim, Yedi Kızkardeş deyimini icat eden Enrico Mattei'dir.

ENİ'nin kurucusu ve başı Mattei çok başarılı birisiydi. İtalyan devlet şirketi olan ENİ'yi zorlu mücadeleler sonucu hayata geçirdi. Petrolü ucuza elde edip ucuza sattı. Avrupa'nın en büyük atom enerjisi şirketi olan ENEL'i hayata geçirdi. Bir dizi demir çelik kuruluşları kurarak kükürt, asfalt, plastik, mutfak eşyaları, sabun üretimine geçti. Böylece İtalyan pazarını tekellerin elinden alındı. . **“Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol”**⁴⁵⁹

Mattei petrolcülük geleneklerini yıktı ve İran'la yaptığı petrol alışverişinde (ticaretinde) İran'a %75 kar bırakan anlaşmayı yaptı. Aynı zamanda Hindistan, Mısır, Tunus, Fas, Somali ve Sudan ile yeni anlaşmalar yaptı. Son anlaşma Rusya ile yapıldı. Fas ve Tunus'ta rafineriler kurdu.

İran devleti ENİ'le birlikte İran Körfezinde yapacağı petrol sondajları için imtiyazlar verdi. ENİ bu bölgede petrol bulunduğu takdirde İran, milli petrole %50 sermaye koyacak ve ortak olarak katılacaktır. Bu da İran'ın kârın %75'ine ortak olmasına imkân verecekti.

İran ile ENİ arasındaki anlaşma bu tip anlaşmaların ilkidir. Bu anlaşmadan hemen sonra Kuveyt ve Suudi Arabistan Japonlarla net kârın %57'sini kendilerine veren bir anlaşma yaparak Japonya'ya yeni imtiyazlar vermişlerdir.⁴⁶⁰ ENİ az gelişmiş ülkelere en iyi şartları teklif etmiştir. Diğer şirketler %50 pay verirken, ENİ %75 veriyordu.⁴⁶¹

Şunu tereddütsüz belirtmek gerekir ki, petrol üreten ülkelerin durumlarının iyileşmesi Mattei'nin petrol oyununa girmesinden sonradır ve Matteinin buna katkısı sanıldığından da çok büyüktür. ENİ ve Mattei, Afrika ve Asyanın yeni bağımsızlığına kavuşmuş ülkelere gittiler (...) Mattei bir ülkede yerel petrol rafinerisi kurarsa, bu tesis daha sonrasında ülkenin mülkiyetinde olacaktı...⁴⁶²

ENİ'nin petrol taşıyan gemilerinin tonajı 1961 yılında 300 bin tonaliteyi buldu. Bu şirket İtalya'nın kalkınmasının lokomotifliğini yaptı. İtalya'da Po ovasında zengin petrol yatakları ve Lucanie'de petrol ve gaz yatakları bulunmasını sağladı. Mattei Rusyaya gitti. ABD'nin Roma elçisi 1954 yılında Enrico Mattei'nin faaliyetlerinden telaşa düşmüştü. Washington'a gönderdiği bir elçilik yazısında “ İtalya iktisadi tarihinde ilk defa olarak, benzersiz biçimde mali açıdan iyi durumda, iyi yönetilen ve kendi önderinden başkasının karışmadığı bir kamu kuruluşu var” demişti.⁴⁶³ Mattei'nin kartel politikalarına sekte vuran bu kısacık devir egemenlerin sabrını o derece taşımış olmalı ki, Mattei Sicilya'dan dönerken özel uçağı infilak etti. Bizim Orgeneral Birlisin ölümünü ne kadardaandırıyor değil mi? Böylece petrol suikastlarına bir yenisi daha ilave edilmiş oldu. Dolayısıyla Mattei'nin ölümü de gerçekleşmiş oldu. O devir bütün dünyadaki kanaat bunun bir suikast olduğu idi. Mattei efsanesi de

⁴⁵⁹ **Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş**Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan **TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf.57**

⁴⁶⁰ **Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf. 182**

⁴⁶¹ **Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf.60**

⁴⁶² **PETROL PARA İKTİDAR, Anglo – Amerikan Petrol Politikası ve Yeni Dünya Düzeni, William Engdahl, Temmuz 2008, Alfa yayınları Sf. 140-141**

⁴⁶³ **Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Arşivi. Dışişleri Bakanlığı.” Enrico Mattei ve ENİ” hakkında nota. DA RG 59. 865.2553/12-1654. 16 Aralık 1954.**

böylece söndürüldü.⁴⁶⁴ . Bu arada önemli bir şeyi daha ilave etmek gerekir. Mattei öldüğü sırada ABD Başkanı John F. Kennedy ile görüşmek üzere bir yolculuğa çıkmaya hazırlanıyordu.

Şirket Politikaları

Yüzyıldan fazla bir zamandır dünya yüzünde politik olarak vuku bulan her olaydan petrol şirketleri sorumludurlar dense yeridir. Kitabın diğer bir bölümünde, sebep oldukları savaşlardan, kendi aralarında yaptıkları anlaşmalardan, değişik mücadele ve müdahalelerinden çok kısa olarak bahsedilmiştir. **Üzerinde asıl duracağımız ülkemizde nasıl davrandıklarıdır. Bu kitaba devletlere nasıl tesir ettikleri, onları nasıl yönlendirdikleri, kısaca tek tek ve genel olarak devletler ölçüsündeki politikaları dâhil edilmemiştir.**

- 1- Şirketler petrol üretimlerini küre (dünya) ölçeğinde planlamaktadırlar.
- 2- Petrol kanunlarını ya doğrudan kendileri yapmışlar, ya yapılmasına müdahale etmişler, ya da yapılmış petrol kanununu değiştirmişlerdir.
- 3- 1950'li 1960'lı yıllarda ülkemizde yüzlerce paravan şirketle ruhsat almışlar, milli şirketimizi kendi ülkemizde boğmuşlardır.
- 4- Ülkemizde buldukları petrolü ya işletmemişler, ya da üretimi tedrici olarak düşürmüşlerdir.
- 5- İthal petrolü yurdumuz içinde pazarlamayı tercih etmişlerdir.
- 6- Üretilen yerli petrolün işlenmesini ve satılmasını baltalamışlardır.
- 7- Riskin az olduğu down stream'e yönelmişlerdir.
- 8- Ülkemizde buldukları petrolde üretim artırımına gitmemişlerdir.
- 9- Siyasetçi, bürokrat, iş adamı çevrelerinden yandaş, işbirlikçi insan devşirmişlerdir.
- 10- Çeşitli oyunlarla ülkemiz insanını, bürokrasiyi oyalamışlardır.
- 11- Her zaman değişen taktikleri, stratejileri zaman içinde yürürlüğe sokan politikalar uygulamışlardır.

1- Şirketler Petrol Üretimlerini Küre (Dünya) Ölçeğinde Planlamaktadırlar.

1951 yılında Dünya bankasının Washington'daki merkezinde yazılan gizli bir rapor bir kez daha her şeyi açıklığıyla ortaya seriyordu. Bu rapora göre; *"Petrol kaynakları dünyanın her yanına yayılmıştır. Bunların işletilmesinde ortak bir politika takibi şarttır. Bu politika en ucuza çıkartılabilen ve uzakta olan ve bulunduğu bölge en az emniyetli olan kaynakların kullanımına öncelik vermelidir. Amerikan'ın öz kaynakları, ya da Amerikan hâkimiyeti altındaki kaynaklar sonraya ve hatta en sonraya bırakılmalıdır."*Aynı rapora Türkiye'nin Erzurum, Diyarbakır, Mardin, Urfa bölgelerini petrol bölgeleri olarak gösteren bir de harita ekleniyor ve bu bölgelerin rezerv olarak ayrılmaları ve dolayısıyla da işletmelerinin en sona bırakılmaları gerektiği belirtiliyordu.⁴⁶⁵ Bu raporun bilgisi önceki sayfalarda Atilla İlhan'ın verdiği malumatla birleştirildiğinde, "Oltadaki Balık Türkiye'nin"⁴⁶⁶ her konuda kısaca alınmasının, 2000'li yılların başına saklandığı gayet sarıh olarak gözleniyordu.

*"(...) yeryüzünün en büyük petrol tekellerinden Exxon şirketi gizli bir rapor hazırlamış, okuyunca ne görüyoruz, 2000 yıllarından itibaren dünya petrolünün ağırlık merkezi Arap ülkelerinden **Latin Amerika, Afrika ve Türkiye** gibi bazı gelişmekte olan ülkelere kayacakmış(...). Uydular aracılığıyla yapılan petrol haritalarında ise 51 kadar gelişme halindeki ülkede esaslı yataklar olduğu görülüyor. İkinci sonuç daha da önemli. Anadolu yarımadasının altı bir petrol denizidir, (...) Exxon'un raporu bunu doğruluyor. Sovyet'lerle petrol işine girileceği sırada nereden çıktıysa petrol işlerine hiç el atmayan Dünya Bankasının başkanı " Dünya Bankası petrol aramaları için Türkiye'ye*

⁴⁶⁴ **Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol"** (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf.60

⁴⁶⁵ 11.05.1965 tarihli Meydan Gazetesi. Yıl1, sayı17

⁴⁶⁶ Emin Değer, aynı adlı kitap

kredi açmıştır” diyor. , Dünya Bankası kredisinin tam da Sovyet’lerin Türkiye’deki petrolü bulmak için harekete geçtikleri sırada ortaya çıkmasına ne buyrulur?” diye yazmıştı biliyorsunuz sevgili Atilla İlhan. Mesele geçirildikten sonra da her şey unutulmuştu.

Buna Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer tarafından 2002 yılında veto edilen Petrol Kanununu da eklediğinizde her şeyin kapalı gözle bile görülebildiğini teşhis edersiniz.

Kitabın bir başka bölümünde metnini verdiğimiz Bill Clinton’un konuşması buna bir diğer örnek olarak gösterilebilir.

Büyük şirketlerin politikalarına ışık tutan olay Exxon şirketinde şöyle vuku bulmuştur. Howard Page’e bir defasında Umman’dan yeni dönmüş bir Exxon jeologu şunu söyledi; “(...)orada on milyar varillik petrol sahası olduğundan eminim!” Page cevap verdi; “İyi öyleyse, ben de bu işe girmek istemediğimizden eminim! Kuyuları çimento ile kapayın. Petrol çıkmayacağından emin olsam bu işe biraz para yatırırdım, ama petrol çıkabilecekse olmaz. Çünkü o zaman Aramco’nun imtiyazlarını kaybederiz”⁴⁶⁷ Petrol Oyunu adlı kitapta anlatılan anekdot bu bakımdan çok önemlidir.

Petrol İş sendikasıdan Ayfer Eğilmez; “Türkiye’de yabancı petrol şirketleri açısından cazip teşvik unsurları bulunan liberal bir petrol yasası olmasına karşın, 1954 yılından bu yana sayıları artan bu petrol şirketleri, (...) arama yatırımlarına yönelmemişlerdir. (...) petrol tröstlerinin ilgisi ve hedefi Türkiye’de petrol bulmak olmamıştır. (...) Yabancı şirketlerin politikasının çekirdeğini, Türkiye’nin topraklarının her türlü petrol faaliyetine kapalı tutulması oluşturmuştur.” diye belirtmektedir.⁴⁶⁸

Yabancı petrol şirketlerinin sözde petrol aramacılığını (!) bir resmi ağızdan dinleyelim. Son yılların TPAO Genel müdürlerinden Osman Demirağ, Prof. Ayan’ın “20 şirket şu anda Türkiye’de arama faaliyeti yapıyor” sözü üzerine: “(Yabancı şirketlerin yaptığı) gerçek anlamda arama değil. Ruhsatla kapatılanın hepsi arama değil. Gerçek anlamda arama yatırımı bugün benim bildiğim, sadece TPAO’da var.” diye cevap vermiştir.⁴⁶⁹

2- Petrol Kanunlarını ya Doğrudan Kendileri Yapmışlar, ya Yapılırken Müdahale Etmişler, ya da Yapıldıktan Sonra Değiştirmişlerdir

Kendilerinin yaptıkları 6326 sayılı kanunun çıkışından sonra milli müesseseler petrol için ciddi gayretler içine girince, Elit’in büyük şirketleri sinsice önlemlerle, yoğun bir faaliyet içine girip, olayların akışını kendilerine ve isteklerine uygun hale çevirmeğe çok uğraşmışlardır.

Demokrat Parti devrinin başlangıcında Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürünün tuttuğu notlardan şu ilginç bilgiyi öğreniyoruz. “ABD Ekonomik Yardım Heyeti Başkanı Russel Dorr ‘(...) Petrol mukavelesine gelince, ABD firmalarının muhtelif devletlerle imzalamış oldukları sözleşmeler mevcuttur. Bunların büyük bir kısmı takdire değer değildir. Ancak petrollerin işletilmesini Amerika’ya bırakan Meksika hükümetinin sözleşmesini tavsiye edeceğimizi söylemek isterim. Bu sözleşmenin bir sureti Meksika’dan ya da Amerika firmalarından özel yolla temin edilebilir (...) Raman petroleri ve bölgedeki yatırımlar için Marshall Yardımı İdaresinden özel bir madde gündeme getirilebilir’ demiştir.” (...)”⁴⁷⁰ dediğini ve petrol işine müdahale ettiğini öğreniyoruz.

Yabancı şirketlerin ülkemizdeki tutumlarıyla ilgili olarak, Petrol İş temsilcisi Ayfer Eğilmez ; “Yabancı şirketler önceki 791, 2189 ve 2804 Sayılı Petrol yasalarından şikâyetçi idiler. Max Ball’ın 1954 yılında hazırladığı ve 6326 sayı ile kabul edilen kanuna göre her türlü faaliyette bulunabilmişlerdir. Üstelikte de Türkiye’nin petrol

⁴⁶⁷ Anthony Simpson, Petrol Oyunu, Altın Kitaplar İstanbul 1976 Sf. 198-199

⁴⁶⁸ Ayfer Eğilmez, “Türkiye’de Enerji Piyasası Düzenlemeleri Hızla Tamamlanıyor”, Petrol İş Genel Merkezi Yay. 2002

⁴⁶⁹ D.E. , Ocak 2001, S. 3, Sf. 30

⁴⁷⁰ Murat Erdin. Sky Türk Muhabiri. www.aksam.com.tr, 24.02.2003

hayatını her türlü tayin ve tanzim etmişlerdir. (...) fakat buna rağmen devamlı memnuniyetsizliklerini her fırsatta belirtmişlerdir.” demektedir.⁴⁷¹

Bakın Petform Derneğinin mensupları hiç yoruma gerek kalmayacak şekilde bu tür müdahaleler konusunda apaçık neler söylüyorlar.⁴⁷²

PETFORM'un üyesi şirketlerin amaç ve Türkiye'deki faaliyetlerin son derece geniş bir yelpazeyi temsil ettiğini belirten yönetim kurulu başkanı PETFORM'a üye şirketleri üç değişik alt grup altında belirtiyor.

“Birinci grubumuz PETFORM Arama ve Üretim Grubu adı altında faaliyet göstermekte. Bu grup, petrol ve doğalgazın aranması, üretimi (...) faaliyetlerinde bulunmakta.

(...) Amacımız halen Türkiye’de yürürlükte bulunan 6326 sayılı petrol kanununun, yerli ve yabancı yatırımlar açısından vergi, teşvik, gümrük, transfer, eğitim ve teknoloji transferi konularında cazip ve teşvik edici bir konuma getirmek, yurt içerisinde, Türkiye’de petrol ve doğalgaz aramalarının cazip hale gelmesini (...) yasal teşvikleri yaratmaktır. Bu grup AME (ABD), BP (İngiltere), El Paso (ABD), Sayer Exp.grb. (Türkiye), Thrace Basin (ABD-Türkiye) şirketlerinden meydana gelmektedirler. Adı edilen şirketler bu grubun aktif üyeleridirler.

“İkinci grubumuz, PETFORM Doğalgaz Grubudur. Bu grup doğalgaz ithalatı, taşınması, dağıtım ve satışı konularında (ki) (...) şirketlerdir. (...) Amacı (...) Türk doğalgaz piyasası yasasına uygun olarak belirlenecek yönetmelik ve koşulların (...) düzenlenmesine yardımcı olmak ve bu amaçla, hükümet ile üye şirketler arasında köprü görevi görmektir. (...)

Bu konudaki üye şirketlerimiz; BG (İngiltere), BP (İngiltere), Çalık Enerji Grubu (Türkiye), Ege Gaz (Türkiye), Exxon – Mobil (ABD), Gaz de France (Fransa), İGDAŞ (Türkiye), Shell (Hollanda), Statoil (Norveç), Total Elf Fina (Fransa), Turus Gaz (Rusya-Türkiye), Türkiye’deki mevcut tüm şirketleri kapsayan bir gruptur. ...

Üçüncü grup, PETFORM Servis Grubudur. Bu grubu ise Arthur Anderson (ABD), ALARKO (Türkiye), Fernes Grubu (Türkiye), Tepe Alt Yapı& Enerji (Türkiye) teşkil etmektedirler. Bunlar grubun aktif üyeleridir

Petrol arama, üretim ve taşıma faaliyetlerini kapsayan ayrı bir yasa hazırlanmasının sağlanması için çalışılmış olup, bu yasa tasarısı konusunda hazırlayıcı faaliyetler devam etmektedir”.⁴⁷³ Faaliyetlerin sonucu ve etkisi son sekiz on yılda çıkan kanunlarda da

açıkça görülmüştür. Nitekim konu buraya gelmişken TPAO eski genel müdürlerinden Özer Altan’ın konuya ilişkin olarak Enerji Kurulu adıyla oluşturulan kurul hakkında söylediklerini burada belirtmek gerekir; “(...) hep söyleniyor, Enerji kurulu diye. Ben böyle saçma bir şey görmedim. Elektrik enerjisi beş, doğal gazı koyduk etti yedi, (...) petrol piyasasını koyuyoruz etti dokuz, başka bir şey daha koyalım, etti 11 üye. Yani bu şekildeki bir kurul nasıl çalışacak? Hakikaten anlamıyorum. Kurul üyeleri yalnız kendi yaptıkları işlerden mi mesul olacak, yoksa kurulun işlerinden bütün üyeler mi mesul olacak? Böyle ayrı ayrı üyelerle, böyle bir üst kurul nasıl teşekkül eder? Hakikaten anlamıyorum. Bence bu sakıncalı.”¹

PETFORM'un Arama ve Üretim Grubu temsilcisi Cem Sayer ise şunları söylüyor; “Petrol kanununda yapılması gereken değişiklik (...) Bir tanesi devlet hissesinin kararlarda ve denizlerde ayrı oranlarda uygulanması. (...) Denizlerde su derinliğinin dikkate alınması, saha üretimlerinin ve üretilen petrolün gravite ve miktarının göz önüne alınması, halen uygulanan %12,5 oranının tavan olarak alınıp, saha bazında artan üretim performansına dayalı bir cetvele bağlanması gerekmektedir.” Bu sözler edildikten çok değil bir sene sonra yeni Petrol Yasası meclise getirilmiş ve bu yeni yasa 4 maddesi tekrar görüşülmek üzere Cumhurbaşkanı Necdet Sezer tarafından meclise iade edilmişti. Son çıkarılmak istenen ve

⁴⁷¹ Ayfer Eğilmez, “Türkiye’de Enerji Piyasası Düzenlemeleri Hızla Tamamlanıyor”, Petrol İş Genel Merkezi Yay. 2002

⁴⁷² Ağustos 2001, S. 10, Sf. 32-33

⁴⁷³ D.E Ağustos 2001, S. 10, Sf. 32-33

meclise iade edilen petrol kanun taslağındaki durum şöyle, gelin beraberce bir bakalım. Görüldüğü gibi Cem Sayer'in belirttikleri tavsiye niteliğinden öte taslağa bir nevi emir gibi yansımış.

Karalarda üretim sahası bazında **ham petrol** üretiminden alınacak **Devlet hissesi**

0 - 300	varil/gün için	%1
301-1000	varil/gün için	%2
1001-5000	varil/gün için	%5
5001-10.000	varil/gün için	%7,5
10.000'den fazla	varil/gün için	%10

Denizlerde üretim sahası bazında **ham petrol** üretiminden alınacak **Devlet hissesi**

0 - 20.000	varil/gün için	%1
20.001 – 50.000	varil/gün için	%2
50.001 - 100.000	varil/gün için	%5
100.001 - 150.000	varil/gün için	%7,5
150.000'den fazla	varil/gün için	%10

Karalarda üretim sahası bazında **doğalgaz** üretiminden alınacak **Devlet hissesi**

50.000	m ³ /gün için	%1
50.001 -150.000	m ³ /gün için	%5
150.001 -750.00	m ³ /gün için	%7,5
750.001 -1.500.000	m ³ /gün için	%10
1.500.001'den fazla	m ³ /gün için	%12,5

Denizlerde üretim sahası bazında **doğalgaz** üretiminden alınacak **Devlet hissesi**

5.000.000	m ³ /gün için	%1
5.000.001 - 10.000.000	m ³ /gün için	%5
10.000.001 - 20.000.000	m ³ /gün için	%7,5
20.000.001 - 30.000.000	m ³ /gün için	%10
30.000.000'den fazla	m ³ /gün için	%12,5 olacaktır.

Cem Sayer yukarıdaki konuşmasının devamında; *“Türkiye’de ağır petrol üreten sahalar keşfedilmiştir, görüldüğü kadarıyla keşfedilme ihtimali olan sahalar da vardır, fakat ağır petrolün düşük fiyatlandırılmasından dolayı, burada uygulanacak devlet hissesinin daha farklı olmasında fayda vardır.”* diyebilmektedir.⁴⁷⁴

PETFORM’un Gaz Grubu üyesi Nusret Cömert ise;” şunları söylüyor; *“(…) doğalgaz piyasası kanunu çıktı Tabii burada PETFORM’a çok büyük bir rol düştü. Tecrübelerimizi (biz bunu isteklerimiz diye duymak mecburiyetindeyiz.) (...) ilgili otoritelere aktardık burada. Çok olumlu çalışmalar yaptık... Şimdi bu kanun çıktı, tabii önümüzdeki dönemde enerji piyasası düzenleme kurulunun oluşturulması, atanması ve yönetmeliklerin hazırlanması var. (...) Yine, Petform’a büyük bir görev düşüyor. (...) bu anlamda, önümüzdeki dönemde DÜNYA BANKASI desteğiyle bir danışman kuruluşun, bu konuda danışmanlık (ve) destek vereceğini öğrenmiş oluyoruz.”*⁴⁷⁵

Tam da burada Prof. Ahmet Ercan’ın 2002 yılında yayınlamış olduğu basın bülteninde *“Türkiye’deki bütün projeler tümüyle Dünya Bankası denetiminde yönlendirilmektedir”*⁴⁷⁶ dediğini hatırlamamız gerekir.

Cömert’in beyanatının devamını incelemeye devam edelim. *“Amacımız enerji Bakanlığı yetkilileri ile sürekli bir diyalog içerisinde olmak. (...) yine biliyoruz BOTAŞ kamu kapsamında 2009 yılına kadar aşamalı ve kademli olarak elindeki ikmal mukavelelerinin %80’ini enerji*

⁴⁷⁴ D. E Ağustos, 2001, S. 10, Sf. 33

⁴⁷⁵ D. E Ağustos, 2001, S. 10, Sf. 35

⁴⁷⁶ Ahmet Ercan, “Türkiye’nin Petrole Ulaşması Neden Gecikiyor?”, 12 Mart 2002

özel sektörüne devredecek. Bunu tamamlayıncaya kadar da artık uzun süreli gaz anlaşmalarına giremeyecek. (...)

Boru hattı taşımacılığı konusunda (...) düşüncelerimizi aktarmak ve yeni gelecek kurulun şeffaf ve özerk bir oluşum içerisinde olması ve böyle bir politika işlenmesi için yine yatırımcılar ile otoriteler arasında bir köprü görevi görmek. Önerilerimizi sunacağız (...)”⁴⁷⁷ diyor.

Aziz Karaman ise; “**PETFORM olarak (...) Türkiye’de yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı şirketler için daha uygun bir iş ortamı yaratılmasına katkıda bulunabilmek ve üye şirketler arasındaki işbirliğini geliştirmek başlıca hedefimizdir. (...) amacımız (...) ülke içindeki tüm petrol ve doğalgaz ile ilgili konuları temsil edecek (...) bir Petrol Endüstrisi Platformu yaratmaktır.** “diyerek alenen belirtiyor neler yaptıklarını.(Aziz Karaman, D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 040) Aç gözlülükle gözlerini milletin her şeyine dikmişler.

Yukarıda sayılan onlarca üyesi arasında dünyaya hükmeden birçok şirketin bulunması, Türkiye’de son kanunların kimler tarafından hazırlandığını apaçık gösteriyor. Zaten sözlerinin başlangıcında ve bizim de kanun bölümüne aldığımız metinde demiyorlar mı?(...) şirketleri ortak ve çatışmayan çıkarları doğrultusunda temsil etmek; (...) Enerji Piyasası Yasası, Doğalgaz Piyasası Yasası, Petrol Piyasası Yasası ve Petrol Yasası gibi sektörü doğrudan ilgilendiren, yeni çıkan veya yenilenecek yasalarla ilgili çabaların eşgüdümünü sağlamak.⁴⁷⁸

Nitekim Dünya Enerji Dergisindeki bir söyleşide” **Ancak ülkemizde petrol konusunu ciddi olarak kontrol eden ve “gel bunun projesini hazırla” diye emreden bir otorite yok. Bu yeni Petrol Piyasası Kanununda da bunun olmayışını büyük bir eksiklik olarak görüyorum.**”⁴⁷⁹ demiştir önemli bir meslek erbabı olan TPAO eski Genel Müdürü.

Artık son yıllara gelindiğinde olay o derece yabancıların arzu, istek ve emirleri doğrultusunda yapılıp olmuştur ki, hazırlanan bir kanunla ilgili olarak, Prof. Dr. Mustafa Ültanır; “**Spec-data” işinin TPAO yerine Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’ne bırakılması doğru olan yol. Bu Genel Müdürlüğün görevinin layığıyla yerine getirebilmesi için de “spec- data” denilen hususun kuruma eklenmesi gerekiyor.(...) şirketlerin (...) spec-dataya bakarak ruhsat alıp sondaj yapmaları tutarlı yol iken, tasarıda bunun yasaklanmış olmasını anlamak mümkün değildir. Bu bilgi eksikliğinden değil de kasıtlıysa, birileri Türkiye’de petrol bulunmasını istemiyor demektir.(...)”** demiştir.⁴⁸⁰ Bu konuya eklenecek bir cümle de Oyman Sayer’den;”**Türkiye Petrol İşlerinde petrol çıkarmak için finansman bulamıyor “ sözüdür.**⁴⁸¹ Ardı ardına geldiklerinde birbirlerini tamamlayan karelerdir bu sözler.

Petrol kanununun 1954 yılında çıkışından sonra ülkemize gelen yabancı şirketlerin politikası petrol bulmayı istemek olmamıştır demiştik. Hatta zaman geçtikçe daha bir kesinlikle anlaşılan şey petrol şirketlerinin özellikle petrol bulmak istemedikleridir. Yaptıkları şey, kurdukları küçük şirketlerle birlikte ruhsatları kapatmak olmuştur. Bumin Gürses bu tespiti; “**bir yığın spekülatif şirket Türkiye’ye gelmiş. Ne yapmışlar? Hiç çalışma yapmadan, arama ruhsatı ne kadar süreli ise, sonuna kadar beklemişlerdir. Ta ki sondaj mükellefiyeti noktasına gelinceye kadar.**”⁴⁸² diyerek yapmıştır.

(...) **PETFORM’un ve üyelerinin görüşleri, (...) bir öneri niteliğinde alınmış ve yasa taslağını hazırlayan bürokratların katkıları ve yasa taslağı hazırlayıcıları ile endüstri temsilcileri arasında çok verimli çalışmalar yapılmıştır.**

Türkiye (...) petrol ve gaz alanında reform niteliğinde sayılabilecek bir dizi yeni uygulamayı programına almış ve bu konuda öncelikli olarak, doğalgaz piyasası

⁴⁷⁷ D.E., Ağustos 2001, S. 10, Sf. 35

⁴⁷⁸ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 32-33

⁴⁷⁹ D.E. Eylül 2003, S. 35, sf. 18

⁴⁸⁰ D.E., Eylül 2004, S. 47, Sf. 46

⁴⁸¹ D.E., Eylül 2001, S. 11, Sf. 28

⁴⁸² D.E., Eylül 2003, S. 35, Sf. 18

yasasını TBMM'den geçirmiş ve petrol piyasası yasası ile ilgili yeni bir tasarıyı da hükümetin gündemine getirmiştir. PETFORM bu konuda da AKTİF ROL oynayarak, petrol amaçlı tüm yasaların Avrupa Birliği ile uyum konusunda yapıcı önerilerde bulunmaktadır.⁴⁸³ Yukarıdaki sözler hiçbir çekince duyulmadan, son derece rahatça söylenebilmektedir.

3- 1950'li 1960'lı Yıllarda Ülkemizde Yüzlerce Paravan Şirketle Ruhsat Almışlar, Milli Şirketi Boğmuşlardır.

Bilindiği gibi 50 ve 60'lı yıllar yabancı şirketlerin sözde yurdumuzda petrol araması ile meşgul oldukları yıllardır. TPAO'nun verimli çalışmalar yaptığı o günlerde yabancı şirketler 5. bölge olan Siirt'te TPAO'nun 8 imtiyaz alanına karşın, hem de sahip oldukları 32 imtiyaz alanında TPAO'nun ürettiği petrolden belirli miktarda daha az petrol üretmişlerdir. Siirt'teki yabancıların bu 32 ruhsat alanında 5 kuyuyu işletmeye açmalarına karşılık, TPAO 8 ruhsat alanında 11 kuyuyu işletmeye açmıştır. Bu sözünü ettiğimiz devirde Türkiye Petrolleri Siirt bölgesinde günde 18500 varil petrol çıkarmakta idi. Bütün Türk kamuoyunun baskısına rağmen, Mobil'in üretiminin en yüksek olduğu gün, üretim ancak 7863 varil olmuştur.⁴⁸⁴ Mesela 1964 yılında bu bölgede 8 ruhsatlı TPAO'nun üretimi 631.585 ton olmuş, 32 ruhsatlı yabancıların üretimi ise 259.288 ton olmuştur.⁴⁸⁵ 5. Bölgede (Siirt) TPAO 8 ruhsat alanında toplam 46899 metre sondaj yapmış. Yabancı şirketlerin tümü 32 ruhsat alanını kapsayan yerde ancak 33.011 metre sondaj yapmışlardır. 1963 yılında inkişaf, arama, tespit ve istihsal olmak üzere toplam açılan 55 kuyunun 41'i, 1964 yılında açılan 54 kuyunun 32'si ve 1965 yılında açılan 86 kuyunun 48'i TPAO'ya aittir. En büyük faaliyetleri, gerek jeofizik, gerek jeolojik, gerekse sondaj bazında olsun hep TPAO yapmıştır.⁴⁸⁶

Bütün bunların tek anlamı vardır, o da; yabancı şirketlerin Türkiye'de petrol çıkartmak istememiş olmalarıdır. Yabancıların yaptıklarının adı bir nevi "Petrol Arama Oyunu" olmuştur bu güne kadar. Petrol bölgelerini, ellerine geçirdikleri ruhsatnameleri ile kapatmışlar ve böylece Türkiye Petrollerinin bu bölgelerde üretim yapma imkânını ortadan kaldırmışlardır.⁴⁸⁷

Bütün bu mücadelelerden ayrı olarak Türk devletinin resmi temsilcileri Türkiye Petrollerinin yanında olmadıkları gibi kimi zamanda kurumu açıktan açığa baltalamışlardır. Mesela Türkiye Petrolleri 30.12.1964 gün ve 35537 sayı ile yeni bir ruhsatname almak istemiş, bunun için de elindeki 8. ruhsatnameden vazgeçmek zorunluluğunda kalmıştır.⁴⁸⁸

Bilindiği gibi o devirde Türkiye'de 8 petrol bölgesi vardı. Bu durum göz önüne alınarak petrol kanunu incelendiğinde görülen şuydu. Petrol Kanununun 74 üncü maddesi diyordu ki; "...arama sahalarının adedi 8'den ve işletme sahalarının yüz ölçümü mecmuu 150 000 hektardan fazla olamaz"⁴⁸⁹ **Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol**⁴⁹⁰

Bütün bu fiili durumlara Petrol Kanununun bu hinoğlu hinliğini de eklemek lazımdır. Kanunun bu maddesine göre TPAO bir arama sahasında elinde bulundurduğu toplam 400.000

⁴⁸³ D.E. Ağustos 2001, S. 10, Sf. 32-33

⁴⁸⁴ Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: : Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965. Sf. 207

⁴⁸⁵ Türkiye'de Petrol Sorunu TMTF Yayınları, 1965, Nebioğlu Matbaası

⁴⁸⁶ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, Sf. 18

⁴⁸⁷ Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965 Sf.10

⁴⁸⁸ Petrol Davamızı Baltalayan Enerji Bakanı "A.P.'nin Zararlı ve Utandırıcı Politikası", Prof. Dr. Muammer Aksoy, Ege Matbaası, Ankara 1965

⁴⁸⁹ D.E. Ağustos 2001, S. 10, Sf. 32-33

⁴⁹⁰ Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf.166

hektarlık yerin tümünde petrol bulmuş olsa bunun dahi ancak 150 bin hektarlık kısmında işletme yapabilecektir. Sahanın geriye kalan 250.000 hektarlık bölümünü terk etmeye mecburdur. Petrol Dairesi de ondan sonra bu bölgeyi herhangi bir yabancı şirkete kanunen vermek zorundadır.⁴⁹¹ **TPAO'nun Siirt bölgesinde çıkardığı ham petrol, ithal petrolü ile kıyaslandığında biraz daha ağır olduğu görülür ve üretimde tortusu asfalt vermektedir.**⁴⁹²

İşte Max Ball'ın hazırladığı bu kanun böyle tuzaklarla ve hükümlerle doluydu. Bu hesaba göre 8x 250.000 hektar daha TPAO'nun elinden çıkmak mecburiyetindedir. Bunun da pratik anlamı TPAO'nun tüm ülke çapında faydalanabileceği vatan sathı taş çatlaşa 8x 150.000 hektardır.⁴⁹³

Türkiye'de uzun yıllar hüküm süren gerçek şu olmuştur: "Petrol arama hakkını bir arama ruhsatnamesi ile elde etmiş olan yabancı şirketler, Türkiye'de petrol buldukları halde, kendilerinin işine uygun geldiği için bu petrolü yer altında (hem de gizli olarak) bırakmışlar, böylece de Türkiye'nin her yıl dışarıdan o miktar yabancı ham petrolü getirmesine sebep olmuşlardır. **Şirketler kuyuların rafinelere uzak olmasını, dolayısı ile daha fazla taşıma parası ödeyeceklerini, ya da petrolü pompa ile çekeceklerini, dolayısıyla maliyetinin yüksekliği gerekçeleriyle kendilerine ait Basra Körfezi'ndeki çok ucuza çıkarılmış ve kendi tankerleri tarafından Türkiye'ye kolayca getirdikleri petrolü satmayı yeğlemişlerdir. Bundan dolayı da Türkiye'de buldukları petrolü gizli tutmuşlardır. Bu durum yıllarca devam etmiştir.**⁴⁹⁴

Petrol İş sendikasıdan Ayfer Eğilmez 50'li yılların sonunu şöyle özetliyordu; "*TPAO nerede bir petrol bulmuşsa, yabancı şirketler öbekler halinde bu bölgelere hücum etmiş ve ruhsatlar almışlardır. Bununla iki amaç gözetilmiştir. İlki hiç masraf etmeden hazır bir sahaya konmak (...)* Bir diğeri de zahmet ve masraf isteyen bir araştırma söz konusu ise, sahayı kapayarak bakir kalmasını sağlamak ve bizlerin petrole ulaşmasını engellemek."⁴⁹⁵

Türkiye'ye gelen şirketlerin küçükleri için eski genel müdürlerden Bumin Gürses şöyle demektedir; "*(...)onların yaptıkları şeydu: TPAO nerede bir ruhsat kapatmışsa, hemen etrafı sarılır ve beklemeye başlıyorlardı. O arada Türkiye Petrolleri orada bir keşif yaparsa, onlar için "bingo", hemen ruhsatları değerlenir, yanlarına bir takım ortaklar ararlardı. (...)*"⁴⁹⁶

2000'li yılların başlarında yapılan tespitler de şöyleydi: " Türkiye'ye gelip ruhsatları olan Amaco ve Chevron yeni bir sahaya girip zaman kaybetmek yerine, bilgi birikimi olan ve bünyesinde çok değerli elemanlar bulunan Türkiye Petrolleri ile joint venturalar gibi işbirliği anlaşmaları yapmışlardır. Böylece hazır bilgi ve beceriye bir anlamda hiç karşılıksız sahip olmuşlardır.⁴⁹⁷ Bakıldığında 2001 yılı sonu itibariyle 329 ruhsatın 185'i, yani beşte üçü yabancılara aittir.⁴⁹⁸

Yabancı şirketlerin yıllar önce dünyada uyguladıkları politikaların "muhasara etmek ve milli şirketlerin bir şey yapabilmesine imkân vermemek olduğu bilinmektedir. Son zamanlarda büyük şirketlerin politikalarının milli şirketleri asimile etmek, onları başkalaştırmak ve milletleri bir Mankurt haline getirerek onları kullanmak" olduğunu açıkça görüyoruz.

⁴⁹¹ Petrol Davamızı Baltalayan Enerji Bakanı (A.P.'nin Zararlı ve Utandırıcı Politikası)Prof. Dr. Muammer Aksoy, Ege Matbaası, Ankara 1965

⁴⁹² Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen)Kurul Yayınevi, Eylül 1965. Sf. 201

⁴⁹³ a.g.e. Sh. 186

⁴⁹⁴ Türkiye'de Petrol SorunuTMTF Yayınları, 1965, Nebioğlu Matbaası Sf 26

⁴⁹⁵ Ayfer Eğilmez, "Türkiye'de Enerji Piyasası Düzenlemeleri Hızla Tamamlanıyor", Petrol İş Genel Merkezi Yay. 2002

⁴⁹⁶ D.E. Eylül 2003, S. 35, Sf. 18

⁴⁹⁷ D.E. Eylül 2003, S. 35, Sf. 18

⁴⁹⁸ D.E., Ocak 2001, S. 3, Sf. 30

4- Buldukları Petrolü ya İşletmemişler, ya da Üretimi Tedrici Olarak Düşürmüşlerdir

1960'lı yıllarda aydınlar ve Üniversite gençliğinin inandığı şey yabancı şirketlerin birinci misyonunun "Türkiye'de petrol bulunmamasını" sağlamak olduğuydu. Türk Milli Talebe Federasyonunun gerçekleştirdiği panelde; "kanuna bir hüsnüniyet maddesi ekleyerek, ruhsat aldıktan hemen sonra gerekli araç ve gereçleri getirmeyen ve arama işlemine başlamayan şirketlerin ruhsatlarını hemen iptal etmek gerekir." şeklinde bir önerge verilmişti.⁴⁹⁹

Bazı yerlerde fıskırarak çıkan petrolü kademe kademe azalttıkları çok ciddi şekilde ve önemli kişilerce iddia edilmiştir. Şelmo'daki kuyuyu buna örnek olarak gösterip, bu kişiler diyorlardı ki ;"(...)günde 10 bin varil petrol veren kuyunun verimini her gün kademe kademe düşürmüşlerdir.⁵⁰⁰

1964 yılında Mobil'in Şelmo bölgesindeki 1 no.lu kuyusunun günlük kapasitesi 1400, 2 no.lu 16800, 3 no.lu 3000, 5 no.lu kuyusu ise 4500 varildir. Bu bölgenin günlük kapasitesi en az 25000 varil olarak hesaplanmakta idi. Oysaki fiili üretim hiçbir zaman 9000 varili geçmemiştir. Çarpıcı bir örnek olarak, o yıllarda TPAO 80 varil veren bir kuyuyu işlerken yabancı şirketler Şelmo bölgesinde 1000 varil veren bir kuyuyu kapalı tutmaktadırlar.⁵⁰¹ Tam da bu devirlerde Mobil, 10 hatta 17 kuyuda bir kuyunun dolu çıktığı şayialarını kasıtlı olarak yaymıştır.⁵⁰²

Yabancı büyük şirketlerin davranışlarına örnek olmak bakımından şu misal verilebilir. Büyük bir şirket olan Mobil 1962'de ülkemizde bulunduğu petrolden 1965 yılına gelindiğinde henüz bir ton bile çıkarmamıştır.⁵⁰³

Bu konuda Mobil gazetelere ilan vermiş ve makale yayınlamıştır. Şöyle denmektedir; "*Batı Raman'da bulduğumuz petrol sahası ekonomik olmadığından ve nakil imkânı bulunmadığından çalıştırılmamaktadır, esasen bu petrol çok ağır ve kükürtlüdür.*⁵⁰⁴ Nitekim büyük petrol şirketleri Türkiye'de buldukları bazı petrol çıkan kuyuların rafinerilere uzak olmalarını, dolayısıyla fazla taşıma masrafı ödeyeceklerini, ya da petrolü pompa ile çekeceklerini, dolayısıyla maliyetinin yükseleceği gerekçeleriyle itiraz etmişler ya da Türk tarafının ısrarlarına karşı çıkmışlardır.

Yabancılar Muammer Aksoy'un zamanında nasıl davranmışlarsa sonraki yıllarda da, hatta bu güne kadar da öyle davranmışlardır. **Petrol şirketleri harcayabilecekleri en az paraları sarf ederek, petrol piyasasını muhafaza etmek suretiyle ülkemizde "Arama ve İşletme Oyunu"nu devam ettirmeyi başarmışlardır. Bu başarılarında payın büyüğü ise devşirilmiş siyasi ve bürokratik kadrolara aittir. Daha az kârlı olarak kabul edilen veya siyasi bir sebep dolayısı ile işletilmeyen bu bölgeler bu güne kadar şirketlerin elinin altında bir ihtiyat akçesi olarak tutulmuştur.**⁵⁰⁵

⁴⁹⁹ Türkiye'de Petrol Sorunu. TMTF Yayınları,1965,Nebioğlu Yayınevi,Sf.23

⁵⁰⁰ Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol, Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965 Sf. 16

⁵⁰¹ ("Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf.139

⁵⁰² a.g.e. Sf. 207

⁵⁰³ Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965Sf. 16

⁵⁰⁴ Kamuran Erdini, Yön Derg. Aktaran" Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş) Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK

⁵⁰⁵ Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965 Sf. 11

5- İthal Petrolü Yurt İçinde Pazarlamayı Tercih Etmişlerdir.

1960'lı yıllarda Türkiye'de elde edilen ham petrolün maliyeti ton başına ortalama 6-7 dolar iken bazı Ortadoğu ülkelerinde bu rakam 1-2 dolardı.⁵⁰⁶

Yabancılar açısından durum şuydu. Basra Körfezinden çok ucuza çıkarttıkları kendilerine ait olan petrolü, gene kendi tankerleri vasıtasıyla Türkiye'ye kolayca nakledebildikleri için, bize satmayı yeğlemişlerdir. **Bir yanda varili 1-2 dolara mal olan on binlerce ton petrol üretimi. Diğer yanda varili 6-7 dolara mal olan cüzi bir petrol üretimi. Üstelik de ülkemizde üretilen petrol ağırdı. Üstelik bu ağır petrol Orta Doğuda üretilen ucuz petrolün Türkiye'ye satılmasına da mani oluyordu. Bunlar yabancıların bakış açıydı.**

Yabancı Şirketlerin bilinen politikalarına derinden etki yapan bir diğer faktör de, 1950 ve 60'lı yıllarda Sovyetlerin büyük miktarda petrol ve doğalgaz bulmasıdır, dolayısıyla da petrol tröstleri rekabetlerini petrol üretiminden ziyade petrol satışına odaklamışlardı. 1951 yılında Suudi Arabistan'ın bilinen petrol alanlarının genişliği üç kat artarak bu devleti dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip ülkesi durumuna getirmiştir.

Suudi Arabistan ve Sovyetler dışında ayrıca dünyada yeni petrol alanlarının işletmeye açılması sonucu, stokları eritmek, büyük petrol şirketleri için petrol bulmaktan da hayati bir hedef haline gelmiştir. Üstelik Türkiye gibi petrol sattıkları ülkelerde, bu ülkelerin milli şirketlerinin petrol bulacakları alanları kapatmak ve bu yoldan petrol bulmayı engellemek büyük tekellilerin her zaman hesaplarının bir parçası olmuştur.⁵⁰⁷

Kısaca ve özetle yabancı şirketlerin Türkiye politikasının bir ayağını Türkiye'ye petrol satmak oluşturmuştur. Yani Türk topraklarında petrol aramak yerine Türkiye'ye petrol satmak! Çünkü şirketler için Türkiye'de arama ve üretim yerine o piyasadaki kar her zaman daha tatlıdır. "Bu yüzden yüksek riskli arama faaliyetleri yerine risksiz piyasa faaliyetlerini tercih ede gelmişlerdir" diyor TPAO eski genel müdürü Veziroğlu.⁵⁰⁸

1950 ve 60'lı yıllarda Mobil ve benzeri tröstler Ortadoğu veya bir başka yerde günlük 10000 varil ve daha fazlasını elde ettikleri yerlerin petrollerini çıkartmayı, işlemeyi ve bunları pazarlamayı politikalarının esası yapmışlardı.⁵⁰⁹

Petrol yataklarını bulup da işletmeye "kârlı değil" gerekçesiyle açmayan yabancı petrol şirketleri bir yandan milli zenginliğimizi çıkartmamıza mani olurken, diğer yandan bize sattıkları petrolle hazinemizin boşalmasına sebep olmaktaydılar, Bu uğurda harcanan devasa paraları ülkenin kalkınmasına ayıramamaktaydık. Bu da fakirleşmeyi ve dış borcu arttırmakta, ülke ve ülke insanının geleceğine ipotek koyarak bugünkü içinde bulunduğumuz batış hazırlanmaktaydı.

Çünkü ithal petrol yerine yerli petrol çıkarılsa Türkiye petrole sarf edeceği döviz de tasarruf edecekti. Üstelik Türkiye'de petro-kimya endüstrisi de gelişecekti. Velhasıl yabancı şirketler açısından istenmeyen daha yığınca faktör vardı Türkiye'ye petrol satmak ve Türkiye'de petrol bulmamak için!

Türk halkı ve devleti açısından ise petrolün yer altından çıkarılabilmesi için harcanan para asla fazla değildi, çünkü Türkiye olmayan dövizini akıtıyordu yurt dışına. Nitekim İngiltere'nin yıllar sonra Kuzey Denizde bulunduğu petrolün varilinin çıkarılma maliyeti 14 dolar civarında olmasına rağmen İngiltere'yi sıkıntılarından kurtarmıştı.

Politikaları dünyaya yön veren bu tröstlerden, Mobil'in belirgin üretim politikası daha ucuz elde ettikleri petrolün pazarlanması esasına dayanıyordu. Nitekim yabancı

⁵⁰⁶ Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 a.g.e. Sf. 140

⁵⁰⁷ ("Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf. 150

⁵⁰⁸ Veziroğlu. D.E. 2002 S 21, Sf. 46

⁵⁰⁹ Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965

Şirketlerin 1964 yılındaki Türkiye'deki ham petrol üretimindeki payları sadece %12,3'tür. Ama dağıtım ve satışta payları ise %70 idi.⁵¹⁰

Büyük şirketlerin Türkiye sınırları içerisinde ilgisi ve istekleri dışarıdan getirdikleri petrolü Türkiye içinde pazarlamak olduğu için, hep bu gayeyi gerçekleştirecek girişimlerde bulunmuşlardır. **Socony Mobil Co. ve ortakları olan Shell, BP ve Caltex İzmit'te rafineri kurmak istiyorlardı. İthal petrol işlenerek iç pazara sürülecekti. Bu rafineriye TPAO'da ortak olmak istemiştir. Fakat yabancılar bu isteği kabul etmemişlerdir. TPAO'nun bu tipte bir diğer isteği de yabancıların Mersinde kurdukları ATAŞ rafinesine katılmak olmuştur. TPAO'nun bu isteği de kabul edilmemiştir.**

6- Üretilen Yerli Petrolün İşlenmesini, Satılmasını ve Taşınmasını Baltalamışlardır.

Ülkemizde bulunan dört büyük dağıtıcı (Shell, Mobil, BP ve Castrol) 1962 yılından başlayarak, esas itibariyle Siirt petroleri için kurulmuş olan Batman rafinerisinin mallarını satmayacaklarını TPAO'na bildirmişlerdir. Batman rafinerisi bilindiği üzere sadece yerli üretim petrolü işliyordu. Bu durumla ilgili olarak hem Petrol Dairesine hem de Sanayi Bakanlığına başvuru yapıp itiraz edilmiştir.

Bu zihniyetin hâkimiyetinde ve yol göstericiliğinde toplantılara uzun süre devam edilmiştir. Sonunda bakanlıklar arası kurul ve başta da devrin Demokrat Partili bakanı Fethi Çelikbaş tarafından “Batman ve Türkiye menşeli ham petrolün korunması için tedbir almaya gerek (mahal) yoktur” kararı alınmıştır. 1962 ve 1963 yıllarında gerek Petrol Dairesinin gerekse Sanayi Bakanı olan Fethi Çelikbaş'ın yerli petrolcülüğümüzün gelişmesine ve ülke menfaatlerine en ağır darbe teşkil edecek şekilde tutum aldığı, o devir vatanperver düşünürlerinin kanaati idi.⁵¹¹

Adalet Partisi iktidarının hüküm sürdüğü ve sonraki devirde milli petrol şirketi ile yabancı şirketler arasında önemli bir sorun da boru hattı olmuştur. Türkiye Petrolleri Siirt bölgesinin petrolünü Akdeniz'e boru hattı ile taşımak istemiştir. Yabancı şirketler de boru hattını yaptırmamak için her şeyi yapmışlardır.⁵¹²

TPAO'nun ise boru hattını kendisinin yapmak istemesinde gayet açık nedenler vardı ve bunların en başında, Başlangıçtan 1964 yılı sonuna kadar Türkiye'de çıkarılan ham petrolün %84'nü Türkiye Petrollerinin, o devirde sayıları 14 olan yabancı şirketlerin ise %13'ünü üretmiş olmasıdır.⁵¹³

7- Riskin Az Olduğu Down Stream'e Yönelmişlerdir ve Buldukları Petrolde Üretim Artırımına Gitmemişlerdir.

“1954 yılından bugüne kadar ülkemize gelip faaliyette bulunan yabancı şirketler üretim artırma projelerine girmemişlerdir. İkincil ya da üçüncül üretim artırma projesi denen bu projelere girmek istememelerinin sebebi, bu faaliyetlerin ciddi boyutta yatırım gerektirmeleridir. Ama bir gerçek vardır ki, o da, rezervuarlara bir noktadan sonra böyle operasyonların ve teknolojilerin uygulanması mecburiyetinin bulunduğudır. Türk özel sektörü de aynı şekilde bu hizmeti hiç yapmamıştır.” demektedir .

Eski bir genel müdür vekili olan Ali Türkoğlu şöyle yapmaktadır ;*“Hatta majör tabir edilen tröstler downstream denilen riskin çok az olduğu rafineri, pipeline ve pazarlamaya ağırlık vermişlerdir.”⁵¹⁴*

⁵¹⁰ Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 a.g.e Sf 139-140

⁵¹¹ Türkiye'de Petrol Sorunu TMTF Yayınları, 1965, Nebioğlu Matbaası Sf.32

⁵¹² Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf. 208

⁵¹³ Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf. 201- 207

⁵¹⁴ Ali Türkoğlu, Dünya Enerji Dergisi 2001,S. 10, Sf.48

8- Siyasetçi, Bürokrat, İş Adamı Çevrelerinden İnsan Devşirmişlerdir.

1962 yılında Batman menşeli petrol için çatışmaya sebep olan boru hattı meselesinde Bakan Fethi Çelikbaş açıkça yabancı şirketlerden yana tutum almıştır. Gerek Sanayi Bakanlığı gerekse Petrol Dairesi TPAO'nun teklifine karşı çıkmışlardır. Üstelik Sanayi Bakanı kendisine petrol rezervleri bulunmadığına dair rapor verildiğini söylemiş ve boru hattının 1964 yılı planına konmasına şiddetle itiraz etmiştir. Fakat TPAO 1962 yılından başlayarak boru hattı yaptırma projelerini tamamen kendi direnme gücüyle "Beş Yıllık Kalkınma Planı"na koydurtmaya muvaffak olmuştur.⁵¹⁵

Bir diğer Adalet Parti Bakanı da Mehmet Turgut'tur. Söz konusu yıllarda Siirt bölgesinde Türk Petrolleri ruhsat sayısını arttırmak istemektedir. Bakan Mehmet Turgut News Week muhbirine gerçeğe aykırı şekilde şöyle bir beyanat vermiştir: "*Türkiye petrolleri Siirt bölgesinde 8. ruhsatname hakkını bile kullanmadı.*" Oysa gerçek tam tersidir ve bu söylem çok vahim bir durum örneğidir. Türkiye Petrolleri 30.12.1964 gün ve 35537 sayı ile yeni bir ruhsatname almak istemiş, bunun için de elindeki 8. ruhsatnameden vazgeçmek zorunluluğunda bırakılmıştır. Bilindiği gibi Petrol Kanunu her bölgede ancak 8 ruhsata izin veriyordu. Milli de olsa şirket bu akıl almaz uygulamaya muhatap oluyordu. Milli şirketin bu başvurusuna rağmen Bakan Mehmet Turgut, başvurunun üzerinden 10 ay geçmesine rağmen yeni 8'inci ruhsatnameye izin vermemiştir! Buna gerekçe olarak da yabancı şirketlerin aynı yere talebini göstermiştir. Seçimlerde AP'nin her bakanı ön seçime katıldığı halde petrolden sorumlu bu bakan ön seçime katılmaktan masun tutulmuştur.⁵¹⁶

Kısaca diyeceğimiz, yabancıların tamamen sekte ve art niyetli davranmalarına ve her şeye rağmen, TPOA, Batman, İzmit, Ali Ağa ve Orta Anadolu rafinerilerini, Batman – Dört Yol, Kerkük – Yumurtalık, Yumurtalık – Kırıkkale, Şelmo – Batman, Adıyaman – Sakıl boru hatlarını yapabilmıştır.⁵¹⁷

Buna ilave olarak da yabancı şirketler Türk milli şirketinin petrol bulmaması için de ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır. Bu, bürokrasinin ve siyasetin kilit noktalarını kazanmak ve devşirmekten, kanuni boşluklardan faydalanmaya, kanunu Elit'in kendi adamına yaptırmaktan, ilgili makamların ihmalinden ve beceriksizliklerden faydalanmaya kadar her yanı kapsamaktadır. İlginçtir ki, gerek milli olmayı gerektiren bakanlıklar, gerekse Petrol dairesi Türk milletinin ve devletin menfaatini gözeteneğine tam tersi bir tutum içinde olmuşlardır.⁵¹⁸

Yabancıların bu politikalarına bir ilave de yerli kuruluşları ve Türk insanlarını nasıl yabancılaştırıldıkları gösterilebilir. Bunun en güzel örneği de **PETFORM** denen dernektir. Sözlerinin bir kısmını önceden verdiğimiz Petform yönetim kurulu başkanı PETFORM'a üye şirketleri üç değişik alt grupta belirttikten sonra, bakınız daha neler söylüyor? "*Derneğimizin (...) bugüne kadar yaptığı etkinlikleri özetlersek;*

- *Enerji Bakanlığı (ile) toplantılar yapılarak petrol ve gaz pazarlama yasa tasarıları anlatılmış, tüm endüstriyi kapsayan görüşlerin Enerji Bakanlığı ve BOTAŞ içerisinde oluşturulan komisyon ile tartışılması gerçekleştirilmiştir.*

- *Doğalgaz piyasası yasası taslağı üzerindeki değişikliklerin komisyon üyelerine iletilmesi ve bu konuda gerekli temaslara yapılması sağlanmıştır.(...)*

- *Enerji Bakanlığı ve BOTAŞ temsilcileri ile tek bir petrol kanunu yerine, uygulama alanları farklı olan doğalgaz ve petrol ürünleri pazarlama yasalarının ayrı ayrı çıkması için temaslarda bulunulmuş ve bu konuda başarılı temaslarda bulunulmuş (...) olumlu neticeler elde edilmiştir.(...)"*

⁵¹⁵ **Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol"** (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf. 157

⁵¹⁶ "**Petrol Davamızı Baltalayan Enerji Bakanı"** (A.P.'nin Zararlı ve Utandırıcı Politikası), Prof. Dr. Muammer Aksoy, Ege Matbaası, Ankara 1965

⁵¹⁷ **Dünya Enerji Dergisi**, Eylül 2001

⁵¹⁸ **Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol** Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965 sf.

Petform Başkanının sözlerine kaldığı yerden devam edersek;

“- Türkiye dışındaki yabancı petrol ve gaz arama ve pazarlama şirketleri ile sürekli temas halinde bulunarak, Türkiye'deki petrol ve gaz arama, üretim, pazarlama imkânları anlatılmaktadır.

- Türkiye'deki petrol ve gaz aramacılığı için gerekli olan veri tabanını, Ortadoğu Teknik Üniversitesi – Petrol İşleri Genel Müdürlüğü – PETFORM arasında kurulacak ortak bir kuruluş ile yabancı şirketlerin incelemesine açmak için gerekli girişimlerde bulunulmuştur.

(...) PETFORM'un ve üyelerinin görüşleri, (...) bir öneri niteliğinde alınmış ve yasa taslağını hazırlayan bürokratların katkıları ve yasa taslağı hazırlayıcıları ile endüstri temsilcileri arasında çok verimli çalışmalar yapılmıştır.

Türkiye (...) petrol ve gaz alanında reform niteliğinde sayılabilecek bir dizi yeni uygulamayı programına almış ve bu konuda öncelikli olarak, doğalgaz piyasası yasasını TBMM'den geçirmiş ve petrol piyasası yasası ile ilgili yeni bir tasarımı da hükümetin gündemine getirmiştir.

PETFORM'un üyeleri arasında dünyanın en büyük şirketleri bulunmaktadır. Bu büyük şirketler dünyaya hükmetmektedirler. Bu gözle bakıldığında Türkiye'de çıkan son kanunların kimler tarafından hazırlandığını bir kere daha apaçık görüyoruz. Zaten sözlerinin başlangıcında ve bizim de kanun bölümüne aldığımız metinde demiyorlar mı?(...) şirketleri ortak ve çatışmayan PETFORM bu konuda da AKTİF ROL oynayarak, petrol amaçlı tüm yasaların Avrupa Birliği ile uyumu konusunda yapıcı önerilerde bulunmaktadır.⁵¹⁹

Görüldüğü gibi çıkarları doğrultusunda temsil etmek; (...)Tabii bu şirketlerden kastedilen büyük şirketler, yani tröstlerdir.

9- Çeşitli Oyunlarla Oyalamışlardır.

Mesela 1950 yılının 20 Haziran ile 13 Ağustos tarihleri arasında Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürünün tuttuğu notlardan bazı yetkililerin yabancı şirket menfaatlerini nasıl koruduklarını ya da savunduklarını ya da akıl almaz oyunlar oynadıklarını öğreniyoruz;

"ABD Ekonomik Yardım Heyeti Başkanı Russel Dorr; 'Raman'daki petrol arama makineleri başka yere kaydırılmalı ve yine aynı mıntıkada günlük petrol istihsalini 450 tona çıkarmayı sağlayacak başka kuyular açmaya ayırmalı. Batmanda bu kadar petrolü işleyebilecek küçük bir tasfiyehane tesis edilmeli ve Raman Batman arasına boru hattı döşenmeli. Bu petrolü taşıyabilecek yeterli miktarda gerek motorlu ve gerekse demiryoluna vesait (araç) temin edilmeli. Bu suretle bir sene zarfında 600 bin dolarla 450 ton petrol elde edilebilir. Bu rakam maiyetimdeki (emrim altındaki) petrol uzmanı tarafından hesaplanmıştır (...) Sizin mühendislerinize(yani Türklere) arama ve işletme hususlarını öğretmek için buraya gelen Amerikalılar gönderilmek isteniyor. Mühendisleriniz öğrenmeye pek hevesli değiller. Bunlar, vazifenin teferruatı olan ve fakat iyi bir işletme için lüzumlu olan işlerin kendilerine gösterilmesini küçük görüyorlar (...)⁵²⁰

Bir başka oyun da borsadadır. Yani duruma göre oyna. "(...) Gelecek olan şirketler spec- dataya göre ruhsat talebinde bulunuyorlar. (...) Bu şirketlerin çoğunluğu maalesef (...) Borsa kökenlidir. Borsada bir an evvel hisselerine değer kazandırabilmek için 'Bakın, ben böyle bir yer buldum, gelin para yatırın, hemen sondaj yapalım' diyecek. Bu şirketler istiyorlar ki sismiği yapılmış, temeli atılmış, belli bir miktar gelişmesi sağlanmış olsun(...) Dışarıdan davet edilen şirket en azından ham sismik veri istiyor. Sismik veri olmadıkça, dışarıdan birilerini Türkiye'de yatırıma ikna etmek mümkün değil." diye önemli bir tespit yapıyor Amity Oil temsilcisi Fatih Alpaz.⁵²¹

⁵¹⁹ D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 32-33

⁵²⁰ Murat Erdin. Sky Türk Muhabiri.www.aksam.com.tr, 24.02.2003

⁵²¹ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 39

Artık son yıllarda durum, yerli petrolcülük adına tam bir aciyettir. Petrol ve doğalgaz arama işlemleri yapılmamakta, buna da çeşitli gerekçeler ileri sürülmektedir. İşlerin nasıl sürüncemede kaldığı, her şeyin nasıl Arap Saçına döndüğünü göstermesi bakımından 2000’li yılların ilk yarısında gerçekleşen bir olayı anlatmak ilginç olacaktır. Anadolu Ajansının 2000 yılının Ağustos ayında geçtiği haber tipiktir; *“Antalya Körfez’inde petrol ve doğalgaz sondaj çalışmaları, bir başka bahara kaldı.* Haber bu başlıkla Türk kamuoyuna duyurulmuştur. Devamında ;” *Körfezde TPAO ile birlikte ortak sondaj yapacak Romanya Ulusal Petrol şirketinin satılması ve hukuksal işlerinin bitirilememesi yüzünden sondaj çalışmalarına başlanamadı. Şirketin aldığı sondaj izin süresi ise Eylül ayında doluyor.”* deniyor. Yani haberin verilisinden bir ay sonra. Haberin devamında; *“Petrom şirketinin hisseleri, ülkesindeki özelleştirme çalışmaları nedeniyle ABD sermayeli Dorchester adlı bir şirkete satıldı. PİGEM yetkilileri; “Bu proje başlamadan sona erdi. Bu bölgede sondaj çalışmalarını Mobil yapacaktı. Ancak Mobil Türkiye’den ayrılırken, hisselerini de PETROM’a devretmişti. Bu şirketin de çalışma süresi sona eriyor. Hukuksal sorunlar da bulunuyor. Bu nedenle proje gerçekleştirilmeyecek”* dediler.

Huffco şirketinin temsilcisi Tuncer Yüzen kendisi de bir yabancı şirket temsilcisi olduğu halde açık yüreklilikle kanaatini şöyle dile getiriyor; “(...) yabancı petrol şirketleri Türkiye’de etkin biçimde petrol aramıyor.”⁵²²

10- Zaman İçinde Değişen Taktikleri ve Stratejileri Olan Politikaları Yürürlüğe Sokup, Uygularlar.

Yabancı şirketler memnuniyetsizliklerine gerekçe olarak hukuksal durumu, sözde jeolojik potansiyeli, pazar imkânını ve politik istikrarı öne sürmüşlerdir.⁵²³ **Tabir caizse yabancılar bu sakızı yarım asırdır çiğnemektedirler. Bu güne kadar yapılan her itirazın arkasında bu argümanlardan birisi yatmaktadır.**

Yabancıların memnuniyetsizlik sebeplerinden jeolojik potansiyel dışında olanlar üzerinde bir şey söyleyemeyelim ama jeolojik potansiyel gerekçesi her Türk insanı için hayati öneme haizdir. Eğer iddia edildiği gibi petrol Türkiye’de küçük, küçük cepler halindeyse, tröst için ticari değeri yoksa bu anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir gerekçedir. Şirketlerin açısından olumsuz kabul edilen bu durumla Türk milletinin menfaati bu konuda taban tabana zıttır. Aksine petrolün her damlası bizim için hayatidir, petrol bulmak için gösterilen her çabaya fazlasıyla değer. Petrol petroldür.

Efsanevi petrolcü İhsan Topaloğlu’na karşı mücadele edenler memleketimizde çıkartılan ağır petrol meselesini ona karşı kullanmak istemişlerdir. Yok, efendim ülkemizde çıkartılan petrol ağır petrolmüş! Böyle bir gerekçe tek bir damla petrole muhtaç bulunan memleketimizde namuslu bir vatan evladına karşı kullanılmak istenmiştir. Bu kişi çıkmasına sebep olduğu petrolle ülkeye kötülük mü yapmıştır yani? Gene tekrarlıyoruz aynı kelimeleri.”petrol petroldür.” Üstelik de Türkiye fakir bir ülkedir ve bu petrolün her damlasına kanı kadar çok muhtaçtır.

Türkiye’imizde çıkarılan petrolün ağır petrol olduğu yabancılarca devamlı söylenip tüm itirazlarının bir nevi merkezine bu gerekçe oturtulmuştur. Yabancılar yönünden bu gerekçe bir nebze de olsa haklı kabul edilebilir. Ama sadece yabancılar açısından. Türkler açısından böyle bir gerekçenin hiçbir kabul edilebilirliği yoktur. Atatürk’ün dediği gibi stratejik maddelerde katıyen ekonomik olma düşünülemez. O yüzden elde edilen her damla petrol ne kadar ağır olursa olsun Türk milletinin menfaati için hayati önemdedir.

Ülkemizde 1954 yılından 1992 yılı sonuna kadar 19’u yerli 129’u yabancı olmak üzere toplam 148 petrol şirketi 2520 arama ve 46 adet işletme ruhsatı alarak faaliyette bulunmuşlardır 1992 yılının sonuna kadar yapılan çalışmalar sonucunda 2644 kuyuda 5.160.269 metre sondaj yapılmış, 87 petrol sahası, 13 doğalgaz sahası tespit edilmiştir.

⁵²² D.E. , Ocak 2001, S. 3, sf. 30

⁵²³ Prof. Mehmet Ayan, D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 29

Amty Oil Başkanı Prof Dr. Mehmet Ayan Dünya Enerji Dergisi'ne bu bilgiyi vermiştir. Fakat ne hikmetse derdimize derman olacak petrolümüz hala yoktur bugün. 2007 yılı sonu itibariyle açılan toplam kuyu sayısı ancak 3458'dir. Bunun 1333'ü arama kuyusudur.⁵²⁴ Neden bu kadar az kuyu açıldı diye üzerinde ciddi olarak düşünmek lazımdır.

Dünya genelinde şartların değişmesinden dolayı da şirketler bir takım yeni tutumlar benimsemişlerdir. Mesela bugün dünyada sadece sismik data yaratıp satan şirketler vardır.⁵²⁵ Ayrıca sadece sondaj yapan şirketler de vardır. Bunlar sadece sondaj için özel şirketlerdir. Mesela son yıllarda büyük şirketlerde sondaj tam entegrasyonun dışında tutulmuştur çoğunlukla. Onun bütün makine parkını ve onun bütün personelini tutup, çalışsa da çalışmazsa da devamlı maaş ve diğer giderleri gerektirecek olan makine yenileme, teknoloji geliştirme ve benzerini entegrasyona bağlamaya gitmiyorlar artık.⁵²⁶ Son yıllarda uygulanan bir yeni durum da artık şirketlerin arama ve üretim faaliyetlerini de doğrudan kendilerinin yapmamalarıdır. Büyük şirketler bir takım uzman kurum ve kuruluşları taşeron olarak çalıştırmaktadırlar.

Dünyada petrolün bulunup çıkarılmasıyla ilgili kriterlerde de değişiklik olmuştur. Genel eğilim, petrolle ilgili verilerin %10 olmasının zayıf olması, %15 olmasının şöyle böyle olması , %20 ve üzerinde olmasının ise iyi demek olduğu yönündedir. Büyük şirketler %10'nun altına hiç girmiyorlar. Dolayısıyla küçük ve gelişmekte olan şirketler petrol arıyorlar. Eğer dişe dokunur bir şey bulurlarsa büyüklere satıyorlar.⁵²⁷

Doç. Dr. Kafescioğlu; "Biz Chevron olarak işlerimizi bir tür müteahhitlik şirketlerine yaptırıyoruz. Bizim çok iyi yetişmiş sondaj uzmanı, jeofizik uzmanı, petrol mühendislerimiz, jeofizikçilerimiz var. Onlar gözlemci olarak müteahhidin çalışmalarını kontrol ederler. Sadece sonucu getir diye beklemez. Gerekliği anda müdahale eder. Bütün büyük petrol şirketlerinde bu tür iyi elemanlardan oluşan böyle gruplar var" ,diyerek çağdaş politikalarının nasıl olduğunu belirtmektedir.⁵²⁸

Yabancı Şirketlerin Başlangıçtan Beri Ne Olduğu Belli Olan Tutumları

Yüce Atatürk; "stratejik maddelerde ekonomik olma prensibi uygulanmaz" diyerek ilk günden petrol işine ehemmiyet vermişti.

Milli petrolün önemi birçok kesimler tarafından bilinmesine rağmen, cumhuriyetin kurulmasından bu yana bu konuda dişe dokunur bir şey yapılamadan yarım yüzyıldan fazla bir zaman geçmiştir. Yabancı şirketlerin politikaları açısından asla petrol bulunmaması gereken topraklarımızda, durum devletimiz ve milletimiz için hiç de aynı olmadığını tekrarlayıp duruyoruz. 1974 yılına gelindiğinde, Kıbrıs meselesi savaş sorunu olarak patlak vermiş ve fakat aynı mevze 1960'lı yıllarda milli bir sorun olarak dikilmiş karşımıza, bu kez de jet yakıtı meselesi olarak çıkmıştır.⁵²⁹ Bu olay birçok kesimin gözünün açılmasına sebep olmuştur, ama çok geç olmuştur artık. Bu ve daha birçok sebepten dolayı milli şirketimiz TPAO'nun topraklarımızda petrol bulması için hayati sebepler vardı, bugün ise daha da fazla vardır.

Bir devir Türkiye'de bulunan petrol şirketlerinin birçoğu TPAO ile de ortaklık kurmuş, joint venturalar gibi işbirliği anlaşmaları yapmışlardır. Yeni bir sahaya girip zaman kaybetmek

⁵²⁴ Uğur Gönülalan, Ulusal Kanal Tv, 22.12. 2008

⁵²⁵ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 44

⁵²⁶ Doç. Dr. İsmail Kafescioğlu, D.E., Mart 2001, S. 5, sf. 22

⁵²⁷ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 30

⁵²⁸ Doç. Dr. İsmail Kafescioğlu. Dünya Enerji, Mart 2001, S. 5, Sf. 22

⁵²⁹ Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol Prof. Dr. Muammer Aksoy, Sevinç Matbaası 1965 sf.

yerine, bilgi birikimi olan ve bünyesinde çok değerli elemanlar bulunan Türkiye Petrollerinin hazır bilgi ve becerisine bir anlamda hiç karşılıksız sahip olmuşlardır.⁵³⁰

Arco'nun temsilcisi Dr. Sezgin Aytuna şirketinin 1985 'den beri TPAO ile ortaklık yaptığını belirtiyor ve Amerikan şirketlerinin de TPAO ile kesinlikle ortaklık yapmasını salık veriyor. Arco'nun önceleri tek başına Diyarbakır ve Adıyaman'da 3 tane kuyu açtığını sonra yaptığı hatayı fark ettiğini, fakat bu arada da 50 milyon dolar kaybettiklerini belirterek en sonunda da TPAO ile ortaklık kurunca işlerin değiştiğini ve ancak bundan sonra bu bölgede üç yeni petrol sahası keşfettiklerini belirterek; "TPAO'da bilgi birikimi, teknik birikimi, sondaj birikimi son derece iyi düzeyde, TPAO'nun tek problemi son derece kısıtlı olan bütçesi..."⁵³¹ tesbitini yapıyor. Arco TPAO ile ortaklıkta 42 kuyu açmış.⁵³² Oyman Sayer'in ifadesiyle; "ARCO, Adıyaman'ın Cendere sahasında bir sürü kuyu açmıştır. ARCO, TPAO ile Karadeniz'de çalıştılar. Maalesef gaz bulamadılar. Bu iş için 60 milyon dolarlık bir yatırım yapıldı."⁵³³ Sayer konuşmasının devamında da; "keşke biraz daha derine inselerdi. Bu kadar para sarfetmişken" demekten de kendini alamamıştır.

Yabancı şirketler aldıkları her ruhsat sonrasında daha önce TPAO (veya başka bir şirket) tarafından yapılan jeolojik, jeofizik, sismik ve sondaj çalışmalarının sonuçlarına hiçbir yorgunluğa katlanmadan ve yükümlülük altına girmeden sahip olabilmişlerdir.⁵³⁴

Yabancı şirketler değişik isimler altında kurdukları şirketlerle her biri birçok ruhsat almış, **buraları** bir nevi kapatmışlardır. Belli zamana inhisar eden bu ruhsatların günleri dolduğunda, yükümlülüklerini yerine getirmeyen şirketler cüzi miktarlarda olan para cezalarını seve seve ödeyip, ruhsat tarihilerini uzatmayı tercih etmişlerdir.⁵³⁵

Bu hususu Bumin Gürses şöyle dile getiriyor; "Bir yığın spekülatif şirket Türkiye'ye gelmiş, onlar ne yapmış? Hiçbir çalışma yapmadan, arama ruhsatı ne kadar süreli ise, sonuna kadar bekliyorlardı. Taki sondaj mükellefiyeti noktasına gelinceye kadar. Aslında onların yaptıkları şeydu: TPAO nerede bir ruhsat kapatmışsa, hemen etrafı sarılır ve beklemeye başlıyorlardı. O arada Türkiye Petrolleri orada bir keşif yaparsa, ruhsatları değerlendirir, onlar da değerlendirilmiş ruhsatlarına bir takım ortaklar ararlardı. ... 6326 Sayılı Kanununun (eski hali) en eksik yanının spekülatif şirketlere geniş imkan tanınması olarak yorumluyorum."⁵³⁶

"Küçük ve orta şirketler ise yapıları itibariyle genelde sismik yapmak istemezler. Biz yeterince sismik yapmıyoruz. Bu şirketler istiyorlar ki, sismiği yapılmış, yani temeli atılmış, belli bir miktarda gelişmesi sağlanmış sahalara olsun ki, onları incelesinler, bir şeyler görüyorlarsa onların üzerine gidilip arama yapsınlar."⁵³⁷ demektedir Amty Oil'den Fatih Alpay.

Ancak ülkemizde petrole ilgili kurumların başıbozuklukları, konuları gerekli ciddiyetle kontrol etmemeleri ve "gel bunun projesini hazırla" diye emreden bir otoritenin görünmemesi yabancıların ellerini sallayarak gezinmelerini sağlamıştır. Bu yeni kanunda bunun olmayışını büyük bir eksiklik olarak gördüğünü⁵³⁸ söylemektedir uzun yıllarını Türk petrolcülüğüne vermiş bir yetkili.

Sözlerinin devamında Alpay; "Gelecek olan şirketler spec- detaya göre ruhsat talebinde bulunuyorlar. Gelecek olan küçük ve orta şirketlerin kökenleri ya özel sermayedir, ya da Türkiye'ye gelenlerde görüldüğü gibi daha çok Borsa kökenlidir. Borsada bir an evvel

⁵³⁰ D.E. Eylül 2003, S. 35, sf. 18

⁵³¹ D.E. 2002, S. 20, Haziran, sf.26

⁵³² D.E. 2002, S. 20, Haziran, sf.38

⁵³³ D.E., 2001, S.11, sf. 26

⁵³⁴ D.E. Eylül 2003, S. 35, sf. 18

⁵³⁵ D.E. Eylül 2003, S. 35, sf. 18

⁵³⁶ D.E. Eylül 2003, S. 35, sf. 18

⁵³⁷ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 36

⁵³⁸ D.E. Eylül 2003, S. 35, sf. 18

*hisselerine değer kazandırabilmek için "Bakın, ben böyle bir yer buldum, gelin para yatırın, hemen sondaj yapalım" diyecek.*⁵³⁹

*Dışarıdan davet edilen şirket en azından ham sismik veri istiyor. Sismik veri olmadıkça, dışarıdan birilerini Türkiye'de yatırıma ikna etmek mümkün değil.*⁵⁴⁰

*Şirketler gelirken öncelikle DATA var mı diye bakıyorlar, diğeri de döviz kur farkları nedir? PSA anlaşması nasıldır? Diye araştırıyorlar.*⁵⁴¹

Bütün bu dolambaçlı oyunların asıl sebebinin petrolle ilgili olanlarca aşağıdaki şekilde belirtilmesi çok önemlidir." *Dünyada sığ petrol bitmeden daha derinlere inilmeyeceği ekonomik bir gerçek. Korku ve kaygı bugünkü spot piyasasında fiyattan daha yüksek maliyetle petrol çıkartılması durumunda, bu petrolün işlenemeyeceği ve ekonomik olmayacağı fikridir!!*⁵⁴²

2000 yılı itibari ile Türkiye'de sözde arama faaliyeti gösteren 20 yabancı şirket bulunmaktaydı. 2001 yılında verilen 329 ruhsatın 185 tanesi yabancıların şirketlerine aitti.⁵⁴³ Türkiye'ye gelen şirketlerden Gulf vardır. Bu sonra Esso olmuştur. O devre göre Türkiye'de Gulf sözde çok arama yapmıştır. O zaman sondaj makinesi az, talep çoktu. Gulf'un üzerinde kuyu açtığı yapılar sonra detay sismik yapılmaya tekrar delinmiştir. Bunlardan biri olan Diyarbakır civarında Kastel sahası Shell /TPAO ortaklığınca 1990 yılında keşfedilmiştir.⁵⁴⁴

Yabancı şirketler yatırımlarını yapma konusunda nazlanmışlar ve hep hukuki durumu, jeolojik yapıyı, pazar imkânlarını ve nihayet de devamlı istikrarsız politik yapımızı gerekçe olarak ileri sürmüşlerdir. Kaldı ki Türkiye bir devir hariç her devirde yabancı şirketlerin yatırım yapmasını son derece cömertçe teşvik etmiştir.⁵⁴⁵ Belirtmek gerekir ki, özel sektör ister yerli, ister yabancı olsun, petrol aramalarından ziyade petrol ticaretini tercih etmiştir. Aramacılık yönünden özel sektör Türkiye'de büyük bir yatırım yapmamıştır. 2000'li yıllarda gelindiğinde ise artık yatırım yok demek daha doğrudur.⁵⁴⁶ Mesela Shell'in 2000 yılındaki net satışı 86 trilyon 191 milyar lira olup, dönem kârı 58 trilyon 062 milyar lira olarak gerçekleşmiştir⁵⁴⁷. Bu rakam bize ticari açıdan kazandığı paranın ne kadar cazip olduğunu göstermektedir.

Ayrıca da (1954 yılından) bu güne kadar geçen zaman zarfında yerli ya da yabancı özel sektör üretim artırma projelerine girmemişlerdir. İkincil ya da üçüncül üretim artırma projesi ciddi boyutta yatırım gerektirir. Ama rezervuarlar bir noktadan sonra böyle operasyonların veya teknolojilerin uygulanmasını gerektirir.⁵⁴⁸

Oyman Sayer'in tespiti ;"Yabancı şirketler fazla rakipten hoşlanmazlar. Önce Shell gitti. Arkasından Mobil gitti, Esso gitti, Texaco gitti. Chevron Türkiye'de muattal vaziyette duruyor.⁵⁴⁹ **Mesela Chevron'un ruhsatları, force major sebebiyle Cudi dağında, askeri sebeplerle duruyor. Şimdi terör bitti, orası hala force major alanı. 15-16 senedir bir şey yapmıyor.**⁵⁵⁰ (Fors Majör : Elde olmayan veya engellenemeyecek nedenlerden ötürü büyük zarar oluşması yüzünden taraf veya tarafların hukuki yükümlülüklerini erteleme veya toptan kaldırmaları.)

⁵³⁹ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 36) (a.g.e.sf 36

⁵⁴⁰ D.E. Eylül 2004, S. 47, sf. 39, Fatih Alpay)(a.g.e. sf 39

⁵⁴¹ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 45, Fatih Alpay) (a.g.e.sf 45

⁵⁴² D.E. 2004, S. 47, sf.47, Fatih Alpay, a.g.e. sf 47

⁵⁴³ D.E. , Ocak 2001, S. 3, sf. 30

⁵⁴⁴ D.E., Aralık 2000, S.2, sf. 28

⁵⁴⁵ D.E. 2002,S. 20, Haziran, sf.26

⁵⁴⁶ D.E. Eylül 2003, S. 35, sf. 25

⁵⁴⁷ Petrol Ofisi Bülteni

⁵⁴⁸ D.E. Eylül 2003, S. 35, sf. 18

⁵⁴⁹ D.E., 2001, S.11, sf. 28 Oyman Sayer

⁵⁵⁰ D.E., 2001, S.11, sf. 26

Doç. Dr. İsmail Kafescioğlu da ölkemiz için;“ Türkiye'nin pazarı hazır, ödemesi hazır ve de borcuna sadık bir öлке Türkiye. Türkiye'de iyileştirmeye rağmen çekilme var, Shell çekildi, Mobil zaten Avrupa'dan da çekildi Türkiye'ye pek çok şirket geldi ama sonradan gittiler.” Demektedir.⁵⁵¹

Uzun yıllar boyunca yeni yeni petrol alanları işletmeye açılmıştır. Petrol satmak, bir anlamda stokları eritmek, büyük petrol şirketleri için petrol bulmaktan da önemli olmuştur o zamanlarda. Bu bahsettiğimiz şey ticari açıdan görölen tarafıdır işin. Asıl önemli olan şey ise dünya politikasının petrol vasıtasıyla kontrol edilmesidir. Petrol bulunduğu günden bu güne dünyanın gerçeği budur . Son yıllar ise Petro-politiğin azami derecede uygulandığı yıllardır. Ölkelerin petrole en bağımlı oldukları zamanları yaşamaktadır dünyamız. İnsanlığın geldiği bilimsel aşama birçok yeni ve çok ucuz enerji yaratma imkânına sahiptir. Dünyaya hâkim olan gücün kısa zamanda dünyayı hükmü altına almak için acelesi vardır. Petrol kendilerini Allahın oğlu kabul edenlerin ellerindeki en önemli silahtır.

Türkiye gibi petrol sattıkları ölkelerde milli şirketlerin petrol bulacakları alanları kapatmak ve bu yoldan bulmayı engellemek büyük tekellerin her zaman hesaplarının bir parçasıdır. Petrol yataklarını bulup da, “kârlı değil” gerekçesiyle işletmeye açmayan yabancı petrol şirketleri bir yandan milli zenginliğimizin ortaya çıkartılmasına engel olurken, diğer yandan da sattıkları petrole hazinemizi boşaltmışlardır ve bu durum halen de devam etmektedir. Nitekim bu ve benzeri yollarla harcanan devasa paraları ölkenin kalkınmasına yönlendirememek, fakirleşmenin en baş sebeplerinden birisi olmuştur. Süreç içinde dış borçlanma tuzağına düşölmesi, bugün içinde bulunduğumuz borç batağını oluşturmuştur. Öлкеyi ve öлке insanının geleceğine konan ipoteğin tarihleri çok eskidir.

Kendi Anavatanımızın Her Bölgesinde Sadece 8 Arama Müsaadesi Ve Siirt Çıkmazı

1954 yılında kabul edilen o garip petrol kanununun hükümlerinden birisi her bölgede ancak 8 arama ruhsatının verilebileceği idi. Her bölgede 8 arama ruhsatından fazla verilmeyeceği kanunî hükümü ne yazık ki milli şirket TPAO'ya da uygulanmıştır. Bu da milli şirketimizi kendi ölkemizde yetim ve sığıntı gibi bir konuma sokmuştur. “Yabancı şirketler ve TPAO, Petrol Dairesince aynı durumda kabul edilmiştir. Arama ruhsatı almış irili ufaklı şirketlerin her biri sekiz arama ruhsatı alabilmekte, dolayısıyla da TPAO her yandan kuşatılarak petrol çıkarmak için gereken fazladan ruhsata sahip olamamaktadır. . Üstelikte her yeni gelen yabancı ile Türkiye Petrolleri'nin imtiyaz oranı biraz daha düşmüştür. **Mesela 60'lı yıllarda Pan Oil gibi, petrol bulan fakat üretime geçmek için gerekli araç ve parası olmayan küçük Amerikan şirketleri de bulunmaktaydılar. Öte yandan kârdan ziyade daha çok milli petrolcölüğü kurmaya çalışan TPAO gibi bir kuruluş, kuşatma ya da petrol çıkaramama durumlarından dolayı kelimenin tam anlamıyla eli kolu bağlanarak çaresiz duruma düşmekteydi. Yabancı şirketler kendi aralarında işbirliği yaparak, yeni paravan şirketler kurarak 10 yahut 20 şirket halinde her bölgede en fazla 8 arama ruhsatı alabilme kanunî hakkından faydalanarak yüzlerce ruhsat alarak TPAO'yu orada boğmuşlardır.⁵⁵² Yani yabancılar yer yer TPAO'un 1 ruhsatına karşı 120-180' ruhsat sahibi olmuşlar. Türkiye petrollerinin arama ve petrol bulma imkânını büyük ölçüde daraltmışlardır**

TPAO ile yabancıların üretimleri karşılaştırıldığında, TPAO'nun bu 8 ruhsat alanında çıkarttıkları petrolün, yabancı şirketlerin 32 ruhsat alanından çıkardıklarından neredeyse iki buçuk kat daha fazla olduğu görölür.⁵⁵³

⁵⁵¹ Dünya Enerji, Mart 2001, S. 5, Sf. 22, Doç. Dr. İsmail Kafescioğlu

⁵⁵² (“Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol” (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf.141

⁵⁵³ Türkiye'de Petrol Sorunu, TMTF Yayınları,1965, Nebioğlu Matbaası sf. 23

Esasen Türk devletinin keşfettiği bir petrol bölgesi olan ve petrol bakımından zenginliği şüphesiz bulunan 5'inci bölgede (Siirt) TPAO'dan başka bir müesseseye arama ruhsatnamesi asla verilmemeliydi.⁵⁵⁴ Petrol mücadelesi verenlerin çoğunlukla ileri sürükleri gerekçe şuydu; Devlet Siirt bölgesinde petrolü kendisi bulduğu halde bu bölgede yabancılara ruhsat hakkı vererek, üstelikte kendisini 8 ruhsatla sınırlandırarak yabancıya da istediği kadar çok ruhsat alma imkânını vermesiyle, kendi bulduğu petrolü yabancılara bağışlamıştır.

Bilindiği gibi ruhsat alan yabancı şirketler çoğu zaman ellerini kollarını bağlayıp oturmuşlardı.

Tröstler hemen her konuda Türk Petrollerine sekte davranıyorlardı. O devirde milli şirket TPAO'nun durumunu iyileştirmek için ileri sürülen her teklife Mobil ve benzeri tröstler tarafından şiddetle karşı çıkmıştır. Oysaki TPAO'nun en önemli isteği, belki de tek isteği, petrol kanununda yapılacak değişikliklerle TPAO'nun ülkenin dilediği yerinde dilediği kadar ruhsat alabilmesiydi.

Yabancı şirketler zengin petrol bölgemiz olan Siirt'te çıkarabildikleri en az petrolü çıkarmalarına rağmen Petrol Kanununun gereği bu petrolden her gün kazandıkları milyonlarca doları dışarı çıkarma yetkisine sahiptiler.⁵⁵⁵

Vergi Kaçakçılığı

50'li- 60'lı yıllarda yabancı şirketler bir takım ayak oyunları ile vermeleri gereken vergiyi vermiyorlardı. Yabancı petrol şirketleri petrocülükten elde ettikleri muazzam kazançlara rağmen Türkiye'de hemen hemen hiç vergi ödememişlerdir.

Max Ball'ın yaptığı Petrol Kanunu 10 yıl süre ile arama zararlarının rafineri kârlarından mahsubunu kabul etmekte idi. Böylece yabancı şirketler ATAŞ ve benzeri rafinerilerden elde ettikleri karları arama şirketlerimiz zarar etti diyerek vergiden kaçırılmışlardır.

Mobil ve Shell'in Türkiye'deki rafineri şirketleri yerli ham petrolden elde olunan ürünleri her türlü gümrük vergi ve resminden muaf olduğu için, masraflarını hazineden geri alırlar, net kar ederlerdi. Karları korkunç derecede yüksekti. %36'lık kurumlar vergisi ödemeleri gerekirken, petrol kanununun arama ve rafineri şirketlerinin tek vergi beyannamesi vermesini kabul etmesinden dolayı, milyonlarca dolarlık kârları 10 yıl süre ile arama şirketlerinin gösterdiği zararlarla mahsup edilmiştir.⁵⁵⁶

Bu soygun burada da kalmamaktadır. Arama şirketleri yaptıkları petrol arama giderlerini petrol kanunu uyarınca ya aktifleştirerek yıllık aşınma payına tâbi tutar, ya da zarar gösterirlerdi.

Vergi Usul Kanuna göre aktifleştirilen petrol giderleri, gerekse aktive giren demirbaş ve sabit kıymetler aktive girdikleri yılın sonu itibariyle yıpranma payına tabi tutulurlar. Ne var ki 1954-55 yıllarından itibaren Türkiye'de petrol aramaya başlamış olan yabancı şirketler her yıl vermekle yükümlü oldukları beyanname ve bilançolarına ve kanuni defterlerine bir cins zarar göstermeleri gereken o yıla ait yıpranma paylarını intikal ettirmemişlerdir. Bu şirketler sekiz yıldır ayırmadıkları yıpranma paylarını sanki 1962 yılına ait gider ve yıpranma paylarıymış gibi tek kalemde 1962 beyanname ve bilançolarına zarar olarak geçirmişlerdir.

Böylece yapılan nedir? Neden 1962 yılında toptan zarar gösterilmiştir? Eğer petrol şirketleri eski yıllar yıpranma paylarını zamanında hesaplarına geçirselerdi zararlarının kârdan mahsup süresi 10 yıl olduğu için 1963'den sonraki yıllarda vergiden kurtulma

⁵⁵⁴ Türkiye'de Petrol Sorunu TMTF Yayınları, 1965, Nebioğlu Matbaası sf. 25

⁵⁵⁵ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 208

⁵⁵⁶ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 sf. 211

imkânını kaybedeceklerdi. 1954'deki gider ve yıpranma paylarının mahsup süresi 1963 yılında sona erecekti. Böylece yabancı şirketler kazandıkları devasa kârların vergiden kurtulması için süreyi 1971 yılına kadar uzatmışlardı. Yapılan şey düpedüz Vergi Kaçakçılığıydı.⁵⁵⁷

Türkiye Her Yandan Zararda

Kendi öz kaynaklarımızın yabancı şirketler tarafından işletilmesi ve ham petrol elde edilmesiyle petrolü dışarıdan ithal etmek arasında da hiç fark yoktu. Hatta zaman zaman yurdumuzdan çıkardıkları petrol yüzünden daha fazla kaybımız olmakta idi. Bu aleyhimize olan mevzuat hiçbir zaman düzeltilmedi. Üstelik de kendi öz kaynaklarımızı tüketme de bunun çabasıydı.

Bir diğer önemli konu da 1960'lı yılların sonlarında ve 70'li yılların ilk iki yılını kapsayan zaman zarfında dünyada bazı petrol üretici ülkelerden ucuz petrol temin etmek imkânı vardı. Bu yapılmadı. Tam tersine ithal edilen ham petrole de tröstün dikte ettirdiği tekel fiyatlardan ödeme yapıldı. İlginçtir aynı tekel bazı ülkelere bu fiyattan %30 daha ucuza ham petrol satıyordu. Nitekim aynı devirlerde Almanlar ve İtalyanlar Sovyetlerden çok ucuza petrol satın alıyorlardı.⁵⁵⁸ Bir kayıp da, yabancıların ülkemizde çıkmasını engelledikleri petrollerimizin istihsal etmeye mecbur kaldıkları kısmından geliyordu devletimize. Aynı devirlerde İtalyan devlet şirketi ENİ kaynak sahibi devletlere %75'in üstünde pay bıraktığı halde, tröstün belirlediği petrol kanunumuz yabancı şirketlere %65'in üstünde pay bırakmıştı.

Pahalı Petrol Kullanıyoruz

60'lı yıllarda yabancı şirketler serbest piyasanın fiyatlarından %35 daha pahalıya bize petrol satıyorlardı. Ayrıca da devletin yabancı şirketlerden **aldığı pay** %35'den hiçbir zaman daha fazla değildi. Türkiye 1960'lı yıllarda **yüksek fiyatlardan petrol** ithal etmiştir. Aynı devirde birçok ülke Türkiye'den %35 daha ucuza petrol temin edebiliyordu. **Bunun da sebebi yabancı petrol şirketlerinin taleplerine itirazsız evet dediğimizdendir diyordu Kamuran Erdim Yön Dergisinde.**⁵⁵⁹

Yabancı Şirketlerin bilinen politikalarına derinden etki yapan bir diğer faktör de, 1950 ve 60'lı yıllarda Sovyetlerin büyük miktarda petrol ve doğalgaz bulmasıdır, yukarıda da belirttiğimiz gibi petrol tröstleri rekabetlerini petrol satışına odaklamışlardı. 1951 yılında Suudi Arabistan'ın bilinen petrol alanlarının genişliği üç kat artarak bu devleti dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip ülkesi durumuna getirmiştir.⁵⁶⁰

Yabancıların Getirdikleri Sermaye

Yabancı sermaye kanununun kabul edildiği 1954 yılından 2004 yılının sonuna kadar petrol aramaları için yabancı şirketlerin Türkiye'ye ithal ettikleri sermaye toplam 728,7 milyon Dolar, 180,3 milyon Sterlin ve 43,7 milyon Alman Mark'ı ve 25 bin Euro'dur.⁵⁶¹ **Petrol aramacılığı söz konusu olduğunda bu rakamlar, doğal olarak çok küçük kabul edilir. Rakamlar ortadadır. Bu rakamlarla yabancı şirketlerin Türkiye'de ciddi yatırım yapmadıkları ayan beyan meydandadır.** Yatırım yapmadıkları gerçeği daha geldikleri ilk yıllardan beri hep söylenmiştir. Murat Yazıcının bu söylenenlere önemli katlı yapan bir sözü vardır. O da şudur; *"Türkiye'de herhangi bir yabancı şirket bir yatırım yapacaksa, bunu çoğunlukla aldığı krediler vasıtasıyla, çok nadir olarak da kendi sermayesi ile yapar."*⁵⁶²

⁵⁵⁷ "Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol" (Dünyada ve Türkiye'de Petrol İçin Gizli Savaş)Yazarları: Antoine Zischka, Jouri Semyonow, Victor Perlo, Sam Aaronovitch, Florence Elliot, M. Summerkill, Thomas G. Buchanan'dan TARIK Dursun K. (derleyip düzenlenen) Kurul Yayınevi, Eylül 1965 Sf. 211

⁵⁵⁸ Türkiye'de Petrol Sorunu TMTF Yayınları, 1965, Nebioğlu Matbaası. Sf. 32

⁵⁵⁹ "a.g.e. Eylül 1965 Sf. 213

⁵⁶⁰ A.g.e.Eylül 1965 Sf. 150

⁵⁶¹ D.E. Eylül 2004, S. 47, Sf. 36

⁵⁶² Murat Yazıcı, D.E., Eylül 2004, S. 47, Sf. 44,

Büyük olasılıkla bu söz ülkemize gelen küçük şirketler için söylenmiş olmalıdır. Peki, büyük şirketler ne yapmışlardır? Türkiye’de işbirlikçi lobi ise yıllarca koro halinde şöyle bağırıştır: “Yabancı sermaye yüz milyonlarca dolarlık yatırım yaptı. Onlar petrol bulup çıkarmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Bunu nasıl inkâr edebilirsiniz?”.

1999 yılına kadar yabancıların dışarıya transfer ettikleri sermaye ise toplam 1 milyar 80 milyon dolardır. Devlete ödedikleri hisse ise 474 milyon dolardır.⁵⁶³

Ayfer Eğilmez buna ilave olarak ; “,2000 yılı başı itibariyle yabancı arama şirketleri toplam 28,3 trilyon TL sermaye ithal etmelerine (nakit, malzeme vs.) karşın 17,4 trilyon TL sermaye transfer etmişlerdir. Yani ülkemize getirdikleri sermayenin %62’ini tekrar dışarıya çıkarmışlardır.”demektedir.⁵⁶⁴

Son yıllarda şekli değişen petrol oyununda Karadeniz’de BP 158 milyon dolar sarfetmiştir. Hala petrolün bulunamamış, çıkarılmamış olmasının sebebi, Petrol Kanununun tam istedikleri gibi henüz çıkarılmamış olmasıdır. Petrol işinden anlayan çevrelerin düşündükleri budur.

Yabancı Şirketlerin Üretimi

Türkiye’de bir devir hariç tutulmak kaydıyla, her devirde yabancı şirketlerin yatırım yapması son derece cömertçe teşvik edilmiştir.

1960 yılından sonra yabancı şirketlerin Türkiye’de yapmış olduğu üretim TPAO faktöründen dolayı önceleri bir miktar artmış, fakat 1969’dan sonra tamamen azalmıştır.⁵⁶⁵

Mesela Shell’in hisselerini devralan Perenco hiç yatırım yapmamıştır. Oyman Sayer’in deyişiyle; “ Shell’in keşfetmiş olduğu sahaları (Perenco) inek gibi sağlamaktadır. Bu şirket vergide Türkiye şampiyonu olmasına rağmen göze çarpmamak için isminin açıklanmasını da istememektedir. Bir arama yok, bir developman yoktur.(...)”⁵⁶⁶ Ülkedeki yabancı şirketlerin manzarayı umumiyesi üç aşağı beş yukarı böyledir.

Bugün artık Türkiye sathında ruhsatı alınmadık yer kalmamıştır. Ruhsatların çoğunluğu pek tabii yabancı şirketlerdedir.

Yabancı dâhil diğer şirketlerin 2000 yılında jeofizik etüt çalışmaları 0,36’dır. TPAO’ununki ise 39,43tür. Oran TPAO lehine %99,99’dur.⁵⁶⁷

Yabancılar açısından önemli olan hususun ise, yabancı şirketlerin aldıkları her ruhsat sonrasında daha önce TPAO (veya başka bir şirket) tarafından yapılan jeolojik, jeofizik, sismik ve sondaj çalışmalarının sonuçlarına hiçbir yorgunluğa katlanmadan ve yükümlülük altına girmeden sahip olabilmiş olmalarıdır ve bu durum hala devam etmektedir.⁵⁶⁸

1999 yılında dünya ham petrol üretimi 3 milyar 445 milyon ton olmuştur.⁵⁶⁹ **Bunun 426 milyon tonu Suudi Arabistan üretimidir. Bu %12,4’lik pay demektir. Aynı yıl ABD 355 milyon ton üreterek %10,3’lük payı ile ikinci sırada yer almıştır.**⁵⁷⁰

⁵⁶³ Özer Atlan, D.E., Ağustos 2001, S. 10, Sf. 37

⁵⁶⁴ Ayfer Eğilmez, Türkiye’de Enerji Piyasası Düzenlemeleri Hızla Tamamlanıyor”, Petrol İş Genel Merkezi Yay. 2002

⁵⁶⁵ D.E., 2002, Haziran S. 20, Sf. 26

⁵⁶⁶ D.E., 2001, S.11, Sf. 28 Oyman Sayer

⁵⁶⁷ Ayfer Eğilmez, Türkiye’de Enerji Piyasası Düzenlemeleri Hızla Tamamlanıyor”, Petrol İş Genel Merkezi Yay. 2002

⁵⁶⁸ D.E. Eylül 2003, S. 35, Sf. 18

⁵⁶⁹ www.mfa.gov.tr

⁵⁷⁰ www.mfa.gov.tr

Rusyanın ise aynı yıl içinde üretimi 303 milyon ton olmuştur ve bu %8,8 paya denk düşmektedir. ABD dünyanın en fazla petrol tüketen ülkesi konumundadır. Kendi ürettiği petrolden gayri 490 milyon ton daha petrol ithal etmektedir.⁵⁷¹

Petrol ihraç eden ülkeler arasında Suudi Arabistan 353 milyon ton ile birinci sırada yer almaktadır. Rusya Norveç ile birlikte 137'er milyon ton ile ikinci sırayı paylaşmaktadırlar. İran- Irak harbinden önce Irak'ın petrol ihracı yılda 75 milyon ton idi ve onuncu sırayı işgal etmekte idi.

Japonya'nın petrolü yoktur ve yıllık petrol ithali 218 milyon ton civarındadır. Dünyanın toplam petrol ihtiyacı 1 milyar 922 milyon ton'dur.

Önemli Yabancı Şirketler

EXXONMOBİL

Küre üzerinde 40.000 benzin istasyonu 118 ülkede faaliyettedir. 84 ülkede hava yolu ağı, 700 den fazla hava alanı, 62 ülkede Marina, 150 limandan hizmet almaktadır. Firma 24 ülkede günde 4,5 milyon varil petrol üretmektedir.

Şirketin başkanının birçok şirket ve kuruluşta sahip olduğu unvan (görev) yanında CFR (Dış İlişkiler Konseyi) ve Trilateral üyelikleri de vardır.

ROYAL DUTCH/ SHELL

1903 yılında Hollanda ve İngiliz firmaları birleşerek Asiatic Petroleum Company'i oluşturdu. Bugün 1700'ün üzerinde şirketi bünyesinde barındırmaktadır. Gurubun %60'ı Hollanda, %40' İngiliz Shell firmasına aittir. Yaklaşık 135 ülkede faaliyet gösteren firma bütün dünyada yaklaşık 46.000 benzin istasyonuna sahiptir.

CHEVRON TEXACO

100 farklı ülkede faaliyet göstermekte ve yaklaşık 31.000 kişi çalıştırmaktadır. Mali işlerden sorumlu olan kişi birçok görevinin yanında ABD Başkanı tarafından sırasıyla Posta İdaresi Bakanlığına, Maliye Bakan Yardımcılığına ve nihayet de Federal Reserve Heyet Başkanlığına getirilmiştir.

BP AMACO

Başlangıçtan beri ülkemizde bulunan, şimdilerde ise Karadeniz'deki faaliyetleri dikkatle, ama daha ziyadede kaygıyla izlenen BP'ye beraberce biraz daha yakından bakalım. Bilindiği gibi BP'nin ilk kuruluşunda adı Anglo- Persian Oil idi. İngiliz devletinin işin içine karışmasıyla adı British Petrol olmuştur. Herkesin de bildiği gibi BP rumuzuyla tanınır.

BP'nin sermayesi 200 milyar doların üstündedir. 92 ülkede faaliyette bulunuyor ve BP'nin dünya genelinde yatırımı 12 milyar dolardır.

1999 yılında %58'i petrol, %42'si de doğalgaz olan 19,3 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon rezervini elinde tutuyordu. Aktif faaliyet göstererek hidrokarbon arıyor. Günde 2,5 milyon varil ham petrol, 8,1 milyar metre küp doğalgaz üretimi yapıyor. Dünyanın çeşitli yerlerinde 24 adet rafineri işletiyor. Rafinerilerinde işlenen günlük ham petrol 3,2 milyon varil. Günde 5 milyon varil petrolü 29 bin servis istasyonunda satıyor. Yılda da 23 milyon ton petrole dayalı kimyasal üretim yapıyor.

2000 yılının rakamlarıyla net satışı 4 trilyon 332 milyar lira, yani 37 milyar ABD doları. Karı da 29 milyar ABD doları.

BP sadece petrole odaklanmamış, mesela güneş enerjisi teknolojisini geliştirme çalışmaları için yılda 140 milyon dolar harcıyor.⁵⁷²

⁵⁷¹ www.mfa.gov.tr

⁵⁷² Miko Bibla, D.E., Haziran 2001, S. 8, Sf. 32

BP son yıllarda **Mobil** ile anlaşarak pazarların paylaşımı şeklinde bir birliktelik yaptılar. Mesela Mobil ülkemizdeki petrol dağıtım pazarından BP lehine çekildi. Bunun ardından 1988 yılında BP Amaco ile birleşti. Daha sonra ARCO'yu satın aldı. Akabinde de CASTROL'u satın aldı.

Bir devir yönetim kurulu başkanlığı yapan **Peter Sutherland Bilderberg** ve **Avrupa Yuvarlak Masa** üyesidir.

BP ilk günden beri Türkiye'dedir. Daha da doğrusu, petrolün ilk bulunduğundan beri BP buralardan hiç elini çekmemiştir. 1954 yılında hazırlanan Petrol Kanununda Doğu Karadeniz'de petrol aramaya yasak getirilmişti. Bu yasak 1974 yılında kısmen kaldırılınca da o bölgede petrol arama imtiyazı British Petroleum'a (BP) devredildi. Son yıllarda BP'nin Karadeniz'de 158 milyon dolar sarf ettiği dillendiriliyor. Ama nedense aradan geçen onlarca yıla rağmen hala Doğu Karadeniz'de petrol çıkarılmadı. O zamandan bu yana birçok kişi devrin Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer tarafından veto edilen yasayı BP yasası diye adlandırıyor.

Yeni Çağ Gazetesi sütunlarında şöyle bir habere yer verdi; "*Cumhuriyet Gazetesi, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü ile BP şirketinin, Türkiye'deki petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine ilişkin 1993 yılına ait 3 değişik yazışmasını önceki günkü sayısında yayınladı. Gazetenin haberine göre; BP Türkiye Ofisi yöneticileri Melih Çalıköğlü ve P.E. Maxwell tarafından dönemin Petrol İşleri Genel Müdürü Ahmet Akçel'e gönderilen 17 Şubat 1993, 22 Ekim 1993 ve 2 Kasım 1993 tarihli belgeler, BP'nin Karadeniz'de petrol arama, keşfetme ve çıkarma faaliyetlerinde bulunabilmesi için ruhsat süreleri, ruhsat büyüklükleri, devlet hissesi oranları gibi konularda lehlerine yapılmasını istedikleri değişiklikleri içeriyor*".**Gazetede ki haber son petrol kanununu kastederek ;" Aradan 14 yıl geçtikten sonra AKP Hükümeti döneminde yürürlüğe giren yeni Petrol Yasası'nda söz konusu istemlerin çok daha fazlası kabul edilmiştir."**⁵⁷³ diye bitiyor.

BP'nin, Karadeniz için ortalıkta söylentisi dolaşan planı şöyleymiş: Eğer Doğu Karadeniz'deki keşif olumluya doğru giderse, petrolün rezerv zenginliğine göre milyar dolarlar seviyesinde yatırıma gidilecek. Deniz içerisinde yer altı istasyonları, toplama havzaları kurulacak!⁵⁷⁴

Hani Atilla İlhan'ın kitabında yayınladığı, bizim de sayfalarımıza aldığımız belgede, "*Türkiye ve birkaç diğer ülkede petrolün çıkarılması iki binli yıllarda olacak*" deniyordu ya, işte artık zaman gelmiştir. Yılan kuyruğunu, hem de en son olarak İstanbul'da yutuyordu ya, işte bu günler o günlerdir. Egemenler tarafından karar verilmiş ve gerekeni yapmak üzere harekete geçilmiştir.

TMMOB Başkanı Mehmet Soğancı feryat ediyor ve; "*Dünya, petrol ve doğalgaz kaynaklarının kontrolünü ele geçirmek isteyen güçler arasında askeri güç kullanımına kadar giden bir uluslar arası mücadeleye tanık olmaktadır. Birçok ülke kendi kamu şirketleri ile bu konuda uluslar arası yarışa dâhil olmaktadır.*

1954 yılında, liberal bir anlayışın ürünü olarak çıkarılan o zamanki kanundan, bu gün koşullar çok daha geriye götürülmüştür. Ulusal çıkarlar tamamen göz ardı edilmiş, buna karşılık petrol şirketlerinin çıkarları gözetilmiştir. Bu kanun Dünya Bankası ve Uluslar arası güç odakları tarafından hazırlanmıştır." diyordu.⁵⁷⁵

Dünyanın bizim gibi yolgeçen hanı olduğu ülkelerde BP bunu yapıp, elini kolunu sallayarak gezerken, bakın, aynı BP, kanun devleti olup da kanunların adam gibi uygulandığı ülkelerde nasıl davranmak mecburiyetinde kalmıştır.

⁵⁷³ 11.02.2007, Yeni Çağ Gazetesi, Ceviz Kabuğu Programı.

⁵⁷⁴ D.E. 2003,S. 35, Eylül, Sf.28, Kencebay, B.

⁵⁷⁵ 14.03 2007 Yeni Çağ Gazetesi

BP Avrupa'daki Veba Aral'ı satın aldıktan sonra Alman Devleti BP'ye Kartel Ofisi (Alman Devletini ve tüketicuyu koruyan bir kurum) vasıtasıyla müdahale ediyor. Dediği şu; "*Ulaştığınız boyut kabul edilemez. (...) şu kadar payınızı satmak mecburiyetindediniz*" bunun sonunda BP 500'den fazla benzin istasyonunu satmak mecburiyetinde kalmıştır. Zira Alman kanunlarına göre pazarın %20'den fazlasına sahip olmak rekabeti engellemek olarak kabul ediliyor.

TPAO, tıpkı akbabanın sabırla beklediği çocuk gibi takatsiz düşmek üzere olduğu içindir ki, bu BP onu, milyarlarca dolar yatırımlarına rağmen neredeyse bedavaya kapatmak istemektedir. O yüzden de Derviş'in gelişinin hemen akabinde TPAO'yu satın almak için 400 bin dolarlık ahlaksız teklifini yapabilmıştır.

PİGEM: PETROL İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Ya da TÜRKİYE'DE NEDEN PETROL YOK

Yerli petrolümüzün çıkarılması ve milli olarak işletilmesi Türk milleti açısından hayati önemdedir ve bu durum milletin var olup olmaması sorusuyla ilişkilidir.

İhsan GÜVEN Müdafaa-i Hukuk Dergisine yazdığı makaleye "PETROLÜMÜZ KURTULUŞUMUZ" adını uygun görmüştü. Milletin varlığının devamıyla ilgili her şeyi anlatmağa muktedir iki kelime. Olmak ya da olmamak şeklindeki bu özetin dışında, kısaca yerli petrolün çıkarılmasının avantajlarını da ayrıca şöyle özetleyebiliriz.

- 1- Petrol stratejik bir metadır.
- 2- Devletin Petrolle uğraşması onu now-how sahibi yapar.
- 3- Çıkan petrolden "devlet hissesi" alınır.
- 4- Çevre bilinci oluşur.
- 5- Teknik becerisi olan insan yetiştirilir.
- 6- Türk teknik adamlarının dünyaya açılmasına imkân hazırlar.
- 7- Her türlü dış kaynaklı kısıtlamada ülke ekonomisini çevirmek imkân dâhilindedir.
- 8- Dışarıya döviz gitmez.
- 9- Bütçeye yük olmadığı gibi, aksine bütçenin yükü azalır.
- 10- Her türlü ambargolar veya benzeri durumlara karşı dirençli bir yapı kazanılır.
- 11- Birçok yan hizmet iş alanı yaratılır. 6 binin üzerinde madde Petrol kökenlidir.
- 12- En mühimi de ZENGİNLİKTİR.**⁵⁷⁶

"Türkiye'miz 120 bin km² çok ümitli, 160 bin km² aramaya değer ve en az 150 bin km² denizlerdeki ümitli alanla petrol aramaların yapılması gereken bir ülkedir".⁵⁷⁷ demektedir konunun adamları. Son yapılan değişikliklerle Türkiye 18 petrol bölgesine ayrılmıştır.⁵⁷⁸ Adana milletvekili Atilla Başoğlu'nun devrin hükümetine verdiği bir soru önergesine verilen cevapta bu bölgelerdeki çalışmalar şöyle belirtilmiştir;

"**XI.** Bölge Diyarbakır'da açılan kuyu sayısı 353'tür. 151'i petrolü, 1'i de gazlı olan bu kuyularda yüzde 43,06 başarı vardır. **XII.** Bölge Gaziantep'te 303 kuyu açılmış, bunun 124'ü petrolü çıkmıştır. Başarı oranı %40,92'dir. Bu bölgeler dışında kalan 14 bölgede açılan delik sayıları şöyledir; **II.** Bölgede 9, **III.** Bölge - Ankara'da 7, **IV.** Bölge - Çorum'da 10, **V.** Bölge - Kayseri'de 1, **VI.** Bölge Ordu'da 2, **VII.** Bölge Erzurum'da 14, **VIII** Bölge - Ağrı'da 6, **IX.** Bölge - Van'da 9, **XII.** Bölge - Hatay'da 55, **XIV.** Bölge - Adana'da 45, **XV.** Bölge - Konya'da 13, **XVII.** Bölge - İzmir'de 12, **XVIII.** Bölge - Muğla'da 6 ve **XVI.** Bölge - Antalya'da 7 delik açılmıştır."⁵⁷⁹

Burada göze çarpan manzara 70 yıllık Türkiye Cumhuriyetinin petrol macerasında ülkemizin hemen hemen hiç aranmadığıdır.

⁵⁷⁶ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 42

⁵⁷⁷ D.E., Haziran 2002, S. 20,, sf. 41

⁵⁷⁸ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 34

⁵⁷⁹ Atilla Başoğlu, "Uzun İnce Bir Yoldayım", 22. Dönem Meclis Çalışmaları 2003, sf. 163

Ülkemizde 1955-1960 döneminde 250 ruhsat, 1960-1969 döneminde 110 ruhsat ve 1970'den günümüze kadar 250-300 arasında değişen sayıda ruhsat verilmiştir.⁵⁸⁰

Geriye dönüp baktığımızda 1933'ten 1954 yılına kadar 37 arama, 7 tespit, 13 üretim, 19 test olmak üzere toplam 76 kuyuda 76 bin 402 metre sondaj yapılarak 95 bin 881 ton petrol üretildiğini görüyoruz.⁵⁸¹ Doğaldır ki o devirde denizler ihmal edilmiştir. Fakat 1966'dan beri açılan deniz kuyularının sayısı son derece azdır. Türkiye'de 2004 yılına kadar açılan deniz kuyuları 3 adettir ve onlar da El Paso tarafından açılmıştır.⁵⁸²

2000 yılında yapılan bir söyleşide Oyman Sayer Türkiye'deki çalışmalarını yurt dışıyla karşılaştırarak ; " (...) Türkiye'de yaklaşık 700 tane arama kuyusu açılmıştır. Geliştirme kuyularının sayısı 1200 civarındadır. TPAO ve özel şirketler birlikte 1954 yılından bu yana 2200 tane sondaj yapmışlardır. Bunlar çok küçük rakamlar. Mesela Teksas'ta senede 23 bin tane kuyu açılıyor. (...) bu rakamlarla Türkiye'nin aranmış olup olmadığı tabii ki tartışılır (...)” diyor.⁵⁸³

Türkiye'de 2002 yılı sonu itibariyle, 1934 yılından beri toplam 3015 kuyuda 5.963.507 metrelik sondaj yapılmıştır. Türkiye'de faaliyette bulunan şirketlerin kuyu sayıları aşağıya yazılmıştır.⁵⁸⁴

	<u>Arama</u>	<u>Tespit</u>	<u>Üretim</u>	<u>Enjeksiyon</u>	<u>Jeolojik İstihsal</u>	<u>Toplam</u>
TPAO	681	320	991	23	37	2052
MTA	61	8	15	-	20	104
Yerli Şirket	4	1	16	-	18	39
Yabancı Şirket	317	110	253	-	5	685
Yerli + Yabancı Şirket	75	31	24	7	1	135
Toplam	1.135	470	1.299	30	81	3015

Bu durumda arama kuyularının %60'ünün TPAO, % 5,4'ünün MTA, %0,3'ünün yerli şirketler, %28'inin yabancı şirketler, %6,3'ünün de yerli-yabancı ortaklığı tarafından açıldığı tespit edilir.

1935'ten 2000 yılında kadar Türkiye'de keşfedilen petrol ve doğalgaz alanının sayısı 112'dir. Bunun 61 petrol ve 14 doğalgaz alanı TPAO tarafından, 33'ü de yabancı şirketlerce bulunmuştur.⁵⁸⁵ Türkiye'deki 1000 arama kuyusundan sadece 400'ü yabancılar tarafından açılmıştır.

Türkiye'de keşfedilen sahaların derinlikleri en fazla 3500 metre mertebesinde ve derinliği 3000-3500 metre olan saha sayısı 7'dir. Keşfedilen en sığ sahalar 1000-1500 metre arasındadır. Türkiye'de petrol aramacılığı derinlerde yapılmamıştır.⁵⁸⁶

Cem Sayer, "1954'den sonra Türkiye'de tespit edilen sahalar çok detaylı sismik etütlerle keşfedilmiş sahalar değildirler, daha çok yüzey indikasyonlarıyla, gravite çalışmalarlarıyla ya da haritalara bakılarak foto jeoloji etütleri ile delinmiş tespitlerden ibarettirler." demektedir.⁵⁸⁷

⁵⁸⁰ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 34

⁵⁸¹ D.E. Haziran 2002, S. 20, sf. 29

⁵⁸² D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 36 Yılmaz Öz

⁵⁸³ D.E., Aralık 2000, S. 2, sf.27

⁵⁸⁴ Türkiye'de Petrol Aramacılığı, Mesut Atalay, Avrupa Dosyası, Bahar 2003, cilt 9, S. 1

⁵⁸⁵ "Türkiye'nin Yer altı Kaynakları", Prof. Dr. Ahmet Ercan, Doğanın Gizemi Dergisi, Ekim 2001, S.3, sf. 14

⁵⁸⁶ Türkiye Petrol Arama ve Üretim Projeleri, Prof. Dr. Ender Okandan, ODTÜ, Petrol Bölümü

⁵⁸⁷ D.E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 22

Türkiye’de 30-40 APİ graviteli petrol sahalarının sayısı 69’dur. Türkiye’de genellikle petroler 10-25 APİ graviteli ağır petroldür.⁵⁸⁸ Türkiye’de aşağı yukarı bilinen 4 milyar varil ağır petrol vardır.⁵⁸⁹ Türkiye’de üretilen yerli petrolün %37’si 10-26 APİ graviteli ağır petroldür. İçerisinde %1 kükürt vardır. %62’si orta ağırlıkta yani 26-35 APİ gravitelidir ve içerisinde %1-0,5 kükürt vardır. Petrolümüz kalite bakımında dünya üretiminin aşağı yukarı paralelindedir.⁵⁹⁰

1960’lı yıllara gelindiğinde ülkenin baştanbaşa jeolojik etütleri MTA tarafından yapılmıştır. Türkiye’nin jeolojisi karmaşık olduğundan, görülüyor ki ülke topraklarının aranması, biz Türk Milletine kalmaktadır ve bu kesinlikle vazgeçilmez bir zorunluluktur.⁵⁹¹ Türkiye’de yerli petrol üretimini gerçekleştiren milli şirketimiz TPAO, 1954 yılından 2000 yılına kadar 3 milyar 200 milyon dolar yatırım yapmış, 395 milyon varil ham petrol üretmiştir. Huffco temsilcisi Tuncer Yüzen; *“Bizim petrolcülükte bir söz vardır. Sizi petrolü kuyuya götüren en emin yol, açtığınız her yeni kuyu olur. Çünkü açtığınız her kuyu size öylesine bilgiler verir ki, sizi yönlendirir ve sizi petrolün keşfine götürür.”* diyor.⁵⁹²

Petrol İşleri Genel Müdürlüğü sözde devlet adına ruhsat veriyor ve denetlemeyi yapıyor.⁵⁹³ Oysa Petrol İşleri Genel Müdürlüğünün ciddi olarak eleman yetersizliği olduğu için ruhsatı yabancı şirketlerce alınan sahalardaki üretimde yeterli kontroller yapılamamaktadır. Bu yüzden de üretimin düzenlenmesi yapılamamıştır. Oysaki Amerika ve birçok ülkede üretimin düzenlenmesini devlet adına kontrol eden bir otorite vardır. İster az ister çok olsun, kimse istediği kadar üretim yapamaz.⁵⁹⁴

Petrol İşleri Genel Müdürlüğünün en önemli görevi elindeki ruhsatları ve ruhsat verilecek alanları ülke menfaatlerini gözeterak değerlendirmesi olmalıdır. Bu konuda Bumin Gürses’in fikri şöyle; *“Petrol İşleri Genel Müdürlüğüne önemli bir görev düşüyor. İhaleye çıkmadan önce elindeki ruhsatın değerini iyi bilmesi lazım. Diyelim üç tane teklif verildi. Bunların içinde en iyi teklif A şirketi verdi diyelim. Bence hemen ona verilmemesi lazım. Verilen program o ruhsat değerinin altında bir programsa, gerçek anlamda değerini ortaya koyacak bir program değilse, ruhsat verilmemeli, stok olarak tutulmalıdır. Daha iyi program verecek şirketi beklemelidir(...).”* Oysaki bugün Trakya’da ruhsatı verilmemiş bir karış arazi kalmamıştır. Devamla; *“Türkiye’de maalesef emredici ciddi bir otorite yoktur. Mesela yabancı ve yerli özel şirketler üretimi artırma projesine girmemişlerdir petrol bulup çıkardıkları sahalarda. Çünkü bu gibi faaliyetler çok ciddi yatırımlar gerektirirler. Ama rezervuarlar bir noktadan sonra ikincil, üçüncül üretim operasyonunun ve teknolojilerin uygulanmasını gerektirirler. Ancak ülkemizde bunu ciddi denetlemesi gereken bir kurum yoktur “Gel bunun profesini hazırla” diye emreden bir otorite yoktur.”*⁵⁹⁵

Petrol İşlerindeki yetersizlik ve eksiklikler ülkemizin bu konudaki zavallılığının bir anlamda da sorumlusudur. Bilindiği gibi Türkiye’de petrol üretimi ortalama her yıl 2-3 milyon ton arasında değişmektedir. 25-26 milyon ton her yıl petrol ithal edilmektedir. Bu ithal edilen petrol Türkiye tüketiminin %90’ıdır. Tüketilen doğalgazın ise %95’i yurtdışı kaynaklıdır. Bir diğer deyişle Türkiye akaryakıt bakımından %90-95 dışa bağımlıdır.⁵⁹⁶

1960’lı yıllarda Türkiye’nin yerli petrol üretiminde düzenli bir yükselme görülmüştür. Bu yıl birçok yeni saha keşfediliyor. Yerli petrol üretimi 1969 yılında 3,6 milyon ton

⁵⁸⁸ Türkiye Petrol Arama ve Üretim Potansiyeli, Prof. Dr. Ender Okandan, ODTÜ, Petrol Bölümü

⁵⁸⁹ Süleyman Demirel, Dünya Enerji Dergisi, Ağustos 2001

⁵⁹⁰ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 36

⁵⁹¹ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 42

⁵⁹² Tuncer Yüzen Huffco Inc. Türkiye temsilcisi

⁵⁹³ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 36

⁵⁹⁴ D.E. Eylül 2003, S. 25,, Sf. 19

⁵⁹⁵ D.E Eylül 2003 S. 25, sf. 35

⁵⁹⁶ “Türkiye’nin Yer altı Kaynakları”, Prof. Dr. Ahmet Ercan, Doğanın Gizemi Dergisi, Ekim 2001, S.3, sf. 14

olmuştur. Aynı yıl Türkiye’de 6,63 milyon ton petrol tüketilmiştir.⁵⁹⁷ Yani üretimin tüketimi karşılama oranı %50’den fazladır.

Oysaki 2002 yılında ham petrol arzında yerli üretimin payı gerileyerek ancak %9,4 olabilmıştır. Türkiye’de doğalgaz üretimi 20 milyar kübik feet’dir. Bu miktar gaz 14 doğalgaz havzasından temin edilmektedir. Türkiye’de üretilen doğalgaz toplam doğalgaz ihtiyacımızın %5’ini karşılamaktadır. Önümüzdeki dönemde doğalgaz talebi hızla artacaktır. Doğalgaz üretimi; 1981’de 16 milyon m³, 1990’da 212 milyon m³, 1995’te 182 milyon m³, 1998’de 565 milyon m³ olacaktı diye öngörülmüştür. **1999 yılında yerli gaz üretimi 772 milyon m³ ve ülke ihtiyacının %5,9’unu karşılarken, son 2002 yılında 378 milyon m³’e düşmüştür ve kullanımın ancak %2,1’ini karşılamaktadır.**

Türkiye Topraklarının Aranmamışlığının İlanı

“Hem AB üyesi, hem eski komünist blok üyesi ülkeler yerli kaynakların aranmasını teşvik ederken, Türkiye’de son yıllarda ithal enerji kaynaklarının yurdumuza getirilmesi ve değerlendirilmesi için gösterilen titizlik, aramacılık için gösterilmemiştir. .” diyor Cem Sayer.⁵⁹⁸ Bu konuda herkes o kadar dertli ki, her ağzını açan kendini tutamayıp ; “Bizim risklerimiz yüksek. (...) o halde ne yapmamız lazım? (...) mutlaka bu memlekette petrol aramaya mecburuz. **Yerbilimci olarak kimse bana Türkiye’nin yeterince arandığını söyleyemez ve inandıramaz.** (...) sadece Güneydoğu Anadolu’yu ele alıyorum. İşte Amanos’tan başlayıp Hakkâri sınırına giden bir provenste açmış olduğunuz arama kuyusu sayısı yeterli değil. Aramış sayılır mıyız? Hayır!” diye konuşuyor Huffco temsilcisi Tuncer Yüzen.

Prof. Dr. Mehmet Ayan; “Türkiye topraklarında petrol araması layığı veçhile tamamlanmamıştır.(...) hiç kimse “Türkiye’de petrol arandı, yok” diyemez.(...) . TPAO’nun yok dediği yerlerde daha sonra petrol bulundu. Bunu TPAO’dan başka Shell de yaptı (...)TPAO’nun en büyük üretim yapılan Adıyaman Karakuş sahası üzerinde 1980’li yıllarda petrol yok diye 7 tane rapor var. Daha sonra ARCO ile arama yapıp **Cendere sahası** bulundu, bugün en iyi saha durumundadır.(...) 6 sene önce TPAO Trakya bölge müdürlüğünü kapatmak üzereydi. Değirmenköy prospecti bulundu.(...) Şimdi Trakya tümüyle şirketlerce kapatılmıştır. (...) ekonomik petrolün değil, keşfin yapılması da önemli.(...) Biz Huffco ile ortak olarak, Trakya’da 1995 yılında Gelindere kuyusunu açtık. Bu Gelindere kuyusunda günde 20 varil 40-45 APİ gravitesinde ham petrol bulduk. Hem kendisi artezyen yaparak çıkıyor. Bu 20 varil bir şey değil, ama bu bir keşiftir ve Trakya’da ilktir. **Türkiye’de yapılacak daha çok iş var.** Bugün Suriye Silurien formasyonunda açtığı kuyulardan günde 650 bin varil petrol üretiyor. Aynı formasyonlar kuzeye doğru Güneydoğu Anadolu’da da devam ediyor. Bu kum taşları çok iyi bir prospect; fakat çok derinde.⁵⁹⁹ Tuz Gölü havzası hala ümit verici bir prospect olarak duruyor. Haymana bölgesi öyle. Sivas Hafik bölgesi ile Darende, Erzurum Tezcan, Tekman bölgeleri iyi incelenmelidir. Ruslar oralarda 1917-18 senelerinde aramalar yapmış. Trakya da öyle duruyor. Denizlerimiz daha doğru dürüst incelenmedi. Lütfen söyleyiniz arkadaşlar, bu durumda Türkiye’de petrol yoktur, aranmıştır denilebilir mi?⁶⁰⁰

Özellikle, Güneydoğu Anadolu’da petrol aramalarını güçleştiren jeolojik sebeplerden bir tanesinin Midyat kalkerlerinin sismik çalışmaları gölgelemesi, ayrıca Kretase ofiolitik melanjinin karmaşık durumunun petrol aramalarını güçleştirmesinin yanında, Anadolu’nun doğu kısmının çok büyük bir alanı bazalt lavları ile örtülüdür. Bu, aramalarda büyük bir problem çıkarır, sismik çalışmaları güçleştirir ve alttaki tabakalara ulaşılmasını engellemektedir. Buna bir formül bulunduğunda ki, sık sondaj yapılması lazımdır, Türkiye’nin

⁵⁹⁷ “Türkiye’de Petrol Aramacılığı”, Mesut Atalay, Avrupa Dosyası, Bahar 2003, cilt 9, S. 1

⁵⁹⁸ Cem Sayer, D.E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 36

⁵⁹⁹ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 31

⁶⁰⁰ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 31

yarısına yakın bir yüzeyinin kaplı olduğu bu sahaların altında petrol olamaz diye bir şey söyleyemeyiz.”⁶⁰¹

Cem Sayer buna ilave olarak, herkesin yaptığı teşhisi ;” Ne yazık ki, ülkemizde bulunan 21 sedimenter havzadan birçoğunda, daha tek bir arama kuyusu bile açılmamıştır.(...) ülkemizde en fazla aranan Trakya ve Güneydoğu Anadolu baseninde yapılan çalışmalar, bu basenlerin daha yarısını bile layığıyla aranmadığını ve modern sismik ile taranmadığını göstermektedir. Teksas’ta bir senede açılan kuyu adedi 12 bin olup tüm Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ülkemizde açılan yaklaşık 2 bin kuyudan biraz daha fazladır(...)Türkiye’nin hidrokarbon yönünden aranması tamamlanmamıştır.” diyerek tamamlamaktadır.⁶⁰²

Konuya ilişkin olarak, ;”(…) Oklahoma’daki gaz kuyularının derinliği 18 bin feet’tir. Bu da yaklaşık 6 bin metre. Biz Türkiye’de daha dört bin metresin altına inip de Ortadoğu’da aynı derinlikte gaz içeren formasyonları gaz açısından tespit edemedik. Yani, Türkiye, özellikle Güneydoğu bölgeleri (-deki) doğalgaz aramaları açısından da henüz bakir bir sahadadır” demektedir bir diğer petrolcü.⁶⁰³

Noktayı, BOTAŞ Eski Genel Müdürü; “Türkiye’de petrol ve doğalgaz kaynakları üzerinde ciddi bir araştırma yapılmamıştır. TPAO’nun yapısı iflas etmiştir. Türkiye sahip olduğu enerji kaynaklarını bilmemektedir” şeklinde 4 ayrı gazeteye verdiği beyanat ile koymaktadır.⁶⁰⁴

Tüketim

Türkiye’nin yıllık petrol tüketimi 2000’li yılların başında yaklaşık 28,3 milyon tondur. O devir için bunun %82’si ithal, %18’i yerli üretimle sağlanmaktadır.

Yerli petrol üretimimizin tüketimi karşılama oranı artarak, 1969 yılında maksimum olan %55’e ulaşıyor, daha sonra devamlı azalarak 2000 yılında yerli üretiminin tüketimi karşılama oranı %9’a kadar düşüyor.⁶⁰⁵ 1983’te 2 milyon 313 bin ton petrol üretimi, devam eden ilk iki yılda düşüşler göstermiş, sonra tedrici olarak yükselişe geçmiş. 1984 yılında 2,08 milyon tona düşen yerli petrol üretimi ülkede tüketilen petrolün ancak %12’sini karşılayabilmiştir. 1985 yılından itibaren başlayan petrol üretiminde bir yükselme eğrisi gerçekleşmiştir. 1987’de 2 milyon 762 bin tona, 1991 yılında da en tepe nokta olan 4 milyon 674 bin tona yükselmiştir. Bu rakam Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en yüksek üretim rakamıdır. Petrol ihtiyacı aynı yıl 21,16 milyon ton olmuştur. 4,45 milyon tonluk yerli üretim bu miktar ihtiyacın %21’ini karşılamıştır.⁶⁰⁶ Fakat bu zamandan sonra petrol üretimi düzenli olarak düşüş göstermiştir. 1994’te 3,871’e 1998’te 3 milyon 385 bin tona ve nihayet 2002 yılında da 2 milyon 541 bin tona düşmüştür.⁶⁰⁷

1982 ile 2000 yılı arasında petrol tüketimi ise tam iki kat artmış durumdadır. **Yerli petrol üretimimiz 2,75 milyon ton olduğundan** 27 milyon ton ham petrol her yıl ithal edilmek mecburiyetinde kalmaktadır.

Türkiye’de üretilen doğal gaz, toplam doğalgaz ihtiyacımızın %2,5 -5’ini karşılamaktadır.⁶⁰⁸

1980 yılında kullanılan doğalgaz 16 milyon m³ olmuş, 1985’te 68 milyon m³ e, 1990’da 3,4 milyar m³ ve nihayet 2000 yılında ise 13 milyar m³ doğalgaz kullanılmış. Bu miktarın giderek artacağı da herkesin bildiği gerçek.

⁶⁰¹ Prof. Mehmet Ayan, D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 31

⁶⁰² Cem Sayer, Petrolcüler Scout Meeting’i, D.E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 36

⁶⁰³ Aziz Yıldırım, D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 40

⁶⁰⁴ Beyanat 8.3.2002 tarihli Yeni Şafak ve 4 ayrı günlük gazete

⁶⁰⁵ D.E. Haziran 2002, S. 20, Sf. 23

⁶⁰⁶ “Türkiye’de Petrol Aramacılığı”, Mesut Atalay, Avrupa Dosyası, Bahar 2003, cilt 9, Sayı 1

⁶⁰⁷ www.tpa.gov.tr

⁶⁰⁸ “Türkiye’nin Yer altı Kaynakları”, Prof. Dr. Ahmet Ercan, Doğanın Gizemi Dergisi, Ekim 2001, S.3, sf. 15

Doğalgaz tüketimi yüzlerce kat artarak katlamış. Doğalgazın birincil enerji kaynakları tüketiminde 1995 yılında %10 olan payı 1999 yılında %15,2 olmuştur.

Doğalgaz tüketiminin sektörel dağılımına bakıldığında elektrik sektörünün % 59,9, sanayi %21, konut ve hizmetlerin ise %18,9 oranında pay aldıkları görülür.⁶⁰⁹

Özetle Türkiye’de birincil enerji tüketiminde 1983 yılında petrol 17 bin 540 ton iken, bu rakam her yıl düzenli bir artışla 2002 yılında 30 bin777 ton seviyesine yükselmiştir. Oysaki doğalgaz kullanımındaki artış süratle yükselen bir eğri göstermektedir. 1983 yılında 7 ton petrole eşdeğer doğalgaz tüketilirken, her yıl birkaç kat artarak ve sıralamada 1988’te 1115 ton, 1993’te 4630 ton, 1998’te 9690 ton ve 2002’de de 16 bin 328 ton petrole eşdeğer gaz tüketilmiştir. Böylece sarf edilen gaz, sarf edilen petrolün yarısına eşdeğer hale yükselmiştir.

Petrol İşlerinin Politikaları

Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’ne düşen önemli bir diğer görev de petrol aramalarını desteklemek ve yönlendirmektir.⁶¹⁰

Hidrokarbon aranması ve üretimi büyük parasal ve teknolojik kaynak ister, sabır ister, bu yönde gelişmiş bir anlayış ister, bir kültür ister ve bir bakış açısı ister. Ülkemizin sadece kamu kaynaklarını büyük miktarda petrol arayıcılığına ayırması yetmez, bunun dışında sözü edilen her şart için de çalışmaları yürütmesi gerekir. Bugün için pek çok ülkede hidrokarbon kaynakları devletin hüküm ve tasarrufundadır. Devlet hukuki ve mali rejimi titizlikle ve gerçekçi olarak belirlemek mecburiyetindedir.⁶¹¹

TPAO’nun eski Genel Müdürlerinden Bumin Gürses, kendine sorulan soruları cevaplandırırken; *Petrol siyasi olarak stratejik bir maddedir. Gelişmekte olan ülkeler petrol sanayinde devlet denetimine tarihten aldıkları derslerle büyük önem vermektedirler. Petrol endüstrisinde kamu şirketleri gelişmiş ülkelerde, özellikle Batı Avrupa’da anlamlı, yüksek bir orana sahiptirler.*⁶¹²

*Kamu petrol şirketlerinin kar amacıyla mal ve hizmet üreten diğer kuruluşlarla aynı düzeyde sayıp özelleştirme konusu yapmak, devleti özellikle buhranlı dönemlerde güç durumda bırakabilir.*⁶¹³ diye devam ediyor.

*Gerçek şudur ki(...) ülkenin petrol potansiyelini tesbitle görevli TPAO’nun aynı zamanda yurt dışında da başarılı olabilmesi için arama ve üretim yatırımlarının Hazineye muhtaç olmadan karşılayabilmesine, ancak rafineri, taşıma ve pazarlama gibi karı ve karlılığı önceden belli faaliyetlerden yeterli gelir sağlanmasına ve bu gelirin petrol ameliyelerine tahsisine müsaade edilmesine bağlıdır. Dünyadaki bütün petrol şirketleri bu modeli benimsemişlerdir. TPAO kuruluşundan bu yana bu modele (Holding Modeli) bağlı olarak çalışmıştır. Ama maalesef şu anda bu durum sona erdirilmiş bulunuyor.*⁶¹⁴

Siyasi açıdan petrol çok stratejik ve politik bir maddedir. Gelişmekte olan ülkeler petrol sanayinde devlet denetimine büyük önem vermektedirler.

Petrol endüstrisinde kamu şirketleri gelişmiş ülkelerde önemli bir oranı kapsarlar. Özellikle de Avrupa ülkelerinde kamu şirketleri en önemli ağırlığa sahiptirler. Burada alınan tedbir, geçmişte yaşananlar, krizler göz önüne alındığında, aynı kötü sonuçlarla karşılaşmamak içindir. Bu yüzden gelişmiş ülkelerdeki petrol endüstrisindeki kamu şirketleri özelleştirme kapsamına alınmamaktadırlar.⁶¹⁵

“Birinci Körfez Savaşında 12 milyon varil depolama hacminde 1 milyon 200 bin varil petrol boru hatlarımızda vardı, onun da çoğunun dibi çamur idi. Boru hattını anında

⁶⁰⁹ D.E., Mart 2001, S. 5, sf. 41

⁶¹⁰ D.E Eylül 2003 S. 25, sf. 35

⁶¹¹ D.E Eylül 2003 S. 25, sf. 35

⁶¹² BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.25

⁶¹³ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.25

⁶¹⁴ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, sf.26

⁶¹⁵ D.E. Eylül 2003, S. 25,, Sf. 35

kapatmışız. Suudi Arabistan bütün tanklarını doldurmuş, bizden 7-8 gün sonra o da kapamış. Hiçbir şeyi, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını düşünmeden,(Sadece) büyük ağabeyin politikalarını gütmüşüz. Ürdün hemen gitti, Birleşmiş Milletlerin sözleşmesinin 50. maddesine göre "ben bunlarla ticaret yapmak zorundayım" diye ticaret yetkisini aldı. Biz "aman, Amerika'ya ayıp olur" dedik. Çürümesin diye boru hattını açalım dediğimizde, yine "Amerika'ya ayıp olur, biz Irak'ı savunmuş oluruz" diyerek kaldı. Ürdün üzerinden bütün Batı, ticaretini sürdürüyor ve Irak ambargosunun asıl muhatabının Türkiye olduğu gerçeği halen görülüyor. (...) Ülke bugünlere, ekonomide bu karanlık tabloya nasıl geldiniz dersiniz, 80'lerden gelen hataların yanında, 90'dan bu yana ülke ekonomisinin çökmesinin nedenlerinden birisi de Irak ambargosudur. " diyor Dünya Enerji Dergisinin panelistlerinden birisi.⁶¹⁶

Prof. Mehmet Ayan; "Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı büyük ağırlığını elektrik üretimine vermiştir. Birincisi petrol ve doğalgaz aramaları üvey evlat muamelesi görmektedir, İkincisi Petrol İşleri Genel Müdürlüğü teşkilatı zayıftır, bunun güçlenmesi lazım. Petrol İşleri ayrı bir müsteşarlık olarak düzenlenebilir." diyerek problemleri ve sorunları özetleme yoluna sapmıştır.⁶¹⁷

Prof. Dr.Mustafa Ültaır; "Bir ara petrol konusunun bir devlet bakanlığına verilmesi görüşü vardı."⁶¹⁸ demesi üzerine,

Prof. Ayan'ın verdiği cevap; "(...) petrolle ilgili işler için ayrı bir bakanlık kurulması (...) önemli." şeklindedir.⁶¹⁹

Devlette aramacılığa ve teşvike karşı çıkan zihniyet; "ithal fiyatına uygun bir fiyattan yerli petrolü alacaksan, ne diye yerli petrolü teşvik edeyim, nasılsa ithal ederim" diyorlar.⁶²⁰ İlginçtir, bu zihniyet aynen Turgut Özal'da da vardı. O da ne demişti Oyman Sayer'e? "(ülkede) çıkacak petrolün hiç ehemmiyeti yok. Ben petrolü dışarıdan getirir, üzerine de KDV'sini koyar işler ve satırım" diye.

Hukukçu Yılmaz Öz; "Enerji açığımızın son 10-12 yılda geometrik bir şekilde artması üzerine tüm ilgililerce ittifak edilmekte olmasına rağmen, çalışmaların niçin yalnızca ithal edilecek enerjiye yoğunlaştırılmış olmasını ve yurtiçi kaynaklarımızın ve bu arada düşündürücü biçimde azaldığı gözlemlenen yerli ham petrol ve gaz üretimimizin arttırılmasına yönelik ciddi ve akılcı yeni teşviklerin niçin ihmal edildiğini anlamak ya da kabul etmek mümkün değil"⁶²¹ demektedir.

1973- 1974 yıllarındaki petrol krizinden sonra Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlığın gösterdiği performansla bakın ki devlete ait her bülten hemen hemen klasikleşmiş şu cümle ile sonlanmaktadır; "petrol bakımından pek zengin olmayan ülkemiz(...)."

Oysaki Atatürk zamanında yurtdışından gelen dövizin %44'ünü yer altı kaynaklarından elde edilen ürünler sağlamıştır. 2000 yılında yer altı kaynaklarından elde edilen gelir sadece %1,5'tir.⁶²²

İthalat

1950 yılında toplam petrol ithalatı 286 milyon dolar olup gayri safi milli hâsıla'ya oranı %7,7'dir. 1960 ile 1970 yılları arasında ithalat düzenli olarak artmış fakat GSMH'ya oranı önce%4,5'e düşmüş, sonra tekrar %7'ye çıkmıştır. Her yıl düzenli olarak ithalat artmış, 1980'de 7 milyar 909 milyon dolar ile İthalat/GSMH oranı %13,6'e, 1985'te 11 milyar 343 milyon dolar ile İthalat/GSMH %21,2 'e, 1990'da da 21 milyar 47 milyon dolar ile İthalat/GSMH %20,2 olmuştur. Mesela 2000 yılında ise petrol ve doğalgaza ödenen miktar

⁶¹⁶ D.E., Mayıs 2001, S. 7, sf. 36

⁶¹⁷ Prof. Mehmet Ayan, D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 32

⁶¹⁸ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 32

⁶¹⁹ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 32

⁶²⁰ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 43

⁶²¹ D.E., Temmuz 2002, S. 21, sf. 47

⁶²² "Türkiye'nin Yer altı Kaynakları", Prof. Dr. Ahmet Ercan, Doğanın Gizemi Dergisi, Ekim 2001, S.3, sf. 15

5,85 milyar dolar olmuştur. Aynı yıl GSMH 201 milyar dolardır. Ödenen bu miktar, GSMH'nın %2,9'unu teşkil etmektedir. Ortalama petrol ithali için yapılan harcama yılda 4 milyar doları aşmaktadır.⁶²³

1982 yılından 2000 yılına kadar geçen zamanda yıllar itibariyle ithal edilen petrol giderek artmıştır. **Bu artış inişli çıkışlı hafif dalgalı bir eğri göstermiştir. 1982 yılında 14 milyon ton civarında olan petrol ithali 2000'li yıllar geldiğinde 23-24 milyon ton mertebelerine yükselmiştir.** Türkiye akaryakıt yönünden %90-95 dışa bağımlıdır.⁶²⁴ Türkiye petrol ithalatını başlıca Arabistan, İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Libya ve Rusya'dan yapar.⁶²⁵

Türkiye'nin ihtiyacı olan hidrokarbonu büyük ölçüde yurt dışından sağlaması ile ilgili olarak Prof. M. Ayan; "Türkiye'ye 1999 yılında 23 milyon ton ham petrol ithal edildi. 8 milyar 697 milyon metreküp doğalgaz ithal edildi. 3 milyar 334 milyon metreküp sivilaştırılmış doğalgaz getirildi. 12 milyar metreküp mertebesinde doğalgaz ithalatı var. Birkaç sene sonra bu 30 milyar metreküpü bulacak. Ham petrol ithalatı da artacak. Türkiye bundan 15-20 sene evvel yerli üretimle ihtiyacının dörtte birini karşılıyordu. Bugün onda birini karşılayabiliyor. Eğer aramalar bu kadar ihmal edilirse (...) Türkiye'yi tamamen dışa bağılı hale getireceğiz ve kaybedeceğiz."⁶²⁶ demektedir. Bir başka yerde de;" Son senelerde, siyasilerin Türkiye'deki petrol aramalarına önem vermedikleri kanaatindeyim. Bu bir gerçek. Daha ziyade, Türkiye'nin ithalat yoluyla petrol temin etmesinden yana oluyorlar. Petrol ve doğalgaz ithalatının artış trendine bakacak olursanız, bu ithalattan dolayı elde edilecek katma değerden sağlanacak gelirle bütçe açığını kapatma yoluna gidiyorlar. Tabii ithal mallarına ne kadar vergi konursa, vatandaş da petrol ürünlerini o kadar pahalıya alıyor."⁶²⁷ diyordu.

Türkiye doğalgaz ithalatının önemli kısmını Balkanlar'dan gelen boru hattı yoluyla Rusya Federasyonu'ndan gerçekleştirmektedir. 2002 yılında doğalgaz ithali 17 625 milyar m³ e çıkmıştır

1999 yılında ithal edilen 12 milyar m³ toplam arzın %5,9'u yerli üretimden karşılanmıştır. Daha sonraki yıllarda yerli üretimde ciddi azalmalar olmuştur. 2002 yılına gelindiğinde ise yerli gaz üretimi 1999 yılına göre %64 oranında azalmıştır.

Ödenen Döviz

Petrol için ödenen döviz belirtmeden önce Türk Lirasının yüce Atatürk'ten beri geçirdiği safhaları kısaca belirtmek gerekir.

Atatürk döneminde dolar 1lira 26 kuruştur. 1946 yılında 1 ABD doları 1 lira 30 kuruş idi. 1946 yılındaki devalüasyondan sonra 7 Eylül 1946'da 1 ABD doları 2 lira 80 kuruş oldu. 1958 yılında yapılan bir diğer devalüasyon ile 1 ABD doları 9 lira oldu. Bu %221 oranında bir devalüasyon demektir. 10 Ağustos 1970 yılında AP hükümetinin aldığı karar 1 ABD dolarının değerini 15 TL' sına çıkarttı. 1 Mart 1978'de 1 ABD doları 19,25 liradan 25 liraya çıkartıldı. 10 Haziran 1979'da Türk Lirası yeniden ayarlandı ve kur 26,50 liradan 47,10 TL'ye yükseltildi. 24 Ocak 1980'da dolar 47,10 TL'sinden 70 liraya çıkarıldı. Bundan sonraki döviz kurları görselliği açısından bir tablo olarak verilmiştir.

yıl	1 dolar	Türk lirası	kuruş
1981	"	132	30
1982	"	184	90
1983	"	280	00
1984	"	442	50
1985	"	574	00

⁶²³ D.E.,Temmuz 2002,S.14 sf 29

⁶²⁴ Ahmet Ercan, "Türkiye'nin Petrole Ulaşması Neden Gecikiyor?", 12 Mart 2002

⁶²⁵ www.tpao.gov.tr

⁶²⁶ Prof. Mehmet Ayan, D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 33

⁶²⁷ D.E. Ocak 2001, S. 3, Sf. 29

1986	"	754	35
1987	"	1.014	90
1988	"	1.815	98
1989	"	2.311	37
1990	"	2.927	13
1991	"	5.059	86
1992	"	8.569	83
1993	"	14.350	24
1994	"	38.687	
1995	"	61.054	
1996	"	108.500	
1997	"	204.750	
1998	"	316.250	
1999	"	538.196	
2000	"	671.765	

ABD'den ülkeye ithal edilen büyük kurtarıcı (!) Kemal Derviş'ten sonra ülke 2001 yılında büyük bir ekonomik çöküş yaşadı. Fakirlik diz boyu olunca insanlar daha azla yetinip içlerine döndüler. Böylece bu kriz Türk insanın büyük bölümünü gerçek birer DERVİŞ haline getirdi, fakat KEMAL sahibi yapamadı. Kamil olamadılar, **ama bu kriz bir kısım insanımızın gözünün açılmasına vesile oldu. Fakat olan ülkeye oldu, fakire oldu, namusluya oldu ve dolar 1 milyon 700 bin lira oldu. 2002'de dolar 1 milyon 800 bin lira idi. AKP'nin iktidar olmasıyla Yeni Türk Lirasına geçildi. Herkesin bildiği gibi döviz kuru düşük tutuldu. Bu günlere gelindi.**⁶²⁸

Dolar / Lira paritesini söylemişken ülkelerin cari işlem dengelerini de kısaca vermek gerekir.

Bölgeler	1995 yılı	1997	2000	2003	2004
ABD	105.8	136.0	413.5	560.7	631.3
Euro Bölgesi + Japonya	162.3	195.5	89.9	138.1	231.6
Diğer gelişmiş ülkeler	2.9	19.7	33.9	36.3	49.9
Petrol ihracatçıları	2.3	18.9	100.2	71.5	130.6
Diğerleri	- 61.7	- 98.1	189.5	284.8	219.2
Türkiye	- 2.3	- 2.6	- 9.8	- 8	-14.2

(eksiler (-) ler cari açık'tır)

(Korkut Borotav, Cumhuriyet Gaz. 15.12.2004)

2008 yılında Türkiye'nin cari açığı 43 milyar dolardır. Dış ve iç borcun toplamı ise 458 milyar dolara varmıştı. 2010 yılına geldiğimizde 500 milyar doları çoktan geçmişti, ben de takip etmeyi bıraktım artık.

Vatanperver bir yazar ülkenin yıllar içinde yuvarlandığı felaket manzarasını ise çarpıcı bir şekilde şöyle göstermeyi denemiştir. ;" 1995-99 yılları arasındaki 5 yıllık dönemde TPAO sondaj masrafı olarak sadece 7 milyon dolar harcamıştır.

- Son 10 yılda savurganlığa heba edilen 195 milyar dolar ile 97 bin 500...
- Son 10 yılda faize harcanan 173 milyar dolar ile 86 bin 500... 5556 adet yarım kalmış yatırıma harcanan 130 milyar dolar ile 65 bin.
- Bankalarda batan 50 milyar dolar ile 25 bin...
- 2002 yılında faize ödenecek 30 milyar dolar ile 14 bin 800...

İstanbul'da fay hattına yapılan Olimpiyat Köyüne harcanan 130 milyon dolar ile 65 olmak üzere toplam 288 bin 865 kuyu açılabilirdi." diyor, "Bu heba edilen kaynaklar petrol

⁶²⁸ "Türk Lirasının Trajik Macerası", Sami Uslu, www.zaferdergisi.com 7.5.2004 tarihli

aramalarında kullanılsaydı, tam 288 bin 865 kuyu açılabilir ve belki de” diye ilginç hususları sıralıyor ve söylediğini bir daha tekrar etmek ihtiyacını hissediyordu sayın köşe yazarı.⁶²⁹

Petrol fiyatlarının kararsız oluşundan dolayı, ödemeler ciddi iniş çıkışlar göstermiştir. Mesela 1982 yılındaki 13.905.837 ton petrol ithali için 3.528.195.962 dolar ödenmişken, 1986 yılında 16.861.924 ton için sadece 1.804.841.994 dolar ödeme yapılmıştır. İthal edilen petrolün neredeyse 3 milyon ton daha fazla olmasına rağmen ödenen döviz miktarı ise 1 milyar 750 milyon dolar daha azdı. Her yıl dışarıya ödenen döviz miktarı iki milyar dolarla 4 milyar dolar arasındadır. Petrole GSMH'mızın %3'ünü, yapılan toplam ihracatın da %21'ini doğalgaz ve petrol için veriyoruz.⁶³⁰

1984 yılından 2004 yılına kadar alınan borçların sadece faizine yatırılan para 397 milyar dolardır. Bu paranın yerli petrolümüzü aramak ve onu çıkarmak için harcanması durumunda neler olacağını hesap ve tahmin edebilmek hiç de güç değildir.

Stratejik Petrol

Uluslar arası Enerji Ajansı üyesi olan her ülke, bir önceki yıl net petrol ithalatının 90 günlük kısmına eşdeğer petrol stoku tutmak mecburiyetindedir.⁶³¹ Türkiye'nin şu anda endüstriyel petrol stoku vardır, fakat ulusal stoku yoktur.⁶³²

Görülüyor ki her ülkenin petrol stoku tutması uluslararası anlaşmalar gereğidir.⁶³³ Ama nedense Türkiye'de yeterli ulusal petrol stoku yoktur.⁶³⁴

Türkiye OECD ve Uluslar arası Enerji Ajansının üyesidir. Bu kuruluşlara üye olmak bazı zorunlulukları her ülkeye olduğu gibi Türkiye'ye de yüklemektedir.⁶³⁵

Türkiye'de büyük şirketlerin 866 bin ton petrol stoklama kapasitesi var.⁶³⁶ Oysaki mevcut boru hatlarımızda 1 milyon 141 ton stoklama kapasitemiz bulunuyor.⁶³⁷

Her ülke ulusal petrol tüketiminin %7'si oranında tasarruf sağlayacak bir programı hazır bulundurmamak mecburiyetindedir.⁶³⁸

Bugünkü tüketim koşullarına göre Türkiye için yıllık stratejik petrol rezervinin 5-6 milyon ton ve doğalgaz rezervinin 2 milyar m³ olacak biçimde planlaması gerekmektedir.

Stratejik petrol, üretilmiş ya da ithal edilmiş petrolün yer altı depolarında ya da bir şekilde depolanması durumuna uyan tanımdır. Rafinerilerdeki depolar bu duruma uymamaktadır.

Türkiye ilk elden ve süratle stratejik petrol rezervleriyle ilgili çalışmaları tamamlamalıdır. İvedilikle yapılması gereken dünyada petrol fiyatlarının düşük olduğu dönemlerde dışarıdan bol miktarda petrol ithal etmektir. Bu petrol yeraltında depolanmalıdır.

Bir diğer ivedilikle yapılması gereken de yerli arama ve üretime ağırlık vererek, dışa bağımlılığı azaltma ve stratejik petrol/doğalgaz rezervlerini kısa sürede oluşturmaya yönelik bir politika geliştirmek ve uygulamaktır.

Prof. Dr. Ender Okandan'ın yaptığı şu tespit çok önemlidir; “Türkiye insan kaynaklarının ön plana çıktığı bir politika uyguladığı takdirde ve ekonomik olarak da kaynak ayırdığı sürece

⁶²⁹ Necati Özfatura, Petrol var mı, yok mu?Türkiye Gazetesi, 18.03.2002

⁶³⁰ D.E. Haziran 2002, S. 20,, Sf. 39

⁶³¹ D.E., Temmuz 2002, S. 14, sf. 29

⁶³² D.E., Temmuz 2002, S. 14, sf. 29

⁶³³ D.E., Temmuz 2002, S. 14, sf. 29

⁶³⁴ D.E., Eylül S. 23, sf. 25

⁶³⁵ D.E., Temmuz 2001, S. 9, sf. 24

⁶³⁶ D.E., ?? Eylül S. 23, sf. 25

⁶³⁷ D.E., ?? Eylül S. 23, sf. 25

⁶³⁸ D.E., Temmuz 2002, S. 14, sf. 29

petrol arama ve üretim faaliyetlerinin olumlu sonuçlar vermesi kaçınılmazdır.”⁶³⁹ Çünkü petrol aramacılığının en önemli boyutunu, petrolün tartışma götürmez stratejik önemi oluşturur. Bütün dünyada petrolün kontrolüne sahip ABD’de stratejik petrol rezervinin miktarı, yaklaşık 2 aylık petrol tüketimlerine karşılık gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde depolanmış doğalgaz miktarı yıllık gaz tüketiminin %10’u kadardır. Bizdeki manzara ise kelimenin tam manasıyla ağlanacak bir haldedir.

Uzay Teknolojilerin Önemi

Petrol Jeologları Derneği başkanı olan Dr. Mehmet Özkanlı 2002 yılında Dünya Enerji Dergisine verdiği beyanatta; “Bugün uzay fotoğraflarından analogiler yapılıyor. Bunları yabancı firmalarla konuşurken, ya da dışarıdaki toplantılara katıldığımız zaman bütün insanlar ısrarla Karadeniz’de neler oluyor neler bitiyor onu soruyorlar. Hazar denizindeki aktivitelerin bu kadar yoğunluğu, insanları bu takım analogilere götürüyor. Karadeniz’e ilgiyi otomatikman yaratıyor.”⁶⁴⁰ diyor.

Yeri gelmişken diğer petrol adamlarının söylediklerini de hemen belirtelim. **Dr. Sezgin Aytuna**; “Uzaydan yapılan algılamalar ile petrol sızıntısının varlığı gösterilebilir. Jeolojik çalışmalarda uzaydan yapılan algılamalar son derece sağlıklı. Yani yapıları, fayları, antiklinal ve senklinalleri gösterir...

Bizde yaptık, TPAO-EL PASO olarak İskenderun körfezinde radarı kullanarak yüzey sızıntılarının varlığı saptandı. (...) örtü kaya dünyanın hiçbir yerinde tamamen yüzde yüz geçirimsiz olmuyor. %1-2 geçirimli oluyor. (...)”⁶⁴¹

Termoflow Inc. Pazarlama danışmanı Haluk Direkeneli “Şöyle kabaca bir düşünelim. Türkiye’de petrol var, ama çok derinlerde deniliyor (...) ne kadar derinlere inebiliyorsunuz? İşte şu anda 10-11 bin feet derinliklere inebiliyorsunuz. (...) ama teknolojik desteğe ihtiyaç var. Bu kanun teknolojik destek getiriyor mu? (...) Uzaydan yer altı değerler algılanabiliyor. Çok daha değişik teknolojilerle gidiliyor. (Haluk Direkeneli D.E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 039

Uzay çalışmaları hakkında bilgiler Türk kamuoyu karşısında ilk tartışıldığı zamanlarda, bir grup tarafından adeta düşmanca reddedilip, zaman içerisinde hafife alınmış ve neredeyse alay konusu bile yapılmışa çalışılmıştı. Aynı milletin evladı olup da milletin en önemli konusunda bu tarz aleyhte bir tutumu anlamanın imkânı yoktur.

Doğrudan kendi meslekleri olmadığı halde, petrolümüzün ülkemizin kurtuluşu olduğunu gören kişilerin ufak bir uğraşyla bulup ortaya çıkarttıkları bilimsel gerçekleri, adlarının önünde kocaman kocaman akademik ünvanları olan kişiler, üç gün sonra aynı kamuoyu karşısında ayıplanıp manevi olarak mahkûm edileceklerini düşünmeden inkâr ettiler. İşte bilenlerin söyledikleri de ortada.

Bir diğer çok önemli konu da tekniktir. Petrolcülükte yetişmiş insan kaynağının son derece önemli olduğunu herkes bilir. Zira bugün 30’a yakın çeşitli bilim dalının birlikteki çalışmasıyla son derece verimli bir petrolcülük söz konusudur. Bizim de bağırarak söylediğimiz bu zaten. Yalnızca sızan petrol değil, bu petrolün yüzey dokularında, bitki örtüsünde yaptığı değişiklikler de hiperspektral adı verilen yöntemle tespit ediliyor. Burada kilit olay, her maddenin kendine özgü bir spektral imzasının olmasıdır. Gayet tabii bununla bütünleştirilen, uzaktan algılama bölümünde anlatılan bir yığın diğer tekniklerle petrol tespiti kolaylaşıyor. Aytuna da; “Jeofizikçisi, logcusu, jeologu, petrografi, sedimentoloğu, jeokimyacısı, paleontologu, sismikçisi, sondajcısı, ekonomisti, bilgisayar programcısı ve daha birçok disiplinin bir araya gelmesi ile bir çalışma oluyor petrol arayıcılığı” diye belirtiyor. (D.E. Haziran 2002, S.20, sf. 026) Kimin ağzından çıkmış ki bugüne kadar, petrolün yer altında göl olarak bulunduğu?

Öte yandan Türk petrol jeologları çağdaş ülkelerde kullanılan petrolcülük teknolojisinin bilgisine sahiptirler. Bu yüzden özellikle de milli petrol kuruluşlarının kadroları sürekli

⁶³⁹ Türkiye’de Petrol Arama ve Üretme Potansiyeli., Prof. Dr. Ender Okandan, ODTÜ, Petrol Bölümü

⁶⁴⁰ D.E. Haziran 2002, S. 20,, Sf. 39

⁶⁴¹ D.E. Haziran 2002, S. 20, sf. 26

eğitilmelidirler. Ama daha da önemlisi, gerek petrol aramalarında, gerekse petrol çıkarmada en yeni tekniklerin uygulanmasıdır.

Petrol son zamanlarda çok kıymet kazandığından TPAO eski genel müdürlerinden Özer Atlan;” *Dünyada genel trend küçük rezerv keşiflerine doğru kaymaktadır. Yeni gelişen metotlarla küçük da olsa rezervlerin keşfi çok daha kolaylaşıyor ve maliyeti de küçülüyor. (Özer Atlan, D.E., Haziran 2002, S. 20, sf. 040)*demektedir. Aziz Yıldırım tekniğin, bilginin ve yetişmiş insan gücünün önemini göz önüne alarak;” *Keşfedilmiş alanlar, özellikle diğer arama alanları, bizim için daha henüz bu teknolojileri getirmemiş olduğumuzdan, daha buna başlamamışız. Oklahoma’daki gaz kuyularının derinliği 18 bin feet’tir. Bu da yaklaşık 6 bin metre. Biz Türkiye’de daha dört bin metresin altına inip de Ortadoğu’da aynı derinlikte gaz içeren formasyonları gaz açısından tespit edemedik. Yani, Türkiye, özellikle Güneydoğu bölgeleri (-ndeki petrolün yanı sıra) doğalgaz aramaları açısından da henüz bakir bir safhadadır. (Aziz Yıldırım, D.E. Ağustos 2001, S. 10, sf. 040)*demektedir.

Merkezi, Türkiye’nin ortasında olan ve yarıçapı 2500 km’lik bir daire çizdiğiniz zaman, dünya gaz rezervlerinin %75 – 80’inin buralarda olduğunu görürsünüz.⁶⁴² Durum böyle olduğu halde Türkiye bu konuda son derece bakirdir.

Türkiye’nin satın aldığı doğalgaza fahiş fiyatların ödendiğini herkes bilmektedir. Türkiye’nin doğalgaz aldığı ülkeler Rusya Federasyonu, İran, Cezayir, Nijerya’dır.⁶⁴³ Ayrıca Cezayir ve Nijerya’dan sıvılaştırılmış doğalgaz ithalatı da yapılmaktadır.⁶⁴⁴ Bu satın almalar çeşitli dedikodulara sebep olduğu için Eski CHP, daha sonra AKP Milletvekili Atilla Başoğlu fiyat ile ilgili bir soru önergesi vermiştir. Cevapta kullanılan ifade aynen şöyledir; *Anlaşmaların fiyat maddeleri imza tarihinden sonra anlaşma koşullarına bağlı çeşitli revizyonlara tabi olmuş olup, anlaşmalardaki gizlilik maddesi nedeniyle fiyatlar açıklanamamaktadır.*⁶⁴⁵

Bu anlaşmalar Cezayir ile 2014’in sonuna, Nijerya ile 2021’in sonuna, İran ile 2026’ın ortasına kadardır. Rusya Federasyonu ile 4 değişik anlaşma olup Batı ile ilgili olan bir anlaşma 2011’in sonuna, Karadeniz ile ilgili olan diğer anlaşma 2026’ın başına, Trusgaz ile 2022’ın başına ve gene diğer bir Trusgaz ile olanı da 2009’un başına kadardır. Azerbaycan ile teslimatların başlangıcından itibaren 15 yıl, Türkmenistan ile teslimatların başlangıcından itibaren 30 yıl sürelidir.⁶⁴⁶

Entegre Şirketler

Hayati önemdeki stratejik bir madde olan petrol aranmasından pazarlamasına kadar geçen aşamalar birbirini tamamlayan ameliyelerden oluşmaktadır. Kanuni açıdan bu faaliyetlerin bir ana şirket etrafında entegre bir biçimde yürütülmesi hem mali kaynak temini ve hem de verimlilik yönünden zorunludur. Ülkelerin bütün kamu şirketleri ve uluslar arası özel şirketler teşkilatlarını bir ana şirket denetimi altında çalışan yavru şirketler kurmak suretiyle tamamlamışlardır.⁶⁴⁷

Bilindiği gibi ülkemizde arama faaliyetleri sonucu elde edilen yüzey ve yer altı saha örnekleri, ham ve işlenmiş veri ve dokümanları Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’nde (PİGEM) arşivlenir. Fakat her ne kadar dataların Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’nde olması lazımsa da , (çünkü ruhsatları veren odur) Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’nün yeterli personelinin olmadığı acı bir gerçektir.⁶⁴⁸

⁶⁴² Oyman Sayer, D.E., Eylül 2001, S.11, sf. 19

⁶⁴³ Atilla Başoğlu, “Uzun İnce Bir Yoldayım”, 22. Dönem Meclis Çalışmaları 2003, sf. 165

⁶⁴⁴ D.E., Mart 2001, S. 5, sf. 41

⁶⁴⁵ Atilla Başoğlu, “Uzun İnce Bir Yoldayım”, 22. Dönem Meclis Çalışmaları 2003, sf. 166

⁶⁴⁶ Atilla Başoğlu, “Uzun İnce Bir Yoldayım”, 22. Dönem Meclis Çalışmaları 2003, sf. 165 Sayı B.15.0.APK 23-300-977

⁶⁴⁷ D.E Eylül 2003 S. 25, sf. 35

⁶⁴⁸ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 46, Fatih Alpay

Bu yüzden Türkiye'deki petrol ile ilgili bilgilerin 1-Üniversite arşivlerinde 2-Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nde 3-TPAO ve MTA arşivlerinde ve 4- Ersan Petrol arşivlerinde olduğunu ifade etmektedir Oyman Sayer.⁶⁴⁹

Aynı şirketten Cem Sayer spec- data konusunda ; *"spec-data konusu önemli bir konudur. Kanun koyucumuz henüz bu konuyu gerekli kadar tam idrak etmedi (...) spec-data işini yapanlar petrol şirketi değil. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün bir teknik danışmanı gibi, onun adına hareketle bu sismik etütleri yapabilirler ve petrol sektörünün istifade edebileceği şekle getirebilirler (...) Dünyada bugün belli başlı şirketler 'gelelim, ülkenizde sismik etüt yapalım, bu verileri de dünya petrol sektörünün kullanımına açalım' diyorlar. "*⁶⁵⁰ demektedir. Devamında da ; *"ülkemizin sismikle taranmasının petrol ve gaz dışında pek çok alana hizmetleri de olacaktır."*⁶⁵¹ diye belirtmektedir.

Aynı konuyu Prof. Dr. Ültanır;" *Türkiye'de sismik data eksikliği vardır. Bu konuda çalışılmamıştır. Türkiye'nin çok detaylı (ayrıntılı) bir sismik data bankası yok. Türkiye'de ilk önce sismik çalışmaları teşvik edecek bir düzenlemeye ihtiyaç var.*⁶⁵² diyerek doğrulamıştır.

Türk Jeofizik Mühendisleri

Türkiye'de kayıtlı jeofizik mühendisi 2500'dir. Türkiye'de iş bulabilenler ancak 300-700 dolar arasında kazanabilmektedirler. Türk jeofizik mühendislerinin ancak %17'si kendi mesleğinde iş sahibi olabilmıştır. Ayrıca bu çalışabilenlerin ortalama maaşı 450 dolar civarındadır. Bugün, Türkiye'nin birinci sınıf uzmanları bürokraside çalışmamaktadırlar. Aynı meslek erbabı yurtdışında 2000-2500 dolar aylık ücretle çalışmaktadır.⁶⁵³ Mühendislerin %83'ü işsizdir ya da meslek değiştirmiştir. Bu yüzden Türkiye'den beyin göçü sürmektedir. Beyin göçünü tercih etmiş olan kıymetli mühendislerimiz yurtdışında 5-10 bin dolar karşılığı hizmet vermektedirler.⁶⁵⁴

PİGEM'in Acziyeti

1954 yılında 6326 sayılı petrol kanunu ile Petrol Dairesi Reisliği adıyla kurulmuş, 1973 yılında da 1702 sayılı ve kamuoyunda Petrol Reform Kanunu olarak bilinen kanunla Türkiye Petrol İşleri Genel Müdürlüğü adını almıştır.⁶⁵⁵ Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında petrol sektörünün arama, üretim, rafinaj ve dağıtım faaliyetlerinin düzenlenmesi ve koordine edilmesi var.⁶⁵⁶ Petrol İşleri Genel Müdürlüğü yapısı ve çalışması itibariyle kanun düzenleyici ve uygulayıcı bir konumdadır.

Petrol sektöründe önemli görevler üstlenmiş birçok yönetici ve uzman ağız birliğiyle Türkiye'nin petrol potansiyelini tespit edecek alt yapı çalışmalarının Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılması gerektiğini söylemektedirler. Oysaki bu genel müdürlük Türkiye'nin petrol potansiyelini tespit etmeye yönelik jeolojik ve jeofizik çalışmalar yapacak kadroya sahip değildir. Bu eksiklik bu görevin TPAO tarafından üstlenilmesine sebep olmuştur.⁶⁵⁷

Atlan Öz'ün bu konuda söylediği söz; *"Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün elinde yeterince maddi olanak yok. Mesela kuyulardan çıkmış karotların örnekleri nerede muhafaza ediliyor? Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nde bu olanak olmadığı için (...) Türkiye Petrollerinin kendi laboratuvar ve ambarlarında tutuluyor (...)"*⁶⁵⁸

Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün ciddi olarak eleman yetersizliği olduğu için ruhsatı yabancı şirketlerce alınan sahalardaki üretimde de yeterli kontroller yapılamamaktadır.

⁶⁴⁹ D.E., Eylül 2001, S. 11, sf. 17-28

⁶⁵⁰ Cem Sayer, D.E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 22

⁶⁵¹ Cem Sayer, D.E. Mayıs 2003, S. 31, sf. 27

⁶⁵² Mustafa Ültanır, D.E., Şubat 2003, S. 28, sf. 43

⁶⁵³ Prof. Dr. Ahmet Ercan, Doğanın Gizemi Dergisi, Ekim 2001, S.3, sf. 15

⁶⁵⁴ Ahmet Ercan, Basın Bülteni, 12 Mart 2002

⁶⁵⁵ www.pigm.gov.tr

⁶⁵⁶ D.E. Temmuz 2001, S. 21, sf. 42

⁶⁵⁷ D.E. Eylül 2003, S.25, sf. 17

⁶⁵⁸ D.E., Eylül 2004, S. 47, sf. 47

Bu yüzden de yıllardır üretimin düzenlenmesi de yapılamamıştır. Oysaki Amerika ve birçok ülkede üretimin düzenlenmesini devlet adına kontrol eden bir otorite vardır ve bunların donanımları eksiksizdir. İster az ister çok olsun, kimse istediği kadar üretim yapamaz.⁶⁵⁹

Ülkemizde milli servetimiz olan hidrokarbonların hangi zavallı durum içinde olduğunu göstermesi bakımından şimdi anlatacağımız olay ilginçtir. Trakya’da bir şahıs villa tipi yazlığının bahçesine su kuyusu sondajı yaparken, Thrace Basın’ın ruhsatlı alanı içinde bulunan evinin su kuyusundan suyla beraber gaz gelmeye başlar. Bunun üzerinde valilik Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’ne haber verir. Araştırma yapılmaksızın verilen ilk yargı, her yerde görülen kömür oluşumları nedeni ile kömür gazı olabileceğidir. Ruhsat sahibi Thrace Basın’e haber verilir. Valilik patlamadan korkar. Thrace Basın gaz çıkan yerin üzerine beton atar. Fakat gaz sızıntısı buna rağmen durmaz.⁶⁶⁰

Botaş

BOTAŞ 1973 ‘te kurulmuştur. 1987’den sonra da gaz taşımacılığına başlamıştır.

Ana Boru Hatları:

Irak – Türkiye (Kerkük –Yumurtalık) : Senede 70,9 milyon ton petrol taşınan bu hat ilk Körfez savaşında kapatılmıştır. O günden bu yana atıl olarak duran bu boru hattında sık sık sabotajlar yapılmaktadır. Batman– Dört Yol: Senede 3,5 milyon ton petrol taşımaktadır. Şelmo- Batman ve ayrıca da Yumurtalık – Kırıkkale ise senede 5 milyon ton petrol taşımaktadır. Bakû-Tiflis-Ceyhan boru hattı ise en son kurulan boru hattıdır. Bakû – Ceyhan petrol boru hattında Türkiye’nin payı %6,75 gibi çok az bir miktardır. İran’ın bile bu boru hattında payı %10’dur.⁶⁶¹ BOTAŞ’ı ikiye, üçe bölmek gibi bir düşünce vardır. Bu düşünce IMF’den, Dünya Bankası’ndan gelmektedir.⁶⁶²

Genel Müdür Gökhan Bildal kurumun iç yüzünü anlatıyor. “BOTAŞ’ın alt yapısı hala yok. Bakıyorsunuz bir muhaberat sistemi BOTAŞ’ta yok. Bir bilgisayar sistemi bile BOTAŞ’ta yok. (...) bilgisayar sisteminde bir muhasebe ve finansman programı yok. Soruyorsunuz “mali durumumuz nasıl? Bana gösterin diyorsunuz, benim bunu bilgisayardan görmem lazım, ama yok. Satış maliyetin yok. (...) demirbaşların mevcudunda ne var? Yok. Stok kontratın yok.⁶⁶³ BOTAŞ’a bakıyorsunuz görev tanımları yok. Ben göreve yeni geldiğim zaman Personel Daire Başkanına sordum; ‘ben ne iş yapacağım?’ dedim. (...)ne isterseniz yaparsınız.”

Devam ediyor Genel Müdür; “(...) bir prosedürleri yok, yönetmelikler yok (...) mesela bir iş için komisyon kurulmuş, o komisyon ne iş yapar, nasıl çalışır? Beraber bir araya gelip bir şey yapıyorlar, ama yazılmış bir metin yok. İşlerin prosedürleri belirlenmemiş, iş planları yok. (...) risk analizleri yok. (...) eğitime önem verilmemiş(...).”⁶⁶⁴

Bunlar inanılmaz itiraflardır. Bu sözlere inanmak mümkün değil gibi görünüyor. Ama ne yazık ki gerçek bu. Demek ki ne hale gelmişiz.

Botaşla ilgili bir diğer itiraf da şudur. Panelist;“(...) Necil Bey (Botaş Genel Müdürlüğü Eski Baş Müşaviri) iyi bilir, 12 milyon varil depolama hacminde 1 milyon 200 bin varil petrol vardı, onun da çoğu dibi çamur idi. Boru hattını anında kapatmışız.(...) Ülke ekonomisinin çökmesinin nedenlerinden birisi de Irak ambargosudur.”⁶⁶⁵

Eski Genel Müdürlerden Mete Göknel; “Türkiye 1990’dan bu yana yanlışını veya politikasızlığını sürdürüyor. Hani Körfez krizinde bir koyup üç alıyorduk. 661 sayılı Birleşmiş Milletler kararından iki gün sonra biz boru hattını kapattık”. Diyerek durumu özetlemiştir.

Oysaki geçmişteki bütün bu kötü idareye rağmen BOTAŞ’ın karının 500-600 milyon doları bulunduğu yıllar vardır. (...)⁶⁶⁶

⁶⁵⁹ D.E. Eylül 2003, S. 25,, Sf. 19

⁶⁶⁰ D.E., Aralık 2001, S. 14, sf. 10

⁶⁶¹ D.E. , Mayıs 2001, S. 7, sf. 32

⁶⁶² Nezih Berkkam, D. E. , Şubat 2001, S. 4, sf. 43

⁶⁶³ D.E., Aralık 2001, S. 14, sf. 38

⁶⁶⁴ D.E., Aralık 2001, S. 14, sf. 38-39

⁶⁶⁵ D.E., Mayıs 2001, S. 7, sf. 36

⁶⁶⁶ D.E., Aralık 2001, S. 14, sf. 37

Şimdi de BOTAŞ görevlerinin hepsini eksiksiz yapmış da, eksiği depo imiş gibi Tuz gölündeki tuz domlarında yer altı doğalgaz depoları için uluslar arası ihale açmıştır.

Rafineriler

Özer Atan; *“Yerli ham petrolün, muhakkak ve muhakkak yerli işleyiciler tarafından bir şekilde satın alınması lazım. Yerli çıkardığım bir ürünü rafineriye pazarlayabilmeliyim. Özelliği var, biraz ağır, ağır olsun ne yapalım.(...)ağır petrolü bir şekilde değerlendirelim.(...)”* demektedir. Bu mantık ve ihtiyaçtan dolayı TÜPRAŞ'ın Batman rafinerisi bölgede çıkan ağır petrolün işlenebilmesi için inşa edilmiştir. Bu rafinerinin işlettiği petrolün %97'si Güneydoğu Anadolu'da çıkarılan petroldür.

1962 yılında Türkiye'nin petrol tüketimi 3,5 milyon tondur.1962 yılında ATAŞ, 1963 yılında da İPRAŞ kuruldu. ATAŞ kurulduğundan beri yerli petrolden çok ithal petrol işlemiştir. 2002 yılında rafinerilerde işlenen petrol TÜPRAŞ'da 23 milyon 322 bin ton, ATAŞ'da ise 2 milyon 818 bin tondur. Zaten bugün de her şey özelleştirilmiş durumdadır.

Tüpraş

TÜPRAŞ, Türkiye'de monopoldür. Türkiye'de çıkan yerli petrole; “senin petrolün ağır, almıyorum” dendiği anda yerli üretim iflas eder. TÜPRAŞ ülkenin rafinaj kapasitesinin %86'sına sahiptir. Bazıları TÜPRAŞ'ın sahip olduğu rafinerilerin Türkiye kapasitesi açısından fazla olduğunu iddia etmektedirler.

TÜPRAŞ 4381 yetişmiş birikimli ve nitelikli işgücü ve Avrupa rafinerileri ile rekabet edebilme gücüne sahip yapısıyla, ülkemizin en önde gelen kuruluşları arasındadır.

TÜPRAŞ Genel Müdürü TÜPRAŞ'ın 2003 yılında net 243 trilyon lira kar ettiğini belirtmiştir.

1999 yılında 132,9 trilyon olan net karını %141 arttırarak 2000 yılında 319,9 trilyon liraya ulaştırmıştır.⁶⁶⁷ Bazı değerlerinin dolar olarak ifadesi. TÜPRAŞ'ın aktifleri 2413 milyon dolar, geliri 6400 milyon dolar, karı 391 milyon dolardır ki bu karı ile karlılık sırasında 106.ıncı sıradadır.⁶⁶⁸

Türk özel Sektörü Türk Yerli Petrolüne Hiç Yanaşmadı!

Eczacıbaşı ve Koç 1970'li yılların başında petrol arama işine girdiler, fakat en kısa zamanda yani daha ilk kuyuda masraf ve riziko gerekçesiyle vazgeçtiler, sektörü tamamen terk ettiler. (?) Neden acaba?

Eczacıbaşı ve Koç'un bir konsorsiyum halinde birlikte petrol aramaya giriştikleri şirket Weeks adlı bir Amerikan petrol şirketi idi. Bu kuruluşun Operating Manageri Tuncer Yüzendi. Şöyle söylüyor; *“Anlaşmaya göre, Eczacıbaşı ve Koç iktisap ettiği ruhsatlara ortak olacak ve buna karşılık arama masraflarının Weeks karşılayacaktı. Prospectler tespit edildikten sonra sondaj aşamasına gelindiğinde herkes hissesi nispetinde katılacaktı (...) Weeks aramaları yaptı (...) Güneydoğu Anadolu'da dört tane prospect, yani delinir yer tespit edildi. O safhaya gelince Eczacıbaşı ve Koç bu masraflara dayanamadıklarını ileri sürerek çekildiler. (...) şunu söylemek istiyorum. Türk özel teşebbüsünden hayır beklemeyelim. (...) Türk özel sektöründen petrol aranması beklemeyelim.” (...).*⁶⁶⁹

Bu sözleri çok önemsemek gerekir. Zira bu sözleri eden sıradan bir insan değil. Şirketin en tepesindeki yöneticidir

“Koç Norveçli ortağı Statoil ile Türkiye'de doğalgaz piyasasında dağıtım işine giriyor” diye veriliyor dergide haber. Koç Enerji Grubu başkanı ayrıca elektrik dağıtım işlerine de gireceklerini, LPG sektöründe Aygaz ve Mogaz ile lider olduklarını, Opet'e ortak olduktan sonra şirketlerinin büyük bir gelişme gösterdiğini, şu anda iki elektrik santrali olduğunu, fakat petrol arama ve üretim konularının çok büyük AR-GE ve

⁶⁶⁷ D.E., Nisan 2001, S. 6, sf. 57

⁶⁶⁸ D.E., Haziran 2002, S. 20, sf. 41

⁶⁶⁹ D.E., Ocak 2001, S. 3, sf. 27

deneyim gerektirdiğini ve bu yüzden arama konusunda kesinlikle bir girişimleri olmadığını belirtmiştir.⁶⁷⁰

Bir TPAO eski yöneticisinin Türk özel sektörü ile ilgili olarak söylediği şu sözler özet mahiyetinde olup, ilginçtir de. “ *Özel sektör ister yerli, ister yabancı olsun, riskli petrol aramalarından ziyade petrol ticaretini tercih ediyorlar. Bunun veri ve örneklerini geriye baktığımızda görürüz.(...) Dolayısıyla aramacılık yönünden Türkiye’de özel sektörün çok büyük bir yatırım yapmadığını biliyoruz*”. 2000-2003 yılları arasını kastederek; “*Hele şu anda iyice yok denecek kadar az.*”⁶⁷¹ Daha da ilginç olan yerli sermayenin her durumda yabancıların yanaşması olarak davranmasıdır.

ÜLKEMİZDE ÖNEMLİ PETROL SAVAŞÇILARI VE MÜCADELELERİ

Bu topraklarda her devirde maden kaynaklarımız için mücadele verenler olmuştur. Biz burada sadece sınırlı sayıda kişiden bahsedeceğiz.

Atatürkçü Düşünce Derneğinin kurucusu ve uzun yıllar başkanlığını yapan Muammer Aksoy tüm Türkiye’ye yaptığı petrol mücadelesiyle mal olmuş bir hukuk profesörüdür. 31 Aralık 1990 tarihinde Ankara Bahçeli evlerdeki ikametgâhının önünde vurularak katledilmiştir. Uzun soluklu bir mücadeleyi her şeye rağmen yürütmüştür. **Prof Muammer Aksoy**’un mücadelesinden örnekleri petrol kanunununla ilgili bölümde biraz belirtmiştik. Şimdi anlatacağımız şey ise somut olarak yaptığı mücadelelere bir misaldir.” Adıyamanda petrol araması yapan bir yabancı şirket açtığı kuyuyu “burada petrol yok “ diyerek kapatır. Prof Aksoy savcılığa başvurarak “bu kuyunun” bilerek kapatıldığını iddia eder. Savcının yaptığı araştıma tam üç yıl devam eder ve sonunda kuyunun tekrar açılmasına karar verilir. 2000’li yıllara geldiğimiz bu günlerde hala o kuyudan saatte 20 varil petrol akmaktadır.⁶⁷² TPAO çevrelerinde efsane genel müdür olarak anılan İhsan Topaloğlu ile yapılan bir söyleşinin önemli bölümlerini ileriki satırlarda aktarırken, Prof. Muammer Aksoy’la da ilgili bilgiler de verilecektir.

Fakat burada, Muammer Aksoy için son derece karakteristik olan kısa bir bilgiyi vermeden geçemeyeceğiz. Muammer Aksoy 1939 yılında, Avrupada eğitim görmek için İsviçreye gelmişti. Savaş başlar başlamaz ‘Memleketin bana ihtiyacı var. Askerlik görevimi yapacağım’ diyerek, öğrenimini yarıda bırakarak Türkiye’ye dönmüş bir insandır. Aksoy böylesine yurtsever bir insandır.⁶⁷³ Kitabın kanunların söz konusu edildiği bölümünde Aksoyla ilgili olarak mücadelesinden pasjlar verilmiştir.

Türk halkının hafızasına kaydolmuş bir diğer isim **Raif Karadağ’dır**.1920 doğumlu olan Karadağ daha ziyade yazdığı “Petrol Fırtınası” kitabıyla tanınan bir gazetecidir. Söylencelere göre Cumhurbaşkanı ve Başbakanla görüşeceği günün bir gün evveli Ankara’da kaldığı bir otelin odasında ölü olarak bulunmuştur. Bu şüpheli ölüm onu henüz 53 yaşındayken yakalamıştır.

İsmi, değişik köşe yazılarında ve internette sık rastlanan bir petrol mücahidi de **Altan Duransoy**’dur. Kendisi genç bir petrol mühendisi olarak Amerikadan yurda döndükten sonra Karadeniz bölgesine giderek petrol ile ilgili çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmaları sırasında bölgede ciddi biçimde hastalanmıştır. Doktoru kendisinin “Meskalin “ ile zehirlendiğini fark etmiş ve gerekli müdahaleyi yaparak tekrar hayat dönmelerini sağlamıştır. Fakat daha sonra başka bir yerde boğazı kesilerek öldürülmüştür.

Hafızalarda, Cudi Dağında terör örgütü tarafından kaçırılarak katledildiğine inanılan petrol mühendislerinin anıları hala tazedir.

⁶⁷⁰ D.E., Haziran 2004, S.44, sf. 58

⁶⁷¹ BUMİN GÜRSES Dünya Enerji Dergisi, Eylül 2003, S. 35 sf.25

⁶⁷² Vatan Gazetesi Yiğit Bulut Türkiye’de petrol var mı? 2007Şubat

⁶⁷³ Petrolcünün Bağımsızlık Ateşi, KİGEM Kasım 1998, sf 60

Son ve önemli savaşçı, büyük Atatürkçü yurtsever emekli binbaşı, 1960 devriminin Kanun Komisyonu Başkanı ve günümüzde petrol meselesini Türk halkının gündemine taşıyan **İnsan Güvendir**. 1924 doğumlu olan Güven İstanbul Teknik Üniversitesinde sırasıyla Hidrojeoloji ve İnşaat Mühendisliği tahsillerini de tamamlamıştır. Atatürk Cumhuriyetinin her yönden yoğun saldırıya maruz kalmasının üzerine 1999 yılından itibaren öncelikle iş başındaki hükümetleri ve ardından da bürokrasinin üst kesimlerini fasılasız bir şekilde belgelerle bilgilendirmiş ve uyarmıştır. 2004 yılının 30 Nisan günü İstanbul Tuzladaki evinde eşiyile beraber suikasta uğramıştır.

Bir Hukuk Abidesi: Muammer Aksoy

Muammer Aksoy öyle bir hukuk adamıdır ki, bu mücadelesini anlatabilmek için, onun 1954 yılında sadece Yeni Ulus gazetesinde 25 ayrı makale yazdığını belirtmek yeter.

1960 lı yıllarda Petrol Kanununda yapılması gerekenlerle ilgili mücadelesinde özetle şunları ileri sürmüştür.

1- Türk Devletinin her petrol bölgesinde sadece 8 arama ruhsatı alabileceği garip, kapütülasyon çağrışımı, egemenliğe aykırı petrol kanunu maddesinin kaldırılması.

2- Türklerin petrol keşfini yaptığı Siirt bölgesinin ruhsatlarının yabancılara kapatılması. (sadece Türklere izin verilmesi).

3- Her bölgede TPAO'ya öncelik tanınması ve yabancı şirketlere verilecek ruhsatlar TPAO'nun muvafakatine bağlanmalıdır.

4- Yasak olan (Max Ball'ın yaptığı Petrol Kanununda yasak olan bölgeler) 3. ve 4. bölgelerde sadece TPAO'ya petrol hakkı tanınmalıdır.

5- Yabancı şirketlere ürettiği petrolün %25'nin değerini aşan bir pay verilmemelidir. Devlet yabancı şirketin ürettiği petrolün %75'ini aynen almalıdır.

6- Yabancıların petrolü çıkarmamaktan dolayı ülkeye verdikleri zarar yabancılardan tahsil edilmelidir.

7- Petrol satın almalarında tekellerin dikte ettirdikleri fiatın değil, serbest piyasanın fiatlarının geçerli olmasını ileri sürmüştür. Bilindiği gibi o dervirlerde Rusya ve diğer birçok ülkede yeni yeni petroler bulunduğu için çok ucuza petrol temini birçok Avrupa ülkesi tarafından gerçekleştiriliyordu.

8- *“Yabancı şirketlerin bulunduğu her kuyuya Devletin ortak olduğunu biran bile unutmayan ve yabancı şirketleri üretme yerlerinde adım adım izleyen, enerjik ve memleket menfaatlerinin bekçisi olduğunun şuuruna varmış bir Petrol Dairesinin “ derhal gerçekleştirilmesini ve bu kurumun Türk Petrolleri ile koordinasyonunu sağlamağa çalışmıştır.*

9- Petrol Kanununda yapılacak değişikliklerle, sektör davranan yabancı şirketlerin cezalandırılmasını, Petrol Dairesi çalışanlarının sorumlu davranmasını, aksi takdirde cezalandırılmalarını istemiştir.

Bu şartların mutlaka uygulanması, aksi takdirde uymayan yabancı şirketlerin millileştirilmesini istemiştir.⁶⁷⁴

Aksoyun çabalarıyla Petrol Kanununun değişikliği için 150 imzalı, CHP milletvekillerinden ve Tabii Senatörlerden oluşan bir grup teklif vermiştir.⁶⁷⁵

İnsan Topaloğlu'nun Petrol Mücadelesi

Öz geçmişini kendisiyle yapılan röportajın sonunda, kendi ifadesiyle okuyacağınız Topaloğlu milli petrol davasının Prof Aksoyla eşzamanlı ve birlikte simge yürücüsüdür.

Topaloğlu'nun MTA'daki Genel Müdürlüğü sırasında anlattığı bir olay o tirilyon dolarlık bütçelere sahip olan, devletlerden zengin şirketlerin bir şirketi köşeye sıkıştırmak istediklerinde nasıl davrandıklarına tipik bir örnektir.”(...) *500 binlik haritaları yapmağa*

⁶⁷⁴ Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol Prof. Dr. Muammer Aksoy. Sevinç Matbaası. Ankara, 1965 sf.32

⁶⁷⁵ Petrol Davamızı Baltalayan Enerji Bakanı. Prof. Dr. Muammer Aksoy. Ege Matbaası. Ankara, 1965 sf.15

çalıştığımız zamandı. Harita bastıracağız. Ama boya yok. 1959'da döviz kıtlığı var. 1500 dolar gerekli. Yabancı şirketleri çağırdım. 'Bu haritalardan siz de yararlanacaksınız. Onun için 1500 dolarlık yardım verin.' dedim. Bir sürü yabancı şirket vardı. Herbirine 100- 200'er dolar düşerdi. Vermediler.(...) “

1960 Devrim Hükümetiyle birlikte TPAO'ya Genel Müdür olan ve onların büyük desteğini gören Topaloğlu, yılda 300 bin ton olan petrol üretimini kısa zamanda artırıp, genel müdürlükten ayrıldığı 1965 senesinde üretimi 1 milyon 250 bin tona çıkarmıştır. Verimi zamanla düşen 1940'ta bulunmuş olan Raman ve 1951'de bulunmuş Garzan bölgelerine ilaveten 1961'de Mağrip, Kurtalan ve Batı Raman sahalarının bulunmasını sağlamıştır.

Batman rafinerisinin kapasitesini 300 bin tondan kısa zamanda, tedrici olarak 1 milyon tona çıkartmıştır. Ayrıca çok önemli bir konu da teknik eleman yetiştirilmesine verdiği önemdir. 1961'den sonra sistemli olarak, yılda 15 kişiye, personel teknisyeni olarak Amerika'ya gönderilmek üzere TPAO burs vermiştir. Bundan gayrı ülke içinde de, teknik eleman yetiştirilmek üzere burs olanağı sağlanmıştır. Dışarıya gönderilecek elamanlara önce Batman'da iki yıl staj imkânı ve şartı da getirmiştir.

Üzerinde ehemmiyetle durduğu şeylerin başında, yurt dışına gönderdiği bu elamanlarının her şeyiyle yakından ilgilenmesi, yabancı ellerde onların yitip, kaybolmalarını için onlarla her hafta ilişki kuracak kişileri görevlendirmesi ve yurt dışına gönderilen bütün bursiyerlerin yurda tekrar dönmelerinin sağlanması gelmektedir. Maalesef acı olan bir şey vardır ve onu zikretmek gerekir. O da, 1965 yılında Topaloğlunun TPAO Genel Müdürlüğünden alınmasından sonra bütün çok iyi yetişmiş ve bu süre zarfında kuruma, dolayısıyla ülkeye sadakatla ve vefa ile hizmet etmiş kişiler, içinde buldukları yeni fakat olumsuz şartlardan dolayı ya Kanada'ya ya da Suudi Arabistan'a gitmişlerdir.

Daha 1961 yılında petrokimya sanayisinin kurulması için mücadeleye başlamış, uzunca bir zaman Amerikan firmalarıyla, tabir caizse boğuşmuştur. Önceleri zamanı değil diye karşı çıkmış. Sonra ise çeşitli şayialar çıkarılmış, Türk özel sektörünün böyle bir Petro-Kimya girişimine niyetinin olduğu söylenmiştir. Bütün engelleme ve olumsuzluklara rağmen Devlet Planlama Teşkilatı ile ilişki kurup yakın çalışma şartları temin ederek, konunun plana girmesine çalışmıştır

Amerikan National Distiler şirketi her türlü politik yöntemi deneyerek siyasi baskı yaparak ortak olmak üzere 2 bin tonluk bir tesis teklifi getirmiştir. Oysaki Tolaoğlu'nun düşündüğü, ayrıca çok ihtiyacı duyulan tesisin kapasitesin 10 ile 20 bin ton kapsitesinde olmasıdır. Amerikalılar işin peşini katıyen bırakmamışlar ve işin sonuna kadar tipik bir soygun ve sömürge düzeni getiren tekliflerini dayatmışlardır. Sonunda Pektim kurulabilmiş ve Türk sanyine hizmet etmiştir. Topaloğlunun tabiriyle, yıllar sonra Petkimin özelleştirilmesiyle bir cinayet işlenmiştir.

ATAŞ rafinerisinin olumsuz tekelinden kurtulmak için mecburen Caltex firmasıyla ortaklığa giderek kurdukları İPRAŞ rafinerisinde teker teker her işçinin, her görevlinin arkasında olmayı bir an elden bırakmamıştır. Mesala bir olayda İPRAŞ'ın Amerikalı müdürü Türk personeli misafirhaneye sokmamaktadır. Amerikalılara “ *Türkiye'de Türklerin girmeyeceği yer yoktur. Bu memleket bizim. Her yere girerler. Bu Genel Müdür 24 saatte Türkiye'den gidecek* “ demiştir ve Amerikalı Genel Müdür gitmiştir.

Türkiyenin tröslerden %30 daha pahalıya petrol aldığını tesbit etmiştir. 1961 yılından itibaren ucuz petrol temin etmenin yollarını araştırmış, Almanlar ve İtalyanlardan bunun yollarını öğrenerek, 7 kızkardeş denen Mobil, Shell, BP, Caltex, Standat Oil of California dışında olan Oasis isimli nisbeten küçük bir şirketten %28 daha ucuza petrol almayı sağlamıştır.

Demokrat Partinin Bakanı Fethi Çelikbaş tüm görevi süresince Topaloğlu'na karşı hasmihane davranış içinde olmuş, adeta Amerikalıların Bakanı gibi hareket etmiştir. Topaloğlu'nu görevden almak için müteaddit defalar girişimde bulunmuştur. Bu girişimlerden birisinde görevden alınma kararı Ticaret Bakanında takılıp kalmıştır. Bakan da bu kararnameyi imzalamama nedenini şöyle izah etmiştir. Demiştir ki; “(...) *Ben çöp atlamam. İhsan Topaloğlunun yerine getirmek istedikleri kişi, bir özel şirketin genel müdürü ve diğer bir*

özel şirketin de ortaklarından. Bu şirkette İsmet İnönü'nün oğlu Ömer İnönü'nün de hissesi var. Burada nüfuz suismali var demiştir.

Ordunun tüm yakıtının dışarıdan geldiği bir zamanda Kıbrıs bunalımı çıkmıştır. Batman İPRAŞTA uçak yakıtı üretilmesini sağlamıştır.”*Bütün işleri durdurun, uçak yakıtı üretin* “diye emir vermiştir. Türk ordusunun, özellikle de Hava Kuvvetlerinin tebriği üzerine “*TPAO ulusal bir kuruluştur ve Türkiye'nin sınırlarının savunulmasından sorumludur.(...) kendime bir pay çıkaramıyorum. Doğal bir görev yaptığım kanısındayım*” demiştir.

Yabancı şirketlerin mevcut petrol kanununa ‘ yabancı menşeli petrol ‘ kavramını sokarak kurdukları ATAŞ rafinerisinde hem bu petrolü işliyor olmaları, hem de Batmanda üretilen yerli petrolün yurtiçine satılmasına karşı durmalarından dolayı yabancı şirketlerle zorlu bir mücadeleye girmiştir. Satış ve dağıtım işinin %75'ini elinde tutan yabancı şirketlerin gerekçeleri de yerli üretimin ihraç edilmesi zorunluluğuydu. Petrol Dairesi her zaman olduğu gibi TPAO'nun karşısında, yabancından yana davranıyordu. Bu problemde de tavrı belliydi ve Petrol dairesinde kıyamet kopmuştu. Diyorlardı ki” *Onlar istedikleri kadar petrol ithal edebilirler. “ Topaloğlu Hükümet başkanının olaya müdahil olmasını sağlayarak problemi Türkiye lehine çözüme yoluna gitmiştir.*

Petrol dairesinin milli menfaatler aleyhine öyle tutumları olmuş, TPAO karşısında öyle tavırlar sergilemişlerdir ki, bunu açıklayabilmek pek de mümkün değildir. Topaloğlu bu tip tutumları açıklarken dikkate şayan şeyler söylüyor; *Eğer kuruluşların başına kalitesiz insanlar getirirseniz, o kurumlar bundan çok zarar görürler.(...) Petrol sektöründe gördüğümüz nedir? Mesala yabancı şirket temsilcileri gelir, devletin en yüksek makamıyla konuşur. Bakanlar, Başbakanlar, sekizinci sınıf şirket memurlarıyla görüşmeye kalkarlar.(...) Enerji Bakanlığı yaptığım dönemde, şirketler gelir, petrol fiyatları gibi konularda görüşmek isterlerdi. Ben de onlara; ‘ Benimle değil ilgili kurumlarla görüşün. Ben bakan olarak, ancak onların yanlış yapıp yapmadığını kontrol ederim yanıtını verirdim.”*

Batmandaki petrolü taşıyacak boru hatlarının yapılması söz konusu olduğu yıllarda, yabancı şirketler dayatarak boru hattının yapılamayacağını savunuyorlardı. Topaloğlu da tam tersini. Bir gün Mobilin temsilcisi yanında bir kısım, Türk devletinin de içerisinde bulunduğu resmi zevatla gelir, ‘ Boru hattı projenizi bize verin ‘ der. Topaloğluda hemen rededer ve “ ihtiyacınızı bildirin gereğini yaparız “diye cevap verir. Mobilin temsilcisi kızarıp bozarak , ‘ Ama projeyi bize vermeniz, Türkiye'nin menfatı icabıdır’ der. Bunun üzerine gayet sinirli bir şekilde tercümana;’ Söyle şu ADAMA, müsaade ederse, Türkiyenin menfaatini biraz da biz düşünelim ‘ diyerek çıkarır ve *bilahere’ Zaten ne zaman bir yabancı şirket Türkiye'nin çıkarından söz açacak olsa, arkasında mutlaka karışık bir iş vardır. Kendi çıkarı vardır.’* diye ilave eder.

Büyük uğraşlardan sonra boru hattının inşası söz konusu olduğu zamanda da yaşananlar ilgiçtir. Çelik boru dünya kartelinin elindedir. Tonuna 186 dolar ön fiat verirler. Ne zamanki hattın yapımına başlanacaktır. Bu fiatı 214 dolara çekerler. Büyük uğraşlardan sonra fiyatları bir miktar indirebilirler. Zorluklarla ve gecikmeyle boru hattı tamamlanabilir. O sıralarda Topaloğlu görevden alınır. Yeni Genel Müdür sermaye piyasası yaratmak için 200 milyon dolara satılmasını ister. Oysaki boru hattının maliyeti bu rakmın iki mislidir. Muammer Aksoy başta olmak üzere gazetelere boru hattının satılamayacağını belirtirler. Boru hattının bir yıllık kazancı 200 milyon dolardır.

Petrol Dairesinin tutumunu sergilemek bakımından TPAO, daha doğrusu Genel Müdür Topaloğlu ile aralarında geçen olay ilginçtir. “ Petrol Dairesi 1963 yılında, Mardin bölgesinde araştırma yapmak üzere yabancı uyruklu bir petrol jeoloğunu görevlendirir. TPAO da kendi jeoloğunu. TPAO'nun jeoloğu, Petrol Dairesine şirketlerin verdiği taş tarifi (litolojik) bilgilerinin, sahada yapılan bulgularla çeliştiğini bildirir. Bu sonuç petrol dairesine iletilir. Petrol Dairesi sonucu kabul etmez ve kıyameti koparır. Topaloğlu'na yapmadığı bırakmazlar ve bir nevi engizisyona çekerler. Fakat Topaloğlu ‘ *Bu çelişkileri ve bilgileri memleket yararına olduğu için iletıyorum ve devam edeceğim* ‘ diyerek mücadelesini devam ettirir.⁶⁷⁶

⁶⁷⁶ Petrolcünün Bağımsızlık Aşkı, KİGEM 1998

PETKİM, İPRAŞ ve İPRAGAZ doğrudan onun yarattıkları kurumlardır. MTA, ETİBAK ve TPAO'daki hizmetleri ise eşsizdir. Bu bir tek kişinin koca bir ülke ekonomisine katkıları her türlü övgü ve takdirin üzerindedir.

Son olarak onun çok önemli bir sözünü belirtmeliyiz. *“Genç kuşaklar özellikle şunu akıllarından çıkarmasınlar. Madenler öyle değerli şeylerdir ki, kötü kullandı mı, yerine bir daha koyamazsın. Bunun için yeniden bir dünyanın oluşması gerekir. Gitti mi gider. Bunları, bütün kuşakların yararlanması için çok akıllı kullanmak gerekir.*

Hakan Yılmaz Çebi'nin TPAO eski Genel Müdürü İhsan Topaloğlu ile Ankara'daki evinde yapmış olduğu, “İskoçya'daki Gizli Anlaşma Hala Tıkır Tıkır” başlıklı söyleşiden bazı bölümler şöyledir;

Soru- (...)Türk Petrol tarihinde sizden efsane genel müdürü olarak bahsediliyor... Türkiye petrolleri için bu derece mücadeleye değer mi(...)?

“Türkiye'nin değil petrolü için, bir çalı parçası için bir ömür vermeye değer(...) Türkiye'de petrol 1940'da MTA tarafından Raman Dağı'nda bulundu. Bu dağlar kilometrelerce uzanan bir petrol rezervine sahiptir.(...) Petrol aramalarında yabancı sermayeye ihtiyaç olduğu açıklandığında gerekçe olarak söylenen şeydu, aramalar için yeterli paramız yok. Bir de teknik eleman yok.(...)”

Soru- Bu ciddi bir gerekçe miydi(...)?

“Teknik eleman ihtiyacı eksikliği doğrudur. (...)TPAO kurulduğunda sadece 5 tane petrol mühendisi vardı. Genel Müdürü olduğumda ilk tespitim bu oldu ve bunun için de ilk icraatımız teknik eleman yetiştirmek oldu. (...) Kaynak yaratmak amacıyla da 1961 yılında petro-kimya sanayini kurduk. Batman İskenderun Boru Hattı, TÜPRAŞ rafinerisinin kurulması, İzmir Aliağa Rafinerisinin temellerinin atılması hep bu kaynak oluşturulmasıyla ilgili olarak faaliyete geçirilmişti. Niyetimiz milli petrol şirketimizi uluslar arası sahada en iyi yere getirmek, güçlü bir şirket kurarak petrol meselesini kökünden çözmektir. Tam bu faaliyetleri organize edip meyvelerini almaya başlamıştık ki görevden alındım(...) ”

Soru- Rahmetli Prof. Dr. Muammer Aksoy da sizinle beraber mi görevden alındı(...)?

“Muammer Aksoy meselesi şudur. Muammer Aksoy'u 1943 yılında ben Zürih'de okurken o da doktora yapmaya gelmişti orada tanıştık ve sonra dost olduk. 1959 yılında yapılan anlaşmalarla 1961'de Kalteks'le yapılan anlaşmalarla İPRAŞ Rafinerisi kuruldu. Yüzde 51'i TPAO'nun, yüzde 49'u CARTEKS'in. Bunun yanında ATAŞ Rafinerisi kurulmuştu. ATAŞ'taki ortaklar da Shell Mobil ve BP yanında CARTEKS'ten oluşuyordu. 1962'de ATAŞ Rafinerisi faaliyete geçti ki, İPRAŞ'tan birkaç ay sonra. Bunlar petrol ithal ederek çalışacak rafinerilerdi. Hâlbuki Türkiye Petrollerinin Batman'da bir rafinerisi vardı, bu rafineride yerli hammadde kullanıyordu. Bu rafinerinin kapasitesi 500 milyon tondu, o zaman için ülkenin ihtiyacı ise 2,5 milyon tondu. 2 milyonluk bir açık olmasına rağmen yine de çıkarılan mevcut petrolü yabancı şirketler yurtdışına ihraç etmemizi istiyorlardı. Aramızda çıkan bu münakaşalar sonrası ben mevzuyu bilen iyi bir hukukçu aradım.(...) Tam o günlerde ne yapacağımı düşünürken Muammer Aksoy beni ziyarete geldi. Kendisine söz konusu problemleri anlatınca verdiğim dosyaları incelemek üzere gitti. Ertesi gün haklı olduğumu söyleyerek bu işi vatan meselesi addettiğinden ücretsiz yapacağını söyledi. Böylelikle de Muammer Aksoy petrol işine girdi.”

Soru- Zamanın Enerji Bakanı Fetih Çelikbaş'ın bu milli duruşa tepkisi nerelerden kaynaklanıyordu(...)?

“Yabancı şirketlerin, Batman rafinerisinin petrolünün yurt dışına ihracını istemeleri meselesinden dolayı bende aleyhte bir rapor hazırladım (...)Neticede bakanlık önce bizden daha sonra da yabancı şirketlerden yana tavır alarak onların lehinde karar verdi. (...)”

Soru- Sizin o dönemde başlattığınız milli petrol politikaları sürdürülseydi Türkiye ne aşamada olurdu(...)

“Sadece yurtiçinde değil yurtdışında da birçok bölgede hatırı sayılır üretimlerimiz olurdu. Zira bizim amacımız TPAO'yu dünyanın en sayılı petrol arama ve üretme şirketi haline getirmektir ki bunu bir anlamda başarmak üzereydik(...)”

“(…)O zamanlar ortalama olarak 3 bin metrelere kadar inebiliyorduk. Haliyle 5000 metreye kadar inebilmeyi bizde istiyorduk. Türkiye'nin jeolojik haritasından dolayı yerin 5 bin 6 bin metre derinliğine kadar inilmesi gerekir(…)”

“(…)Türkiye'nin yer altı yapısı bakla düğümü gibi kesik kesiktir. Cepler teşekkül etmiş(…) (petrolü)daha derinlerde aramak gerekir. Tabii bu kadar derinlerde bir iki sondaj yapıldı ama kâfi gelmedi.”

“(…)Türkiye Petrolleri temelini attığımız çalışmalarını devam ettirseydi bugün bunları 40 sene sonra konuşmuyor olacaktık. Türkiye'nin milli tarihinden 40 seneyi almanın vahametini bunun halka yansımalarını gerek ekonomik gerekse eğitim olarak düşünmek bile bir facia!(…) Bugün sadece Türkiye'nin içindeki petrolü konuşmak bir yana, biz yardımcım Özer Derbil Bey'le beraber İran'ın Azerbaycan sahasında bize petrol kuyuları açma imkânı verirler mi diye araştırmalar yapıyorduk. Yani daha o zamandan değil Türkiye yurtdışındaki sayılı bir petrol şirketi olma planlarımız ve teşebbüslerimiz vardı. Güçlü bir şirket olduğunuz zaman içeride ve dışarıda istediğimiz aramayı yapabiliydik. Ama maalesef büyük bir holding haline gelerek Türkiye Petrollerini dağıttılar.”(…)

Soru- Ben burada meseleyi en başına çekeceğim. Bu 1954'de Amerikalılar tarafından Türkiye'yi sokuşturulan Petrol Kanunundan bahsetmenizi isteyeceğim(…)

“(…)1952'de Demokrat Parti zamanında alınan bir karar neticesinde yabancı şirketlere istedikleri imkânı vermek maksadıyla 1954 yılında ilan edilen bir kanundur. Bu kanun çıkarılırken Maks Ball adında bir hukukçu bulundu, o hukukçunun tertiplemediği bir kanundu bu. İlk tasarısı bizim açımızdan o kadar ağırdır ki, hemen her maddesi Türkiye'nin aleyhindedir. En ufak bir ihtilafta dahi Türkiye'nin elini kolunu bağlayacak maddeler mevcuttu. Biz bunun bir kısmını bertaraf edebildik.”

Soru- Sivas ve Erzurum bölgelerinde niye arama yapamadık?(…)

“Beşinci ve altıncı bölgeler. Urfa ve Antep bölgesinde mesela arama yapamazdık. Memleket bölgelere ayrılarak sadece bu kanundan önce petrol bulunan (Batman gibi) bölgeler aramaya açıldı. Hatta bizim Batman sahalarımızın dahi etrafını Mobil adeta çember altına almıştı.”

Soru-Erzurum ve Sivas bölgelerine yani beşinci ve altıncı bölgelere niye giremedik?

“Burası 4. bölgeydi, buraları yedek tuttular o zaman tamamen açmadılar(…)”

Soru- Herkes bu topraklarda petrolün üzerinin niye kapatıldığını biliyor ancak müdahil olamıyor(…)

“Mesele şu. Petrol aramaları petrol dairesi ekipleri tarafından kontrol edilir. Petrol mühendisi veya teknikeri bölgeye gider raporunu verir, Mesela Batı Raman petrolünü biz 1961 yılında keşfettik. Batı Raman'ın Doğu'su bizim tarafımızdan, Batı'sı Mobil tarafından sondajlandı. Daha sonra çıkan 12 graviteli ağır petrol sebebiyle ekonomik değil diye işletmek istemediler(…)Burada bazı yerlerin üzeri kapatılırken bazılarının da kendilerine göre çok karlı olmamasından dolayı da işletilmediği de oluyor. Ancak şunu itiraf etmek gerekir ki, bu şirketleri kontrol edemiyorduk(…)”

Soru- (...)Isparta Eğirdir'de 63 yıldır bu konuda aşındırmamış kapı bırakmamış Özhan Yiğitbaşı adında bir adamcağız vardı(…)

“Bu sahalarla ilgili birkaç yıl evvel bir dostum beni arayıp bu konuda müspet bir durumdan bahsetti. Hatta Batı'da İzmir Bölgesi'nde ciddi bir bölge var dedi...”

Soru- (...)Niye sizinle başlayan milli petrol politikasına hükümetler bir türlü destek vermedi? –sanki bu konulara bulaşmayacaklarına yemin vermiş de iktidar olabilmişler gibi(!) – benim asıl öğrenmek istediğim mevzuu bu(…)

“Benim bulunduğum dönemde İsmet Paşa gibi bir devlet adamı vardı. O devlet adamı olmasaydı kendi hükümetinde dahi beni daha 1963 yılında Enerji Bakanı Fetih Çelikbaş görevden alacaktı.”

Soru- TPAO'nun başında kaç yıl görev yapabildiniz?

“9 Mayıs 1960'dan 25 Aralık 1965'e kadar. 5 yıl 8 ay.”

Soru- Sizi görevden alan AP hükümeti mi oldu(…)?

“Evet...”

Soru- Akabinde neler oldu?

“1966’da Milletvekili olarak seçildim. (...) Muammer Aksoy’la birlikte çok mücadeleler verdik ama büyük şirketler galip geldi. Bu arada bir hatıramı anlatayım. Biz bu mücadeleleri verdiğimiz sırada Amerikan Büyükelçiliğinin bir kokteyline davet ediliyoruz. Burada Amerika’nın petrol politikaları takip eden iki adamdan biri olan zat, beni görünce “Mösyö Rockefeller de gelmiş” dedi. Ben de bunun üzerine “Hayır, Rockefeller değil ama Enrico Mattei diyebilirsin” dedim. Bunu şunun için söyledi; bu adamı İtalya’da AGIP denen dağıtım şirketini özelleştirmek amacıyla getiriyorlar fakat o bu kararın milli olmadığını görüyor, ENİ adlı bir şirket kuruyor. ENİ o meşhur 7 Kızkardeş denen petrol şirketleri kadar büyük bir şirket haline geliyor. Maalesef bu adam daha sonra bir uçak kazasında ölüyor.”

Soru- Bu meçhul ölümleri Türkiye’den de pekiyi biliyoruz(...)

“Petrol tarihine bakarsanız İskoçya’da bir toplantı oluyor. İngilizce okunduğu gibi söylüyorum bu anlaşmanın adı “AŞNAKARİ anlaşması”dır. Biliyor musunuz bu toplantıyı...”

Soru- Henüz değil (...)

“Bu toplantıda alınan kararlarla dünya petrol sahalarını o ülke ricalini olduğu gibi halklarını da hiçe sayarak aralarında paylaşırlar. Toplantıdan net ve kesin şu karar çıkar ve tatbik edilir; **milli şirketler kesinlikle yaşatılmayacak. Eğer güçleri yetmezse bu defa da (milli şirketlerin) dağıtmasına ortak olunacak.** Bu paylaşımın bize düşen taksimatı gereği uzun yıllar Türkiye’ye BP, SHELL, MOBİL (o zamanki adı STANDART OİL COMPANY) dışında petrol şirketi gelmez. Avrupa’yı da böyle aralarında paylaşmışlardır. Ayrıca bu anlaşmada o kadar enteresan bir madde vardır ki, eğer bu şirketlerden biri zarar ederse bu şirketin zararı hemen karşılanıp ayakta kalması sağlanacaktır.”

Soru- Şimdi burada müthiş bir madde var. Milli şirketler yaşatılmayacak, başarılmazsa ortak olunarak kontrol altına alınıp dağıtılacak veya atıl duruma getirilecek vs. Peki bunu da yapamadıklarında milli düşüncenin aksinde ihtilaller mi yapılacak? İran’da Musaddık rejimini yıktıkları gibi.

“İran’da Musaddık rejimi yıkıldı, Güney Amerika’da darbe üstüne darbe oldu.”

Soru- Türkiye’de Prof. Dr. Muammer Aksoy, Raif Karadağ, Altan Duransoy gibi bu meseleyi gündeme getiren insanlarda halkın bilmediği ancak “ciddi kaynakların” bildiği suikastlere kurban gitti(...)

“Bu konuda her türlü faaliyeti göstermişlerdir. Bu konuda İran en güzel örnektir(...)”

Soru- Haliyle sizin görevden alınmanızı da –bir takım işbirlikçilerle (!)- onlar yaptılar(...)
“Beni kolay hallettiler. Adalet Partisi’nin hükümete gelmesiyle 5 genel müdür de görevden alındı.”

Soru- Konuyu tekrar ABD menşeli 1954’teki Petrol Yasasına getireceğim. Ruhsat mevzusunda da ciddi bir –kazık- yemişiz. Petrol bulunan bölgelerde 8 ruhsatın dışında ruhsat alamıyorduk(...)

“Onlar da alamıyorlardı ama minareyi çalan kılıfına uydurmayı tabii ki düşünmüştü. Başka şirketmiş gibi yan şirketler kurarak ruhsat sayılarını artırıyorlardı. Oysa biz bu sahada tekiz, tek olduğumuz gibi her şeyimiz açık.”

Soru- Bir de şöyle bir hinlikleri var. Ruhsatı alırken şart olan 2 yıllık süre içerisinde arama miadının dolmasına yakın ruhsatlarını bir başka şirkete (aslında yan kuruluşlarına) devrettikleri. Böylelikle de bu yerleri sürekli olarak bugün de konuştuğumuz gibi sürekli atıl bırakıyor. Var mıydı yok muydu muhabbeti de buradan kaynaklanıyor(...)

“Bu doğrudur, yapılabiliyor(...)”

Soru- (...)Sizin döneminizde en son kaç metreye kadar inmiştiniz(...)

“5000’e kadar indiğimiz kuyu vardı. Hazro bölgesinde.”(...) “Efendim sondaj makinelerini arttırdık buna rağmen sondaj giderlerini azalttık. Örneğin bir kuyu tespit edildiğinde oraya sondaj makinelerinin kurulması dahi bir ayı bulurdu. Biz bunu bir haftaya düşürmüştük. Yurtdışına eğitilmeleri için 45 tane birbirinden değerli gençler gönderdik. Bu gençler o kadar idealistler ki birbirilerini denetlediler. Bugün o gençleri araştırın bakalım kaç yetiştirildikleri sahalarda TPAO için çalışabiliyor(...)”

Soru- Bakanlığınız zamanında ilk icraatınız ne oldu?(...)

“Bir ara Adıyaman bölgesinde petrol bulundu. Fakat nedense burada bir çalışma yapmak yerine İskenderun Körfezinde denizde yapıldı. Oysa petrol bulunca oraya hücum edilir. Beni

bakan yaptıklarında ilk işim o Adıyaman'daki petrol sahasını yeniden tespit etmek oldu. Son yıllarda en çok petrol o bölgeden çıkarıldı. Bakan olmadan evvel ilk icraatımın Türkiye'nin petrolerinin millileştirilmesi olacağını bu konuda adeta bir seferberlik başlatacağımı söyledim. Ancak 6 aydan sonra bu sözlerde sapma oldu ve yavaş yavaş gevşemeye başladılar. Neticede üzülerek de olsa istifa ettim. Diğer taraftan bizi oraya getiren kumandanlar da yavaş yavaş çekilmeye başlayınca iyice sahipsiz kaldım ve çekilmekten başka çare kalmadı."

Kurtuluş savaşının hemen akabindeki yılların şartları ve Türk milletini ruh halini ve yeni kurulan cumhuriyete olan inanç ve güveni vermesi bakımından söyleşinin sonundaki bilgiyi de vermek istiyoruz.

Kendi sözleriyle İhsan Topaloğlu kimdir?

1915, Kilis doğumluyum. Topaloğlu ailesi (...) Kerkürk Türklerinden olduğu iddia ediliyor. İlkokula 1921'de Kilis'te(...) başladım. (...) Turan Mektebi diye bir okul vardı, şimdi yerinde yeller esiyor.(...) Kilis'e önce İngilizler geldi, ardından Fransızlar. İşgale uğradık. ... Baskılar artınca ailecek Halep'e göçtük. Orada 1,5 yıl kaldık. Daha sonra Halep de Fransız işgaline uğradı. (...) Çocukluktan beri milliyetçi tarafım vardı (...)1936 yılında Galatasaray Lisesinin fen şubesinden mezun olurken, meslek seçimim ilginç oldu.

O yıllarda, Atatürk'ün yaptığı büyük hizmetlerden biri olan, dış ülkelere teknik eleman yetiştirmek üzere öğrenci yollanması uygulanması başlamıştı. (...) 1936 sonlarında Berlin Teknik Üniversitesi'nde okumak için Almanya'ya gittim. (...) Bir süre sonra İsviçre'de Zürih Üniversitesi'nde eğitimimi sürdürmeye karar verdim. O dönem de İsviçre'ye doktora yapmak üzere Muammer Aksoy gelmişti. Aksoy ile dostluğumuz orada başlar. Aksoy Hukuk Fakültesini bitirmiş sosyal bilimler alanında bizden ileri aşamadaydı. Yıllar sonra Türkiye'de milli petroleri savunacak bir tane hukuk adamı bulamadığımda, Muammer Aksoy çıkıp gelmiş, ücret talep etmeden milli petrolerimizi bana savunacağını söylemişti. Daha sonraki gelişmeleri biliyorsunuz(...)

1951'in Mart ayında MTA Enstitüsü'ne geçtim. 1955'te MTA Tahlil, Tetkik Laboratuvarı Müdürü oldum. (...)

1960 ihtilal hükümeti tarafından Sanayi ve Ticaret Bakanlığını kabul etmem istendi. Bazı sebeplerden görevi kabul etmedim. 9 Mayıs 1960'ta TPAO Genel Müdürlüğüne atanma kararım çıktı (...)

12 Mart 1971 darbesi yapıldığında CHP'li Nihat Erim Başbakanlığa atandı. Akşam eve gelir gelmez baktım telefon çalıyor. Açtım, maden mühendisi arkadaşım Enerji Bakanı oluyorsun dedi(...)

1974'te Avrupa Konseyine seçildim. Buradaki ekonomi komisyonu toplantısında bir İngiliz milletvekili, dünyadaki hammadde kaynaklarının bir daha paylaşılması gerektiğini söyledi. Duramadım "hangi hammaddeleri kastediyorsunuz? Hepsi şirketlerin elinde. Rezervi bilmezsen neyi paylaşacaksın?" diye sordum. Yanımdaki genç Alman sosyal demokrat başladı gülmeye(!) (...)

(Türk devleti olarak) büyük mücadele sonunda TPAO'nun kurduğu PETKİM'i özelleştirmek, kanımca cinayettir. TPAO'nun İPRAŞ'taki ortağı Amerikan şirketi Caltex'e, bulduğumuz pahalı petrolü İPRAŞ rafinerisinde işlenmesini kabul ettirmeyi, ancak hukuksal mücadele ile sağladık. Amerikalılar kıpkırmızı oldu.⁶⁷⁷

İhsan Güven ve Yaptığı Perol Mücadelesi

Kitabın TPAO'yu anlatan bölümünde, Güven'in bazı devlet ileri gelenlerine yazdıklarından bahsetmiş, onun mücadelesinden çok küçük bir kesimi belirtmiştik. Güven bu en son mücadelesinde 1999 yılı ile 2003 yılı arasında çok yoğun bir mektup ve belgeyi yetkililere

⁶⁷⁷ Petrolcünün Bağımsızlık Ateşi, KİGEM, Kasım 1998 sf.32_36

göndermiş, kamuoyunu da bu konuda aydınlatma uğraşına girişmiştir. Hilafsız binlerce belge, yüzlerce mektubu siyasi, bürokratik kadrolara hiç üşenmeden göndermiştir. Mesala bir mektubunda devrin Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz'a;

"Her çareye başvurarak petrolümüzü çıkartıp tüm borçlarımızdan kurtulmalıyız. (...) Bizler Yüceler Yücesi Atatürk ve O'nun yarattığı Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devletine hizmet etmek, Atatürke vefa borcumuzu ödemek mecburiyetinde değil miyiz? **Ülkemizin hayati sorunu petrolümüzü her yetkiliye ve ilgiliye açıkça, defalarca ve belgesel olarak bildirdik.** Sayın Asparuk ve bazı ilgili profesörler dışında, başka hiç kimse ilgilenmedi." diye yazmıştır.⁶⁷⁸

Güven'in ilk petrolle ilgili uğraşı ve mücadelesi 27 Mayıs akabine rastlar. Kendisinin tahsillerinden birisi de Hidrojeoloji olduğu için bu konuya çok yakından vakıf olup, hemen o yıllarda yetkili de olarak el atmıştır. Bu konu ile ilgili olarak devrin CHP Milletvekili Atilla Başoğluna;

" Mesleki formasyonlarım arasında yer alan İTÜ Hidrojeoloji doktorluğu ile birlikte özellikle 1960 İhtilali sırasında genelde pek bilinmeyen çok yetkili görevim sırasında petrol konusunda çok yakından ilgilendim. Bu konuyu bilimsel ayrıntılarıyla bilen tek kişiyim. Ve bu vatanın bir evladı olarak bu işin peşini, şimdiye kadar yazmaktan vazgeçmediğim gibi sonuna kadar bırakmamakta da kararlıyım. Şimdiye kadar hiçbir şahsi beklentim olmamış ve olmayacaktır. İhtiyacım da yoktur. Asla Don Kişot değilim. Yurdunu seven bilimsel akılda bir vatan evladı olarak tek isteğim Yüceler yücesi Atatürk'ün yarattığı Türkiye Cumhuriyeti ulus devletinin müreffeh ve bağımsız olarak yaşatılmasıdır. Şahsi gayretlerim sonucu ABD'ye bir heyet göndererek ülkemizde derinde olduğunu bildiğim petrolü arayıp bulmak üzere derine sondaj yapabilecek makinelerin teminine uğraşmış, oradan gelen olumsuz yanıt üzerine Sovyetler Birliği'ne yeni bir heyet göndermiş, bu seferki olumlu cevaba rağmen görevi bırakmış olmamdan sonra Sovyet menşeli makinelerin komünist olacağı iddiasıyla bu makineler alınamamıştır.() diye yazmıştır.⁶⁷⁹

Enerji Bakanları Cumhur Ersümer'e, Zeki Çakan'a, Hilmi Güler'e defalarca ayrıntılı mektuplar yazmış, belgeler göndermiş ve ikazlarda bulunmuştur.

Cumhur Ersümer'e; **"Petrolümüz son fırsatımızdır. Bunu bir vatan görevi sayarak Size iletiyorum ve petrolümüzü Elit'e kaptırmayacağınıza, aksine zengin yataklarımızı milletimiz ve ülkemizin hizmetine kazandıracığınıza inanıyorum."** (27.3.2001)

Zeki Çakan'a; **"Türkiye'nin kurtuluşu olarak gördüğüm olağanüstü zengin petrol yataklarının çıkarılması için Rusya'dan 5.000-5.500 metre derinde sondaj yapabilen makine siparişini veren kişi de benim",** (12.8.2001) Ayrıca; **" Bakanlığınızın bünyesinden şahsıma gönderilen.23.10.2001 TPAO B. 15.2.TPAO.10-06-00(AR) 01.01- KRONOLOJİ Petrol İşleri Genel Md. lüğünün 24.10.2001 tarih B.15.1.PİG.0.10.04.00 tarih numaralı yazılar üzerine, kişiye özel olarak şahsınıza göndermiş olduğum yazının elinize geçirilmemiş olduğunu düşünerek(...)"**(18.12.2001), İsrail'in faaliyetlerini; **" Ankara'da 13. Türkiye Petrol Kongresi Sergisine katılan İsrail Jeofizik Enstitüsü Deniz Ötesi Operasyonlar sorumlusu Efraim Levy basına yaptığı açıklamada bulunmuştur. Türkiye'de petrol ve doğal gaz olduğunu, 15 kişilik ekiplerle bu konuda Türkiye'nin yer üstü ve yer altı haritalarını hazırlamakta olduklarını ve bu petrolü çıkarmak için yeni çıkacak Petrol Kanunuyla vergi muafiyeti beklediklerini açıklamıştır."** (12.8.2001) haberini iletmiştir. **"Bu gün medeniyetin kanı durumunda olan petrolün vazgeçilmezliği bütün ülkeleri kendine bağımlı hale getirmiştir. Petrol demek hareket demektir. Hareket edemezsek yiyeceğimiz olsa dahi aç kalacağımız açıktır."**(...) **"Yaklaşık dört bin kişilik kalifiye kadrosuyla umut bağladığımız(...)** resmi kuruluşumuz sanki yurt içinde yapacak iş kalmamış gibi şirketlerin vergi kaçırmak için tercih ettikleri JERSEY adalarında kurduğu yan şirketi ile iddialı bir şekilde sırasıyla Endonezya, Avusturalya, Pakistan, Mısır, Türkmenistan, Cezayir, Libya, Suriye vb ülkelerde petrol arama işine soyunmuş ve bizzat

⁶⁷⁸ Mesut Yılmaz'a 19.11 2001 tarihli mektup

⁶⁷⁹ Atilla Başoğluna 22.5.2003 tarihli mektup

Yönetim Kurulu Başkanlarının ifadesiyle bir milyar dolara yaklaşan yatırımlarının karşılığında yarısından fazlasını anlaşılmaz bir biçimde kaybetmiştir. **Kendi yurdunda yapacak görevi dururken yurt dışında bu işi yapmayı hangi vicdan kabul eder?” (18.12.2001)** diye sormuştur.

Petrolün varlığına ait bilimsel verileri uzunca bir yazı olarak göndermiştir.

“Türkiye’de petrol olmadığını çalışıp da tespit ettiniz mi? Hangi çalışmayla yok diyorsunuz?” Petrol ve para tekrarlamaya lüzum görmediğim her şeydir. Çöldeki su gibidir.”

Hilmi Güler’e;” Şahsınıza gönderdiğim 31 Mart 2003 tarihli yazıda kısaca belirttiğim gibi TPAO depolarında mevcut 25 sondaj makinesinin faal hale gelmesini sevinç ve hayretle öğrendim ve çok memnun oldum(...) TBMM Başkanlığına 14 Mayıs 2003 tarihli gönderdiğiniz açıklamanın ekindeki TPAO Genel müdürlüğünden edinilen bilgileri havi raporun son maddesinin bilimsel doğruluğu kabili telif olmayacak bir şekilde ifade edildiğini hayret ve dehşetle okudum.” (27.5.2003) “1972 yılında Amerikalıların uzaydan Türkiye’imizdeki petrol aramaları için talep ettikleri yer istasyonları kurulmasına Genelkurmayca müsaade edildiğini, bu yer istasyonlarındaki çalışmaların neticesini evvelki mektuplarımda sunmuştum. (2.6.2003) ;

TPAO Genel Müdür, Genel Müdür Vekilleri de Güven’in devamlı olarak yazdığı şahısları. Bunlardan M. Ali Türkoğluna” Size ilişkide 1938 yılından beri yürütülmüş hazin ve son derece üzücü bir petrol hikâyesinin dosyasını sunuyorum.(...) İlişikteki dosya ile ilgili hangi çalışma yapılmıştır? Bu konuda soruşturma açılmış mıdır?(...) (26.9.2001) diyerek Hakan Yılmaz Çebinin İhsan Topaloğluna yönelttiği soruyu havi dosyadan söz etmektedir. İşte bu mektuba TPAO’dan uzun hoş olmayan bir cevap gelmiştir. Bu cevaba 19.11.2001 tarihinde, 6 maddelik, fakat her maddesi bir büyük sayfa tutarında olmak üzere uzun bir cevap vermiştir.

“İlgi yazınızın başlığında Em.İS.Kd Bnb. olduğum yazılı. Yazınızın içindeki akıl öğretir ifadesinden yazı ekindeki etiketimi de okuyup anlamadığınız, dikkate almadığınız anlaşılmaktadır. Subaylığımla gurur duyar, iftihar ederim. Benim için bu iltifattır. İki adet teknik etiketimi görmezlikten gelmenizi anlamak mümkün değildir.” Kendisinin subaylığı yanında ayrıca yapmış olduğu birçok tahsil vardır. İstanbul Teknik Üniversitesinin İnşaat Fakültesinden mezundur ve Hidrojeoloji ihtisası vardır. Bir ilave daha, o da Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünü bitirmiş olmasıdır.

“1980 senesinde ise dostum Serbülent Bingöl’ün Enerji Bakanlığına tayininde de müessir oldum” diyerek Bakan Bingöl’ün kendisinin istek ve ısrarıyla Petrol Kanununun aleyhte olan 8 delik delme kısıtlaması başta olmak üzere yaptığı çalışma ve hizmetleri anlattıktan sonra; “Serbülent Bingöl (...) o gün için dünya hâkimi petrol tröstü,’ Yedi Kızkardeş’ tarafından New York’a davet edildi. Davet sonu görüştüğümüzde, bugün de dünya hâkimi olan ve Federal Reserve’in sahiplerinden olanlarla yaptığı toplantıda, kendisi bana bu kişilerin beyanını anlattı.” demiştir.

Diğer şahsına mektup yazdığı veya cevap verdiği genel müdürlerden birisi de Kenan Veziroğludur.”(...) zengin petrol kaynaklarımızın bir an önce bulunup üretime geçirilmesi gerekirken anlamsız direnişiniz ve başında bulunduğunuz milli kurumumuzun etkisiz ve güdük kalmasına (...) sessiz kalmanız(...) asla kabul edilemez.”(17.3.2002)

Güvenin petrol konusuyla ilgili olarak yazdığı mektupları, bu hususla ilgili belgelerin içeriklerinden bahsetmeye kalksak muhakkakki bu kitabın hacminin kat be kat fazla yere ihtiyaç olur.

Başta Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı olmak üzere tüm Enerji Bakanları, Başbakan, Cumhurbaşkanı, Askeriyenin en üst makamlarına, Üniversitelerin ilgili Fakülterine ve önemli gördüğü Genel Müdürlere **“Türkiye’imizde büyük petrol Yataklarının Varlığına Ait Şahsen Kesin Tespit Ettiğim Ana Bilgiler”** adlı uzun bir çalışmasını göndermiştir. Mücadelelerine bir örnek olmak üzere bu yazıyı ekliyoruz.

TÜRKİYE’MİZDE BÜYÜK PETROL YATAKLARININ VARLIĞINA AİT ŞAHSEN KESİN TESPİT ETTİĞİM ANA BİLGİLER

Yüceler Yücesi Atatürk’ün yarattığı Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devletinin vatani olan Anadolu, dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz yataklarına sahiptir.

TEK KURTULUŞUMUZ BU PETROL VE DOĞAL GAZI ACİLEN ÇIKARMAKTIR.

1) Türkiye Cumhuriyeti’ne ait Anadolu’nun Jeolojik haritası, (1/1000000 ölçekli) bu konularda bilgili kişilerce irdelenmesiyle anlaşılabilir.

Bu haritanın içinde ve arkasında tektonik olayları belirleyen kırıklar, kıvrımlar, faylar v.s yerleri de net gösterilmiştir. Biraz jeolojik kültürü olan birisi böyle bölgelerde petrol, doğal gaz ve madenin bolluğunu anlar.

2) a) *Bu işin bilimsel akılla, akıl bilgisiyle anlayışında olduğumdan, yurdumuzun tek kurtuluşu olan, bilhassa petrol ve gazına bütün gücümle sarıldım.*

b) *1954 senesinde çıkan, Max Ball’ın yaptığı petrol kanunu Türkiye’nin kuzey doğusunda petrol aramayı yasak etmiş ve senede her şirketin 10 sondaj yapmasına müsaade etmişti. Elit tarafından haince hazırlanan kanun maddesi tarafımdan 1960 senesinde hainlikleri ortaya konarak değiştirilmeye çalışıldı.*

c) *Petrole sahip olan, dünyaya hükmeder. Yani paraya sahip olan hükmeder. Buna da bugün Elit denmektedir.(Elit, bilindiği gibi yurdumuzu küreselleşme adı altında köleleştirmektedir. Bunu da Türkiye’imizdeki bazı Elit işbirlikçisi insanlarımız ve bu bilinçte olmayan kişiler yoluyla hızla yapmaktadır. Bunda da muvaffak olmak üzeredir.)*

3) *Yine bilimsel olarak 1/1000000 ölçekli Türkiye Jeolojisi Tektoniğine ait haritaların tetkikinde bu zenginliğin varlığı ön bir yargı olarak anlaşılır. İlk çalışmalarım 1960-61 senesinde fiilen başlamıştır. Bu maksatla 10 tane 5000-5500 metreye inen makinelerin satın alınması için Amerika’ya bir ekip gönderilmişse de Amerikan idaresi bu makineleri vermemiştir. Bu makineleri Rusya’dan temin için çalışmam ve 10 makine alımı için yaptığım teşebbüs sonucu, makinelerden biri gelmiş, idarenin değişmesi ile dokuzu komünist diye gelmemiştir.*

4) *Bu işe bakan Enerji Bakanlığı’nın TPAO Genel Müdürlüğü, arama ve sondaj işlerinde yıllarca hemen hemen hiçbir icraat yapmamış, Türkiye’nin Elit tarafından biraz daha köleleştirilmesine yardım etmiştir. Rakamlar vermek suretiyle detaya girmek istememekteyim. Hatta TPAO sanki Türkiye’de her görevini tamamlamış gibi yurt dışında Mısır, Libya, Azerbaycan, Cezayir ve Pakistanda sondajlar yapmış hemen hemen hiçbir şey bulamamış, bu işten devletimiz 550 milyon dolar zarar etmiştir.*

5) *Vatan evladı olduğumu bildiğimiz Sayın Neşet Akmandor’u enerji bakanlığına refere ettim ancak, o da maksatlı çark arasında yeterli işlevi görememiştir.*

6) *Zamanın cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a 1966 senesinde Rus büyük elçisi müracaat etmiş “Uzay araştırmalarımıza göre petrolünüz çok, beraber işletelim” teklifinde bulunmuş, maalesef Sunay anlayışsızlık göstererek dikkate almamıştır.(Bu bilginin kaynağı Sayın Profesör Anıl Çeçenin’dir.)*

7) *1972 senesinde ABD hükümeti Türk hükümetine uydu ile Türkiye’de petrol ve doğal gaz araması (Landsat) projesi gereği yer istasyonu kurulması için müracaat etmiş, hükümet bu işi Türk Genel Kurmay’ına havale etmiştir. Yetkili kişinin ifadesine göre de Türkiye’de üç tane alıcı istasyon kurulmasına müsaade etmiştir. Müsaade şartları;*

a) *Her türlü yardımcı personelin Türk olması*

b) *Her alınan bilginin kopyasının Türk tarafına teslim edilmesi*

c) Her bir istasyonda ODTÜ lü bu hususta yetkili üç doçentin bulunması şartı ile kabul edilmiştir.

Birkaç ay sonra araştırmacılar elde ettikleri bütün belgeleri ve bunların özeti olan diski Türk yetkililerine teslim etmişti. Maalesef bu hususta bilgileri olan kişiler olmadığından "barakalar dolusu evrak" çöpe atılmıştır. Böylece ABD'yi de idare eden Elit petrolün varlığını kesin tespit etmiştir. (Bu bilgiler sınıf arkadaşım, o zamanın Genel Kurmay'ında yetkili ve görevli olan kişi tarafından net olarak tarafıma iletilmiştir.)

İdarenin her türlü zaafından ötürü istifade ederek araştırma yapılmamıştır. 1982 senesinde "Landsat 7 uydusu" ile Elit'in sahip olduğu petrol arama şirketleri uzayda son tekniklerle bir daha arama yapmış "Türkiye'nin güney doğusu ve her tarafında adeta bir petrol denizi var" tabirini kullanmıştır. (Bu sıralarda Türkiye'deki Shell'in araştırma genel müdürü Antony Hages gazetelere geçen beyanatta bu ifadeyi aynen kullanmıştır)

8) 1982 senesinde o devirdeki idareye etki ederek Sayın Serbülent Bingöl'ü enerji bakanı olmasına tavassut ettim. Bu vatanın bir Atatürk evladı olan ve akıl ve gönül birliğimiz dolayısıyla, Türkiye'nin var olan petrollerinin ortaya çıkması için Max Ball'in kanununun değiştirilmesi yani kuzey doğudaki aramanın yasaklanması kaydı ile senede 10 delik delme kaydının sildirilmesine karar verilmiş ve yabancılar petrol bulduğu takdirde denizde %45'inin, karada %35'inin petrolü çıkarmanın olacağı kanuna konmuştur. Bu kanun gayretimizle çıkarılmıştır.

9) Bunun üzerine Elitin (yani bugün hâkim olan Federal Rezerv'in sahibi, Dünya Bankası'nın sahibi, Dünya Ticaret Örgütü'nün sahibi, dünya petrollerinin çoğuna sahip ve milletleri küreselleşme adıyla köleleştiren, Türkiye'mizi de bu yolda tükenme noktasına getirmeyi çalışan dinsel topluluğun) bilinen New York'taki merkezinde dünya hâkimi petrol şirketleri tarafından Serbülent Bingöl davet edilmiş ve aralarında, Serbülent Bingöl'ün tarafıma beyanına göre şu kısa ifadeler geçmiştir.

a) Elitin dünya hâkimi, Federal Rezerv sahibi şirketlerinin en yetkilileri, kanun değişikliğinden memnun olduklarını ve çok büyük petrol yataklarını çıkarmak ve işletmek istediklerini beyan etmişlerdir. S. Bingöl, "buyrun çıkaralım, bunun için her türlü imkânımızı kullanalım" demişse de, özetle "iyi ama petrol çıktığı takdirde, İran- Irak'ın yaptığı gibi elimizden almayacağınızı nasıl garanti edersiniz?" demişlerdir. Serbülent'in her türlü garantisine cevap vermemişlerdir. Ama Türkiye'nin petrol sahalarını sembolik ücretlerle kiralamışlar, Rusya gibi memleketlerin araştırma yapmalarını engellemişlerdir. Bu işin önemli tarafı Türkiye Cumhuriyeti'nin içindeki bazı kişilerin gaflet ve delalet denilecek kadar en ufak araştırma yapmayıp bu konuyu neticelendirmemeleridir. Bunu affetmek vatana ihanettir.

b) Sayın Serbülent Bingöl'in en yakın arkadaşı, eski bakanlardan Şahap Kocatopçu'ya da bu olayı anlatmış olduğunu, Kocatopçu da doğrulamıştır. Bu da Türkiye'nin derinde ve çok bol petrol ve doğal gaza sahip olduğunun kesin ispatıdır. Başka belgeye dahi ihtiyaç olmadığı nettir. UYANALIM!

10) Bu arada petrol şirketleri yüzlerce uyduyla araştırma yaparak bu bilgileri kesinleştirmiştir ve dünya hâkimi Elit, Türkiye petrolünü her türlü vatan hainlerini kullanarak yedek olarak bekletmektedir.

11) Herkesin gazetelerde ve televizyonlarda defalarca bildirilen bu bilgileri anlayacağı gibi Türkiye'de yer yer doğalgaz doğal olarak çıkmış ve nedense Türkiye'nin başındakiler kör gibi durup, bunlara kulak tıkamışlardır. Örnek: Ceyhan ve birçokları gibi.

12) İsrail'in resmi petrol arama şirketi, petrol kongresine ve fuarına katılmış şirketin gazetelerde defalarca yayınlanan beyanlarına göre Türkiye'de 12 kişilik gruplarla petrol arama çalışmaları yaptıklarını ve bir nevi köleleştirme hedefli petrol kanununun çıkmasını beklediklerini ifade etmişlerdir. Bu kanun da kabaca çıkmıştır. Maalesef üstü kapalı deyimlerle çıkmıştır.

Arzu edilirse Türkiye’de herkes tarafından duyulan petrol ve doğal gaz görüntülerinin belgeleri geniş çapta verilebilir. Basit bir örnek Avustralya firması AMITY OIL Trakya bölgesinde hemen sondaja başlamış ve doğalgaz üretimine geçmiştir. Bir başka örnek: yerli firmalardan Erman petrol daha önce TPAO’nun yirmi yıl önce terk etmiş olduğu Adıyaman kuyularında zengin petrol bulmuş ve işletmeye başlamıştır. Aynı şirket Ceylanpınar’da 2,5 milyar varillik rezerv tespit etmiştir. 1930’lu yıllarda Müreftede Romenler tarafından açılan doğalgaz kuyularından elde edilen gaz ile birçok fabrikalar çalışmaktadır. Ayrıca bir ABD firması Çorlu ve Tekirdağ bölgesinde yapmış olduğu aramalar çerçevesinde bulduğu doğalgazı yakın çevrelerdeki 15 fabrikaya vermiştir. Sayısız örnekler verilebilir.

13) TPAO 3915 kişilik kadrosuyla ölü uykusuna yatmış, dışarıda 550 bin dolar zarar etmiş, her iş bitmiş gibi eli boş dönmüştür. Bu hususu Enerji Bakanı dâhil bütün yetkililere defalarca belgelerle belirttim. Hala uyanma gösterilmemiş hatta şahsıma değil, gazetelerde Türkiye’de söylenen derecede petrol bulunmadığı yayılmıştır. Türkiye’nin enerji ihtiyacının (petrol ve doğalgaz) kendi yurdundan temin edilmeyeceği ana temasını işleyerek, yurtdışından dünya piyasasına göre çok daha pahalı olarak doğalgaz santralleri kurulmuş ve milyarlarca dolar yok paramıza rağmen ödenmiştir. Böylece fiyatının yüksekliği yanında Türkiye’nin enerjisi yabancıya yani Rusya’ya, İran’a ve deniz taşımacılığı vasıtasıyla birçok memlekete bağımlı kılınmak felâketi hazırlanmıştır. Tabi bundan yerli menfaatçiler ayrıca çöplenmişlerdir.

14) Bu bilgilerin özet ve belgesel olarak yetkililere sunulduğunda zamanın Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri vatan evlâdı Sayın Cumhur Asparuk’un dikkatini çekmiş, şahsımı arayarak bizzat tespit ettiği bir olayı sonsuz vatanseverlik ve heyecanla bildirmiştir. Görevle Hindistan’da ki bir ABD üstünde brifingde en yetkili kişinin belirttiğine göre Türkiye (bilhassa doğusuyla bütünüyle bir petrol denizi üzerindedir. Derinlik 5500-6000 m’dir.) verilen aynı bilgilerin çakışması ile müjde vermiştir. Ama yetkililerin bazılarının gafleti, delâleti, hıyaneti bunu da unutturmuştur. Ağlanacak haldeyiz! Her Atatürk evlâdının kahrolacağı hain bir davranıştır.

15) ÇOK ÖNEMLİ TESPİT:

a) Çıkarılan petrol ve doğalgaz kanunu Türkiye Cumhuriyeti ulus devletinin köleleşmesine hizmet eden bir kanun hüviyetindedir. Detayları defalarca en yetkililere yazılmıştır.

b) Yüceler Yücesi Atatürk’ün kurduğu Türkiye’mizin kurtuluşu acil paraya yani petrole kavuşarak sağlanabilir. Bunu en basit akıl ve bilgili kişi net anlar (hain değilse). Bütün bunlar en belgesel ve ağır ifadelerle Türkiye Cumhuriyeti’ni idare eden herkese belgeler gönderilmek suretiyle ifade edilmiştir. En ufak vicdan ve izan gösterilmemiştir.

UYANALIM!” demiştir.

Güven Müdafaa-i Hukuk Dergisinde de petrolümüzün varlığı ile ilgili uzunca bir makale yazmıştır. Kitabın bu bölümüne kadar olanlar, İhsan Güven’in katledilişinin arkasında gelen birkaç ay içerisinde kaleme alınmıştır. O günden bu yana, yani 2013 yılının Mart ayına kadar hiçbir kelime eklenmemiştir. 29 Mart 2013 tarihli Aydınlık gazetesinde çıkan bir haber üzerine birkaç kelime daha ilave gereği duyulmuştur. Buna da sebep TPAO’nun özelleştirilmesine karşı bir grup insanın “Petrol Kanunu Tasarısı”na karşı çıkmasıdır. Katılımcılardan “Petrol Mühendisleri Odası Başkanı” Mehmet Kul’un; “ (...) “*Milli Menfaatlar*” kısmının çıkarılması ile öncelikle ülke çıkarlarını gözetme anlayışının terk edildi, petrol arama ve üretim faaliyetlerinde yabancı devletlerin hakimiyetinin önü açıldı, böylece de TPAO’nun özelleştirilmesinin önü açıldı, tasarı ile de özelleştirilmenin ilk adımı atıldı. Ayrıca da petrol arama ruhsatı için yapılacakbaşvurularda aranan teknik yeterliliğe ve tecrübeye sahip olma şartının kaldırılması ile bilgi, ekip ve ekipman yönünden yetersiz şirketlere ruhsat verilmesinin sağlandığı, TPAO’nun devlet adına arama ve üretim yapmasının ortadan kaldırılmasının tek nedeni, TPAO’nun elindeki mevcut arama ve üretim ruhsatlarının ve gelecekteki alacaklarının, yerli ve yabancı özel sektöre kaydırılması”olacağını belirtmiştir. “Türk Petrol Jeologları Derneği Başkanı” İsmail Bahtiyar; “(...) Başarısız gösterilmeğe çalışılan TPAO, (...) dünya genelinde %10 olan petrol bulma oranının çok üstünde %18’lik

bir başarıya sahiptir” demiştir. “Petrol-İş Genel Başkanı” Mustafa Öztaşkın; “ (...) TPAO'nun içinde karlı olan dağıtım-pazarlama bölümü ayrıldığı gibi, TPAO'nun rafinaj bölümü (TÜPRAŞ), doğalgaz (BOTAŞ), Petro-Kimya (PETKİM) de TPAO'dan koparılıp ayrılmıştır. TPAO'nun entegre yapısı bozulmuş ve arama-üretimle sınırlandırılmıştır. Yani karlı kısımları satılmıştır.” demiştir.

EKLER

A- Cevat Eyüp Taşman'ın 1949 Yılındaki Yazısı⁶⁸⁰

1-KÜRZOT-VAN

a-Türk-İran hududunu tespit eden komisyonda fenni müşavir olan William Loftus bu işten dönüşünde İngiltere Jeoloji Cemiyetinde 1854 tarihinde neşrettiği bir etütte Van Kalesinde Nümulitik kalker içinde bitüm membalarından bahsederek daha evvel Evliya Çelebi tarafından Van kalesinde (Cit: 4) “neft yağının kayalardan nebean ederek bir havzi azimin içinde rızan olduğuna” dair yazdığını tetkik etmiş oldu.

b-Van Gölü çevresinde Kürzot köyü civarındaki petrol tezahürü hakikatte eskiden de bilinmekte idi. 1877 yılında Tayfur Paşa namında bir zatın tünel açarak basit bir tesisatla epeyce petrol istihsal ettiği Tayfur Paşa'nın oğlundan naklen rivayet edilmektedir.

c- Birinci Dünya Savaşı'ndan önce 3 Şubat 1912 tarihinde Kürzot'ta ayandan Müşir Fuat Paşa'ya 363 hektarlık bir saha üzerinde 99 sene müddetle bir imtiyaz verildiği zikredilmektedir.

d-1916-17 senelerinde Rus işgali altında bulunan Doğu illerimizde Güney Kafkas Demiryolları namına Stoyanoff, Meferd ve Nalifkin Divanı Hüseyin, Neftik, Kürzot, Hasankale, Pulk (Tercan) ve Katranlı dolaylarında jeolojik tetkikat yapmışlar ve müşahadelerini Moskova'da çıkan “Bulletin du Comite Geologique” de neşretmişlerdir. Bu devrede Ruslar tarafından Hasankale'de bir miktar petrol çıkarılmaya teşebbüs edildiği gibi Katranlı'da sondajla motörler için ve Kürzot'ta galeriler açılarak Van Gölü üzerinde işleyen gemileri besleyecek kadar petrol istihsal edilmiştir.

e-1922 de Doğu Bölgesi ve bilhassa Kürzot çevresi hakkında etraflı bir etüt Kowalevski namında bir jeolog tarafından yapılmış, rapor Ankara'da yazılmış ve Rus dilinde Baku'de neşredilmiştir. Kowalevski'ye Miroviç ve Rüstem Sultanov refakat etmekte idiler. Kowalevski raporu bir eski rivayete göre Kürzot kaynaklarının efsanevi zenginliği, bu kaynaklardan 80-100 deve yükü petrol alındığı söylenmektedir” diyerek bu iddiayı teyit eder gibi lisan kullanır.

f-1927 senesinde Sorbon Üniversitesi Jeoloji profesörü L. Bertrand beraberinde Hamit Nafiz Bey ve Melik Beyler olduğu halde Emil Mayen hesabına Kürzot çevresini tetkik ediyor. Emil Mayen bu tarihten üç sene evvel (1924) de Fuat Paşa'dan Kürzot imtiyazını satın almış bulunuyordu.

g-1928 de Kemal Lokman Kürzot bölgesinde bazı araştırmalar yapmışsa da Bertrand raporunun burada ciddi bir petrol araştırmasına müsait olmaması sebebiyle şirket işi yüz üstü bırakmış ve imtiyaz 25.6.1937 tarihinde Cumhuriyet Hükümeti tarafından feshedilmiştir.

i-Van'ın Kürzot çevresinde 1937 de Kirk, Mason, Foley tarafından jeolojik etütler ve Compagnie Generale Geophysique tarafından elektrik rezistivite metodu ile jeofizik araştırmalar yapılmıştır. Ayrıca eski galerileri temizleyerek, yeni galeriler açarak 1937, 1938, 1943 ve 1945 senelerinde Kerim Temel, Nebil Ezgü, Mazlum Angın ve Kemal Lokman tarafından bir miktar petrol elde edilmiştir. Elde edilen petrol sırasıyla 3.000, 800, 250 ve 500 kilo olarak mahdut miktarlara inhisar etmiştir.

2.ÇENGEN-İSKENDERUN

⁶⁸⁰ Cevat E. Taşman'ın MTA Dergisinin 1949 yılı 39 numaralı sayısı

a-İstanbul'da kimyager Moreau tarafından yapılan Çengen petrol tahlili 17 Temmuz 1887 tarihini taşır. 23 Ağustos 1887 de Sadrazam Kamil Paşa buraya ait imtiyazın verilmesi hakkında ferman çıktığını Maliye Nazırlığı'na bildirmiştir. Bu imtiyaz Ahmet Necati Bey namında birine verilmiş, bu zat da imtiyazını Hasan Tahsin isminde birine 1889 Ocak ayında devretmiştir. Bir Alman-İngiliz firmasının 10 kadar küçük sondaj yaptığı ve birkaçının kuvvetlice yer gazı emareleri gösterdiği bilinmektedir. Buraya ait imtiyazın 1 Mayıs 1913 tarihinde feshedildiği 17 Mayıs 1913 tarihli "Jeune Turc" gazetesinde çıkan ilandan anlaşılmaktadır. Bu eski günlere ait hurda sondaj malzemesi ve buhar kazanı bugün bile Çengen köyü civarında görülebilir. 1943 de Ortynski, Turgut Uluğ, Ziya Kirman, Ali Dramalı ve Kemal Manioğlu Çengen civarının tafsilatlı haritasını çıkarmışlardır. Çengen'de 1944 ve 1945 senelerinde üçü 116 ve biri 600 metreye inen dört strüktür sondajıyla bir de 1008 metreye varan büyük bir sondaj açılmıştır. Strüktür sondajlarından biri petrol emaresi gösterdiği gibi büyük sondaj da bir miktar havagazı vermiştir.

3.MÜREFTE-TRAKYA

a-1892 senesinde Cavit Bey namında bir zat Mürefte civarında Gaziköy (Ganos) derelerini dolaşırken burnuna gelen petrol kokusundan kuşkulanarak etrafı araştırıyor ve bazı petrol emarelerine rastlıyor. Bunun üzerine İstanbul'a giderek elinde su kuyusu açmak için bir sondaj aleti olan bir Rum ve Seferyan isminde bir Ermeni ile anlaşarak bir ortaklık kuruyorsa da bir netice elde edilmeden şirketin infisah ettiği anlaşılıyor.

b-1897 de bu mıntıkada 1360 hektarlık arazinin petrol imtiyazının zamanında Halil Rifat Paşa'ya bir ferman ile verildiğini öğreniyoruz. 1898 Ağustosunda Romanya'dan getirilen işçilerle Ganos civarında dört köşeli bir kuyu 108 metreye indirilmiş bulunuyorsa da yalnız ehemmiyetsiz petrol ve yer gazı emarelerine rastlanıyor. Aynı zamanda Şarköy, İsteme ve Mürefte'de Osmanlı Bankası ve bir Fransız Kumpanyası tarafından az derinlikte kuyular açılıyor. 82 metreye varan Şarköy kuyusunda iktisadi olmayan müteaddit petrol tezahürlerine rastlanıyor. Mürefte kuyusu da 74 metreye indirilerek bazı linyit ve müteaddit petrol emareleri kaydediliyor. İsterne 'deki kuyu arıza dolayısıyla 43 metrede terk ediliyor.

c-1899 da European Petroleum Company Londra'dan getirttiği Adyaseviç namında bir jeologa mıntıkanın etüdünü yaptırıyor ve bunun üzerine Horadere 'de açılan bir kuyu Eylül 1900 de 891/2 metrede petrole rastlıyor. Bir müddet günde 2 ton petrol veriyor sonra azalıyor. 1901 senesi İik Kanununun sonuna kadar tulumba ile 47 ton petrol çıkarılıyor, fakat verim kifayetsiz addedildiğinden kuyu terk ediliyor. 1904'de açılan 11 numaralı kuyu 443 metreye varmıştır, ancak ehemmiyetsiz addedilen emarelere rastlıyor. Bunlar Horadere bölgesinde açılmışlardır. Mürefte yakınında açılan 10 numaralı kuyu biraz petrole, 67 metrede tazyik altında bir miktar gaza rastlıyorsa da petrol borularının kalınlığı 71 santim olduğundan kuyu terk ediliyor. Eoropean Petroleum Company 1906 senesine kadar Hora, Mürefte ve Şarköy dolaylarında müteaddit kuyular açıyor.

d-Birinci Dünya Savaşı'ndan önce (1913-14) Halil Rifat Paşa hukukunu Avusturya tabasından Stanilas Mihaliki'ye devrediyor ve 1914 de L. Thomas namına Mürefte civarında bir taharri ruhsatnamesi veriliyor. Ancak başlayan harp bu husustaki faaliyeti durduruyor.

e-1919 senesinde Mürefte mıntıkası Yunan işgali altında bulunduğu vakit o çevrede Standard Oil kumpanyası tarafından jeolojik incelemelerde bulunulmuştur.

f-1926 senesinde İstanbul'a yakınlığı dolayısıyla daima portesinden ziyade alaka cezbetmiş olan Mürefte civarında bir petrol hareketi görüldü. Feshedilmiş olan İmtiyazın bir kısmı Hidiv Abbas Hilmi Paşa'nın yakından ilgisi olduğu Türk Ticaret ve Sanayi Bankası'na devredildi. Diğer bir kısmı için de Hasan Mustafa namında bir Azeri Türke taharri ruhsatnamesi verildi. Hasan Mustafa bu müsaadeye dayanarak O'Brien namında bir Amerikalı ile ortak oluyor. Bu şirket 1929 ve 1930 da Mürefte petrollerini John M. Dale isminde bir mühendise tetkik ettiriyor, haritasını çıkarıyor ve sondaj yapmak üzere Mürefte'nin bir kilometre kuzeyinde bir noktaya makine kuruyor. Lakin sondaj yapılmasına Hükümet müsaade etmediğinden ameliye tatil ediliyor.

4.CİZRE

a-1922 senesinde Prof. Grandjean Omnium Şirketi namına Çımagil, Pulk, Hasankale, Kürzot, Siirt yolu ile Cizre'ye kadar beraberinde Esat ve Kenan beyler olduğu halde bir etüd yapmıştır. Bunun üzerine kumpanya Cizre ile Şırnak dolaylarında 100.000 hektarlık bir saha üzerinde petrol arama ruhsatı istemiştir. Bu talep ve aynı zamanda buna mücavir arazide Harbol mıntıkasında Standard Oil kumpanyası tarafından talebedilen taharri müsaadesi Hükümetçe kabul edilmemiştir.

b-1928 senesinde Amerika'da Pittsburgh Pennsylvania'da Hunley and Huntley Müşavir Jeologluk firması için ve muhtemelen Standard Oil hesabına Shirley Mason ismindeki petrol jeologu memleketimize gelerek Mürefte, Boyabat ve Mardin-Cizre mıntıkları üzerine esaslı jeolojik müdahalelerde bulunmuş, American Association of Petroleum Geologists Cemiyeti'nin Haziran 1930 da çıkardığı bültende buluşlarını neşretmiştir. Mason, gezdiği mıntikanın petrol ihtimallerine temas ederek bir miktar petrol bulunması muhtemel ise de yabancı sermayenin buralarda beklenmesi icab eden karı temin edemeyeceği sonucuna varmış bulunmaktadır.

c-1929 yazında Cizre bölgesi M. Lucius ve Hadi Galip Yener tarafından tetkik edilmiş ve Harbol'daki asfalt hakkında 20.000 ton etrafında bir tahmin yapılmış ve Cizre ile Şırnak arası etütler yapılması tavsiye edilmiştir.(Buradaki asfaltın hususiyeti Cevat Taşman tarafından MTA mecmuasında (1/35 Temmuz 1946) incelenerek tezahüre "harbolit" ismi verilmesi ileri sürülmüştür.)

5. BOYABAT-GİRESUN

a-1922 de Evkaf İdaresi için Tercan civarında Pulk petrol tezahürü M. Leon isminde bir zat tarafından tetkik edilmiştir. 1932 senesinde Petunikov isminde bir Sırp mühendisinin Nizamettin Şevki namına Pulk (Tercan) ve 1933 de Ekinveren (Boyabat) da incelemeler yaptığı, 1934 ve 1935'de galeri açtırarak bir miktar petrol elde ettiği bilinmektedir.

b-1936'da Boyabat'ta jeolojik tetkikatta bulunan H. M. Kirk her ne kadar kısa bir müddet için günde üç buçuk ton petrol istihsal edildiği hakkında rivayetler işittiyse de petrol akmasının devam ettiği 15 gün içinde buradan azami 30 varil petrol elde edildiği kanaatinde olduğunu ve sonra açılan diğer bir galeriden ancak günde 20 litre istihsal yapıldığını beyan etmiştir. Burada çıkan petrolün her ne kadar benzin verimi az ise de yüksek kalite makine yağı imaline müsait olduğu anlaşılmıştır. Boyabat sahası hakkında Salomon Calvi tarafından bir muhtıra olduğu gibi Petunikov Almanca "Petroleum" mecmuasında (1939), Blumenthal 1940 da bu mıntika üzerine bir yazı neşretmişlerdir. Bunlardan daha esaslı bir etüd Tromp ve Ortynski tarafından yapılmış ve 1942 senesi MTA mecmuasında umumi efkala arz edilmiştir.

B- Maden Tetkik Arama Enstitüsünün Araştırmaları (1: 500 000 ölçekli Türkiye Jeoloji haritası)

DİYARBAKIR-⁶⁸¹

Diyarbakır paftası hudutları içerisinde, petrol konusu, dünya çapında kıymet ifade eden birçok yerüstü emareleriyle, yer altı yatakları bulunmaktadır.

Petrol jizmanları kurumuş ve canlı halde yerüstüne akmaktadır. Buna mukabil yer altı yatakları ise, ya alttan üst tabakalara doğru hicret etmiş veya doğruca kendi yataklarında otoktan haldedirler.

Pafta hudutları içerisinde satha çıkmış bazı petrol jizmanları C.E. Taşman'a göre şu bölgelerde bulunmaktadır.

⁶⁸¹ Necip Tolun, Cahit Erentöz, İhsan Ketin, Ankara 1962

Bazdivan: Bu yatak Siirt ilinin Bazdivan köyü civarında üç nokta halinde bulunmaktadır. Bu köy Raman dağının doğu nihayetinde ve Garzan suyu üzerindedir. Bunlar yarı mayi petrol halinde olup, Midyat kalkerleri üst kısım çatlaklarından zuhur etmektedir. Bu jizman tamamıyla Beşiri ile Raman arasındaki bir fay zonundadır.

Birne: (Siirt) Buntan suyu doğusunda Eruh ile Şırnak arasındadır. Jizman mayi petrol halindedir.

Gercüş: (Mardin) Alförman sahası, aynı kasabanın 15 km batısında, Hisarderesi kenarındadır. Bu jizman hem kurumuş, hem de mayi halindedir. Masif kalker üst seviyelerinde bulunur. Masif kalker kırıldığı zaman kalker içyapısının petrol habbeleriyle dolu olduğu görülür. Diğer bir alförman ise Gercüş tabakalarındadır. Bu jizman Gercüş kasabasının 1 km doğusunda bir fay üzerinde olup, okside olmuş asfalt halindedir. Bu jizmanın diğer bir benzeri de birkaç yüz metre güney batıda dağ yamacındadır.

Kermav: (Mardin) Yatak masif kalkerler içerisindedir. Jizman bu köyün kuzeyinde, Dicle nehri kenarında Histe mevkiindedir. Dicle'nin suyu azaldığı zaman meydana çıkan masif kalker çatlaklarının ve boşluklarının mayi petrole dolu olduğu görülür.

Hermis: (Mardin) Burada asfalt zuhuru mevcuttur. Aynı köyün kuzeyinde küçük bir dere içerisinde Becirman köyü altındaki yamaçlar esas yatakları teşkil eder. Buradaki kurumuş bitüm jizmanları da Kermav şistelerinin çatlaklarını doldurmuştur.

Kerbent: (Mardin) Kerboran bucağının 12 km kuzeydoğusundaki antiklinalin kuzey kenarında ortaya çıkan jizman iki yerde mayi petrol halinde sızmaktadır.

Kıtmış: (Siirt) Şehrinin 10 km güneyinde bulunmaktadır. Jizman mayi petrol halindedir. Eosen kalkerleri içindedir. Kıtmış nehrinin sağ kenarında açılan bir âdi kuyuda tenekelerle petrol toplanmıştır.

Mardin: Bu jizman Mardin ilinin 10 km kuzeyinde Mardin-Diyarbakır yoluna yakın Kanikamo ve Ahreski karakolu bölgesindedir ve Paleosen greleri içerisinde kurumuş petrol halindedir. Ayrıca Mardin'in 1 km Savur yolu doğusunda, masif kalkerlerin yarıklarında, kurumuş bitüm ve ham petrol bulunmaktadır. *(Bu çalışma 1950'de yapıldığına göre herhalde bu petrol bölgeleri bugün şehirlerin tam ortasında kalmış olmalıdır.)*

Raman: (Siirt) Raman dağında açılan petrol kuyularında masif kalkerler içerisinde ham petrol bulunmaktadır. Irak'ta petrol hazne taşı olarak kabul edilen Asmari kalkerlerinin Anadolu'nun güneydoğusundaki karşılığı Midyat kalkerleridir.

Maynuni boğazındaki 1052 metredeki ilk sondajda masif kalkerlerde petrole girilmiştir. Tetkik edilen Garzan strüktürlerinde petrol bulunmuştur.

Ramandağ sondaj developman neticesinde N. Egeran'a göre masif kalkerlerin petrollü seviyeleri 19170000m² yüzölçümünde ve 100 metre kalınlıktadır.

Uzun çalışma ve tecrübelerden edinilen neticeye göre bu civardaki birçok strüktürlerde Kretase ve Paleozoik formasyonları içerisinde zengin petrol yatakları mevcut olduğu anlaşılmıştır.

(Yukarıdaki ifadeler Maden Tetkik Arama enstitüsünün 1962 yılında yayınlanan Diyarbakır paftası kitabından olduğu gibi aktarılmıştır. Üstelik de bu çalışmalardan Egeran'a ait olanın 1948 yılına Taşman'a ait olanın da 1950 yılında olduğu göz önüne alınırsa üzerinden 60-55 sene geçmiş demektir. Bu yıllar zarfında bu bölgede kaç kuyunun açıldığını sormak ve buna alınan cevap Türkiye'de petrol politikasının ne olduğunun cevabını açıkça verecektir. İhanet her zaman alenen kurşun sıkılmakla olmaz.⁶⁸²

Yörenin Başka Bir Tetkiki

...petrol araştırmak üzere Türkiye'de bulunan Tidewater Oil Company, Mobil Exploration Mediterranean, Esso Standart (Turkey) Inc, Shell Company of Turkey Ltd. ve Irak-Suriye hudut jeolojik korelasyonları içinde Iraq Petroleum Company Ltd. gibi şirketlerin etütleri gözden geçirilmiştir. Bunlar arasında bilhassa Tidewater Oil Company Mardin-Derik bölgesinde uzun zamandan beri bilinen Kambriyen tabakalarının doğudaki imtidadlarını tespit etmiştir...

...Batı-Doğu doğrultusunda uzanan dağlar eksenleri boyunca satıh topografyasında alçalma ve yükselmeler arz etmekte ve bu yüksek bölgeler, ekseriya petrol ekonomisinin belkemiğini teşkil etmekte ve irtifaları Diyarbakır depresyonuna nazaran oldukça yüksek (1000-1400 m arasında) bulunmaktadır. Buna mukabil Diyarbakır depresyonu 500 metreye kadar düşmekte ve aradaki rakım fazlalığı 500-1000 m arasında değişmektedir.

1929'da M. Lucius, Harbol ve Zsigerek asfalt ve bitümlerinden bahsederek bunlar hakkında ilk rezerv tahminleri yapmıştır.

1930'da Amerikan petrol jeologları Bülteni'nde S.L. Mason S. Paige pafta hudutları dâhilinde bilhassa petrol durumunu ilgilendiren etütlerde bulunmuşlardır. Sonuncusunda Mardin-Cizre ve Siirt bölgeleri strüktürlerinden bahsedilir ve petrolün Irak'ta olduğu gibi Eosen ve Miosen formasyonlarında olmadığı çünkü bunların Türkiye'de satıhta buldukları ve binaenaleyh hazne taşının Orta Kretase kalkerleri olacağını söyler.

Yeni çalışmalarla tamamıyla veçhesini değiştiren bölgemiz 1934'te H.F. Moses tarafından tetkik edilmiştir. Derik, Mardin, Cizre arasını gözden geçirerek Derik'te masif Kretase kalkerleri altında Paleozoik aflörmanlarını tespit etmiştir.

1937'de J.H. Maxson bu havzanın ilk esaslı stratigrafik ve tektonik bilgisini vermiş ve Hakkâri'nin Cilo dağlarından Midyat'a kadar geniş bir bölgenin jeolojisini yapmıştır. Tanin, Şirnak ve Goyan formasyonları gibi ilk mahalli klasik isimleri ortaya atmıştır. J.H. Maxson güneydoğu bölgesinin ilk hareketlerinin Mardin'den doğuya inkişaf ettiğinin itilmelerin kuzeyden gelindiğinin ve Siirt, Cizre, Mardin arasındaki strüktürlerde Kermav formasyonunun altında petrol imkânları olduğunu söyler.

1938'de E.J. Foley Midyat kalkerlerinin petrol hazne taşı ve bu Midyat kalkerlerinin üst kısımlarının da Burdigaliyen olabileceğini söylemiştir.

1938'de D.B. Ercson Silvan-Siirt-Beşiri arasındaki tepeler düzlüğünü incelemiş, Diyarbakır-Siirt arasını kaplayan Üst-Miyosen ve Pliö, Kuaterner arazisi dâhilinde hiçbir petrol strüktürü olmadığını söylemiştir.

1940'ta neşrettiği eserinde S.W. Tromp Diyarbakır, Siirt, Cizre arasındaki kenar iltivalarında Mesozoyik ve Tersiyer teşekküllerinde fasieslerini Anadolu fasiesi (marnlı, Urfa civarında ise Arap fasiesi (tebeşirli marn ve kalker serisi) diye iki büyük kısma ayırmıştır. Anadolu fasiesi, Mezopotamya jeosen-klinalidir ve kıvrımlıdır. Arap fasiesi ise Rijid Arap bloğu üzerine teressüp eden rüsuplardır. Orojenik hareketler Eosen sonu olmuştur.

1942'de I. Ortynski Siir ve Urfa ara bölgesine... çalışmalarda bulunmuştur.

1946'da J. Burger... N. Egeran, Ramandağ strüktürü stratigrafisini yaparak mihver yükselmelerinin sekiz numaralı sondaj civarında olduğunu beyan etmiştir.

1951'de neşrettiği bir sentezinde M. Blumenthal Güneydoğu Anadolu'daki petrol birikintileri, İranidlerle Arap bloğu arasındaki kenar iltivalarında olduğunu söyler. Buraları bir ön çukur jeosen-klinalidir ve kalın mesozoyik ve tersiyer rüsupları birikmiştir. Irak'taki hazne taşı olan Asmari (Üst Eosen-Oligosen)'nin Türkiye muadil yaktır.

1954'te neşrettiği bir makalede F.Bender, Raman, Garzan, Kentalan strüktürleri üzerine kuyu korelasyonu yapmış ve Raman'daki istihsal zonunun Garzan ve Kentalan istihsal zonunun aynı olmadığını zikretmiştir. Mazıdağı güneyinde, Derik'te masif kalkerlerin bütün seviyeleri meydana çıkmıştır. Kalınlıkları 400-1000 m arasında değişen ve ekseriya dolomitik bir bünye arzeden bu kalkerlere ilk defa J.H.Maxson tarafından "Tanin Tanin" ismi verilmiş ve sonradan güneydoğuda petrolün hazne taşı olması dolayısıyla da ismi masif kalkerler haline çevrilmiştir...

Eruh'un batısında Espandika antiklinalinin çekirdeğinde Meliha köyü yakınlarında bu kalkerlerin üst seviyelerinin 60 metrelik kısmı iri kristalli ve kahverengimsi olarak aflöre eder, bu kısım petrol kokuludur...

Diyarbakır ovasında yapılan gravimetrik jeofizik haritası bize Arap platformunun Diyarbakır ovasının altına girdiğini ve böylelikle iltiva sistemlerinin yelpazevari ayrılmaları yaptığını izah etmektedir...

Kuzeyde asıl jeosenklinal, ortada ön çukur ve güneyde Arap bloğunun cephe kesimi farklı petrol imkânları arz eder.

- a) Masif kalker Güneydoğu Anadolu petrol provensinin hazne kayasıdır. Kenar kıvrımları İran ve Irak petrol sahalarının güzergâhında bulunur. Bindirme, lonjitüdinale ve transversal fayların petrolle ilgili özellikleri, petrolün tatlısu ile sürülmesi, disharmonik kıvrımlanan, kalkerde birikme vs. üzerinde durulmalıdır. Zvengok'ta canlı petrol sızıntıları ve asfalt sekelleri daykları mevcuttur. Permo, Karboniferde hazne kayadır. ... Devoniyen siyah kayadır ve menba kaya olabilir. ...
- b) Salaran dağında ve muhtemel olarak da Halilil deresi yukarı mecrasında ve kuzeyinde (Güneydoğu Anadolu petrol provensi) masif kalkerine rastlamak imkânı yoktur. Güneyde ise fliş sahasından itibaren masif kalkerin antiklinal yapılarına nüfuz ihtimali vardır. Narlı ile Beytişebab arasında ve şariyaj düzlemi altında evvela denizel miyosen beklenebilir. Sonra da Körkandil kıvrımlarının benzerlerine rastlamak ümidi vardır. Ancak bu tarz petrol aramasına batıda petrol istihsalini bitiren teşebbüs edilmelidir. Şirnak Pervari arasındaki şariye Hakkâri kompleksinden itibaren Midyat kalkerinden petrol istihsalini de zayıf bir ihtimaldir. ... Batıdaki imtidatlı Midyat kalkerini sahası ve Cizre düzlüğü ümitli sahalardır. Doğudaki fazla deşik ve eski formasyonlar arzeden antiklinoriumlar dikkate alınmazsa da tali antiklinallerde petrol beklenebilir. ...

Diyarbakır-Siirt havzasının doğu kenarı ön planda gözetilmelidir. Hem tespit edilmiş deşik antiklinaller (İspandika, Bikat, Lodi) hem de deşilmemiş bulunan Midyat kalın veya Gercüş'ten itibaren zahir olan antiklinaller (Girtiseri dolayları) sondajla denenmelidir. Bölgeden bilhassa yapısal kapanlar beklenmektedir, fakat zamanla stratigrafik kapanlar da zuhur edebilecektir.

...Çukurca'daki Bezeli deresinde Miosen kumtaşı kurumuş bitüm arzeder. Bengüle dağı kalkerinde çift dalımlı kapanımlı örtüsüz fizyografyada belirgin bir antiklinaldir. Daha ufak antiklinaller de vardır. Bu antiklinallerden itibaren masif kalkerden petrol beklenebilir.(??)

Cizre düzlüğünde Neojen altından ve Midyat formasyonundan petrol bulunması muhtemel(dir). ...⁶⁸³

CİZRE⁶⁸⁴

⁶⁸³ Diyarbakır Necip Tolun, Cahit Erentöz, İhsan Ketin, Ankara 1962

⁶⁸⁴ İ. Enver Altınlı, Hamit N. Pamir, Cahit Erentöz, Ankara 1963

Kuzeyde asıl jeosenklinal, ortada öñçukur ve güneyde Arap bloğunun cephe kesimi farklı petrol imkânları arz eder.

Masif kalker, Güneydoğu Anadolu petrol provensinin hazne kayasıdır. Kenar kıvrımları İnan ve Irak petrol sahalarının güzergâhında bulunur. Bindirme, petrolün tatlı su ile sürülmesi, disharmonik kıvrımlanma, kalkerde birikme vs. üzerinde durulmalıdır. Batıdaki imtidatlı Midyat kalkerli sahası ve Cizre düzlüğü ümitli sahalardır. Doğudaki tâli antiklinallerden petrol beklenebilir. Bunları ancak jeofizik incelemeler açığa çıkaracaktır. (*Peki bu söz 40 yıl önce söylendiği halde burada hangi jeofizik çalışmalar yapılmıştır? Yoğunlukları nedir?*)

Diyarbakır-Siirt havzasının doğu kenarı ön planda gözetilmelidir. Hem tespit edilmiş deşik antiklimaller (İspandiko, Bikat, Lodi) hem de deşilmemiş bulunan Midyat kalkanı veya Gercüş'ten itibaren zâhir olan antiklinaller (Giriseri dolayları) sondajla denenmelidir. Bölgeden bilhassa yapısal kapanlar beklenmektedir, fakat zamanla stratigrafik kapanlar de zuhur edebilecektir.

Çukurca'daki Bezeli deresinde Miosen kumtaşı, kurumuş Bitüm arz eder. Bengüle dağı kalkerinde, çift dalımlı, kapanımlı, örtüsüz, fizyografyada belirgin bir antiklinaldır. Daha küçük antiklinaller de vardır. Bu antiklinallerden itibaren, masif kalkerlerden petrol beklenebilir. Cizre düzlüğünde Neojen altından ve Midyat formasyonundan petrol bulunması muhtemeldir.⁶⁸⁵

VAN İLİNE AİT PETROL BULGULARI⁶⁸⁶

Türkiye'de en mühim petrol sızıntısı Körzüt (Uluşar) koyunun Neft deresinde, Üst Kretasenin bir dislokasyonu, yani S 45° E, 80° SE eğimli normal bir fayın breşlenmiş zonundadır. Direkt olarak motorda kullanılabilecek vasıftaki petrolün Permien kalkerinden türediği kanaati vardır. Sızıntı civarındaki kuyudan gelen su civar vadidendir; tünelden biraz ötedeki bu kuyudan CO₂ çıktığı, petrolün de suda habbeler halinde geldiği söylenmiştir.

Zilan deresinde İlanlı'da derenin mecrası biraz kazılınca habbeler halinde yükselen petrol, andezit ve andezit tüflerindeki dislokasyonlarla ilgilidir.

Edremit'te batıya dalımlı Miosen formasyonundaki antiklinal, doğudan transversal ve güneyden lonjitüdinale fayla arızalıdır. Ne Miosende ne de derindeki hipotetik Permien kapanının tespit edilmiş değildir. Miosende faylı yapı petrol birikmesine elverişli bulunmamıştır; derindeki Permien, ihtimal kifayetsiz bir hazne veya ana kayadır.

Ak ve Kırmızı tuzlalarda jipsli ve tuzlu Alt-Orta Miosen çökmesi sırasında havza eşikli olmuştur ve bu özellik memba çökelleri birikmesi için elverişlidir, karbonatlar içinde resital kalker hazne kaya özelliğindedir, ancak evaporit örtüsü altında fazla kalın görünmemektedir. Derin menşeli kaya tuzunun çökellere intruzyonu vaki olmadığı cihetle, derinlerden aktif olarak yükselmiş tuz tabakası (salt plag) beklenemez. Tuzun antiklinal veya faya itilmesiyle hatta intüzyonu ile gelmiş pasif tuz domu (salt dome) veya antiklinali beklenebilir. Tuz domunun bulunup bulunmadığı henüz kesin değildir; bölge derin deşilmiştir, muhtemel faylar ve örtü kifayetsizliği vardır. Böylece gerek tuz domundan, gerekse birlikteki kapanlardan (trap) pek petrol umulmaz.

Permien kalkerli, petrol için hem ana, hem de hazne kaya vasıflarına maliktir; ancak Van gölü doğusunda müsait durumda yapısal havza yok gibidir. Van gölü batısında ise derinde müsait yapıları Permien kalkerli ancak muhtemeldir; örtü kalınlığının yetip yetmeyeceği belirli değildir.

⁶⁸⁵ Cizre, İ. Enver Altınlı, Hamit N. Pamir, Cahit Erentöz, Ankara 1963

⁶⁸⁶ Hamit N. Pamir, Cahit Erentöz, 1964 sf. 36-37

Az çok eşit vasıflı Eosen kalkeri aşırı erozyonla çok yerlerden büsbütün kaldırılmıştır. Kretasede fliş çökmesi ile yaşıt olağanüstü volkanizma, memba ve hazne kaya imkânlarını azaltmıştır; petrol birikmesine elverişle yapı gelişmemiştir. Oligosende önemli vüsatte hazne kaya vasıflı kumtaşı veya kalker gözükmez. Ponsienden itibaren Miosene ve oligosene erişilebilirse de, haznenin az muhtemel olması ve yapının kararsızlığı umudu azaltır. Faylar boyunca fay kapanından ticari istihsal ihtimali Zilan deresinde, Körzüt'te olduğundan fazla değildir.

ERZURUM⁶⁸⁷

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu petrol havzasında örtü tabakalarının teşkil eden Kermav formasyonunun alt kademelerinde aflöre eden ve şimdiye kadar muhtelif müellifler tarafından Hakkari kompleksi olarak adlandırılan formasyon Erzurum paftasında Bitlis masifi güneyinde fay ve şariyaja sınırlı olarak dar bir şerit halinde devam etmekte ve Ergani bölgesinde aynı özellikle şimdiye kadar Ergani serisi olarak adlandırılmış formasyonları teşkil etmektedir. Bu kompleks daha batıda Orta Anadolu'da ise büyük yaygınlıklar göstermekte ve ofiyolitik seri olarak mütalaa edilmektedir.

1959'da C.Öztemür, S. Egün Muş'un kuzeyindeki bölgede detay petrol istikşaf etütleri yapmışlardır. Burada... paleosen olduğuna işaret ettikleri gibi... bölgenin strüktürel yapısı hakkında yeni bilgiler vermişlerdir.

Munzur silsilesinin doğusunu teşkil eden Urganie 3000 m kadar kalın kalkerler halindedir. Petrolle ilgili incelemelerde Hazro yükselimlerde alt-orta miosen kalkeri altında da yer yer Midyat kalkeri görülmüştür.

Hınıs ilçesi güneyinde Hamurpet dağı en yüksek zirvesinden Niftik köyüne kadar uzanan ve daha batıda Divanhüseyin petrol sızıntılarıyla meşhur bu iki bölgede denizel miosen C. Erentöz'e (1958-1960) göre 20-25 km uzunlukta müteaddit faylarla kesilmiş milomnitli kırıklı ve tabakalı kalkerlerden ibaret olup üst seviyeleri marn, gre, kalker nöbetleşmeli Vindobonien yaşlı detritik serilerden ibarettir. Turonien kalker bugün Güneydoğu Anadolu petrol nahiyesinin hazne kayasıdır. ...

Erzincan kuzeyindeki Şebek-Pulk köylerinin sınırına rastlıyan Neftik mevkiinde gölsel miosenin marn ile çakıl taşında bitümlü lekeler görülür, havada bir bitüm kokusu sezilir. Yayılan suda ince zarlar gelişir. Hasankale güneyinde petrol sızıntısından bahs olunmuştur. Hınıs güneyinde Divanhüseyin köyünde Neft deresinde birikebilen suda bir ham petrol zarı hâsıl olur sızıntı fliş ve deniz Mioseni içindedir. Tekman kuzeyindeki Katranlı köyünün Neftik mevkiinde alüvyonda hazırlanan küçük çukurlarda siyah ham petrol zarı belirir. Civar andezit ve andezit breşti. Bulanık ilçesi, Karaağıl, Neftik köyü, Neftik mevkiinde 10 m aralı ve çapları 5 metrelik su birikintisinden gaz kabarcıkları kurtulur, yüzeyde ham petrol tabakacığı birikir.

Hazro Devonieninde Şehşap köyü deresinin batısındaki Simak deresinde ince taneli ve çapraz tabakalı kumtaşı yer yer asfaltla bulanmıştır. Hanek, Handuf ve Kırı petrol sondajlarında asfaltlı kumtaşına rastlanmıştır.

Diyarbakır'ın Dicle ilçesi arazisinde denizel Miosen kalkerinden canlı ham petrol sızar. Erkan bölgesindeki Kmekom, Dibni, Babekan, Saroli, Arek gibi.

Üst Kretase-Paleosen ve orta Eosen flişleri naftojenik değildir. Kalker mercikleri anakaya olabilir. Ayrıca flişler müessir geçirimsiz bir örtüye malik değildir. Bununla beraber Hınıs güneyindeki Neft deresi zuhuru eosen flişindedir ve bu petrol daha derin bir formasyondan

⁶⁸⁷ İ. Enver Altınlı, Hamit N. Pamir, Cahit Erentöz – Ankara, 1963 sf.50- 51

mesela Permien kalkerinin kırıklarından da yükselmiş olabilir. Miosen eşiklerle ayrılmış mahdur havzalarda andezitik-bazaltik akıntılarla girift, nöbetleşe veya kamalı veya mercekli olarak bulunur. Hazne ve örtü olacak seviyeler aydın değilse de yersel incelemeler stratigrafik ve yapısal kapanları bulabilecektir. Muş ovası kuzeyinde güney yarısı gözükmeyen batıya dalımlı bir antiklinal vardır. Ova altında Permien kalkerini yapısal kapanından veya daha üstteki kısmen stratigrafik ve kısmen kapan veya kapanlardan (denizel Miosen, Lütesiyen) istihsal umulabilir.

Diyarbakır, Siirt havzası Güneydoğu Anadolu petrol provensinin önemli bir kesimidir. Erzurum Paftasına giren parçasında ümitli ipuçları varsa da Hazro dolayındaki yeni sondalamalar müspet sonuçlanmamıştır. Üst Miosen Pliosenle ve bazaltla kaplı sahalar altında elverişli bir yapısal yahut da kısmen stratigrafik ve kısmen yapısal kapan umulursa da böyle bir rejijonal yükselim sahasında veya çevresinde petrolün suyla sürülmüş bulunması (flushed out) ihtimali vardır.

Denizel Miosen kalkerini sırf tabana vergili bir eleman değildir. Eğer müessir bir örtüye malik bulunursa ve suyla görülmemişse petrol birikintisi beklenebilir.

Şariyajlı silsilenin kuzeye konkav kavsine paralel ve Hazro güneyinden geçecek ikinci bir paralel kavsi, jeofizik ölçmenin yardımıyla petrol bulunabilecektir. Bu yapıların derininde Turanien, daha da derininde Devonien vardır. Silsile yakınında vasi ölçüdeki aşınmalar bahis konusu bazı hedeflerin varlığını tehdit edecek önemdedir.⁶⁸⁸

(Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Yayınlarından 1:500 000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası)

KARS⁶⁸⁹

Bölge petrol oluşumunu iki ayrı havza halinde gözden geçirmek mümkündür.

1) Kars platosu havzası 2) Tuzluca-Iğdır depresyon havzası

Her iki havzasının doğusunda Rusya'da ekonomik petrol işletmeleri mevcut olduğundan jeolojii, tektonik gelişmeleri birlikte gözden geçirmek gerekmektedir.

1) Kars Platosu Havzası: Bu bölge, Küçük Kafkasya ve dolayısıyla güneybatısındaki depresyon sahalarını ilgilendirir.

Büyük Kafkaslar – Kura depresyonu - Küçük Kafkaslar – Kars depresyonunda doğu-Batı arasında genişleme, bir jeolojik kesit yapıldığı takdirde yükselimler arasında irili ufaklı çöküntü havzaları birer sübsidans özelliği taşınmakta ve buralar derin torba ve çökeltme halinde bulunmaktadır.

Büyük Kafkasya yükselimi kuzeyinde Maykop Stavropol, Grozni platform ve step düzlüklerinde, Büyük Kafkasya güneydoğu uzantısında Bakû-Apşeron-Prekaspien depresyonunda, Büyük Kafkasya güneydoğu uzantısında Bakû-Apşeron-Prekaspiyen depresyonunda, Hazar denizi içerisinde, güneyde dağlık bölgeler arasında Kura-Rioni depresyonu (Azerbaycan-Ermenistan ve Gürcistan) petrol gaz oluşumu yönünden bilinen bölgelerdir.

Genel olarak Alt Jura üst seviyelerinden, Mezozoik kompleksi bütün üniteleri, petrol ve gaz toplayan önemli seviyeleri kapsar ve bilhassa Üst Kretase-Maykop (Oligosen-Alt Miyosen) Orta, Üst Pliosen kadar hepsinden endüstriyel petrol çıkarılmaktadır.

⁶⁸⁸ Erzurum, İ. Enver Altınlı, Hamit N. Pamir, Cahit Erentöz – Ankara, 1963

⁶⁸⁹ Cahit Erentöz, İhsan Ketin, Ankara 1974

Kars depresyonunda da sedimantasyonda petrol yönünden litolojik özellikler, örneğin; kumlu, killi, karbonatlı, resifal kalkerli horizonların bulunması ve marnlı killi kalın tabakalarda, molas formasyonlarıyla örtülü bulunması, petrolün birikmesi ve müsait havzalar kapsamına girer.

Bu sebeple Kars platosunda temele veya Alt Liasa kadar derinlemesine sondaj yapmak suretiyle (Puits d'appui), Üst Pliosen volkanik serilerinden tabana kadar dikey jeolojik serilerin fiziksel, litofasiyes özellikleri tespit edilerek bir neticeye varmak icap eder. Bu suretle Kars depresyon sahasında, prodüktif petrol sahalarıyla bilimsel mukayeseye yönelmiş olunur.

Selim-Kars-Arpaçay uzantısında ve Şenkaya-Göle-Ardahan-Çıldır bölgelerine de teşmil edilmek üzere detay gravimetre ve manyetometre etüdlerinin tekrarlanması, bazaltların bulunduğu yerlerde derin rezistivite çalışmalarıyla, Kars depresyon bölgesinde bazaltlar altı yükselimleri tespit etmek üzere, sismik profillerle sübsidans havzası tektoniğinin meydana çıkarılması gereklidir.

30 yıl önce ne yapılması gerektiği açıkça söylenmiş ve yapılmış olmasına rağmen, bütün bunların hiç birisi yapılmamıştır. Profesör Ahmet Ercan şimdiki TPAO Genel Müdürlüğü görevini vekâleten yürüten Mete Gürel'e, neden Türkiye'nin kuzey doğusunda derinlere sondaj yapılmadığını sormuştur. Aldığı cevap ise bizim mühendisler derine inemiyorlar şeklinde olmuştur. Devletin elinde 5 tane derin sondaj makinesi var olmasına rağmen neden hiçbir derin kuyu kazılmamıştır? Bunu yetkililerin cevap vermeleri gerekir.

Bu bölge ile ilgili tespitler şöyle devam ediyor:

1)Kars platosunda Horosan, Kars-Arpaçay'dan geçen minimum bir gravite anomalisi mevcuttur. Burada gayet kalın bir çökeltme olduğu kanısı hâkimdir.

2)Tuzluca-İğdır depresyon havzası: Bu havza Aras depresyonunu takip eder. Pasinlerde Alt Miyosen denizeldir ve iyi gelişmiş kalker, marn, kumtaşı, konglemera ve üste doğru evaporitleri kapsar. Kalkerler resifal özellikte olup, petrol kolektörü halindedir. Tuzluca'da 2500 metre derinlik içerisinde şeyl kumtaşı, marn, yeşil gri renkte şeyllere rastlanır. Bunlar kömür ara katkılıdır. Bazen gaz emareleri görülür.

Ermenistan'da aynı depresyon içerisinde 3500-4500 metreye kadar inilmiş, bazı petrol ve gaz emarelerine rastlanmıştır.

Kars depresyon sahası ve Tuzluca-Aras depresyon bölgesinde derinliklerdeki prodüktif yataklara kadar inilmesi ve mümkün olduğu kadar çok derin sondaj kuyuları yapılması gerekir.

Esasen Kura büyük depresyon sahalarında Mesozoik ve Tersiyer formasyonları petrol bakımından çok müsaittir. Aralarındaki münavebeli kumlu, kırıklı karbonatlı seviyeler ekseriye petrollüdür!

Nahcivan depresyonu, Türkiye'de İğdır ovasına kadar uzanır. **Litofasiyes özellikleri petrol bakımından çok ümitlidir.**

Aras depresyonu dağ arası bir ova şeklinde İğdır'a bağlanır. Üst Kratase, karbonatlı seviyeler, kumlu, killi molas formasyonları da **petrol ve gaz birikmesi bakımından umutlu olabilir.**⁶⁹⁰

(Not: İnanılacak gibi değil ama bu bölge 1954 yılından 1980 yılına kadar Türk milletine petrol aramacılığı yönünden yasaklanmıştır. Daha sonraları da ciddi hiçbir çalışma yoktur. 2000 metrenin altına ise hiç inilmemiştir.)

⁶⁹⁰ Kars- Cahit Erentöz, İhsan Ketin, Ankara 1974Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Yayınlarından 1:500 000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası sf. 24,26

(Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Yayınlarından 1:500 000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası-)

HATAY⁶⁹¹

Bölgenin en ümitli görünen zenginlikleri petrol ihtimalleridir. İki tektonik zon önemlidir.

Birincisi, Amanosların Batı ve doğusunda, Anti Torosların güney cephelerindeki kalın marnlı kumtaşı tabakalarıyla, altlarındaki resif kalkerlerden oluşan kalın Miyosen formasyonudur. Özellikle Antakya güneyinde Hüseyiniye, İskenderun ve Kadirli batısındaki Miyosen depresyonlarında, kalınlıkları 1500 metreyi aşan kumtaşı, arjil ve marnlı Vindoboniyen tabakaları, örtü teşkil edebilecek niteliktedir. Resif ve neritik Vindoboniyen-Burdigaliyen kalkerleri ümitli petrol hazne seviyeleri olarak kabul edilmektedir.

Diğer zon Gaziantep-Adıyaman ön çukurundaki devamlı sedimantasyon havzasıdır. Gerçekten bu havzada, Paleozoyik'ten Miyosene kadar 5000 ile 6000 metre kalınlıkta münavebeli marn, kumtaşı, kil, kalker ve konglemeralı tabaka serileri vardır. Yüzeyde görülen canlı ve ölü petrol belirtilerinin çokluğu ve bölgenin strüktürel durumu ve bilhassa sedimantasyon şartlarının petrol hazne, ana ve örtü kayaçlarını teşkil etmesi dolayısıyla, Gaziantep-Urfa-Adıyaman bölgeleri, ciddi petrol etüt ve ameliyelerine sahne olmuştur. Bu havzada

- 1) Mestrihtiyen arjilli ve marnlı formasyonların altında Kretase'ye ait resif kalkerler
- 2) Suriye'de Alt Kretase'de bulunan ve muhtemelen Gaziantep etrafında da gelişmesi düşünülen kumlu seviyeler;
- 3) Marnlı kumlu ve dolomitli Trias kalkerleri petrol hazne taşı olarak kabul edilmektedir.

Bölgede yüzeyde önemli belirtiler, Besni güneyinde Mestrihtiyen'de ve Alt Mestrihtiyen veya Kampaniyenin kumlu seviyelerine, Tuf etrafında Üst Kretase formasyonları içinde; Fırat kenarında Samsat ile Kâhta çayı arasında, Paleosen ve Üst Kretase'de; Gaziantep güneyinde Alt- Mestrihtiyen kalkerlerinde (20 metre kalınlığında %15'e kadar **Bitüm** ihtiva eden kalker) canlı ve ölü **petrol belirtileri görülür**. Ayrıca bölgenin strüktürel tektonik karakterleri de dikkate alınacak olursa, hidrokarbur bakımından bu bölgenin önemli rezervleri kapsamı düşünülür. Mevcut ve bilinen 17'den fazla büyük strüktürün bulunması da, bölgede petrol imkânlarını artırmaktadır.

1958'de Kâhta'da yapılan sondajda Mestrihtiyen çatlak kalkerlerin içinde (Karaboğaz *Prormasyonu*) 1112 metre derinlikte petrole ulaşılmıştır. Kuyunun verimi günde 250 varildir.

(Maden tetkik ve arama enstitüsü yayınlarından 1:500 000 ölçekli türkiye jeoloji haritası – Hatay Necip Tolun, Hamit n. Pamir, ankara 1975)

HATAY⁶⁹²

1940'ta D.R.B. Ericson Amik Gölü (Antakya) depresyonunun petrol imkânlarını araştırmıştır. 1943 ve 1944 yılları zarfında I. Ortynski Urfa, Gaziantep illeri içerisinde petrol jeolojisi maksadıyla yaptığı stratigrafik çalışmalarla bölgede sediment kalınlıklarını ve fasyes değişmelerini meydana koymuş ve Gaziantep batısındaki serpantinlerin Kampanyen-Turoniyen'den evvele ait olduklarını açıklamaya çalışmıştır. Ortynsky tarafından toplanan materyalin mikro paleontolojik etütlerin S.W. Tromp yapmış ve yayınladığı eserinde tetiklerini şöyle özetlemiştir: "Bütün Güney Anadolu'da biri doğuda derin, pelajik, Anadolu fasyesi, diğeri, batıda Gaziantep-Urfa platosunda gelişen siğ deniz Arap fasyesi sedimentleri bulunur."

N.Tolun 1955-1956 yılları zarfında Besni, Adıyaman, Kâhta ve Gaziantep dolaylarının etüdünü yapmış ve bilhassa kuzey mıntıklarının bir ön çukur sedimantasyon havzası karakterinde olduğunu, bölgenin ekonomik bakımından petrol taşıma imkânlarının geniş

⁶⁹¹ Necip tolun, Hamit N. Pamir,) Ankara 1975

⁶⁹² Necip Tolun, Hamit N. Pamir – 1975

olabileceğini belirtmiş ve muhtemel hazne taşlarının Kretase'den Paleozoyik'e kadar çeşitli seviyelerde bulunabileceğini belirtmiştir...

1955-1956'te Petrol Kanunu uygulanmaya başladıktan sonra altıncı bölgeyi teşkil eden Hatay ve Gaziantep-Adıyaman bölgelerinde çeşitli şirketler arama ruhsatnameleri almışlar...

...Adıyaman batısında Penbeğli-Tut sahasında monoton şeyller, kuvarsitlik kumtaşları...

...bölgede yeraltında Telbesmi formasyonu American Overseas Petroleum Limited (Amoseas) şirketinin Kâhta I kuyularında, Sadan formasyonu ESSO'nun Dudere I (Adıyaman'ın güneybatısında) kuyusunda ve Sosink formasyonu da Shell'in Gaziantep'in kuzeydoğusunda Karadağ I kuyusunda delinmiştir...⁶⁹³

HATAY İLİNE AİT RAPORLAR

1944 yılında Cengen jeofizik etüdü hakkında raporda esio dolaylı strukturun veya trap'ın en yüksek noktası olarak kabul edilip mekanik sondajın o civara yapılması tavsiye edilmiştir.

1950 yılında yazılan bir rapora göre Amik mevkiinde yapılan etüt neticesinde petrol strüktürü olması muhtemel yedi adet anomali bulunmuştur. Bunların en önemlisi Ömercedidi anomalisidir. Bu anomalinin olduğu yer alüvyonla kaplıdır. Burada sismik etüt tavsiye edilmiştir.

1951 yılında hazırlanan Cengen sismik raporunda Nur dağları eteklerinde deniz içinde sondaj yapılması müsait olduğunda burada etüt yapılması tavsiye olunmuştur.

1953 yılında yazılan bir raporda Arsuz'da pek derin olmayan donumsu vaziyete tekabül eden anomali alanı tespit edilmiştir. Sahada sismik refleksiyon etüdü yapılması tavsiye edilmektedir.⁶⁹⁴

Necip Tolun ve Hamit N. Pamir'e ait 1975 yılı Hatay raporunun 42 ve 43'üncü sahifelerinde aynen şöyle yazılmaktadır.

"Bölgeni en ümitli gibi görünen zenginlikleri **PETROL** ihtimalleridir. Bu ihtimaller Hatay paftasında başlıca iki tektonik zonda toplanır.

Birincisi, Amanosların batı ve doğusunda, Anti Torosların güney cephelerindeki kalın marnlı-kumtaşlı tabakalarıyla, altlarındakiresif kalkerlerden oluşan kalın Miyosen formasyondur. Özellikle Antakya güneyinde Hüseyniye, İskenderun ve Kadırlı batısındaki Miyosen depresyonlarında kalınlıkları 1500 metreyi aşan kumtaşı, arjil ve marnlı Vindoboniyen tabakaları, örtü teşkil edebilecek niteliklerdedirler. Resif ve neritik Vindoboniyen-Burdugaliyen kalkerleri de **ümitli PETROL** hazne seviyeleri olarak kabul edilmektedir.

Diğer zon Gaziantep-Adıyaman ön çukurundaki devamlı sedimentasyon havzasıdır. Gerçekten bu havzada, Paleozoyikten Miyosene kadar 5000 ile 6000 metre kalınlıkta münavebeli marn, kumtaşı, kil, kalker konglemeralı tabaka serileri vardır. **Yüzeyde görülen canlı ve ölü petrol belirtilerinin** çokluğu ve bölgenin striktürel durumu ve bilhassa sedimentasyon şartlarının petrol hazne, ana ve örtü kayaçlarını teşkil etmiş olması dolayısıyla, Gaziantep, Urfa, Adıyaman bölgeleri, ciddi petrol etüt ve ameliyelerine sahne olmuştur.

Bu havzada:

- 1) Mestrihyen arjilli ve marnlı formasyonları altında Kretazeye ait resif kalkerler;
- 2) Suriye'de Alt Kretasede bulunan ve muhtemelen Gaziantep etrafında da gelişmesi düşünülen kumlu seviyeler;

⁶⁹³ Hatay (Necip Tolun, Hamit N. Pamir – 1975

⁶⁹⁴ file://C:Windows\Desktop\petrol\HATAY20ILINExxxx.htm

3) Marnlı, kumlu ve dolomitli Triyas kalkerleri **petrol hazne taşı olarak kabul edilmelidir.**

Bölgede yüzeyde önemli belirtiler, Besni güneyinde Mestrihyende ve Alt Mestrihyen veya Kampaniyenin kumlu seviyelerinde; Tut etrafında Üst Kretase formasyonları içinde; Fırat kenarında Samsat Kâhta çayı arasında, Paleosen ve Üst Kretasede; Gaziantep güneyinde Alt Mestrihyen kalkerlerinde (20 metre kalınlığında %15'e kadar bitüm ihtiva eden kalker) **canlı ve ölü PETROL belirtileri görülür.** Ayrıca bölgenin strüktürel tektonik karakteri de dikkate alınacak olursa, hidrokarbür bakımından bu bölgenin önemli rezervleri kapsamı düşünülür. Mevcut ve bilinen 17'den fazla büyük strüktürün bulunması da, bölgede petrol imkânlarını arttırmaktadır.

1958'de Kâhta'da yapılan sondajda Mestrihyen çatlak kalkerleri içinde (Karboğaz Formasyonu) 1112 metre derinlikte petrole ulaşılmıştır. Kuyunun verimi günde 250 varildir.

MTA- SİNOP PETROL SIZINTISI –Prof. Dr İhsan Ketin

Boyabatın kuzeyindeki “**Ekinveren petrol sahası**“ da pafta hudutları içerisinde bulunur. Uzun seneler birçok uzmanlar tarafından etüd edilmiş olan bu küçük petrol sızıntısı ve civarı en son Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının bu bölgede açtığı derin bir sondajla tekrar umimi alakayı üzerine çekmiştir.

Petrol Ekinviran (Ekinveren) köyünün 400 metre kadar kuzeyinde dere içinde, dikleşmiş grekuvarsit tabakaların altından çıkmaktadır. Sızıntı aynı zamanda bir fay düzlemi boyunca vukua gelmiştir. Kretase fliş serisine ait olan gre- kuvarsit tabakaları bu mahalde gayri muntazam, kırıklı ve faylı bir antiklinal taşekkül eder. Halen az miktarda sızıntı devam etmektedir. 20 sene evvelki bir araştırmada derin bir kuyu açılmış ve buradan oldukça bol miktarda petrol dışarı çıkmıştır, fakat o zamandan beri böyle bir faaliyet tekrar görülmemiştir. Gerek petrol sızıntısı ve gerekse civar bölgelerin detaylı jeolojisi hakkında: C. Schmidt(1911), M.Lucius(1925), H.M.Kırk(1935), R.Pılız(1937), D.B. Ericson (1938)'in raporları ve B. Fughs(1938) ,C.E.Taşman (1931), L. Mason (1930), alomon Calvi(1936), W. Trompi-I. Ortynski (1924), M. Blumenthal (1942)in basılmış makaleleri mevcuttur. En yeni detaylı etüd T.P.A.O tarafından yapılmıştır.

ANKARA- (CAHİT ERENTÖZ- HAMİT PAMİR) 1975

Batı Toroslar'da Gelendost-Senirkent bölgelerinde bilhassa mesozoyik formasyonlar içerisinde birçok asfalt ve bazen canlı petrol izleri bulunmaktadır. Bu bölgenin elden geçirilmeden terk edilmesi mümkün değildir. Nap ve şariyaj örtü tabakalarında bazı ümitli tabakalar olabilir.

Şimdiye kadar yeterli ve ayrıntılı etüdlere tabi tutulmayan Sultan Dağları kuzeyinde İç Anadolu Neojen depresyonu veya subsidans havzasında Emirdağ-Kadınhan kalkerler kompleksi, daha kuzeyde İç Anadolu Neojen karasal formasyonları altındaki Mesosoyik ve muhtemelen Tersiyer formasyonları münasebetlerinin tesbiti ve petrol havzası yeterliliği hakkında bilgi edinilmesi mümkündür.

Ayrıca Haymana- Polatlı paleosen –eosen fliş ve kalkerleri ile kumtaşı serileri çatlaklarında asfalt izleri ve belirtileri bulunmaktadır. Cihanbeyli bölgesinde de bazı sızıntılara rastlanır. Bazı permo-karbonifer ve mesosoyik kalkerleri içerisinde bitümlü horizonlar bulunmaktadır.

Sakarya köyü güneybatısında bol fosilli tabaklar içerisinde, bunların çatlaklarının içerisinde asfalt izleri belirsiz olarak bulunmaktadır. Kısaca Polatlı Haymana ve güneybatıya doğru

plato havzalarında yapılacak ayrıntılı jeolojik ve jeofizik etüdler bölgeyi kıymetlendirme yönünden çok faydalıdır.⁶⁹⁵

UZAKTAN ALGILAMA YÖNEMİ İLE İLGİLİ KISA BİLGİ

Son birkaç yıl içinde yüzey araştırma konusunda artan şekilde uygulanan yeni tekniklerin çoğu petrol ve doğalgaz rezervlerinin üzerlerinde bulunan yeryüzü tabakalarına hidrokarbon sızıntıları olduğu fikrine dayanmaktadır. Hidrokarbon sızıntısı ve onunla beraber sıvıların yüzeye sızması petrol ve gaz rezervi üzerindeki toprak ve kayalarda çok sayıda kimyasal değişiklikten sorumludurlar. Mikro sızıntının neden olduğu mineral değişiklikleri ayırıcı spektral özellikler gösterdiğinden uzaktan algılama yöntemiyle saptanabilirler.

Bir hidrokarbon kaynak değerlendirmesinde amaç yüzey yapı ve litolojisinin jeolojik haritalanmasını yapmaktır. Petrol sızıntısı tüm petrol yatak havzalarında görülen bir özelliktir. Hidrokarbon sızıntıları genelde çok küçük alanlardır. İşte bir uzaktan algılama yöntemi olan Hiperspektral görüntüleme mikro sızıntıları tespit ederek petrol keşfine büyük kolaylık sağlar. Uzaktan algılama petrol ve gaz keşiflerinde kabul edilen çok önemli bir teknik olarak günümüzdeki petrol şirketleri tarafından kullanılmaktadır.

Uzaktan algılama bir cisim ile hiçbir fiziksel temasa girmeden uzaktan onun hakkında bilgi toplama bilimidir. Birçok jeofizik teknikleri bu geniş tanımın içine girmektedir. Esas olarak "uzaktan algılama" terimi yerkürenin yüzeyinin karakteristiklerini algılamak ve ölçmek için ışık, ısı ve mikrodalgalar gibi yansıyan ya da neşredilen elektromanyetik enerjiyi kullanan belli başlı metotlara verilen addır.

Uzaktan algılama yöntemini kullanarak hidrokarbon sızıntısının saptanması yeni değildir. Önceleri radar kullanarak yapılan çalışmalardaki yetersizlik üzerine şimdi direkt olarak hidrokarbonları ve sebep oldukları değişiklikleri algılayacak yeni sistemler geliştirilmiştir. Tüm cisimler sahip oldukları kimyasal/moleküler yapılarına uygun olarak üzerlerine düşen radyasyonu, bu radyasyonun enerji dalga boyuna ve değişen açılara göre ya absorbe eder, ya yayar, ya da yansıtır. Uzaktan algılama sistemlerinin çoğu yansıyan radyasyonu toplamak üzere tasarlanmıştır.

Bir diğer deyişle uzaktan algılama terimi, hedefin karakteristiklerini sezme ve ölçmek için ışık, ısı ve radyasyon dalgaları gibi elektromanyetik enerjiyi kullanma metodudur. Uzaktan arama temel bir fizik kuralına dayanmaktadır. Maddenin fiziksel özellikleri ve bileşimine bağlı olarak yaydığı veya absorbe ettiği enerji miktarı farklıdır. Yeryüzünde bulunan her madde güneşten gelen ışınların bir kısmını soğurmakta, bir kısmını kırmakta ve bir kısmını ise yansıtarak geri göndermektedir. Her maddenin elektromanyetik spektrumdaki (EM) belirli dalga boylarına cevabı farklı ve hiç biri diğerine benzememektedir. İşte uzaktan arama bu temel kural üzerine kurulmuştur. Yani maddelerin belirli dalga boylarına verdikleri bu cevabı özel sensör ve cihazlar uzaktan ölçmektedirler ve ilgili bölge hakkında ayrıntılı bilgiler elde edilmektedir.

İnsan gözünün gördüğü dalga boyu 400-700 nm arasındadır. Uzaktan sezme genel anlamıyla: 400-2500 nm (nanometre) arasında yansıyan ışığı ve belirli bant aralıkları için ısıyı toplayan uçak ya da uydu temelli görüntü alma sistemidir.

700-2500 nm arası "yakın kızıl ötesi" olarak adlandırılır ve insan gözünün algılayamadığı bir bölgedir. Bu sınırlar tüm elektromanyetik spektrumun sadece küçük bir kısmını oluşturmasına rağmen güneş ışığının yeryüzüne vurduğu atmosferdeki spektral pencereyi temsil eder. Yüksek enerjili daha kısa dalga boyları atmosfer tarafından bloke edildikleri için yeryüzüne ulaşamazlar.

Maddelerin 400- 2500 nm arası dalga boyu ışınları verdikleri cevaplar ölçülebilir. Bu bölge ölçülebilir bölge aralığıdır. Maddelerin verdiği cevaba "spektral imza" denir. Her maddenin

⁶⁹⁵ Maden Tetkik Arama Enstitüsü Yayınları Ankara- Cahit Erentöz- Hamit Pamir 1975, sf 43

kendine özgü bir spektral imzası yani parmak izi vardır. Bu imzalar her maddeyi birbirinden ayıran temel özellikler içerir. Aynen her insanın kendine özgü bir parmak izinin bulunması gibi. Cisimlerin bu spektral imzaları bilgi sayar arşivlerinde '**Spektral İmza Kütüphanelerini**' oluşturmaktadırlar. Uzun süreli hidrokarbon sızıntısı karakteristik spektral imza özelliklerine yol açtığını söylemiştik. Bu **sızıntıyla** ilgili bilinmeyen hiperspektral imza diğer sızıntı alanlarındaki verilerle karşılaştırılır.

Bir hiperspektral cihaz 200 den fazla farklı dalga boyu bandını ölçebilir. **Hiperspektral Yöntem** 400-2500 nm arasında yaklaşık 10 nm aralıklı 200 den fazla bant ile ölçüm yapabilen sistemlerin adlandırılmasıdır.

Çeşitli firmaların yaptıkları çalışmalarla elde ettikleri, kendilerine ait ve özel değişik maddelerin spektral imza örneklerinden oluşmuş arşivleri, dolayısıyla "Spektral Kütüphaneleri" mevcuttur. Gayet tabii, hidrokarbonlar için de özel spektral imza kütüphaneleri vardır.

Böylece istenilen bölge ve bantlardaki spektral imzalar, bilgisayar programları aracılığıyla kütüphanedeki mevcut spektral imzalar ile karşılaştırılır ve sonuca en yakın, hatta kesin olan doğru madde tespit edilir. Bilhassa hidrokarbon mikro sızıntılarının bulunduğu yörelerdeki kayalarda, toprakta, hatta bitkilerde yapmış olduğu kimyasal değişiklik uzaktan hassas ve doğru olarak tespit edilerek petrol rezervlerine ulaşılır. Burada çok önemli olan husus ise, çalışmayı yani değerlendirmeyi yapacak kişilerin çok tecrübeli ve deneyimli olmalarıdır.

Uzaktan algılama görüntülerinde gerekli bilgileri çıkarmak ve yorumları yapabilmek için gelişmiş görüntü işleme teknikleri uygulanır.

Bu teknik hidrokarbon tespitlerinde büyük şirketlerin kullandığı en üst teknolojidir.

Taşınabilir Yüksekten (Havadan) Uzaktan Algılama Cihazları

AVİRİS (Airborne Imaging Spectrometer), 224 Bant, JPL (Nasa)

PROBE-1, 128 Bant, Earth Search Science

CASI, 288 Bant, Itres, Borstat

SWİR SPEKTRUM GÖRÜNTÜLEYİCİ SFSİ, 230 Bant, Borstat

AAHİS 3, 288 Bant, SETS Tehnology

AİSA (Airborn Imaging Spectrometer), 288 Bant, Specim Ltd.

HYDİCE, 210 Bant, Hyperspectral Digital Imagery Collection Experiment

IRIS, 256 Bant, Erim

TRWIS III, 384 Bant, TRW Inc

VIMS-V, 512 Bant, ASI

SSTI HSI, 384 Bant, TRW Inc

IMSS, 320 Bant, Pacific Advanced Technology

Havadan Hiperspektral Tarayıcı